

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת וישב - חנוכה | גיליון 159 | כסלו תשפ"א

אָרֵי בְּמִסְתָּרִים

ניצוצי אור מחייו ומשנתו של הגאון הגדול רבי אליעזר משה פִּיֶּשֶׁר זצוק"ל רב שכונות כנסת ובתי ברוידא ובעל ה'אליעזר משה'

גיליון חנוכה ב"אוסף גיליונות"

גזירת יון בעקירת חלקנו באלוקי ישראל | 13

שיחת הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

אמרות דעת | 19

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

התבוננות במועדי השנה | 41

שיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

ויחי יעקב | 74

ממשנתו של הגה"צ ר' יעקב פרלוב זצ"ל האדמו"ר מנאוואמינסק - בענייני חג החנוכה

שמעתא עמיקתא | 91

הלכות מצויות לחנוכה

לעשות רצונך | 107

פסקי הלכות חנוכה

לקראת שבת | 123

לקט מתוך העלון הנפלא של 'דרשו'

לעילוי נשמת
הר"ר אליעזר
ב"ר צבי הערש
קנול ז"ל
כ"ה כסלו

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וישב

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
17:53	17:16	16:01	ירושלים
17:54	17:17	16:15	בני ברק
17:53	17:15	16:04	חיפה
17:54	17:16	16:09	מודיעין עילית
17:54	17:17	16:00	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים

ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות” בחיפוש קופת ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת ’אוסף גיליונות’ ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של ה’אוסף’ ולפעול לפי ההנחיות

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

עומק הפשיט | 61

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 65

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ויחי יעקב | 74

ממשנתו של הגה"צ ר' יעקב פרלוב זצ"ל
האדמו"ר מנאוואמינסק - בענייני חג החנוכה

שיעורי דעה | 77

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 79

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 81

מחשבות לבני הישיבות

גיליון לנשים מבית אז נדברו-שלהבת | 87

"לאן נעלם האוכל שבישלתי אתמול?"

תוספת שבת | 89

מעלת השבת וקדושתה

שמעתא עמיקתא | 91

הלכות מצויות לחנוכה

בענין הדלקת נרות שבמקדש | 95

הרה"ג אהרן שוורצר שליט"א

בענין זמן הדלקת נר חנוכה | 97

הרה"ג אריה ליב כהנמן שליט"א

מים זכים | 101

משא ומתן ופילפול
בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 103

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לעניין הלכה | 105

הערות הלכתיות מעשיות לעורר לב המעיין

לעשות רצונך | 107

פסקי הלכות חנוכה

שמונה בפרשה | 115

עלון לבני הנעורים
לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

ארי במסתרים | 119

ניצוצי אור מחייו ומשנתו
של הגאון הגדול
רבי אליעזר משה פישר זצוק"ל
רב שכונות כנסת ובתי ברוידא
ובעל ה'אליעזר משה'

לקראת שבת | 123

לקט מתוך העלון הנפלא של 'דרשו'

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

נפשו גחלים תלהט | 11

ניצוצות ממשנתו של
הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גזירת יון בעקירת חלקנו באלוקי ישראל | 13

שיחת הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
ראש ישיבת "חברון"

אמרות דעת | 19

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת "יד אהרן"

בסמיכתו יצחק | 20

הגאון רבי יצחק זיסמן זצ"ל

שיעור חומש | 29

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 31

שיעורים לפי סדר המצוות להרמב"ם
מפי הגאון רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 33

מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

נחל אליהו | 39

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות במועדי השנה | 41

שיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

מתוקים מדבש | 45

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

עטרת המועדים | 47

משיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי חנוכה

יעלת חן | 48

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

מעון ביתך | 52

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

תמצית הש"ס | 53

תמצית דף היומי

לדעת | 56

מבחן בדף היומי

עינינו גל | 57

מאמרי 'עין לא ראתה'

לאחר שרוב בתי המדרשות נפתחו, אנו משתדלים לחדש את מערך ההפצה הרגיל במידת האפשר

אך יתכן שלא נוכל להגיע לכל בתי הכנסת כבעבר

המעוניין לסייע ולהיות אחראי על הגיליונות במקומו ייצור קשר עם המערכת

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות"

בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עטרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב'
בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"
בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
"גל פז" רח' מלכי ישראל

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיית"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון איש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת וישב - חנוכה תשפ"א | גליון מס' 155

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי ע"ה

"ובטלו דתם" – עצם הדעת של יון משכיחה ומבטלת את הארת התורה

עליך ודברי אשר שמת בפיך" (ישעיהו נ"ט כ"א), "רוח ה' דיבר בי ומילתו על לשוני" (שמואל ב' כ"ג), ועוד רבות. והארת הנשמה, זו הארה מאד פנימית, אשר צריך לטרוח מאד כדי לזכות למשהו מזה, ושם, במקום ההוא, נמצאת ההארה שנקראת מחשבה, הכח הפנימי ביותר שאדם יכול באיזה שהוא אופן להשתייך אליו.

והנה, מחשבה, כפי שהיא בעינינו, זה בעצם דיבור. אנו מדברים בשקט, מדברים עם עצמנו, אבל מלבישים את הכל במילים. אם נבדוק את עצמנו, נמצא שכל שנעמיק לחשוב, עדיין כל צורת ההתבוננות היא דיבור. נדמה לנו שאנחנו חושבים, מתבוננים, ומנסים לחשוב, להבין דבר, אבל כאמת, איננו עושים יותר מאשר לדבר עם עצמנו, כל מערכת הדעת שלנו אחוזה ונתפסת במילים, אין לנו מחשבה יותר גבוהה ופנימית מזה, עמוקה יותר.

אכן, ענייניו של כח המחשבה הוא, שבמחשבה תופסים את עצמם של הדברים. הדיבור הוא לעולם לא הדבר בעצמו, אולם המחשבה תופסת את עצם מציאות הדבר. אדם צריך לטרוח ולהתייגע רבות עד שהוא יזכה להארה שהיא מעבר למה שנקרא דיבור, להגיע לתפיסה פנימית ואמיתית של דבר אשר עוברת את הדיבור לגמרי, ואף אינה מתלבשת בדיבור. הדיבור זו מערכת אחרת, נמוכה יותר. זאת מערכת שאינה תופסת את הדברים אלא רק את הדיבור אודות הדברים.

השכחה היא בעצם המעבר ממחשבה לדיבור

והנה, הגמרא אומרת שגור דלוק על ראשו של העובר, והוא צופה בו מסוף העולם ועד סופו. בדרך כלל כשרוצים להאיר דבר, מניחים את הנר על יד הדבר שאותו רוצים לראות, אם כן, אף כאן היה צריך להיות שהנר יסתובב בעולם, כאשר כתוב שהנר דלוק על ראשו והוא צופה בו מסוף העולם ועד סופו, פירוש הדבר, הוא לא רואה דבר מואר אלא האור נמצא אצלו, אצל המסתכל, ובהוא הוא רואה מסוף העולם ועד סופו, בזה הוא רואה את עצמו של כל הדברים כולם, ובאופן שונה לגמרי ממה שרואים פה.

הראיה שרואים פה היא במערכת אחרת לגמרי, מערכת המצרפת את הדברים צירוף של דיבור. אנו מצרפים מושג למושג, מילה למילה, ואף דבר לדבר, ובצורה כזאת אנו מצרפים אותיות מילים ומשפטים זה לזה וקוראים אותם, וכך, ההבנה שאנחנו מבינים, היא באופן שאנחנו מבינים את הדיבורים אודות הדברים, לכאן אנו יכולים להגיע, אולם העובר נמצא במערכת גבוהה יותר של תפיסה, מערכת שאינה תופסת את הדברים במילים.

מעתה, כך מסביר המהר"ל, זה הפירוש "בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה", סוטר מלאך על פיו, זה ברגע שהוא מקבל את כח הדיבור. עצם קבלת כח הדיבור משכיחה ממנו את כל מה שהוא השיג בזמן שהיה הנר דולק על ראשו והוא היה צופה בו מסוף העולם ועד סופו. הוא ירד דרגה, לתוך מערכת הדיבור, ולשם ההשגה ההיא לא נכנסת, שם היא לא קיימת.

זאת נקראת שכחה, במצב שבו ההארה לא יכולה להיכנס ולבקוע את החושך, הרי שהדבר שכוח, וכפי שאומרים רבותינו, וכך כתוב גם בשל"ה, ש'שכוח' ו'חשוך' זה אותו הדבר, 'להשכיחם' זה 'להשכיחם', כל דבר נשכח בזמן שהוא באפילה, כאשר הוא לא מואר, וכך גם בתודעה. כשהדבר מואר הוא זכור, זה דבר גלוי, וכשהדבר נמצא בחושך ואינו מואר, כך הוא מסתתר, הדעת מוסחת ממנו, והוא משתכח והולך, והוא איננו, הוא לא קיים, כך הדבר נשכח.

היאך שליטת יון משכיחה את התורה

לשון הרמב"ם בהלכות חנוכה "בבית שני כשמלכו יוון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות". הנה, "לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" אנו מבינים מה הביאור, אך הלשון "ובטלו דתם" לכאורה אינה מובנת, מה הפירוש בזה, איך אפשר לבטל דת, איזו פעולה נעשית לשם כך, ומה התוספת בזה יתר על "ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות".

כך גם בנוסח התפילה שאנו אומרים "על הניסים", יש דבר דומה, "כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", גם זה לא מובן. "להשכיחם תורתך" זו תוצאה של אי לימוד זמן רב, או אפילו מעט זמן כפי שמביא רש"י (דברים י"א י"ג) "אם תעזבני יום יומים אעזבך", אולם מלכות יוון הרשעה אינה יכולה לעמוד להשכיחם תורתך, היא אכן יכולה לעמוד ולא לתת ללמוד, לא להניח אותם לעסוק בתורה, ואז השכחה היא דבר שבא ממילא, כשלא עוסקים בתורה זה משתכח והולך, אבל מלכתחילה, "כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", איך יתכן לבוא ולהשכיח ממישהו משהו, עם איזה כח ניתן להשכיח ממישהו דבר שהוא יודע.

נראה מכך, שבזמן השליטה של מלכות יון, השליטה הזאת כללה מצב מסוים, שהוא מצב משכיח, מצב שלא מאפשר שהתורה תהיה נזכרת, היינו, שהתורה תאיר.

מה עניין השכחה בכך שמלאך "סוטר על פיו"

יש משהו דומה לזה, וכפי הנראה שני המצבים האלה דומים באמת, ויתכן שאלו אכן שתי פנים של מצב אחד. הגמרא בנדה (ל' ע"ב) אומרת שבזמן שהעובר נמצא במעי אמו "נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם עד סופו", ומלמדין אותו כל התורה כולה, וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה, בבת אחת הוא שוכח את כל התורה כולה.

המדובר הוא בצורת אדם שמלמדים אותו את כל התורה כולה, והוא יודע אותה עד כדי שהוא יכול לצפות מסוף העולם ועד סופו, היינו, אין שום דבר נעלם ממנו, הכל גלוי לפניו, האדם נמצא עם כל חלקו בתורה, זה המצב החזק ביותר, שבסופו של דבר, אחרי כל העבודה הוא יגיע אליו, אבל כיון שהוא יוצא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה.

העניין בזה הוא כפי שמבאר שם המהר"ל בחדושי אגדות, כאשר האדם נמצא במעי אמו, מערכת הדעת שלו היא באופן שהיא מכוונת כלפי מעלה, והוא לא בר דיבור כלל, הוא לא מסוגל לדבר. אכן, ברגע שמערכת הדעת שלו הופכת להיות קשורה לכח הדיבור, הדבר הזה עצמו משכח ממנו את כל התורה כולה.

נשמה רוח ונפש – מחשבה דיבור ומעשה

נבאר מעט את הדברים. בספר נפש החיים, בשער הראשון, מאריך הרבה לבאר את הדרגות הנקראות מחשבה דיבור ומעשה, ומצרף אותם למה שנקרא נשמה רוח ונפש, ואומר שהם מקבילים זה לזה.

הנפש היא כח המעשה, וכלשון הכתוב "הנפשות העושות", בנפש נמצא הכח, שיציאתו לפועל היא כמעשה, בפעולות. הרוח, שהיא חלק גבוה ופנימי יותר והיא בעצם עיקר צורת האדם, כולה דיבור, וכלשונות הפסוקים "רוחי אשר

כאן אנו מוצאים מקור למצב דומה, שיש מערכת דעת כזאת, שכאשר היא נמצאת ושלטת באדם, כאשר אדם חי בתוך המערכת הזאת, התורה משתכחת. אין המדובר בתורה שלומדים כעובר, אותה ודאי האדם כבר שכח מזמן, אבל ישנה מערכת דעת, שכשהיא שלטת, כשחושבים ומתבוננים עמה, התורה משתכחת. ההשגה של תורה לא נכנסת לתוך המערכת הזאת. זה הדבר הדומה לכך, שיכול משהו לבוא ולהשכיח ממשהו אחר דבר שהוא יודע. והנה, כאן, בזמן שעמדה מלכות יוון, מדובר בדורות של תחילת בית שני, ועל ימי בית שני, אפילו בזמן החורבן, כתוב בגמרא ביומא (ט' ע"ב) "שהיו עוסקין בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים", על בית שני לא נאמר "על מה אבדה הארץ וגו' על עזבם את תורת", כפי שנאמר על בית ראשון, לא זאת היתה הסיבה שבגללה אבדה הארץ, ודאי שבתקופה של תחילת בית שני, שבה "עמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", היו עוסקים בתורה מאד, והיו קשורים ומחויבים היטב לתורה. מעתה, עלינו להבין, אינו מין מערכת דעת הכניסה יוון לעולם, שהיא הגורמת שנקבל את אותה סטייה שמשכיחה מאיתנו את התורה, כפי שרצתה מלכות יוון.

"השכל הוא כבוד השם"

שנינו בתחילת פרק אין דורשין (תגיגה י"א ע"ב) "כל המסתכל בארבעה דברים רתוי לו כאילו לא בא לעולם", ומבאר רש"י, "רתוי לו, טוב ויפה היה לו אם לא בא לעולם", היינו, נח לא שלא נברא משנברא, ומה הם ארבעת הדברים "מה למעלה, מה למטה, מה לפני, ומה לאחור", איננו יודעים מה זה, וממשיכה המשנה "וכל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם", ורש"י כותב על כך "בגמרא מפרש מאי היא" [היינו, כדאיתא לקמן בגמרא דף ט"ז ע"א, "כל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם מאי היא, רבי אבא אמר זה המסתכל בקשת, רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר"].

אכן, הרמב"ם מפרש זאת אף כהמשך המשנה, וכפי הנראה לפיכך הוא התקשה, במה המסתכל בארבעה דברים לא חס על כבוד קונו, הרי אם אי אפשר לראות שם ממילא הוא לא פוגע בכבוד קונו, ולכל היותר הוא פוגע בעצמו, כשהוא עושה שטות ומסתכל בדברים שאי אפשר לראות.

על כך כותב הרמב"ם בפירושו המשנה לשון נפלא מאד, ונביא בזה את לשונו, "כל שלא חס על כבוד קונו ראוי [כך גירסת הרמב"ם] לו כאילו לא בא לעולם. פירוש כי העדרו מן האנושית, והיותו כשאר בעלי חיים, טוב למציאות ממציאותו כאדם", היינו, עדיף היה שהוא יהיה בעל חיים, ומדוע, "מפני שמבקש לדעת הדבר חוץ מדרכו ועל מה שאינו בטבעו, כי לא ידמה מה למעלה ומה למטה אלא אויל בצורת הנמצאים, וכשירצה האדם הערום מן החכמה לחשוב עוד שידע מה שעל השמים ומתחת לארץ בדמיונו הנפסד שהוא מדמה אותם כמו בית ועלייה, וכמו כן מה שהיה קודם שנבראו השמים ומה שיהיה אחר שיפסדו השמים, תוציא אותו זו המחשבה אל השגעון ותמהון הלבב".

"וענין זה המלה המפוארה, בעזר אלקי", היינו, הרמב"ם משתבח ואומר, שאת ביאור המילים "כל שלא חס על כבוד קונו" שהוא הולך לומר, הוא הבין בסייעתא דשמיא מיוחדת, והוא ממשיך ומבאר.

"באמרם כל שלא חס על כבוד קונו, רוצה בו, מי שלא יחוס ויחמול על שכלו, כי השכל הוא כבוד השם", מי שכאילו מציץ ומסתכל, ומתבונן במקומות שאין להתבונן, והלא באמת הוא אינו מתבונן בשום דבר, לא היו דברים מעולם, הרי שבזה שהוא לא חס על שכלו, הוא לא חס על כבוד קונו, כי אחר שהמחשבה הזאת תוציא אותו אל ה"שגעון ותמהון הלבב", כפי שהקדים הרמב"ם, ממילא האדם הזה מעוות מקלקל ומפסיד את כח המחשבה שלו, הוא עושה עצמו מבוכלב שאינו בר הכי לחשוב, ומעתה לא יוכל להתבונן בדברים כראוי. מי שמתבונן בדברים שאינם בני התבוננות, דברים שההבנה בהם היא בלתי אפשרית, ומנסה להבין, והוא מדמה בליבו שהבין, עם אדם כזה כבר אי אפשר בכלל לדבר, הוא לעולם לא יבין שום דבר כצורתו, האדם הזה הפסיד את שכלו.

והנה, עצם העובדה שהאדם שהפסיד את שכלו, אין זה הפסד כה גדול, אולם הפסד הגדול הוא, כי בורא העולם הלא נתן לו את השכל הזה כדי שעל ידו יתגלה כבוד שמים, אלו הם דברי המשנה, אדם שמפסיד את האפשרות שלו להבין ולעמוד על האמת בשכלו, נקרא "לא חס על כבוד קונו".

עניין כבוד שמים הוא תפיסת הערך האמיתי

ונוסיף לעמוד על לשון הרמב"ם "כי השכל הוא כבוד השם". הנה, ענין הכבוד הוא תפיסת ערך של דבר, תפיסת יוקר, [יוקר, זה לשון כבוד, כלשון הכתוב במגילת אסתר "וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן"], "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", וכך כותב רש"י בסנהדרין צ"ז ע"א "יקר, כבוד", תפיסת חשיבות.

וכן, התפיסה שלנו בכבוד שמים, ב"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו",

(אבות פ"ו מ"א), עניינה, תפיסת הערך האמיתי, וכפי שאנו אומרים בתפילת יוצר של שבת "אין כערכך ה' אלקינו בעולם הזה". זו היא התפילה שאנו מתפללים "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך", "ביקרך", מקביל ל"כבודך", כפי שמלך בלשון התורה מקביל לנשיא, כדאיתא בהוריות (י" ע"א) "איהו נשיא זה מלך".

והנה, ערך אינו יכול להיות נתפס אלא רק בשכל ובדעת שיודעים לשקול ולהעריך, הדעת היא שוקלת, היא המעריכה, היא היודעת להעמיד דברים זה כנגד זה, והיא זאת שקובעת ושוקלת ערך, מן הדעת יוצא ערך.

מעתה מובן שהשכל הוא כבוד השם בעולם, אדם בעל שכל, זה מי שיודע לשקול ולהעריך. לחשב הפסד כנגד שכר ושכר כנגד הפסד, דבר לעומת דבר, מה חשוב, מה יקר ומה זול, מה נכבד ומה מזולזל, מה קל ומה כבד, מה נקלה ומה נכבד. זה המשקל שהדעת שוקלת.

יש חכמה שהיא אור ויש חכמה הנמצאת בחושך

שלמה המלך כותב בספר קהלת (ב' י"ג) "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך". והנה כבר הקשו רבים, [בעל העקידה מאריך בזה, ועוד] שאי אפשר להעמיד דבר והיפוכו ולומר שזה יתר על זה. יתר, פירושו, שיש יותר אור או פחות אור, אולם שניהם בני חדא ביקתא, (כלשון הגמרא במעילה י"ז ע"א), שניהם שייכים לסוג אחד, ובסוג הזה, הם עומדים זה לעומת זה, והאחד הוא יותר מהשני, אולם כשמדובר על דבר והיפוכו, באיזה צד אפשר לומר שזה יותר מזה, ואם כן, אי אפשר לומר שחכמה היא יתר על סכלות או שהאור הוא יתר על חושך, הרי אלו שני דברים הפוכים זה מזה.

מבאר בעל העקידה, כי הפסוק אינו מדבר בחכמה נגד אי חכמה, אלא בשתי דרכים היאך להשיג את החכמה, ובה, היתרון לחכמה מול הסכלות הוא כיתרון האור מן החושך. כי הנה, יכול שימצא אדם במקום שכולו חושך וילמד כיצד להסתדר שם, אכן, כאן הוא נחבט בראשו, כאן נפל לבו, כאן קרע בגדיו, וכאן מעד והחליק, וכדומה, אולם אט אט הוא לומד ומסדר לעצמו תמונה מהמקום שבו הוא נמצא, הנסיון המר מביא אותו ללמוד מה הדרך שלא טוב ללכת בה, שדרך אחת עדיפה על הדרך השנייה. זה אופן אחד.

אכן, יש אופן נוסף. אם אותו אדם ימצא דרך להאיר את המקום הזה, הרי שברגע שהמקום יואר, כל מה שהוא התיגע והשיג בעמל רב הופך להיות מיותר וחסר ערך לחלוטין, עתה, הצורה הרבה יותר בורה, הוא רואה את הדברים כמו שהם, והוא יודע שלכאן אפשר ללכת ולכאן אי אפשר.

זה ביאור הפסוק, יש חכמה שהיא אור ויש חכמה הבאה מתוך חושך, מתוך סכלות, היינו, אחר שטועים שוב ושוב, מתוך כך מתברר לאדם שהדרך הזו היא טעות, אכן, הוא לא רואה את הדבר עצמו, אלא רק יודע איפה לא טוב, אולם אחר שהוא רואה שזאת טעות וזאת טעות, מכח זה הוא יודע היכן עליו להמשיך, מה הוא השביל שבו הוא כן יכול וצריך ללכת.

המכוון ב"יתרון החכמה מן הסכלות", הוא לסכלות שהיא דרך ומהלך להשיג חכמה. במהלך הזה, כל ההשגה כולה, היא רק מניעת סכלות. מניעת טעות. האדם מפקיע עצמו משטות ומעוד טעות, וכך בצורה הזאת הוא מפקיע את רוב השטויות, אבל הוא לא רואה מה הוא הדבר, אין לו שום מושג בעצמו של הדבר, איך הוא נראה באמת, מה עניינו. על זה נאמר "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך".

עלינו לחזור לחכמה של "נר דולק על ראשו"

בזמן שעובר יוצא ממעי אימו, באותו רגע נשחכח ממנו כל מה שהוא ידע, נראה שכבה אותו נר שהיה דלוק על ראשו, והוא חזר להיות בחושך גמור, כמוכן, אחרי שהוא יצא לאויר העולם, הוא חוזר להיות תינוק בן יומנו, אבל באותו הרגע, יש כאן משהו ששוכח. השכחה חלה במי שידע, זה מצב נורא.

אבל, באמת, בורא העולם, הרי גילה לנו בתורה את המצב הזה, איך עובר נראה, כאשר נר דלוק על ראשו ומלמדים אותו כל התורה כולה, והמכוון בגילוי הזה, הוא ללמדנו שהאדם חייב לחזור לשם, לשם, לאותו מקום, אנו צריכים לחזור, לאותו "נר דלוק על ראשו", לאותו "מלמדים אותו כל התורה כולה", לאותו "צופה בו מסוף העולם ועד סופו", לשם כך הרי לימדו אותנו את זה, לשם אנו צריכים להגיע.

השכל, שהרמב"ם מדבר עליו, ואומר שהוא כבוד השם בעולם, זה אותו שכל שנשתיירה בו הארה כלשהי מאותו נר דלוק על ראשו. כמוכן, זה לא בידנו, זה רחוק מאד מאיתנו, אבל יש כאן משהו מתפיסת האור של הדברים, היינו האופן של "יתרון האור מן החושך", של "יתרון החכמה מן הסכלות", זה שכל שהוא אור ולא חושך, חכמה ולא סכלות.

שָׁכַל שכל עצמו אינו אלא לאפוקי משטות ועוד טעות, עד שמגיעים לחכמה שנלמדת מהנסיון, כאשר לאחר שניסו כמה אופנים שלא הצליחו, מנסים שוב

ישוב, ולפעמים קורה שהקב"ה עוזר וזה כן מצליח, זאת נקראת סכלות, זאת לא נקראת חכמה.

הסכלות אינה תופסת את הדברים בבחינה החיובית שלהם, אלא בחינת הסכלות, היינו, שלילת הסכלות. זאת החכמה שהעולם עסוק בה, החכמה של מה שנקרא נסיון, זאת החכמה שכל באי עולם מתיימרים לומר על ידה שהם השיגו את החכמה, אולם אין בכל החכמה הזאת שום הארה של צורת המציאות האמיתית, אלא כל עצמה רק נסיון להוציא מכל הנסיונות שנשאלו, עד שנשארו באותו נסיון שלא נכשל. לא לזה קוראים חכמה.

כבוד יוצא רק מחכמה ששייכת לאור

חכמה כזאת גם לא מוסגלת להגיע לשום מסקנה אמיתית בצורת המציאות האמיתית, כי זה כבר עובר את הגבולות של הנסיון, שם כבר אין אפשרות להתנסות, וממילא אין לה לחכמה הזאת מה לומר בצורת המציאות האמיתית, אכן, כמובן, היא גם לא מתעסקת בזה בכלל, זה לא מעסיק אותה ולא שייך אליה. כל מה שאי אפשר לנסות ולהבין דרך נסיון, כל דבר שאי אפשר להכניס למעבדה, לא מעניין אותה.

עבור החכמה שבבחינת הסכלות, הדברים הריאליים, וכפי שהם נקראים אצלה, הדברים האמיתיים, אלה הם הדברים שניתן לנסות ולתפוס, ורק אותם יכולים להבין. ולדידה, פירוש המילה להבין, הוא, לנסות ולהיכשל עד שמנסים ולא נכשלים, אכן באמת, אין לזה ולהבין ולא כלום, גם בעלי חיים תופסים בצורה כזאת, גם כלב ניתן לאלף בצורה הזאת, ולאחר שהוא ילמד שמקום מסוים הוא לא טוב, כי שם הכו אותו, או שהוא קיבל שם זרם חשמל, הוא לא ילך לשם. הוא למד מהנסיון, הוא חכם. כמובן, יש הבדל מסוים, כי כאן ניתן להרחיב את הדברים, להסיק מסקנות, להציע עוד נסיונות, ודרכם כאילו לעשות עוד הרבה נסיונות ולהבין את הדברים יותר, אבל אף כאן, להבין את הדברים יותר, הכוונה היא לעוד נסיונות, אבל אין לזה קשר לתפיסת הדבר כמו שהוא, אין כאן שום אופן להדליק באיזה מקום אור כדי שהדברים יראו כמות שהם, אין מציאות כזו.

הדבר מובן מאליו, ששום כבוד לא יצא מחכמה כזאת, והרי מצינו שבהרבה מקומות בתורה שבכתב הכבוד מתקשר עם אור, כך הוא בלשונות רבים בכתוב, "והארץ האירה ממכבודו" (יחזקאל מ"ג ב'), "באורים כבודו ה'" (ישעיהו כ"ד ט"ו) ועוד.

ההרגזה האמיתית היא המינות

הגמרא בפרק חלק מאריכה בעניין מלכי יהודה שעבדו עבודה זרה, היתה סדרה של מלכי יהודה, אחז ונכדו מנשה, אמן בנו של מנשה, והאחרון שבהם, יהויקים, היה העובד עבודה זרה הנורא ביותר, לא היה עוד עובד עבודה זרה כמוהו, והגמרא אומרת על כך (סנהדרין ק"ג ע"ב) "כי אתא יהויקים אמר, קמאי לא ידעי לארגוזי", היינו, הראשונים לא ידעו היטב להרגיז, אכן אני אראה איך מרגיזים באמת, והמילים שהוא אומר, כמובן אסור אף לאמרם ואפשר לקרוא אותן רק מתוך הגמרא, "כלום אנו צריכים אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו, יטול אורו", בשביל מה אנו צריכים כביכול את בורא העולם, בשביל אור, אם כן, יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשים בו, איננו צריכים את האור, יטול אורו. איננו יודעים בדיוק מה זה זהב פרויים, כי בעינינו זהב פרויים רק משקף את אור השמש, אבל בכל אופן, היה לו כנראה איזה מקור של אור.

"אמר לו, והלא כסף וזהב שלו הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צב-אות", ראו מה בין הראשונים ובין האחרונים, מדובר ביהויקים שרצה להיות המרגיז הגדול ביותר שלא היה עוד מרגיז כמוהו, אולם מתוכחים איתו ומדברים איתו בלימוד, נושאים ונותנים איתו מלשון הכתוב "לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צב-אות" (חגי ב' ח').

"אמר להם כבר נתנו לנו, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", גם הוא עונה עם פסוק, ואומר, הוא כבר נתן לנו את זה, ולאחר שהוא נתן לנו זה כבר שלנו, זה איתנו, ויש לנו מינייה וביה את כל מה שאנחנו צריכים. איננו צריכים שום דבר מלמעלה, הכל נמצא איתנו, גם אור יש לנו מינייה וביה, משלנו. "והארץ נתן לבני אדם", ולפי סברת ליבו, המעוקמת, הכונה היא שבתוך המינייה וביה של הארץ, יש את כל מה שבני אדם צריכים, כולל אור, לא צריכים שום השפעה מלמעלה, הכל יש לנו מינייה וביה.

החלק הזה של דברי יהויקים, הוא לא עבודה זרה, זאת כפירה, זאת מינות. התפיסה הזאת, זה החידוש שעליו הוא אומר "קמאי לא ידעי לארגוזי", כי הנה, הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה, כותב שעובדי עבודה זרה הראשונים התכוונו לבורא עולם, אלא "שמדמים שזה ההבל רצונך", כביכול בהבל הזה בורא העולם חפץ, אכן, מי שרוצה מלכתחילה להרגיז, פירוש הדבר שהוא בא מלכתחילה עם כפירה, הוא לא מתכוין לעבוד את בורא העולם ולעשות את

רצונו, אין לו שום כוונה כזאת, כוונתו מלכתחילה להפקיע ולהוציא, חלילה, ממכבודו.

זה נקרא "קמאי לא ידעי לארגוזי". הראשונים, ודאי, עבדו עבודה זרה, מנשה היה זה שהכניס צלם בהיכל, אולם העבודה הזרה עצמה לא מרגיזה כל כך כמו המינות, מה שבאמת מרגיז זאת המינות, הכפירה.

כמובן, עבודה זרה זה החטא החמור ביותר שיש בעולם, וכולל בה המון כפירה, אבל כאן מדובר בכפירה מעיקרא, כפירה בהכל, כפירה האומרת שכביכול יש לנו לבד את כל מה שאנחנו צריכים, ואיננו צריכים אותו, לא שעובדים אותו בצורה זרה, אלא לא מתכוונים לעבוד בכלל, לא מתכוונים בכלל לקשר, אלא להיפך, מתכוונים להתנתק לגמרי מכל קשר.

כאשר הוא אומר על עצמו "קמאי לא ידעי לארגוזי", זה מקביל לדברים שכתובים ברמב"ם, על אותם קמאי, היינו, הראשונים שעבדו עבודה זרה. הם, כך הוא אומר, לא ידעו לארגוזי היטב, והדבר שהוא מוסיף ובו הוא מרגיז, אלו דברי המינות והכפירה, הוא מרגיז במערכת דעת, בתפיסה כזאת שמנתקת את העולם מבורא העולם, ואומרת דברי בלע, שלא צריך שום השפעה מלמעלה, רחמנא ליצלן מהאי דעתא.

יון הכניסה לעולם את הכפירה בעצם

המחשבה הזאת, העיקרון הזה, בר מינן, זאת הכפירה שהביאה יון לעולם. לא צריך שום דבר, יש לנו את הכל, אנחנו מסתדרים לבד, גם בהבנה, גם בתפיסה, גם בשכל. בשכל שלנו, כמו שהוא נמצא לנו פה, בלי שום הארה מלמעלה, כאשר אנו מתכוונים בדברים וכאלו מבינים מתוכם, כל העקרונות שאנו מוציאים מתוך הבנתנו מכח ההתכוונות כמה שהחושים מגלים לנו, זאת האמת האמיתית, לפי דבריהם.

הדעת של יון, יכולה להיות רק הדעת של הסכלות, היינו, הדעת שתופסת את הדברים רק מתוך הסכלויות, אולם אין לה שום קשר למה שנקרא אור, למה שנקרא תפיסה אמיתית של הדברים. בתפיסה שלהם, דבר שלא יכולים לשים במעבדה, שוב אי אפשר להוכיח, זה כבר שייך למערכת אחרת, זה דמיונות. וכך, אין שום אפשרות להגיע באיזה אופן שהוא למה שנקרא כבוד שמים.

בדבר הזה, כאן טמונה הכפירה. זו הכפירה בעצם, הכפירה העקרונית שעוקרת ומפקיעה את בחינת האור שיש בשכל, ומחזירה אותו רק לסכלות שאין לה שום קשר ושייכות כלל ליתרון האור מן החושך. משכל כזה, שכל האמיתות שלו כולן נובעות מזההתכוונות בחושים ומהמסקנות שמסיקים מהן, לא יבוא כבוד שמים. השכל הזה הוא לא כבוד השם בעולם. יון הביאה מערכת דעת שהשתלטה על כל העולם כולו, העוקרת מהשורש את הדעת האמיתית והכנונה, שתופסת את הדברים בצורתם הנכונה, בבחינת אור.

ברמב"ם כתוב שהשכל הוא כבוד השם בעולם. אכן, אם נתבונן, כמה שכלים כאלה ראינו, שהשכלים האלה, כמו שהם, הם כבוד שמים בעולם.

העובדה, שאין שכלים כאלה בעולם, העובדה שאיננו מוצאים אותם, היא משום שיון טימאה כל השמנים. "ופרצו חומות מגדלי וטימאו כל השמנים", המכוון בשמנים שכתוב עליהם פה, הוא, כפי שמבארים רבותינו, [המזהר] ל ועוד], על עניין החכמה, וכדאיאת במנחות (פ"ה ע"ב) על העיר תקוע "מתוך שהם רגילים בשמן זית, חכמה מצויה בהם". התרגום של "טימאו כל השמנים", הוא, טמטמו את כל השכלים. הדעת ירדה ונכנסה לשפל, למקום צר וחשוך, שהאור לא בוקע לשם.

כל מי שזאת מערכת הדעת שלו, ממילא התורה משתכחת ממנו, התורה לא נאחזת בדעת כזאת, הדעת הזאת לא תופסת תורה. התורה היא אור, התורה היא תפיסת אמת, תפיסת מציאות של תורה, מציאות אמיתית, והמציאות האמיתית יכולה להיות נתפסת רק בדעת שתופסת את המציאות האמיתית בעצמה, אולם בזמן שהדעת מעצבת את עצמה, רחמנא יצילנו, באופן כמו שקבעה מלכות יון, התורה משתכחת.

הדעת של יון מבטלת את הדת

עתה נבין מה הוסיף הרמב"ם במילים "וביטלו דתם" יתר על "לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות". "ביטלו דתם", פירוש, כמו שמבטלים דבר ונוטלים מערכו, דוגמת ביטול חמץ, ביטול עבודה זרה.

הכוונה בזה, כפי שאנו רואים היום בעולם. חכם בתורה שיפגוש באחד מהנקראים חכמי העולם, היינו אלה שחכמתם היא אותה סכלות ששלמה המלך מדבר עליה, יראה את הביטול, הדברים שהוא יאמר לו הם, רחמנא יצילנו - אסור לומר זאת, אולם אנו כאים לפרש את מה שכתוב - אתה מתעסק בדברים בטלים, זה לא מדעי, אלה לא דברים ריאליים, אלה דמיונות. זה נקרא ביטול דתם.

"וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל" (בראשית

כל האפיקורסות שורשה ביון

והנה, כבר העירו הרבה, שהשפעה על כלל ישראל, של מה שנקרא 'מתיונים', שכתוב עליהם בחז"ל, והדבר מוכח בגמרא (עי' בסוף סוכה), התופעה הזאת נתחדשה על ידי יון ועד היום היא נשארה. לא מצאנו שם חדש, אחרי שמלכות יון בטלה, אין שם חדש למתיונים.

בפולמוס של יונים, שם נוצרו כל כיתות האפיקורסות, וכך היא לשון הרמב"ם בהלכות עבודת יום הכיפורים (פ"א ה"ז) "בימי בית שני צ"ח המינות בישראל ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינם מאמינים בתורה שבעל פה".

המינות צצה בישראל מיד בתחילת שלטון יון. שמעון הצדיק שהיה משיירי כנסת הגדולה ראה את אלכסנדר, ובכית המדרש של תלמידו אנטיגנוס, שם צ"ח המינות, ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו שאינם מאמינים בתורה שבעל פה. אז התחיל מה שנקרא פולמוס של יונים, שם התחילו הצרות שהיונים עשו לישראל, ואז, באותו הזמן, צ"ח המינות בישראל, ומאז ועד עצם היום הזה, ועד בכלל, אותה מינות, רחמנא יצילנו, נמצאת איתנו, היא נמצאת מאד.

במשך הזמן, ברוב התקופות מאז חנוכה ועד היום, כלל ישראל, ככלל, היה שלם, היה נאמן, אבל בזמנים האחרונים, בין מאתים וחמישים לשלש מאות השנים האחרונות, אותה מינות התחילה לצוץ בישראל, והיא עולה כפורחת, ה' ישמרנו, והדבר הזה הוא המשך, כאן, לקראת הסוף, מתחילה ההתעוררות של אותה יון, הבאים להילחם כנגד אחרית הימים. יון נושאת את המלחמה כנגד אחרית הימים, כנגד הגילוי שצריך להתגלות, וכאשר אותה יון מתעוררת, כך זה נראה. זה פירוש המילים בלשון הרמב"ם, "צ"ח המינות בישראל", זה מין שורש פורה ראש ולענה, מין צמח שצומח וצ"ח, כלשון הפסוק "ויצ"ח צ"ח" (במדבר י"ז כ"ג), וככל שזה מתקרב יותר, כך בצד שכנגד, מתגבר אותו שלטון, אותו כח שבסופו של דבר יאסוף סביבו את כל באי עולם לצאת למלחמה גלויה על ה' ועל משיחו. כך הרי סדר הדברים תמיד, כך היא צורת הדברים.

הדבר הזה פותח גם את השערים של כל מה שנקרא חכמות חיצוניות, שהם גם עולים כפורחת, ובמקביל, המינות הולכת וצצה, הולכת ומתגברת, והמדובר פה על המינות היותר עמוקה.

וכך, אפשר למצוא הרבה מקימי מצוות, אפשר למצוא אנשים שמוכנים אפילו לסבול הרבה כדי לקיים את התורה והמצוות. אבל קשה מאד למצוא אנשים שעקרו מליבם לגמרי את הטומאה של יון והם נקיים מזה.

מכח "קודש הם" עלינו להזדרז ל"נר דולק על ראשו"

הזמן הזה, הוא הזמן שמשוגל לזה, באותם ימים בזמן הזה, אותם קדושי עליון, בית חשמונאי, מתתיהו ובניו, מסרו את נפשם כדי לבער את הטומאה הזאת, והם הצליחו בזה, ואותו בית דין של חשמונאים קבעו לנו את הזמן הזה, וכלשון הכריייתא במסכת שבת (כ"א ע"ב) "לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה", זה הזמן שאנחנו צריכים לעשות זאת, זאת חובתנו. אלו הן מצוות היום,

"ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים" (רמב"ם חנוכה פ"ג ה"ג), הנרות האלה, ש"קודש הן", צריכים להאיר ולהחזיר לנו משהו מאותו "נר דלוק על ראשו", הר"ן שם בשבת (כ"א ע"א) כתוב "וטעמא דמילתא, דכיון דעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל", וכך מוזכר בעוד ראשונים, היינו, זה מעיקר התקנה, "הנרות הללו קודש הן, ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראיתן בלבד, כדי להודות ולהלל".

זה דבר פשוט וברור, זה מובן מאליו. למה צריכים עוד לחכות, מה צריך עוד לקרות כדי שנפקח את עינינו ונראה מה בורא העולם רוצה מאיתנו. שוב ושוב, ככלב השב על קיאו, אנו תזורים לאותם הכלים, שוב אנו סוברים שזה יציל, זה יעזור, זה יגן, מכל הצדדים. זה לא משנה מי, כולם אותו דבר.

כל זמן שיש את המחשבה והתפיסה שיש משהו שאנו יכולים לסמוך עליו והוא יכול להציל אותנו, שהמערכת העולמית היא מספיק חזקה ואיתנה והיא תשמור ותגן על עצמה, שאיננו זקוקים לשום דבר ואנחנו נסתדר, כל זמן שהשקפה הזאת נמצאת אפילו באיזה שהוא קצה של הדעת, אז אנחנו בטומאת יון.

אכן, אם נצא מזה, הרי שאז, כבר מצאנו שמה רבינו התפלל "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו", ((דברים ל"ג י"א)), ורש"י כתוב שהפסוק הזה מדבר על י"ב בני חשמונאי ואלעזר, לא צריך יותר, אבל כל זה רק אם אנחנו נהיה שייכים במשהו, לפי ערכנו, למה שהיה בימים ההם, אם אנחנו נרצה במשהו לעקור את הטומאה הזאת מתוכנו, "אותו יצר הרע העבירו מלבכם". (כלשון הספרא פ' שמייני - מכילתא דמילואים).

הימים האלה הרי מסוגלים לזה, ה' יעזור, באמת, שיתקיים גם בנו, "מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו".

רבה ב' ד'), זה נקרא ביטלו דתם. קרן השור זה דבר ריאלי, דבר של ממש, "ורב תבואות בכח שור" (משלי י"ד ד'), השור הוא הדבר שהוא עושה פירות הגדול ביותר בעולם. וקרן השור, רחמנא יצילנו, זאת הקרן הקיימת. לכתוב על קרן השור, שאין, חלילה, חלק באלקי ישראל, אין כאן שום הפרעה, לא לתורה ולא למצוות, אכן, לזה הרמב"ם קורא "ביטלו דתם". "לא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות", זה דבר נוסף, אבל יש כאן דבר נוסף "וביטלו דתם".

מינות זה היצר הגדול של "אחרי לבבכם"

כפי שהארכנו בשבוע הקודם, כאשר כתוב "והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו (עובדיה א' ח'), הרי שאדום כשלעצמו אין לו חכמה משלו, החכמים שבאומות העולם אלו יון, כפי שמפורש בדברי כל רבותינו, אולם אדום היא המשליטה את חכמת יון על כל העולם כולו, העולם כולו נשלט על ידי התרבות הזאת שנקראת חכמת יון. הפועל היוצא האמיתי מהשליטה הזאת של יון, הוא, שכך בני אדם חושבים, כך הם מבינים, בין אם הם נותנים לעצמם דין וחשבון ובין אם לא, כך, באופן כזה בני אדם נישאים, זאת הגישה, וזאת תפיסת המציאות הבסיסית, רחמנא יצילנו, אנחנו עדיין ב"טימא כל השמיים", צריך הרבה כח ומאמץ כדי לצאת מזה ולהתגבר על זה, לא להיות נשלט על ידי זה.

זה הוא היצר הרע הגדול, אחרי היצר הרע הגדול שהוא יצר העבודה זרה. אותו יצר של עבודה זרה הקיף גדולים וקטנים, גדולי עולם התנהגו כתינוקות על ידו, כפי שידועים דברי הגמרא בפרק חלק (סנהדרין ק"ב ע"ב) שמנשה אמר לרב אשי, אילו אתה היית בדור שלנו, היית מתנהג כילד קטן ורץ לעבוד עבודה זרה, אכן, יש יצר מקביל ליצר הזה, זה הוא היצר של "ולא תתורו אחרי לבבכם", כדאייתא בברכות (י"ב ע"ב) "אחרי לבבכם זו מינות".

אם אנו רוצים לדעת את עצמתו של היצר הזה, הרי שאם נתבונן בסדר הפסוק נמצא ש"אחרי לבבכם" קודם ל"אחרי עיניכם", ועל היצר של "אחרי עיניכם" הרי ידוע עד כמה הוא אדיר כח, בגמרא בסוף מסכת קידושין (פ"א ע"א) כתובים דברים נוראים ומבהילים על כוחו של אותו יצר, היו גדולי עולם שרצו להתגרות בו ולהתגבר עליו באופן שיר, ואז הוא הראה להם את כוחו. המדובר ברבי עקיבא ורבי מאיר, ברב עמרם חסידא ובפלימו, גדולי עולם וקדושי עליון, ו"אי לא דמכרו ברקיעא הזהירו ברבי עקיבא ותורתו" הוא היה מכשיל את רבי עקיבא, שעליו מכריזים כך בשמים, בדבר נורא ואיום, זה הוא היצר, זאת עוצמתו של היצר שנקרא "אחרי עיניכם". וקודם לו "אחרי לבבכם".

גוג ומגוג אלו בני יפת שיעיקרם נמצא ביון

והנה, העולם כולו עתיד להתחבר ולהילחם "על ה' ועל משיחו" (תהלים ב' ב'), והמלחמה הזאת כלל לא שייכת למלכות הרביעית, מלכות אדום, שכולה מבני שם, אלא היא נקראת על שם גוג ומגוג, שהם מבני יפת, וכיון שהעיקר ביפת זה יון, כפי שדורשת הגמרא במגילה (ט' ע"ב) מהפסוק "יפת אלקים יפת וישכון באהלי שם" שספרים יכולים להכתב ביונית, כי "יפיותו של יפת היא באהלי שם". יפיותו של יפת זה ביונית. כלומר, יון היא הרביעית דם התמיצית של יפת. יפת נקרא על שם אותו יופי שנמצא ביון.

נמצא, החיבור של כל האומות הוא בגוג ומגוג, כולן יתחברו יחד, וכולן יבואו על ה' ועל משיחו. הגר"א כתוב ש"גוג ומגוג" עולה בגימטריה שבעים, וזה כולל את כל השבעים אומות, כולם באים, אכן, זה מתייחס בעיקר לבני יפת, מי שנושא את זה, זה "מגוג", מבני יפת.

הדעת של יון מביאה להוצפה יסגא

עתה, הלא מובן שזו לא מלחמה שתצוץ פתאום, מדובר פה על דבר שהוא נמצא, ובכח רב, ובעצם, הוא כבר היום נלחם על ה' ועל משיחו. החידוש הוא, שגם כשתתגלה מלכותו יתברך הם יבואו על ה' ועל משיחו, אבל כבר היום הם נמצאים. שיש דבר אחד שהעולם מלא אותו היום באופן בולט, חז"ל קוראים לזה (סוטה מ"ט ע"א) "בעקבות משיחא חוצפא יסגיא", החוצפה תגדל, החוצפה תתרבה ותעלה ראש. על החוצפה כתוב בגמרא בסנהדרין (ק"ה ע"א) "חוצפה, מלכותא בלא תאגא", היינו, שלטון, אבל חסר כבוד.

באמת, הדבר מובן מאליו, כי אצל מערכת דעת כזאת, שלא שוקלת ולא משתייכת כלל לשיקול דעת של ערך ואין אצלה כלל נושא ודיון כזה, וערך אצלה זה דבר ששייך למערכות אחרות, דמיוניות, כאשר הערך היחיד הוא מה עולה יותר כסף, מה שווה ומה נמכר יותר ומה נמכר פחות, המערכת הכלכלית זה הערך היחיד שאפשר לדבר עליו במסגרות האלה, אבל ערך של שיקול דעת, ערך שממנו מגיעים ל"אין כערכך ה' אלקינו בעולם הזה", ול"והנשא על כל הארץ ביקרן", זה לא נושא בשביל לדבר עליו בכלל, אין בכלל דעת כדי לשיקול את זה, מעתה, כשאין מערכת אמיתית של כבוד, כשאין תגא, ואין שום חיבור למה שלמעלה מאיתנו, ולהיפך, התרבות מחייבת לנתק כל קשר כזה, כי הרי הוא לא נוגע, לכן, מובן מאליו, שחוצפה יסגי.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתימונת והנצחת, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל shneiderav1@gmail.com

גליון 297 וישב חנוכה ג' תשפ"א

זכר המערכת

השבוע מאמר נוסף בעניני חנוכה מסדרת הספרים בסוד ישרים ליל שק וישב תשנ"ו
זכיר שוב שאין צורך לבקש רשות להעביר את הדברים הלאה לזכוי הרבים [הן בהדפסה פרטית וחלוקה בבבתי כנסיות והן בשליחה במייל לחברים] אדרבה בזה נעשים שותפים בהפצת תורת רבינו זצ"ל שזו כל מטרת העלון. ואכן הודות למשתדלים בזה מדי שבוע נוספים מנויים חדשים. זכות הפצת תורת רבינו תעמוד לכל המשתדלים. י"ש"כ.
בהיות המאמר עמוק ניתן לקבל מאמר "להב מפיו יצא" ובו סכום בשפה קלה יותר תוך דגש על עבודת הנפש היוצאת מהדברים

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורר.
נשמח תמיד על כל הערה והארה.

המערכת

העלון השבוע נתרם לעילוי נשמת

הר' אליהו מאיר

בן הר' רפאל ברוך ז"ל

ע"י ידידנו הנכבד שליט"א

מדי שבוע ניתן לזכות בזיכוי הרבים אדיר

בהכנסת העלון ל"אוסף גליונות"

המופץ ברחבי תבל באופן מכובד

הזדרזו להרים תרומותיכם לשבועות הבאים

באופי של המדיה הטובה שהסתלקה היינו שמסילוק אהבה דקדושה יוצאת תאוה [א.ה. כי כח האהבה קיים בנפש ותכליתו ושלמותו אהבת ה' ככלות הנפש וכנגדו כשמתרוקן מתוכנו האמתי מתמלא אהבה לחומריות בציור של תאוה כלומר משיכה מופרזת]. ומסילוק יראה דקדושה יוצא כעס [א.ה. כנ"ל כי יראה היא צמצום הכחות נוכח יראת ה' היפך אהבה הדוחפת לעשיה כפי שיתבאר להלן מהרמב"ן וכאשר מתרוקן מתוכנו החיובי מפעיל כח הצמצום על זולתו ועוצר האהבה אליו והוא ציור הכעס עד כדי רציחה]. עמלק הוא הרכב של שניהם בבית קיבול - בור שלו. וכבר נתפרש כי עיקר ההתנגדות של עמלק היא סילוק התורה מן הבריא. וממילא בהיות כאן **סילוק** הכללות של הקדושה לפיכך יצא מזה סוד בור ובית קיבול של כללות הרע דוקא. זהו הפירוש שבור זה שאין בו מים נחשים ועקרבים יש בו. [א.ה. ואחרי שהתבאר מה הם הכחות המחליפים את הכחות החיוביים של אהבה ויראה נבין מה היא מהות הנחשים ועקרבים הממלאים את ה"בור" - כללות הרע] כי תכונת הנחש הוא בעל תאוה וכמ"ש בא הנחש על חוה וכו' [ויעוין רש"י בראשית פ"ג א'] וכן אמרו חז"ל דכל הבע"ח אין משמשים אחר שנתעברה בת זוגם, משא"כ הנחש, כי הוא מבקש מתורות. ואילו עקרב הוא ממת, והוא כעס, אשר יסודו הוא רצח וחרבן. **זהו שמסילוק קדושת אברהם ויצחק יצאו ישמעאל בניאוף ועשו ברצח.**

ה. התנגדות יון לתורה כתבו לכם על קרן השור - חטא העגל

בהיות כי יון היה מתנגד לכח התורה דכנס"י, א"כ היה בזה מהלך של יצירת בור (כללות) דוקא במהלך התנגדותם. ואז התמלא חלל זה עם נחשים ועקרבים. זהו שהתורה תוכן של פריקת עול מזה גופא. והוא מ"ש "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם באלקי ישראל". [ובהיות שרצו לזייף גדר ישראל, וזו גם הסיבה שתרגמו לתלמי תושב"כ ובפסיקתא דחנוכה אמר שהיה בזה טענת אינו ישראל, על כן גם ענין נחשים ועקרבים הוכנס לתוך קומת הציבור. והם המתיונים דאותו דור, ויתבאר עוד בעז"ה].
גזירה זו דכתבו לכם על קרן השור פירש"י שם במד"ר שהיה לחיצה על כלל ישראל להודות שחטא העגל נבע מתוך עצמות פנימיותם [הוספנו קצת הסבר לדבריו]. א"כ אם חזר כאן קטרוג עון העגל,

אדם ויון. ישועת חנוכה — אורו של משיח

באמצע הסוגיא דחנוכה (שבת דף כב) הובא הפסוק דפרשתינו והבור ריק אין בו מים. והקשו ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים, מה ת"ל אין בו מים. ותיצרו מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ועמדו ע"ז המפרשים מה מקום מימרא זו בסוגיא דחנוכה.

א. אבות הטומאה לעומת דאבות בקדושה

בפירקא אבות אמרו הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. וכשם שיש אבות במדות דקדושה כן יש אבות נזיקין בצד הרע. אלו הג' הם אבות המזיקין לאבד עולמו של האדם. אמנם כמו שבקדושה, מלבד האבות, יש רגל ד' למרכבה (דוד) והוא כלל האבות, כך יש ברע כלל של ג' אבות אלו והוא פריקת עול דהוא כנגד כולם.

ב. העדר הקדושה, יסוד הטומאה פריקת עול — כללות

אנו רגילים לחשוב כי כל נפילה היא רק איבוד והעדר התוכן שהיה כאן מקודם לבד, אבל אין בזה דבר חיובי. אך אליבא דאמת אינו כן, וכבר השריש לנו הגר"א ז"ל כי יסוד שרש הטומאה הוא העדר הקדושה, וכאשר תדקדק בכל הטומאות תראה כי ההעדר דהתוכן שהי' קודם נהפך להיות סיבה אל הרע עצמו עכ"ד. וענינו, כי כל **העדר הוא התהוות של ריקנות**, ואז פעולה זו מכניסה תוכן של ריקנות (ולא רק מעדירה את הקדושה) וכל אותם כוחות וענינים אשר התוכן שלהם הוא ריק ממלאים את ההעדר הזה. פריקת עול היא התרוקנות כללית מכל תוכן דקדושה וממילא הרי היא סיבה לכניסה של כללות הרע. ובעוד שג' אבות הללו הם התרוקנות פרטית (הגם שכל א' הוא אב) אשר ממנו מתהווה או קנאה או תאוה או כבוד (והם היפוך מדות אברהם יצחק ויעקב) אך עדיין אין כאן את כללות הרע. ומה היא כללות הרע? **פריקת עול** (נגד דוד, שהוא ההיפך מפריקת עול - קבלת מלכות שמים) בא מכללות הסתלקות תוכן הקדושה. וכאן היא החריפות שניהתה מפרישה או מביטולה של תורה. כי הלא התורה אינה רק פרט בקומת הקדושה, אלא היא כללות כל הקדושה. (וכמ"ש באבות הפוך בה וכו' דכלא בה ומינה לא תזוע) ועל ידי סילוק של כללותה נולד פריקת עול ונהיה כאן חלל ובית קיבול אל כל הרע שהם נחשים ועקרבים הנ"ל.

ג. והבור ריק

נתרגם הענין לדבורים יותר ברורים. בריש ב"ק אמרו ד' אבות נזיקין השור והבור וכו'. מבין כולם משונה בור דתוכנו הוא רק בית קיבול ריק בלי תוכן כי כל שאר הג' יש לכ"א תוכן חיובי בפעולתו. ג' אבות נזיקין הללו הם מקבילים לציור של "לעומת זה" דאבות דקדושה, במדות דקדושה [א.ה. היינו שבציורים פשוטים יותר לתפיסה ג' אבות נזיקים שור מבעה והבער הם ההיפוך של ג' האבות הק']. אך מבין כולם מתיחד ומתבלט אופי הבור בכך שתחלת עשיתו לנזק, מה שלא מצינו בשום א' מהג' אבות נזיקין האחרים. ובנמשל לכחות הרע בבריאה יש הוראה על כללות הרע וההיזק בתכונתו, שאינו נזק פרטי כמו בשאר הג' שהרי יש לכ"א תכונה פרטית. והוא הבית קיבול לכל סוג רע לכל מה שיכנס לתוכו. ולפי"ז כללות המאמר שהתחלנו בו מתפרש בשלב זה כך: דכיון דאין בו מים, א"כ היה סילוק של תורה שנמשלה למים, על כן הוי בור זה תחלת עשיתו לנזק וכללות הרע, לפי' הוא מתמלא מנחשים ועקרבים. אבל עדיין לא נתפרש לנו ענין תוכן זה דנחשים ועקרבים.

ד. ענין שנמשל עמלק לכלב ושור וחמור במקביל לנחשים ועקרבים

בעבר דברנו שעמלק הוא כללות הרע דוקא. ניכנס עוד בזה. חז"ל (רש"י סוף בשלח) הגדירו את עמלק בציור כלב. הסיבה שהמשילו אותו לכלב כי הוא הבור דטומאה. ויתבאר עפ"י מה שאמרו בנדרים (דף כד.) לאו כלבא אנא דאהנית מינך ולא את מינאי יעו"ש. הרי נתפרש כאן שתכונת הכלב, שהוא כולו מקבל ולא נותן כלל [א.ה. כלומר יש לכלב תכונה של מקבל בלבד כמו בור שהוא בית קבול ובתכונה זו הוא כולל כל אבות הטומאה]. כאן היא תכונת הבית קיבול לרע, והוא הבור דתחילת עשיתו לנזק. בזוה"ק סוף בשלח אמרו שהוא מורכב משור וחמור דטומאה. פי דשור מבטא כעס (כונתו להזיק) וחמור מבטא תאוה, (כמ"ש בשור חמורים בשרם וכו'). [א.ה. כעת מבאר רבינו כיצד סלו המידה הטובה מולידה את הרע

עלינו להיכנס לביור מהות החטא ההוא כדי לדעת תוכן הקטרוג. והנה במעשה העגל אמר משה אל יהושע (כשירד מההר לא קול ענות גבורה, ופי' הגר"א ז"ל אי"ז קול הבא מן ביטול לית ואין קול ענות חלושה - מביטול עשה - קול ענות אנכי שומע - קול של ביטול תורה ופריקת עול מלכות שמים - עכ"ד. וכיון דמקור גלות יון נובע מחטא העגל (ונתפרש כבר במאמר הקודם) אי"כ יסודו הוא על ביטול תורה ופריקת עול מלכות שמים.

ג. הכפירה בתושבע"פ - פריקת עול (צדוק ובייתוס)

בתחלת תקופת יון (שמעון הצדיק נפגש עם אלכסנדר מוקדון כמ"ש חז"ל ותלמידו היה אנטגנוס איש סוכו ואצלו למדו צדוק ובייתוס) החלה להתנוצץ הכפירה בתושבע"פ, ע"י צדוק ובייתוס. ובלי תושבע"פ אין מצוות, וכמ"ש (ברכות ד) ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה וכו' תורה זה תושבע"פ, והמצוה זו משנה יעו"ש. כי אין פירוש המצוות יוצא אלא מתושבע"פ בלבד אשר כללות ההלכות הם המשנה. אי"כ הכפירה בתושבע"פ הוא פריקת עול המצות ג"כ. כאן היה הקלקול תוך הציבור בדוגמא ליסוד חטא העגל, אשר נתן מקום לחלות קטרוג יון לעורר שוב את אותו קטרוג. ועפ"י מה שנתבאר לעיל פריקת עול הוא כללות ענין הבור דטומאה, כאן נוצר בתוך הציבור סוד הבור דטומאה, ובו ביטול תורה ופריקת עול. שהם ב' יסודות לרע אשר תוכנם הוא נחשים ועקרבים. כי הנה תאווה היא הפקעת עול. ולשון חז"ל בגיטין דעבדא בהפקירא נחא ליה, כשמדובר על תאוה, שכיחא ליה פריצא ליה. ועקרב שהוא ממת הוא כנגד ביטול תורה, דזה גופא הוא עקירת החיים, כי היא מהות החיים. כ"ז הוא בצד השמאלי (א.ה צד הטומאה).

ד. שור וחמור דקדושה - יוסף ויהודה (שטנם של עשיו)

אמנם בצד הקדושה יש שור וחמור דקדושה היפוך אלו (הנחשים ועקרבים). כתיב "בכור שורו חדר לו" וכתב "עני ורוכב על החמור". וכבר אמרו בתנחומא ריש וישלח עה"פ ויהי לי שור וחמור, דיוסף נקרא שור והוא שטנו של עשו. ואף יהודה הוא שטנו דכתיב עני ורוכב על החמור. יוסף היה קומת התורה בין השבטים. וכמ"ש רש"י עה"פ כי בן זקונים הוא לו, שכל תורה שלמד בשם ועבר מסר לו. והוא הרב תבואות בכח שור, ריבוי תורה כדברי חז"ל על זה. אמנם יהודה הוא חמור דקדושה אשר יכול להעמיס משא עד שבמציות לא יוכל עוד שאת, וכחמור למשא. כח זה הוא קבלת עול המעשי. ויהודה הראה בזה רוב כוחו במעשה תמר. דהרי ישבו באותו ביל"ד יצחק ויעקב ושם ויהודה עצמו. ונתברר לו טעותו ובאופן ביש מאד. והיה צריך להודות על כשלון נמאס זה בפניהם כדי שלא תשרף. ובודאי היו אלף מיתות יותר קלות מהודאה זו, ואעפ"כ ברוב השתעבודות והתקשרות אל עול החיוב שבר עצמו לרסיסים והודה בצדקה ממני. זהו שיא כח העול. ושני אלו הם מפקיעי מלכות עשו באחרית הימים כאשר דברו חז"ל בכ"מ בגמ' ומדרש אודות ב' כוחות במהלך המשיחיות דלע"ל משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ה. ליבא לפומא גליא בכח יהודה (ויסף)

נבאר ענינים של ב' משיחים. כתיב כי יום נקם בלבי וכו' ודרשו בפ' חלק ללבי גליתי לפומי לא גליתי יעו"ש דליבא לפומא לא גליא. [א.ה כלומר יש כאן מצב של גילוי - ללב. ומצב של אי גילוי - לחוץ ויתבאר ב' ענינים אלו תלויים ביוסף ויהודה] ולזה משתמשים ב' כחות אלו דיהודה ויוסף. ממעשה תמר רואים כחו דיהודה לעורר כלפי חוץ מה שהיה בכבשי דרחמנא. שהרי בהודאתו צדקה ממני אמרו ז"ל (ועיין רש"י) כביכול ממני יצאו הדברים כבושים. והרי הלב הוא מקום הכבשי דרחמנא, שהוא לפנים מגבול הגלוי [א.ה. כלומר לפנים ממה שמתגלה וכפשוטו שהלב הוא איבר פנימי וגם פעולתו פנימית הן מצד ההרגשות והן מצד הזרמת הדם בגוף]. על כן, כח המהלך של בן דוד הוא לעורר בכחו הגדול את הכבשי דליבא לצאת. ואז בא כח יוסף שהוא שייך אל הגלויים וכאשר דברנו ע"ז כמה פעמים [א.ה. שהוא כנגד היסוד הרוחני החוצה את כל התוכן הפנימי של האדם ואכמ"ל]. ומבין שניהם אז ליבא לפומא (מקום הגלוי) כן גליא.

ט. יון ואדום בני בקתא חדא

ויעיין ברמב"ן סוף בלק שכתב [בדפוס נשמט מפני הצנזור] דאדום הוא המשך יון. זהו שניתן לעשו (בברכת משמני ארץ יהיה מושביך) איטליא של יון, דוקא. יעו"ש דבריו הנפלאים בארוכה. אי"כ הרי יון ואדום בני בקתא חדא. ועוד, שהרי חומרת גלות אדום היא גלות שלא נתגלה קיצה (יומא דף ט:). משא"כ גלות בבל ומדי. והרי לא כתיב בנביא שום קץ מפורש על גלות יון בדברו אודותיו. והדבר אומר פרשוני. אלא דהם הם הדברים דיון ואדום בני בקתא חדא נינהו. ועוד זאת, שהרי בסוף דינאל מפורש קץ לגלות אדום, רק בחיות שפירוש הקץ ההוא סתום מאד (דנאמר לדניאל שיחתום

הדבר) אי"כ נשאר מגולה רק ללב, אבל לפומא דהוא תושבע"פ סתום הוא. ואילו ביון לא הוזכר כלל קץ. וענינו הוא שרק עם מהלך הפקעת המחיצה לפני האחרית אז יהיה שברונו של יון. מכח היציאה מן הסתום וההעלמה יאיר אור כנס"י. ולענין זה הרי צריך את הכח של יהודה ויוסף כנ"ל דוקא. כי יון היה בור של גלות ובו נחשים ועקרבים כנ"ל, אשר היפוכם בקדושה הוא שור וחמור דקדושה, יוסף ויהודה כנ"ל.

ובזה מתבאר דבר מתמיה מאד בזכריה פ"ט בדברו על מפלת יון (ועוררתי בניך ציון על בניך יון) הוקדם לזה צירוף כח יהודה ואפרים להפילו. והוא תמוה דהרי מפלתם היתה מכח בני חשמונאי דמשה בירך אותם בברכת מחץ מתנים קמיו יעוש ברשי בפ' ברכה. ולא היתה המלחמה עמהם מצד בני יהודה ואפרים. אלא דהם הדברים שנתבארו, דשבירת יון היה מכח המשיחים בעצם. רק דכאן הורכב כח ב' שבטים הללו בלוי (חשמונאים). (והוא משום דלוי היה המובדל מבין השבטים וכמ"ש במדרש) שהיה המעשר שלהם. וממילא דכלולים בו כי הרי העשירי הוא כללי, אכ"מ) ודברנו בעבר כי קיום בית ב' היה ע"י זכות דכנס"י דוקא יעו"ש, על כן בהיותה הכללי ובית קיבול לכל מדה טובה. לכך היה הלעו"ז הבור דקל' דוקא כנ"ל, ובו הקיבול לכל רע הנקרא נחשים ועקרבים. ועל כן היה צריך דוקא למהלך המשיחים שהם הפכס וכמ"ש.

י. נרות לעולם, אור הגנוז, אורו של משיח

בשבת דף כג: ביארו עה"פ כי נר מצוה ותורה אור, דמנר מצוה צומח תורה אור יעו"ש. וידועים דברי הרוקח דתקנת מהדרין מן המהדרין בנ"ח היא כדי שיהא בזה מקביל למהלך אור הגנוז (ביום א) שהאיר מיום ו' עד מוצ"ק שהוא ל"ו שעות. ותקנת מהדרין מן המהדרין הוא ל"ו נרות, ועה"פ ויאמר אלקים יהי אור (שהוא אותו אור הנ"ל שנגזז) אמרו במד"ר זה אורו של משיח. מבואר בזה שישועה זו היא מאותו מהלך שיהיה הבסיס לכל מהלך אחרית הימים. ונר זה דמאיר בו תופעה מופלאה זו הוא המשך לנרות המקדש. וכפי הרמב"ן ריש בהעלותך על הא דאמר הקב"ה לאהרן שלך גדולה משלהם (הקרבת קרבנות לחנוכת המזבח) שנרות הם לעולם. ופי' הרמב"ן רמז כאן לחנוכת חשמונאים שע"ז נתקן תקנת נח בכל שנה יעו"ש. והנה אם לא נימא דהכניסו חז"ל עכ"פ בצירוי ענף גדר של נרות מקדש וגדר עבודה דנרות, אין כאן גדר נרות לעולם דאינם כלל ממין נרות ההדלקה. אי"כ בהיות כי במקדש היה כללות מושג העבודה (קרבנות נקראים עבודה סתם בכ"מ) אי"כ בנ"ח נמצא גדר של כללות כח העבודה (דהרי הם המשך לנרות המקדש). וכפי כח הכללות כך יוצאת הכללות ד"תורה אור" ממנה. (הבן כי מצוה שייכת לעול, ותורה אור לתורה, היפוך נקודת קטרוג העגל (בטול תורה ופריקת עול) כנ"ל. כי כאן הוא תיקונו בנפש.

יא. והאר עינינו, ויחד לבבינו, בנרות חנוכה

ביאור עניניה של כללות זו הוא עדמ"ש בברכת אהבה רבה. שם מבקשים ותן לבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי ת"ת באהבה. לכאורה אין מה להוסיף על בקשה מלאה זו ומ"מ הוסיפו אנכ"ג אח"כ והאר עינינו בתורתך וכו' ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך וכו'. פי' בקשה זו, דאחרי כל היגיעה דידן בבקשה הראשונה והגעתינו אל תכלית הלימוד דהוא עשית המעשה בכל פרטיו, אז נפתח פנימית קומת הנפש אשר אין בידו האדם להשיגה אלא נפתחת היא מלעיל. והוא הארת עינים חדשות בתורה עם יחוד הלב נגמרי אליו ית"ש. וכאן מכללות כח העבודה דנר חנוכה יוצאת אותה הארת עינים בתורה עם יחוד הלב אליו ית"ש.

יב. נח בימין ומזוזה בשמאל ובעה"ב מצויץ באמצע

בריייתא דחנוכה (במ"ס) תני דנ"ח בשמאל ומזוזה בימין וגי' העיטור ועוד הוא ובעה"ב מצויץ באמצע, לקיים מ"ש והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ביאורו עימ"ש בסופ"ק דמגילה דמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ופר"ת (תוס' גיטין דף ז: דאמיתה של תורה הוא מזוזה (הצריכה שרטוט) שנקראת כן משום דיש בה יחוד ה' יעו"ש. והנה הימין (מימינו) אש דת (למו) הוא תמצית סוגית כה"ת ועומק כללות אמיתה, והוא התורה אור, זהו מזוזה בימין. והשמאל נ"ח הוא כללות ענין העבודה שהיא קבלת עול מלכות שמים הקשור אל כללות הופעת כל התורה (ולא סילוק ח"ו). ומכח נר מצוה זה זוכים למזוזה דבימין. הארת עינים לעמוד על עומק צורת כה"ת יחוד ה' כנ"ל וכאן הוא האהבה דוקא כי על צורה זו כתיב תיכף ואהבת את ה' וכו' לבבך וכו' נפשך וכו' מאדך. ואילו עבודה היא בעיקר עבודת וכניעה אשר יסודה הוא יראה. כאן מתמלא בית הקיבול של הנפש באהבה ויראה היפוך הנחשים ועקרבים של הבור של יון. ובעה"ב מצויץ, הוא כי ביציצת כתיב וראיתם וזכרתם, דמביא הכל לידי מעשה, ואז החוט המשולש לא במהרה ינתק.

שיחת מרן ראש ישיבת חברון הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

פרשת – וישב, חנוכה

גזירת יון בעקירת חלקנו בארץ ישראל ובעוה"ב "ולא נחתי מדינה, ולא נחתי מיון"

ב' דרשות חז"ל מקרא ד'ולא נחתי' – דינה ויון

איתא במד"ר בפרשה (פפ"ד, ג'): "א"ר אחא בשעה שהצדיקים יושבים בשלוח ומבקשים לישב בשלוח בעוה"ז, השטן בא ומקטר, אמר לא דיין שהוא מתוקן להם לעוה"ב, אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעוה"ז. תדע לך שהוא כן, יעקב אבינו, ע"י שבקש לישב בשלוח בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף וישב יעקב. (איוב ג, כה) 'לא שלוחי ולא שקטתי', לא שלוחי - מעשו, ולא שקטתי - מלבן, ולא נחתי - מדינה, ויבא רוגז - בא עלי רגזו של יוסף. ומבואר, דרמוזים בפסוק הזה ד' הצרות שעברו על יעקב אבינו, ואת צרת דינה דרשו חז"ל מן המילים "ולא נחתי - מדינה".

ומצאנו עוד בדברי חז"ל במד"ר בפ' בשלח (פכ"ו, א) עה"פ (שמות יז, ח) "ויבא עמלק": "הה"ד לא שלוחי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז, לא שלוחי - מבבל, ולא שקטתי - ממדי, ולא נחתי - מיון, ויבא רוגז - באדום. ודרשו חז"ל את 'גלות יון' מאותם המילים שדרשו בהם את צרת דינה, "ולא נחתי - מדינה" "ולא נחתי - מיון". והדבר פשוט, שמאחר ו'מעשה אבות סימן לבנים' כמ"ש הרמב"ן בפ' לך לך (יב, ו) מהתנחומא (שם ג), א"כ אף בכאן אנו למדים שיש בה בצרת דינה משום סימן לגלות יון, ואם דרשו חז"ל מאותם המילים את ב' הדרשות הרי שבודאי ישנו קשר ושייכות בין הנדרשים. וצ"ב מה שורש הענין בזה, במה מצאו חז"ל את השייכות שבין צרת דינה לגלות יון הנעוצה ביסודה בצרת דינה.

וחושך - זה גלות יון

והנה, מצאנו כמה וכמה נקודות שבהן התאפיינו יון בתרבותם, וכמה חלקים שבהם הטילו את גזירותיהם על כלל ישראל, ונראה שיש לבאר את הקשר שבין כל החלקים. ולכשמתבוננים רואים, שבנוסח 'על הניסים' קבעו לנו חז"ל במטבע לשונם את עיקר תכלית ומטרת היווניים בגזרותיהם, שכוונתם הייתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". וז"ל הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג, ה"א): "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות". אמנם, בחז"ל כמעט ואין רמז וזכר לענין ה"להשכיחם תורתך", זולת מה שמצאנו בלשון הגמ' (ברכות סא, ב) "תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה" וכו', דקאי על יון, כמבואר במדרש תנחומא (כי תבא, ב'): "פעם אחד גזרה מלכות יון שמד על ישראל שלא יעסקו בתורה הלך רבי עקיבא וחבריו ועסקו בתורה" וכו'.

כתבו על קרן השור אין לנו חלק בארץ ישראל - ובעולם הבא

ובאמת, מצינו בדברי חז"ל את ראשית ביאור הדברים ושורשם. והוא, המבואר במד"ר (בראשית פ"ב, ד), ויעו"ע במד"ר שם (פמ"ד, י"ז) ובילק"ש (שם, רמז ד') עה"פ (בראשית א, ב): "וחושך על פני תהום", "וחושך - זה גלות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק בארץ ישראל". וצ"ב מה עניינו של אותו ה"חושך" שבכוחו ועל ידו רצתה מלכות יון להחשיך את עיניהם של ישראל בגזירותיה, וכן צ"ב במה בא לידי ביטוי ה"חושך" בכך שחייבם לכתוב על קרן השור "אין לנו חלק בארץ ישראל".

ומצאנו עוד בחז"ל (מד"ר בראשית פט"ז, ד', ובפ' שמיני פ"ג, ה'): "ושם הנהר השלישי חדקל (בראשית ב, יד) - זו יון שהיא חדה וקלה בגזרותיה על ישראל, ואומר להם כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק בארץ ישראל". אלא שבהמשך המד"ר (שם בפ' שמיני) הוסיפו חז"ל ואמרו עוד: "וארו אחרי כנמר (דניאל ז, ו) - זו יון שהיתה מעמדת בגזירותיה ואומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק לעולם הבא". וברש"י (בב"ר פ"ב, ד') פירש את ענין הכתיבה על קרן השור דווקא, וז"ל: "לפי שכיון שעשיתם תבנית שור מאותה שעה גליתם בדתכם שאין לכם חלק בו". והיינו, שבקרן השור של חטא העגל מצאו יון את נקודת התורפה של כלל ישראל ודרכה חפצו לעקרו ולנתקם מחלקם בארץ ישראל.

וראוי להתבונן בדברי חז"ל הללו בתרתי: ראשית, מהו הלשון "אין לכם חלק", מה פירוש עניינו ותוכן משמעותו של המושג "חלק" שממנו רצו היוונים לעקור ולנתק את כלל ישראל. ושנית יל"ע עוד, מה היא סיבת שינויי הלשונות בדברי המדרשים, שפ"א נקטו "אין לכם חלק בארץ ישראל", ופ"א נקטו "אין לכם חלק לעוה"ב", ומה הוא הקשר בין ביטול החלק בארץ ישראל לבין ביטול החלק לעוה"ב. וכמו"כ צ"ב, היאך מתקשר ענין זה של עקירת חלקם מן העוה"ב ואלוקי ישראל למה שאמרו חז"ל שהיה עיקר רצונם וחפצם של היוונים "להשכיחם תורתך".

נערך ע"י הרב אהרן לסרי, להערות והארות ניתן להתקשר 054-8470226.

א

בכדי לבאר פשר ענין זה, עלינו להקדים בביאור עניינם של חכמת היוונים ומלכותם ואז תבואר אל נכון תוכן גזירתם על כלל ישראל - בימי החשמונאים, וכן מהות ענין מלחמתם. והנה המהר"ל ב'נר מצוה' העמיד את כל הנושא של חכמת יון שלא היה לה אחר ורע בכל תולדות האנושות שכל רצונם היה "להשכיחם תורתך", בשונה משאר כל הגלויות שבהם באו הגוים להצר ולגזור על הנפש או לכה"פ להגלותם לארץ נכר, ואילו כאן לא גזרו על חיי נפשם, אלא הייתה זו גלות בתוככי א"י, גלות כזו שכל משמעות עניינה הוא ביטול וניתוק הכלל ישראל מתורתם וממצוותם. ויתירה על"כ רואים בתוכן גזירתם, שהרי לא החריבו את ביהמ"ק, כי אם שהשאירוהו עומד על תילו וטומאה הכניסו בו, כיון שזהו היה רצונם להשכיח את כל תורת ישראל ולאבד כל ענין רוחני. ואדרבה, להנכפף ולנכנע להם נתנו כל מעדני העולם. והיינו, שאת הקיים חפצו להשכיח.

ואומר המהר"ל, שחכמת יון הייתה חכמת הטבע הגבוהה ביותר שקיימת במין האנושי וכל שורש החכמה באומוה"ע מהם הוא בא. והם לא יכלו לקבל ולהסכים שתעמוד איזו חכמה מעל לחכמתם שלהם, והרי חכמת התורה הלא היא חכמה העומדת מעל לדרכי הטבע, ואילו חכמת יון הינה חכמה שבטבע, ואת זאת לא יכלו היוונים לקבל, ועל החלק הזה ערכו את מערכת מלחמתם בהתנגדותם לחכמת התורה.

וז"ל המהר"ל ב'נר מצוה': "כי כל ענין המלכות, זה שהיו מבקשים החכמה, וכמו שהוא מבואר מן היונים, וכמו שיתבאר. ולכך היו נותנים דעתם על התורה ולבטל אותה מישראל, כי לא היו רוצים שתהיה החכמה, בפרט שהיא יותר חכמה והיא יותר עליונה מן החכמה האנושית שהיה להם, כמו שהיא התורה שהיא החכמה על הכל. והחכמה הזאת שהיא על הכל לא שייך אל האומות, כמו שהוא מבואר במדרש. וכך אמרו במדרש (איכה רבה פ"ב, ג') מלכה ושריה בגוים אין תורה, אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, הדא הוא דכתיב (עובדיה א, ח) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו. יש תורה בגוים אל תאמן, דכתיב (איכה ב, ט) מלכה ושריה בגוים אין תורה. ולכך המלכות, הם היונים, לא היו מתנגדים לישראל כי אם בתורתם, וכמו שיתבאר ענין זה", עכ"ל. וזהו תוכן הענין בגזירת ה"להשכיחם תורתך".

שורש חכמת יון - הכפירה והכחשת הבלתי מורגש

והנה, מלבד מה שמצאנו את עניינם של היוונים בחלק חכמתם, עוד מצאנו בהם את ענין הכפירה, ומהראוי לפרש האם ובמה שייכות ב' חלקים אלו זל"ז. ויש להוסיף ולבאר בזה, דהרי יסוד כל חכמת יון החל ונשתרש בפילוסוף אריסטו (שהיה רבו של אלכסנדר מוקדון - המלך הראשון של מלכות יון, כמבואר בס' 'מפעלות אלוקים' לאברבנאל מאמר ה' פ"ד). ואיתא בגמ' במגילה (יא, א): "תנא לא מאסתים - בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים - בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול". ושמעון הצדיק לא היה בזמן אנטיוכוס כי אם בתקופתו של אלכסנדר מוקדון שקדם לאנטיוכוס שנים רבות, ומבואר שכבר מהזמן ההוא נצרכה העמדת שמעון הצדיק לישראל. [ועל"ע במהרש"א בח"א למגילה (שם, ד"ה לא מאסתים) שכתב בת"ד זל"ז: "וחשיב בימי יונים אל"ג דבהאי קרא 'בארץ אויביהם' כתיב, ו"ל כיון דהיה אז ממשלת יונים עליהם - גם בא"י, בארץ אויביהם מקר"ל]. ומבואר, שתקופת 'יון' - במשמעות תרבותה, התחילה כבר באלכסנדר מוקדון שהיה תלמידו של אריסטו, שכנגדו העמיד הקב"ה לישראל את שמעון הצדיק, שהוא העתיק את התורה שבע"פ לדורות שאחריו, כמבואר בריש מס' אבות (פ"א, מ"ב): "שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה", וברע"ב שם: "משירי - משירי, שלאחר שמתו כולן נשתיירה הקבלה בידו".

ובענין כפירתם של יון אשר נתווסף על ענין חכמתם, כבר כתב הרמב"ן בפ' אחרי מות (טז, ח): "ולא אוכל לפרש, כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת". ועוד כתב עליו הרמב"ן בדרוש 'תורת ה' תמימה' (בד"ה ונתברר עוד) זל"ל: "ומכאן תראה אכזריות ראש הפילוסופים וקשיו ימ"ש, שהוא מכחיש כמה דברים שראו רבים וראינו אנחנו אמתתם ונתפרסמו בעולם, ובאותן הזמנים הקדמונים, כגון ימים של משה רבינו ע"ה, היו נודעים לכל, כי החכמות באותן הדורות היו כולן רוחניות, כגון עניני השדים והמשכפים ומיני הקטרות למלאכת השמים, לפי שמחמת קרבתם לבריאת העולם ולמבול לא היה שום אדם מכחיש בחידוש העולם ולא ממרה באלוק, אלא שהיו מבקשין תועלת מצד עבודת השמש והירח והמזלות וכו'. וכאשר קמו היונים, והם עם חדש שלא נחלו חכמה, כאשר ביאר בעל ס' הכוזרי, קם האיש הידוע ולא האמין רק במורגש וחפש חכמות מורגשות והכחיש הרוחניות, ואמר שענין השדים ומעשה הכשפים אפס, ואין בעולם פעולה רק לטבעיים". והרמב"ם במו"נ (ח"א, פ"ה) כתב על הפילוסוף היוני אריסטו שהוא 'ראש הפילוסופים', ורבינו שם טוב פלקירא בספרו 'מורה המורה' (פרעשבורג תקצ"ז עמ' 107) כתב בשמו ששכל אריסטו הוא 'תכלית השכל האנושי מלבד מי ששפע עליו השפע האלקי והם הנביאים', והיינו, שבדרגת חכמתו היה קרוב אף למשה רבנו. אכן, אין הדברים סותרין זל"ז, דאמנם בחכמתו היה גדול מאד כעדות הרמב"ם, אולם מחמת תאוותיו כפר ולא האמין בבלתי המורגש לו.

ויתרה מכך מצינו בדברי הגר"א המובאים בהקדמת הס' 'פאת השולחן' להרמ"מ משקלוב, זל"ל: "ואמר רבינו הגאון, שבודאי הוא שהיה אריסטו כופר מהתחלה ועד סוף, שאילו בא לפני הייתי מראה לו סיבוב החמה והלבנה עם כוכביהם מאירים על השולחן הזה כאשר יאיר ברקיע השמים, ואיך היה מכחיש בדעתו לומר שהעולם מתנהג ע"פ טבע, וכי היה מן הנמנע לשמעון הצדיק שהיה בדורו להראות לו נפלאות רבות מגבורת הש"י, אלא שהיה אריסטו יודע את בוראו ומכוון למרוד בו". ומבואר בדברי הרמב"ן והגר"א, דחכמתו של אריסטו לא הועילה לו להינצל מן הכפירה, וזאת מפני היותו מאמין רק במורגש ובמוחש והכחיש את הרוחניות. ונקודת הכפירה שלו נבעה מכך שהאמין וקיים בדעתו רק את המורגש ואילו את זולת זה הכחיש וביטל ביטול גמור, ומאותה הסיבה אפי' אם היו מראין לו את כל גבורות ה' לא היה הדבר מועיל כלום מפני שלא האמין בכך.

ועוד מבואר בשפ"א (חנוכה תרס"א בנדמ"ח עמ' 286), שיסוד כפירתם של היוונים נבע מכה חכמת יון, שהיא חכמת הטבע והיא היוותה לבסיס ולשורש כפירתם של היונים בהנהגת הקב"ה, ואמרו ע"פ חכמתם שהעולם מונהג בטבע. ומצאנו בדברי הגר"א בפ' למשל, דחכמות חיצוניות הם שורש הכפירה, שכתב עה"פ (שם ל, ט): "פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה' ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלקי", וזל"ל: "ופן אורש - ולא אבין חכמת התורה, ומחמת זה אלך אחר חכמות חיצוניות וילדי נכרים ואעבוד ע"ז, ח"ו, וזהו, וגנבתי - חכמות נכריות, ותפשתי את שם אלקי - ואהיה נוגע בעיקר והוא ריבוי אלוקות, ח"ו".

את משמעות ותוכן הדברים מצאנו בדברי הרמח"ל בסוף הס' 'מלחמות משה' (כלל ט"ו), וז"ל: "ידיעה רביעית, היא לאסתכלא בהאי עלמא, והיינו לדעת סוד העוה"ז, וזה לדעת בריות העוה"ז איך הם מתנהגים, והיינו כי מה שראו הפילוסופים מענין הבריות ודרכי הטבע אינו אלא השטחיות הנראה לעינינו, וגם אינו האמת. אלא כל ענייני הבריות מתנהגים עפ"י הנהגה אחת פנימית, והפנימיות מתלבשת בכל הבריות. והוא מה שאמרו, 'הטבע' כמנין 'אלקים'. וזה הוא האמת שהסתיר הקב"ה מן הפילוסופים. וידיעה זאת לא ניתנה אלא לחכמי ישראל. ורוב המדרשים המדברים במעשה בראשית ובענייני כל תולדות שמים וארץ סובבים על קוטב הנהגה הזאת העיקרית והפנימית. וע"כ מתחלפים מדרכי הפילוסופים. ויש דברים שנראים זרים, ושהחוש מעיד להפך, אך האמת הוא שהם מדברים לפי הנהגה האמיתית הנסתרת מעיני בני האדם, והיא מסורה בידם מן הנביאים ומן התוה"ק", עכ"ל הרמח"ל.

השקפת עולמם של היוונים שהאמינו רק במוחש ובמורגש וכל זולת זה הכחישו, שזהו יסוד כל חכמתם כמבואר ברמב"ן, הינה היפך השקפת חכמת התורה של ישראל. והדברים התפרשו ביתר הרחבה בדברי הגריא"ח ב'דרשה לשבת תשובה' (אות ג') וז"ל: "וכללות מאמר זה, יובן במה שנקדים הקדמה יקרה ידועה למעמקי חכמת האמת, והוא במה שנחקר ענין הנהגת העולם וסידורו ע"פ עומק השגחתו יתב', אשר הוא מתחלק לב' מדרגות, הא' ע"פ סידורו הטבעי כפי מה שהוכן לכך בו' ימי בראשית, כפי שראתה חכמתו יתב', שע"ז אמר שלמה המע"ה במשלי (ט, א) חכמות נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, טבחה טבחה וכו', ירצה בזה, על חכמה עליונה של הקב"ה שבה נבנה העולם בו' ימי בראשית, שע"ז נאמר בראשית ברא, ותרגמו בחכמה ברא, שאם נבחין מחכמת סידור הבריאה הטבעית, ממנה ניקח להשיג כח ועוצם ממשלתו יתב', וכי הוא המנהיגו בחכמה עמוקה ונפלאה, שהכל נברא על מכונו, כמ"ש (קהלת ג, יא) את הכל יפה בעתו' וכו'. ושם (באות י"ד) הוסיף הגריא"ח וכתב עוד: "אבל יש עוד הנהגה וסידור יותר עליון ויותר פנימי, והוא סידור עליון אשר ממנו מתנוצץ לפרקים סידור הניסי בשידוד הטבע, כמו שהיה במצרים ועל הים, ובשאר הזמנים" וכו'. ובהמשך דבריו (שם, אות י"ח): "והטעם כי אף שסידור הטבעי החיצוני פעל בטבעו שהוטבע עליו בתחילת הבריאה שנברא בחסד, אין תלוי בתורה ובמצוות, כי הטבע עושה שלו, אעפ"כ סידור הפנימי הניסי, המלוּבש בכל הבריאה, כנפש המתלבש בגוף, הוא תלוי עפ"י התורה והמצוות, ומתנועע ע"י, ע"פ העבודה וטוב טהרת העבודה הזכה, וע"י משתנה סידור הטבעי, כמו הגוף שמסודר ע"פ ערך כוחות הנפש המתלבש בו, ונמצא שמצד זה כל הנהגה השמימית ומשטר הכוכבים וכסיליהם נתונים המה אל העובד ה' בתמימות, ומסורים בידו, לכל אשר יחפוץ יטה אותם ע"פ עבודתו".

ומבואר בדברי הגריא"ח, ששתיים המה הנהגות שקיימות בבריאה: החיצונית והפנימית. החיצונית של הבריאה כולה טבע, ואולם יש הנהגה לפנינים ממנה והיא הנהגה הפנימית. ודומה הדבר לגוף ששוכנת בתוכו הנשמה הנותנת לו את כח חיותו, ואף בהנהגת וסידור הבריאה ישנה לפנימיות בהנהגת הבריאה, והיא הארת הקב"ה המקיימת את הבריאה, מנהיגה ומשגיחה את הבריאה. והארה זו אינה משועבדת ע"פ הטבע, אלא שבדרך הכלל הינה קיימת בתוככי הטבע ומסתתרת בו, אך כשנצרכת הרי היא פורצת את גדרי הטבע ומתגלה בעולם.

זוהי ג"כ תוכן כוונת דברי הרמב"ן (בסוף פ' בא) שכתב, וז"ל: "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר". ומ"ש "שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם" היינו, שעל האדם להאמין שאע"פ שחיצונית הנהגת העולם הינה הנהגה הטבעית, אבל יש לה לבריאה הנהגה פנימית שהיא הארת הקב"ה שמנהיג ומשפיע בעולם.

חכמת יון - חכמה החיצונית, חכמת התורה - חכמה הפנימית

והנה, מצינו שחכמת יון שהיא חכמת הטבע נקראת ג"כ "חכמות חיצוניות". וביאור הדבר, שיון רואה רק את חיצונית הטבע ואיננה רואה וחושה בפנימיותה של הנהגת הבורא בבריאה, וכדברי 'היווני הארור' שאמר שהכל חיצוני, ומה שאינו מושג בחיצוניות הזו איננו בקיים. זוהי השקפתה של חכמת יון, ומסיבה זו יסוד חכמת יון הוא ג"כ הכפירה. לעומתה שונה היא בתכלית, חכמת התוה"ק, העומדת מעל למערכת הטבע. ועיין בביאור הגר"א (י"ד סי' קע"ט סק"ג) שכתב בתו"ד בענייני כשפים, וז"ל: "אלא שיש בהם פנימיות לא פנימיות של בעלי הפלוסופים שהם חיצוניות". ומשמעות הדברים היא, שהתורה היא תורה אלוקית, תורת ה', יסוד המציאות של הבריאה כולה בפנימיות הנהגתה, שכל מציאות הבריאה בעולם והשפעתה מיוסדת כולה ובאה מכח התורה. וזה בעצם המלחמה בין חכמת יון לחכמת ישראל מלחמת חכמות החיצוניות כנגד כוחה של חכמת התורה החכמה הפנימית, יון זה כפירה וכלל ישראל זה אמונה, ויסוד התורה הוא האמונה, כיון שהתורה שייכת לפנימיות של הבריאה - לאור ה' שנמצא בתוך הבריאה ומנהיגה.

משמעות הכתיבה על קרן השור - "אין לנו חלק באלוקי ישראל"

והנה, הלשון שאמרו חז"ל במד"ר הנ"ל הוא: "שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל", וביאור המושג "חלק באלוקי ישראל", מתבסס על לשון הפסוק בפ' האזינו (דברים לב, ט) "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", וכתב הנצי"ב ב'העמק דבר' וז"ל: "כלל האומה נמשלה לחבל שהוא מפותל מהרבה חוטים וכו', ולפי דרכנו המשל כמו חבל עב שיש בו רבבות אלפי חוטים דקים ולמעלה המה מפותלים יפה ולמטה הם נפרדים כל חוט בפנ"ע. כך הקב"ה כנסת ישראל, הוא ית' נשמתא דנשמתין וכל נשמות ישראל למעלה מקושרי' המה, ולמטה לכל אחד נשמה בפנ"ע, ומש"ה נקראו ישראל גוי אחד שמאוחדים המה בשרשן למעלה". זהו הענין דב"חלק ה' עמו", הנשמה היא חלק אלוך ממעל, והקב"ה הוא נשמתא דנשמתין וכל ישראל מקושרין המה, הנשמות שלמטה - כאו"א נשמה לעצמו, אך למעלה כולם מאוחדים יחדיו כאחד. "אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

ויש לשונות הנמצאים בדברי רבותינו שהנשמה היא חלק אלוך ממעל. והנפה"ח מדבר ע"ז כמ"פ, ובשע"ב (פ"ז) כתב בענין דמלכות שהיא אצילות, וז"ל: "והוא בחינת שורש נשמות כלל ישראל יחד, מלכות דאצילות, לזאת נקראת כנסת ישראל". ובשע"א (פ"ז) כתב: "והנשמה ג"כ מתקשרת ומתדבקת בבחי' שורש הנשמה. סוד כנסת ישראל שהיא שורש הכנסיה של כל

נשמות כלל ישראל יחד. וכן עז"ה גם בחי' שרש הנשמה ג"כ מתקשרת למעלה מעלה ממדרגה למדרגה עד עצמות אין סוף ברוך הוא". והגרי"ח ב'דרוש לשבת תשובה' (אות מ"ב) כתב, וז"ל: "והטעם כי נפש האדם ונשמתו חלק אלוך ממש, ולכן נקראים בניו למקום, כמ"ש (דברים יד, א) 'בנים אתם'. ובש"ה הק' (מס' שבועות, פ' תורה אור) כתב: "נשמות ישראל הם למעלה למעלה ממדרגת המלאכים, כי נשמות ישראל חצובות מכסא כבוד ויש להם שורש מכסא הכבוד ולמעלה בסוד האצילות, והם חלק ה' עמו".

יון שגזרה על כלל ישראל "כתבו לכם על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל" פירושו הוא, שיון באו בזה לנתק את כלל ישראל מלהיות חלק באלוקי ישראל, שהחלק באלוקי ישראל הוא יסוד הנשמה, שהאדם מישראל נברא עם נשמה שבתוך גופו, נשמה המחוברת בשורשה בקוב"ה, "חלק ה' עמו" - 'חצובה מתחת כיסא הכבוד', 'חלק אלוך ממש', ואת החיבור הזה באו יון ורצו לנתק מכלל ישראל.

הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל - היא הפנימיות שבאדם

ומשמעות הדברים תבואר אל נכון ע"פ דברי הגמ' בברכות (י, א): "הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד. לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה - מה הקב"ה מלא כל העולם אף נשמה מלאה את כל הגוף, מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית, מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף, מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים". וביאור הדברים, "מה הקב"ה מלא כל העולם" - הכוונה ליסוד המבואר לעיל מהגרי"ח ב"מלא כל הארץ כבוד", ש"כבודו" זוהי השכינה כמבואר ברבינו בחיי בפ' משפטים (שמות כד, יז): "ומראה כבוד ה' - בלשון התורה נקרא כבוד ה', ובלשון חכמים שכינה". והפירוש הוא, שהקב"ה נמצא בכל העולם ו"אף הנשמה מלאה את כל הגוף" - כמו שממלא הקב"ה את כל העולם. "מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה ואינה נראית" - והיינו ה"פנימיות" המבוארת לעיל, "אף נשמה רואה ואינה נראית" - שהנשמה היא בפנימיותו של האדם. "מה הקב"ה זן את כל העולם כל" - שאור ה' הנמצא בבריאה הוא המחייה והמקיים את כל הבריאה, "אתה מחיה את כולם" ו"אף הנשמה זנה את כל הגוף". "מה הקב"ה טהור אף נשמה טהורה. מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים" - פנימיות דפנימיות, שגם בזה דומה הנשמה להקב"ה. "יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו".

הנשמה היא 'חלק אלוך ממש'. והיינו, שישנה את הבריאה בכללותה הנקראת 'עולם', אך ישנו לכל אדם ואדם באופן פרטי ג"כ משמעות של 'עולם שלם' בפנ"ע, כמ"ש הנפה"ח (ש"א, פ"ו בהג"ה) שהאדם הוא 'עולם קטן'. הקב"ה ממלא את כל העולם והקב"ה ממלא ג"כ את נשמתו של כאו"א בנשמתו שהיא חלק אלוך ממעל, שהיא המחיייה אותו. וכמו שבעולם יש חיצוניות ופנימיות אף באדם יש חיצוניות ופנימיות, החיצוניות זהו הגוף והפנימיות זוהי הנשמה - החלק אלוך ממעל.

מלחמת החכמות - מלחמת החיצוניות למול הפנימיות

חכמת יון כופרת בכל המושג הרוחני והפנימי, יון מאמינה רק בחיצוניות - מאמינה בחיצוניותה של החכמה האמתית, בחיצוניותו של האדם, יון היא זאת שהעמידה בראש המערכת של חכמת יון את מעלתו וכוחו של הגוף, והיא זו שהביאה לעולם את הבתי טרטיאות ובתי קירקסאות, כמבואר בס' חשמונאים. וכל תרבות הגוף הנמצאת בימינו אנו התחילה בשורשה מיון. יון לא מאמינה בחיי הרוחניות כי אם בחיי הגשם והחומר, וכל חכמתה היא למצוא את חכמת ותרבות הגוף, חכמת הבריאה החיצונית שזו חכמת הטבע, מנותקים הם מכל קשר לנשמה ולרוחניות.

אך לעומתם, אנו כלל ישראל שונים מהם בתכלית השוני, לפי ששורש מעלתנו היא הנשמה, "נשמה שנתת בי טהורה היא". זה יון רצו לנתק ולעקור, להעמיד את כל ענין ותכלית חיי האדם על הגוף - ולא על הרוח, על הגוף - ולא על הנשמה, רצונם בגזירת הכתיבה על קרן השור "אין לנו חלק באלוקי ישראל" היה בכדי להשיג מצב של ככל העמים בית ישראל, ולנתק אותם משורשם, מכנס"י שהוא שורש נשמתא דנשמתין של כל הכלל ישראל, ואז חיים חיי גוף לבד.

מלחמת והתנגדות יון - להשפעת הרוחניות על החומריות

ונראה שיש להוסיף בזה רובד נוסף, שהתנגדותה של יון לכוחו הרוחני של האדם - לחלק אלוך ממעל, היא מפני שבכוחו של האדם בפעולותיו להשפיע על כל מערכת הטבע. והרמח"ל כתב ב'דעת תבונות' (סי' קנח ואילך, וכ"ה בדרך ה' ח"ב, פ"ד, סי' ט') ש"במעשיהם של ישראל תלה האדון ב"ה תיקון כל הבריאה ועילויה", והיינו כמבואר לעיל מהגרי"ח, שכל הנהגת הטבע נמסרה לידי ההנהגה הפנימית שבתוך הטבע שהיא למעלה מדרכי הטבע ומשועבדת כולה למעשיהם של ישראל, שבשורש נשמתם עומדים מעל לכל מערכת הטבע, מחוברים למעלה למעלה. השליטה של ישראל על דרכי הטבע היא זו שכנגדה נלחמה חכמת יון ובה נלחמו כלל ישראל כנגד יון, ויון באו לנתק את ישראל מן המקור העליון שעומד מעל לכל דרכי הטבע, שהוא החיבור לבורא העולם.

יון רצו להפוך את כלל ישראל ל"מתיוונים", כפירה במציאות הבורא בבריאה, וכפירה במציאות הנשמה בגוף, חיים של טבע, חיים של חיצוניות - חיי הגוף, וכלל ישראל ההפוכים מהם ה"ה במערכת חיים שמעל הטבע חיים של תורה ומצוות, מערכת חיים של נשמה על הגוף. והגרי"ס באגרותיו כתב כמ"פ, וז"ל (אגרת ז', ד"ה השנית): "כי הקב"ה מאריך אפו וגבי דליה, והאדם בעצמו, העושה דבר נגד דעת התורה, אשר זה נגד רצונו ית"ש, ענש יענש. כי גוף האדם אינו רק הלבוש, וכח האדם, המרגשת נועם וצער, היא החיה גם אחר פשיטת הלבוש, ומסוגלת להשגת נועם וצער", ואצל כלל ישראל האדם הוא הנשמה, האדם איננו הגוף שהגוף אינו אלא מלבוש, ואילו אצל יון האדם הוא הגוף.

החלק באלוקי ישראל והחלק בעולם הבא - אחד הוא

והנה, במדרשים הנ"ל הוזכרו בדברי חז"ל ב' הלשונויות שאותם גזרו היוונים על ישראל שיכתבום על קרנות שווריהם "אין לנו חלק באלוקי ישראל", ו"אין לנו חלק בעוה"ב", ולמבואר לעיל הרי שאין ב' כתיבות אלו עניינים חלוקים ושונים, אלא שבעצם שורשם הם ענין אחד. וביתר ביאור יש לבאר הענין עפ"ד הגר"א בשיה"ש (א, ג) כשהוא מדבר על ענין עוה"ב, וכתב הגר"א

בזה"ל: "כי עיקר עוה"ב הוא להשיב הנשמה למקורה לדבק בשכינה", והיינו דמבחינת הגוף הרי איננו נצחי, וחיי הנצח של עוה"ב הם בנשמה, הנשמה חוזרת למקורה לדבק בשכינה. נמצא א"כ, שהנשמה היא החיבור להקב"ה, ורק בה ובכוחה מתייחדים כלל ישראל להיות 'חלק ה' עמו', והנשמה הטהורה מקומה ומקורה הוא בעוה"ב, וא"כ ענין שניהם אחד הוא.

הגריא"ח (שם ב'דרשה לשבת תשובה) כתב עוד: "כי נפש האדם ונשמתו חלק אלוך ממש, ולכן נקראים בנים למקום, כמ"ש בנים אתם וכו', ולכן לא תתגודדו למת, כי מיתת נפש הישראלי אינו מיתת עולם, כמ"ש הרמב"ן על פ' זה בפירושו לתורה, ולכן א"א להתבטל, כי הבן חלק האב ממש, וכמו שהוא יתב' נצחי, כמ"כ שורש הנשמה העליונה". כלומר, שהיות והגוף איננו נצחי אלא חולף ועובר, לכן תרבות יון מאמינה בו, שהרי יסודה מושגת על כח הטבע שאיננו נצחי וקיים אלא כאן בעוה"ז, שהם אינם מאמינים בעוה"ב. ואולם כלל ישראל מאמינים ש"נפש האדם היא חלק אלוך ממש", וזהו היסוד של עוה"ב, וזהו אותו היסוד של הנשמה החוזרת למקורה לעוה"ב. משמעות תרבות יון, שהיא באה לעקור ולנתק את הגוף מן הנשמה ולומר שאין עולם אלא אחד, שאין עולם הנצח. שאם אין את החלק באלוהי ישראל - וממילא אין את החיבור למקור החיים, אזי ג"כ אין את החלק לעוה"ב - אין את החיבור של הנשמה להקב"ה שהוא נשמתו דנשמתו של כלל ישראל.

הרמח"ל - בכח התורה מאירה ומגיעה נשמת האדם לגנזי מרומים גנזי הי"ת

לאור הדברים, זוכים אנו לבא לידי ביאור היאך משתלבים ענין 'חלקים' אלו בגזירת הכתיבה על קרן השור דאין לנו חלק באלוהי ישראל ואין לנו חלק בעולם הבא, יחד עם גזירת ורצון יון ב"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". ונקדים מ"ש הרמח"ל ב'דרך עץ חיים' וז"ל: "והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים, גנזי הבורא ית"ש, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה". ומבואר בדבריו, שחלוקה היא חכמת התורה מכל שאר החכמות שבה יכול האדם להתעלות ולהגיע לידי חיבור בהקב"ה להביאו אל גנזי מרומים גנזי הי"ת.

כשיוון באו לנתק את הכלל ישראל מחלקם בה', באו בזה לנתק ולומר שלבריאה אין קשר עם הבורא עולם ואף לאדם הפרטי אין קשר וחיבור לבורא עולם. וזוהי "החשכת עיניהם של ישראל", החשכת האור המאיר ומביא את האדם לגנזי מרומים, אותו רצו יון להחשיך ולבטל ע"י שינתקו אותם מן התורה ובכך ינתקו ג"כ מנותן התורה, כיון שהחיבור של הנשמה לגנזי מרומים הוא רק ע"י אור התורה המאיר בנשמתו של האדם ולכן רצו יון "להשכיחם תורתך", לפי שעי"ז ייפסק אותו האור ויבוא תחתיו ה"חושך", דאם מנותקים מאורו של הקב"ה, ממילא יבוא חושך. וידעו יון שבמצב של החושך, הרי שתנתק הנשמה ממקורה - מחלקה בה"ת, מנשמתו דנשמתו שממנו מושפע כל אור ה' לעמו ישראל ולבריאה כולה.

המבי"ט - "תורה שבע"פ היא המבדלת בין ישראל לאומות"

והנה, כתב המבי"ט (בהקדמה לקרי"ט), וז"ל: "ותורה שבכתב אי אתה רשאי לומר ע"פ, לפי שבקריאה בכתב מצטיירים סודותיה בצורת אותיותיה, והתורה שבע"פ אי אתה רשאי לאמרה בכתב, להיות גנוזה בנפשותיהן של צדיקים, כי זו היא קדושתן ומעלתן, ואם אומרים אותה בכתב תפחת מעלת הנפשות, כי הדבר הנכתב לא ישאר ציורו בנפש כדבר שלא נכתב שיתקיים ציורו לעולם בנתינת לב עליו שלא ישכח, ותורה שבע"פ היא המבדלת בין ישראל לאומות ועל פיה כרת ברית עם ישראל ולא עם האומות, להיות נפשותיהן חצובות מתחת כסא הכבוד ומושפעות ממנה, משא"כ בנפשות האומות הנמשכות ממקום אשר איננו טהור ואין ראויות לקבל שפע חכמת התורה" עכ"ל. וכן מבואר בזוה"ק (פ' אח"מ, דע"ג). שנפשות האומות אינם חצובות מתחת כסא הכבוד ואינם חלק אלוך ממעל אלא מקורם הוא מן הסט"א וכוחות הטומאה.

נמצא א"כ שהיסוד של "חכמה בגויים תאמין, תורה בגויים אל תאמין", איננו רק מפני שבפועל התורה שבע"פ לא נגלית לפני האומות ונסתרה מהם, אלא פירוש הדבר הוא שיוון לא שייכת למושג של תושבע"פ, ואומה"ע מופקעות ממנה, כיון שתושבע"פ חקוקה על נשמותיהן של ישראל ומשפיעה עליהם והיא קדושתן ומעלתן. ומי שלא שייך למעלת הנשמה - לחלק אלוך ממעל, אלא מקורו הוא "ממקור אשר איננו טהור" (-כלשון הסמ"ג בהקדמה לסה"מ) איננו שייך לתושבע"פ, מפני שתושבע"פ אינה ידיעות אשר ישיגם בידיעתו לבד, אלא יש בה מהות ששייכת לכלל ישראל בלבד, לפי שנפשותיהן חצובות מתחת לכסא הכבוד.

ביאור ד' היערות דבש והמהר"ל - ד"להשכיחם תורתך" היינו תורה שבע"פ

וכתב היערות דבש' (דרוש ג') שהמלחמה של יון ב"להשכיחם תורתך" הייתה כנגד תושבע"פ. והמהר"ל (ב'נר מצוה') כתב שתורה שבכתב אף לקחתה יון לעצמה ותירגמה אותה ליוונית, ודווקא את התושבע"פ רצתה יון להשכיח, כי תושבע"פ היא הנותנת את מעלת ישראל, וכ"ז שיהיו ישראל מחוברים לתושבע"פ לא יכולים יון עליהם, ובה עומדים ישראל מעל יון ואליה לא יכולים יון להגיע, ומעלתם של כלל ישראל שיש להם תושבע"פ זה בנשמותיהן, שיש להם חלק אלוך ממעל.

והדברים באים במשמעותם בב' החלקים גם יחד, כשיוון באה לנתק את כלל ישראל מלהיות חלק אלוך ממעל - "אין לנו חלק באלוהי ישראל", יוון יכולה להשכיח תושבע"פ מכלל ישראל, כיון שתושבע"פ קיימת בכלל ישראל רק בנשמה החצובה מתחת לכסא הכבוד, וניתוק מהנשמה החצובה מתחת לכסא הכבוד זה סיבה לכך שלא יהא מקום לתושבע"פ החקוקה בנשמתו. ולצד הב' - כל מה שמחבר את הנשמה לכסא הכבוד זהו אותו האור שמביאו לגנזי מרומים, "מעלתן וקדושתן" כמ"ש המבי"ט. הנשמה לא יכולה להיות מחוברת למעלה בלעדי התורה, והתורה לא יכולה להיות אצל כלל ישראל ללא כוחה של הנשמה החצובה מתחת לכסא הכבוד.

ולכן המלחמה על ה"להשכיחם תורתך" היא בעצם מלחמה אחת כנגד התושבע"פ, וכנגד הכח הזה של הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל. כשכלל ישראל מתנתקים מן הנשמה יש מקום להשכיח את התושבע"פ מהם. זה בעצם מלחמת הכפירה של יון, החיצוניות כנגד הפנימיות: החיצוניות - של עולם הטבע, כנגד הפנימיות - של אור ה' בבריאה. החיצוניות - של הגוף, כנגד הפנימיות - של הנשמה. והכח שמחיה את נשמתו של האדם והבריאה כולה הוא כח התורה"ק שהיא מאירה את הנשמה והיא הנותנת את הארה של אור ה', שכביכול הוא הנשמה של כל הבריאה להאיר על כולה, זהו ענין יסודו של יון שבאו "להשכיחם תורתך".

ועתה נשוב לבאר את דברי המד"ר שבפתיחת הדברים, בביאור הקשר שבין גזירת דינה לגזירת יון. דהנה, את הגדרת מעשה דינה מצאנוה כתובה בפסוק (בראשית לד, כז): "אשר טמאו אחותם", התורה מגדירה את מעשה שכס וחמור 'טומאה', כיון שזוהי הייתה הפעם הראשונה שבא משהו שאיננו שייך לכלל ישראל ורצה לערב את טומאתו בישראל, והיא ג"כ ההקבלה לגזירת יון שלא החריבה את ביהמ"ק אלא טימאתו, יון לא איבדה את המנורה אלא שטימאה את המנורה, אותה - את כח אורה ואת שמניה.

מעלת הקדושה - הגברת הנשמה על הגוף

ונראה שיש עומק נוסף בביאור תוכן הדברים. היסוד של הכלל ישראל זה ה"קדושה", הקב"ה נתן תורה לישראל, ואמר (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". ובביאור ענין ה'קדושה', כתב הרמח"ל במס"י (בפרק האחרון) וכן מבואר ב'דעת תבונות' (לאורך כל הס'), שהתקדשותו של האדם נעשית ע"י הגברת כח הנשמה על כח הגוף שבתוכו, ואז הנשמה מעלה את הגוף ומזככת אותו. ככל שהאדם מזדכך יותר מענייני החומר הוא נעשה לקדוש יותר. "קדושים תהיו" - פירש הרמב"ן זוהי הזדככות מענייני החומר. והרמח"ל ב'דעת תבונות' כתב שהגברת מעלת הנשמה שבגוף היא שמזככת את הגוף, והיא 'מעלת הקדושה', העליונה והגבוהה בסולם המעלות דר' פנחס בן יאיר. וענין זה, הוא ענין של טומאה וטהרה, ההיפך מקדושה - זה טומאה.

וכתב ר' אברהם בן הגר"א [שכתב המו"ל, שאמרו עליו "שאביו לא מנע ממנו בנגלה ובנסתר גם מה שבתוך פיו שלא גילה לשום אדם בעולם"] בפי' לתהילים 'באר יצחק', עה"פ (טו, ב) "ודובר אמת בלבבו", וז"ל: "שמחשבותיו טהורים וזכים, ואינם מהרהרים אחר דברים המדומים, וההפך מזה נקרא טמא שכל מחשבותיו מטומאים בעניינים המדומים ועוסקים ברדיפת המותרות". ומבואר בדבריו, דטמא - זהו אדם העוסק ב'עולם הדמיון', היצה"ר כולו דמיון, ברדיפת התענוגים והמותרות, זוהי הטומאה החיפוש אחר הנאות ותענוגות עוה"ז, ואילו הטהור הוא מי שמחשבותיו ורעיונותיו טהורים וזכים, הוא ה"דובר אמת בלבבו". הגברת הנשמה על הגוף זוהי קדושה, וההפך מזה כשאדם פונה לענייני הגוף ה"ה מגביר בעצמו את כח הטומאה. ויון לא באו לטמאות את המקדש בלבד אלא לטמאות את הכלל ישראל כולו היה ברצונם. כל חפצם ומאווים היה לנתק את כוח הנשמה ולהגביר את תרבות הגוף, וזהו ה"טומאה".

והמהר"ל בגבורות ה' (פכ"ז) כתב, וז"ל: "ומה שאמר כאשר נעשית היד מצורעת 'יוציאה והנה מצורעת כשלג', וכאשר חזרה להתרפאות נאמר 'יוציאה מחיקו', נראה כי הצרעת מאחר שהיא טומאה אין זה רק בגלוי, כי מקום בית הסתרים אינו טמא וגם שם אין הטומאה באה, לכך כתיב ויוציאה והנה מצורעת וכו'. ודבר מופלג בחכמה, כי הטומאה לא באה רק מכוחות חיצוניות לא פנימיות, אבל בטהרה כתיב ויוציאה מחיקו שמחיקו נתרפא", עכ"ל. וזהו המכוון במ"ש חז"ל "נשמה שנתת בי טהורה היא" - כיון שהפנימיות לעולם היא טהורה, ו"הנשמה" שהיא הפנימיות של האדם - "טהורה היא" תמיד הינה עומדת בטהרה, דרך בגוף ובחומר שייכת הטומאה, אך בנשמה הפנימית לא נתפסת הטומאה. ויון שבאה להעמיד את תרבות הגוף בכלל ישראל פירושו הוא שבאו לטמאות את כלל ישראל.

משמעות הדברים בחלק של ההקבלה בין ה"ולא נחתי מדינה" לבין ה"ולא נחתי מיון" הוא שבשתייהן היה זה מעשה ניסיון להכנסת טומאה בכלל ישראל, ויון אכן באו לטמא את המנורה ואת המקדש, אבל יון באו ג"כ לטמאות אף את האדם בעצמו. ובנביא ביחזקאל (לז, כח) כתוב: "וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם", ופי' הנפה"ח שכל אדם ואדם מישראל הוא מקדש, וכל אדם ואדם הוא 'עולם קטן' ומקדש קטן, ובכל אדם ואדם יש מקום להשראת השכינה. ויון באה ע"י תרבות הגוף לנתק את האדם מ'הנשמה שנתת בי טהורה היא', כלשון הגמ' בברכות ה"ל "מה הקב"ה טהור אף הנשמה טהורה", הפנימיות היא טהורה כיון שהנשמה היא חלק אלוך ממעל, והיא נצחיותה וטהרתה. וכשהאדם חי חיי טהרה זה הנשמה, והניתוק מהנשמה הוא הטומאה, וזה ע"י התרבות הגוף של יון. וענין יון הוא - להביא ולהכניס טומאה בכלל ישראל, ובכך רצו לקיים את מטרותם וע"כ להביא לידי "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

העמדת אור התורה בישראל - הוא הניצחון במערכת המלחמה מול תרבות יון

הניצחון על מלכות יון, הוא להעמיד את כח התורה של כלל ישראל. וכתב הנצי"ב ב'העמק דבר' בריש פ' תצוה (כז, כ) וז"ל: "אלא הענין בכל זה דיש לדעת דאור התורה שהוא תכלית המשכן ועיקר המשנה שכינה בישראל, בא בשפע ע"י אמצעות שני כלי הקודש, היינו הארון והמנורה, ונשתנו פעולותיהם, הארון בא ליעוד הדברות שבכתב וגם לצווי בקבלה בע"פ וכו'. ועדיין אין בזה כח הפלפול והחידוש שיהא אדם יכול לחדש מעצמו דבר הלכה שאינו מקובל. ולזה הכח הנפלא שנקרא תלמוד ניתן כח המנורה אשר נכלל בו שבע חכמות וכל כוחות הנדרש לפלפולה של תורה וכו'. וע"כ בבית שני שרבו ישיבות והעמידו תלמידים הרבה להויות דאביי ורבא שהוא התלמוד מש"ה נתחזק כח המנורה ע"י נס דחנוכה וכו'. והיינו דאיתא בברכות (דף נז, א) הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנאמר 'ויקחו אליך שמן זית' וגו'.

זהו התוכן גם במ"ש שתיקנו חז"ל בנוסח על הניסים 'זדים ביד עוסקי תורתך', האור שעומד כנגד החושך, יון באה להחשיך את עיניהם של ישראל ולהחשיך את אור השכינה, כדרשת חז"ל עה"פ (במדבר ו, כה) "יאר ה' פניו אליך" - 'ראה לך פנים שוחקות פנים צהובות' כמובא ברש"י (שם). השכינה היא האור שמאיר בבריאה ואותו רצו יון להחשיך, והאור שמאיר באדם שהיא הנשמה אותו רצו יון להחשיך.

נס החנוכה שהיה במנורה - המורה על אור תורה שבע"פ בפרט

הגילוי של נס חנוכה היה גילוי של העמדת האור, והיה הנס במנורה - שהיא אור השכינה, כמבואר בגמ' בשבת (כב, ב): "אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל". המנורה היא כנגד חכמת התורה, ובנצ"ב (שם) מבואר שהארון הוא כנגד התורה שבכתב והמנורה כנגד התושבע"פ. ובבית שני לא היה ארון, שהארון נגנז, והנס היה במנורה - בכח התושבע"פ, להאיר את אור התורה והשכינה בכלל ישראל, שאור זה מעמיד את כח הנשמה שנתת בי טהורה היא, האור שמאיר בנשמתו של האדם, המביאו לגנזי מרומים גנזי הבורא יתב'. אותו אור הוא האור שמדליקים כל שנה ושנה בימים ההם ובזמן הזה, להעמיד בכלל ישראל את אותו אור שעומד נגד כוחות הרע של יון.

וידוע מ"ש הרמח"ל בס' דרך ה' (ח"ד, פ"ז), שבכל שנה ושנה מתחדשת הארת המועדות, וההשפעה נמשכת כל שנה מחדש באותו החג והמועד, ובחנוכה נמשך הכח של המנורה, כוחה של תושבע"פ, וזה עיקר ענין הדלקת המנורה להאיר ולהדגיש את כח התורה בכלל ישראל, וכדאיתא בגמ' בשבת (כג, ב): "אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בניס תלמידי חכמים", בניס הממשיכים את כח התורה בכלל ישראל, הכח שעומד כנגד מה שבאו יון להשכיחם תורתך. ובשל"ה הק' (בפ' תורה אור, ענייני חנוכה) כתב בזה"ל: "ונעשו ניסים גדולים ע"י הכהנים הקדושים הללו והחזירו עטרת התורה ליושנה וקיום מצוותיה וכתוב נר מצוה ותורה אור, ע"כ נתגלה הנס בביהמ"ק גם במנורה". ומבואר, שהנס היה במנורה בסיבת מה שהכהנים החזירו עטרת התורה ליושנה וקיום מצוותיה, ולכן נעשה הנס במנורה, לפי ש"נר מצוה ותורה אור".

אמרות דעת

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

חנוכה

חכמת התורה שכל עליון - חכמת יון שכל הפשוט

א

'בימי מתתיהו בן יוחנן וכו' כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' כאשר באים לעסוק בעניין גלות יון ראשית כל צריכים אנו להבין שאמנם מלבד גלות יון היו מלכויות נוספות שהשתעבדו בישראל בתחילה מלכות בבל שהחריבה את בית המקדש הראשון ואח"כ עברו לגלות פרס, ומאוחר יותר מלכות אדום שהחריבה את בית המקדש השני, אך ההתנגדות של יון לישראל היתה בצורה אחרת לחלוטין מההתנגדות של שאר המלכויות לעם ישראל, שכולם נלחמו בישראל באופן גשמי שייסרו אותם והרגו בהם וניסו לכולתם, וכמו שאומרים בנוסח על הניסים של פורים 'כשעמד עליהם המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו', דהיינו שהיתה זו מלחמה בגוף.

אך בחנוכה לעומת זאת המלחמה היתה 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', וכך מבאר המהר"ל באריכות שהתנגדותם של היונים היתה התנגדות ל'חכמת התורה', כלומר, שליוונים היתה חכמה משלהם - 'חכמת יון' כמו שבימינו יש את הפילוסופיה היוונית ושאר דברי החכמה שפיתחו חכמי יון באותו הדור, וההתנגדות שלהם היתה לחכמת התורה וז"ל בספר נר מצוה, 'והמלכות שאחריו ראה אותו דניאל כנמר, מפני כי מלכות זה (-יון) הוא כנגד חלק הג' שבאדם, כי חלק הג' הוא השכל, שהמלכות הזה היה בו החכמה והתבונה, כי כל ענין המלכות זה שהיו מבקשים החכמה... ולכך היו נותנים דעתם על התורה ולבטל אותה מישראל, כי לא היו רוצים שתהיה החכמה, בפרט שהיא יותר חכמה והיא יותר עליונה מן החכמה האנושית שהיה להם, כמו שהיא התורה שהיא החכמה על הכל, והחכמה הזאת שהיא על הכל לא שייך אל האומות', עכ"ל. דהיינו שחכמת יון היא חכמה אנושית שבאה מכוחם של בני אדם והיא בהשגתם, אך התורה היא חכמה עליונה שבאה מהקב"ה והיא מעל תפיסתו והשגתו של האדם.

ב

ונבאר יותר מה החילוק בין ההבנה של חכמת התורה לחכמת יון, המשנה במסכת אבות אומרת 'בעשרה מאמרות נברא העולם', וכמובן שהבריאה האמורה במשנה מתייחסת אל בריאת העולם החומרי, ובספרים הקדושים מבואר שכנגד העולם החומרי ישנו עולם של 'תורה', וזהו התוכן של 'עשרת הדברות' שהם מהווים את השורש הפנימי והרוחני של עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, ולכן כלל ישראל שקיבלו תורה השתייכו לתוכן הפנימי של העולם, דהיינו לעולם של עשרת הדברות של - 'אנוכי ה' א-להיך', ואפילו שדבר זה אינו נתפס בשכל אנושי, אבל מאחר ועם ישראל קיבלו את התורה שהיא חכמה מופשטת והשתייכו אליה, ממילא הם משויכים לעולם רוחני מופשט שמרומם מעל השכל האנושי.

אך שאר אומות העולם שלא קיבלו את התורה, הם נותרו שייכים רק לעולם החיצוני ולמאמרות של העולם החומרי שאפשר להבין בשכל אנושי, כמו 'יהי אור', דברים שאפשר לראות בעיניים ולהבינם בשכל הפשוט, שמים ארץ, שמש ירח כוכבים בעלי חיים ושאר כיוצ"ב, ולכל העניינים האלו משתייכת אף החכמה החיצונית, כלומר החכמה שמעמיקה בבריאה החיצונית בלבד, וזוהי חכמתם של חכמי יון - להבין את עומק ה'בריאה החיצונית', אך חכמת

התורה היא העומק הפנימי של כל העולם והמטרה והתכלית שבשבילה הוא נברא והדבר שעליו הוא עומד ומתקיים. ודברים אלו מתבארים מתוך מה שכתב הרמב"ן בהקדמה לחיבורו מלחמת ה' בתוך הדברים בזה"ל, 'כי יודע כל לומד תלמודו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור כגון חשבוני התשבורת ונסיוני התכונה, אבל נשים כל מאדנו ודיינו מכל מחלוקת בהרחיק אחת מן הדעות בסברות מכריעות ונדחוק עליה השמועות ונשים יתרון הכשר לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון, וזאת תכלית יכולתנו וכוונת כל חכם וירא הא-להים בחכמת הגמרא'.

כוונת דבריו שבכל שאר חכמות העולם שהם נקראים 'חכמת יון', ישנו מושג של 'מופת חותך', זאת אומרת שאם משהו אומר דבר חכמה ומוכיח את כדבריו בצורה ברורה, **בוודאי** שזוהי האמת, ואם זאת אכן האמת לא יתכן בשום אופן לומר שהאמת לא כדבריו נגד ההוכחה שהביא, אלא אם כן יצליחו להביא הוכחה אחרת טובה יותר, וכמו שבחכמת החשבון אי אפשר להכחיש שאחד ועוד אחד שווה שתיים, כי זו מציאות ברורה הנראית לעין, כך זה בחכמת החשבון וכך גם בחכמת הטבע ובחכמת הכוכבים וכל שאר החכמות

אבל התורה הקדושה אינה כך, כי בתורה שייך שחכם אחד יאמר כך וראיותיו עמו, ואילו חכם אחר יאמר אחרת ע"פ שיקול דעתו וראיותיו עמו, ועם כל זאת '**אלו ואלו דברי א-לוהים חיים ושני הצדדים אמת**', והסיבה לכך משום שהתורה מגיעה מהקב"ה ואינה נמדדת בקנה מידה של שכל אנושי כלל, ולכן בהחלט יתכן שחכם אחד מבין כך ורעהו מבין אחרת כי התורה היא מעל השכל וכל אחד מבין לפי מה שזוכה מלמעלה [ויתבאר יותר בהמשך]. אך בשאר חכמות אם מוכיחים כצד אחד - **הוא האמת**, ואם כמו הצד השני - **הוא האמת**, ולעולם הצד שיותר מוכח שהוא הנכון, הוא האמת, ואפילו שלאחר זמן יתברר שהצד השני היה נכון, מ"מ לע"ע צד זה נתפס כנכון ולאחר שהתברר שהשני צדק נמצא שזה היה טעות, אך העיקר הוא שבחכמת הטבעיות לעולם לא שייך שני צדדים ששניהם אמת.

והסיבה לכך שבחכמות האומות האמת נמדדת לפי ההוכחות הברורות היא פשוטה, שהרי כפי שהתבאר החכמה החיצונית היא חכמה של עולם חיצוני של עשרה מאמרות, העולם שאפשר לראותו בעיניים להבינו ולהשיגו בחוש בדיוק כמו שאפשר להשיג את ההבדל שבין האור והחושך, וכך בכל דבר בעולם החיצוני מה שאפשר להבין ולתפוס בדעת אנושית יתכן שקיים אבל דבר שהוא מעל השכל האנושי הינם מופקעים לחלוטין.

ובנקודה זו באה ההתנגדות של מלכות יון לישראל, כי כשישראל קיבלו את התורה השתייכו על ידה לעולם שמעל השכל האנושי וכמו שהתבאר שעם ישראל משויכים לעולם של עשרת הדברות - לשורש של 'אנוכי ה' א-להיך', דהיינו דברים מופשטים לגמרי מהשכל האנושי, ולכן חכמת ישראל סותרת לחלוטין לחכמת יון, כי לדבריהם כל דבר שאינו נתפס בשכל האנושי לא קיים, ואילו אצל עם ישראל כל המושג 'חכמה', הינו דבר **שמעל** השכל האנושי, ולכן יון באו להילחם בישראל דוקא במטרה '**להשכיחם תורתך**', לבטל את המושג של תורת ה' שמהותה חכמה שהיא מעל השכל הפשוט.

ג

אמנם בעצם העניין יש להתבונן שמאחר והתורה הינה כל כך גבוהה ומופשטת משכלנו כיצד באמת אנו יכולים להבינה ולהשיג את עומקה, אולם נראה שזה גופא מה שמבואר בדברי הרמב"ן הנ"ל שכתב '...ונשים יתרון הכשר לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון', דהיינו שכדי לכוון לאמת בתורה צריך להגיע להסכמת השכל הנכון, וביאור דבריו שבאמת ישנם שני בחינות של 'שכל', הבחינה האחת היא השכל הפשוט שיש לכל אדם באשר הוא בין 'ישראל' ובין 'גוי', ובו אדם מחשב את הדברים בפשטות אם הינם מסתדרים זה עם זה ואם הם מסתברים או לא ומה גורם למה וכדו'.

אך מעליו יש שכל בבחינה הרבה יותר גבוהה והוא הנקרא '**שכל הנאצל**', שהוא אינו סתם מחשב דברים, אלא זו תפיסה והשגה שבאה מכח הנשמה הגבוהה שיש באדם, שהנשמה היא א-להית ועל ידה האדם מחובר עם הקב"ה, ועל ידי חיבור זה האדם שייך לתפיסה הרבה יותר מרוממת והוא יכול להשיג דברים שאין שום תפיסה בהם בשכל

הפשוט, ולבחינה זו זכו רק עם ישראל שקיבלו את התורה והשתייכו לחכמה העליונה של עשרת הדברות, אבל הגויים שלא קיבלו תורה, הם נותרו עם העולם הפשוט שמנותק לגמרי מכל הפנימיות של הבריאה ואינם יכולים להשיג אלא את החכמה החיצונית הנראית לעין החומרית ומובנת בשכל חומרי.

ולזה מתכוון הרמב"ן במש"כ שצריך להגיע ל"הסכמת השכל הנכון כי כשבאים ללמוד תורה חייבים להגיע להבנה העליונה הבאה מכח השכל הנאצל ולא מספיק ההבנה של השכל הפשוט, שאמנם להבין את עצם ה'שקלא וטריא' של הגמרא וחישוב הצדדים השונים אפשר גם בשכל הפשוט, אך את העומק הפנימי של התורה אפשר להבין ולהשיג רק בשכל הנאצל.

ואומר שם המהר"ל שזה הכונה בדברי המדרש (איכ"ר ב, יג) על הפסוק 'מלכיה ושריה בגוים אין תורה' - **אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, יש תורה בגוים אל תאמן, דכתיב מלכיה ושריה בגוים אין תורה**, דהיינו שבגויים ישנו מושג של 'חכמה' שהרי ב'עולם החיצוני' יש 'חכמה חיצונית' שאליה הם שייכים, אבל **תורה** בגויים - לא יתכן, ולכך מלכות יון שהביאו לעולם את החכמה, לא היו מתנגדים לישראל כי אם בתורתם, כי הם לא היו מוכנים לקבל מושג של חכמה המגיעה ממקום גבוה יותר ומרוממת משכל האדם, אבל אנו שקבלנו את התורה והשתייכנו לפנימיותו של העולם, יכולים להבין שישנו מושג של 'תורה' שהיא מעל שכלנו והלימוד וההבנה בה שייכת רק על ידי חיבור עם השכל הנאצל - השכל הרוחני המושפע מהבורא יתברך שממנו קבלנו את התורה הקדושה.

ד

ודברים אלו נוגעים לנו מאוד למעשה מאחר ורוב עסקינו בתורה הקדושה, וצריך לדעת כיצד לגשת ללימוד התורה והבנתה. ונביא מדברי החזון איש בקוב"א שמתייחס לעניין זה וז"ל שם (איג' טו), 'משרשי האמונה שכל הנאמר בגמ' בין במשנה ובין בגמרא בין בהלכה ובין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו ע"י כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל עם השכל המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא **רוח הקודש היא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב**, אבל יש הבדל יסודי בין נבואה לרוה"ק, נבואה אין השכל המורכב של האדם משתתף בה' אלא אחרי התנאים הסגוליים שנתעלה בהם עד שזכה לזוהר נבואי אפשר לו להיות לכלי קולט דעת... מבלי עיון ועמל שכלי, אבל רוה"ק היא יגיעת העיון ברב עמל ובמשנה מרץ, עד שמתוסף בו דעת ותבונה בלתי טבעי, עכ"ד. מבואר שמאז שפסקה נבואה מישראל הצורה היחידה להגיע לאמת בתורה היא על ידי רוב העמל והיגיעה, שרק העמל בתורה בצורה הנכונה זוכה לאותו אמת בתורה ולהבין את עומקה לאשורו.

ובהמשך דבריו כתב בזה"ל, '**מיסודי האמונה המקובלת שרוה"ק מטיבה להשיג את האמת שבתורה שנתנה בנבואה, בהיות שאין התורה אמת - אפשרי, אלא אמת - חיובי אמת קיים, ומבטחת את בעליה על אמיתת השגתה**', דהיינו שההשגה שמגיעה אחרי רוב העמל הזה היא **אמת לאמיתה של תורה בלי שום ספק**, ולאמת הזו זוכים רק על ידי רוב העמל והיגיעה כפי שביאר, ולא שייך כלל להשיג את האמת בכח ההבנה הפשוטה של השכל, כי התורה היא חכמה עליונה א-להית כמו שכבר ביארנו, ולכן הצורה היחידה לזכות בהבנתה היא על ידי חיבור עם אותו השכל העליון, וחיבור זה יכול לבוא רק על ידי רוב העמל והיגיעה בעסק הלימוד.

אולם יש לדעת כי צורת העמל צריכה להיות גם היא באופן הנכון כמו שכתב החזון איש באיגרת לבן ישיבה (קוב"א ד) וז"ל, 'אל תתאוה לחידושים, לא כח החידוש חסר לך כי אם באמץ שכלך לאמת ומישרים אינך מסוגל לחידושים הרגילים הממוזגים בהזנחת הנקודה האמתית על הרוב **ואל נא תדחוק את עצמך לחקות את המפלפלים המתפלפלים, בהוספך בשקידתך תוסיף אמנם לחדש בתורה**.'

אבל עניין החידושים פי' הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל בהיות שאין עומק תורה שבע"פ מתגלה אלא אחרי רב השקידה והעמל, כל המתגלה מקרי חידוש, וכל המוסיף בקנינים שהתורה נקנית בהם מוסיף ידיעה יותר ברורה וטעם נעימות הצפונות אשר היו בעילום והסתר טרם עמלו, והן הנה החידושים משמחי נפש ומלהיבי אהבה עילאית מורם מכל שפלות הגופניים ומהפכים גשם לנשמת חיים'.

המבואר בדבריו שבכדי להבין את התורה כראוי לא מספיק לנסות להבין, אלא רק על ידי רוב העמל והיגיעה בחיפוש אחר האמת, מתוך התבוננות בדברי רבותינו ולהתייגע לעמוד על כוונתם, וזו הדרך היחידה להגיע לאמת ולעומק התורה, כי אם חושבים בצורה גשמית פשוטה - האם זה 'מסתבר' או לא, אפשר אולי להגיע לכל מיני חשבונות וגם להרבה הבנות, אבל זה רק לוגיקה ופילוסופיה, וזה בדיוק מה שנקרא 'חכמה חיצונית' חכמה השייכת לשכל הפשוט, ולא 'אמיתה של תורה', אך כשעמלים באופן הנכון זוכים לחיבור אמיתי עם התורה ופנימיותה ועל ידי החיבור הזה זוכים לשמחה עצומה ומתחברים ומתעלים לעולם של רוחניות.

וישנו דבר נוסף הנוגע לנו מאוד מתוך מה שנאמר עד עתה, שמאחר וכאמור יחודיות התורה היא בכך שבאה מידי הקב"ה, ממילא הצורה היחידה לקבל אותה היא הצורה שבה נמסרה לנו ממסרי התורה מדור לדור, מתחילה ממשה שמסר ליהושע ויהושע לזקנים וכו' כמבואר במשנה במסכת אבות, והמשיך בזוגות בתנאים ואחר כך באמוראים ומהם אל הראשונים והאחרונים מרב לתלמיד עד דורנו, וצורה זו של רב ותלמיד היא הצורה היחידה להשתייך לקבלת התורה, כי התורה היא חכמה מופשטת ורק מכח מעמד הר סיני אנו שייכים אל התורה, והדרך היחידה שלנו להשתייך למעמד הר סיני היא על ידי שנדבק במסירה של התורה מדור לדור, ובלי המסירה הזו בשום אופן איננו יכולים להשיגה בכוחות עצמנו.

ואמנם ידוע שמהטעם של "עת לעשות להשם" התירו את כתיבת התורה שבעל פה, ומפני זה ישנה נטייה לחשוב שכיום לאחר שהתורה כבר נכתבה, אין יותר צורך ברב כמו פעם כי אפשר ללמוד מתוך ספרים, אך ידוע גם מה שאמר בעל הברכת שמואל זצ"ל בשם רבו מרן הגר"ח מבריסק שאמנם את התורה שבעל פה התירו לכתוב, אך דרכי לימוד התורה לא נכתבו לדורות וגם לא הותרו להיכתב, ולכן דרכי הלימוד עצמם עדיין נמסרים מדור לדור מרב לתלמיד על ידי שימוש חכמים, ואותם אי אפשר לעולם לקבל בלי רב ומי שמנסה ללמוד לבדו לעולם לא ידע מה הם דרכי הלימוד ולא יקנה את הכלים לבחון מהו דבר אמיתי ומה לא, כי את ההבחנה הדקה איזו סברא אפשר לומר ומה אפשר לדמות ואיך לחלק בין דברים, אלו דברים ששייך לקבל רק על ידי שימוש אצל רב שגם הוא קיבל זאת מרבו מדור לדור.

וזה כל תפקידנו בלימוד התורה לעמול ולהתייגע להבין רק מה אמרו רבותינו הראשונים והאחרונים, וכל שאר הדברים וההבנות הפשוטות הם כבר מעל שכלינו, ואין שום טעם לנסות לזרוק כל מיני סברות כרס, ובלי שמבינים זאת לא שייך לצאת תלמידי חכמים, כי כל המהות של התורה היא 'חכמה מובדלת' מעל השכל האנושי, ולא כמו חכמי יון שמקבלים רק מה שאפשר להבין בשכל הפשוט.

ה

וזו אכן אחת הבעיות הגדולות בדורנו - דור עקבתא דמשיחא, אנשים חושבים שהם יודעים הכל לבד ולא צריכים שמישהו ילמד אותם, והם אינם מבינים שהתורה מרוממת מהשכל שלנו ואי אפשר להגיע אליה בכוחות עצמנו, ומזמן מתן תורה לא היה תלמיד חכם אחד שגדל בלי שביטל שכלו לתורה הקדושה.

אך מי שידע זאת וכן מבטל את שכלו לשכל העליון של התורה הוא מתעלה יותר ויותר עד שהוא אכן מצליח לזכות להבנה והשגה אמיתית בלימוד, כי הוא באמת מתחבר לשכל הנאצל מן הנשמה, ואם ברצוננו לבחון את עצמנו עד כמה אנו לומדים בצורה הנכונה, הצורה לבדוק זאת היא כמבואר בדברי החזו"א, שמי שבאמת זוכה להבנה אמיתית מרגיש שמחה עילאית, שמחה של ממש, וכלשונו שם על חידושים אלו שהם 'מלהיבי אהבה עילאית מורם מכל שפלות הגופניים ומהפכים גשם לנשמת חיים'.

ועתה בימי החנוכה שכח התורה ניצח את היונים שרצו 'להשכיחם תורתך', מתעורר כח זה של חכמה פנימית כנגד הכח של החכמה החיצונית שהוא הכלי של יון ואפשר לזכות ליותר חיבור עם התורה שהיא החכמה פנימית, וככל שנבין ונפנים שהתורה מרוממת ומובדלת, ונעמול עוד ועוד בכדי להבין את עומקה, כך נזכה לאורות של חנוכה ונזכה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד את כל דברי תלמוד תורתו באהבה.

כי אשב בחושך ה' אור לי

ישראל הוי"ה וכו' שלחני אליכם זה שמי לעלם, ופרש"י "לעלם חסר ו' לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו".

ונראה כיאור הדבר עפ"י דברי הרמב"ן על דברי הכתוב (שם ו' ג') "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל-שד-י ושמי הוי"ה לא נודעתי להם", וכתב הרמב"ן (שם פסוק ב') וז"ל "כי נראה לאבות בשם הזה שהוא מנצח מערכות שמים ולעשות עימם נסים גדולים שלא נתבטל מהם מנהג העולם וכו', אבל בשמי של יו"ד ה"א אשר בו נהיה כל הווה לא נודעתי להם, לברוא להם חדשות בשינוי התולדות, ולכן אמור לבני ישראל אני ה', ותודיע להם וכו' השם הגדול כי בו אני עושה עמהם להפליא, וידעו כי אני ה' עושה כל" עכ"ל.

ונראה כיאור דבריו דהוראת שם הוי"ה ככתיבתו מורה גם על היותו ית' מהווה הכל, וכמ"ש בנפש החיים (ש"ב פ"ב) וז"ל "שם העצם המיוחד הוי"ה ב"ה וכו', כפירושו היה הווה ויהיה ומהווה הכל ר"ל הוא יתברך מתחבר ברצונו להעולמות לתנם ולקימם כל רגע" עכ"ל, [ועיין באדרת אליהו בראשית ב' ד' וז"ל "ושם הוי"ה מורה על שם שהוא נותן היות לכל"].

ונראה דזה כוונת דברי הרמב"ן דלאבות לא נתגלה שם הוי"ה כיון דנעשו עימם נסים שלא נתבטל מהם מנהג העולם, משא"כ ביציאת מצרים שנבראו חדשות בשינוי התולדות נסים שלא כמנהג העולם ושלא כדרך הטבע הרי נתגלה במשהו שם הוי"ה שבו נהיה כל הווה, ונודע להם היותו יתברך מהווה הכל ומחדש ברצונו טבעי עולם, ודוק, ולכך כאן בעוה"ז שם הוי"ה לא נקרא ככתבו ומשום שהנהגה זאת של נסים שלא כדרך הטבע היא לא ההנהגה כאן בעוה"ז.

[והנה מה שנתבאר מהרמב"ן והנפח"ח שמהותו של שם הוי"ה הוא קְטוּהָה, לכאן צ"ב מדברי חז"ל שמבואר ששם אלקים הוא מידת הדין ושם הוי"ה הוא מידת הרחמים, וכמב' במדרש הנ"ל "לפי מעשי אני נקרא וכו', כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא הוי"ה, שאין הוי"ה אלא מידת רחמים שנאמר (שמות ל"ד ז') הוי"ה הוי"ה א-ל רחום וחנון" עכ"ל המדרש, וע"ע ברש"י עה"פ (בראשית א' א') "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וכתב רש"י "ברא אלקים ולא אמר ברא הוי"ה, שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים והקדים מידת רחמים ושתפה למידת הדין, והיינו דכתיב (שם ב' ד') ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים" עכ"ל, ומבואר ששם הוי"ה מורה על מידת הרחמים.

ונראה לבאר שמכיון שהקב"ה ראה שאין העולם מתקיים במידת הדין והוא יתברך רוצה בקיומו של עולם, על כן שיתף עימה מידת הרחמים, הרי שהרחמים יוצאים מהרצפה בקיומו של עולם, וא"כ שמו בהוראת מהוה שבו נראה רצונו ית' בהוויית העולם, הוא המורה על על מידת רחמיו שענינה 'הרצפה בקיומו' ויל"ע.]

והנה נתייחד מקום אחד בעוה"ז שמזכירין בו את השם ככתיבתו, והוא בביהמ"ק כמבואר כמב' בגמ' (סוטה לה.) לגבי ברכת כהנים במקדש שהיתה בשם המפורש, ויליף לה מדרשת הכתוב (שמות כ' כ"א) "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך", ודריש ר' יאשיה שמקרא זה מסורס הוא, 'בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך', שם 'אזכיר את שמי', והיכן 'אבוא אליך וברכתך' בבית הבחירה, שם 'אזכיר את שמי' בבית הבחירה, וכתוס' (שם ד"ה הרי הוא אומר) הביאו דרשת הספרי (נשא פיסקא ל"ט) "בכל מקום אשר אני נגלה עליך, שם

אין לכם חלק באלוקי ישראל

"והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום", (בראשית א' ב'), אחז"ל (בראשית רבה ב' ד') "וחושך - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל", מבואר שהחשיכה שבגזרות של יון היא ההפקעה של ישראל מחלק באלוקי ישראל.

והנה לכשנעניין נמצא שכל עניינם של היוונים ב"להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", היה לבטל את ה"כי חלק ה' עמו" (דברים ל"ב ט'), ואת ה"לא שם חלקנו כהם", שהנה הובא במדרש (תחילת מגילת אנטיוכוס) "ונבטל מנהון קיימא דגזיר עליהון [הברית שכרת עמהם] שבתא וירחא ומהולתא", שהמצוות שביקשו היוונים לעקור במיוחד הם שבת מילה ור"ח, ששבת ומילה עניינם הכריתת ברית והאות בין ישראל להקב"ה, ור"ח ענינו "ישראל דקדשינהו ולזמנים" (ברכות מט.), וכו' תלוי ענין המועדות כולם.

וכמשנה במדות איתא (פ"ב מ"ג) "לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות", וכתוי"ט כתב דבר נפלא וז"ל "אבל מה שנראה לי בזה הכנין של הסורג שהוא לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים הבאים להתפלל בבית ה' ובין ישראל וכו', שלא היו העובד כוכבים רשאים ליכנס כחיל ומשום כך נעשה הסורג, ובשביל כן היוונים פרצו בו פירצות הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימי, ולכך כשחזרו ישראל חזרו לגודרם, תקנו על כל גדר השתחויה, להודות לה' כי טוב" עכ"ל. וכן כתב שם בפירושו הגר"א וז"ל "פי' לפי שעד שם היה מותר לעכו"ם ליכנס, ומשם ואילך אסור לעכו"ם ליכנס, לפיכך פרצו שם" עכ"ל, וזהו כנ"ל שמטרתם של היוונים היתה לטשטש את ההבדלה בין ישראל לעמים.

וכבר כתב השל"ה (פרשת תולדות אות ו') בשם מהר"ש אלקבץ בהקדמת ספרו מנות הלוי "שהרשעים הקדמונים היו חכמים להרע, וכל מגמתם היה לעקור את ישראל ממקור קדושתם, ואז יכנסו המה פנימה קודש, ואז לא יהיו קליפה, רק בהיכל מלך, ופסוק מלא הוא (תהלים פ"ג י"ג) "אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלקים" יעו"ש.

ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד

הנה כשגברו בית חשמונאי ונצחום, האיר להם השמן במנורה שבבית המקדש בדרך נס, ונבאר ענין הארה זאת מהי.

על דברי הכתוב (זכריה י"ד ט') "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", מב' בגמ' (פסחים נ.) "אטו האידינא לאו שמו אחד הוא, א"ר נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביי"ה ונקרא בא"ד, אבל לעולם הבא כולו אחד, נקרא ביי"ה ונכתב ביי"ה ע"כ, והנה בכללות ביאור הדבר הוא כפי שאמרו חז"ל (שמות רבה ג' ו') "א"ל הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי אני נקרא" ע"כ, והיינו דאין שמותיו ית' שמות עצם אלא על שם פעולותיו, ופעולה זאת שעליה נקרא בשם הוי"ה היא נסתרת בעוה"ז, ועל כן כתיב (שם ט"ו) "ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני

תהיה מזכיר את שמי" ע"כ, 'אני נגלה עליך' - אני בעצמי שיהיה שם גילוי שכינה, 'שם תהיה מזכיר את שמי' - שמי המיוחד לי, וכתבו שם התוס' דנראה דמזה הטעם נמנעו כהנים מלברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק, כדאמרין ביומא (לט): לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה.

והנה יעו"ש ביומא (לט) ת"ר "ארבעים שנה ששימש שמעון הצדיק וכו', וקא חשיב כמה דברים שנהגו בביהמ"ק בזמן שמעון הצדיק שלא כדרך הטבע, וביניהם נר מערבי דולק, ופרש"י (בר"ה והיה) והיה נר מערבי דולק - "לאחר שכבו שאר כל הנרות, ואע"פ שממנו מתחיל להדליק ערבית, בו היה מסיים הטבת נרות שחרית, והוא עדות שהשכינה שורה בישראל, כדכתיב (ויקרא כ"ד ג') "מחוץ לפרוכת העדות", ואמרין במסכת שבת (כב): עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, ואמרין מאי עדות זה נר מערבי שנותן בה שמן כמנין חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים" עכ"ל.

ומשמת שמעון הצדיק לא נהגו כל הדברים הנ"ל בקביעות, ומכו' בגמ' (שם ע"ב) שמזמן שמת שמעון הצדיק נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם המפורש, והיינו שכל ההנהגה שנהגה בימי שמעון הצדיק, שמחמתה ראוי להזכיר השם ככתיבתו, היא הנהגה של גילוי שכינה בביהמ"ק, ועל כולם נס נר מערבי שהוא נס השמן שנהג בקביעות, והוא במיוחד העדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, בהארת שם הוי"ה, [וכמבואר ברמב"ן הנ"ל שהנהגה שלמעלה מן הטבע היא גילוי דשם הוי"ה]. אך לאחר שנסתלק שמעון הצדיק, ונסתלקה הנהגת גילוי שכינה בביהמ"ק, ממילא אין זה בגדר בכל מקום 'אשר אני נגלה עליך בגילוי שכינה', ולכך פסקו מלברך בשם המפורש.

מעתה הרי יאירו לנו אור שבעת הנרות שדלקו שמונה ימים מאותו פך אחד שנמצא, שלא היה בו להדליק אלא יום אחד, שזה היה אחר שמת שמעון הצדיק, ובזמן זה הארת נר מערבי לא היתה קבועה [עיי' בפנ"י שבת כב: ודו"ק], הרי שנס זה שדלק השמן ח' ימים, הוא משום שחזרה והאירה להם ההארה הנ"ל [שהיתה בזמן שמעון הצדיק] באור עצום שמונה ימים, והיא עדות נפלאה וברורה לכל באי עולם ששכינה שרויה בישראל, ו'חלק ה' עמר', ויש לנו חלק באלוקי ישראל, לאפוקי ממחשבתם הרעה לנתק את ישראל ממקור קדושתם.

ואפשר דמה"ט נעשה הנס להדליק בשמן טהור, וגם אופן הנס שלא ימצא אלא מעט שמן, כדי לעשות הנס בזה האופן, כדי שיוכל לחול גילוי זה, דבשמן טמא אין מן הראוי לחול גילוי שכינה, [וכעין זה מצינו בחז"ל (סוטה יב): שמשוה רבינו לא הסכים לינק מהמצריות, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה אין ראוי שיינק דבר טמא"].

להודות ולהלל לשמך הגדול

בספר גנזי מועדים (ספר זכרון להגרא דינקל זצ"ל עמוד רל"א, והודפס גם בשו"ת בנין שלמה ח"ב סימן ח') הובאו דברי רבי שלמה הכהן מוילנא בעל החשק שלמה שכתב בזה"ל "מש"כ בנרות הללו כדי להודות ולהלל לשמך הגדול, כ"ה הנוסחא בטור, וכן בנוסח בימי מתתיהו מסיים כן לשמך הגדול, ובשמ"ע כברכת הודאה אנו אומרים ויהללו את שמך סתם, ורק בנוסח ספרד אומרים הגדול, ובארתי על פי הש"ס יומא (ס:ט), דאמרין שם מאי ה' האלקים הגדול, מאי גדול, שגדלו בשם המפורש, הרי דשם ה' מקרי גדול ובגבולין אסור לאומרו ע"ש, ולכן בעת שביטלו לעבודת ביהמ"ק, לא היו יכולין להזכיר השם הגדול, ולכן בשמו"ע דקאי על זמן הזה אנו אומרים סתם לשמך, אבל כשנצחו מלכי בית חשמונאי והחזירו עבודת בית המקדש למקומו, חזרו להודות לשם הגדול" עכ"ל.

ומש"כ שמזמן שביטלו את עבודת ביהמ"ק לא היו יכולים להזכיר את השם הגדול, וכשנצחו מלכי בית חשמונאי חזרו להודות לשם הגדול, דבריו קצת צ"ע מדברי הגמ' הנ"ל (יומא לט): שמבואר שם שמשמת

שמעון הצדיק נמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם, ולא הוזכר שלאחר הנצחון בנס חנוכה חזרו לברך בשם.

אך לפימש"כ לבאר שבזה שדלק פך השמן ח' ימים הוא עדות על גילוי שכינה דשם הוי"ה, א"כ אף אם לא חזרו לומר השם ככתבו, ומשום שלא חזרו הניסים שהיו בזמן שמעון הצדיק, ולא חזרה הנהגת שם הוי"ה בקביעות, אך עכ"פ לפי שעה בזמן הנס יש כאן גילוי שכינה דשם הוי"ה, ולכך כשאנו מודים על נס חנוכה, ההודאה היא 'לשמך הגדול'.

ואף שבנוסח בימי מתתיהו ההודאה היא רק על הנצחון של המלחמה ולא על הנס של השמן, והרי הנצחון של המלחמה לא היה בהנהגת שם הוי"ה, ומדוע הוזכר להודות ולהלל לשמך הגדול על נצחון זה, מ"מ יש לבאר הדברים כדלהלן.

ברמב"ן (סוף פרשת בא) כתב בזה"ל "ומן הנסים המפורסמים הגדולים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם" וכו' עכ"ל.

ודבריו צ"ב שאף שיש הנהגה של נס, והיא ראייה שלא עזב ה' את הארץ, אך איך הנהגה זו היא ראייה שאף הטבע הוא נס, והרי אפשר שהקב"ה מנהיג את העולם בהנהגה של טבע, אך ברצונו בזמנים מסוימים משנה את הנהגת הטבע ומשתמש בהנהגה של נס, ומנ"ל 'שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים אין בהם טבע'.

וביאור הדבר הוא ע"פ הרמב"ן הנ"ל (יש פרשת וארא) שהנהגה של הניסים היא הנהגת שם הוי"ה, דהיינו שהקב"ה 'מהווה כל הווה', והוא מהווה את הבריאה כל רגע ממש, ומכיון שכך ממילא פשוט שגם הטבע הוא משום שהקב"ה מהווה את הבריאה כל רגע, ולכך 'כל דברינו ומקרינו כולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם'.

וכך ג"כ בנס חנוכה אף שהנצחון של המלחמה לא היה ע"י שינוי סדרי הטבע, ורק הנס של המנורה היה ע"י שינוי סדרי הטבע, אך כבר כתב המהר"ל (נר מצוה) וז"ל "שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה, בשביל שהיו מנצחים את היוונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך, ולא היה זה מכוחם וגבורתם, ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלחמה שהיו מנצחין ישראל היה מן השם יתברך" עכ"ל.

ולפי"ז ניחא שאף שההודאה בעל הניסים היא רק על המלחמה ולא הוזכר כלל הנס של המנורה, אך בכ"ז גם ההודאה על המלחמה, היא הודאה 'לשמך הגדול' שהוא שם הוי"ה המהווה כל הווה, ומשום שע"י הניסים המפורסמים שהם ע"י גילוי דשם הוי"ה, אדם מכיר בנסים הנסתרים, שגם הטבע הוא ע"י שהקב"ה מהווה את הבריאה כל רגע, וע"י הנס של המנורה שהוא הנהגה של גילוי שכינה דשם הוי"ה, ממילא גם ההודאה על הנצחון במלחמה היא הודאה 'לשמך הגדול'. והיינו 'כי אשב בחושך הוי"ה אור לי' (מיכה ד' ח'), 'כי אשב בחושך' דהיינו גלות יון, 'הוי"ה' ע"י גילוי שם זה שהוא הנהגה למעלה מן הטבע וגילוי שכינה, 'אור לי'.

ומבואר בנפש החיים (שער ג' פרק י"א) דאף שבעוה"ז טח עינינו מראות בעיני הבשר איך ובאיזה אופן דיברו ית' מהווה את הבריאה בכל רגע, אך "לעתיד לבא כתיב (ישעיה מ' ה') "וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה דבר", דהיינו שיזדכך השגתנו עד שנזכה להשיג ולראות גם בעין בשר ענין התפשטות דיברו יתברך בכל דבר בעולם, והוא ג"כ בכלל מאמרם ז"ל (בגמ' פסחים הנ"ל) "לא כעוה"ז העוה"ב, העוה"ז נכתב בי"ה ונקרא בא"ד, אבל העוה"ב נכתב בי"ה ונקרא בי"ה" והבין'.

יזכנו ה' יתברך ונזכה כולנו במהרה לראות באור חדש שיאיר ה' יתברך על ציון, ונזכה לדברי הכתוב (ישעיה ס' י"ט) "והיה לך הוי"ה לאור עולם ואלקיך לתפארתך".

ניתן לקבל את הגליון במייל D7692928@GMAIL.COM

בְּנֵי יִצְחָק

דרכי עליה למבקשי דעת את ה' ולהידבק בדרכיו
ממשנתו של הגאון רבי יצחק זיסמן זללה"ה ר"מ וממנהיגי יראה ודעת בישיבת תושיה תפ"ר

פרשת וישלח גליון מס' 9

בס"ד

מאמר זה פורסם בשבוע שעבר, אך בשגגה הודפס רק ה-2 עמודים הראשונים של המאמר, ומכיון שסוגיא זו היא יסודית, ויש לה חשיבות גם ללא השייכות לפרשת וישלח, אנו חוזרים ומפרסמים כאן את המאמר בשלימותו.

וְאֵתָה אִמְרַת הַיֵּטֵב אֵיטֵיב עִמָּךְ – תְּכַלִּית הַבְּרִיאָה לְהֵיטֵיב

שְׂמָא יִגְרוּם הַחֲטָא

אמרו חז"ל (ברכות ד.) "אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל אני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שְׂמָא יִגְרוּם הַחֲטָא, כדר' יעקב בר אידי דר' יעקב בר אידי רמי כתיב (בראשית כ"ח ט"ו) 'והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך' וכתיב (שם ל"ב ח') 'ויירא יעקב מאד', אמר שְׂמָא יִגְרוּם הַחֲטָא."

והנה יעקב אבינו בתפילתו להקב"ה אומר (שם י"ב) "כי ירא אנכי אותך וגו', (ושם י"ג) "וְאֵתָה אִמְרַת הַיֵּטֵב אֵיטֵיב עִמָּךְ וְשַׁמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסְפָּר מְרֹב", והדברים תמוהים שכיון שיעקב אינו בטוח בהבטחה של 'הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך', והטעם הוא שְׂמָא יִגְרוּם הַחֲטָא, א"כ אין מקום לטענתו של יעקב של 'וְאֵתָה אִמְרַת הַיֵּטֵב אֵיטֵיב וגו', שהרי גם בהבטחה זו יש חשש שְׂמָא יִגְרוּם הַחֲטָא.

תְּכַלִּית הַבְּרִיאָה לְהֵיטֵיב

הנה כתיב "עולם חסד יבנה" (תהלים פ"ט ג'), מבואר שמטרת בריאת העולם היתה בכדי להיטיב, וכלשונו של הרמח"ל (דרך ה' ח"א ריש פ"ב, ומקורו בדברי האר"י ז"ל בריש שער הכללים) "הנה התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו יתברך שמו לזולתו" עכ"ל, וכדכתיב (דברים י"ב י"ג) "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מִה ה' אֱלֹקֶיךָ שׂוֹאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירֵאָה וְכוּ' לְשִׁמּוֹר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֵת חֻקֵּיךָ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ", וביאר הרמב"ן שדברי הכתוב 'מה ה' אלקיך שואל מעמך', קאי על 'לְטוֹב לָךְ', "יאמר איננו שואל מעמך דבר שיהיה לצרכו אלא לצרכך, כטעם 'אם צדקת מה תתן לו' (איוב ל"ה ז'), רק הכל הוא לטוב לך" עכ"ל. וע"ע בח"ח (בהקדמה) שכתב "ברוך ה' אלקי ישראל אשר הבדילנו מן התועים ונתן לנו תורתו והכניסנו לארץ הקדש, כדי שנוכה לקיים את כל מצותיו, וכל כוונתו הוא רק לטובתנו וכו', ויהא ביכלתנו לקבל את השפעת טובו ורוח חסדו בעולם הזה ובעולם הבא, כמו שכתוב מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו', אשר אנכי מצוך היום לטוב לך."

והנה דברים אלו שתכלית הבריאה היא להיטיב, לכאור' נסתרים מדברי התנא (אבות פ"ו י"א) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מ"ג ז') כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", ומבואר שתכלית הבריאה היא לכבודו יתברך.

אך הביאור הוא כמש"כ רבי אברהם בן הגר"א (סודר אשי ישראל) בביאור מטבע התפילה "טוב יצר כבוד לשמו", וז"ל "טוב יצר כבוד לשמו, שמעתי מאבא מארי הגאון זצלה"ה, ע"ד 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו', האומנם שמים ושמי השמים לא יכללוהו, הוא רוצה בכבוד השפלים שבעולם השפל, וכל עולמות העליונים משמשים ונתנים מאור ושפע לעולם התחתון, בעבור יתנו כבוד לשמו, וזהו טוב שאין למעלה ממנו שיצר כבוד

לשמו עכ"ל, וביאור דבריו, שהקב"ה ברא ויצר מציאות של כבוד לשמו, רק מצד מידת טובו.]

ולכאורה קשה למה היה צריך להעמיד את האדם במהלך של 'סוד' מרע ועשה טוב', ולברוא אותו עם שני יצרים, במהלך של עבודה, ונסיונות, ומלחמות עם היצר הרע, ועם אפשרויות של נפילה, ובמהלך של שכר ועונש, והרי אם הקב"ה רוצה להיטיב, אז שהקב"ה יתן לאדם את הקרבת אלוקים, ואת התענוג האמיתי שמתלווה לקרבת ה', בלי המהלכים של עבודה, אלא לברוא אותו מיד בגן עדן, ובמהלך של חסד והטבה בלבד.

ומבארים רבותינו שאם לא היה לאדם נסיון ומהלך של שכר ועונש, זה היה 'נהמא דכיסופא', וכמבואר ברמח"ל (דעת תבונות סימן י"ח) "ואמנם כדי שתהיה ההטבה שלימה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה, מקבלים אותה ביגיע כפס, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא י שאר להם כושת פנים בקבלת הטוב, כמי שמקבל צדקה מאחר" וכו' עכ"ל.

ולכאור' קשה שהרי ההרגשה הזאת של הכושה, זו הרגשה שהקב"ה הטביע בנפש האדם, וזה מה שמפריע ליהנות הנאה מושלמת מלקבל את הדברים בלי עבודה, וא"כ היה עדיף שלא לברוא את הרגש של הכושה, ועי"ז האדם יגיע להנאה מושלמת בלי עבודה, ובזה יתקיים רצונו ית' להיטיב בשלמות.

וביאור הדברים הוא ע"פ דברי הרמח"ל שכתב (דרך ה' שם) בזה"ל "והנה תראה כי הוא לבדו יתברך שמו, השלמות האמיתי המושלל מכל החסרונות, ואין שלמות אחר כמוהו כלל וכו', ועל כן בהיות חפצו יתברך שמו להיטיב לזולתו וכו', ובהיות הוא לבדו יתברך שמו הטוב האמיתי, לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מהנה לזולתו, בטוב ההוא עצמו שהוא בו יתברך שמו מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמיתי וכו', על כן גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמיתית הזאת, יהיה כמה שיותר מקום לברואים לשיתדבקו בו יתברך, באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו, ואז וכו' מצד התדבקם בו יגיע להם באותו השיעור שאפשר ליתאָר בשלמות ההוא, מצד היותם מתדבקים בו יתברך שמו, וְיִמְצְאוּ נְהִימָם בְּטוֹבָה האמיתית ההיא.

ואולם גזרה חכמתו, שלהיות הטוב שלם, ראוי שיהיה הנהנה בו, בעל הטוב ההוא, פירוש מי שיקנה הטוב בעצמו, ולא מי שיתלווה לו הטוב בדרך מקרה וכו', ועל כן גזר וסידר שיבראו עניני שלמות ועניני חיסרון, ותיברא בריה שיהיה בה האפשרות לשני הענינים בשוה, ויותנו לבריה הזאת אמצעים שעל ידה תקנה לעצמה את השלמויות, ותעדיד ממנה את החסרונות, ואז יקרא שנתדמתה כמה שהיה אפשר לה לבוראה, ותהיה ראויה לידבק בו ולהנות בטובו" עכ"ל.

וממילא לא קשיא כלל שהקב"ה ייטיב עם האדם ללא עבודה מצידו של האדם, שכיון שכל מציאות הטוב, הוא בהתדמות לבורא יתברך שהוא הטוב והשלם מצד עצמו, ולא קיבל זאת מאחרים, וא"כ גם האדם המתדמה לבורא, צריך שיהיה בגדר טוב, ע"י 'שיקנה הטוב בעצמו ולא שיתלווה אליו בדרך מקרה', ורק ע"י כך 'יקרא שנתדמתה במה שהיה אפשר לה לבוראה', ומה שמבואר ברבותינו שהטעם שהבורא לא מייטיב ללא עבודה מצד האדם, הוא בכדי שלא יהיה 'נהמא דכיסופא', הביאור הוא שהרגשת הבושה היא לא הסיבה שלכך לא מקבל האדם את התכלית ללא עבודה, אלא הרגשת הבושה נבראה לאדם, רק בכדי שעל ידה יש לאדם את הכלים להבחין בחסרון שיש, בלקבל דבר שלא מגיע לאדם ע"י עבודה.

האדם נברא להתענג על ה'

כתב המס"י (ריש פ"א) והנה מה שהורונו החכמים ז"ל הוא שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, ומקום העידון הזה הוא העולם הבא כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדבר הזה, אך הדרך כדי להגיע אל מחוז הפצנו זה, הוא זה העולם וכו' עכ"ל.

והנה מש"כ המס"י "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'", כוונתו כפי שנתבאר לעיל שתכלית הבריאה היא להיטיב.

עוד כתב 'וכשתסתכל עוד בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדבקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים ע"ג כ"ח) "ואני קרבת אלקים לי טוב" וכו', כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שישבוחו בני האדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נתעה, אמנם לשיזכה אדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין, והם הם המצוות עכ"ל.

והנה מש"כ 'וכשתסתכל עוד בדבר תראה' כוונתו שהטוב האמיתי שעבורו נברא האדם הוא לא רק להתענג על ה' כמש"כ בתחילת דבריו, אלא הטוב האמיתי הוא קירבת ה' והדבקות בו יתברך, ובוודאי שמתלווה לזה גם הרגשת הנאה בכלים שהקב"ה ברא לאדם, שהם החושים שבהם הוא חש הנאה, אבל זה רק כלים להרגיש את הטוב, אך מהות הטוב הוא מצד המהלכים של החכמה, שעצם זה שאדם דבק בקב"ה זהו גופיה הטוב, [וכנ"ל מדברי הדרך ה' שבזה שאדם דבק לבורא שהוא הטוב האמיתי והשלם, ע"י כך הוא דבק בטובו יתברך].

ומכיון שהטוב הוא לא התענוג אלא עצם הדבקות בבורא, והדרך להגיע לזה הוא ע"י תורה ומצוות, א"כ קרבת ה' זו שייכת גם בעוה"ז, שעל ידי המצוות אדם מגיע לקרבת ה' ונמצא שהוא דבק בטוב האמיתי [בשיעור שאפשר] גם בעוה"ז, [והדגשה זו שלפי מש"כ המס"י בהמשך דבריו 'וכשתסתכל עוד בדבר וכו', ממילא זה גם בעוה"ז, שמעתי כמדומה ממור הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל].

ע"מ לקבל פרס – שיתקיים רצונו להיטיב

ועל יסוד דברים אלו כתב רבי חיים וולאז'ין על המשנה (אבות א' ג) "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס", וז"ל (רוח חיים שם) "ונעמיק עוד להשכיל בזה, כי הנה אחרי אשר עיקר כוונת הבריאה היא להיטיב לברואיו, ואם כן לפי זה יתכן כי העבודה היותר חשובה ומקובלת תהיה על מנת לקבל פרס, כי יעבוד ע"מ

שייטיב לו, שיגיע מזה נחת רוח לה' ית' שמו, בהיטיבו עם ברואיו חלף עבודתם, זהו העבודה המעולה, אךן אם מכוין הוא להנאתו, היא העבודה הפחותה שהזוהירונו מזה.

והבחינה לזה אם יאמרו לו עבוד ע"מ שייטיב לחברך, כי הלא מטובת חברך יבוא גם כן הנחת רוח להשי"ת, והוא לא ירצה בזה כי אם שיגיע הטוב לו לעצמו, וא"כ אין רצונו כי אם לטובת עצמו, ולא למלאות בזה רצון בוראו ית"ש, אבל אם ירצה באמת לעבוד כדי שייטיב לחבירו ויבוא מזה נחת רוח להשי"ת, אם חסיד כזה יעבוד ע"מ לקבל פרס, זה הוא העבודה הגבוהה העולה היא למעלה, כי זה הכוונה בברואיו לטוב להם.

ובזה יובן מאמר חז"ל (סוטה יד.) "דרש ר' שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ע"ה ליכנס לארץ, וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה, אלא כך אמר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימן אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי, אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם ע"כ, ולכאו' יפלא הלא "במצוותיו חפץ מאוד" (תהלים קי"ב א') ולא בשכר מצוותיו (ע"ז יט.), ומשה רבינו רצה רק המצוות, ומה השיב לו שיתן לו השכר.

אמנם כן הוא לפי מדרגתו של משה רבינו ע"ה שמצונו (וזהו חדש בראשית דף יט' וע"ע שם נח דף כט.) שרצה להפסיד ב' העולמות עולם הזה ועולם הבא, למען זכות את ישראל שייטיב להם ויבוא נחת רוח להשי"ת, ואצל עובד כזה עיקר העבודה היא ע"מ לקבל פרס וכו', אבל אצלינו אשר רחוקים אנחנו מהמדריגה זו הגבוהה, לכך אצלינו המוכרח, לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס עכ"ל הרוח חיים.

ועפ"ז ביאר הרוח חיים את דברי המשנה (שם פ"ד מ"ב) "ששכר מצוה מצוה", וכתב לבאר "כי עיקר כוונת הבריאה להיטיב לברואיו, ואם כן יתכן שתהיה העבודה ע"מ לקבל פרס עבודה גבוהה למען יגיע נחת רוח להשי"ת בהטיבו, ואין לך מידה טובה הימנה וכו', ועל זה הדרך אמר ר' למצוה ששכר מצוה גם כן מצוה, שהוא הנחת רוח להשי"ת בהטיבו עם ברואיו, וזה רצונו כמו שרצונו בהמצוה, וכן להיפך ח"ו שכר עבירה ג"כ לעון יחשב לו, על הצער למעלה כביכול וכו' עכ"ל.

ויסוד זה מבואר גם בהפלאה (כתובות ח' ד"ה גומלי חסדים) שהביא את דברי חז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה רצ"ה, וע"ע בגמ' חגיגה ג.) עה"פ (דברים ל"א י"ב) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", ודרש ראב"ע "אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהן, אמר ר' יהושע אשריך אברהם אבינו שיצא זה מחלצין" ע"כ, וביאר ההפלאה שהוא מפני שנאמר באברהם (בראשית י"ח י"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליו", וכתב ההפלאה "ולכאו' קשה דזה הווי כמשמש את הרב ע"מ לקבל פרס, אלא הענין הוא מפני שאמר חז"ל "שכר מצוה מצוה שכר עבירה עבירה", שגוף השכר הוא ג"כ מצוה שנחת רוח לפני הקב"ה בהתגלות מידותיו, להיטיב לבריותיו, והחוטא ומונע השפע הוא פוגם במידות, א"כ מה שאמרו לעבוד ע"מ שלא לקבל פרס, היינו בשביל הנאת עצמו לעולם הבא, אבל כשמכוין לנחת רוח לפני הקב"ה מה רב טובו, וה' הוא הבוחן לבות וידע מחשבתו של אברהם אבינו ע"ה, וכיון שדרש ראב"ע שעיקר ציווי הבאת הטף הוא רק בשביל ליתן שכר, לכך אמר אשריך אברהם אבינו שכוונתו היה למצוה זו, כדדרש ראב"ע שיצא מחלצין" וכו', עכ"ל ההפלאה.

תפילה על צערו יתברך

וכע"ז מבואר בנפש החיים (שער ב' פרק י"א) לגבי תפילה, וז"ל "כי באמת יפלא איך שייך לבקש להתחנן כלל לפניו יתברך שמו להסיר מעליו צערו ויסוריו, כמו בענין רפואת הגוף הרופא משקוהו סמנים חריפים, או אם הרופא מוכרח אף גם להתוך אבר אחד לגמרי, שלא יתפשט ארס החולי יותר, האם יתחנן אליו החולה שלא ישקוהו הסמנים או שלא יתתוך האבר, הלא החולה עצמו שוכרו לכך, כן איך ישפוך שיה לפניו יתברך שמו להסיר מעליו היסורים, הלא המה רטיה וסמא דחיי, לכפר עונותיו, כמאמרם ז"ל (שבת נה). "איך יסורין בלא עון", ואם לא איפוא נפש החוטאת במה תתכפר.

אמנם תכלית הכוונה, צריכה שתהיה רק צורך גבוה, כי במקום שיש חילול שמו יתברך, כגון צרת כלל ישראל וכו', והמה מוכים ומעונים מחויבים לבקש ולשפוך שיה לפניו יתברך שמו על חילול שמו יתברך, ואך למען שמו יעשה.

וגם היחיד על צערו, אף אם חילול ה' בדבר, יש מקום ג"כ לפניו יתברך על גודל הצער של מעלה בזמן שהאדם שרוי בצער למטה, כמאמרם ז"ל (סנהדרין מו). אמר ר' מאיר בזמן שהאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.

(ושם בפרק י"ב) והוא שדרשו רז"ל (ברכות לא): בחנה "והיא מרת נפש ותתפלל על ה'" (שמו"א א' י'), שהטיחה דברים כלפי מעלה, רוצה לומר הגם שהיא עצמה היתה רק מרת נפש, עם כל זה השליכה צערה מנגד ולא אכפת לה על זה כלל, אלא שהטיחה דברי תפילה לפניו יתברך שמו על הצער של מעלה, הנעשה מחמת שהיא שרויה עתה בצער עכ"ל הנפה"ח.

יראתו של אברהם

ובזה יבוארו דברי חז"ל (בראשית רבה מ"ד ד') לפי שהיה אברהם אבינו מתפחד ואומר ירדתי לכבשן האש וניצלתי, תאמר שנתקבלתי שכרי בעוה"ז ואין לי כלום לעתיד לבוא, א"ל הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך, כל מה שעשיתי עימך בעוה"ז חנם עשיתי עימך, אבל שכרך מתוקן לעתיד לבוא" עכ"ל המדרש.

ובתנ"ך (רבה פכ"ה) אמרו "למדנו מאברהם אבינו שבתחילת מעשיו היה לו יראה מלפני הקב"ה, שנאמר 'אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך' ואין אומרים לאדם אל תירא אלא למי שהוא ירא שמים לאמיתו" עכ"ל, ובמסילת ישרים (סוף פרק כ"ד) מבואר שדרגה זו של 'ירא שמים לאמיתו', היינו יראת חטא. [וע"ע בהגהות ישועות יעקב על התנ"ך] שכתב שירא שמים לאמיתו היינו יראת הרוממות]. עוד מצינו בחז"ל שאברהם היה בדרגת עבודה מאהבה, וכדכתיב (ישעיה מ"א ח') "אברהם אוהבי" [וכמב' בגמ' סוטה לא].

וא"כ קשה שהרי עבודה בדרגות אלו של אהבה ויראת חטא אינה ע"מ לקבל פרס, וא"כ מהו ענין יראתו של אברהם שהיה ירא מאיבוד השכר.

אך לפי דברי הרוח חיים הנ"ל שהעבודה היותר חשובה ומקובלת היא עבודה ע"מ לקבל פרס, אך לא כשהאדם מכוין להנאתו, אלא כשכוונתו שיתקיים רצונו יתברך להיטיב, וכפי שנתבאר בהפלאה זוהי היתה דרגתו של אברהם אבינו, וא"כ א"ש שאברהם פחד על איבוד השכר, ומשום שדאגתו היתה שלא יתקיים רצונו של הקב"ה להיטיב, וממילא אף שיראתו של אברהם היתה על איבוד השכר, אך מכיון שאין דאגתו על עצמו, אלא על רצון הבורא אין זה סתירה לדרגת 'ירא שמים לאמיתו'.

ויסוד זה מבואר ג"כ בדברי הרמח"ל (דרך ה' ח"א פ"ד אות ז') שכתב "מעשה המצוות, הנה התכלית בו לאדם שיעשהו מבואר הוא, שהוא לקיים מצות בוראו ולעשותו חפצו, והנה הוא מקיים חפצו יתברך שמו בשני דרכים נמשכים זה מזה, והיינו כי הוא מקיים חפצו, במה שצוהו שיעשה המעשה ההוא והוא עושהו, ושנית, כי הנה במעשה ההוא הנה הוא משתלם באחת ממדרגות השלימות שהיא תולדת המצוה ההיא וכמו שזכרנו, והנה מתקיים חפצו יתברך שמו, שהוא חפץ שיהיה האדם משתלם ומגיע להנות בטובו יתברך שמו" עכ"ל.

ולפ"ז יבוארו דבריו במסילת ישרים שכתב (שם) "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו, והנה מה שהורונו החכמים ז"ל שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו וכו' עכ"ל, ולהנ"ל יבואר שהאדם צריך לשים מבטו ומגמתו שהתכלית היא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, אך לא שמבטו ומגמתו תהיה עבור הנאת עצמו, אלא משום שכשהוא מתענג על ה' ונהנה מזיו שכינתו, מתקיים בזה רצונו יתברך להיטיב לבוראו.

ואתה אמרת היטב איטיב עמך

ונחזור לקושיא (הנ"ל בריש דברינו) שכיון שאף שהקב"ה הבטיח ליעקב 'שוב אל ארץ אבותיך', ו'הנה אנכי עמך', אע"פ כן כתיב 'ויירא יעקב', והטעם מבואר בחז"ל שהוא משום שחשש שמא יגרום החטא, א"כ צ"ב מה מקום יש לתפילתו של יעקב, ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוכ', והרי גם על הבטחה זו יש חשש שמא גרם החטא.

ובישוב קושיא זו כתב הבית הלוי וז"ל "דהך 'ואתה אמרת' קאי על 'כי ירא אנכי אותך', פי' דעיקר יראתו ודאגתו לא היה על מה שנוגע לעצמו ולבניו בעצמם, דעשיו יעשה עמהם רעה, רק עיקר יראתו על כבוד ה', שמא גרם החטא ויהרגם עשיו, ולא יקויים רצון הבורא יתברך שאמר שייטיב לו ולזרעו ועל זה היה מצטער, וכן הוא כוונת הכתוב באברהם (בראשית י"ח י"ט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עלייך", דאברהם יצוה בניו לעשות צדקה ומשפט, למען יקויים רצונו יתברך להיטיב לבניו, ובזה מוכן מאמר חז"ל 'ששכר עבירה עבירה ושכר מצוה מצוה', דהעונש המגיע להאדם עבור העבירה הוא בעצמו ג"כ עבירה בפני עצמו, דאחר שרצון הבורא להיטיב לישראל, וזה גרם במעשיו שיענשו, ויעשה עימו ההיפוך מרצונו, ונמצא מגיע לו עונש עבור העונש וכו', וכן הוא להיפוך במצוה אמרו 'שכר מצוה מצוה', דהגמול הטוב שמגיע לאדם עבור מעשיו הטובים הוא מצוה בפני עצמו, יען כי כן הוא רצונו ית' להטיב לו, ומקבל על זה שכר בפני עצמו עכ"ל.

וביאור דבריו שיעקב אבינו לא בא בתביעה להקב"ה שיקיים את הבטחתו, שאף שאם לא היה חשש שמא יגרום החטא, אז ונתקם את דברך כי צדיק אתה', והקב"ה נאמן בכל דבריו, 'ודבר אחד מדברך אחור לא ישוב ריקם', אך לאחר שיש חשש שמא גרם החטא, א"כ אין מקום לכוא בתביעה עם ההבטחה של 'ואתה אמרת', אך יעקב אבינו אינו דורש את קיום ההבטחה, אלא מבקש מהקב"ה שכיון ש'אמרת היטב איטיב עימך' ורצונך להיטיב, לכך הוא מתפלל למען כבודו יתברך שייטיב, ובזה יקויים תכלית רצונו של הבורא יתברך להיטיב.

והנה אחד מהנסיונות שנתנסה בו אברהם אבינו הוא מה שאמר לו הקב"ה (בראשית י"ב א') "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", ופרש"י "לך לך להנאתך ולטובתך", והקשו המפרשים (פנים יפות לבעל ההפלאה כאן, ובאוה"ח בפסוק ד') דא"כ מהו הנסיון, "והרי הבטיח לו הקב"ה שכר גדול על הליכתו, ואפילו קל שבקלים כשיראה כל התועלות ימהר ליסוע", וכתבו לבאר שעיקר הנסיון באברהם היה שאף שהקב"ה הבטיח לו שכר גדול על זה, מ"מ לא היתה מחשבתו על השכר אלא לקיים מצות הבורא, וזהו מש"כ (שם ד') "וילך אברם כאשר דיבר אליו ה'", שהליכתו של אברהם לא היתה מחמת השכר, וכדברי המשנה 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס', אלא הליכתו היתה 'כאשר דיבר השם', שהלך מחמת ציווי הקב"ה, ולא ע"מ לקבל פרס 'להנאתו ולטובתו'.

אך לפימש"כ ההפלאה גופיה בכיבור הכתוב "כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו' למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליי", שנחת רוח לפני הקב"ה בהתגלות מידותיו להיטיב לבריותיו, וכשמכוין לנחת רוח לפני הקב"ה מה רב טובו, וה' הוא הבוחן לבות וידע מחשבתו של אברהם אבינו ע"ה, א"כ ניתן לבאר שהנסיון של אברהם היה שאף שהקב"ה הבטיח לו שכר על זה, ואמר לו לך לך 'להנאתך ולטובתך', אך הנסיון הוא האם ירצה את 'להנאתך ולטובתך' מחמת הנאת עצמו, או משום שזהו רצון ה' להנותו ולהיטיב עימו, ועל דרך זה שמעתי מראש הישיבה הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א שזהו ביאור הכתוב 'וילך אברם כאשר דיבר אליו השם', שהליכתו של אברהם אמנם היתה להנאתו ולטובתו, והיא היתה בגדר ע"מ לקבל פרס, אך לא היתה להנאתו ולטובתו משום כוונת עצמו, אלא להנאתו ולטובתו 'כאשר דיבר השם' שרצונו להיטיב, וכמבואר ברוח חיים הנ"ל שיתכן עבודה ע"מ לקבל פרס, והיא העבודה היותר חשובה ומקובלת, וזה כשעובד ע"מ שיגיע לבורא נחת רוח, בזה שמיטיב עם בריותיו.

מתוך שלא לשמה בא לשמה

ובודאי שאדם בתחילת עבודתו לא יוכל להגיע לדרגות אלו לעבוד את הקב"ה בכדי שיתקיים רצונו להיטיב, אך התכלית צריכה להיות לנגד עיניו, וכמו שאחז"ל (פסחים נ:): "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה", שאף שעוסק בתורה ומצוות עבור הנאת עצמו, מ"מ ע"ז אדם יתרומם להגיע לדרגה שהעבודה היא בכדי שיתקיים רצונו להיטיב.

ואף שדרגה זו היא דרגה עליונה ואנו לא שייכים לזה, ובודאי העבודה אצלנו היא עם חשבון של התועלת שלנו, בין אם ההרגשה שלנו היא מצד ההנאה, בין אם היא מצד התועלת והמעלה למי שמבין ומשיג את המעלה של קירבת ה', ואת השלימות שאדם זוכה לה על ידי תורה ומצוות, ואת החיסרון שמגיע לאדם ע"י שעושה ההיפך מרצונו יתברך, מ"מ אנו יכולים לערב גם את ההרגשה שזה רצון ה', ושיש לו נחת רוח בזה שמיטיב עימו, הן בהבנה הפשוטה של הטבה גשמית, והן בעומק הדברים שרצונו שנגיע לקירבת ה', וממילא אף שאין עבודתנו רק לשמה, מ"מ מעורב בזה גם כוונה של לשמה.

שמחנו כימות ענינתו

על דברי הכתוב "שמחנו כימות ענינתו שנות ראינו רעה" (תהלים צ"ט), פרש"י (ומקורו במדרש תהלים שם י"ז) שמחנו כימות ענינתו –

"שמחנו לימות משיחנו כמנין ימות שענינתו בגלות וכמנין שנות אשר ראינו רעה", והדברים צ"ב שהרי לא נשאר באלף השישי שנים כמספר שנות הגלות והצרות שכלל ישראל עבר, ואיך יתקיים 'שמחנו כימות ענינתו', וכ'שנות אשר ראינו רעה'.

ובביאור קושיא זו כתב הרמח"ל (בתחילת מאמר הגאולה) "כי כאשר חשבו ישראל שהסתיר ה' ברוך הוא את פניו מהם ועזב אותם, אז היה מכין להם טובה וברכה, כי אז היה מכין להם אוצרות גדולים אשר לרוחבם אין קץ, ולגדולתם אין תכלית, ובאוצרות האלה היה נותן כל הון יקר ונעים, וכל סגולת מלכים בכל עת וככל שעה, עד שנתמלאו אלה האוצרות, מה שאין הפה יכול לדבר, ואוזן לשמוע, ואפילו לב להרהר, וכשיגיע זמן המנוחה הגדולה העתידה לבוא בעולם, יפתחו כל האוצרות האלה, ומהם יצאו כל מיני מחמדים, וינתנו לישראל חלף עבודתם הקשה שעבדו בגלותם, ועל הסוד הגדול הזה נאמר 'שמחנו כימות ענינתו שנות ראינו רעה', כי כל הימים שהיו ישראל בגלות ואור לא נגה עליהם, אותו האור הראוי להם לאותם הימים לא אבד, אלא כל האור ההוא היה הקב"ה גונזו באלה האוצרות שאמרת לך, וכשיהיה הזמן לפתוח אותם, אז יצא כל האור ההוא כאחד, ואז יהיה זמן שמחה לישראל אשר כמוה לא נהייתה וכו', ואם תאמר שאין הפסוק מדבר רק על מספר השנים, הרי לא נשאר בששת האלפים השנים אשר לעולם, כימים שהיינו בגלות עד היום הזה עכ"ל.

וכמה מוטל עלינו לעורר את הלב לראות את גודל אהבת ה' לברואיו, שכל תכליתו בבריאה המופלאה הזאת היא להיטיב, ומעומק דרכי ההטבה הוא שאף בזמן שעם ישראל היו בגלות ולא היו ראויים לקבל את ההטבה, אך רצונו של הבורא יתברך להיטיב לא נגרע באותם שנים, אלא הקב"ה המשיך להשפיע את אותה הטבה, ושמר את זה באוצרותיו, וכשכלל ישראל יהיו ראויים שתבוא הגאולה והעולם יתוקן ויהיו ראויים לקבל שפע זה, אז הם יקבלו את כל השפע שהקב"ה שמר באוצרותיו בשנות הגלות.

וזהו עומק הדברים בדברי הכתוב (ויקרא י"ח ה') "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ואמרו חז"ל (יומא פה:): "וחי בהם ולא שימות בהם", שנשמת כל אדם מישראל חביבה בעיניו, והקב"ה רוצה את החיים של כל אדם מישראל בכדי שיתקיים רצונו להיטיב.

וכמה גדולה האחריות עלינו להימנע מלעשות דבר נגד רצונו יתברך ח"ו, שמלבד עצם זה שעובר על ציווי של ה', גורם גם שלא יתקיים רצונו של הבורא להיטיב, ומוטל עלינו לרצות שיתקיים רצונו להיטיב לכל אדם מישראל, ולשמוח בטובה של כל אדם מישראל, ולהתפלל על כך שהקב"ה ייטיב לא רק לי אלא גם לאחרים, לכל בניו אהוביו של הקב"ה, ויתקיים רצונו יתברך להיטיב לכל אדם, ודבר זה מרומם את העבודה של האדם, וכשאדם איכפת לו על צער של כל אדם מישראל, מחמת שזה צערו של הבורא, ושמח בשמחת כל אדם מישראל מחמת שזה שמחתו של הבורא שמתקיים רצונו להיטיב, ע"י זה מתעורר אהבת השם לעמו, ונזכה במהרה ל'שמחנו כימות ענינתו שנות ראינו רעה'.

ניתן לקבל את הגליון במייל D7692928@GMAIL.COM
להערות והארות טל' – 052-7692928

כל מי שיש בידו הקלטות של שיעורים או שיחות וועדים, וכן מכתבים מרבינו זצ"ל, מתבקש לפנות למשפחת רבינו זצ"ל בטל' 054-8598957 בשעות הצהריים. או לכתובת מייל Z5814535@GMAIL.COM

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וישב-הנוכה תשפ"א

מדברי השבטים עצמם, אכן הראשונים כתבו לפרש על דרך הפשט, שזה המשך דברי השבטים.

ונראה לומר בביאור הכתוב באופן חדש, דהנה אאמו"ר הגאון זצ"ל אמר דחלומותיו של יוסף היו נבואה, ודן בזה לפני אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל והמשיגה רבי ירוחם זצ"ל, ולמד זאת מדברי התרגום בפר' ויחי על הפסוק 'ותשב באיתן קשתו', וכתב בתרגום 'ותבת בהון נביאותיה', וכתב רש"י דהיינו על החלומות שהלם להם, ור"ל שנתקיימו החלומות על האחים.

וכן מבואר בדברי המדרש על הפסוק ויאמר אליהם שמעו נא, אמר כך יהיו הנביאים מוכיחים אתכם שמעו נא את ה' אומר. ועוד איתא שם במדרש להלן על הפסוק 'ויגער בו אביו', אמר הקב"ה, וכך תהיו גוערים בנביאים. הרי דהחלומות היו נבואה, עכ"ד.

והנה הרמב"ם (פ"י מיסוה"ת) כתב, שנבואה לרעה יכולה להשתנות כשעושיין תשובה, אבל נבואה לטובה אינה יכולה להשתנות בשום אופן.

והנה באופן שהנבואה היא לרעה בשביל אהד, ולטובה בשביל אהר, כתבו אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל ובמשך חכמה, לגבי הנבואה שתלקח המלוכה משאול ודוד ימלוך במקומו, דכיון דלדוד הייתה הנבואה לטובה, אע"פ דבשביל שאול היה זה נבואה לרעה, מ"מ אינה יכולה להשתנות, מחמת שלדוד היא נבואה לטובה.

ומעתה נראה דגם כאן בחלומותיו של יוסף, היה זה לטובה בשבילו, דהיה זה נבואה שהוא יהיה מלך, אבל בשביל האחים היה זה נבואה לרעה, שהרי הם לא רצו שיהיה עליהם מלך, וכמו שאמרו לו, 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו', ואם כן נמצא דכל זמן שיוסף חי אין הנבואה יכולה להשתנות בשום אופן, כיון דהוא נבואה לטובה בשביל יוסף, אבל אם ימות יוסף, והדבר יהיה נוגע רק לאחים, אם יהיה עליהם שליט או לא, וזה נבואה לרעה, ונבואה לרעה הרי יכולה להשתנות אם עושיין תשובה.

ולפי זה יש לפרש, דזהו שאמרו האחים 'נראה מה יהיו חלומותיו', ר"ל דכל זמן שיוסף חי, בוודאי שתתקיים הנבואה, כיון שהיא נבואה לטובה ליוסף, ואי אפשר שתשתנה בשום אופן, אבל אם יוסף ימות, אז לא יאמר מהנבואה אלא רק חלק הנבואה שהיא לרעה, וזה הרי יכול להשתנות אם עושיין תשובה, ועל זה אמרו דאחר שיהרגוהו נראה מה יהיו עם חלומותיו.

וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא. (ל"ז, ל').

ופירש רש"י, אנה אברה מצערנו של אבא.

עוד י"ל בזה, דסבר ראוכן שנהשב שהוא הרג את יוסף בשוגג,

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים. (ל"ז, ג').

ופירש רש"י, בן זקונים שנולד לו לעת זקנתו, ואונקלוס תרגם בר הכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו.

מדברי התרגום מבואר דסיבת אהבתו המיוחדת של יעקב ליוסף הוא משום שלו נמסרה התורה שקיבל יעקב משם ועבר.

והנה משמעות הכתוב נראה דמחמת שהוא בן זקונים לכן עשה לו כתונת פסים. ונראה לבאר הדברים, דהנה פשוט הדבר שהכתונת פסים לא היה בגד בעלמא, אלא היו בו עניינים רוחניים, ובנוסף התפלה לאחר ברכת כהנים אומרים 'ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו וכו' כמו שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו את כתונת הפסים, ומבואר דאחד מענייני המיוחדים של הכתונת פסים שהוא בגד מיוחד לנשיאות ה', ובזה שיעקב הלביש את יוסף בגד זה, ניתן ליוסף נשיאות הן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו ושמידה.

והנה כתוב (ל"ז, כ"ג) 'זיפשיטו את כותנתו את כתונת הפסים אשר עליו ויקחהו וישליכו אותו הבורה', ומבואר שבטרם השליכוהו לבור, הפשיטוהו מהכתונת פסים. ולפי המבואר דהכתונת פסים הוא בגד מיוחד לנשיאות הן ושמידה, יש לפרש דלכן הוצרכו להפשיטו מהכתונת קודם ההשלכה לבור, משום דכל זמן שהוא לבוש בכתונת הוא שמור ומוגן מנזק, ולכן הפשיטוהו.

ולפי זה אפשר לומר דלכן עשה לו כתונת פסים, דכיון שמסר לו כל תורתו, הרי שבידו מסורה כל הקבלה של תורה, ועל כן עשה לו כתונת פסים, שבוה יהא לו בגד לשמידה, בשביל שמירת התורה, שהתורה והקבלה תשתמר בידו, וזהו המבואר בכתוב דכיון שהוא בן זקונים לו, לכן עשה לו כתונת פסים.

ובזה יש ליתן עוד טעם למה מייאן יעקב להתנחם, משום דהיה בזה אבידת התורה, ולכן מייאן להתנחם.

ובזה יש לבאר את הכתוב בפר' ויגש (מ"ה, כ"ז) 'זירא את העגלות ותחי רוח יעקב אביהם', וכתב רש"י, סימן מסר להם כמה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה. דיש לבאר דבזה נתן לו סימן שהתורה שמורה בידו ולא נאבדה, ולכן הייתה רוחו בזה.

ועתה לבו ונהרגוהו וגו' נראה מה יהיו חלומותיו. (ל"ז, כ').

פירש רש"י, אמר רבי יצחק, מקרא זה אומר דרשנא, רוח הקודש אומרת כן, הם אומרים לבו ונהרגוהו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי וכו'. הנה פירוש רש"י הוא מהמדרש, דהכתוב 'נראה מה יהיו חלומותיו', אין זה

ויכירה ויאמר כתונת בניי היה רעה אכלתהו. (ל"ז, ל"ג).
הא דאמר דהוא היה רעה, יש לומר על פי המבואר בב"ק דף ב'
ע"ב דמועד לבהמה אינו מועד לאדם, דאדם אית ליה מזלא, על כן
איך סתם בהמה יכולה להזיקו, וזהו שאמר יעקב אבינו 'היה רעה',
דאם הזיקתו, בהכרח שאינה היה סתם.

והרי מבואר בגמ' ביבמות דף קכ"א דמי שהיה מושלך בבור, מעידין
עליו שמת להתיר את אשתו, הרי דבדאי ימות בבור, ועל כן סבר
ראובן דהוא גרם למיתתו, בזה שיעץ להשליכו לבור, וממילא אין
לו כפרה אלא כעיר מקלט, וזהו שאמר אנה אני בא, דאין לו מקום
בעולם, זולת בעיר מקלט.

נרות הנוכה - 'להראות ולגלות הנס'

הנה בחנוכה תיקנו חז"ל הדלקת הנרות בעבור פרסומי ניסא. ופרסום היינו כדי להודיע הדבר לרבים, שכולם ידעו את הנס שנעשה לישראל
בימי החנוכה. אמנם הרמב"ם בהלכות חנוכה כתב ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור וכו' ומדליקין בהן הנרות בערב על פתח הבתים בכל
לילה ולילה משמונת הלילות כדי להראות ולגלות הנס. הנה מבואר בדבריו שענין הדלקת נר חנוכה ופרסומי ניסא הוא 'לגלות הנס'. וגילוי
משמעותו שיש דבר נסתר ומכוסה, דבר שהוא סוד, וצריך גילוי כדי להראותו, ומבואר שבענין הנס של נרות החנוכה היה דבר נסתר ומכוסה,
ומכלל המצוה של הדלקת הנרות הוא לגלות הדבר ולהוציאו מהסתרו. וצריך להבין מהו אותו דבר נסתר שהיה בנס הנרות חנוכה.

נס פך השמן - נס בסתר

ונראה לבאר הענין, דבאמת נס פך השמן הוא נס שנעשה בהסתר, שהרי הנס נתרחש ואירע בתוך ההיכל בהדלקת המנורה, וההיכל הוא מקום
שרק כהנים נכנסים לתוכו, וגם הכהנים נכנסים רק בשעת עבודה, ואם כן נמצא שהנס אכן נעשה בהסתר ואינו מגולה ולא היה נראה לרבים
כלל, ונעשה בצנעא ולא היה לנס שום פרהסיא וגילוי לרבים, והרי הוא נס שנעשה בהסתר והוא נס מכוסה.
וזהו ביאור הדברים שהדלקת הנרות הוא גילוי הנס, שע"י ההדלקה מתגלה ויוצא לאור ידיעת הדבר הנסתר שנעשה נס בצנעא בתוך ההיכל.

אור המנורה - אור התורה

ועצם הדבר שנס זה נעשה בהסתר ולא בגילוי ובפרהסיא, יש לבאר בזה דהנה המנורה היא כנגד התורה, וענין המנורה ואור הנרות הוא להאיר
את אור התורה, שעצם התורה נמצאת בתוך הארון בבית קדשי הקדשים, והמנורה היא מאירה את אור התורה הנמצא בתוך ארון ברית ה',
ומוציאה את אור התורה הגנוז בלוחות בבית קדשי קדשים ומאירה את אור התורה.
והנה בבנין הבית שבנה שלמה המלך כתוב בנביא מלכים (מ"א, ו) 'זיעש לבית חלוני שקופים אטומים', ומבואר בגמרא במנחות דף פ"ו ע"ב
שהחלונות היו שקופין מבחוץ ואטומין מבפנים, כלומר שהיו עשויין באופן שנפתחין כלפי חוץ, ולא כמו שאר החלונות שנפתחין כלפי פנים כדי
להכניס האור אל הבית. הנה מבואר ענין מחודש שעשו החלונות באופן שנפתחים כלפי חוץ, והיינו שהם באים להוציא האור מבפנים אל החוץ,
היפך משאר החלונות שנעשים להכניס האור מבחוץ אל תוך הבית. ומבואר דבבית המקדש נעשו החלונות כדי להוציא את האור המאיר בבית
המקדש אל החוץ. והנה איזה אור האיר במקדש, הלא הוא אור המנורה, והחלונות באו להוציא את אור המנורה אל החוץ.
וביאור הענין הוא, כי אור המנורה הוא אור התורה, ואור התורה צריך שיאיר לכל העולם, ולכן נעשו החלונות להוציא את אור התורה המאיר
בבית המקדש להאיר את העולם באור התורה.

מקום התורה - בסתר

והנה המקום של תורה הוא בסתר, וכמו שדרשו חז"ל בגמ' בסוכה דף מ"ט ע"ב על הפסוק בשיר השירים 'חמוקי ירכיך', שנמשלה תורה לירך,
לומר לך מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר. ובגמ' במועד קטן דף ט"ז ע"א איתא שמכח דרשא זו שדברי תורה בסתר כירך, גזר רבי שלא
ישנו לתלמידים בשוק, וברש"י בסוכה שם כתב שכבוד התורה בצנעא ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר.
ובמדרש תנחומא בריש פרשת בחוקותי איתא על הפסוק במשלי 'חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה', שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי
יונתן ברבי אליעזר שהיה עומד בשוק אמר לו שנה לי פרק אחד, אמר לו לך לבית הלמוד ואני אשנה לך שם, אמר לו רבינו לא כך למדתנו
חכמות בחוץ תרונה, אמר לו יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות מהו חכמות בחוץ תרונה בחוצה של תורה, אמר לו המרגלית היכן נמכרת
היא לא בחוץ, אבנים טובות ומרגליות היכן הן נמכרות לא במקום הידוע, אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים, אלא במקום
סוחרים, אלא לא בחוץ, כך התורה בחוץ היא נאמרת שנאמר חכמות בחוץ תרונה, ברחובות, מהו ברחובות במקום שמרחיבין והיכן מרחיבין לה
בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

הרי דתורה מקומה אינה בחוץ ברחובות ובשווקים, לא במקום גלוי ונראה לרבים, אלא מקומה בסתר ובצנעא.

ולפי זה כיון דאור המנורה הוא אור התורה, על כן הנס של המנורה, שיכלו להדליק הנר, שעניינו הוא שיכלו להמשיך בהשפעת וגילוי אור
התורה ע"י נרות המנורה, נעשה בהסתר ובצנעא, כי מקום דברי תורה ומקום השפעת וגילוי אור התורה הוא בסתר ובצנעא ברחובות של תורה.

האם הטומאות בכלל מניין המצוות

הרמב"ם מונה במנין המצוות מצוה להיות נוגע בנבלה טמא, ומסביר בסה"מ מפני מה נמנו כל דיני טומאה כמצוות. דזה פשוט שאין מצוה להיטמא לנבלה או שאר טומאה, והלכות טומאה נמסרו מצוות מיוחדות - לאו שלא ליכנס למקדש בטומאה, ולאו של אכילת קודש ותרומה בטומאה, מצוות טבילה וכל שאר ההלכות של הנהגת הטמא, וא"כ המצוה של טומאת נבלה היא לנהוג את הדין שציוותה תורה שיהא הנוגע בנבלה טמא. וה"ה בשאר המצוות של טומאות שונות שנמנו בהמשך (מצוות צ-ק) - טומאת שרץ, טומאת אוכלין, נדה, יולדת וכו'.

הרמב"ן נחלק על הרמב"ם וטענתו שאין למנות מצוות אלו בחשבון המצוות, מאחר ואין בהם ציווי לעשות דבר ואין חובה להיטמאות, אלא הטומאה היא רשות גמורה וחובה לנהוג בדיני אלו כשנטמא. ומהאי טעמא הוסיף וכתב הרמב"ן דאין למנות במנין המצוות את מצוות הפרת נדרים ע"י הבעל והאב שמנאה הרמב"ם (מצוה צה), היות ואין מצוה בהפרה אלא נאמרה הלכה שלא תעבור האשה על נדריה אלא ע"י הפרת הבעל או האב, ולהם ניתן הכח להחיל את חלות ההפרה לנדרי האשה.

יש שהקשו על דברי הרמב"ן, מאי שנא משחיטה שאינה חובה בקום ועשה אלא הרוצה לאכול בשר מחויב לשחוט את הבהמה, ונמנתה השחיטה למצוה. וה"נ התרת נדרים אינה חובה אלא אמרה תורה שהרוצה להפקיע את נדרו, יפר כדיני התורה. אך אין מקום לקושיה זו אלא החילוק פשוט, דהשחיטה היא מצוה כאשר אדם מעונין באכילת הבשר, אולם בהתרת נדרים אין ציווי להפר את הנדר כאשר האדם מעונין לעבור על נדרו, אלא המצוה היא עצם חלות הפרה שמפקיעה את הנדר, ואין נפק"מ אם עובר על נדרו אם לאו.

וכן מה שיש שרצו ליישב את שיטת הרמב"ם ולומר דהמצוה היא הנהגת דיני הטומאה, מפורש להדיא בדברי הרמב"ם לא כן, דכתב שהמצוה אינה הלכות הטומאה אלא עצם הטומאה היא המצוה.

ובאמת מחלוקת זו הינה מחלוקת כללית בין הרמב"ם להרמב"ן על המצוות שנכללו במנין המצוות. דלהרמב"ן אין למנות אלא ציוויים של עשייה או הימנעות מעבירה, ולפיכך אין הטומאה והפרת הבעל בכלל המצוות שאין בהם ציווי על מעשה מסוים שיש לעשותו. ואילו הרמב"ם מנה אף פרשיות כלליות של הנהגות שאינן מחויבות, ואף פרשת טומאה ופרשת הפרת נדרים בכלל המצוות. ממילא לשיטת הרמב"ם לא תקשה קושית הרמב"ן, דבזה גופא פליג עליה הרמב"ם וס"ל שיש בכלל המצוות דינים שאינם ציוויים בקום ועשה.

מה טעם חילק הרמב"ם ומנה כל טומאה כמצוה בפני עצמה

אך הוסיף הרמב"ן להקשות, מפני מה נמנו הטומאות במצוות נפרדות וכל טומאה היא מצוה בפני עצמה, דבפשטות כל הטומאות שנמנו אינן אלא אופנים ודרכים שבהם ועל ידם האדם נעשה טמא, וא"כ היה לו למנות את עצם הטומאה למצוה, וכל הטומאות הם האמצעים שעל ידם מגיעים להיות טמא. ומביא דוגמא לדבר מאיסור הקרבת בהמה בעלת מום, שנצטוינו באיסור אחד שלא להקריבה ולא נתפרטו כל שבעים המומים שיתכנו בבהמה לאיסורים בפני עצמם. זאת מפני שאין המומים אלא

פגמים וחסרונות שכאשר ישנם בבהמה היא חשובה כבעלת מום, אך עצם האיסור הוא הקרבת בהמה זו שהיא בעלת מום. וה"נ נוגע במת ובנבילה ובשרץ מביאים לידי טומאה, אך עצם המצוה היא להיות הנוגע בדברים אלו נהוג בטומאה, ואינה חלה על מעשה הנגיעה אלא על האדם הנוגע שמחויב לנהוג טומאה בעצמו. ואף שיש חילוקים בדיני הטומאות, מ"מ אין החילוקים בעצם המצוה אלא בדיני המצוה.

אי אמרי' "אין עונשין מן הדין" בדיני הטומאה

ויש להוסיף ביאור בקושית הרמב"ן.

דינו של טמא מת שנטמא במגע המת ובמשאו ואף באוהל, אך בפרשת טומאת מת (במדבר יט) הוזכרו אופני הטומאה ואילו טומאת משא לא נאמרה. וכתב הרמב"ן (שם לא יט) דידעי' לה מקרא אחרנא בפרשת מטות דכתיב "תתחטאו... אתם ושביתכם". אבל הרמב"ם (פ"א מהל' טומאת מת ה"ב) כתב דילפי' מקל וחומר מטומאת נבילה, ומה נבילה שאינה מטמאה באוהל מטמאה במשא, המת שנטמא באוהל כ"ש שנטמא במשא. וכתב הרמב"ם תוספת ביאור לקל וחומר זה - "ויראה לי ששתק ממנה הכתוב כדרך ששתק מאיסור הבת לפי שאסר בפירוש אפילו בת הבת, ושתק מאיסור אכילת בשר בחלב לפי שאסר בפירוש אפילו בישולו כך שתק מטומאת משא במת לפי שטימא בפירוש אפילו טומאת אהלו כל שכן משאו".

והקשה בכס"מ דהא קיי"ל דאין עונשין מן הדין והאיך אפשר ללמוד משא מאוהל. והביא ראיה לדבריו, מדאמרו בספרי (במדבר קכה) גבי טומאת מגע שנאמרה בפירוש אע"פ שאפשר ללמדה מטומאת אוהל בק"ו, אך אם אמרת כן ענשת מן הדין, לכך נאמר "הנוגע במת... יטמא" ללמדך שאין עונשים מן הדין. והוסיף הכס"מ דאפשר שזהו המקור להא דאין עונשין מן הדין. וא"כ קשה כיצד למד הרמב"ם טומאת משא בק"ו מאוהל.

ותירץ הכס"מ דטומאת משא שנלמדה בק"ו אינה כשאר ק"ו ואין בה חיסרון לעונשין מן הדין, כמפורש בדברי הרמב"ם גופא דדמיא לאיסור הבת שלא נאמר בפירוש אלא נאמר בת הבת ולא אמרי' בהא 'אין עונשין מן הדין', מאחר ובת הבת אינה אסורה אלא מחמת הבת שהיא אמה, ממילא משמע שהבת עצמה בוודאי אסורה ואין כאן עונשין מן הדין. וכן הוא באיסור אכילת בשר בחלב דידעי' ליה מאיסור בישולו ובכלל "לא תאכל כל תועבה" - כל שתיעבתי לך הרי הוא בכל תאכל.

והדברים תמוהים, דמה שייך ענין עונשין מן הדין לדיני טומאה, ומה דכתב הכס"מ שיש ללמוד דאין עונשין מן הדין מדיני טומאה לא יתכן, דמפורש בגמ' במכות (ה): דילפי' להא דאין עונשין מן הדין מדאיצטריך קרא לאיסור אחותו שהיא בת אביו ובת אימו מדכתיב "ערוות אחותו גילה", אף דאפשר לידע איסורה בקל וחומר מאיסור אחותו שהיא בת אביו שלא בת אמו או בת אמו שאינה בת אביו.

וכן מה דסיים דבתוס' בריש ב"ק (ב) גמגמו בענין עונשין מן הדין, לא נתברר. דבתוס' שם מיירי אי אמרי' עונשין מן הדין בממון אם לאו, ואינו שייך לעצם הענין של עונשין מן הדין.

ויש לפרש כוונת דברי הכס"מ, דמלכתחילה היה נראה לו, דאין הדינים האמורים בטומאה שייכים לכלל של עונשין מן הדין, מאחר ולא עסקינן בדיני ועונשי הטמא שעבר ונכנס למקדש וכל כיו"ב, אלא הנידון הוא כיצד

[ככל נדרי טעות שנתפרשו בריש פרק ארבעה נדרים (נדריס כ:)], ומחדש המבי"ט חידוש גדול דכל פתח אין צריך התרה מדאו', אלא התרה נצרכת למקום שיש חרטה בלבד. אך שאר הראשונים לא נקטו כך, ופשוט כדבריהם דפתח אינו טעות ואינו דומה כלל לדיני מקח טעות וכיו"ב (שנתפרשו בחו"מ ס' רלב). דכל מקח טעות בא מחמת טעות בגוף החפץ הנקנה, כגון שיש בחפץ מום או שאר שינויים בהסכמת המקח, אך אם השינוי הוא מחמת סיבות פרטיות של המוכר או בלוקח שאינן בגוף המקח אלא מחמת דברים חיצוניים שתלויים בדעת האדם בלבד, ורוצה מחמתם לבטל את המקח, אין זה מקח טעות. מאידך פתח בנדר הוא כשחוזר בו מחמת כל סיבה שמחמתה לא היה נודר ואף אם נודע לו על חוסר נוחות מסוים שיגרם לו מחמת הנדר, נתחדש בפרשת נדרים שנחשב לו כטעות והחכם מתיר את הנדר.

והיה מקום לומר דכל מה דיכול להתיר אינו מחמת הטעות אלא התורה אמרה שיכול להתיר כשאר חרטה, אולם בראשונים (תוס' נדרים כא: והר"ן שם טד:) מבואר דהטעם הוא דהפתח משוי ליה טעות.

"האדם בשבועה"

תוס' בנזיר (יא.) דנים האיק אפשר לעשות תנאי בנזירות, הא נזירות א"א לעשות ע"י שליח, ותנאי נעשה רק בדבר דאיתא בשליחות, ותירצו דכיון דהנזיר יכול להקריב קרבנותיו ע"י שליח, נחשב נזירות כדבר דאיתא בשליחות. והקשה הגרעק"א דעדיין לא יתורץ האיק מהני תנאי בנדרים (כדאי' שם עט.), דאין בהם קרבנות וא"כ ליתא בשליחות. וכתב ע"ז בחי' מרן רי"ז הלוי (ריש הל' נזירות) בשם הגר"ח דתנאי בנדר ובנזירות אינם שייכים לפרשת תנאים כלל, אלא נובעים מההלכה המיוחדת שנאמרה בנדרים ובכל חלות שמחיל האדם בדיבורו דבעינן שיעשה את המעשה ע"פ רצונו וידע בבירור מה עושה וילפי' לה (בשבועות כו.) מקרא דכתיב "האדם בשבועה" (ויקרא ה' ד) ואף אם לא היה שינוי של מקח טעות, נדרו בטל דלא הוי בכלל "האדם בשבועה". ולכך אף בהתנה בנדר ולא נתקיים תנאו נדרו בטל, דאין כאן קיום של כוונת הנודר ולא חשיב "האדם בשבועה" ואין צריך לפרשת תנאים. ויעוין בדבריו שביאר בדברי התוס'.

והעולה מדבריו, דכל התרת נדרים מבוססת על טעות הנודר, אך אין זו טעות של חזרה שיש לה משמעות בדיני חו"מ או אבעה"ז כגון מקח טעות או קידושין וגידושין, דבהם רק כשיש טעות בעיקר הדבר חשיב מקח טעות. אלא כל טעות שנתברר שאין הנדר לפי רצונו אף אם הוא רצון חיצוני, בטל הנדר דאין כאן "האדם בשבועה". וכך הם כל נדרי שגגות שבמשנה בנדרים (כה:) כגון "אמר קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני, ונודע שלא הכתו, ונודע שלא גנבה", שלא אסר את האישה עצמה אלא הכניס את הסיבה לנדר אל תוך הנדר, ועצם הרצון כלול בנדר, ולכך כשנודע שלא גנבה את כיסו אי"ז נדר כלל.

ולפיכך מעיקר הדין לא היה צריך התרת נדרים כלל, מאחר ולא נדר על דעת זו, אלא שאמרה תורה "לא יחל דברו" אבל אחרים מחילים לו, דבעינן דווקא התרת חכם. ומה דהצריכה תורה דווקא התרת חכם ובל"ז לא נתבטל הנדר מאליו, נתבאר בדברי היד רמה (ב"ב כק:), דכל עוד לא נתבררה הטעות ע"י חכם, אין לו לנודר לנהוג היתר בנדרו דשמא אין זו טעות ואף ע"י החכם שמברר את הנדר ופוסק אם נעשה ברצון או בטעות. והרי זה דומה למי שיש לו ספק על מאכל מסוים אם הוא חלב או שומן, דאסור לו לאכול עד שהחכם יאמר שהוא כשר. דאחר שהחכם אמר שהוא שומן, נתגלה שמעיקרא המאכל היה מותר, אך אליבא דאמת המאכל היה אסור, כיון שעדיין לא ידע. וכן הוא בהתרת נדרים

דכל עוד לא התיר החכם אין הנודר רשאי לנהוג היתר לפי דעתו. ומדויק כן מדברי הרמב"ם דפירש את הצורך בהפרת חכם וז"ל (פ"ו מהל' שבועות ה"ב) "כך למדו ממשנה רבינו מפי הקבלה, שזה הכתוב 'לא יחל דברו' שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש", והחכם בהתרתו פוסק שהנדר אכן היה בטעות.

[וזהו מה שנקרא בפי כל "מכאן ולהבא ולמפרע" - שמעתה נתברר שהיה מותר מלכתחילה, אך כל עוד לא הוברר הדבר ע"פ חכם, אסור לנהוג היתר שמא הדבר אסור]

וה"נ אמרי' בגמ' (נזיר כ:) דאישה שנדרה ובעלה אמר ואני כמוך, אינו יכול להפר את הנדר מאחר וזבה מפקיע גם את נדרו שלו, ולעצמו אינו מיחל. ואע"ג דעביד הפרה ולא התרה, מ"מ אינו יכול להפר מאחר ולעצמו אינו מחל אלא בעינן לחכם שיורה ויתיר דהנדר אינו חל.

התרת נדרים של צדקיהו המלך

מצינו יסוד זה, במקום נוסף. מעיקר הדין בכדי להתיר נדר יש לפרוט את הנדר לפני החכם, ושאל בשער המלך (פ"ו מהל' שבועות ה"ה) כיצד התיר צדקיהו המלך את הנדר שנדר לנבוכדנצאר בפני החכמים, הא נשבע שלא יגלה את מעשיו של נבוכדנצאר, ואם אינו מפרט מה נדר א"א להתירו, ומאידך אם פרט את הדברים וסיפר את מעשיו של נ"נ עבר על נדרו. ומפרש השעה"מ ע"פ דברי הרשב"א דכיון שהוא בדרכו להתיר את הנדר מותר לספר, אחר שבוודאי יתיר לו החכם את הנדר למפרע. והנה בוודאי שאין ללמוד היתר מכאן לשאר מקומות, דכל מה שהותר הוא רק באופן שברור הדבר באופן מוחלט שהנדר יותר ע"י החכם, כגון הכא שהותר הנדר ע"י צדקיהו וסנהדרין.

וה"נ, טעם ההיתר הוא מפני שאחר שהחכם מתיר, הוברר הדבר שלא היה נדר מעולם, דלא נדר אדעתא דהכי ואין כאן "האדם בשבועה" ונעקר הנדר ע"י החכם למפרע.

השייכות בין הפרה להתרה

ונמצא דהפרת בעל והתרת חכם ב' פרשיות הם, והם שני אופנים של עקירת הנדר, אך מ"מ שייכי אהדדי וניתן למנותם במצוה אחת, מאחר ובין בהפרה ובין בהתרה הנדר נעקר ע"י שנתברר שנדר בטעות. בהפרת בעל - הוברר דאינו נדר כיון דנדר שהוא סתירה לבעלות הבעל אינו בכלל הנדרים שהיא נודרת, וכשאין הבעל רוצה מפקיע את הנדר, ובהתרת חכם הוברר על ידי החכם שלא רצה בנדר מלכתחילה.

ובאמת מעיקר הדין לא היה צריך התרה ולא הפרה, דאין כאן "האדם בשבועה" ואדעתא דהכא לא נדרו, אלא דבעינן הפרה והתרה ע"פ הדינים המפורשים בתורה, וזאת המצוה לדון בהפרת נדרים ולברר אותם כדין.

נוצא - הפרת הבעל היא מחמת שדרך אשה לנדור על דעתו, וכשהיא נישאת נכנסת לרשותו לענין נדרים, ואין לה רשות לנדור נגד רצונו. התרת חכם היא מחמת דין "האדם בשבועה" שהנדר בטל מאליו גם בטעות חיצונית, אלא שהתורה לא התירה לאדם לסמוך ע"ע אלא הצריכה התרת חכם. ושניהם ענין אחד, שהנדר אמור להתבטל מצד הטעות שבו ומ"מ התורה הצריכה הפרה והתרה של החכם והבעל.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

פרשת וישב

ומשמע, שהסכימה דעת המקום ב"ה עם פעולתו ומעשיו של יהודה. ובכן נשאלת השאלה, הלא כל המשפחה נמצאת בצער נורא, אביך יעקב ממאן להתנחם, כל המשפחה אבלה, עכשיו דוקא אתה הולך להתחתן? למה לא תחכה קצת כמה חודשים, שהזמן יעשה את שלו והכאב יפוג קצת, ואז תתחתן?

כאן לימדה אותנו התורה יסוד גדול ומהותי לכל אחד ואחד מאתנו. והוא, כי עיקר העיקרים בעבודת ה' יתברך, שהאדם לא יפול בדעתו, ולא יתייאש. יש הרבה שאומרים, נכון, אנחנו באמת רוצים לתקן את מעשינו, ללכת בדרך הטובה והנכונה שעושה נחת רוח לה' יתברך, אבל כבר ניסיתי הרבה ולא עולה בידי. כל כך הרבה התאמצתי וניסיתי ולא הצלחתי, וכבר אין לי כח עוד לעמוד במערכה. התייאשתי כבר.

וזוהו מה שהתורה באה ללמד אותנו כאן, שזו טעות גמורה היא, ואסור לאדם ליפול בדעתו. יהודה היה החכם מכולם, ומיד בראותו את אביו יעקב יושב בצער גדול ולא מתפייס, הבין שעשו טעות גדולה במכירת יוסף. הוא ראה איך יעקב שרוי בצער גדול ועמוק, וכמה שמנסים לנחם אותו הוא לא מתנחם. ובאמת במשך שבע עשרה שנה הסתלקה השכינה מיעקב כמו שאמרו רבותינו (מדרש תנחומא וישב ב), לפי שהיה שרוי בצער והכאב בכל יום עדיין בתוקפו.

אמר יהודה, ובכן, כפי הנראה, חטא זה של מכירת יוסף מאבד את כל שיש לי. החטא החמור הזה, מאבד את כל מעשיי הטובים שעשיתי, והפסדתי אותם. אבל אני לא אפול בדעתי יהיה מה שיהיה. מתחילים את הכל מחדש. מהי המצוה הראשונה בתורה? - פרו ורבו. מיד הולך יהודה ולקח אשה ומעמיד בית חדש.

יהודה לא נפל בדעתו. הוא לא אמר 'אני אבוד', 'אני מיואש', את כל התורה והמצוות שעשיתי ואת כל העולם הבא שלי הפסדתי, ועכשיו לפחות שאות העולם הזה יהיה לי. לא. הוא החליט: ממשיכים הלאה במערכה. נכון, קרה מה שקרה, אבל אני אפתח דף חדש ואתחיל הכל מההתחלה.

זו היתה הגדולה של יהודה, וכשהקב"ה ראה את זה הסכימה דעתו לדעת יהודה. אמר הקב"ה, כיון שכך אתה נוהג יהודה, שלמרות שהיית הגדול שבחבורה מלך וראש הסנהדרין, מכל מקום עכשיו שהפסדת את הכל לא נשברת אלא המשכת הלאה בעבודת ה', לך נאה ולך ראוי שיעמוד ממך מלך המשיח. זה היה שכר פעולתו.

והנה אנחנו נקראים "יהודים" על שם יהודה, ללמדנו גם כן את הנקודה הזו. באיזה מצב שיהיה האדם, לא יפול בדעתו ולא יתייאש. ואדרבה, כאשר רואים בשמים שהאדם מתחזק בדעתו ואומר, אף על פי שקרה מה שקרה, אני אתחיל את הכל מההתחלה ויהי מה, אפתח דף חדש, מסייעים אותו מן השמים ונותנים ברכה בעמלו.

אסור לאדם ליפול בדעתו ולהתייאש

בעזרת ה' יתברך נראה שני ענינים בפרשה, פרשת וישב, שיש להתבונן בהם.

עד עכשיו עסקנו באבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, וכאן מתחילה התורה לדבר גם מענין השבטים, שבטי י-ה. לאחר הסיפור עם מכירת יוסף, מספרת התורה מה שהיה עם יהודה.

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה. כבר עמדו רבותינו לבאר את ענין הסמיכות בין הירידה של יהודה לבין מכירת יוסף, וכמו שמביא רש"י: "ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, הרי לכאורה הפרשה הזו של יהודה לא שייכת לכאן, וכיוון שהתחילה התורה לספר את שאירע עם יוסף, היתה צריכה לגמור את סיפור הדברים שהיה עם יוסף, ורק לאחר מכן שוב לדבר על יהודה ושאר השבטים, ומדוע מיד אחרי תחילת סיפור המכירה מופיע ענין זה של ירידת יהודה? - ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו יהודה היה הארי שבחבורה, הגדול שבהם, ואחיו עשו אותו מלך עליהם (בראשית רבה פ"ד ס"ז), ועכשיו הורידוהו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך".

אמרו האחים ליהודה: הרי אתה היית זה שמחליט בסופו של דבר, שהיית מלך עלינו כג'ל, וההכרעה היתה בידך. הנה, אנחנו רצינו להרוג אותו אבל מכיון שאתה אמרת שלא נהרגנו אלא נמכור אותו, שמענו בקולך ומכרנו אותו. ואילו היית אומר גם לא למכרו אלא להשיבו אל יעקב, היינו שומעים לך. ולכן עכשיו שאנחנו רואים בצרת אבינו, ששרוי בצער עצום וממאן להתנחם, כאמור "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם", אתה הוא זה שאשם בדבר. ומפני זה הורידוהו מגדולתו.

ומה עשה יהודה? - "וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה". הלך להתחתן. ועמדו המפרשים על זה, וכי זהו הזמן המתאים ללכת ולהתחתן? הרי מצב המשפחה אז לא היה טוב. יעקב היה שרוי בצער גדול, "ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה ויבן אתו אביו". האחים גם הם בצער שהרי רואים את אביהם בצער, ולא יכולים לספר מאומה ממה שהיה ושיוסף עודנו חי כי החרימו וצירפו את ה' יתברך בהרם שאין לגלות מה שהיה. גם יצחק אבינו יודע מהענין הזה שיוסף חי, אבל שותק. ראובן - בשקו ותעניתו, גם הוא יש לו את הענינים שמחמתם הוא בצער.

ויהודה יורד והולך להתחתן. וכי לא מצא זמן אחר להתחתן? עכשיו שכל המשפחה נמצאת בצער וביגון, זהו הזמן המתאים לזה?

יתירה מזו. הרי בנישואין אלו של יהודה, היה הקב"ה עומד ובורא אורו של מלך המשיח, כמו שאמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פה, א).

יהודה קיים מצוות ייבום

בפרשה שלנו יש את כל הענין של יהודה ותמר. ראשית יש להודיע, כי מצוה על כל אחד לשרש ולעקוד ממנו את כל השיבושים הדעות הכוזבות והמחשבות הזרות על אבותינו ורבותינו. אדם שלומד את כל הפרשה הזו לפי ההבנה השטחית שלו, עלול להכשל בכל מיני דמיונות שוא ומחשבות אסורות על מה שעשו ונהגו אבותינו, הלילה וחס. ובאמת, אין לנו השגה כל דהו להבין בכלל מי היו אבותינו, אברהם יצחק ויעקב ושאר שבטי יי. ולכן כאשר לומדים את הפרשה, צריכים בכל פרט ופרט לראות איך רבותינו הסבירו לנו אותו.

וכך כותב הרמב"ן: הענין הזה של יהודה ותמר סוד גדול מסודות התורה בתולדות האדם. לא כאותם שקוראים את התורה ומבינים את המעשה שהיה כפשוטו. הלילה. סוד גדול יש בו. וניכר הוא לעיני הרואים אשר נתן להם ה' יתברך עינים לראות ואזנים לשמוע אלא שהסוד הזה וידיעת הפרשה על בוריה לא ניתן לכל אחד ואחד, אלא רק לאותם חכמי התורה, שהקב"ה חנן אותם בעינים קדושות לראות ולהשכיל, והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח והוא הראוי להיות קודם בו, ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת. והיו נוהגים לישא אשת המת האח או האב או הקרוב מן המשפחה.

כאן מלמד אותנו הרמב"ן סוד גדול מסודות התורה כלשונו. קודם מתן תורה היו האבות והאחים הקדושים מקיימים את תרי"ג מצוות, וגם במעשה זה של תמר ויהודה היתה והתקיימה מצוות ייבום. אך הם קיימו את המצוה בסגנון אחר קצת ממה שהיא בידינו. לאחר מתן תורה הקב"ה ציווה אותנו שפרשת ייבום נוהגת דוקא באח, ולכן אם הלילה אחד מן האחים מת בלא בנים, אחיו של הנפטר לוקח את אשת אחיו שמת, ויש בזה תועלת גדולה לנפטר כמו שהאריכו הקדמונים הרבה. אבל קודם מתן תורה, כיון שלא היו עדיין מזהירים על המצוות בחיוב אלא היו עושים אותם האבות כפי השגתם ודעתם, נהגה פרשה זו של ייבום גם בקרוב אחר מן המשפחה, ולא רק אח הנפטר היה מייבם, אלא גם אביו של הנפטר. וזה מה שהיה כאן, שיהודה היה האב של בעל תמר שמת, וממש התקיימה כאן מצוות ייבום.

כך צריכים לקרוא וללמוד את הענין הזה של תמר, לא לראות את זה בשטחיות שמביאה את האדם לעמוד ולתהות.

בריאת ויצירת מלך המשיח במסווה ובמסתור

ובאמת מי שמתבונן בייחוס של מלך המשיח, רואה שהוא מעט שונה ומיוחד. קודם כל, הרי רות המואביה ממנה יצא דוד מלך המשיח, הגיעה כמובן ממואב, וכל מואב בא מהמעשה של לוט עם שני בנותיו. וכל פרשה זו של לוט ושני בנותיו הרי לא נראית כל כך יפה לעין. אחר כך יש את כל הענין הזה של יהודה ותמר שמזה יצא פרץ שממנו בא מלך המשיח, שגם זו פרשייה שכמו שאנחנו רואים, צריכה היא דרש ופירוש. וגם בהמשך יש את כל המעשה שהיה עם רות ובווע, זה דבר תמוה, למה הכל היה צריך להתנהל באופן הזה, באופן בלתי רגיל.

וההסבר בזה הוא פשוט, כי ידוע שכשיבוא מלך המשיח הוא יתקן עולם במלכות שד-י ורוח הטומאה תעבור מן הארץ. היצר הרע יתבטל וכל כוחות השטן יעברו מן העולם. כיון שהשטן גם הוא יודע את זה, ודאי שהשטן וגונדא דיליה יעשה כל תחבולות שבידו כדי לעכב את ביאת הגואל.

מה עושים כדי למנוע מהשטן לקטרג ולהפדיע לבריאת ולהכנת מלך המשיח? - מסתירים ממנו מה שנעשה.

בגמרא במועד קטן (דף ט.ו) מסופר, שפעם אמר רבי שמעון בר יוחאי לבנו, התנא רבי אלעזר: תראה, באו שני חכמים גדולים לעיר, אנשים

ונכבדים וגדולים בתורה ויראה, לך אליהם ותבקש מהם ברכה. הרי כל ברכה של אדם גדול עושה רושם לטובה.

הלך רבי אלעזר לאותם שני החכמים וביקש מהם, אנא ברכו אותי. בירכו אותו. במה בירכו אותו? - יהי רצון שתזדע ולא תקצור, וגם ייחרב ביתך, ושולחנך יתבלבל, ועל הבנים שלך יבוא כך וכך, וכך הוסיפו ו"בירכו" אותו בדברים שקשה לחזור עליהם.

כיון ששמעו רבי אלעזר אלו ברכות התברך, שב לביתו כשהוא שבור ורצוץ, ואמר לאביו: מה אומר ומה אדבר, באתי לקבל ברכה וקיבלתי כאלו קללות גדולות שה' ירחם. אמר לו רבי שמעון, מה קרה? ספר לי מה היה. אמר, כך אמרו לי - יהי רצון שתזדע ולא תקצור. וכי זו ברכה היא? פירש לו רבי שמעון בר יוחאי, הם התכוונו שתוליד ילדים ולא ימותו. אמר לו רבי אלעזר, עוד הם אמרו לי שייחרב ביתך, חורבן הבית זו ברכה? אמר לו רבי שמעון לא הבנת מה הם דיברו, והכוונה היא שיהיו לך הרבה ילדים בבית, ואז בהיותם רצים ומשתוללים ייראה כאילו הבית שלך חרוב. וכך על זה הדרך, בכל דבר ודבר שהם אמרו לו בלשון קללה, עמד רבי שמעון בר יוחאי וביאר לו כי אדרבה, פה יש ברכה כזו הטמונה וכאן יש ברכה אחרת גנוזה עד שנחה דעתו של רבי אלעזר.

שואלים המפרשים, למה באמת בירכו אותו באופן הזה? בן אדם שמגיע לקבל ברכה צריך לדבר אליו בלשון כזו, יהי רצון שייחרב ביתך? ודאי שתברך אותו ברכה ברורה ויפה, יהי רצון שתצלח בתורה ויראת שמים ברוחניות וגשמיות, כדרך הנהוג בעולם. ואם כך, מדוע אותם אנשים גדולים ונכבדים שרבי שמעון העיד עליהם שהם אנשי צורה, בירכו את רבי אלעזר באופן המוזר הזה?

כותב שם המהרש"א, שרצו החכמים הללו שרבי אלעזר יחזור לביתו אל רבי שמעון ויספר לו מה שהיה, ואז יעמוד רבי שמעון ויפירש לו את כל הקללות הללו איך הם באמת היו ברכות, ואז נמצא שיש כאן ברכה משלושה חכמים, גם של השניים הללו וגם של רבי שמעון.

זהו פירוש פשוט. אבל המפרשים אמרו עוד הסבר. והוא, שלבדך סתם באופן גלוי ומפורסם, יהי רצון שיהיה לך כך וכך, לא קל לה לברכה להתקיים, שכן יש הרבה מקטרגים בשמים שעומדים על האדם ואומרים להקב"ה, 'רבונו של עולם, וכי מגיע לפלוני דבר זה?' והלא כך וכך עשה. כגון, אם בירכו אדם שיהיה עשיר, אומרים המקטרגים לפני ה' יתברך, וכי ראוי לו לקבל עשירות? הרי האדם הזה מדבר לשון הרע, ועובר עבירות שבין אדם לחבירו ובין אדם למקום. כיון שמקטרגים כך, עומדים ומתחילים לעיין בדינו, עד שלפעמים היה עדיף לו שלא יקבל את הברכה, לפי שעוררה עליו את הדין. וכן על זה הדרך, בכל ברכה וברכה שאדם מקבל יש השבון האם מגיע לו אם לאו.

לכן היו צריכים החכמים להסתיר את כל אותם ברכות עצומות שבידו את רבי אלעזר במסווה של קללה, ואז כאשר ישמעו המקטרגים את אותם הקללות לא די שלא יקטרגו, אלא יהיה מלאך רע עונה אמן.. וגם הם יעמדו ויצטרפו לקללה. ולאחר מכן כשמתברר שהקללה היא בעצם ברכה, כבר אין למקטרג מקום לקטרג, כיון שהוא עצמו כבר הודה ואישר את הדבר.

וכך גם בענינו. אם מלך המשיח היה מגיע באופן רגיל, שהיה אדם הולך ונושא אשה כשירה וממנה היה בא מלך המשיח, הרבה מקטרגים היו והרבה עכובים היו בדבר. השטן וגונדא דיליה היו מוסרים נפש כדי לעכב בדבר, שהרי יודעים הם כי בבוא מלך המשיח יתבטלו ויעברו מן העולם הם וכל כוחות הטומאה. לכן סיבב הקב"ה שכל ההתגלגלות של מלך המשיח, הן עם לוט ובנותיו, ותמר ויהודה, ורות ובווע, הכל נעשה באופנים תמוהים, כדי שהמקטרג לא ימצא ולא יראה כאן מקום

לקטרג. הכל נעשה באופן שגורא כביכול יש בו איסור, ואז השטן אומר אם יש כאן איסור, הרי זה שלי, ואין לי מה לחשוש מכאן.

זה הכל נעשה כדי לערבב את השטן ולמנוע ממנו את הקטרוג, אבל אנחנו שומה עלינו לעיין וללמוד נכון את התורה כמו שלמדו אותנו רבותינו, ואז נראה שלאמיתו של דבר הכל נעשה ביושר ועל פי הדין. כך היה עם לוט שיכל לכתחילה לישא את בנותיו שהרי בן נח מותר בבנותיו (סנהדרין נ"ח ב), וכך היה גם אצלנו שבדאי היה מותר ליהודה לעשות מה שעשה ואף מצוה עשה בזה כמו שכתב הרמב"ן שקיים בזה מצוות ייבום. אלא מאי? – זה לא נראה כל כך טוב ויפה... זה בכדי שמלך המשיח יוכל לבוא בלא מקטרגים ובלא מפריעים, כמו שהתבאר. כך הוא מהלך של ברכה, כמו שראינו בגמרא במועד קטן, וכך הוא גם המהלך של ביאת הגואל. הכל נעשה בהסתרה.

נח לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים

אחר כך, כשנדע הדבר, אומר הפסוק: ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזוננים ויאמר יהודה הוציאנה ותשרף. וכמו שאמרנו שיהודה שהיה ראש הסנהדרין ומלך, דן אותה על פי דין תורה שהיתה חייבת שריפה, בהיותה בתו של שם, בת כהן.

היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. רש"י מביא בשם רבותינו: היא מוצאת. להשרף. והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת, אלא רק אמרה לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה יהודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו רבותינו (סוטה י:), נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה. הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות. תמר ידעה שהיא מעוברת ויש תאומים בבטנה, וגם ידעה שעתידי לצאת מכאן מלך המשיח, אך עם כל זה העדיפה להשרף ולא להלבין את פני יהודה. אם הוא מעצמו יודה – מוטב, אבל היא לא תלבין את פניו. מזה אמרו רבותינו נח לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים.

לפי שיטת התוספות במסכת סוטה (י:), ורבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות ק"ט) אנו לומדים את דברי רבותינו כפשוטם ממש שאדם צריך למסור נפש ובלבד שלא ילבין את חבירו, וכן דעתם להלכה. לפי זה, אם אומרים לאדם לך ותבייש את פלוגי, תמצא אותו ברחוב ותבזה אותו בכל מה שתוכל, ואם לא תעשה כן כדבר הזה דמך בראשך ונהרוג אותך, חייב האדם למסור עצמו למיתה ולהרג, ובלבד שלא לבייש ולהלבין את פני חבירו ברבים.

אמנם הפרי חדש בחיבורו על הרמב"ם מים חיים (הלכות יסודי התורה פ"ה) רוצה לומר שדעת הרמב"ם להלכה היא לא כמו התוספות. אך על כל פנים, מכאן אנחנו לומדים ורואים כמה צריכים זהירות בענין זה של בין אדם לחבירו עד קצה האחרון, עד כדי כך שתמר העדיפה להשרף בכבשן האש ולא להלבין ולא לער את יהודה.

המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא

לדאבונו הרב הענין הזה הזדלזל מאד, והרבה הרבה נשכחה חומרת הדבר והחשיבות להתייחס אל השני כמו שצריך. והנה, אדם יכול במשך חייו לטרוח הרבה במצוות, ולהתייגע הרבה בלימוד התורה, ולבסוף – אין לו עולם הבא. שהרי כך אמרו רבותינו (בבא מציעא נח:), כל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. וזו הלכה פסוקה, כמו שהביא הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ו ה"ה) והלכות תשובה (פ"ג ה"ד).

ומדוע כל כך חמור עונש המבייש את חבירו ברבים? מפרש רבינו יונה בשערי תשובה (שער שלישי ק"ט) שבזמן שאדם מבייש את חבירו הרי

הוא נוגע באבק רצוחה. יש דברים שהם גוף האיסור ממש, ויש דברים שהם מסתעפים לאיסור ואם עוברים עליהם זה נקרא "אבק". וכמו שיש 'אבק לשון הרע', 'אבק ריבית', יש גם אבק רצוחה. לא רצוחה ממש, אבל אביוזייהו דרצוחה. וכשאדם מביישים אותו בתחילה מסמיק ולאחר מכן מחוויר, 'אזל סומקא ואתי חיורא', ואם כן יש כאן בחינה של רצוחה באותו האיבר.

אולם עדיין זהו דבר הטעון ביאור. הרי אם אחד היה קם על חבירו בסכין שלופה והורג אותו, הרג אותו ממש. יש לו חלק לעולם הבא? – יש. לא מצאנו שמי שרוצה את חבירו אין לו חלק לעולם הבא, וכמו שכתב רבינו יונה שם [א"ה: ועיין בדברי רבינו שליט"א בס' שובי השולמית ח"ה (סימן ד) עש"ב]. ואם כן, איך ייתכן שמי שמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא? הלא כל החומרה של הלבנת פני חבירו היא מחמת שיש בה אבק של רצוחה, והלא ברצוחה עצמה יש לרוצח חלק לעולם הבא. הייתכן שהתולדה, המסתעף, יהיה יותר חמור מן האב?

אומר רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי קמ"א) תירון פשוט וברור, שאכן כן. לבייש פני חבירו חמור יותר מרצוחה ממש. זאת, כי כשאדם מבייש את חבירו הוא לא מייחס חשיבות וחומרה למה שעשה. אדם אומר לעצמו, אז אמרתי מילה אחת לא במקום והצטער קצת החבר, מה יש? והרי אדרבה, כל הנוכחים שהיו שם חייכו ושמוחו וגלגלתי אהבה ואחוזה ביניהם... וכי קלה היא בעיניך לתת שמחה בלב הבריות? הוא לא רואה את חומר הענין, ולכן הוא יכול לחזור על זה שוב ושוב, ולהיות כסיל שונה באוולתו. והוה כלל גדול, אומר רבינו יונה, כי עבירה קטנה שחוזרת ונכפלת פעמים הרבה, היא חמורה הרבה יותר מאשר עון אחד גדול. ולכן אם אדם רגיל בדבר הזה של הלבנת פני חבירו, ובלי לחשוב על חומר הדבר הוא חוזר על זה שוב ושוב, ממילא הוא מאבד את העולם הבא שלו, ולכן זה חמור יותר מרצוחה.

הרמב"ם בפירושו למשניות (בהקדמה לפרק הלך), גם הוא עומד בדבר הזה, איך ייתכן שאדם הרוצח בידים יש לו עולם הבא, ואילו אם מלבין פני חבירו אין לו עולם הבא. ומבאר זאת בדרך אחרת. אומר הרמב"ם, הבה נחשוב, האם נכניס לעולם הבא, פרה או שור, או עגל? ודאי שלא. צא ברחוב ותשאל, מה דין פרה שהתנהגה יפה, מגיע לה גן עדן? כל אחד יאמר לך, עגל? פרה? – תכניס אותם לדפת, אבל בשביל מה להכניס אותם לעולם הבא, לכן עדן, אין לבהמה מה לעשות שם.

אומר הרמב"ם, הוא הדין והוא הטעם במי שמלבין פני חבירו ברבים. מי שמתנהג כך עם חבירו, הרי הוא מעיד וחותר על עצמו שהוא בהמה בצורת אדם. ולכן כשם שלא מכניסים בהמה לעולם העליון, כך גם לא מכניסים אותו. ולפי זה מה שהמלבין פני חבירו לא מקבל עולם הבא זה לא מחמת עונש שמענישים אותו, אלא מחמת המציאות, אתה לא שייך לכאן.

כך היא ההסתכלות של רבותינו על מי שמלבין פני חבירו ולא חס על צערו. כבהמה הוא נחשב, וגדול עונשו. ולכן ראינו תמיד אצל כל רבותינו כמה היו משגיחים ונזהרים עד הקצה האחרון בענינים הנוגעים בבין אדם לחבירו.

סיפרו על רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שהיה

1. מי שבקו בדברי הימים ידע שאלמלי הוא היה תורה משתכח מירשאל, וכמו ששמעתי מרבותי. ואם נבוא לדבר בשבתו יכלה הזמן.

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל עבר הרבה ייסורים. שבעה בנים קבר בחייו בר מינן. אבל עם כל זה תמיד היו פניו צוהלות, ותמיד היה רואה את הטוב. לא די שלא היה שריו בצער ותונה, אלא היה הוא בעצמו סקרן ונחמד ונחמד לכל אחד.

סיפרו פעמים אחת היה הולך בעיר העתיקה, ועמד שם איזה ערבי אחד איש רע בליעל, וכיוון שראה את רב היהודים עובר תפס איזה פרי, תפוח או תפוח הורק על פניו של רבי יוסף חיים. רבי יוסף חיים לא התפעל הרבה, נגש אל אותו ערבי ואמר לו 'תודה רבה'. התפלא הערבי, על מה ולמה תודה רבה? הוא ציפה לאיזה קללה, שכך דרך העולם... אבל שיניד לו תודה רבה?

ברור ללא צל צילו של ספק שמעשייה היו לשם שמים. אפילו ללא נגיעה כל דהו של אינטרס אישי. הכל היה לכבוד הבורא יתברך.

ומדוע? כי כאשר אדם שומע כאלו דיבורים לבו נשבר בקרבנו, ואז הוא נעמד להתפלל לפני הקב"ה בלב נשבר, ואין כמו הפילה בלב נשבר להתקבל לרצון לפני ה' יתברך. ורצתה פנינה שתעמוד חנה לפני הקב"ה בלב שבור ורצון 'אנא ה', תעזור לי שגם אני אפקד בבנים. זו היתה כוונתה של פנינה. לא שחלילה רצתה לצער אותה לחינם, אלא שדיבורים אלו יגרמו לחנה שתתפלל ותבקש יותר מעומק הלב.

ועם כל זה שרבותינו העידו שפנינה לשם שמים התכוונה, אנו רואים את התוצאות האימות שהיו למעשייה. כשחנה נפקדה והתחילה ללדת, בכל בן ובן שנולד לחנה היתה פנינה קוברת שני בנים. זו יולדת וזו קוברת, עד שנשאר לה בן אחד אחרון, ובאה פנינה לחנה בבכיה ובתחנונים, למען ה' תתפלל עלי שיהיה בני ולא ימות, הרי רק בן אחד נותר לי. כך דרשו רבותינו (בפסיקתא שם) על הפסוק 'עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה'. כשחנה העקרה התחילה ללדת, פנינה שהיתה רבת בנים - אומללה. כאב על כאב וצער על צער, קבורה על קבורה.

ושאל ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל בספרו היקר "שיחות מוסר" שאלה גדולה. אם באמת היתה כוונתה של פנינה לצער את חנה לחינם, אז אנחנו מבינים את העונש הגדול שהגיע אל פנינה, שהרי מידה כנגד מידה לא בטלה, והיות והיא ציערה את חנה בצער גדול כל כך באכזריות ורשעות מגיע לה גם כן שתצטער. אבל לאחר שרבותינו העידו שכל כוונתה היתה לשם שמים, ולא ציערה אותה בכוונת מכוון שתצטער, אם כן למה נענשה? ואמר רבי חיים שמואלביץ את היסוד המפורסם שלו, שמכאן רואים שבין אדם לחבירו זה כמו מדורת אש. כשבין אדם מכניס את ידו לתוך אש שלו נשרפת לא מחמת שמענישים אותו, אלא כי זו המציאות של אש, האש שורפת כל מה שנוגע בה.

הוא הדין בין אדם לחבירו. ייתכן שכל כוונתך היתה לשם שמים, אבל אם השני הצטער, מיד אתה נענש. כך הכלל. ולכן הגם שפנינה לשם שמים התכוונה ולא היתה כוונתה להתאכזר סתם, אף על פי כן לא עוזר כאן מה שכוונתה לשם שמים, כי בין אדם לחבירו הוא כמו אש המלהטת ושורפת כל מה שפוגע בה. והוא מביא עוד הרבה ראיות ליסוד הזה.

הגמרא במסכת כתובות (דף סב:) מספרת על חכם אחד שהיה עוזב את ביתו מיום כיפור עד יום כיפור, ובמשך השנה כולה היה יושב בישיבה ולומד תורה, ורק ליום אחד בשנה היה חוזר לביתו, ליום הכיפורים.²

כך היה מנהגו במשך שנים רבות. כל השנה בישיבה, בערב יום הכיפורים היה חוזר לביתו, ומיד במוצאי יום כיפור יוצא שוב מביתו וחוזר לשיבה. אשתו היתה צדקנית גדולה וידעה את המנהג של בעלה, והיתה יושבת ומחכה לבעלה בכל ערב יום הכיפורים שיחזור מהישיבה, סוף סוף הרי לא ראתה אותו משך שנה שלימה. והנה שנה אחת בערב יום כיפור היה יושב אותו החכם על הגג של הישיבה ומעיין באיזה סוגיא שלמדו אז בישיבה "ומשכתא שמעתא", היתה לו סוגיא עמוקה ורחבה, וכך היה יושב ומעיין בה שעות רבות והופשט מהגשמיות עד ששכח מכל הענין. ואשתו שהיתה רגילה שהוא חוזר בכל ערב יום הכיפורים, יושבת וממתנינה ומחכה ומחכה, ומשקפו השעות והוא לא בא התחילה לדאוג, מה קרה לו? הרי בכל שנה בשעה הזו הוא כבר בבית, ומה קרה לו עכשיו שהוא מאחר כל כך? כך דאגה, עד שמרוב הדאגה והצער התחילה לבכות. ברגע שבכתה נפל החכם מהגג ומת.

2. ובאמת, גם ביום הכיפורים עצמו, וכי ייתכן שהיה בבית? - דאי שהיה הולך להתפלל כל היום כלה עם הציבור. אם כן מתי היה לו זמן להיות בבית? אולי בסעודה מפסקת.

גד באיזה ספק מרתף בבתי מחסה, ליד הכותל המערבי. פעם אחת, בימי חול המועד כאשר כל החכמים וכל הנכבדים יחד עם כל אנשי העיר באו אל ביתו לקבל את פניו, שהרי 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל', ישב אצלו בבית אחד מגדולי הרבנים שבירושלים, ודיבר איתו בלימוד.

בזמן שהיה יושב הרב הזה יחד עם רבי יוסף חיים, היו באים ונכנסים אצלו אנשים רבים שבאו להקביל את פניו. והנה, לכל אחד ואחד שנכנס היה פונה רבי יוסף חיים זצ"ל ואומר, נכון שאתה בדרך לכותל? או היה אומר לו: ודאי אתה חוזר מהכותל המערבי, וכנראה בגלל שאתה חוזר מהכותל המערבי ואתה עובר ממילא על יד ביתי לכן נכנסת לומר חג שמח.

כך אמר לכל אחד ואחד שהגיע. נכנס מישוה ואומר לרבי יוסף חיים, 'חג שמח כבוד הרב, תזכר לשנים רבות'. אומר לו רבי יוסף חיים בתגובה: ודאי אתה בדרך אל הכותל או בחזרה משם, ולכן באת לכאן. בני הבית התפלאו שהרי זה נראה כסתם פטפוטים, ואף פעם לא שמעו אותו מדבר דיבורים שכאלו.

לאחר שייצאו כולם נגש אחד מבני הבית אל הרב ואמר לו, ימחל לי כבוד הרב, אולי אין זה מן הדרך ארץ לשאול, אבל תורה היא וללמוד אני צריך. אני נמצא בביתך כבר הרבה זמן, ימים ולילות, ומעולם לא ראיתי אותך מדבר דיבורים שכאלו, 'אתה הולך לכותל המערבי', 'חוזר מהכותל המערבי', מה פשר כל הדיבורים האלו?

אמר לו רבי יוסף חיים זונגפלד זצ"ל, איך אתה לא מביין. הלא לידי ישב אחד מגדולי הרבנים בירושלים ואותו לא הלך אף אחד לבקר. אם היה רואה שכל אנשי העיר באים אצלי ואומרים לי 'חג שמח כבוד הרב, ומברכים אותי בברכות גדולות, היתה נחלשת דעתו עליו. וכך אני הקלשתי את צערו והרגעתי אותו, אמרתי לכולם ודאי אתם באים לכאן רק כבדרך אגב, בדרך הליכתכם אל הכותל המערבי או בחזירתכם ממנו.

זו זהירות בבין אדם לחבירו. אחד אחר היה עומד במרפסת וקורא לכולם, בואו בואו, תכנסו.. והיה שש ושמש על כל מי שבא, ולאחר מכן היה עושה חשבון כמה באו היום וכמה הגיעו בפעם שעברה.. אבל מי שיוזע ומבין את החשיבות של זהירות בבין אדם לחבירו, יודע שיש עוד נפש קיימת חוץ ממני, אז הראיה שלו היא אחרת.

שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו

הגמרא אומרת במסכת בבא בתרא (דף טו.) 'שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו'. שטן אצל איוב, ופנינה במעשה חנה ואלקנה. אלקנה אביו של שמואל הנביא היו לו שתי נשים, האחת חנה והשנייה פנינה. פנינה היתה נקראת 'אם הבנים', היא לא היתה עקרה והיו לאלקנה כמה בנים ממנה, ואילו לחנה לא היו ילדים הרבה שנים. ובמדרש כתוב (עין פסיקתא רבתי פמ"ג ה) שעשרים שנה לא נפקדה.

והיתה פנינה מצערת את חנה. היתה אומרת לחנה, הנה אני שלחתי את בניי לתלמוד תורה ללמוד ונתתי לכם לאכול, לחם ודבש. ואת, מה את נתת לבן שלך לתלמוד תורה? כך היתה אומרת לה. ולכאורה אין לך דיבור קשה מזה. הלא את יודעת שאין לה ילדים עדיין, אז למה את מדברת אליה דיבורים אלו שהם קשים כנידין ומצעדין אותה? ובאמת למה עשתה כך? לא כדי לצער אותה חלילה, אלא לשם שמים עשתה כך. ואם רבותינו מעידים בדבר עשתה את זה לשם שמים, הרי הדבר

על מה ולמה? אמר לו רבי יוסף חיים, פשוט, נכון התפוח כאב קצת וזה מבייש ומשפיל, אבל הלא יכלת גם לזרוק עלי אבן שפגיעתה קשה בהרבה... תורה רבה לך על שזרקת עלי תפוח ולא אבן...

תמיד זה היה המבט של רבי יוסף חיים זצ"ל, שיכול היה להיות יותר גרוע ולכן צריך לשמוח במה שיש.

כך מספרת הגמרא. שאל רבי חיים שמואלביץ, וכי מגיע לו למות? הלא הוא היה אנוס! משכא ליה שמעתתא. משהו טעם טעם של משכא משעתתא? כשבן אדם נמצא עמוק בתוך סוגיא ומעיין בה היטב הדק הוא מופשט מכל הגשמיות, ובפרט רבותיו חכמי התלמוד שבוודאי היה אצלם כך. וכי הוא התכוון לצער אותה ולקנטר אותה? חלילה! פשוט היה שקוע בלימוד והתאחר. מגיע לו העונש הזה שיפול מהגג וימות?

אמר רבי חיים שמואלביץ, אכן כן. בין אדם לחבירו אין בזה שאלות אם כן התכוונת לצער אותו או לא התכוונת ואם מגיע לך העונש הזה או לא. אם השני סובל מחמתך, השני מצטער בגללך, העונש יורד ופוגע מיד.

מבשרך לא התעלם - מידות טובות בבית

כאן אנתנו רואים את החומר הרב של בין אדם לחבירו. והנה לדאבוני הרב, בושה לספר ולדבר, באים אלי אנשים ואומרים לי שצריך לדבר על הענין של בין אדם לחבירו, לפי שהרבה בעלים לא יודעים איך להתנהג עם אנשי הבית, הן עם האשה והן עם שאר המשפחה. ואני שומע סיפורים אשר תסמנה שערות ראש למשמע אוזן.

ובאמת, בושה שצריך לדבר ולהתירע על זה. הלא כמו שלא צריך לעמוד ולהזהיר שלא לאכול חלילה מאכלות אסורות חזיר או שקצים ורמשים כך לא היה צריך לדבר על הדבר הזה.

רבי חיים ויטאל בשערי קדושה שואל שאלה גדולה. למה אין לנו בתורה אזהרות על מידות טובות? הרי רבותינו כל כך מאריכים בחיוב המידות הטובות. למשל, מידת הענווה. הרבה הרבה הפליגו רבותינו במעלת מידת הענווה, ואף על פי כן לא מצאנו בתורה מצות עשה להיות עניו. או מידת הכעס, הגם שרבותינו החמירו מאד במי שכועס, עם כל זה לא מצאנו שהתורה הזהירה בלאו 'לא תכעוס'. מה טעמו של דבר?

והסביר רבי חיים ויטאל, כי הסיבה היא לפי שכל המידות הטובות קודמות לכל התורה כולה. התורה ניתנה לבני אדם, אבל אחד שהוא כעסן וגאוותן ושאר מידות רעות יש בו הוא אינו אדם בכלל. הוא כחתול בצורת אדם. אותו צריך להזהיר בכלל? ללמד אותו את התורה? קודם כל שיהיה בן אדם ואחר כך שייך לדבר אתו על תלמוד תורה ושאר המצוות.

מי שלא נזהר בבין אדם לחבירו, הוא לא אדם בכלל, כמו שאומר רבי חיים ויטאל. וכי צריך לבוא ולדבר על הדברים הללו? אבל מריבו הבקשות וממה שאני שומע, על אנשים שהם בעלי תורה ומצוות, קובעים עתים לתורה, בעלי צדקות, מתפללים שלשה תפילות ביום ולפעמים גם ארבע שהרי אם שכח יעלה ויבוא חוזר.. ונזהרים בקלה כבחמורה, ועם כל זה בבית שלו הוא מתנהג נורא. איך ייתכן כדבר הזה? נקריא מה שמובא (חבורת הדרכה מהגר"ש וולבה זצ"ל) בשם רבי חיים ויטאל, איש אלהים נורא, גדול התלמידים של רבינו האריז"ל:

רבינו חיים ויטאל זצ"ל אמר כי מידותיו של האדם נמדדות אך ורק כפי יחסו עם אשתו. כלומר, נתאר לעצמנו, אדם העוסק כל כולו בגמילות חסדים עם הרבה אנשים. יש אנשים כאלו, שכל המציאות שלהם היא חסד, יש להם אימפריה של חסד. מלווה ונותן, הוא מלווה לחבירו כסף או שאר דברים שצריכים להם, ולפעמים אם רואה שיש משהו נזקק שלא יוכל להחזיר לו את ההלוואה הרי הוא נותן לו במתנה גמורה, מבקר חולים, אם יש משהו בבית חולים ואין אף אחד שבא לבקר אותו, הוא רץ ומבקר אותו, וביקור חולים היא מצוה גדולה. מנחם

3. סיפור על רבי אריה לוי שמתנוה ממיד היה לבקר את החולים תדאכאם ביותר. יש בתי חולים שרגל אדם לא דורכת בהם, כבתי חולים לחולי רוח בר מינן, שאף אחד לא הולך לשם, אבל הוא היה מנהג ללכת לשם ולבקר את החולים.

אבלים, גם זו מצוה גדולה, לבוא לנחם, שיהיה לאבל אצל מי לפרוק את צערו, והמנחם מעודד אותו. וכן משמח חתן וכלה, זו גם כן מצוה יקרה וחשובה, לשמח אותם, להסיר מהם את הספקות ולהכניס בהם אהבה ואהווה ורעות. יש מציאות של איש כזה, שעושה את כל הדברים האלו, מלווה ונותן, מבקר חולים ומנחם אבלים, ואת כל עניני החסד העצומים שמשתרעים ומסתעפים לפרטים ופרטי פרטים הוא עושה עד הקצה האחרון.

אומר רבי חיים ויטאל, איש כזה, בודאי ישחק ליום אחרון בבוא עת פקודתו כי זכויות רבות לו במעשי חסד. כשהוא חושב איך יהיה היום האחרון שלו ואיך יקבלו אותו בשמים כשיגיע זמנו, הוא שוחק ושמה. אחד כמוני שמהווה אימפריה של חסד, בזה ובזה אני מטפל, ולזה ולזה אני דואג, ודאי כשאבוא לעולם העליון יבואו מלאכי השרת ויפרסו לי שטיח אדום ושתי חצוצרות כסף.. ויקחו אותי לגן עדן ישר למקום העליון. וכי דבר פשוט הוא חסד? הלא עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג). אחד מהעמודים שהעולם עומד עליהם.

אומר רבי חיים ויטאל, זה לא כך. אבל ידע נאמנה כי בשמים בודקים איך התנהג עם אשתו. אם גמל עמה חסד כל ימיו, אכן אשריו וטוב לו. אך אם הקניט אותה והזניחה, בביתו כעס והקפיד ללא רחם, ללא חסד ונשיאות בעול, זה מכריע את דינו ולא יזכרו לו מאומה מכל חסדיו שעשה עם אחרים.

די בדבר נורא זה לעורר כל אחד ואחד מאתנו לבל יהיה טוב לב חוץ לביתו וקפדן ורע לב בתוך ביתו. אדרבה, מבשרו לא יתעלם.

בדברים שנוגעים לבין אדם למקום אדם יכול לעמוד בתחינה ולומר 'רבנו של עולם הטאתי עייתי פשעתי, קלקלתי כל קלקולים שבעולם ועתה אני שב ומתחרט לפניך', ומחלו לו. הקב"ה רחמן מלא רחמים, אבל דברים שנוגעים לבין אדם לחבירו - על טיפה מן הטיפה לא יוותרו, ולא יעזור לו כל תשובה שיעשה וכל סיגופים שיעשה וכל תעניות שיעשה, כל עוד שלא פייס את השני והתחנן לפניו מעומקא דליבא שיסלח לו, לא ימחלו לו גם בשמים.

כך למדנו, נח לו לאדם שישירף ולא ילבין פני חבירו, שלא יצער את השני. וקל וחומר שלא יכה אותו חלילה! וצריך כל אחד יקח את הדברים האלו לתשומת לבו, ולהשתדל להיות יותר רך בבית ויותר עדין, לא להיות 'טוב לב בחוץ ובביתו קפדן ורע לב'. לדאבונו יש כאלו שבחוץ חושבים אותם למלאכים גדולים, אבל בבית הם מלאכי חבלה.. כולם יודעים שהוא מבקר חולים ומנחם אבלים, אבל לא יודעים שאצלו בבית כולם חולים ואבלים בגללו.

פעם אחת הלך לבית חולים שכזה, וראה אחד החולים שקיבל מכות גונות מהמטופלים. סוף סוף הוא חולה רוח, וקשה איתו, עמדו בחוסר הסבלנות שלהם והכו אותו מכות נמרצות. למה רק אותו הכו? - משום שאם היו מכים סתם כך את אחד מהחולים היו חוששים שמה יספר החולה את הדבר לאחד מבני משפחתו והוא ירעיש על זה שכן הם עושים, אבל אותו החולה היה גלמוד וללא משפחה, ולכן ידעו שאין לו למי לספר שכן וכך עשו לו.

נדע הדבר לרבי אריה לוי, נגש אל המטופלים ונגער בהם מה אתם מכים את החולה פלוני שאני הוא הדיד שלחי? וכך בכל שבוע ושבוע היה בא לבקר אותו, מביא לו פרחים, שוקולד ושאר דברים טובים, והיה אומר, הרי אני הדיד שלו וצריך לדאוג לו. ובשבוע שלא היה יכול לבוא בעצמו היה שולח את הבן שלו שיבוא לבקר אותו במקומו, אמר לו לך שם לבית חולים, יש לך שם בן דוד חדש... לך תכיר אותו.

שמעו שרבי אריה הוא הדיד של אותו החולה, ומיד אמרו: ככה? בזה החולה אסור לגעת לדעה. יעשה מה שיעשה וישבור שם הכל, מוכרחים להתנהג אתו רק בסבלנות. הלא יש לו דוד גדול, רבי אריה לוי.

4. רבי חיים ויטאל לא דיבר על אלו שמכים בכלל, אלא מי שמקניט את אשתו ומצער אותה בדברים. אבל יש אנשים שגם מכים, ובזה הוא מחנך. ואני לא מדבר על מליצות אלא על עובדות, כפי מה שאני שומע, סיפורים שתסמנה שערות ראש. ואיך ייתכן שאנשים שנראים עובדי ה' לכאורה ויתנהגו בדבר הזה? הרי זה מרתית את הלב.

אחד כזה שעושה חסדים מחוץ לביתו ובבית לא גומל חסד עם אנשי ביתו, אין בזה שום טעם ואין בזה שום ברכה. יותר טוב שיהיה בבית ורק שם ישקיע את גמילות החסדים שלו, וזה חשוב יותר מכל דבר אחר. ועל זה עיקר הקפידא כמו שאומר רבי חיים ויטאל.

אל לו לאדם לומר, סוף סוף הרי יש לי עוד חסדים שאני עושה מחוץ לבית וזה גם דבר גדול. אם רבי חיים ויטאל שהיה צופה ברוח קדשו מקצה העולם ועד סופו העיד על כך שאדם כזה לא יזכרו לו מכל חסדיו מאומה, ודאי שזה כך. אין זו מליצה.

דברי מוסר צריכים לחזור עליהם שוב ושוב, הפלא יועץ כמעט בכל דף כותב את זה, וגם המסילות ישרים מזהיר, שדברי מוסר לא עוזר ללמוד אותם פעם אחת, אלא צריכים לפתוח את הלב ולחזור על הדברים פעם אחר פעם עד שייקלטו ויעשו רושם לטובה. ולכן צריך לחזור ולשנן את הדברים האלו, וזה כל מה שהפרשות האלו באות ללמד אותנו, כמה חשוב החסד, וכמה גדול האיסור להלבין פני חבירו ולצער אותו.

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח - ההצלחה האמיתית

אחרי שהתורה סיימה את הענין של יהודה ותמר, ולימדה אותנו לקח לדורות על התנהגותה של תמר שהעדיפה להשרף ולא לבייש את פניו, וגם לימדה אותנו על הגדלות של יהודה, ויאמר יהודה צדקה ממני. זה גם כן כח עצום, שעומד אדם, ולא אדם פשוט, אלא הגדול שבחבורה, המלך, והוא אומר 'צדקה ממני', וכמו שמביא רש"י דברי רבותינו: "ממני - ממני היא מעוברת", הוא לא מסתיר. ויצאה אז בת קול ואמרה "ממני היו הדברים הללו". וכשהודה יהודה בדבר הזה גם ראובן הודה כמו שהאריכו רבותינו חכה למה שזכה.

אחר כל זה חוזרים ליוסף. ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורידוהו שמה. ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי. וידא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו.⁵ זו הפעם הראשונה בתורה שנכתב בה לשון של "הצלחה". פעמיים יש כאן הצלחה, ויהי איש מצליח, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו.

כל אחד רוצה להצליח בחיים שלו, בזה כולם מסכימים. אין מי שלא רוצה להצליח. אלא שמה זו הצלחה - בזה יש מחלוקת. יש אחד שרוצה להיות עשיר כקרח, ואפילו אם יהיה סופו כקרח לא אכפת לו, העיקר שיהיה עשיר. הוא חושב שזו היא הצלחה. אבל זו לא הצלחה. יש מי שמבין ויודע שהצלחה היא כמו שאומר הפסוק ויהי ה' את יוסף ויהי

5. גזירת שמים באה בדקדוק

וקדם שנמכר לפוטיפר על ידי המדיינים, נמכר על ידי האחים לישמעאלים. הפסוק אומר: 'וישב לאכל לחם וישאר עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מנלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט תולכים להוריד מצרימה'. וקשה, למה פרסם הכתוב את משאם? מה אכפת לנו מה הם לקחו אתם על הגמלים?

מביא רש"י את דברי רבותינו: 'להדיע מתן שחרן של צדיקים, שאין דרכן של ערבים לשאת אלא נפט ועטרן שריתן רע, ולזה נדמנו בשמים, שלא יחוק מריח רע'.

וגם זה דבר הטעון ביאור. יוסף בהיותו נער צעיר בן שבע עשרה נמכר למצרים. וכדי שלא יצטער, מי לקח אותו? ישמעאלים עם בשמים. הוא בודאי אמר, יותר טוב שלא ימכרו אותי וישאירו אותי כאן יחד עם אבי, מאשר שימכרו אותי עם בשמים.

בשביל מה צריך יוסף להמכר עם בשמים? הרי זה כמו 'לועג לרש', מוכרים אותו, מפרדיים אותו מבית אבא, והעיקר דואגים לו לבשמים?

אבל ביאור בזה, שכאן לימדו אותנו את סדר התנהגות של הבורא יתברך, שמה שנגזר על אדם נגזר, אבל לא יותר.

נכון, היה צריך שיוסר יימכר למצרים כדי שיעקב ירד למצרים ותתקיים ההבטחה לאברהם אבינו שהזרע שלו יעבדו וישעבדו אצל אומה עד שהקב"ה יגאל אותם (שפת פ"ב). המכירה היתה מוכרחת להיות. אבל הגם שיש כאן מכירה וצער גדול, לא היתה המכירה גם עם ריה של נפט. לכן באה ארחת ישמעאלים שבאה נושאת בשמים ריחניים, כדי שלא יסבלו אותו צדיק ריח רע. מה שנקצב נקצב, ומה שנגזר על האדם נגזר, אבל טיפה לא יותר.

וללמדנו בא, שלפעמים באים על האדם צרות, מפני שכן היא הגזירה שצריכים צרות אלו לבוא עליו, אבל רק מה שנגזר בדקדוק זה מה שבא עליו, ולא יותר. ולכן יחד עם הגזירות והצרות יכולים להיות גם דברים טובים.

איש מצליח, כאשר אתה דבוק כל הזמן עם ה', ואתה עבד לה יתברך ברמ"ה איברים - זו היא הצלחה.

זו ההצלחה שכל חכמי ישראל היו שואפים אליה. להיות כל כולם עבד לה יתברך. וזה התואר הגדול ביותר שתיארו בו את משה רבינו. "עבד נאמן קראת לו". ויהי אחרי מות משה עבד ה' (יהושע א, א). עבד אין לו מציאות עצמית והוא טפל ובטל לאדוניו, יד העבד כיד רבו ומה שקנה עבד קנה רבו (קדושין כג:), וכל שאומר האדון הוא עושה בלא שהיה ופקפוק. זה התואר הגדול ביותר שתיארו בו את משה רבינו, שהוא עבד לה, הוא דבוק בו עד קצה האחרון.

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח. אם אתה רוצה הצלחה אתה צריך את ה' יתברך. כל כמה שאדם יתקע את הדבר הזה בלבבו, להיות רוצה את ה' יתברך, להיות דבוק בו, ומתפלל אליו ומבקש את חסדי ה' יתברך, כך גם ההצלחה תהיה איתו. אבל כשאדם חושב להיות נפרד, 'אני אדאג לעצמי ואני אעשה הכל לבד', זהו סוד הקלקול הגדול ביותר והפסד ההצלחה, לפי שהוא מרוחק מה יתברך.

וכך ראינו אצל יוסף, שהיה כל הזמן זוכר את ה' יתברך ועומד בתפילה לפניו. הרי בפסוק כתוב "וירא כי ה' אתו", ושאלו רבותינו במדרש (תנחומא וישב ה) איך אותו טמא, פוטיפר סריס פרעה, זכה לראות את הדבר הזה שה' עם יוסף? הלא הוא לא היה מל"ו צדיקים...? אלא, שמיוסף עצמו הוא ידע את זה. כי יוסף היה משרת בנאמנות את אדונו, ועל כל דבר דבר היה יוסף מקדים תפילה. כשהיה נכנס לעבוד את אדונו פוטיפר, היה אומר 'רבונו של עולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני אתה הוא האדון שלי, מבקש אני ממך שתתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני פוטיפר אדוני'. כך היתה הבקשה של יוסף, בכל יום ויום על כל תנועה ותנועה היה מבקש את הדבר הזה.

כיון שהיה פוטיפר רואה אותו תמיד לוחש, כשהיה אומר ליוסף תעשה דבר זה וזה, היה רואה את יוסף טרם העשייה לוחש משהו. אומר לו לך תביא דבר אלמוני, קודם שמביא את זה היה לוחש איזה לחש. כיוון שראה את יוסף בכל פעם לוחש, התחיל לפחד. אולי אתה עושה לי פה כשפים? המצריים מפחדים מכשפים, שהרי 'עשרה קבין כישוף ידדו לארץ, תשעה נטלה מצריים' (קדושין מח:). אמר לו יוסף חלילה, אני לא מכשף. כל אלו הקבין של הכישוף נמצאים אצלכם, שהרי אנו העבריים אסורים בכישוף. אלא מאי? - אני מתפלל על כל פעולה ופעולה שה' יצילה בידי, שיתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיני ובעיני כל רואיי.

ובאמת התפילה פעלה, כמו שאומר הפסוק וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ופוטיפר היה רואה את זה, כמו שמובא במדרש (תנחומא שם), שהיה אומר לו פוטיפר, 'יוסף הבא לי יין, היה מביא לו יין. היה שואל אותו איזה יין הבאת לי? אומר לו הבאתי לך יין קונדיטון, זה מין יין מתוק. אמר לו פוטיפר, לא, זה לא טוב. לא צריך את זה, לך תביא לי יין פסינתון, זה סוג אחר של יין, ומיד איך שהיה מרים את הכוס היה היין שבתוך הכוס מתהפך להיות כפי שביקש. וכך היה אם אמר לו, עכשיו אני לא רוצה יין, נהיית נזיר.. אלא מים אני רוצה. היין היה נהפך בידו של יוסף להיות מים. ואם היה מבקש שהמים יהיו חמים, היו הופכים להיות חמים (בראשית רבה פ"ז ה). כל מה שביקש פוטיפר ביד של יוסף היה מתהפך להיות כרצונו, וזה מה שנאמר "ה' מצליח בידו", בידו דייקא.

ומה סוד הדבר? - כי ה' אתו. כשה' אתך אז הכל יכול להיות, וההצלחה תאיר לך פנים. וכשם שיוסף היה מתפלל על זה וזכה לזה, אנחנו צריכים ללמוד גם כן למסור נפש על הדבר הזה, לבקש ולהתחנן, לרצות ולבכות, שבאמת נהיה דבוקים בה יתברך, ואז ה' יהיה בעזרו ויהיה אתנו, והיא היא ההצלחה האמיתית.

נחל אליהו

מגנא ומצלא יש לנו לבטוח שבזכות התורה לא יכבשו הנאצים את ליטא.

והשיב לו הגר"ק דהנה קיי"ל דאשה שהוחזקה קטלנית [שנשאת לשני אנשים ומתו] לא תנשא לשלישי. וכתב הרא"ם דקטלנית מותרת להתייבם דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וכן דעת הרמב"ם בתשובה. [הו"ד בפ"ת אבהע"ז ט' סק"ד] והחכם צבי השיג עליהן מדברי רש"י כאן, שהרי גם כאן היה ייבום ומכל מקום חשש יהודא. ואמר הגר"ק דיש ליישב שיטת הרא"ם דשאני הכא שהוחזקה ל"קטלנית במקום מצוה", בזה מודה הרא"ם שאסורה להתייבם. [ובפ"ת (שם) מביא שהברכי יוסף נסתפק מה הדין להתירה להתייבם ב"הוחזקה קטלנית במקום מצוה"].

וטען הגר"ק דאחרי שהתחילו ההריגות במדינת פולין שגם שם יש זכות התורה, הרי רואים דיש כזה חרון אף בעולם שהוחזקו הרציחות גם במקום שיש לומדי תורה. ומכאן סברא זו ברח והיתה לו נפשו לשלל.

ולכאורא יש להעיר על תירוצו דהרי תמר לא הוחזקה ל"קטלנית במקום מצוה" שהרי ער מת שלא במקום ייבום. ורק אונן מת במקום ייבום.

ונראה ליישב דכל הטעם דבפעם אחת לא מוחזקת ל"קטלנית", משום שבפעם אחת אין לתלות סיבת מיתת הבעל באישה [אלא בסבה אחרת]. אך כשנתאלמנה ב' או ג' פעמים זה מוכיח שזה מחמתה, כי "המקרה לא יתמיד".

ונראה לפי"ז דלו יצויר שנתאלמנה רק פעם אחת ויבא אליהו ויגלה לנו שהבעל מת בסיבתה, אז באמת יהיה לה דין "קטלנית" גם מכאן פעם אחת.

ועפ"ז י"ל בנידון דידן דמאחר דבסך הכל נתאלמנה ב' פעמים הרי זה "מגלה" לנו ששניהן מתו מחמתה כי "המקרה לא יתמיד", ואחר שיש לנו גילוי זה סגי מה שאחד משניהם היה במקום מצוה. להחזיקה ל"קטלנית גם במקום מצוה".

"ויוסף הורד מצרימה" (לט, א)

עמידת יוסף בנסיונות הרבים במצרים, ובמיוחד בנסיון אשת פוטיפר, נושאת בכנפיה מוסר השכל עצום שתועלתו מרובה

"ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו"

(לט, יא)

ופירש"י כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד יום צחוק יום איד שלהן שהלכו כולם לבית ע"ז. אמרה אין לי יום הגון להזדקק ליוסף כהיום הזה. אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך. (סוטה ל:)

ויתכן לומר בזה עפ"י שתי הקדמות: הקדמה א: מש"כ בספר "מים אדירים" (להגר"מ משקלוב ז"ל) שכתב בשם הגר"א דקבלה בידינו מן הגאונים איש מפי איש עד משה רבינו, שבכל מקום של בית ע"ז היה בית זנות [כדי למשוך את המון העם] לכן כתוב אצל כל ע"ז בשופטים (ח, ט) "ויזנו אחר הבעלים" וכן נאמר בדברים (לא, טו) "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר בארץ".

הקדמה ב: מש"כ ה"בית הלוי" פרשת נח דבמקום שיש הרבה חוטאים בעבירה מסויימת הרי בהמשכם אחרי תאוה זו הן מגבירים כוחה של תאוה זו, עד שמשרישים זה בטבע של כל הברואים להיות טבעם נמשך לזה, יותר ממה שהיה מקודם. כי כן יסד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה אדם והרגלו. וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם, אם מעט ואם הרבה. עיי"ש באריכות. [ועיקרי הדברים מבוארים בדברי המהר"ל על משאז"ל בגלעד שכיחי רוצחים].

ועפ"י שתי הקדמות אלו יש לפרש, שמכיון שראתה אותה ארורה תוקף צדקותו של יוסף הצדיק, ושאין בכוחה בשום אופן לפתותו לעבירה, חשבה בליבה שאולי "כהיום הזה" שהתגבר במצרים כח הטומאה והתאוה עד מאד, שאולי ישפיע זה גם על יוסף הצדיק שתוכל לפתותו לעבירה.

"ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחי". (לח, יא)

ופירש"י אמר מוחזקת היא שימותו אנשיה.

סיפר הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל שבזמן המלחמה ברח ממדינת "ליטא" מפני חמת המציק והיה לו בזה משא ומתן עם חותנו הגאון רבי אברהם גרודזינסקי זצ"ל שאמר לו שיש לדון אם ישנה חובת השתדלות לברוח מדינת ליטא. דמכיון דתורה

יש יצר מיוחד המספק לאדם תירוץ בן מלה אחת, שבעזרתו אפשר לתת אמתלה והסבר לכל חטא או כישלון ולהימנע מעלייה וממאמץ בעבודת ה'. מלת המפתח הזו היא: "אילו", ובאמצעותה נתלה האדם במציאות שאינה קיימת ואומר אילו היה המצב שונה הייתי מתנהג אחרת. אילו הייתי מסודר בפרנסה, אילו היו לי כשרונות מעולים, אילו הייתי נולד בבית אחר או לומד במקום אחר ועם מישהו אחר. כל אלה הינם דמיונות שהיצר הרע מפתח באדם, כדי להשקיט את מצפונו.

הבה נתבונן בתלאות שעברו על יוסף במצרים, ונראה שהיה בידו, לכאורה, ה"אילו" הגדול והמוצדק ביותר: המעבר החד והפתאומי שהיה לו בהיותו בן שבע עשרה. עד אז הוא גדל בשיא החממה הרוחנית, הבית הגדול שבו גדל וקיבל מאביו את כל התורה שלמד בבית שם ועבר. הוא עוד זכה לראות את יצחק, ובהיותו בר חכים יכול להיות גאון הגאונים. וברגע אחד הכל השתנה, הוא נמכר למקום טומאה, כשפים, עבודה זרה ועריות. הוא הגיע למצב שהתנאים בו היו האימים ביותר. לבדו, בלי אבא, אחים, יהודים למניין, בלי בית כנסת ללא חברותא וללא שבת. בניתוק ובידוד כזה הוא חי במשך עשרים ושתים שנה! חלקן הוא בילה כעבד שזהו מצב של שיפלות נוראה [מצד המשתעבדים בן], ובכלל זה שתיים עשרה שנה בבית הסוהר.

אנו במקומו לא היינו חדלים מלומר "אילו". "אילו", דהיינו: אילו נשארתי בבית, אז... ומכח זה היינו מוצאים סיבות אין ספור לפטור את עצמנו מכל החיובים. והיצר הרע היה מוסיף ואומר: אם בלאו הכי אתה פטור, לפחות תיהנה מהעולם הזה. ומכח זה היינו מתחברים למצרים ולומדים ממעשיהם. לא כך נהג יוסף, חז"ל מעידים עליו: "להודיעך צדקותו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו" (רש"י, שמות א, ה). יתירה מזו ~ לימים התברר שהעלייה בתורה וביראה אשר היתה אמורה להיות מנת חלקו של יוסף אילו היה נשאר בבית אביו, היתה כאין וכאפס לעומת מה שהוא תרם לכלל ישראל לדורותיו, על ידי מצבו במצרים! ואפשר לומר שזה נכלל בדברי יוסף "כי למחיה שלחני אלקים לפניכם" (בראשית מה).

מהי אותה תרומה אדירה של יוסף? על זאת למדנו מדברי רש"י (במדבר כו, ה): "לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורים הן שלא שלטו המצריים באמותיהם? אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם! לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה וי"ד מצד זה [החנוכי, למשל], לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו שמפורש על ידי דוד: "שבטי י+ה עדות לישראל" ~ השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם".

כאשר מתבוננים בדבר מגלים שאכן זהו נס גדול ביותר. במשך מאה ושש עשרה שנים היו בני ישראל עבדים, ומתוכם

שמונים ושש שנים של עבודת פרך. וזה היה במצרים שהיתה אז מקום טומאה, והם היו שם עבדים. עבד הוא "אבק אדם", אשר אפשר לעשות עמו מה שרוצים, ובכל זאת לא פגעו המצרים בשום אשה יהודיה. אחת היתה שפירסמה הכתוב, זוהי שלומית בת דברי, אך מלבדה היו כולן כשרות! הרי זה נס עצום וגדול יותר מקריעת ים סוף. נס קריעת ים סוף היה רק בלילה אחד, אך נס זה חזר ונשנה יום יום, שעה שעה, במשך מאה ושש עשרה שנים, אצל ששים ריבוא בני אדם!

מיגרם לכל זה? מובא בחז"ל שכל זה אירע מכח עמידת יוסף בנסיגנות הקשים שהעמידה בפניו אשת פוטיפר, יום יום. היא ניסתה לפתותו בכל הדרכים האפשריות, ובעמידתו האיתנה כצור החלמיש סלל יוסף את הדרך והניח את היסוד לקדושת ישראל. אם כן, יוצא שאמנם, במבט שטחי נראה לנו שאילו היה נשאר בבית אביו, היה בוודאי עולה ומתעלה למדרגות נישאות, אבל האמת האמתית שאז, היינו מפסידים את הנחת יסוד קדושת עמ"י. ומי יודע אם ישראל לא היו נטמעים במצרים, ולא היינו זוכים להתהוות כלל ישראל! זוהי דוגמא מופלאה ל"רבות מחשבות בלב איש" - המחשבה הפשוטה של בני אדם הסבורים שיוסף הפסיד הפסד גדול ועצום בירידתו למצרים; "ועצת ד' היא תקום" - הקב"ה ייעד לו בתוך החושך הזה תפקיד גדול הרבה יותר, תפקיד של בניית כלל ישראל! כל הדרגות שהיה מתעלה בבית יעקב אביו, הן כאין וכאפס לעומת התפקיד שיועד לו ממרום בתוך החושך והאפילה של טומאת מצרים.

כמו כן ידועים הדברים שאמר הגר"י מסלנט לתלמידו הגר"נ אמסטרדם, אשר התאונן לפניו ואמר: "אילו היה לי ראשו של ה"שאגת אריה", ליבו של ה"יסוד ושורש העבודה" ומידותיו של רבינו אז הייתי יכול להיות עובד ה' אמיתי". השיב לו הגר"י אמר: "נפתלי, בראש שלך, ובלב שלך, ובמידות שלך, תוכל גם כן להיות עובד ה' גדול" ("עלי שור" ח"ב, עמ' תקמח).

מכל זה אנו למדים שחובת האדם בעולמו, היא לעבוד את ה' במקום ובמצב שבו הוא נמצא. בזה הוא נבחן, וזהו השער אשר דרכו עליו לעבור וממנו יגיע אל שלימותו. יש בזה תביעה וגם עידוד, תביעה לעבודת ה' בכל מצב, ועידוד שדווקא מה"אפילה" עתיד לבקוע אור גדול. בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים - הנביא אומר על ימות המשיח (יואל ג): "והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, וניבאו בניכם ובנותיכם" וגו'. הדברים מופלאים! כיצד ייתכן שדווקא דור אחרון, דורו של משיח, דור שפל כמו הדור שלנו, דווקא הוא יזכה לדרגות מופלאות כאלו שהבנים והבנות יזכו לדרגת נבואה, שלא זכו לה התנאים קדושי עליון!! לאור דברינו יש לומר שדווקא כאשר יש קשיים, כיון שהחושך גדול, לכן כאשר מתגברים עליהם זוכים לאור הגדול של "אשפוך את רוחי על כל בשר".

ימים טובים בהלל והודאה

עיצומם של הימים - להודות ולהלל

אחשוורוש אגן, ובו מדליקים את הנר לגלות ולפרסם את הנס במשך שמונה ימים.

קושיה ראשונה - מהו "שם גדול וקדוש בעולמך"?

ויש להעיר שבנוסח הנרות הללו יש חלוקה בולטת של שני חלקים בהדלקת הנר. בריש הנוסח מתחילים ומפרשים את סיבת ההדלקה - "הנרות הללו אנו מדליקין, על הנסים ועל הנפלאות וכו' שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", ואומרים בזה שבנרות הללו יש גילוי של הנס. ואח"כ כופלים ואומרים "וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם... כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך". החידוש הנמצא בכפילות זו הינו שמתחילה מודים ואומרים שאנו מדליקים על הנסים היינו על גילוי הנס, והחלק הנוסף - כדי להודות ולהלל, דאחר שהאדם רואה ומתגלה לו הנס ע"י הנר הוא מודה על הנס שהתגלה. כפל הודאות זה מצוי אף בתוכן ברכות ההדלקה. מתחילה מברכים "להדליק נר של חנוכה" שהיא ברכה על גילוי ופרסום הנס. ואח"כ המדליק שרואה ומשתתף בפרסום הנס מברך "שעשה ניסים לאבותינו" שהיא ברכת הרואה. ובאמת במסכת סופרים (פ"כ ה"ד הביאו הטור או"ח סי' תרעו) הובא סדר הברכות כדרך זו, שאחר שמברך "להדליק נר של חנוכה" ומדליק, אומר "על הנסים", ואח"כ מברך "שעשה ניסים", מאחר וברכה זו מתאימה אחר מה שנראה ונתגלה בהדלקה. ואף למנהגינו, הברכה מתייחסת למה שנתגלה אחר הדלקת הנר.

ננסה להבין מהי ההבחנה המיוחדת של גילוי השם הגדול והקדוש שהיה בחנוכה. מהי ההארה שלא נתגלתה במועדי הרגלים ולא בפורים שקדם לחנוכה אלא בחנוכה הופיע גילוי מיוחד של שמו הגדול לדורות.

קושיה שנייה - יהודיות נס חנוכה שנעשה ע"י כהניך הקדושים

נקודה שניה שיש לעמוד עליה, היחס המיוחד שיש בחנוכה לכך שהנס נעשה ע"י כוהניך הקדושים. כח הכהונה בישראל נתגלה בחנוכה, ואף הצלחת המלחמה שהיתה בחנוכה היתה תלויה ביהודה בנו של מתתיהו מבית חשמונאי, שעשאו אביו למשוח מלחמה. המרכזיות של הכהנים מודגשת הן בתפילת 'על הנסים' והן בנוסח 'הנרות הללו', והמקור לכך נמצא בתורה שבכתב בברכה שברך משה רבינו את שבט לוי - "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, מחץ מתנים קמיו ומשנאו מן יקומו" (דברים לז יא), ופירש רש"י "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להילחם עם היונים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה". והדבר טעון ביאור, מפני מה מכונים היוונים "קמיו ומשנאו" של לוי בדווקא, והרי הם אויבי ה' שנלחמו בכלל ישראל ולא כיוונו את גזירותיהם כנגד שבט לוי בפרט.

וכן מצינו במדרש שהובא ברש"י בפרשת בהעלותך (במדבר ח ב) - "למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה

ההגדרה על עיצומם של ימי החנוכה מפורשת בדברי הגמ' בשבת (כ"א:) - "לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה". אף מעשה המצוה של הדלקת הנר תכליתו לגלות את הנס ולהוסיף שבח והודאה להקב"ה כלשון הרמב"ם בסוף הל' חנוכה (פ"ד ה"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו". וכן מפרשים בנוסח 'הנרות הללו' את תוכן הדלקת הנרות - "כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך". ונמצא שעיצומם של ימי החנוכה מכוון בעיקר אל רוחו ונשמתו של האדם ואילו השותפות הגופנית מוזנחת מעט. יש שפיצו עצמם בכמה דרכים, וברמ"א כתב סמך למנהג הסעודות מחמת חנוכת המזבח שהיתה בימי החנוכה ועוד דע"י שאומרים זמירות ושבחות בסעודה בכלל סעודת מצוה יחשבו, ובוודאי שאלו הדברים יכולים להתלוות אל הימים הללו, אך מ"מ אינם מהווים את עיצומו של יום ופשוט דמי שלא הרבה בסעודות לא החמיץ את עיקר היום, ומאיךך מי שהיה ליבו יבש בהלל והודאה חסר את עיקרם של הימים טובים בהלל והודאה שנתקנו ע"י חכמים. אשר על כן נדרשת התבוננות מיוחדת במהות הימים הללו כדי להגיע לגילוי ופרסום הנס, להודות ולהלל.

חביבות המצוה מתוך גילוי השם הגדול והקדוש בעולם

ומה שהפליג הרמב"ם בחביבות המצוה עד מאד, יש שהעמידו את מעלת המצוה מצד חובת הכרת הטוב (פחד יצחק חנוכה מאמר ב), ויש שקבעו לעיקר את ענין פרסומי ניסא, כמו שמסיים הרמב"ם "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק", וידע'י לה מחיוב שתיית ד' כוסות בפסח, שאף הוא נתקן לפרסומי ניסא של ניסי יצי"מ. אך מלשון הרמב"ם ונוסח על הנסים נראה יותר דהחביבות היתרה של מצות הדלקת הנר נובעת מההתייחסות של המצוה למצוה העליונה שבכל המצוות - "ונקדשתי בתוך בני ישראל", הואיל ויש בה גילוי ופרסום של השם הגדול והקדוש שנעשה בעולם. כך נראה בדברי הרמב"ם, שהזכיר בספר המצוות מטבע לשון זה של 'פרסום' פעם נוספת במצות קידוש השם (עשין ט) וז"ל - "וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם", וא"כ הגם שבפרטי המצוה אנו מחויבים מדרבנן מ"מ מצות הדלקת הנר נוגעת במצוה חמורה מדאורייתא - מצות קידוש השם, וכך מזכירים בנוסח על הנסים "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך". בכדי להשיג תכלית זו, על האדם לזמן את עצמו ולהכניס את עצמו לחיוב המצוה, שהיא עיקר התכלית של מציאות ישראל בעולם ולשם כך הוציאנו השי"ת ממצרים. ישראל הם המוכנים ומיועדים לתכלית עליונה זו להקדיש את שמו הגדול, כאמור בדברי הנביא (ישעיהו מג כ"א) "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", ומועד זה של ימי החנוכה מקיים את הייעוד המיוחד של ישראל - "הוא תהילתך והוא אלוקיך" (דברים י כ"א). במועד זה זוכים לומר הלל שלם במשך שמונה ימים שאיננו יכולים לומר בימי הפורים היות ואכתי עבדי

משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב", ותמה הרמב"ן למה ניחמו בהדלקת הנרות יותר משאר עבודות שבמקדש. ותירץ דרמוז לו על חנוכה אחרת שנקראת על שמו כמו שכתבו במגילת סתרים "יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי", ועוד הביא מהתנחומא שאור המנורה של חנוכת בית חשמונאי אינו תלוי בבית המקדש ואינו בטל לעולם, אלא נוהג אף לאחר חורבן בגלותו.

ובוודאי נאמר כאן יסוד עיקרי בענין הכהונה. בהדלקת הנרות דווקא נחה דעתו של אהרן הכהן, מאחר ומתחילה ראה את עצמו ואת שבטו שהם אנשי העבודה בכלל ישראל ותו לא. דבין אם חשובים שלוחי דרחמנא ובין אם הם שלוחי דידן, אינם אלא שליחים העומדים כמלאכים של ישראל לכל עבודות המקדש שאינן נקראות על שמו של אהרן. בימי חשמונאי ניתן לשבט לוי תפקיד אחר ויעוד חדש, להעמיד את ישראל במקומם, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) דאחר שגברה יד חשמונאי "העמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני", ובזה התנחם אהרן דהדלקת הנר לדורות נקראת על שמו בחנוכת בית חשמונאי.

קושיה שלישית - התיקון דווקא ע"י החזרת המלכות לישראל

כאן טמונה נקודה שלישית שיש להבחין בה. בדברי הרמב"ם מודגש ענין עיקרי נוסף בניצחון הכהנים בימי חנוכה, שכאן נפגש כח הכהונה עם כח המלכות. אחר גזירת "להשכיחם תורתך" ואחר עקירת העבודה והפרצות שפרצו היוונים בהיכל שבהם עקרו את התוכן הפנימי של המקדש בעודו קיים, בא הניצחון של כלל ישראל על היוונים שמכוחו חזרו לתורה ונתחדשה העבודה בביהמ"ק. ומוסיף הרמב"ם חידוש גדול שלא נזכר ב'על הניסים', ששבו הכהנים והעמידו את המלכות בישראל יתר על מאתים שנה. והבאנו בעבר סימוכין לדברי הרמב"ם מהא דנוהגים אנו לומר הלל השלם בימי החנוכה ולא אמר "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", כבימי הפורים שאין אומרים בהם את ההלל מהאי טעמא (מגילה יד.), הרי שבהלל והודאה דחנוכה אומרים שאיננו תחת מלכות אחרת אלא תחת מלכות לישראל שבידי החשמונאים.

ומתבאר מתוך דברי רמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ח) שבחנוכה היה חיבור ואיחוד חד פעמי של כל הדרגות שבכלל ישראל יחדיו. ואלו הדרגות שנתפרשו במשנה (אבות ד' ג) - כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, דהכהנים הם שהחזירו את התורה לישראל והם אלו שהמלכות ששייכת ליהודה חוזרת אליהם מפני צורך השעה. ומה שגמגם הרמב"ן (בראשית מט י) על החשמונאים שנטלו מלכות זו שלא כדין ועברו על צוואת הזקן "לא יסור שבט מיהודה", אינו על אותו הזמן שבו נטלו את המלכות לפי הצורך בכדי להחזיר את ישראל למקומם האמיתי.

ויש להבין מפני מה החזרת המלכות לישראל ע"י הכהנים, היא שעמדה כנגד גזירות היוונים "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכיצד נתקנו אותם הקלקולים מכוח הכהנים.

קושיה רביעית - 'חושך זה גלות יוון' השולטים על ההיכל

דוד המלך אומר "כי אתה תאיר נרי, ה' אלוקי יגיה חשכי" (תהילים יח כט), והנה בפשטות חושך הוא כדדרש ר"ל עה"פ "והארץ היתה

תוהו ובוהו, וחושך על פני תהום" - "ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" (ב"ר ב ד.). ליוונים יש כוח של חושך שמחשיך את עיניהם של ישראל.

מבין הגוים שקמו על ישראל יש שרצו להחריב את בית המקדש ויש שלא, אך היוונים התייחדו בפעולה זו, שנכנסו לטמא את המקדש מבפנים. ומבואר במהר"ל (נר מצוה עמ' כב) ש"יוון" בגימטריה ס"ו והם שולטים על ה"היכל" שהוא בגימטריה ס"ה, ובכוח זה טמאו את ההיכל. ובכדי לטהר את ההיכל נצרכו לפך שמן חתום בחותמו של כה"ג שנכנס לקודש הקדשים שקדושתו למעלה מן ההיכל ואין ליוונים שליטה עליו. יש בזה דבר מפליא, שאף "הלל" הוא בגימ' ס"ה ובכל ימי החנוכה אומרים את ההלל שמורה על העליה והחזרה להיכל אחר שפינו את היכלך וטהרו את מקדשיך. ויש להבין מה ההתמודדות הללו על קדושת ההיכל בדווקא, והמנורה בפרט כמו שהביא רמח"ל בדרך השם (שם) וז"ל - "ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים".

לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צב-אות

נראה הבחנה משמעותית במקום התורה והכהונה בכלל ישראל. יש משהו מיוחד בבית שני, שבתחילת יסודו לא היתה מלכות בישראל, אלא היו במצב שפל כמו שאמר הנביא זכריה (ד' ו) "זה דבר ה' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צב-אות" - אין לך את החיל והכח של דוד המלך ושלמה המלך, אלא בית שני נעשה בסדר אחר. 'חיל' היינו התקבצות ריבוי האנשים יחדיו, ואילו 'כוח' היא הגבורה עצמה. ואף בחנוכה היה כן - לא בחיל - נמסרו רבים ביד מעטים, ולא בכוח - גבורים ביד חלשים, כי אם ברוחי - בתחילת בית שני הביאה הרוח הזאת לבנין הבית, ובימי חנוכה הצליחו על ידה לסלק את מלכות היוונים ולהעמיד במקומם את מלכות החשמונאים, ולכן מפטירים בחנוכה בנביא זכריה.

"כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלוקי ישראל"

הרבה קולמוסים נשתברו להסביר את משמעות הגזירה לכתוב על קרן השור 'אין לכם חלק באלוקי ישראל', ונראה להציע פשט בדבר. בהרבה מקומות המלוכה מתייחסת לקרן, כך הוא בחזונו שראה דניאל על המלכויות (דניאל ה) וכך ראה זכריה את ד' המלכויות בדמות ד' קרנות. ואף מלכותו של דוד נמשחה בקרן, כמו שאחז"ל "רמה קרני בה', רמה קרני ולא רמה פכי. דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן" (מגילה יד.), ונקראה ע"ש הקרן כמש"כ "שם אצמיח קרן לדוד, ערכתי נר למשיחי" (תהילים קלב ז), ובלשון זו מבקשים עליה בתפילה "וקרנו תרום בישועתך". הקרן מבטאת את התוקף של הראש, והפעולה של נגיחת הקרן מביעה את כוח הראש. זאת קרן ישראל שנאמרה בברכתו של יוסף "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ" (דברים לג יז), ובה מונחת העוצמה של המלכות. אכן, הקרן היא חיצונית המלכות, אבל הפנימיות של המלכות נאמרה בהמשך הפסוק "ערכתי נר למשיחי", כך אומרים בברכות ההפסטה "כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד" וכך גם מבקשים על "צמיחת קרן לדוד עבדך, ועריכת נר לבן ישי משיחך". הנר של דוד מבטא את היופי

מחנהו" (יואל ב יא) שכל כוחו ע"י ריבוי, וכן פירוש "אשת חיל" - התקבצות המעלות כולן.

¹ כמשנ"א על הארבה שהיה בימי יואל "והי נתן קולו לפני חילו כי רב מאד

הפנימי שמכוחו נמשך כל ענין המלכות, כמש"כ "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן" (משלי כ ז). המלך מולך בכח אור התורה שהוא מאיר לעם, כמו שהוזכר בדברי הגר"א בתחילת משלי, וכמו שאומרת התורה "בי מלכים ימלוכו" (משלי ח טו). כך דרשו חז"ל במשנ"א על חזקיהו המלך "וחובל עול מפני שמן" (ישעיה יז) - "חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהשיאם לעסוק בתורה" (סנהדרין צד); דכשם שהנר הוא כלי הקיבול של האור כדפי השל"ה (בתחי' הספר) שבלעדיו האור לא נתפס, כך המלך באישיותו היחודית מרומם את החיים של כל העם ובו מתגלה החיבור של האור עם העם. מפני כך רגילים לקרות את הרב "נר ישראל" (כדמצינו בריב"ז שנקרא כן בפי תלמידיו ברכות כח:) - יש מישהו שמביא את האור לישראל.

המהר"ל (נר מצוה) מבאר את החילוק בין אבוקה לנר, דבאבוקה מתבער כל חומר הבערה ואילו בנר יש כלי קיבול שבתוכו נמצא חומר הבערה והפתילה שואבת מתוכו, ואילו הכלי עצמו אינו מתבער [ולכן פסל גרות שעוה או חלב להדלקה היות והם מתכלים לגמרי, ואין עליהם שם נר שתקנו חכמים]. המלך מתפיס ומחיל על העם את אור התורה, ומכוחו מופיעה הנשמה של כלל ישראל. כך מתבארים מה שאמרו הגיבורים לדוד בסוף ימיו (שמואל ב כא ז) - "לא תצא עוד איתנו למלחמה, ולא תכבה את נר ישראל", דמלכתחילה אין אפשרות לומר למלך שלא לצאת למלחמה, מאחר וזה כל ענינו של המלך "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותנו" (שמואל א ח כ), לכן הוסיפו לומר לו שאת התפקיד של המלך שיוצא למלחמה, מילא דוד המלך כל השנים, אך ישנו תפקיד נעלה וחשוב יותר שהמלך הוא "נר ישראל" - פנימיות המלכות תלויה במלך ויש לו להישאר ולא לאבד אותה.

הפנימיות של ישראל ביד הכהנים

החידוש העיקרי שבימי חנוכה הוא הפעולה של העולם הפנימי שבכלל ישראל שנמצאת ביד הכהנים משרתי ה'. מציאותם של הכהנים היא עבודת ה' והיא מתבטאת גם בקנאת ה' שמקנאים הכהנים לרצונו של הקב"ה, ומכוחה הם מורים דרך לכלל ישראל כמשנ"א "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים לג י). המלך כותב את ספר התורה ומוסרו לכהנים כמשנ"א "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים" (שם יז יח). כלל ישראל חונה סביב המשכן, והכהנים והלויים חונים עם המשכן והם המתלויים תמיד אל המשכן והמקדש, מוכנים ומזומנים בכל עת לרצונו של הקב"ה כמשנ"א "תומיך ואוריך לאיש חסידך... האומר לאביו ולאימו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו". לכן גם לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי (זבחים קא); וכן "הכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני" (יחזקאל מד טו) הכהונה נקנית ע"י ההתמסרות הגמורה לעבודה.

גורות היוונים מכוונות אל הפנימיות של ישראל

היוונים שבאים להיכל מתכוונים לחלל את הפנימיות הזאת, וחכמים היו להרע לכלל ישראל באופן שלא נעשה ע"י שאר האומות. כל האומות הסתפקו בשלטון על ישראל וכאשר ראו שישראל אינם נשמעים להם, גזרו עליהם גזירות להחיל את ריבונותם אך כאשר כלל ישראל מוסרים את נפשם ואינם זזים

מאמונתם רואים הגויים שאינם יכולים להם. כמו שהסביר החזו"א לב"ג שכל זמן שאנשים יראים מהנשק אפשר לשלוט עליהם, אך אם אינם מפחדים למות אין שליטה עליהם. אמנם, היוונים באו והתחכמו להחשיך את עיניהם של ישראל וגזרו לכתוב על קרן השור "אין לכם חלק באלוקי ישראל". הם לועגים לישראל על מצבם שהם נשלטים ע"י אחרים, הקרן של המלכות אינה חלה עליכם כאשר אתם תחת שלטון אחר, ולא ראוי שמלכות ה' תחול על בני אדם שאין להם שלטו במערכת העולמית. הגזירה הזאת בא ליצור משבר בתוך כלל ישראל שלא יאמינו שתיתכן מלכות ה' על ידם במצבם הנוכחי. היוונים מוכיחים לישראל מתוך המציאות שהשלטון והמלכות נמצאים במקום אחר, ומציגים פירכא לכל הקשר של ישראל עם הקב"ה בעולם, שאינו מתאים עם סדר העולם.

ההשפעה של יוון היא החושך הגדול שהעמיקו לחדור יותר משאר אומות, כמו שדרשו "חידקל זו יון שהיתה קלה וחדה בגזירותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" (ב"ר טז ד), ועלתה בידם להביא להתיוונות בישראל ע"י טענותיהם וגזירותיהם, שאינם באים להילחם כנגד ישראל אלא להוכיח שאין מציאות שיחול שם אלוקי ישראל עליהם. מהיוונים שומעים את הזלזול שמבטל את הערך הפנימי באמצעות סדרי החיים המציאותיים שמוכיחים כביכול את שיטתם.

קידוש השם של החשמונאים

אל מול כוח היוונים לא די במסירות נפש שישראל הורגלו בה מול האומות, כמו שאמרו במכילתא (פרשה ו ובויקרא רבה לב א) "מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא ליהרג על שאכלתי מצה". דאע"פ שבודאי כלפי שמיא יש קידוש השם עצום במי שמקיים בעצמו "יהרג ואל יעבור" למען שמו הגדול, אך אל מול היוונים אין במס"נ זו אלא חיזוק טענתם, שאומרים הוא אשר אמרנו, דצורת היהדות היא אנשים שמתים על קיום התורה והמצוות, וכך נראים הדברים במציאות. ליוונים אין כוונה להרוג ואין גזירותיהם אלא ע"מ לשלוט בישראל בהחדרת המבט שאין להם חלק באלוקי ישראל, ולכן צריך סוג אחר של קידוש השם. מכוח ההכרה הזאת באו החשמונאים להבנה שעליהם להילחם במלכות יוון, ואף שהיה זה רעיון לא מציאותי של מלחמה אבודה של קומץ אנשים מול האימפריה היוונית, אבל החשמונאים נהגו כמצופה מהם במצב כזה, שאינם מקבלים את המציאות הזאת של שליטת היוונים עליהם, ואת דיעותיהם המקולקלות אלא נלחמים על היהדות עם כל הכוח.

הלימוד מהשתחוואות יעקב אל מול עשיו

ואפשר להתעורר לזה ממה שנאמר על יעקב אבינו שבפגישתו עם עשיו השתחוה לפניו שבע פעמים עד גשתו עד אחי, ולאחריהם נהפך ליבו של עשיו, ויש להתבונן, מלכתחילה מה לו ליעקב להשתחוות לפני עשיו שבע פעמים ולא נלחם עימו כדרך שנלחמו החשמונאים. אך באמת יעקב השתחוה רק שבע פעמים ולא שמונה, מאחר ובאמת לא השתחוה יעקב כלל כנגד עשיו אלא כנגד השכינה (כמש"כ בזה"ק בראשית קעא); יעקב משתחוה ומתכופף בפני עשיו, אינו מכיר במלכותו ובשליטתו אלא הוא רואה שכך ההנהגה של הקב"ה עימו, שכעת זמן העליה של עשיו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ולכן הוא משתחוה להקב"ה בלבד. אמנם רק שבע פעמים שהוא הסדר הטבעי, ולא

יותר. מתוך שבע השתחוואות הללו נתהפך ליבו של עשיו אל יעקב וכמו שפירש בבעל הטורים שהשתחוה שבע פעמים כנגד 'שבע יפול צדיק וקם' ולהעביר ז' תועבות בליבו. ואע"פ שבד"כ כשמחגיפים לגוי הוא מתעלה ברשעתו, כאן הוא רואה את האמת שבליבו של יעקב ומבין שיעקב רואה בו חלק מהמהלך האלוקי, או אז רואה את עצמו כשליח של הקב"ה ומתעורר בו 'ראשו של עשיו'. הוא לומד 'פשט חדש בעשיו' שאף לו יש שייכות לקדושה ומתעוררת בו האחוה כלפי יעקב.

זהו המהלך של ישראל בכל מצביהם מול אומות העולם, שמתכופפים בפניהם לפי רצון הקב"ה, והכניעה מבטאת את ההשתעבדות להקב"ה. אולם כאשר הכניעה עצמה מבטאת את ההפך, אינם משתחווים. כשבאים האומות לחרף את שמו של הקב"ה, ההנהגה בפניהם כיציאת דוד להילחם בגלית באמרו "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנוכי בא אליך בשם ה' צב-אות אלוקי מערכות ישראל אשר חרפת" (שמואל א' ז' מה).

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך

החידוש של השם הגדול והקדוש שנתגלה בעולם ע"י החשמונאים, הינו במלכות ישראל שמגלה אור חדש בעולם.

נאמר בחבקוק (ג ג ט) "אלוק מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה... ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה", ופירש רש"י "לשון מאור, כשהוא נוקב וזורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בולטין וכן כי קרן עור פניו", הקב"ה נתן תורה לישראל ומכוחה יש בעולם קרן חדשה שאינה עצם אלא קרן אור, שכובשת את כל העולם. בחנוכה מדליקים נר שמאיר מתוך הבית וכובש את כל המציאות החיצונית עד שתכלה רגל מן השוק, ועל ידו מתגלה בימים האלו המשקל של הכהנים שלהם היחס הקרוב והפנימי ביותר עם הקב"ה. ובאמת אין להם מקום משל עצמם ואשר על כן חלשה דעתו של אהרן, דעל הכהן הגדול נאמר "ומן המקדש לא יצא" (ויקרא כא יב), ואינו נטמא לאביו ולאִימו כיון שהוא כולו מסור להקב"ה. כעת באים החשמונאים שמייצגים את אורו של הקב"ה ומפקיעים את החושך של יון שרצו לכתוב על הקרן 'אין לכם חלק באלוקי ישראל', ועל ידם נתגלתה קרן חדשה שכל הגבורים והרבים - החיל והכח שניתנו ליוון מוגבלים אל מול האור שבחביון עוזו - כי אם ברוחי אמר ה'.

הגזירה על השכחת התורה היתה להנמיך את המשקל והערך של התורה בעולם, והחשמונאים שמסרו נפשם להילחם ביוונים, גילו את השם הגדול והקדוש בעולמך, וחידשו את היקר והחשיבות של התורה בעולם. הם שהאירו בעולם את המשמעות של הדבקות הפנימית של ישראל בהקב"ה שהוא המציאות האמיתית בעולם, ולשם כך באו כל המלכויות והנסיונות שישראל רוצים לעבור עד אבוא אל אדוני שעירה. זהו החיבור של הכהונה התורה והמלוכה שנתאחדו אצל הכהנים, וממשיך תמיד ומחמתו אומרים את ההלל השלם "הללו עבדי ה' הללו את שם ה'", מאחר ובימים האלו נתגלתה מלכותו של הקב"ה בעולם, המלכות שמגיעה מתוך הפנימיות וכובשת את הכל.

ביאור במשנה "בנר חנוכה פטור"

במקום אחד במשנה נזכר נר חנוכה, בהלכה מהלכות נזיקין - "גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים, ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב,

הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור" (ב"ק סב), ונראה לפרש ענין נר חנוכה לכאן.

רש"י בתחילת פרשת וישב מביא - "הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולך, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם". המשל עוסק בפשתן שטבעו להתפשט לכל מקום, ומדוע נשתנה ממש"כ בפסוק שעשיו הוא קקש, אלא מפני שתרבותו של עשיו היא תרבות יוון, והוא לובש 'לבושי פשתן' שמתפשטים לכל מקום, יש לו הרבה אלופים בעלי הרבה רעש וטכנולוגיה עד שקול המונו משתיק את קול גלגל חמה שמנסר ברקיע (יומא כ:). ואינו שומעים את כבוד א-ל שמספרים השמים. ויעקב תמה היאך אני מספק פנימיות שמתאימה לכל הרעש הזה, ע"ז נאמר לו שהסחורה שלו היא סוג אחר לגמרי וכלל לא ידוע לו יחס הגומלין בין פנימיות לחיצונית. עד כמה שהם שונים אזי שער החליפין ביניהם הינו "ניצוץ אחד ממפוח שלך ששורף את כולו". ניצוץ אחד של אש שנפגש במפוח שלך מאבד את מקומו של הפשתן כולו.

ע"ז אומרת המשנה שהנה הולך הגמל בשוק עם פשתנו, ועל בעל האש לשמור את עצמו שלא יזיק, ולכן עליו להכניס את נרו אל תוך החנות. ע"ז אומר רבי יהודה שיש פעם אחת בשנה שהשוק אינו שייך לגמל עם הפשתן. את נר חנוכה מצוה להניח בתוך עשרה, כיון שהשוק שייך לנר חנוכה, ועל בעל הפשתן לשמור את עצמו מנזיקין. זאת דוגמא לחיצונית שבה להרוס את הפנימיות, וכשמתגלה המשמעות של הפנימיות - ניצוץ אחד יוצא ואז "עוררתי בניך ציון על בניך יוון ושמתוך כחרב גיבור" (זכריה ט ג).

אורם של ימי החנוכה

זהו השבח של משרתי השם ששייכים להקב"ה, וזהו האור של חנוכה שבו משפחה אחת הפכה את המבט של העולם על המציאות האמתית שבו. על האור הזה של חנוכה עלינו להודות ולהלל, אין אפשרות לתאר איך כלל ישראל עברו את כל הדורות בלי האור של נר חנוכה שמאיר בתוך החושך של הגלות, ומאיר את אורו של הקב"ה אל תוך המציאות.

הסדר העולמי שנראה לעין בתחילת בית שני שהיו תחת האומות ויש שאמרו "כל עושה רע טוב בעיני ה'" (מלאכי ב' ז), אבל בהמשך ימי בית שני העמידו החשמונאים את מלכות ה'. אמנם, כל קיומה של מלכות זו של הכהנים הינו בזכות היותה מלכות פנימית, וכאשר הפכה למלכות חיצונית נלקחה המלכות מבית חשמונאי כדאי' בגמ' (ב"ב ג).

הנר שמקומו תמיד בתוך הבית והוא פנימי, יוצא בחנוכה ומאיר בחוץ. על ידו יש השגה כלשהי של מה שאמרו חכמים "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב:). מכוחו יש לנו הארה של גילוי המלכות בעולם בכל המצבים של החושך, וממנו יש דוגמא לדורות לקבל את המושגים הנכונים של העולם. ההלל וההודאה בחנוכה על שזכינו להיות עבדי ה' - עם קרובו של הקב"ה, ונזכה מכח ההארה של הימים ההם שיתקיים בנו "אתה תאיר נרי ה' אלוקי יגינה חשכ"י ומכח הארה זו נגיע לצמיחת קרן לדוד ועריכת נר לבן ישי במהרה בימינו.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

סגולת ימי החנוכה - להיות מוסיף והולך ב"עשה טוב"

בגמ' במסכת שבת (כא:): נחלקו בית שמאי ובית הלל, באופן שבו מדליקים המהדרין מן המהדרין. בית שמאי אומרים שביום הראשון מדליק שמונה נרות, ומכאן ואילך פוחת והולך. לעומתם אומרים בית הלל שביום הראשון מדליק נר אחד, ובימים הבאים מוסיף והולך. והגמ' גם מפרשת את טעמיהם, ואומרת שהטעם של בית הלל הוא, מעלין בקודש ואין מורידין. והטעם דבית שמאי הוא כפרי החג [הפריים שהובאו בחג הסוכות, היו מתמעטים והולכים].

אומר הגר"ד הקשר זצ"ל, בספרו "שירת דוד", שיש להבין את טעמם של בית שמאי, מדוע לפחות? גם הדמיון לפרי החג אינו מובן. ובפרי החג גופא, עניין הפוחת והולך טעון ביאור. ובעיקר יש לעיין מדוע חולקים על בית הלל, אשר נקטו טעם המסתבר - שמעלין בקודש ואין מורידין.

ונראה בביאור הענין, על פי יישוב תמיהה נוספת על דברי הגמ' שם, האומרת: "לשנה אחרת קבעום לימים טובים בהלל והודאה". מדוע הוצרכו להמתין עד מלאות שנה לנס חנוכה, מדוע לא קבעו מיד את ימים אלה לימים טובים? יש המבארים שקביעה לדורות קובעים, רק כאשר כח קדושת הזמן וסגולת הימים מתעוררים מחדש מידי שנה. שכן זוהי הוכחה שחלה קדושה בגוף הזמן, ויש מקום לציין זאת בכל שנה ושנה. אבל אם הם אינם מתעוררים מחדש, הרי זה סימן לכך שלא חלה הקדושה בעצם הימים. אי לכך, בנתונים כאלה אין מקום לקבוע ימים לציין המאורע בשנים שאחרי כן. לכן לא נקבעו מפלת סנחריב, למשל, ושאר ניסים והצלחות שהיו לעם ישראל במשך הדורות, לימי שמחה והלל. כי חכמים ראו בעיני הבדולח שלהם, שבכל ניסים אלה לא היתה בזמן קדושה אשר תתעורר מחדש בכל שנה ושנה.

לאור זה מתבאר שבימים שאירע בהם נס חנוכה, היו החכמים מסופקים אם אכן נס זה נקבע בקדושת הזמן. לפיכך הם נאלצו להמתין עד השנה שאחרי כן, ואז הבחינו ברוח קדשם שיש התעוררות של קדושה בהגיע זמן הנס. מזה הסיקו שחלה קדושה בגוף הזמן, ומן הראוי לקבוע זמן זה לדורות, ולתקן ימים אלה להלל והודאה, ולשאר מצוות היום.

מעתה יש לומר, שמחלוקת בית שמאי ובית הלל בענין סדר ההדלקה, התעוררה בהקשר לעניין של קביעת הימים האלה לדורות עולם. מצד אחד ניתן לומר שבחנוכה, כידוע, נוצח כח הרע של היוונים. הם רצו לטמא את בני ישראל ולהכשילם בעבירות, ועל ידי הנצחון התקיים "סור מרע", דהיינו מכאן

ואילך לא יוכלו לכפות עליהם את כח טומאתם. מאידך גיסא, עיקר מטרת היוונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", דהיינו ביטול ה"עשה טוב". אם כן, ע"י הניצחון יכלו בני ישראל לשוב וללמוד את תורת ה' ולקיים את מצוותיו, דהיינו לעשות טוב. ובזה נחלקו בית שמאי ובית הלל, מהי עיקר עבודת היום בחנוכה. האם לשים את הדגש על ציון ה"סור מרע" שזכינו לו ע"י הניצחון על הרוע של היוונים, או לציין את ה"עשה טוב", אשר עקירתו עמדה לנגד עיניהם של הרשעים, ובחסדי שמים מטרה זו בוטלה ע"י הניצחון של הטהורים הצדיקים עוסקי תורתך.

דעת בית שמאי היתה, אם כן, שעיקר עבודת היום צריכה להתמקד סביב הניצחון על הרע שהיה בימי החנוכה. לפיכך יש להדליק את הנרות בסדר של פוחת והולך, כפי שמצינו בפרי החג. שכן את הפוחת והולך בפרי החג ניתן להסביר על פי המבואר במסכת סוכה (נה:). שם אומרת הגמרא שפרי החג מספרם היה שבעים, כנגד שבעים אומות העולם. אומות העולם הן כח הרע השולט בעולם, ולכן הבאת הקרבנות שכנגדן היא בסדר של פוחת והולך. כדי לרמוז לנו שע"י הקרבנות שאנו מקריבים בחג, מתמעט והולך כח הרע שבעולם. כך הם גם ירדו וילכו לעתיד לבוא, דהיינו כח הרע ילך ויתמעט.

לאור זה מובן מדוע הישוו בית שמאי את הדלקת נר חנוכה לפרי החג, ואמרו שפוחתים והולכים במספר הנרות שמדליקים בכל יום מימי החנוכה. כי, כאמור, בית שמאי סבורים שיש לשים את הדגש בעבודת היום של חנוכה על הניצחון על הרע שהיה בימים ההם בזמן הזה. וע"י ה"פוחת והולך" אנו מציינים התמעטות כח הרע שהיה בימים ההם. ומייחלים ליום שבו יסתלק הרע מן העולם. ויתכן שימי החנוכה מסוגלים לקדם את סילוק הרע, כי בימים האלה מוטבע הכח שהיה אז בימי החשמונאים. אם כן יש בכח התעוררות הקדושה של הזמן הזה, להעיר ולהאיר את סגולת הימים ההם.

באים בית הלל ואומרים, יסוד היום הוא על ה"עשה טוב" אשר לו זכו ישראל ע"י הניצחון על היוונים. כיון שעיקר מטרת מלכות יוון הרשעה היתה להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", דהיינו ביטול ה"עשה טוב". אמנם גם בית הלל מודים בוודאי שניצלנו אז גם מ"סור מרע", מכל מקום לשיטתם עיקר ההצלה באה לחזק את ה"עשה טוב". הרע יתבער מהעולם מאליו, כי מעט מהאור [של "עשה טוב"] דוחה הרבה מן החושך [של הרע].

כיון שבעבודת הקודש של "עשה טוב" מקובלנו מרבתינו ש"מעלין בקודש ואין מורידין", לכן בקודשה צריכים להוסיף ולהוסיף. לכן סוברים בית הלל שסדר הדלקת הנרות בימי החנוכה, הוא בדרך של "מוסיף והולך".

הנפקא מינה לדין היא, שעלינו לדעת במה חייבים אנו להתחזק בעיקר בימי החנוכה, ובמה טמון עיקר ההצלחה בימים האלה, כאשר מתעוררת סגולת וקדושת הימים הנעלים האלה בכל שנה ושנה. התשובה המתבקשת לאור הדברים שהועלו כאן היא, כיון שההלכה כבית הלל, יש להתחזק ב"עשה טוב", והיינו לימוד התורה וקיום המצוות. ע"י החיזוק של ה"עשה טוב", יקויים בנו מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. וממילא נזכה ע"י עשיית הטוב, גם לביטול הרע בסייעתא דשמיא.

האם ראית המדליק מעכבת במצות הדלקת נר חנוכה

בשנה הלכה ביסוד נרות חנוכה ולא נתפרסם כ"כ, והלכה זו היא אור גדול בעיקר מצות הדלקת נרות חנוכה. ויסוד הדבר דאין מצות הדלקת נר חנוכה נגמרת במאי שמדליק ומפרסם הנס אלא אף ראית המדליק מעכבת בעיקר מצות הדלקת נר חנוכה וכל שאינו רואה הנרות אף שמדליק בעצמו ומפרסם לאחרים אינו מברך.

אפשר לעשות ע"י שליח. אשר מבואר מדברי הרמב"ן דהראיה היא חלק מעיקר מצות הדלקת נר חנוכה וזהו מצוה שבגופו.

והגרא"ז זצ"ל בהגהותיו שם תמה בזה, דהא רואה אינו מברך אלא שעשה ניסים ושהחיינו. וכתב שם, "ואולי כוונתו דמכיון שהרואה נמי מברך א"כ כשעשה שליח להדליק לא יקיים כל המצוה וחשיב א"א לקיים ע"י שליח. ואף דאפשר לעשות שליח להדליק ואח"כ יברך על הראי" שעשה ניסים לא שכיחא כיון שא"א לקיים כולי ע"י שליח, ודחוק", וצ"ע.

והנה הרמב"ן חדית לן כדברי המור וקציעה, דמהא דרואה מברך ע"כ נתחדש בדין הדלקה דבעי לראות, והוסיף דמה"ט בשולח שליח הרי אין המשלח קעביד לגמרי המצוה, דהרי בעי לראות והך ראי" מתקיים רק בראית המשלח, ופרט זה זהו מצוה שבגופו ולא מהני לזה שליחות אף שלענין עיקר מעשה ההדלקה יש שליחות, וזהו כחלק השמייעה בשופר. ואמנם צ"ב היכא חזינן כן בדין "רואה" דאירי לענין ברכת שעשה ניסים ושהחיינו.

אי 'רואה' תקנה מחודשת או גילוי בעיקר המצוה דהדלקת נר חנוכה

והנה בשבת כ"ג ע"א, הרואה מברך שתיים. כתב רש"י, "שעשה נשים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק דהא לא אדליק איהו".

ודברי רש"י צ"ב, דמאי ס"ד דיברך להדליק, דהרי היא ברכת המצות על קיום מצות הדלקת נר חנוכה, ובכל רואה לכאורה פשוט דלא מקיים מצות הדלקה והיאך יברך הך ברכת המצות ואין החסרון רק משום דלא עשה המעשה לא דלא קיים כל עיקר המצות הדלקה, וצ"ע.

והנראה מבואר מדברי רש"י, דבכלל מצות נר חנוכה מלבד פרסום הנס לאחרים הרי בעי להדליק משום זכרון הנס דהמדליק, וזכרון הנס מתקיים בראית הנר דהרי מדליקין בדר לבדו בשעת הסכנה אף דליכא פרסום לאחרים מ"מ משום זכרון הנס לעצמו בעי הדלקה וכלשון הכל בו דמדליק בעיר של גוים לעצמו לזכרון הנס אף שאין בזה משום פרסום הנס, והך זכרון מתקיים "בראית הנר" ולא במעשה ההדלקה, וכלפי הך מצוה דזכרון הנס דמתקיים בהדלקת הנר, נמצא דאין הדלקה כי אם היכי תמצא לראי" וככל נר שבת דעיקר המצוה כמש"כ התוס' לאכול סעודת שבת ליד הנרות, וההדלקה היא היכי תמצא למצות עונג שבת, ומה"ט כתב הגרע"א בגליון ס' רס"א דכבה הנר קודם שבת הוי ברכה לבטלה דאכתי לא נתקיים המצוה, ורק דהכשר מצוה המוכרח להמצוה יש ע"ז ברכה וכמש"כ תה"ד ס"ב, והיינו מלבד דמצות הדלקה דהוא משום פרסום אחרים, הרי יש בזה עוד מצוה משום זכרון הנס להמדליק וכאשר דפעמים מדליק רק משם זכרון הנס, כדר לבדו בשעת סכנה, ועיר של גוים דכתב הכל בו בשם רבינו משולם שהיה מדליק לזכרון בנס אף שאין בזה פרסום הנס.

וקסבר רש"י דדין רואה אינה משום תקנה מחודשת "דרואה" כדעת התוס', כי אם דנתגלה בהך דינא דרואה דממצות ההדלקה הוא לראות הנר כמש"כ הרמב"ן ריש פסחים, ואתי לישב בזה קושית התוס' סוכה מ"ז, ולזה דן רש"י דכל רואה יברך ברכת המצות דמדליק, והיינו משום דאיכא בכל הדלקה - מצוה לראות הנר לזכור הנס, ועיקר קיומו בראי" ושייך ברכת המצות דהו קיום מצות זכרון הנס, ובהך מצוה אין ההדלקה כי אם היכי תמצא לראות, ולא בעיקר המעשה בעצמותו, וא"כ שפיר כל רואה מתקיים

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרון זצ"ל

השולח שליח להדליק והמשלח אינו רואה אינו יכול לברך

ונפק"מ למי שנמצא בבידוד בחדר סגור בביתו ומבקש מאחר להדליק בחלון בסלון ביתו והוא עצמו אינו רואה הנר, אף שמתניח למשלח מדין שליחות עיקר מעשה ההדלקה, וכן בכה"ת במקום שיש שליחות על המצוה אף המשלח יכול לברך כמבואר במ"ב ס"ו רס"ג סק"א מהגרע"א, וכ"כ המחנה אפרים דאם יש שליחות במצות מעקה, המשלח יכול לברך, ורק דעת הדרך חיים שלכתחילה לא לחלק המצוה מהברכה ועדיף שהשליח יברך אבל מדינא יכול המשלח לברך, מ"מ לענין נר חנוכה כיון שאין המשלח רואה אינו מברך ברכת להדליק ויש חשש ברכה לבטלה, והיינו באופן שאינו פוטר אחר בברכה ורק כל הברכה היא להוציא את עצמו.

פלונית המג"א ומור וקציעה אם סומא מברך על הדלקת נר חנוכה

המג"א סוף סימן תרע"ה הביא לדברי המהרש"ל בתשובה סי' ע"ו, לענין סומא בהדלקת נר חנוכה, אם יש לו בית מיוחד ואין לו אשה מדליק ע"י סיוע של אחר דסומא חייב בכל המצות ולא דמי לנר הבדלה דפטור דהתם בעינן שיאותו לאורו משא"כ הכא דאיכא פרסומי ניסא לאחרים.

ואמנם דעת המור וקציעה, דסומא מדליק ולא מברך ואצ"ל שאינו מוציא אחרים יד"ח, והביאו בשערי תשובה וכן פסק המ"ב סק"ט.

ומתבאר מזה דבר חדש מאד דהראי" של המדליק היא חלק מעיקר המצות הדלקה. וכלשון המור וקציעה 'דהראיה היא מהמצוה'.

ומבואר דנחלקו רבוותא בדין סומא, דאף דאינו רואה הנר מ"מ הא מיהא מחויב להדליק משום פרסומי ניסא דאחרים, וזוהי דעת המהרש"ל. ואילו דעת המור וקציעה נהי דאיכא משום פרסום הנס לאחרים, מ"מ בעי אף דהמדליק יראה בעצמו, והוא מעכב לדין הברכה דנר חנוכה, והוא חסרון בעיקר מצות הדלקה, ומה"ט חשיב אינו מחויב להוציא אחרים, ומ"מ להדליק בעי.

הוכחת המור וקציעה דראי' מעכבת מדין רואה, ותמיהת דבריו

והנה המור וקציעה הביא סעד לזה דסומא אינו מברך על הדלקת נר חנוכה, וז"ל, והכי משמע לי נמי מדאמרין הרואה מברך, ע"כ. והיינו הרי מבואר דהרואה מברך ואילו סומא אינו רואה. והדברים סתומים וחתומים, חדא, 'רואה' היא תקנתא מחודשת למי שאין לו בית להדליק כמש"כ התוס' בסוכה, ועוד, הרי הא דרואה מברך היינו שתי ברכות, ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, ואילו ברכת להדליק, אינו מברך. ואילו בנדון דסומא המדליק אי יברך זהו הנדון אף לענין ברכת המצות דלהדליק נר חנוכה, ולהך ברכה היכא מצינו גילוי בדין רואה דבעי ראי' כדי לברך ברכת להדליק, ושמעתי דעמד בזה בשו"ת שבט הלוי, וצע"ג.

יסוד הרמב"ן דהראיה בנר חנוכה היא חלק ממצות ההדלקה

ואמנם תנא דמסייע לי' זהו הרמב"ן ריש פסחים דף ז', בהא דהקשו הראשונים אמאי מברכין "להדליק" נר חנוכה ולא "על הדלקת נר חנוכה", דהרי לכאורה מהני שליחות. ותירץ, כתירוץ הראשונים דבעי שמן ידידי וכו'. ועוד, "כיון שהרואה נמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעה בלמ"ד, וכן תקיעת שופר השמייעה היא המצוה ומברך לשמוע שאי

מצות הדלקה דנר חנוכה, ולזה תירץ רש"י דמ"מ איהו לא הדליק¹.

שיטת רש"י רמב"ן ומור וקציעה דהראיה היא ואלק ממצות הדלקה

ובזה מבוארים דברי הרמב"ן, דמה"ט ליכא שליחות בנר חנוכה, משום דחלק מהמצוה הוא **לראות** כדחזינן בדין רואה, והך ראייה הוא מצוה שבגופו וליכא בזה דין שליחות וכתקיעת שופר דהחלק השמייעה, בעי בגופו, וזהו ממש דין הדלקה דסומא דנהי דמפרסם לאחרים מ"מ הרי ליכא קיום דזכרון הנס, ודבר זה נלמד מדין רואה דנתגלה בדין רואה דמצות הדלקה היא לראות הנר וכמש"כ המור וקציעה דסומא אינו מברך להדליק ממאי דנאמר "דרואה מברך", וכונתו כמש"כ הרמב"ן דדין 'רואה' מוכיח על עיקר מצות ההדלקה, בדכלל מצות הדלקה היא ראייה הנר לזכרון הנס דידי² ולכן מברך, ורק ברכת להדליק אינו מברך משום דמ"מ לא קעביד מעשה, וכמש"נ.

ביאר דעת השו"ע בהדלקה בעיר של ט"ם לדעת הסאמר מרדכי

ובזה יבוארו דברי המאמר מרדכי בביתאור דברי השו"ע ס' תרע"ז דפסק דבעיר של גוים מדליק בברכה אף ברכת להדליק וברמ"א הוסיף מהמרדכי 'כי הוא חייב לראות הנרות' והיינו לקיום מצות ראייה הנר מדליק ומברך. וקשה היאך שייך להמציא ברכת להדליק כדי לראות הרי זהו רק היכי תמצי לראות הנר וא"כ מה שייך בזה ברכת המצוות של להדליק.

אמנם להמבואר מדברי רש"י, היכא דיהי' רואה "דאיהו מדליק", שוב שפיר מברך ברכת להדליק דהרי לעולם הברכה להדליק מלבד המעשה הדלקה לפרסום הרי יש בזה אף קיום של מצות ראייה ומתקיים בזה מצות הדלקה דזכרון הנס וכלפי המצוה ראייה לזכרון הנס לעולם ההדלקה היא היכי תמצי וע"ז תקנו ברכה דלהדליק כמש"נ, וז"ל המאמר מרדכי מובא בשער הציון ס' תרע"ז סכ"א 'אע"פ שמדליקין עליו בביתו מ"מ חייב הוא לראות הנרות, ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות מדליקן בברכות כיון שהוכרח ונצטוה להדליק', והן הן הדברים.

סומא סוגר עיניו במשך ההדלקה, ומדליק ע"י שליח

והנה בפשוטו אין זה אך בסומא, אלא כל מדליק דסוגר עיניו ואינו רואה ההדלקה, הרי לא נתקיים בזה זכרון הנס, וליכא ברכה. ואשר לפ"ז, יש טעם חדש בזה במש"כ הפוסקים דהשולח שליח להדליק נר חנוכה דאין יכול לברך רק עם נמצא שם המשלח כמש"כ הפוסקים ס' תרע"ה, ובמ"ב שם סק"ט. והיינו טעמא, דאף דמתחיס מדין שליחות עיקר מעשה ההדלקה, מ"מ הרי אין המשלח **רואה**, והוי כהדלקת סומא ואמנם לפמש"כ לקמן דאפשר למפלגינהו המעשה הדלקה מהראי' אינו מוכרח, וזהו דכתבנו בתחילת הדברים דהנמצא בחדר ומצוה לאחר להדליק החלון בחדר הסמוך והוא עצמו אינו רואה הנרות הרי זה כהדלקת סומא דאינו מברך משום דחסר לו קיום דמצות זכרון הנס המתקיים רק ע"י ראייה עצמו, וכנתבאר מהרמב"ן ומור וקציעה וכדפסק המ"ב עכ"פ להחמיר².

והנה פקח דסוגר עיניו בשעת הדלקה ואף לאחר מכן באופן דלא ראה כלל נרות חנוכה, נתבאר דדינו כסומא דלא מברך לדעת המור וקציעה ופסק המ"ב, דהרי לא נתקיים לדידי' זכרון הנס. אמנם בדין הנוסף דכתב שם במור"ק דאינו מוציא אחרים יד"ח, בהא פשוט דמוציא אחרים, דהרי מחויב הוא בזכרון הנס, ושאינו סומא דלאו בר חיובא בהך מצוה דזכרון וקחרש בקריאת המגילה, ופשוט.

סומא בעיר של גוים אינו מדליק

וסומא ההולך לכפר של גוים, פשוט דלא ידליק שם, דאף לפמש"כ הכל בו דרבינו משולם היה מדליק ומברך משום זכרון הנס, כ"ז בפקה, אכן בסומא הרי פרסום ליכא, ובדין זכרון הנס נתבאר דבעי לראות לדעת הרמב"ן ומור"ק, וא"כ ליכא להחייב הדלקה כלל באופן זה.

אף ראיית העיר מעכבת מ"מ ניתן להלקי המעשה והלקי מהראיה

ויל"ע לפי המבואר מדברי הרמב"ן ומור וקציעה דכל שאינו רואה הנר אף שהוא מדליק, אינו מברך, א"כ במדליקין עליו בביתו כרב זירא היאך יוצא, נהי דמדליקין עליו ומתיחס ההדלקה עליו בתורת מעשה הדלקה מ"מ הרי אינו **רואה** ההדלקה והוי כהדלקת סומא, וכן בפוסקים מבואר שבזמן הדלקה של בעה"ב ראוי לקבץ בני ביתו יעוין מ"ב תרע"ב סק"י וזהו מעלה בעלמא דפרסום או לברכה, וכן במ"ב ס' תרע"ז סק"ב במ"ב דאשתו מדלקת ורק יש מעלה שהוא ידליק מדין מצוה בו יותר מבשלוחו, ולכאורה הרי בכל אלו אף שמתחיס גוף מעשה ההדלקה לאחר מ"מ הרי אינו רואה, והוי כהדלקת סומא.

אשר נראה מבואר מזה דבר מחודש, דאף דבעי ראייה הנר לעיכובא במצות הדלקת נר חנוכה, מ"מ ניתן למפלגינהו ולקיים מצות מעשה ההדלקה בעצמו או ע"י שלוחו לפרסום הנס, ואח"כ יראה הנרות לקיים זכרון הנס, ואינו חייב באותם הנרות שהדליק לפרסום הנס לקיים בהם מצות הראייה לזכרון הנס וכלשון הראשונים מובא בב"י דמתקיים הראייה בעיר של ישראל בנרות אחרים, ורק בעיר של גוים דאינו רואה נרות אחרים בזה אף שהדליקו עליו בביתו מ"מ חסר לו החלק של ראייה הנר לזכרון הנס ולזה צריך להדליק להשלים מצות זכרון הנס וכלשון המהר"ר אבוהב מובא בב"י ס' תרע"ז 'מי שבא בספינה או שהוא בבית של גוים מדליק בברכות ומניחה על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאי מדליקין עליו בביתו לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיזו, עכ"ל.

ומבואר כל הני דוכתי שיש שליחות על מעשה ההדלקה אף דהמשלח אינו רואה, מ"מ להשלים מצות ראייה הנר לזכרון הנס די בראייה אח"כ אף בנרות אחרים ולכן יש רק משום 'מצוה בו', או לקבץ בני ביתו בשעת ההדלקה רק לכתחילה וכו'.

מסקנא דשמעתא הנמצא בביתו ומטנא אחר להדליק

וא"כ הנמצא בחדר בביתו וציוה לאחרים להדליק בחדר הסמוך והוא עצמו אינו רואה הנרות, אם אינו רואה כלל נרות אינו מברך דזהו דין הדלקת סומא דמחמירים לא לברך, אכן אם יש חלון שממנו יכול לראות נרות אחרים י"ל דיכול לברך דיש כאן המצוה בשלמות על שני חלקיו, מצוות פרסום ע"י מעשה הדלקה וכן ראייה הנר, ושאינו מסומא דאינו מברך דאינו רואה כלל אף נרות אחרים, ומ"מ נראה דלא יסיח דעתו עד שיראה נרות אחרים כדי שהברכה תתיחס לשני חלקי המצוה, ואמנם במדליקין עליו בביתו דמשלים ענין הראייה ע"י נרות אחרים בזה אין קפידא שלא יסיח דעתו עד שיראה, משום שאינו **המברך**, ודי בזה שנעשה ההדלקה דידי' ע"י שלוחו בברכה שהדליקו עליו ואינו מתיחס למשלח גוף הברכה וכבר העירו על לשון הח"ח בשער הציון ס' תל"ב, ולכן לענין עיקר קיום מצות ההדלקה נתקיים בשלמות המעשה הדלקה לפרסום ע"י השליח וזהו מצוה שנעשית עם ברכת השליח, ושוב יכול להשלים מצות זכרון הנס לראות הנר ע"י שרואה באושפיזו דידי', ונתקיים מצות פרסום הנס וזכרון הנס וכמש"נ.

לדעת המג"א ומהרש"ל דסומא מברך וכן לדעת התוס' דרואה זהו תקנה מחודשת וכן לאחרונים דהניחו בקוש' סתירת דברי השו"ע בס' תרע"ז כמבואר במ"ב סק"ד שוב אין מקור דמעיקר מצות הדלקה חייב לראות, וי"ל לשיטת אלו דמש"כ המרדכי החיוב לראות רק כדי לברך ברכת שעשה ניסים, לא נכלל דין ראייה בחיוב הדלקה, לפ"ז אף הנמצא בביתו שפיר מברך בהדלקת שלוחו מדין מדליק, ואכן לדינא מחמירין בהדלקת סומא דאינו מברך וככל הנתבאר בזה בס"ד.

1 והיינו נהי דנתקיים מצות הדלקה דזכרון דהרי רואה הנר, מ"מ כיון דבפועל לא עשה המעשה, לא שייך לברך להדליק, וע"ז שכתב הגרע"א בשו"ת סוף ס' ט' בשם הברכ"י יוסף, דבעי לברכת המצות מעשה, ולא סגי בזה דמתקיים המצוה, ואף אי נימא דמונת הברכ"י לא מצד דין כללי בעיקר תקנת ברכת המצוות, כי אם מחמת נוסח הברכה דהיא על קביעת המוזה, מ"מ אף לענין ברכת להדליק כן הוא, וזהו דכתב רש"י דלא איהו מדליק.
2 והיינו לחשוש לשיטת המור וקציעה והרמב"ן וכדעת המאמר מרדכי בשיטת השו"ע, אמנם

ועלת הון

וישב-חננכה תשפ"א

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת מתוך צער ויסורים

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" וגו' (ל"ב א')

ומפרש"י (בפסוק ב') וז"ל: ועוד נדרש בו, 'וישב' ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה (ב"ר פ"ד ג') עכ"ל.

וצ"ב הרי בפרשת ויצא (כ"ח י"א) מביא רש"י על הפסוק "וישכב במקום שהוא" וז"ל: לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל ארבע עשרה שנים שמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל. ואם כן ודאי מה שביקש לישב בשלוח הכוונה היא לשבת ולעסוק בתורה ובעבודת השי"ת וזה תכלית האדם, ולמה קפץ עליו רוגזו של יוסף?

האור החיים הקדוש כתב וז"ל: ויראה כוונת הכתוב היא על דרך אומרם ז"ל ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף. והוא אומר אלה תולדותיו של יעקב, פירוש, מה שעבר עליו מהרוגז, שהכתוב בא להודיע מכירת יוסף וצערו של יעקב, הוא יעקב הגורם במה שביקש לישב, דכתיב 'וישב יעקב' ובה תולדותיו הם אלה, יוסף בן גוג', ונתגלגלו הדברים, כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו, כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל, ובפרט לידידיו יעקב וכיוצא בו. עכ"ל. ומבאר שמה שעבר על יעקב הרוגז מכירת יוסף וצערו, יעקב גרם לזה כיון שביקש לישב בשלוח, כי האדם גורם לעצמו כל אשר תבאנה עליו, ואף שודאי שכוונת יעקב אבינו היה כדי לעסוק בתורה ועבודת השי"ת בשלוח, מ"מ תורה ומצוות מתוך דוחק וצער יש בזה יותר כבוד השי"ת, וכמו שכתוב במשנה באבות (ה', כ"ו) בן הא הא אומר לפום צערא אגרא, ואיתא באבות דרבי נתן פ"ג ה"ו, כי מאה פעמים בצער מפעם אחד שלא בצער, ומבאר החפץ חיים בהלכות לשון הרע (פרק א' ה"ז) כי דבר מצוה או לפרוש מדבר אסור שבו לו על ידי צער, שכרו מאה פעמים יותר ממצוה אחרת כמותה שבו לו שלא בצער, ולכן היה טענה על יעקב אבינו לפי דרגתו למה הוא מבקש לישב בשלוח, הרי התורה ועבודת השי"ת שבו על ידי צער זה יותר חשוב ממאה פעמים שלא בצער ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף. וזה חיזוק גם בדרגות שלנו שאם ח"ו מגיע לאדם נסיגות וצרות יתחזק באמונה ויעבוד את השי"ת, וידע כי על ידי זה יזכה למדרגות גדולות בעולם הזה ולעולם הבא, והתורה והמצוות שמקיים בצער שקול ממאה פעמים שלא בצער.

ב- האדם גורם לעצמו כל מה שבו עליו

החפץ חיים בספר שמירת הלשון חלק שני (פרק י"א) כתב וז"ל: והנה באבות איתא (פרק א' משנה י"ד) שהלל היה אומר אם אין לי מי לי וכו'. לפי פשוטו הוא מרמז על זריזות לעבודת ה', ואומר אם אין האדם בעצמו מזדד בעודו בחייו ובעודו בכוחו מי יוכל להועיל לו וכו'. ועוד רמז בזה ענין נורא, והוא, אם האדם בעצמו לא יעשה לו רעה מי יוכל לעשות לו רעה, כי האמת כל הענינים שבאדם נסובים לאדם הן לטוב הן לרע, הכל האדם מסבב לעצמו, וכו'. כלל הדבר האדם צריך להיות מאד זהיר בדבוריו, שהוא בדיבורו מסדר בזה את ההנהגה לעצמו אם יתנהגו עמו במדת החסד וכו'. עיי"ש בפרקים י"א ו"ב שבמבאר בפרשת וישב את כל ההנהגה של יוסף ואחיו. והיסוד הזה מבואר באור החיים הקדוש שהבאנו לעיל וז"ל: כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו עכ"ל.

האדם שזוכה להשראת השכינה זוכה לחן וחסד

"ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד" וגו' (פרק ל"ט פסוק כ"א)

וכתב האור החיים הקדוש וז"ל: פירוש, כי בהשראת שכינה על האדם, יושפע הנסמך מהמשרה שכינתו ממה שבו, ויודע הוא חן המקום ברוך הוא, כי הוא מקור החן והוא אומר ויהי ה' את יוסף, ובה ויט אליו חסד, ופירוש ממילא, ואמרו ויתן חנו להיות כי לא תרגיש בחינת הרע במתק החן, לזה הוצרך ה' להרכיב בעין שר בית הסוהר אמצעי לערב אליו חן הצדיק, והוא אומר ויתן חנו בעיני וגו' והבן עכ"ל. ומבאר האור החיים הקדוש כי הקב"ה השרה את השכינה על יוסף, והקב"ה הוא מקור החן, וכיון שהשרה את שכינתו על יוסף, נשפע עליו להיות בעל חן.

והנה באגרת הרמב"ן כתב וז"ל: וכאשר תתנהג במדת הענוה להתבושש מכל אדם ולהתפחד ממנו ומן החטא, אז תשרה עליך רוח השכינה וזיו כבודה, וחיי עולם הבא. עכ"ל, והיינו שתזכה שתשרה עליך רוח השכינה, ומבואר באוה"ח הקד' שאם האדם זוכה שרות השכינה שורה עליו, זוכה לחן וא"כ אדם שזוכה לענוה זוכה לחן, וכתוב 'לענוים יתן חן' (משלי ג, לד) **וכתוב באורחות צדיקים** בשער הענוה וז"ל: וכיון שיש לו חן בעיני הקב"ה צועק ונענה מיד, שנאמר 'טרם יקראו ואני אענה' (ישעיה ס"ה כ"ד), ועושה מצות ומקבלים אותם בנחת ובשמחה, שנאמר 'כי כבר רצה אלקים את מעשיך' (קהלת ט' ז), ולא עוד אלא שמתאוה להם שנאמר 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים' (מלאכי ג' ד). עכ"ל.

ב- על ידי התורה זוכים לחן ותקבל תפילתו

כתוב בליקוטי מוהר"ן (סי' א') וז"ל: על ידי התורה נתקבלים כל התפילות וכל הבקשות שאנו מבקשים ומתפללים והחן והחשיבות של ישראל נתעלה ונתרומם בפני כל מי שצריך חן ברוחני הן בגשמי, כי התורה נקראת 'אילת אהבים ויעלת חן' (משלי ה'), שמעלה חן על לומדיה (עירובין נ"ב, ועי"ז נתקבלין כל התפילות והבקשות.

ובספר נפש החיים (שער ד' פרק י') כתב: כי בזה"ק מבואר בכמה מקומות כי קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, והאדם שדבוק בתורה כאילו דבוק בקב"ה, וכתוב ואין תורה אלא הקב"ה. וכיון שמבואר באור החיים הקדוש שהאדם שזוכה להשראת השכינה זוכה לחן, ולכן האדם שזוכה להיות דבוק בתורה זוכה להשראת השכינה זוכה לחן, וכמבואר בגמרא בעירובין (נ"ב) שהתורה מעלת חן על לומדיה, וכשמתפלל וקורא לקב"ה נענה מיד.

באקדמות שאומרים בשבועות 'צבי וחמיד ורגיג דילאון בלעותא' (וביאורו בלשון הקודש רצה וחמד והתאוה שילמדו ביגיעה). צלותהון בכן מקבל והניא בעותא (וביאורו: תפילתם לכן מקבל ומועיל הבקשה) ומבואר שע"י יגיעת התורה הקב"ה מקבל את התפילה ומועיל הבקשה, ולכן אדם לפני שמתפלל יתבונן בגדלות השי"ת ושפלותו כדי להגיע לענוה ושיזכה לחן, וכן ילמד תורה, שמעלת חן על לומדיה, ועי"ז יתקבל תפילתו.

להתחזק בצרה בנקודת האור

"והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט הולכים להוריד מצרימה" (ל"ז כ"ה).

ופרש"י וז"ל: למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרם של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטין שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע (ב"ר פ"ד י"ז) עכ"ל.

וצ"ב יוסף הצדיק שהיה בן זקונים בביתו של יעקב אבינו ועכשיו מוכרים אותו לעבד לישמעאלים להורידו למצרים האם זה נחמה בשבילו מה שהם בדרך נושאים בשמים?

ונראה שהנחמה היא לא בבשמים, אלא שעל ידי זה שנושאים בשמים, הקב"ה מראה לו שהוא אוהב אותו ומשגיח עליו על כל דבר קטן, ולכן הם נושאים בשמים שלא כדרכם, והאדם צריך להסתכל אפילו בצרה הגדולה שיש שם נקודת אור שיתבונן שהקב"ה אוהב אותו ולכן מראה לו נקודת אור.

ובתהלים כתוב 'בקראי ענני וגו' בצר הרחבת לי חנני ושמע תפילתי' (ה), פרש"י וז"ל: בצר הרחבת לי, בימים שעברו עלי, ומעתה חנני ושמע תפילתי עכ"ל. וכן פירש המצודות וז"ל: הלא מעולם כשהייתי בצר ובדוחק העמדתני במרחב, ולכן גם עתה חנני. עכ"ל. **ובליקוטי מוהר"ן** (סימן קצ"ה) וז"ל: "בצר הרחבת לי", היינו שגם אפילו בצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו, כי אם יסתכל האדם על חסדי ה', יראה שאפילו בעת שהשי"ת מיצר לו, גם בהצרה בעצמה השי"ת מרחיב לו, ומגדיל חסדו עמו וכו' עכ"ל. וזה כמו שרואים אצל יוסף שיש נקודת אור, וזה כדי שיתבונן שהשי"ת אוהב אותו ומשגיח עליו, ועי"ז יתחזק באמונה ובבטחון שהשי"ת יושיעו בקרוב בגאולה שלימה.

חנוכה - בגדר דין נר לכל אחד ואחד

הרמב"ם בהלכות חנוכה פרק ד' הלכה א' כתב וז"ל: כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר, מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד, כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה. בלילה הראשון מדליק עשרה נרות, ובליל שני עשרים, ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות. עכ"ל.

והמבואר מדברי הרמב"ם, דהא דאמרין במסכת שבת (כ"א, ב) ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך. אין הפירוש נר לכל אחד ואחד, שכל אחד ידליק בפני עצמו, אלא פירושו, דהמדליק מדליק נר לכל אחד, וכולהו חזא הדלקה ניהוה.

והרמ"א (תרע"א ס"ב) כתב וז"ל: ויא' דכל אחד מבני הבית מדליק (רמב"ם) וכן המנהג פשוט. דהרמ"א מפרש דהמהדרין נר לכל אחד ואחד, פירושו שכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו. ומקשה **הבית הלוי** על הרמ"א מדברי הרמב"ם שמבואר להדיא, שהמדליק מדליק בשביל כל אחד מבני הבית ולא שכל אחד מבני הבית מדליק? וכן הקשה בספר גליא מסכתא.

ובספר חידושי מרן הגר"ז הלוי על הרמב"ם, מבאר ביסוד המחלוקת, דהנה הרמב"ם בפרק ב' מהלכות מילה ה"ד כתב וז"ל: המל כל זמן שעוסק במילה, חוזר בין על ציצין שמעכבין, בין על ציצין שאין מעכבין. פירש, על ציצין מעכבין חוזר, על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר. עכ"ל
וכתב הכסף משנה שם: דרש"י והטור חולקין על זה, וס"ל דזהו רק במל בשבת, דשם הוא דנאמר הדין, דאם פירש הויא התחלת מילה ולא ניתן שבת להדחות בשביל ציצין שאינן מעכבין את המילה, אבל בחול לעולם חוזר אף על ציצין שאינן מעכבין את המילה, משום הידור מצוה.

ובבית הלוי מבאר מחלוקת הרמב"ם ורש"י והטור, דהרמב"ם ס"ל דלא שייך הידור מצוה אלא בשעת קיום המצוה, אבל אם קיים את המצוה עצמה לא שייך לקיים הידור מצוה לחוד, ולכן במילה לאחר שפירש דקיים גוף המצוה, לא שייך לחזור על ציצין שאין מעכבין לקיים מצות הידור בלבד. ולרש"י ולטור ס"ל דאפשר לקיים מצות הידור בלבד.

ועפ"ז מבאר הגר"ז זצ"ל, דלכן גם בנרות חנוכה, דעת הרמב"ם, דאם בעל הבית מדליק נרות כנגד כל אנשי הבית, והכל הוי הדלקה אחת, הוא מקיים את המצוה בהידור, אבל אם הבעל הבית מדליק לעצמו, כיון שכל אנשי הבית יצאו את עיקר המצוה נר איש וביתו, אם ידליק כל אחד בפני עצמו, יקיים כל אחד הידור מצוה בלחוד בלא עיקר המצוה, וס"ל לרמב"ם שלא שייך לקיים הידור מצוה בלחוד בלא עצם המצוה. אולם הרמ"א אזיל לשיטתו בהלכות מילה (ו"ד, רס"ה) שפסק כרש"י והטור, שביום חול אפילו כשפירש, צריך לחזור אף על ציצין שאינן מעכבין את המילה, דאפשר לקיים הידור מצות בפנ"ע ולכן גם בני חנוכה כתב דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, ואף שכל בני הבית יצאו את המצוה בהדלקת בעה"ב, שייך לקיים הידור מצוה בלחוד, מה שכל אחד ואחד ידליק בפנ"ע.

ובספר אבי עזרי למרן הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל, הקשה על הגר"ז זצ"ל שכתב, שהרמ"א דס"ל שכל אחד מאנשי הבית מדליק, משום דאזיל לשיטתו ששייך לקיים הידור מצוה בפני עצמה בלא עצם המצוה כרש"י והטור, הרי לרמ"א דכל אחד מבני הבית מדליק, הוא אינו רוצה לצאת בהדלקת בעה"ב, א"כ הוא מקיים את עיקר המצוה ולא הידור בלבד, וגם לדעת הרמב"ם שכל בני הידור מצוה בפני עצמה, כאן כל אחד מבני הבית שמדליק מקיים את עיקר המצוה, כיון שמתכוין לא לצאת בהדלקת בעה"ב?

ובשו"ת רבי עקיבא איגר זצ"ל מהדורא תניינא סימן י"ג כתב כן, כיון שכל אחד מדליק, וכוונתו שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, ממילא מחוייב הוא מדינא להדליק, וכן הוכיח מהרמ"א סימן תרע"ז ס"ק ט' שכתב שם על הרמ"א בסעיף ג', שכתב, שאף שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם, וכן נוהגין, עכ"ל. וכתב הרמ"א בסק"ט, שאם רוצה להדליק בעצמו בכלל מהדרין הוא, וכתב בתשובת מהר"ל. ומשום ברכה לבטלה ליכא, כיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו, ממילא חל חיובא עליה. עכ"ל. ומדברי הרמ"א הוכיח הגרע"א שהמהדרין שמדליקין כל אחד בפני עצמו, הם מקיימים את עיקר החיוב של הדלקת נרות חנוכה, כיון שאינם רוצים לצאת בשל הדלקת בעל הבית. ולכן מקשה האבי עזרי על הגר"ז זצ"ל, שכתב דהרמ"א לשיטתו דס"ל ששייך לקיים הידור מצוה בפני עצמה. הרי כאן כל אחד מבני הבית שמתכוין לא לצאת בהדלקת בעל הבית מקיים עיקר המצוה.

ונראה לישב את דברי הגר"ז זצ"ל, דהנה הגרע"א שם מקשה סתירה בדברי הרמ"א, דהרמ"א בסימן תרע"ד ס"א כתב וז"ל: ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד, והשאר אינו אלא למצוה וכו'. וכתב הרמ"א (סק"א) וז"ל: דעיקר מצותו, כלומר דבנר אחד

סגי לכל בני הבית עכ"ל. ומבאר הלבושי שרד כוונתו, שאפילו בלילה הראשון שכל אחד מאנשי הבית מדליק נר אחד לא ידליקו הנר שמדליק השני מהני שהדליק הראשון, כיון שמצד הדין כולם יוצאים בנר שהדליק הראשון, מדין נר איש וביתו עכ"ל. והקשה הגרע"א והא מ"מ כיון שאין רצונם לצאת בהדלקתו של זה, המה מחוייבים מדינא בהדלקה, והוי נר חנוכה ממש וצע"ג.

ונראה לישב את הסתירה במג"א, דבסימן תרע"ז מדובר באכסנאי, שאשתו מדלקת עליו בביתו, והוא גר עכשיו בבית אחר, ולכן אם הוא מתכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו, הרי הוא מתנתק מהבית שגר שם, ורוצה שהבית שהוא מתאכסן שם עכשיו יהיה ביתו, וידליק בו נר חנוכה, ורוצה שפיר כתב הרמ"א בשם תשובות מהר"ל, שחייב מדינא להדליק, כיון שהאכסנאי שגר שם עכשיו זה ביתו. אבל בסימן תרע"ד בסעיף א' ברמ"א ובמג"א שם, מדובר שב' מאנשי הבית גרים בבית אחד, בזה לא יכול אחד להתנתק מחבירו, כיון שהם גרים בבית אחד, וחז"ל אמרו נר איש וביתו, שכל בני הבית יוצאים ידי חובתם בנר אחד, ולא מועיל כוונתו שאינו רוצה לצאת ידי חובתו בהדלקת חבירו, ולכן שפיר כתב הרמ"א שלא ידליק השני מהנר שהדליק הראשון, כיון שהשני יצא ידי חובתו בנר שהדליק הראשון, והנר שמדליק השני לעצמו זה רק הידור מצוה, יוצא מדברי הרמ"א כפי שמבאר את דברי הרמ"א, שב' אנשים מאנשי הבית שגרים בדירה אחת, לא מועיל מה שאינו רוצה לצאת בנרות שהדליק חבירו, וכל הדלקתו רק הידור מצוה בלבד.

ולפ"ז יתיישבו גם דברי הגר"ז זצ"ל מקושת האבי עזרי, דאיהו בא לפרש את דברי הרמ"א אשר מיירי כשכל בני הבית דדים בבית אחד, וכדברי הרמ"א, דבמקום זה אי אפשר לבני הבית להתנתק מהדלקתו של בעל הבית, ויוצאים הם את עיקר המצוה בהדלקתו של בעל הבית, והדלקתם זה רק להידור מצוה ולא הדלקת חיוב.

ג- הנפ"מ לדינא ממחלוקת הגרע"א והגר"ז

ונראה דיש כמה נפ"מ לדינא, האם כדברי הגרע"א, שבני הבית מכוונים שלא לצאת בהדלקתו של בעה"ב ומקיימים בעצמם את עיקר החיוב של הדלקת נר חנוכה, או כפי העולה מדברי הרמ"א וכמו דס"ל לגר"ז, שכל בני הבית יוצאים בהדלקת בעה"ב את עיקר החיוב, ומדליקים בעצמם רק להידור מצוה בלבד.

א הרמ"א בסימן תרע"ה ס"ג כתב וז"ל: ולדין דכל אחד מבני הבית מדליק בפני עצמו, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק גם כן עכ"ל. ויש להסתפק האם עדיף לכתחילה שהגדול ידליק בתחילה, ולבסוף ידליק הקטן שהגיע לחינוך, או שיכול הקטן שהגיע לחינוך לכתחילה להדליק לפני הגדול, נראה דלפי דעת הגרע"א שאם דעתו לא לצאת בהדלקת חבירו חל עליו החיוב מדינא להדליק. לכן יכול הקטן שהגיע לחינוך להדליק בתחילה, והגדול ידליק אחר כך, ויקיים בעצמו את עצם החיוב של הדלקת נרות חנוכה. אולם לפי העולה מדברי הרמ"א בסימן תרע"ד, וכפי דעת הגר"ז זצ"ל, שכל אנשי הבית יוצאים ידי חיוב הדלקת נרות חנוכה בהדלקת הראשון, ושאר בני הבית מקיימים רק הידור מצוה בלבד, ובסימן תרע"ה ס"ג, כתב המחבר יש מי שאומר שקטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול בנר חנוכה, נמצא שאם הקטן שהגיע לחינוך ידליק בתחילה, הוא פטר את כל בני הבית בהדלקתו, ואפילו שיכוונו שלא לצאת לא תועיל כוונתם והם יקיימו בהדלקתם רק הידור מצוה. אולם עצם המצוה יצאו כבר בהדלקת הקטן שהגיע לחינוך. ולכן עדיף שידליק המחוייב בגוף המצוה מאשר שיצאו בהדלקת המחוייב רק מדין חינוך ולכן לפי העולה מדברי הרמ"א ולדעת הגר"ז זצ"ל, עדיף שהגדול ידליק בתחילה. [ומיהו אם הקטן לא הגיע לחינוך, לכ"ע יכול הוא להדליק לכתחילה גם לפני הדלקת הגדול, כיון דלכ"ל לא יוצאים בהדלקתו, וכל אחד יקיים את עצם המצוה כשידליק נרות חנוכה].

ב עוד נפ"מ לדינא, אם לאחד מבני הבית יש שמן זית, ולשאר בני הבית יש שאר שמנים או נרות, האם עדיף שידליק מי שיש לו שמן זית בתחילה, או שאין קפיא ויכולים שאר בני הבית שיש להם שאר שמנים או נרות להדליק בתחילה, ולדעת הגרע"א שכל אחד שמדליק מקיים את עצם המצוה של נרות חנוכה, לכן יכולים גם בני הבית שיש להם שאר שמנים או נרות להדליק בתחילה. כיון שמי שידליק בשמן זית יקיים את עצם המצוה בשמן זית. אולם לפי העולה מדברי הרמ"א, וכפי דעת הגר"ז זצ"ל, שכל בני הבית יצאו עצם המצוה בהדלקת הראשון, והשאר רק מקיימים הידור מצוה, נמצא שכל בני הבית יצאו המצוה בשאר שמנים או בנרות, ולכן עדיף שהמדליק הראשון ידליק בשמן זית, כדי שיצאו ידי עצם המצוה בשמן זית.

ג אם רבים בני הבית, וחלק מבני הבית מדליקים בפתח הפונה לרשות הרבים, וחלק מבני הבית שאינו להם מקום, מדליקים בפנים, האם עדיף שהראשון ידליק על הפתח הפונה לרשות הרבים, ואחר כך ידליקו שאר בני הבית במקומות אחרים, או שאין קפיא בזה, ויכולים המדליקים בפנים הבית להדליק בתחילה. לדעת הגרע"א שכל אחד שמדליק מקיים את עצם המצוה של נרות חנוכה, יכולים אפילו המדליקים בפנים הבית להדליק בתחילה, כיון שמי שמדליק על הפתח הפונה לרשות הרבים יקיים כשידליק את עצם המצוה, אולם לפי העולה מדברי הרמ"א, וכפי דעת הגר"ז זצ"ל, שכל בני הבית יצאו את עצם המצוה בהדלקת הראשון, והשאר רק מקיימים הידור מצוה, נמצא שכל בני הבית יצאו את המצוה בנרות שדולקים בפנים הבית, ולא בפתח חבית, ולכן עדיף שהמדליק הראשון ידליק בפתח הבית שפונה לרשות הרבים, כדי שיצאו את עצם המצוה בנרות שדולקים על הפתח הפונה לרשות הרבים.

מעון ביתך

התבוננות ותפיסות עומק ביקרת ומעלת בית ה'

או הכל או לא כלום?

לא להחמיץ את ההזדמנות

במאי עסקינן?

מבקשים אנו לנצל את ההזדמנות.

בכל עסק כלכלי או מדיני, יש את "זמן הזהב", בו ניתן לגרוף רווחים ולזנק קדימה.

גם ברוחניות תקפים כללי ה'ביזנס' כמו שלימדונו רבותינו כמו החפץ חיים ועוד.

הנושא הכאוב שנקרא "כבוד בתי כנסיות ובתי מדרשות", עתיק יומין הוא, והנסיון לחזק ולהתחזק בו מבליח אחת לכמה זמן מול עינינו מעל גבי לוחות המודעות ובעלונים שונים...

יש אשר קוראים את מכתבי הרבנים, את ציטוטי ההלכות והמוסרים, חשים איזו צביטה בלב ומנסים להתחזק, ויש אשר מושכים בכתפיים (וגם זו מדריגה)...

אך בזמן הזה השתא, כאשר עדיין שוהה באויר רסס טיפות ההתרגשות מן החזרה אל התפילות והלימוד בבתי המדרשות, וכאשר עדיין אין הדבר מובן מאליו כמימים ימימה, לא נוכל להפטיר כדאשתקד. זו הזדמנות 'עסקית' לשנות ולו במשהו את המבט.

מה שביקשנו לבסס בשני הגליונות הקודמים היה, שאין נכון להעמיד את כל הסוגיא סביב המוכנות להימנע ולהתאפק ממה שאסור לעשות בבהכ"נ ובהמ"ד, אלא הסוגיא מתחילה קודם לכן, בעצם התפיסה שלנו אודות הבית הלזה שבו אנו שוהים יותר מאשר בבית! של מי הוא? מה הוא? ובמידה ואנו נוחתים לסוגיית קדושת המקום, האם הדבר מסתכם בכך שהבית הזה הוא "מחייב" לחלות איסורים שונים, או שבעצם יש לנו הארה ורווח מעצם היותנו בו. האם כאשר הננו מספרים על עצמנו כי אנו זוכים ללמוד במשך היום, אנו זוכרים גם פרט נוסף וחשוב מאד, והוא שזוכים אנו ללמוד בתוך בית מדרש, בתוך מקום קדוש?

הרי אפילו השהות עצמה, ללא כל לימוד ותפילה, היא מצוה (כמ"ש בטוש"ע סי' קנא), על אחת כמה וכמה כשיושבים ועוסקים בתורה ובתפילה, ודאי שהישיבה היא מצוה, וגם התורה והתפילה מעולים טפי על ידי זה. לגבי תפילה ידוע מה שאמרו בגמ' דאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. ולגבי ת"ת איתא ברמב"ם פ"ג מהל' ת"ת: "אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה משכח".

עוד למדנו שבצד האזהרות על מה שאסור לעשות, יש גם הכוונה לשמוח ולהשתוקק אל המקום הזה. בצד: "מה נורא המקום הזה", יש גם: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך". מצד אחד: "אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך", ומצד שני: "ונדעה נרדפה לדעת את ה'". הלכות פסוקות נובעות מכך עיקרון זה, שלא תהא הישיבה בבית כנסת עליו כמשאוי, אלא כדבר נוח ונעים.

גם את מצות ישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות יש לקיים בדרך של "עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב!"

מאה אחוז הצלחה?

מטענות היצר המפורסמות היא שכל נושא מוגדר כ"עיסקת חבילה". על פי שיטתו, במידה ואין נראה לו לאדם כי יצליח לממש את שאיפתו הטובה במלואה, או שיתכן ולא יוכל למלא בשלימות אחר הנדרש, שוב אין תועלת בנסיון להצליח במידת האפשר. פחות ממאה אחוז הצלחה לא נחשב בעיניו. וכך מתייאר האדם מלכתחילה.

בנידון דיין, הבה נודה על האמת, כי אצל לא מעט מיושבי בית המדרש, הלכות בית הכנסת ובית המדרש, הם מהדברים הנידושים בעקביים. ולכאורה ייפלא, איך יתכן שאותו בחור או אברך יחמיר על עצמו בכל נושא של הלכה - הוא לא ירהיב לטלטל אף במקום שיש עירוב מהודר; לא יהין להכניס לפיו מאכל חמץ שנמכר בפסח, ויש רבים שאף לא יאכלו קמח שספק אם נטחן קודם הפסח, אף שהיא חומרא רחוקה; ואילו לגבי הלכות בית הכנסת ובית המדרש שהן דינים ערוכים, מצוי שאותו אברך אינו מקפיד כלל, ומרשה לעצמו לדבר ככל העולה על רוחו בבהמ"ד, ולפעמים לפטפט בטלפון נייד וכו', ולמה אינו חושב להקפיד או למיצער "להחמיר" בנושא זה?

מוכרת התפוחים

נראה פשוט שהסיבה העיקרית היא אותה הנחה יסודית שמכיון שאנו יושבים בבית המדרש במשך כל היום, קשה הדבר לשמור על כל קוצו של יו"ד בהלכות כבוד בהמ"ד, ועל כן אנו נכנעים ומתייאשים מול אתגר זה. שומעים אנו את הקול המלחש מבפנים: "או הכל או לא כלום".

אבל כמובן שזו טעות, וכהמשל המפורסם של החפץ חיים על מוכרת התפוחים שקונדס אחד הפך את דוכנה, והיו התפוחים מתגלגלים לכל עבר, וכאשר עמדה האשה ופכרה ידיה, הוכיח אותה אדם אחד: אם כולם חוטפים, גם את תחטפי ולפחות תצילי כמה תפוחים.

וכן לימדנו רבינו ישראל סלנטר זללה"ה כי בעבודת התשובה יש להתמקד בעיקר בבחינת ה'קלות', כלומר באותם אופנים שנקל לקיים את הדין.

נמצא שאם ברצוננו לנצל את ההזדמנות ולהתקדם בכיוון חיובי ביחס לכבוד בהכנ"ס ובהמ"ד, כדאי שננער מעלינו את התפיסה שלוקחת את כל הסוגיא המעשית כמקשה אחת, אלא לפרק את הנסיון לחלקים, ולברר מה הם האופנים היותר קלים לקיום, גם אצל מי שספון בבית השם במשך כל היום. כשנתבונן בדבר, נוכל למצוא לא מעט אופנים בהם הנסיון הוא בגדר ה'קלות', ויהיה זה צעד חשוב בכיוון הנכון.

נשמח לקבל מאת הקוראים הנכבדים רעיונות לנקודות קטנות של חיזוק, המתאימות לפרסום לתועלת הרבים. בדוא"ר yrlesser@gmail.com

שאלה נוספת של חגי- ו'יאמר חגי, אם יגע טמא נפש בכל אלה טמא מת בלחם, ולחם בניזיד, וכי היטמא, ויענו הכהנים ויאמרו יטמא". לשמואל אף בזה לא אישתבש להני רוביעי בקודש טמא, ולרב י"ל שבזה לא אישתבש מפני שהיו בקיאים בטומאות מת ולא בטומאות שרץ וחשבו ששרץ לא עושה רביעי, או שאכן שאל אותם על שלישיו דטמא נפש היינו מת עצמו, וידעו ששלישי בקודש טמא, ורביעי בקודש לא ידעו כנ"ל.

המשך דברי חגי- "ויען חגי ויאמר, כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ד', וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא", לרב אמר טמא משום שטיהרו דבר טמא, ולשמואל צ"ל דמתוך שקלקלו מעשיהם שהיה מתנבא שלאחר זמן בבית שני יקלקלו מעשיהם בשאר עבירות מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה.

דין משקי בית מדבחיא-

לוי תנא משקי בית מדבחיא דכן- והיינו כל המשקין של קודש, שהם נקראים ע"ש מבח, כגון דם לזריקה, ומים ויין לנסכים, ושמן למנחות. הגמ' אומרת שבהכרח ס"ל כשמואל שהכונה טהורים מלטמא אחרים אבל הם עצמם טמאים, צ"ל שהלחם והיין וכו' נגעו כולם בראשון והיינו שלא אישתבש כהני, משום שבתחילה שאלם אם נגעו זה בזה ואמרו לו שהם טהורים, מפני שמשקה בית מדבחיא לא טמא, ואח"כ שאלם אם כולם נגעו בטמא מת ואמרו לו שהם עצמם טמאים. דאין לומר דס"ל כרב, דא"כ אין כאן טומאה כלל, אמנם לרב עצמו לא קשיא כיון דהני מעבדיהו, ותניא כוותיה דלוי.

מתי חל על המשקין דין משקי בית מדבחיא- משקי בית מדבחיא שנטמאו בפנים והוציאן לחוץ טהורים מלטמא אחרים אבל הם עצמם טמאים כגונבא חגי, ואם נטמאו בחוץ לפני שהל עליהם שם מדבחיא והכניסם לפנים טמאים ומטמאים אחרים, דטומאתם כבר ירדה בהם ומי הפקיעה

י"ז: משקי בית מדבחיא והיינו הדם והמים שנטמאו, בין בכלים בין בקרקע טהורים, ולר"ש משקי בית מדבחיא טמאים ומטמאים כשיטתו לעיל ט"ז. בכלים טמאים, ובקרקע- דם חולין או בעלי מומין או זבח שנפסל טמא כיון שאף במקום אין עליהם שם מקוה (ולפי זה לא אלא יוסי בן יעזר שמשקה בית מדבחיא דכן אלא במים ולא בדם), אבל מים שבקרקע אם יש בהם רביעית שראוי להטביל בהם מחטים וצינוריות טהורים, כיון שמדאורייתא הוי מקוה טהור, ומקוה אינו מקבל טומאה, ובבית מדבחיא אוקמה אדאורייתא. והא דקיימא לן שטומאת משקין ברביעית היינו לטמא אחרים, אבל הם עצמם טמאים בכל שהוא. (ועיין תוס' יד'). ומהברייתא שאומרת דין זה מבואר כרב.

מדיני תורה- א' א"כ מקוה אינו מקבל טומאה מדאורייתא דכתבי "מקוה מים יהיה טהור. ב' שיעור המקוה לאדם הוא מ' טאה דכתוב "את כל בשרו ובעיני מים שכל גופו עולה בהן, אבל לכלים קטנים כשר מדאורייתא אף רביעית מים, ופחתו מרביעית פסול, ורבנן פסלו מקוה בפתות ממי טאה, וכן גזרו שמואל על משקין שבקרקע אם אין בהם מ' טאה. ג' כתבו התוס' שמים שאובים כשרים לטביל מדאורייתא ופסול מדרבנן שמה יבואו להטביל בכלי, ומ"מ מעין כשר בכל שהוא אפי' מדרבנן.

הגמ' מוכיחה שלמ"ד טומאת משקין דאורייתא, אין הלכה למשה מסיני לטהר משקי בית מדבחיא.

ביאור שיטת רבי יהודה בטומאת משקין-

הובא לעיל (ט"ז). מהברייתא שלר"י משקה מטמא בין אוכלים ובין כלים מדאורייתא.

הגמ' מוכיחה שר"י חזר בו והוא סובר שאין משקין מטמאים כלים מדאורייתא, ממה שאמר ר"י **בכלים שיש להם אחוריים ותנן** והיינו שראויים להשתמש בתוכם ובאחוריהם (וכתבו התוס' דה"ה בכל כלי שטף ובא אפוקי מש"ס שרק כלי שיש לו תפירות שא"א להוכיח שי חילוק בין תוכו לאחוריו). שהדין הוא שיש לטמא תוכם ונטמא גבם, אבל אם נטמא גבם לא נטמא תוכם, דהני מילי בנטמא הכלי מחמת משקין שנטמאתם ורבנן עבדו ורבנן איתא כדי שלא יבואו לשחוף תרומה קדושים, אבל נטמא מחמת שרץ שטומאתו דאורייתא אף בנטמא גבם נטמא תוכם, ואין לומר דאיירי במשקין הבאים מחמת ידיים שגזרו רבנן שיהיו סתם ידיים שניות, ומטמאים משקים להיות תחילה, דא"כ ליפולגו במשקין עצמם בין בא מחמת ידיים לבאין מחמת שרץ.

הגמ' מסתפקת אם ר"י חזר בו ממה שסבר שמשקין מטמאים כלים, אבל גם אחרי שחזר בו עדיין ס"ל דמשקין מטמאים אוכלים מדאורייתא כרבי יוסי ור"ש, או דס"ל שאין משקין מטמאים כלל אלא מדרבנן כר"מ.

י"ח: הגמ' אומרת שא"א להוכיח מהא דאמר רבי יהודה שפרה ששתתה מי חטאת והיא של זבח או של חולין, ושחטוהו בעזון בעמיה, אין בשרה טמא משום דבטלו בעמיה (ולת"ק בשרה טמא דמי חטאת מטמאים אפי' אדם וכלים דכתבי "והונגע במי הגדה וכו'), ומזה שאינה טמאה טומאה קלה (אוכלים) מבואר שאין משקין מטמאים אוכלים מדאורייתא, והכא כדי שביחא לא גזרו רבנן טומאה כלל. ד"ל שבאמת ס"ל דמשקין מטמאים אוכלים, וכונת ר"י שבטלו טומאה חמורה (אדם וכלים), ולפי זה כולה ר"י היא, שהרי אין לומר שלת"ק מטמא טומאה חמורה, שהרי אמו בשרה טמא ולא תנא אדם וכלים, או דנימא דלר"י אינו מטמא כלל אפילו טומאה קלה משום דהוי ליה **משקה סרוח** וכתבי "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" פוט למשקה סרוח.

טומאה קלה מיהא ניטמאו- לרש"י היינו שמכח מה שהם עצמם היו טמאים טומאה חמורה יטמאו בטומאה קלה, דאין לך נגיעה גדולה מזו. ולתוס' יטמאו טומאה קלה משום שכל שסופו לטמא טומאה חמורה מטמא טומאה קלה, והמי חטאת היו טמאים טומאה חמורה, וממילא אף כשפקעה הטומאה חמורה לא פקעה מטומאה קלה (ואמנם בבשר הפורש מאבר מן החי אינו טמא וצריך הכשר, כיון שלא היה טמא אלא משום אברו).

רבי יהודה אומר בטלו בעמיה- כתב רש"י דבטלו כיון שאינם ראויים עוד למי חטאת, ובתוס' כתבו שהמים נפסלו בהסח הדעה, ובתוספתא איתא הטיעם דכתבי "למשמרת" יצאו אלו שאינם למשמרת. עוד כתבו התוס' שדוק בעמיה בטביל, אבל בפייה לא בטלו, ומה ששינוי שכל העונות פוסלים מי חטאת, התם איירי קודם שיהיו משקין מעוררין בשתייה חיותם בכלי, או שנפסלו משום מלאכה.

ביאור שיטת רבי יוסי בטומאת משקין-

הובא לעיל (ט"ז). מהברייתא שלרבי יוסי ור"ש שמדאורייתא משקה מטמא אוכל ואינו מטמא כלי. הגמ' מבארת מקורו של רבי יוסי מהא דכתבי "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי **יטמא**", שאם היה המשקה בחוץ כלי חרס טמא אף המשקה טמא, ורבי יוסי דורש **יטמא יטמא** שמשקה מטמא אוכל.

שלישי בחולין- ורבי יוסי דרש דרשה זו **לשיטת רבו ר"ע** (וליה לא סבירא ליה אלא ס"ל שמשקה אינו מטמא אוכל מדאורייתא אלא מדרבנן, ושני אינו עושה שלישי בחולין. י"ח), שדרש ר"ע שכבר שני עושה שלישי בחולין, והכא דכתבי "וכל כלי חרס אשר יפול מוחם אל תוכו וכו' יטמא", שאם נכנס הערץ לאיירי הכלי אע"פ שלא נגע בכלי הכלי נטמא ונעשה ראשון, והאוכל שבתוכו נעשה שני, ודריש ר"ע יטמא יטמא, שהשני עושה שלישי מדכתבי יטמא ולא טמא בחולין דקרא סתמא כתיב, והאוכל לא מקבל טומאה ישירות מהשרץ, דא"כ אף כלים שבאיירו יטמאו.

הגמ' שואלת מנין לרבי יוסי לדרוש מ"יטמא" שהמשקה יטמא אוכל, ולא שהמשקה יטמא משקה. והגמ' מותרצת שלא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה (לרש"י כותה הגמ' לדרשה לקמן י"ח: מ"יטמא, ולתוס'

הכונה לדרשה לעיל י"ד: מ"טמא הוא), ורבינא מותרץ דכיון שגם ה"יטמא" הקודם באותו פסוק איירי במשקין, לעירבינהו וינכתבינהו, ולמה צריך לכתוב פעמיים יטמא.

הגמ' שואלת מנין לרבי יוסי לדרוש מ"יטמא" שהמשקה יטמא אוכל, ולא שהמשקה יטמא כלים. והגמ' מותרצת שמשקה אינו מטמא כלי מק"ו, שהרי אפי' כלי שהוא עצמו מטמא משקה אינו מטמא כלי, דכתיב "כל אשר בתוכו יטמא, **מכל האוכל**". כ"ש שמשקה שנטמא מכלי לא יטמא כלי, ואף אוכל הבא מחמת משקה מטמא אוכל אף שהאוכל עצמו אינו מטמא אוכל, התם אין זה קולא בטמאה אלא לפי שאין עושה כיוצא בו. תוס'.

י"ח: ואין לומר שדווקא משקה שנטמא מכלי לא יטמא כלי, אבל משקה שבא מחמת שרץ יטמא כלי, משום שלא הוזכר בתורה שמשקה נטמא משרץ, אלא זה נלמד בק"ו ממשקה הבא מחמת כלי, וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואף משקה הבא מחמת שרץ אינו מטמא כלי.

הקשו התוס' דא"כ משקין שנטמאו משרץ יהיו שניים כמשקין הבאים מחמת כלי, ות"י שלא מצינו דבר שנטמא מאב הטומאה שאינו ראשון. עוד הקשו התוס' שנלמד ק"ו מאוכל הבא מחמת שרץ שנטמא אוכלים, כ"ש ששרץ עצמו יטמא משקין, וא"כ אוכל ומשקה שנטמאו משרץ יטמאו כלי, ות"י שאוכל אינו מטמא כלי אפי' אם נטמא משרץ, שהרי משקין שנטמאו מכלי מטמאים אוכל ולא כלי, וכו"ש שאוכל שנטמא משרץ שאינו מטמא אוכל לא יטמא כלי.

כמה ילפותות לדיני טומאה

מנין שאוכל מטמא משקה ל"ע- כתיב "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא" מכאן שאוכל מטמא משקה. ואין לומר שלא ללמד שיטמא כלי, שהרי אפי' משקה שנטמא אוכל אוכל אינו מטמא כלי, כ"ש שאוכל שאינו מטמא אוכל לא יטמא כלי. ואין לומר דאוכל חמור ממשקה שהרי אוכל מטמא משקה ומשקה אינו מטמא אוכל, והכי נמי נימא שאוכל יטמא כלי אע"פ שמשקה אינו מטמא כלי, דמה שאוכל מטמא משקה אינו חומרא באוכל, אלא משום שמשקה עלול לקבל טומאה, שהרי הוא מקבל טומאה אפי' בלא הכשר. והקשו התוס' שאין לומר שזה חומרא במשקין, דא"כ למה משקה נטמא רק מאוכל ולא ממשקה.

מנין שאוכל ומשקה אינו מטמא כיוצא בו- כתיב "יטמא" מכאן שאוכל או משקה שנטמא מכלי אינו עושה כיוצא בו, דאף דררשינן שיטמא אחרים, מ"מ קרינן בתרויהו יטמא למעט שאין עושה כיוצא בו. וצריכים את הילפותא מ"וכי יותן וכו' **טמא הוא**" ללמד שגם משקין הבאים מחמת שרץ (שהם חמורים ממשקין שנטמאו מכלי) אינם מטמאים משקין, שאף שהפסוק איירי באוכלים יש ללמוד מאוכל למשקה. ולא כתבה תורה רק פסוק זה ונילף משקין שנטמאו מכלי מק"ו, דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב ליה קרא.

מנין ששלישי בקודש טמא ורביעי בקודש פסול- רבי יוסי לומד שלישי בקודש מדכתבי "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" מי לא עסקינן דנגע בשני ושני איקרי טמא דכתיב "יטמא", ורביעי שהוא פסול לומד רבי יוסי ממוחסר כיפורים שהוא מותר בתרומה דכתיב "ובא השמש וטהר ואח"כ יאכל מן הקדשים", ופסול בקודש דכתיב "וכפר עליה הכהן וטהרה", שלישי שהוא פסול בתרומה ק"ו מטבול יום שהוא מותר בחולין ואסור בתרומה, כ"ש שיעשה רביעי בקודש. וכיון שלמדנו שלישי מן התורה מפרץ ק"ו ונבכאי גונא ליכא למימר דזיו רש"י. ונתבס' כתב דניתח ליה למידרש שלישי מקרא ולא מק"ו. עוד כתבו התוס' שהילפותא ממוחסר כיפורים היא שמחוסר כיפורים הוי כשלישי, ולומדים במה מצינו לכל שלישי, ועל כן לומד זה שייך גם למ"ד שאומרים דזי גם היכא דמפריך ק"ו.

י"ט: הגמ' מוכיחה שלשיטת ר"ע שיש שלישי בחולין אין דורשים ק"ו מטבול יום, דא"כ נפסול רביעי בתרומה וחמישי בקודש ע"י אותו ק"ו, דמה טבול יום שמוחר בחולין פסול בתרומה, שלישי שפסול בחולין אינו דין שיעשה רביעי בתרומה, וליכא למימר דזי דמפריך ק"ו. ור"ע סובר שיש רק שלישי בתרומה ורביעי בקודש, ולא דריש ק"ו מטבול יום או ממוחסר כיפורים משום דאיכא למפריך מה מטבול יום ממוחסר כיפורים שכן הם אב הטומאה (ומכאן הא פריכא עתיד דור אחרון לטהר שלישי בתרומה), ור"ע סובר שלא לומדים מק"ו אלא שלישי בתרומה ובחולין לומדים מיטמא יטמא, ורביעי מדכתבי "והבשר אשר יגע בכל טמא" מי לא עסקינן דנגע בשלישי, דל"ע שלישי נקרא טמא כנ"ל.

והאופן ששייך לר"ע רביעי בקודש הוא שנגע שרץ בכלי וחכ"י באוכל והאוכל במשקה והמשקה באוכל, דט"ל טומאת משקין דאורייתא. ולר"מ ור"י א"ש משקין אינם מטמאים אחרים מתתורה א"כ לא שייך רביעי אלא מדרבנן. (ולשיטת התוס' שייך טומאה דאורייתא ע"י עצים ולבונה, ור"ל שמטמאם א"ם עצים ולבונה מטמאים, ד"ל ס"ל אוכל מטמא אוכל מדאורייתא). ורבי יוסי דס"ל שטמא שלישי בקודש מן בתורה בהכרח דס"ל שאוכל מטמא אוכל מן התורה, שהרי רבי יוסי סובר שמשקין אינם מטמאים אחרים מדאורייתא, וא"כ היכי משכחת לה בשר שלישי שהוא טמא מדאורייתא, אם אוכל אינו מטמא אוכל.

ראיה שר"ע לא סובר רביעי בתרומה וחמישי בקודש- תנן הכלי מצרף מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה שאם נגע טמא באוכל שבצד אחד נטמא האוכל שבצד השני שאינו נוגע באוכל הראשון ע"י צירוף הכלי, אף דאוכל אינו מטמא כלי אפי' מדרבנן, ומשנה זו נשנית מעדותו של ר"ע שטבול יום שנגע במקצת סולת קטורת לבונה או גזלים (שעא"פ שאינם אוכל חיבת הקודש מכשרתו ומשויא לוח אוכל) פסל את כולם, אלמא כלי מצרף מה שבתוכו, ואין לומר שכל גזלת מטמאה את חברתה שהרי כל גזלת יורדת דרגה, וסיוס המשנה הוא והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה, ומבואר שגם לר"ע אין רביעי בתרומה וחמישי בקודש.

ולשיטה זו **צירוף כלי מטמא מדרבנן**. לרש"י הראיה היא שהרי עצים ולבונה אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן, אמנם שיטת התוס' שטמאים מדאורייתא, ולשיטתם הראיה היא ממה ששייך צירוף כלי באפר חטאת שאינו קודש אלא חול. ורבי חנין ס"ל צירוף כלי דאורייתא דכתיב "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת" הכתוב עשה כל מה שבכף לאחת.

י"ט: **מגזירת י"ח דבר-** בו ביום גזרו על הספר טעם התקנה משום שהיו מניחים את הספרים עם התרומה והיו עקברים אוכלים אותם, והידיים אם נגעו סתם ידיים בתרומה בלא נטילה, (והטבול יום אינו גזירה אלא מדאורייתא), והאוכלים והכלים שנטמאו במשקין.

ספק טומאה בירושלים- איתא במתני' שכל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורים ואין שוחשים שהם של זב או זבה או נדה והם אלא הטומאה ומטמאים אדם, חוץ משל שוק העליון ששם היו מתקבצים הטמאים כדי שלא לטמא אחרים, ואפי' היכא שהחזיק זב בשוק זה שנמצא בו רוק לא גזרו על ספק ורק שביירושלים. וכלים הנמצאים בירושלים, אם נמצאו בדרך ירידה טמאים, אבל אם נמצאו בשאר מקומות טהורים, חוץ מגזייתא – מבוארת קטנים הסמוכים למקוה ופעמים עולים בהם ופעמים יורדים, שאם נמצאו שם הם טמאים שהרי מתחילה טמאים היו, ומספיקא לא מפקינן מטומאה, אבל שאר כלים שיש ספק אם נטמאו לא גזרו עליהם מספק.

דין מחט טמאה שנמצאה בבשר קדשים

איתא בעדויות שרבי תינא סגן הכהנים העיד שכתן שחתן בשר בעזרה ומצא שם מחט, הסכין והידיים טהורות והבשר טמא, וזאת המחט נמצאה בפרש הכל טהור. הגמרא מבארת איהו טומאה היתה למחט, ובאזיה אופן ומדוע הסכין והידיים טהורות והבשר טמא.

ממה נטמאה המחט- בשר קדשים שנמצאה בו מחט טמאה, לרב איירי במחט שהיא ודאי טמאה, וכגון שאבדה לו מחט של טמא מת והכירה בבשר, וי"א שבאה הפרה מחוץ לירושלים ופיה חסום דהוי ספק כלים של מקומות אחרים, אבל אם בלעה הפרה מחט מסופקת בירושלים אינה טמאה, דלא גזרו על ספק כלים שביירושלים.

טומאת הידים – ידי הכהן שנגעו במחט לא נטמאות מפני שזכינו שאין טומאת ידים במקדש חכות היא לנו מפני הפסד קדשים, אבל מחוץ למקדש שים ידים טומאות משום ידיים עסקיות. והקשו התוס' למה הידים טומאות והרי אין בהן הסח הדעת, והי' ששמונו על תחת ידים שיהיו שניות, שמתבאר גזרו על ידים שנגעו בראשון שיהיו שניות, ולכן כיון שהכהן נגע במחט, אם היה טומאת ידים במקדש היו הידים שניות, ומה שגזרו שכל הפוסל בתרומה מטמא ידים להיות שניות, זו גזירה אחרת ואינה אלא בקדשים.

טומאת הסכין – הסכין לא נטמאת מהמחט. ודין זה אינו דווקא במקדש אלא אפי' בחולין, שהרי אם הסכין נגע בבשר אין אוכל מטמא כלי, ואם הסכין נגע במחט אין כלי מטמא כלי אא"כ אם אב הטומאה, ולא גזרו חכמים טומאה על הכלים אלא שיטמאין כן המשקין, משום משקה זב חבה, (וכתבו התוס' דס"ל שאין עליהן משקין).

לרב דאיידי במחט של טמא מת א"כ כלי מטמא כלי או אדם, שהרי המחט היא אב הטומאה דחריב הרי הוא כחל, ובגאב הטומאה כלי מטמא כלי או אדם ואדם מטמא אדם או כלי, צ"ל דעזרה רה"ר היא יש ספק אם האדם והסכין נגעו במחט והוי ספק טומאה ברה"ר, דספיקו טהור, ואף דהסכין אין בה דעת לישאל לא גמרין מוטטה לטמא ברה"ר אלא דבר שיש בו דעת לישאל, ובגון אם יש ספק אם אדם נגע בעצמו, (וא"צ שיהיה בטמא דעת לישאל, דא"כ כל ספק טומאות מת ושרץ יהיו מטמאים ברה"ר. (תוס' מ"מ ברה"ר אם הערה היתה רה"ר היה ספקה טמא, משום שהטומאה מהמחט נטמא כלי א"כ אדם שהיה עוסק בהם, וחשיב יש בו דעת לישאל, אפי' אם הכלי מונע ע"ג קרקע ויש ספק אם אדם שנשא שרץ נגע בכלי, וכתבו התוס' דה"ה דהיי' מצי לשנויי שבאדם האדם מחוץ את הסכין חשיב יש בו דעת לישאל. עוד כתבו התוס' שקושיה הגמ' "וימא אין טומאת ידים וכלים במקדש", היינו לר"ע דס"ל שמשקין מטמאים מדאורייתא וא"כ אפי' משקין בתי מטבחיה מטמאים, ומסביר שאף מטמאים כליים.

כ. טומאת הבשר – הבשר טמא, והכשרו לקבלת טומאה הוא כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים שהעור והבשר בעלים, ומתעסק לפיכך את העור והבשר ומעבירה בגרה סמוך לשיחיה ומשקה אותה כדי שתיהיה נוטה להפשט, והעבירה בגרה ושחטה, ועדיין משקה טופח עליה וא"א שלא יפול משום מהמשקה על הבשר בשעת הפשט. רש"י. והתוס' תלשין אין מכשירין, אלא ע"י העור חושך הבשר. אבל דם שחיתתה אינו מכשיר, שהרי דם קדשים אינו מכשיר דכתב "על הארץ תשפכו כמים" ודם קדשים אינו נשפך כמים, ומשקי בית מטבחיה א"כ אין מכשירין דחוקק לומר שרק דם אב מכשיר ומים מכשירים. תוס'. וחיות הקודש אין משכיה לקבלת טומאה ומשויא ליה אוכל י"ל שאינה מועילה אלא לפסול את הבשר עצמו ולא לטמא אחרים, שהרי ר"ל מטמא את חיות הקודש מועילה לטמא אחרים ולעשותם ראשון ושני, וכאן מבואר שהבשר טמא והיינו שמשמטא אחרים. וסתם בשר שלמים שאמרה תורה שהוא מקבל טומאה איכא הכשר טובא מפני שזאכל בכל העיר ומחייבו אותו ומבשלים אותו. וכתבו התוס' שלהלך שחיות הקודש מועילה אף לטמא, מה שמשקי בית מטבחיה אין מכשירין אין הכנה לקדשים שא"צ הכשר, אלא לכיבויים או חולין הנאכלים בעורה, שאין בהם דין חיבת הקודש.

ואם נמצאה המחט בפרש הכל טהור, ואין הפרש מטמא את הבשר משום דאיידי בפרש עבה שאינו משקה, ולרב אשי' אינו מטמא משום דהוי משקה סרוח.

טומאת שרץ

סדר הטומאה השייך משרץ – שרץ מטמא כלי, והכלי מטמא אוכלין, והאוכלין מטמאים את המשקין ודבריו ר"ע יטמא טמא שאוכלין מטמאים משקין, ונמצא ג' טומאות משרץ אבל שלישי אינו עושה רביעי אפי' לר"ע. וס"מנך נזייתא שעושי השיכר מטמא אוכל לכלי ואח"כ משקה. וה"ה ששרץ מטמא כלי והכלי מטמא משקה ומשקה מטמא אוכל, ודאד מיינהו נקט. ואח"כ לאשמועינן דשני עושה שלישי בחולין. אבל אם נגע השרץ במשקין אין המשקין מטמאים כלי, דאפי' ר"י הדר ביה וס"ל שאין משקין מטמאים כלי.

טומאת שרץ באויר כלי – אם השרץ נמצא בתנור ויש בתנור פת והשרץ נגע בפת, נעשה התנור ראשון, ונפת שבתנור נטמאת מהתנור ונעשית שני דלרבנן אינו מטמא חולין, ואע"פ שכלי הרס טמא מאוירי אף שהשרץ נגע בפת בכלי, אין רואים את התנור כאלו הוא מלא טומאה לענין להחשיב שהפת קיבלה טומאה שירות מהשרץ ונתהיה הפת ראשון, דכתב "כל אשר בותכו יטמא מכל האוכל" ללמד דא"כ יטמא כלי טמא כשהוא באויר כלי חרס אבל כלי לא נטמא, ומבואר שאמרם כאילו התנור מלא טומאה, דא"כ יטמא הכלי שבתוכו ויהיה ראשון. שהרי אין הטומאה מטמא כלי, ומה שרק קרא טמא מבואר שהתנור מטמא את מה שבתוכו, והתנור הוא ראשון, וס"מנך לומדים שראשון מטמא אוכל או משקה ולא כלי, וכן אדם שנגע בשרץ אינו מטמא את הגדים אלא בטומאת משא והיינו בגדים שהיו בזמן המשא, אבל לא בגדים שלבש א"כ. וכן אדם אינו נטמא אלא מאב הטומאה, כגון שרץ ונבילה ושבת זרע, ובדומה ומדיירו ומדירו, ונדה ומענותיה ומדירו, ומטמא מת.

שריפת תרומת חמץ טהורה עם טמאה בפסח

תרומה טהורה תלויה וטמאה

הגמרא חזרת לבאר את המשנה (י"ד) שדנה האם מותר בערב פסח לשרוף תרומה טהורה יחד עם טמאה, והאם מותר בעלמא לשרוף תרומה תלויה יחד עם טהורה או עם טמאה.

שיטת רבי יהושע

רבי יהושע אליבא דר"ש – לתנא דמתני' מתייר רבי יהושע לשרוף תרומה תלויה עם הטמאה בפסח, וכן מבואר בבבלי ברייתא בשם ר"ש, שרבי יהושע מתייר לשרוף יחד בין תלויה עם טהורה ובין תלויה עם טמאה דס"ל שכיון שהיא תלויה אי אתה מחזרה על שמירתה, ולר"א אין לשרוף תלויה וטמאה דכיון שאין לה טמאה ודאית הרי הוא מטמא בידים, אבל תלויה וטהורה שרופה, דהואיל ליה הוהוק טומאה אין נזאח כמטמא בידים. וכתבו התוס' דהא דחשיב "תלויה" לר"ש אפי' שמתיר לשרופה, שהרי מותר לטמאות, משום שאף שמתיר לשרופה אינו חייב לשרופה.

רבי יהושע אליבא דרבי יוסי – בבבלי אחרת מבואר בשם רבי יוסי שלכ"ע אסור לשרוף תלויה עם טמאה, שמא יבוא אליהו ויטהרנה, וכן תלויה עם טהורה, וכ"ש טהורה עם טמאה, ולא התירו אלא תרומה טמאה בולד הטומאה או תרומה פסולה עם הטמאה אפילו אם נטמאה באב הטומאה.

וזה שמצינו שרבי יהושע התיר בחבית שנוול לה ספק טומאה, להניחה במקום התרופה או לגלותה, והיינו לגרום לה טומאה, ולא התיר לטמא בידים אפי' שהיא תלויה, היינו כרבי יוסי אליבא דרבי יהושע, שאין לומר שלא התיר רבי יהושע אלא בפסח, דכיון שלא התיר אלא תלויה ולא טהורה, מבואר שטעם ההתרופה מפני שהיא תלויה. תוס'.

ומה שהתיר רבי יהושע בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה יש חולין מטמאים, שאם אינו יכול להציל רביעייה בטהרה יכול לטמא את התרומה בידים, הטעם הוא משום הפסד החולין, דווקא בין חששו משום דהוי הפסד מרובה, אבל בשמן שהוא הפסד מועט מודה רבי יהושע שאסור לטמא את השמן ביד, (וצריך להניח את השמן בכלי מאוס כדי שלא יבוא בו לידי תקלה). והטעם ששמן הוא הפסד מועט משום שגם כשהוא טמא ראוי להדליק בו, ויין אם הוא ראוי לזילוף באמת אסור לטמאו ביד, שהרי זילוף הוא דבר חשוב (דאמר רבי חייה שמ' שאינו עשיר טוב שישתה יין שלוג עולה טעל וזלף מלוג בשתי' טלעים), ומה שהתיר רבי יהושע לטמא יין היינו בין חדש שאינו ראוי לזילוף מפני שאין ריחו נודף, וזה הפסד מרובה, ואסור לישנו שמא יבוא לידי תקלה שאם ישנהו אצלו יבוא לשתות ממנו, ואפי' ניעחו בכלי מאוס ליה ראוי לזילוף. והא דבמתני' חזר רבי יהושע לשרוף תרומה לטהרה ובפי' עצה הוא משום שגם כשהוא טמא ראוי להדליק בו, ויין אם הוא ראוי לזילוף.

ובגמ' כ"א. מבואר שכל ההתרופה לטמא את התרומה הוא כשאין בחולין מאה כנגד התרומה, אבל אם יש בחולין הטמאים מאה כנגד התרומה לכ"ע אסור לטמאה ביד דכיון שהתרומה בטלה באחד ומאה, ויהיה ראוי לז' בימי טומאתו כדמקרא.

ולרב הנא בריה דרבי יהושע כוונת הברייתא שגם רבי אליעזר מודה שאם יכול להציל רביעיית חייב להציל, אע"פ שהכלי שיש לו תוכו טהור וגבו טמא וכגון כלי שנטמאו אחריי במשקין, שטמאות דרבנן, שאחריי טמאים אבל תוכו או אגנו או אטנו או ידיו טהורים, ולא חוששים שמא יגע גבו בתרומה שאפי' שר"א אסור לטמאה ביד אף חוששים לה.

שיטת רבי מאיר ב"ד ניסן שחל בשבת, שמבערים את כל החמץ מלפני השבת, ומותר לשרוף יחד תרומה טמאה תלויה וטהורה, וכדבריו במתני' מדבריהם למדנו ששורפים תרומה טהורה עם הטמאה בפסח.

שיטת רבי יוסי ב"ד שחל בשבת, ששורפין לפני השבת תרומה טהורה בפני עצמה ותלויה בפני עצמה וטמאה בפני עצמה.

חשש תקלה – חבית יין שנטמאה לב"ש צריך לשופכה חבל כולה יחד ואסור לזלף ממנה, שאם יזלף מעט מעט אפי' בו זמנא יבוא לשותות מהיין, ולב"ה מותר לזלף ממנה, ורבי ישמעאל ברבי יוסי ל"ל בשה צריך לשופכה שאין מלפנים בשה, ואין להביאה לביתו שמא ינתנים יבוא לידי תקלה ובביתו מותר לזלף, ולל"ב מותר להביאה מהמטה לבית ואין חוששים לתקלה בזמן מועט כזה, אבל בין חדש צריך לשופכה ובישן מותר לזלף, ואמרו לו שאין הכרעת שלישית מוכרעת.

כ"א. אין הכרעת שלישית מוכרעת – רש"י (כאן) מבאר דהיינו משום שב"ש לא אמרו שאסור בין בבית בין בשדה, וי"ל שאין טעמא משום תקלה. והתוס' כתבו וז"ל רש"י י"ג. שאפי' שהטעם של ב"ש הוא משום תקלה, מ"מ כיון שלא הוכיח דבריו ב"ש וב"ה שהיו שווה בבית ובשדה לא חשיב מכריע, לפי שלא גילו דעתם שייך לחלק בזה. (ובמק"א החשיבו "מכריע" מי שנתנו טעם לדבריו). ושיטת ר"ח שהכרעת דור שלשילי למחלוקת ב"ש וב"ה לא חשיבא הכרעה. עוד כתבו התוס' דהכרעת תלמיד לא היא הכרעה.

כל שעה

איסור הנאה מהחמץ בערב פסח

לדעת תנא דמתני' חמץ אסור בתנאה בפסח ואף בערב פסח, והלחן כ"ח במיאה הגמרא את דעת התנאים השנות האם איסור זה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

בשעה חמישית החמץ מותר בתנאה לכו"ע.

ומתני' הכי פירושו – כל שעה שמותר לכהן לאכול את החמץ שהוא תרומה, והיינו עד טוף שעה חמישית וכר"ג ד"ל חולין נאכלים כל ד' ותרומה כל חמש ושורפין בתחילת שש, מותר החמץ שהוא חולין בהנאה. (ולר"י בשעה חמישית מותר להאכיל אע"פ שאינו אוכל, ולר"מ שעה חמישית מותרת אף באכילה).

ומותר לישראל להאכיל את החמץ לבהמה ולחיה ועופות. וקמ"ל שמותר לתת לחיה כגון חלדה נמה ותחול אע"פ שמצניעה את מה שמשוית, ומותר בבהמה אע"פ שלא מצניעה ואין לחוש שתשייר ולא ידע ולא יבטל ועובר על כל יאה אלא לא ביטלו. וה"ה שיש לחוש שיבוא אכלו ממנו. אבל בחיה אינו עובר משום בל יטמון, דבל יטמון לומדים מ"לא יטמון" וכיון שאינו יודע היכן הוא לא חשיב מצוי, ומ"מ לחולדה אסור להאכיל כיון שדרכה להטמין בחורים וסדקים יותר משאר בהמה וחיה. תוס'. ואיידי בהמה וחיה תני גמ' עופות.

ומותר למכור לנכרי, ודלא כב"ש דס"ל שאין למכור חמץ אא"כ יודע שיקלה קודם פסח דקסברי שמוצה לבערו מן העולם ולא שיהיה קיים, ור"ב אסור למכור כותח שיש בו פירווי לחם ל' יום לפני פסח לרש"י ריב"ב ס"ל לא יבטל ועובר על כל יאה אלא לא ביטלו. וה"ה שיש לחוש שיבוא אכלו ממנו. אבל בחיה אינו עובר משום הפסח. ולתוס' ריב"ב ס"ל כ"ה ו"מ"מ אסור בכותח כיון ששם בעליו עליו, וישבשו שמכרו בנפסח.

ומותר להנות מהחמץ, ואפי' חרוכו קודם זמנו מותר בהנאה לאחר זמנו. רש"י תב דאיידי שבטל טעמו ומריאתו, והתוס' כתבו דאיידי שנפסל מלאכל לכלב.

כ"א: ובשעה שישית החמץ אסור בהנאה לכו"ע, אע"פ שאין איסור האכילה אלא מדרבנן, ואסור למכור, ואם מכר הדמים מותרים דאיונו תופס דמיו. תוס'. ואם קידש אפי' בחיטי קורדנייתא שהם קשות, ומ"מ אם באו לחשש חימוץ כגון שפגלו עליהם מים אין חוששים לקידושין. ואסור להסיק בו תנור וכיורים דאפי' לר"ד דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, אסור להנות מהחמץ בזמן השריפה, והה"ה להתייר היתה משום שהשורפים אפסם מותר, אבל לרבנן הו"ו המקבדים ופשיטא שאסור להנות ממנו. תוס'.

איסורי הנאה

מתוך הדברים שאסרה התורה באכילה יש דברים שאסורים גם בתנאה יש דברים שלא נאסרו אלא באכילה, והאם מותרת מפרטת מה נאסר בהנאה ומה לא, ומביאה לפירוט לדברים אלו.

התר הנאה בגבילה – כתיב "לגר אשר בשעריך נתתנה ואכלה או מכור לנכרי", ואיידי בגר ונחש שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבילות, לר"מ לומדים להתיר גם מכירה לגר מדכתיב "לגר... או מכור", ולומדים להתיר נתנה לנכרי מדכתיב "נתתנה ואכלה או מכור לנכרי", ומה שהתורה כתבה "או מכור" באה בזה להקדים נתניה דגר למכירה לנכרי. ולר"י אסור למכור לגר או לתת לנכרי, דא"כ לכתוב רחמנא "ומכור", וס"ל ד"צ קרא להקדים נתניה לגר, כיון שיש חיוב להחיות גר דכתיב "גר ותושב וחי עמך", אבל נתנה לנכרי אין בה צדקה.

מחלוקת רבי אבהו וחזקיה מתי נכלל איסור הנאה בכלל האיסור אכילה – לחזקיה לומדים איסור הנאה בחמץ מדכתיב "לא יאכל", שלא יהיה בו התר דבר המביא ליה אכילה וסתם הנאות באת ליה אכילה שקונה בדמים דבר, ולר"ב אבהו אף אין כתיב "לא יאכל" "לא תאכל" או "לא תאכל" הדבר נאסר בהנאה, עד שיפירט הכתוב שמוותר בהנאה, כמו שפירטה תורה בגבילה "לגר אשר בשעריך וכו' " ומבואר שאם כתוב "לא תאכל" צריך פסוק מיוחד להתיר הנאה. (וכתבו התוס' דנתנה מחמץ אינו חייב כרת, אע"ג דכתיב כי כל אוכל חמץ וכו' ד"כ כל אוכל" אינו כולל איסור הנאה. והיינו אליבא דר"מ שמוותר לתת לנכרי או למכור לגר. ולר"י שכוונת התורה להתיר רק נתניה לגר ומכירה לנכרי דאי לאו קרא ה"א שכל הנאות מותרות, לומדים איסור הנאה בכל איסורים שבתורה מדכתיב בשריפה "לכלב תשליכון אותו", אותו מותר להשליך אבל שאר איסורים שכתוב בהם לא תאכל אסור, וליכא למלף מדאיצטריך קרא להתיר, דאיצטריך ללמד שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. רש"י. ובתוס' כתבו דאיצטריך להתיר בתנאה עובר שהוציא זר.

בסייעתא דשמיא נפתחו בחודש זה עשרות נקודות הפצה חדשות בבתי כנסיות וכוללים מרכזיים, ניתן לשמוע את הנקודות בטלפון של מבנהי "לדעת" 0737289669.
ניתן להשיג את גליונות המצאת ואת מבנהי "לדעת" על הדף היומי, וכן את גליונות המצאת משנה ברורה או קנין חכמה, במייל A0527692282@gmail.com.
עלויות ההדפסה רבות, ניתן לתרום ב"נדודים פלוס" בקופת "המצאת משנה ברורה".

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב

פרשת וישב ~ פסחים טו'-כא ~ מבחן מס' 49

פרטי הצטרפות:

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבועית על הגמרא או על סיכום, והשאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות בטלפון, וכן ברישום במייל a0527692282@gmail.com.
4. ההספק השבועי מראשון עד שבת כולל. ניתן לענות מחמישי עד אור ליום שלישי ב-05:00 לפנות בוקר.
5. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמ' רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
6. ציון עובר להגרלה הוא 80%. לחוזרים על הגמ' או סיכום מתווספים 10% נוספים.
7. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים שזוכים יקבלו סך 300 ₪. – ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
8. לפרטים ולתרומות בטל' 050-4172898 בין 21.15-22.30 בערב.
9. מדי חודש, **הגרלה נוספת לכלל** הנבחרים (3 זכיות ע"ס 150 ₪ כ"א) לעושים 3 מתוך 4 מבחנים.
10. ניתן להשיג את המבחן ואת סיכומי התמצית בנק' הפצה (שלוחה 4) או במייל הנ"ל.
11. **מדור "לדעת חכמה"** - 4 שאלות נוספות להעמקת החזרה, הגרלה שבועית נוספת לעונים נכון על 3 מתוך 4 שאלות אלו. על זכייה בסך 150 ₪

1. מאיזה דין יש ראייה להתיר לטמא בידיים תרומה שהולכת לאיבוד?

- א. מדברי רבי יהושע שמתיר להניח חבית שהיא ספק טמאה במקום התורפה.
- ב. מדברי רבי יהושע שמתיר לטמא תרומה טהורה שעומדת בהכרח לרדת לגת התחתונה שיש שם חולין טמאים.
- ג. אף מדברי רבי אליעזר שמתיר באופן הנ"ל להניח לתרומה הטהורה לרדת מעצמה לגת התחתונה.

2. העיד יוסי בן יעזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן. מה הכוונה?

- א. לרב הכוונה שהוא עצמו טהור, ולשמואל הכוונה שהוא לא מכשיר לקבל טומאה.
- ב. לרב הכוונה שהוא עצמו טהור, ולשמואל הוא עצמו טמא אבל אינו מטמא אחרים.
- ג. לרב הכוונה שאינו מטמא אחרים, ולשמואל הכוונה שהוא לא מכשיר לקבל טומאה.

3. כלי שיש לו אחוריים ותוך שנטמא מגבו, האם תוכו נטמא או לא (לרבי יהודה)?

- א. לא נטמא תוכו.
- ב. נטמא תוכו.
- ג. אם נטמא ע"י משקין לא נטמא תוכו, ואם נטמא ע"י שרץ נטמא תוכו.

4. מהי כוונת רב פפא לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה?

- א. שאין אוכל מטמא אוכל ואין משקה מטמא משקה.
- ב. שבכל פעם הטומאה יורדת דרגה (ראשון שני וכו').
- ג. ששני בחולין ושלישי בתרומה ורביעי בקודש אינם מטמאים.

"האיש שנותן ליבו תמיד לחזור על למודו, לבד שבזה מצליח ומשתמר תורתו, ניכר בזה חביבותו לתורה" (תורת הבית)

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 500 ₪

לבחירה: אושר עד/יש.

מדור "לדעת חכמה"

לע"נ ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק

1. לפי רבי יוחנן מה כוונת רבי יוסי במתני' אינה היא המידה?
 - א. ששם הטומאה היא מדאורייתא, דס"ל שמשקין מטמאים מדאורייתא.
 - ב. ששם הטומאה היא ודאית, ואין להתיר בטומאת ספק.
 - ג. שאין ראייה מפת שעפשה כיון שהיא עפרא בעלמא.
2. באיזה אופן הציץ מרצה על טומאה שהותרה בציבור לכו"ע (גמרא ורש"י)?
 - א. כשהדם טמא.
 - ב. כשהקומץ טמא.
 - ג. כשהבשר טמא.
3. כתיב "הן ישא איש בשר קודש וכו' היקדש, ויענו הכהנים ויאמרו לא". מה השאלה, והאם התשובה נכונה?
 - א. לרב שאלם אם רביעי מטמא קודש וטעו בתשובתם, ולשמואל שאלם אם רביעי בקודש טמא וצדקו בתשובתם.
 - ב. לרב שאלם אם רביעי בקודש הוא עצמו טמא וטעו בתשובתם, ולשמואל שאלם על חמישי וצדקו בתשובתם.
 - ג. לרב שאלם אם חמישי בקודש הוא עצמו טמא וטעו בתשובתם, ולשמואל שאלם אם הוא מטמא אחרים וצדקו בתשובתם.
4. האם מחט שוודאי נטמא מטמא מת מטמא במקדש סכין ידים ובשר שהוכשר?
 - א. סכין ובשר כן וידים לא.
 - ב. בשר כן סכין וידים לא.
 - ג. הכל טמא.

הזהיר בנר

א. הגמ' בשבת (כג,ב) מבטיחה לזהיר בנר שיזכה עי"ז לבנים תלמידי חכמים, ויש להבין מדוע דווקא בנים ת"ח, ומדוע לא יזכה שהוא עצמו יהיה ת"ח. ובכן יהודיע כתב עפ"ד האר"ז"ל שעיקר האור של הנרות מיישך שייך לנשים (כנרמז בגדר נר איש וזביתו זו אשתו) ולכן ניתן לה הברכה שיצאו ממנה בנים ת"ח, וחידיש שם יסוד מופלא, שעיקר השמחה בבנים ת"ח הוא לאשה, דאי' במושלי (כג,ב) "ישמח אביך ואימך ותגל יולדתך" שלאשה יש יותר שמחה בבנים ת"ח, ולכן נאמר בה לשון גילה' שהוא תוספת שמחה, ובאב נאמר רק לשון שמחה.

ב. ויש להציע בזה עוד מהלך, דהנה להלן שם בגמ' מובא מימרא דרבא: "דרחים רבנן" הווי ליה בנין רבנן, "דמוקיר רבנן" הווי ליה חתונא רבנן (התנים תלמידי חכמים), "דדחיל מרבנן" הוא גופיה הוי צורבא מרבנן ואי לאו בר הכי הוא משתמען מיליה כצורבא מרבנן. הרי מבו' כאן ג' שלבים שונים באהבת ת"ח שלכ"א מהם יש שכר שונה.

והנה המהר"ל בחיי אגדות שם, ביאר שלשת חלוקות אלו נפלא שכל מידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, ולכן האוהב ת"ח ונפשו קשורה בתורה יזכה שבניו יהיו ת"ח שנפש האדם קשורה בנפש בנו, והואיל ופיתח בעצמו את כוח מידת האהבה יזכה לבנים שיוכל לאוהבם ביותר. והמכבד את החכמים, מפני שהוא מכבד את התורה ראוי שיתכבד ע"י התורה, כמו שנאמר "כי מכבדי אכבד", ומפני זה יהיו לו חתנים ת"ח שהדבר ידוע שהחתנים הם כבודו של האדם. והירא מן החכמים, הוא עצמו יהיה ת"ח, דכיון שירא מהם מבטל את עצמו לגמרי אליהם עד שכביכול אינו נמצא כלל, ונמצא שהירא מן החכמים הוא דבק לגמרי בחכמים כל ימיו עד שאינו מחשיב עצמו כלום כנגדם, ולכן הוא עצמו יזכה להיות ת"ח. עכ"ד.

לכשתמצי לומר, מונח בזה כל ג' הברכות היסודיות ביותר ששייכות - בני חיי ומזוני, דאוהב זוכה ל'בני' כדפי' המהר"ל שיהיו לו בנים שיאהב אותם, למכבד יש 'מזוני' דע"י שיהיה לו ממון רב יוכל לפזר הונו ולקבל בעד זה חתנים ת"ח גדולים, וירא זוכה ל'חיי' שהתורה היא החיים בעצמם כלשון חז"ל כי חיי בעלי החכמה בלא תורה כמיתתה הם חשובים, והואיל ויש לו את היראה שהיא האוצר לחכמה לכן זוכה להיות ת"ח בעצמו שזהו ברכת ה'חיי' כנ"ל, וכבקשת ברכת שים שלום "כי באור פניך נתת לנו ה' אלקינו תורת חיים", כי אין חיים בלא תורה.

ג. וצריך ללמוד מזה כמה חשוב ונפלא מצוות כיבוד ת"ח ואהבתם ויראתם, שע"ז אדם מקבל את כל שכר חיי העוה"ז בבני חיי מזוני, מה שלא שמענו גודל שכר כזה בשום מצוה. וההסבר לכך מפני שהת"ח הם עמודי העולם, ד"אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", וכיון שכל קיום העולם תלוי בתורה, לכן כל דבר קטן הנוגע לחביבותם להתבטלות כלפם או לאהבה אליהם, מונח בזה שכר שכולל את כל חיי העוה"ז, דזה גופא המדה כנגד מדה כאן, דכיון שדאג לאלו שמחזיקים העולם, הקב"ה ישפיע עליו כל שפע שיתכן בזה העולם.

ובאמת שככל שמתרבים האברכים, כך עלינו להזהר בדבר זה, כי כבר מתרגלים למציאות נשגבה זו, ונעשה גם ליבו במעלתם וחשיבותם, והנה מה שיש ריבוי אינו פוגע במאומה בחשיבותם, שהרי כל אברך שעמל בתורה הוא ס"ת חי, ולא שמענו שממעטים בכבוד ס"ת ח"ו אם יש בביהכנ"ס עוד עשרה אחרים, וישראל קדושים מכבדים בכבוד עצום את הס"ת, מנשקים ומחבקים אותו, ועושים לכבוד כל ס"ת חדש, אירוע ענק וסעודה גדולה ומכובדת.

וכך בדיוק היו צריכים לעשות בכל קהילה חרדית, אם מגיע ובא להתגורר לידם אברך ת"ח חדש, מבוגר או צעיר, היו צריכים לתלות מנורות על כל הרחוב, ולתלות מודעות ענק "ברוך מתייך לשלם" ולערוך שעה ריקודים בתזמורת וסעודה מכובדת לכבוד בואו לשכון כבוד בשכונתם. כי זו האמת ואין בלתי שהגיע כאן עוד ס"ת.

ד. ועתה נבא לבאר מדוע הזהיר בנר הוין ליה בנין ת"ח ולא נקבע לזה שכר אחר של חתנין ת"ח או שהוא עצמו יהיה ת"ח, דנראה דענינו של חנוכה נתייחד ביותר ל'אהבה' אל התורה, דכיון שכל רצונם של היונים היה להשכיחם תורתך, וכנגד מזימה זו נתגברה יד השמונאי וניצחו אותם, ממילא כל עיצומו של ימים אלו הוא שמחה בהתגברות כוח התורה בעולם, ואי"ז שייך ל'יראה' מהתלמידי חכמים, או ל'כיבוד' תלמיד חכמים, אלא ל'אהבה' כלפי עצם מציאות הת"ח בעולם, ששמח בהצלת עולם התורה דאז, שבזכות הנצחון דאז נמשך שגשוג התורה עד ימינו באופן מופלא ביותר.

נמצא שהעלאת הנרות הם העלאת קרן אברכים עמלי תורה, ששוקדים בכל המצבים, חשיכה כאורה יום ולילה לא ישבותו, כי גם כשבאים למקומות למטה מעשרה או בשעת חשיכה ומשברים, וכן בדרכים, תמיד הם אוהבים בתורה באהבה רבה, והם מעמידי העולם מאז ומעולם.

להזור לדרגות גבוהות בתורה ותפלה

א. צריך לדעת יסוד גדול שמבואר בב"ח (סי' תר"ע), שבימי חנוכה יש עזרה מיוחדת משמים להחזיר דרגות אבודות. כל מי שהיה בידו איזה מעלה רוחנית מסויימת, או קבלה והנהגה טובה, ובמשך הזמן נשחקה הקבלה או ההנהגה טובה עד שנאבדה ממנו כליל, אזי כעת בימי החנוכה מוריד הקב"ה את הכוחות שקיבלו החשמונאים, להחזיר את אותה קבלה או הנהגה טובה ולהשיבה אליו. וכן דברים שנחלשו בציבור, ניתן להחיותם ולהעמידם מחדש בימי החנוכה, כי על זה ניטשה המערכה בימיהם.

דהנה הב"ח מסביר מדוע תקנת חז"ל בחנוכה היתה להוסיף מצוה של הדלקת נר לפירסומא ניסא, ואילו בפורים תקנת חז"ל היתה לקובעם כימי משתה ושמחה, וז"ל: ואיכא למידק היא גופא קשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה י"א) וע"כ נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר "לך כנוס את כל היהודים... ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים", לפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס.

אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתירשלו בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדתניא בבב"יתא (אוצר מדרשים, אייזנשטיין, עמ' 193 ד"ה דור) שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד, ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כ"ב) "להעלות נר תמיד" כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטימאו כל השמנים וכשהזירו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' ע"י כהנים עובדי העבודה בבית ה', ע"כ נעשה הנס ג"כ בגרות תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב, ע"כ.

ודברי הב"ח מאירים לנו דרך בעת נפילות, שבמקום להתייאש ולחשוב שכבר אפסה כל תקווה, ישנה עיצה למסור נפש ולהחזיר את אותה מעלה ודרגה ראשונה, שכך נהגו החשמונאים, כשראו שע"י שנתרשלו בזמנם בעבודת בית המקדש, נגרם בזה נזק עצום בפועל ממש, שנתבטלו ב' התמידים, ה"תמיד" של נר המנורה שנאמר בה להעלות נר תמיד, וה"תמיד" של העבודה שנאמר בו "אש תמיד תוקד על המזבח", חזרו והתאמצו והחזירו.

ב. והנה מב' בגמ' (יומא מה, ב) שב' תמידים אלו קשורים זב"ז, דמחמת היקש זה של "תמיד - תמיד" מדליקים את נר המנורה מאש המזבח. ואמרו בזה חכמי העבודה, שב'

התמידים הללו הן תורה ותפילה. דהנה המנורה הוא אור תושבע"פ דע"ז נאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", כלומר שכל המאורות שתלויים בשמים הם מכוח התורה, וכמו שהם בבחי' חוק שתמיד הם שבים ומאירים, כנוסח ברכת המאורות "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו", דהיינו שלעולם תמיד הם שבים ומאירים, כך תורה צריכה להיות באופן של "והגית בו יומם ולילה" בלי הפסק תמיד, ואש המזבח הוא עמוד העבודה והתפלה "ונשלמה פרים שפתינו", גם זה צריך להיות בגדר "תמיד" דתפילות כנגד תמידים תיקנו, וכמו שאת התמיד של המנורה הדליקו מאש התמיד שבמזבח כך את התמיד דתורה, אנחנו שואבים מהתמיד דתפילה. וכדברי החזו"א הנודעים, שאם אין תורה אין תפלה ואם אין תפלה אין תורה, דשתי העבודות הללו תלויות זב"ז.

וכאשר נתרשלו בימי היונים מהעבודות הללו, מכוח כל גזירות היונים שלחמו במסויים בב' העבודות הללו - שגזר עליהם אותו רשע לבטל את קרבן התמיד, כי רצו יון לבטל את עמוד העבודה, כפי שגזרו כתבו לכם על קרן השור אין לנו חלק באלקי ישראל, דממילא אין מה לפנות אליו בתפילה ח"ו. (וזה להיפך ממה שנאמר בקרבנו של אדה"ר "ותיטב לה' משור פור מקרין מפריס" שנאמר על אדם הראשון, שהוא הראשון שעמד בתפילה ובקרבנות לפניו יתב' וכדכתי' "ואדם אין לעבוד את האדמה" ע"ש ברש"י שהתעכב צמיחתן עד תפילתו). וכן היונים טמאו את כל השמנים כדי לבטל את המנורה שעניינה לסמל את חכמת התורה הקדו' שהיא מעל כל החכמות, דלכן כל הקנים שהן שאר חכמות פנו לאמצעי.

או אז נתאמצו החשמונאים ביתר שאת בב' העבודות הללו דתורה ותפילה, והערו נפשם למות במלחמה נגדם, וכשראה הקב"ה את מסירותם החזיר להם עבודות אלו. ויל"פ שזהו שנאמר בעל הניסים ואח"כ באו בנגד לדביר ביתך... "וטיהרו את מקדשך" - להחזיר תמיד דעבודה, "והדליקו נרות בחצרות קדשך" - להחזיר תמיד דתורה.

ג. בפרט בימינו, שבכמה בחינות נתרשלו רח"ל עקב כמה מעיקין ומציקין, חולשות העת, ושאר מרעין בישין, הן בתמיד דתורה במיעוט ספסלין בביטול חבורות וכמה מיני קביעות, והן בתמיד דתפלה בהוצאת תיבה לרחוב העיר, ובזלזול כבוד התפילה וקביעותה ביני עמודי כראוי. שומה עלינו לנצל עתה את ימי החנוכה, המסוגלים ביותר להחזרת ב' התמידים הללו, להשיבם אל כבודם הראשון. ולפי ערך דורינו, "מסירות נפש" הוא לאו דוקא בהערו נפשם למות, אלא אף בהתעלמות מדמיון ופחד שוא וכל מיני תירוצים. וכשנתאזר בכל כוחינו להעמיד את התורה והתפלה על תילן, יעזרנו הי"ת לזכות לדרגת "תמיד" בהן.

מרכזיות העולם

א. כדי שנוכל להינצל מתרבות יוון, עלינו להגדיר את החילוק בין התפיסה היוונית לתפיסת כלל ישראל היכן נמצאת נקודת המרכזיות של העולם, כי היוונים תופסים את ה"אדם" במרכז העולם. ואילו כלל ישראל תופסת את ה"תורה" הק' והבורא יתב' שמו במרכז העולם. ומנקודת החילוק הזו משתלשלים כל החילוקים שבין יוון לישראל.

ונבאר יותר. מבחינת היווני כל עיסוק בחכמות העולם הוא למען מטרה אחת ויחידה, להפוך את העולם לכלי שרת עבורו, על מנת שיוכל להפיק ממנו מירב התועלת, כדי להשתמש בו בתכלית האפשרויות הקיימות בו. לכן כשיווני ניגש להעמיק בחכמת העולם, הוא אינו מתעניין מי עשאו, אין לו זמן להתפעל מסדרו המופתי מחוקותיו וכל מהלכיו, כי עד כמה שהעולם נועד לשמשו כל מעייניו עסוקים בדבר אחד - איך להפוך אותו ככלי שרת עבורו.

מבחינת היהודי, כל העיסוק בחכמת העולם, הוא על מנת להכיר את בוראו ויוצרו, כמו שכתוב: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", שכך בדיוק אברהם הכיר את בוראו, ע"י שבחן את הבריאה וכדאי' בחז"ל (פסיקתא לך פ"ב ובמד"ר): א"ר יצחק למה אברהם אבינו דומה, לאחד שהיה מהלך ממקום למקום, וראה בירה דולקת, אמר שמה תאמר שהבירה הזאת בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני בעל הבירה, עכ"ל. ובהגדרת "בירה דולקת" כתב השפ"א ששמע מאא"ז ז"ל (השרף מקוצק) דבירה דולקת מלשון "דלקת אחרי" שכל דבר בבריאה משתוקק ורודף תמיד אחר השלימות, כי הקב"ה ברא את העולם באופן שאפשר למצוא ולהכיר את ה' על ידו.

וכמו שיש בחינת "איסתכל באורייתא וברא עלמא", שהקב"ה הסתכל בתורה בשביל לברוא את העולם, שכל הבריאה תואמת ממש את ההגדרות הרוחניות שבתורה, (כמו שמצינו שרמ"ח אברים ושם"ה גידים שבאדם, נבראו במנין זה, כיון שיש בתורה רמ"ח עשין ושם"ה לאוין). כך להיפך יש בחינה שכשמסתכל בבריאה רואה ומכיר מתוכה סוד אורייתא, כי הקב"ה והתורה הם מרכז כל העולם כולו, וכשמביט בבריאה במהלך של בירה דולקת שמבין שהעולם מושך על מרכזיותו, תופס ומכיר מתוך כך את התורה והקב"ה.

ב. ולכן היוונים כפרו בכל העבודה זרה שהיתה נהוגה בקרב הגויים עד ימיהם, ואלכסנדר מוקדון הסתובב בכל העולם, ושיבר וניתץ את כל הפסילים והאלילים שהיו עד שעתו, אבל אין הפשט שלמלכות יוון אין אלילים, אלא עומק הענין שאצל יוון האליל של העולם הוא האדם עצמו, ולכן חיפשו את תרבויות הגוף, כי רצו לפתח את היכולות של הגוף בצורה מקסימאלית, והשקיעו ביופי של הגוף להראות את עליונותו על פני כל מה שבעולם.

וכל זה היה בתכלית מכוונת להגיע למצב בו האדם תופס את כל המרכזיות של העולם, והכל מסביבו לשרת אותו.

אבל היהודי תופס שתכלית כל העולם בשביל לעבוד את הקב"ה, ולגביו מרכז העולם הוא בית המקדש שבו אבן השתיה שעליו כל העולם עומד, ושעל האבן הזאת עמד ארון הברית ובו לוחות הברית, ואדרבה שם יורד כל היופי של העולם כדאי' בחז"ל עשרה קבין של יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו, דגם כאן ענין יופיה של ירושלים ויופיו של בית המקדש תכליתו להראות את עליונותו על כל מה שיש בעולם, כדאי' בבמד"ר (נשא פ"ב): "א"ר יוסי בר חלפתא, למה נקרא אבן שתיה שממנה הושתת העולם הה"ד (תהלים נ"א) מציון מכלל יופי אלהים הופיע", ע"כ. ולכן נצטוונו להעמיד שם כרובים, שפניהם איש אל אחיו, כדי ששם במקום המרכזי ביותר בעולם, קדש הקדשים, יהיה ביטוי לכך שפני כלל ישראל יהיו מכוונים תמיד נוכח פני ה'.

ג. גם בימינו עלינו להינצל מתרבות יונית זו, כי האוירה היום בעולם הגדול, הוא להעמיד את האדם בנקודת האמצע של העולם, לחפש כל הזמן תחבולות להפוך את העולם למשרת לאדם, ואין גבול לאנוכיות שמונחת בזה. אבל אצל כלל ישראל, החיפוש הוא תמיד להעמיד את הקב"ה במרכז, וכן להעמיד התורה הקדו' במרכז העולם.

ולהעמיד את הקב"ה ואת התורה במרכז הכוונה היא, שבכל רגע ביממה יהיו כל מגמותיו ומחשבותיו אך ורק איך להתקדם יותר לכיוון המרכז והאמצע בבחי' "בירה דולקת", שדוהרת כל הזמן לכיוון השלימות - לתקן עולם במלכות ש-ד-י - ולמצוא בכל דבר בבריאה את עיקר תכליתו לגלות מלכות ה', ולהרבות כבוד שמים בכל עזו.

ד. משום כך ביקשו היוונים לעקור חודש מילה ושבת, כי כל דבר בעולם שייך לאחד משלשת מימדי ההווה: המקום, הזמן והאדם, והם הנקראים אצל חכמי העבודה עולם (המקום) שנה (הזמן) נפש (האדם), ובכל אחד מהם יש מרכז, ועבודתנו להראות ע"י ה"חודש" שכל מציאות המקום הוא התחדשות, דכמו הלבנה שניכר בה חידושה, כך כל העולם מתחדש בטובו בכל יום תמיד, ומכאן ראייה שיש לעולם הזה בורא שמחיה ומעמיד אותו בכל רגע. וע"י "שבת" מראים שכל מציאות הזמן הוא מקודש, דכל ימי השבוע תכליתם להכין אל השבת ונמשכים מהשבת. וע"י "מילה" מראים שכל מציאות האדם מקודשת, כי היא נחתמת באות ברית שבבשרו, וכ"ז ההפך הגמור של המהלך היווני לרתום את כל המימדים לנוחיותו ופינוקו.

וזהו שיון גזרו "כתבו לכם על קרן השור אין לנו חלק באלקי ישראל", כי ראו שזהו המכוון של כלל ישראל לחבר את העולם ואת ישראל לה, להיות "חלק ה' עמו"!

כשרונות "מבוזזים"

א. לא פעם נשמעת הטענה נגד בני הכוללים, שהם "תקועים" במערכת קבועה ו'עדרית', שכביכול לא נותנת מענה למגוון כשרונות המצויות אצל אברכים, ולטענתם הקו הלימודי האחד פוגם בניצול האישיות שלהם וגורם ששכלם יהיה קבור באין שימוש, ויש לדעת מה להשיב לטענה זו, ואמנם האברך המצוי לא מוטרד מזה, כי הוא מוצא מספיק מיצוי לכשרונו בתוך תורה, אבל לפעמים יש מי שניחן בכשרון מקורי, וחש מבוזז ובלתי מנוצל...

ולבאר זאת עלינו להבין למה התנכלו יון דווקא למנורה לטמאות את שמניה, כנוסח הפייט "ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים" דמשמע שעיקר מה שפרצו למקדש היה כדי לטמאות השמנים. וכן משמע שעיקר הנס היה שמזימתם זו לא הצליחה כדפייט: "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים" כנודע, שמצאו פך שמן קטן חתום בחותמו של כה"ג. וכן חזינו דעיקר מצוות חנוכה היא הדלקת נרות זכר לנס פך השמן. משמע שזהו החלק העיקרי במאבק של היונים והחשמונאים, וצ"ב מה ראו ללחום בזה...?

ברם הביאור הוא, שהמנורה סימלה את השיעבוד המוחלט של כל ז' החכמות שיש בעולם לחכמת התורה, ויסוד הדבר ב'י ביערות דבש (דרוש ז'), דא"י בשבת (כ"ב), שהנר המערבי היה עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, וצ"ב למה זה היה עדות, ואמנם זה היה מופת מעל הטבע, אבל הרבה מופתים ושינוי טבע היו במקדש כנודע? ומהו שאמרו ממנה היה מתחיל ובה היה מסיים?

ותירץ: ונראה כי ז' נרות הם ז' חכמות, כי ידוע חכמה מכונה בשם נר, חכמת אדם תאיר פניו, וז' נרות הן חכמות חיצוניות, ונר המערבי היא חכמת תורתנו הקדו', שכינה במערב וכל החכמות משתלשלות מתורתנו ומשם מקורם ושם ישוּבו, כי כולם הם נערות המשרתות את המלכה, כמו"ש הרמב"ם שהם לרקחות ולטבחות, וכולם צריכים לתורתנו כי כל החכמות פרפראות לתורתנו. (ומאריך שם ברשימת חכמות: המשקולת. התכונה. התולדה. הטבע והרפואה. הצמחים והמחצבים. הרקחות והרפואות. אלקימייא. הציור והמוזיקה. ההגיגין והנימוסין.) וזהו מאמרם על הנרות כלפי נר המערבי - 'ממנה היה מתחיל ובה היה מסיים', כי ממנה כל החכמות ובה היו מסיימות שכולם טפלים אליה", ע"כ.

וזהו הטעם למה היונים רצו לטמאות את השמנים דייקא, כי היה לצנינים בעיניהם תפיסה זו שכל החכמות כפופות לתורה ויונקות ממנה, והחזיקו שחכמת התורה שווה ח"ו לחכמה היונית, ע"כ רצו לבטל עדות עצומה זו.

ב. והנה אי' בירושלמי (הגיגה ט"א): אחר, הציץ וקיצץ בנטיעות מגי אחר? אלישע בן אבויה שהיה הורג רבי תורה

(כשראה נערים שנתרבו וגדלו בתורה הרגו, פני משה), אמרין כל תלמיד דהוה חמי ליה משבח באורייתא (שהיה רואה אותו מצליח בתורה) הוה קטיל ליה, ולא עוד אלא דהוה עליל לבית וועדא והוה חמי טלייא קומי ספרא (שהיה נכנס לבית המדרש והיה רואה נערים שנכנסים לבית רבן, קרה"ע), והוה אמר מזה אלין יתבין עבדין הכא (מה אלו יושבין כאן, כלומר, מה תועלת להן בלימודן, סופן שלא יצליחו בלימודן, קרה"ע) דהן **בנאי** אומנתיה, דהן נגר אומנתיה, דהן צייד אומנתיה (זה ראוי לאומנות שיהיה בנאי וזה נגר) וכיון שהוון שמעין כן הוון שבקין ליה ואזלין לון (כששמעו זה הגיחו בית הסופר והלכו להן, פני משה) עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך (שבדברי פיו היה מחטיא התינוקות וכו', קרה"ע).

ומתבאר שאחר הלך בדווקא למוכשרים והרג אותם, וצ"ב מאי משמע הורג אותם, וכי היה מוציא סכין ושוחט אותם? לא מסתבר! וגם בירושלמי אי"ז משמע שהרי מוסיף ולא עוד... ואם הוא היה הורג את החכמים בפועל ממש, היה צריך להפוך את הסדר ולומר שהיה מוציא מלימוד ולא עוד אלא שהיה הורג, ונראה לומר שהוא היה הורג אותם נפשית, והיה צוחק עליהם ומבזה אותם: למה תשקיעו בלימוד... מה יצא מכם... איזה חיים קשים...

ג. ונראה דאת ההיפך הגמור מזה אמר תלמידו של אחר - רבי מאיר (שעל יחסו לאחר נאמר בגמרא: ר"מ רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק), כמבואר בשלהי קידושין - ר"מ אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, דלכאורה לא מובן ממה בא לאפוקי? אבל עכשיו מבואר היטב, דהוא היה צריך להתמודד עם כל ה'מכונים' שייסד אחר, רבו, וע"ז צעק שהוא אינו שומע לו, ודוחה את כל ההצעות המגוונות לעבודה, רק שטייגען!...

ולפ"ז ניתן אולי לבאר את דברי הגמ' בחגיגה (ט"ב), שאמרו על אחר שזמר יוני לא פסק מפיו, ולפי דברי הירושלמי, י"ל דהזמר היוני היה מלווה בקריאות עידוד לצאת להשתלם בכל מיני חכמות מחכמות שונות, דענין זמר הוא החזרה על ענין אחד הרבה פעמים, דלעומת זה מצינו שאמר ר"ע (סנהדרין צ"ט), זמר בכל יום זמר בכל יום, שיחזור על חכמת התורה הרבה פעמים, ויון היה להם זמר משלהם בשבח ההתמחות בחכמות העולם, ודירבן ועודד בחורי ישיבה צעירים, לצאת החוצה ולהתמקצע...

מידי מוכר לנו הזמר הזה... אנו מתמודדים עם כל מיני מזמרים כאלו תלמידי יון שמנסים בכל כוחם להיכנס למחנינו ולעניין את לומדי התורה ועמליה לצאת ללימוד כל מיני חכמות, ואם פעם היה זה בניה נגרות וציידות, היום זה הנהלת חשבון, עורכות דין, ומחשבים... אולם הזמירות הללו הם זמר יוני מובהק, והניצחון עליהם היא המנורה, אשר מורה שכל החכמות משתלשלות מתורתנו.

נושא הגיליון

'תולעים באצות ים (נורי)'

מכל שרץ המים

תוכנית: במסגרת סדרת המאמרים על הלכות הסושי, בגיליון הקודם (מספר 289), הראשון בסדרה, למדנו 'ברכת מאכל הסושי'. בגיליון הנוכחי (מספר 290), השני בסדרה, נלמד בעזרת השם האם יש 'חשש תולעים באצות ים' (נורי). בגיליון שאחריו (291), בדין 'בישול עכו"ם במאכל הסושי', והגיליון האחרון בסדרה (מספר 292) בדין 'הכנת סושי בשבת'.
כשרות: אחד הרכיבים הבולטים והעיקריים במאכל הסושי, הינו 'אצות-ים' (נורי) צורתן כמין דף מרובע, אצות אלו מקורם בצמחים שגדלים במעמקי הים, ומחמת כן מצוי בו תולעים רבים. לאור הביקוש בקרב ציבור שומרי תורה ומצוות הרגילים במאכל הסושי, להשיגו בכשרות מהודרת, כמה גופי כשרות ברחבי העולם משקיעים מאמצים גדולים ומשאבים כספיים, להצליח לייצר דפי אצות ללא חשש תולעים, בדרכים שונות ומגוונות, גידול מיוחד בבריכות מים, גידול בים עם פיקוח וניקוי, בדיקות בכל שלבי הייצור על ידי מומחה, לייזר, רנטגן, ואת האצות המתולעות משווקים לגויים.

גם שאר הרכיבים טעונים השגחה, פירות וירקות - בדיני תרומות מעשרות וערלה, דגים - סימני כשרות ובדיקה מטפילים וכדומה, אורז - בדיקה מתולעים ובישול ישראל (הרחבה בעז"ה בגיליון 291), אצות - כשרות השמן בתהליך הקליה, כאשר בייצור מיוחד וועדי כשרות מגעילים את כל קו הייצור של קליית האצות. רוטבים למיניהם - בדיקת כל הרכיבים.

1. פיקוח והשגחה

באופן טבעי, במי הים מצויים אינספור יצורים

בכל הגדלים, גדולים כמו לויתן וזעירים בגודל ביצי

דבר העורך

פולמוס הסושי

פרישות: ידוע מה שכתב **במסילת ישרים** (פרק יג), בזה הלשון, יש פרישות שנצטוונו בו, ויש פרישות שהוזרנו עליו לבלתי הכשל בו. רבינו הרמח"ל סלל לנו את הדרך לדעת, מתי ראוי ליהנות מעולם הזה, ומתי ראוי לפרוש, כפי שביאר שם באריכות.

מאכל חדש: מבואר **בירושלמי** (סוף מסכת קידושין) עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל, רבי לעזר חשש להדא שמועתא ומצמית ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא. וביאר ה"ז (סימן רכז סוף ס"ק ב) בשם **התשב"ץ** (סימן שכ) הטעם כדי להרבות בברכות, ופירש כוונתו **באליה רבה** (סימן רכה ס"ק ו) שהכוונה לברכת שהחיינו. וכתב **המשנ"ב** (סימן רכה ס"ק ט), דמצוה לאכול מעט מכל מין חדש בשנה והטעם כדי להראות שחביב עליו בריאתו של הקדוש ברוך הוא.

נגד: והנה, לאחר שהתפרסם הגיליון הראשון בנושא הסושי, נשמעו תגובות חלוקות בקרב קוראי הגיליונות, היו כאלו שבאו בטענה 'מה לכם לעסוק במאכלים משונים, לציבור לומדי התורה המרוממים ממושגים כאלו'. והרי מבואר **במדרש**, הובא **בתוס'** (כתובות קד. ד"ה לא), עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. בשלמא אדם רעב אוכל דבר משובעי ניחא כלשון **הפסוק** (משלי פרק יג פסוק כה) צדיק אכל לשבע נפש, אבל במאכל הסושי אומות העולם עושים מזה עסק גדול, ומשתגעים בענין ביותר, עד שיש בעולם יותר מ-40,000 מתכונים של סושי, ובאמת דג נא אין לו טעם וריח, ואוכלים אותו רק בגלל הסחף החברתי וה'מודה'.

בעד: כנגדם היו גם כאלו שטענו בלהט, שאין הבדל בין סושי לשאר מאכלים שאנו רגילים בהם, וכי רק סושי הוא תאות אכילה ופיצה וגלידה לא? וחשוב לברר את ההלכות הנוגעות אל הסושי, כדי שנוכל לקיים את דברי חז"ל וליהנות מהמאכל כהלכה.

אולם באמת כלפי לומדי התורה, תועלת ודאית נוכל להפיק כאשר אנו רואים מאכל חדש, תכף לדון עליו מכמה הילכתא גבירתא בעומק הפשוט, וראה זה פלא כמה סברות וצדדים התחדשו בזה בדיני ברכות (עיקר וטפל, רוב), תולעים (מיעוט המצוי), בישול עכו"ם (עולה על שולחן מלכים), ושבת (מוקצה, בונה), כאשר תחזינה עיניכם מישרים. ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

סתם. הלאוין בשרץ המים: א. וְשָׁקֵץ יִהְיֶה לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ (ויקרא פרק יא פסוק יא). ב. וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ (דברים פרק יד פסוק י). הלאוין בכל שרץ: ג-ד. אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשֵׁיתֵיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ, וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם (ויקרא פרק יא פסוק מג), 'אל תשקצו' הוא לאו אחד, 'ולא תטמאו' הוא לאו שני.

3. היתרים

ישנם כמה נושאים, שניתן לדון בהם, האם קיים חשש של איסור אכילת שרצים באכילת סושי.

מיעוט המצוי: ראשית חשוב להקדים, כלל נקוט בידינו אם כמות הנגיעות נחשבת 'מיעוט המצוי', ויש אפשרות בדיקה, אין לסמוך על כל דפריש מרובא פריש שמסתמא הוא נקי, אבל אם כמות הנגיעות בגדר 'מיעוט שאינו מצוי' מותר לכתחילה לסמוך על כל דפריש ואין חובת בדיקה.

הנה נקודה זו אינה ברורה דיו, האם רמת הנגיעות באצות הוא בגדר מיעוט המצוי ויש דין לבדוק, או שרמת הנגיעות פחות ממיעוט המצוי ומותר לאכלו לכתחילה. ותלוי במחלוקת הפוסקים מה נחשב מיעוט שאינו מצוי, האם 10%, 5%, 4%, 2%, 1%, וכן היכן דנים את הרוב והמיעוט, בסיר של המפעל, בכל דף ודף, החומר גלם בעצמו או כל חתיכה וחתיכה שאוכלים וראה בספר **בדיקת המזון כהלכה** (שער ב פרק ד הערה 3) שיטות שונות בשיעור מיעוט שאינו מצוי.

ביטול: עצה נוספת אילו היו טוחנים את האצות והתולעים בטלים ברוב, כי כמות הנגיעות ביחס לאצות בטלה ברוב, שיש בוודאות הרבה יותר משישים. אך באופן הייצור של 'דפי נורי' משאירים את האצות שלימות בכדי שלא יאבדו מטעמם, כי לטענת אנשי מקצוע אי אפשר לייצר דפי נורי מאבקת אצות, ולכן רק קוצצים אותם, והשרצים הגדולים נחתכים, ואילו הקטנים נשארים שלמים.

אך טענו המתירים שהשרצים נכבשו במכבש בעובי פחות ממילימטר, ואפילו שיש צורת הגוף של השרץ, חל עליו דיני ביטול, כי למעשה הכל תערובת ואינו ניכר, וצריך מיכשור מיוחד כדי לאתר את התולעים. ומצד שני טענו האוסרים שעדיין כיון שהשרץ נשאר כצורתו, אפילו שהוא נמעך, נחשב בריה ולא בטל. ובפרט שברוב המקרים חלקי הסרטנים ניכרים לעין בלא התבוננות מיוחדת.

מצד נוסף, הרי נפסק ב**שו"ע** (סימן צט סעיף ה) שאין מבטלין איסור לכתחלה. וב**ש"ך** (שם ס"ק יא) מוכח שאף על ידי גוי אסור לבטל את האיסור, ואם כן, אסור לטחון את האצות בשביל לבטל את השרצים. מאידך, לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל (בדיקת המזון כהלכה פרק ז הערה 9) אם עושה בדיקה קלה ולא מצא את האיסור, מותר לטחון את האצות כדי לבטל, ולשיטות הסוברים שקציצת האצות נחשבת כטחינה, אם בודק את האצות בדיקה קלה, מותר לקצוץ אותם.

כינים, האצות הירוקות מושכות אליהם אלפי בעלי חיים שנדבקים לעלים, וכאשר מעלים את עלי האצות מהים, דבוקים בהם הרבה טפילים הגדלים בים, כמו 'סרטנים', 'קפופודים', 'שווי הרגליים', 'תולעים רבזיפיות' (נראות כעין סלילים לבנים בגודל של עד 3 מ"מ). 'קפזרגליים', 'סוסונים' זעירים ביותר, 'שטרגלאי', ועוד.

וזאת למודעי, כל הסוגיא הזו, אינה קשורה כהוא זה לסוגיא של תולעי אניסקים (הובא בהרחבה בגיליון עומק הפשט מספר 170), שם מפורש בגמ' ובשו"ע להתיר, מטעם שהתולעים גדלות בתוך הדג ולכן לדעת הרבה פוסקים אין חשש באכילתו, והיו פוסקים שחידשו כיון שכיום ברור שהם גדלות מחוץ לדג אסורים באכילה, אבל באצות ים אין ספק שהם גדלים במים ונדבקים ונטפלים לצמח האצות, ודומה יותר לחסה ללא גידול מיוחד, שנגוע בחרקים שונים.

בשיווק תעשייתי, האצות גדלות על גבי רשתות מיוחדות על פני הים, ברוחב כשני מטרים ובאורך מאות מטרים, ספינה עוברת ומעלה את הרשת, מקלפת את הצמח, ומחזירה את הרשת למים לגידול חוזר. בגידול מבוקר, מעלים את הרשת מידי פעם, ומסירים את כל הטפילים שנדבקו לרשת.

אצות נורי: חלק מהאצות משווקות לצרכנים כשהם שלימות מיובשות, כאשר באופן כזה הם מלאות טפילים ותולעים ללא ניקוי יסודי ואסורות באכילה. סוג שיווק נוסף, הוא בצורת 'אבקת אצות', ובאופן כזה היצורים הדבוקים לאצות, נטחנים ומתבטלים באבקה ומותרת לכתחילה.

במאכל הסושי לא משתמשים באצות שלימות ולא באבקה, אלא רק ב'דפי אצה' מרובעים, המוכרים בשם 'אצות נורי קלויות', ומיוצרים בתבניות על ידי כבישה וקליה של האצות, וכמעט בלתי אפשרי להפריד בין האצות לטפילים. אכן יש גם תחליפים שונים לדפי האצות, כגון מאורז ומסויה, המיועד לאנשים שלא אוהבים את האצות, אך על פי רוב משתמשים בדפי אצות.

תהליך הייצור: האצות מגיעות למפעל לאחר שהוצאו מהמים, נפרשות ליבוש על שולחנות בכדי להפריד אותם מהמים, האצות עוברות השריה וסינון על ידי מכונה, ונהפכות לתערובת נוזלית. הנוזל נכנס למגש ונהפך על ידי מכבש לכעין דפים מרובעים בעובי מילימטר, ובסיום התהליך קולים את הדפים בתנור וממיינים אותם במכונת מיון אלקטרונית. בייצור המפוקח על ידי מערכות כשרות, בודקים את נקיות האצות מנגיעות, לפני הקליה ואחריה.

2. ארבע לאוין!

מקורות: מבואר בגמ' (מכות דף טז:), אמר אביי אכל פוטיא לוקה ארבעה. ומפרש רש"י בלע שרץ המים, לוקה על 4 לאוין, שנים הכתובים בשרץ המים, ושנים הכתובים בשרץ

תלוי במחלוקת האם ניתן להתיר את האצות, או שעדיין הם נחשבות שלימות, ובפרט שחלקם מסתרות בין העלים.

טורח גדול: עוד נחלקו הפוסקים לגבי שרץ בתוך מאכל יבש, באופן שאינו בריה ויש טורח גדול למצוא אותו, האם הוא לא בטל וצריך לחפש אותו במאכל, או שמותר בלי בדיקה אם יש טורח לבדוק אותו. אמנם כפי שמתברר הרי הרבה פעמים הסרטנים ניכרים מיד בהתבוננות ראשונה, ובפרט למי שרגיל בבדיקות, וממילא אין כאן היתר של טורח.

ולדעת הג"ר **משה ויא שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), באופן מעשי, בדיקת השרצים באצות מורכבת וקשה, ועד היום כמעט לא היה ניתן להשיג אצות נקיות מבעלי חיים, וגם באותם אצות שהיה עליהם הכשר היו מוצאים עדיין בעלי חיים, וכיון שאדם שקונה סושי כבר האצות מוכנסות לתוך המאכל, באופן כזה לא ניתן כבר לבודקו. ולכן יש שנמנעים מאכילת סושי, העשוי מאצות נורי, מחשש שרצים שבתוך האצות. ואין להתיר מצד הדין של מיעוט שאין מצוי, כיון שלדעתו על פי שיטת הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** השיעור של מיעוט שאינו מצוי הוא 1%, ולכן כיון שמכל מאה דפים עלול להיות אחד נגוע, אסור. מאידך, הרבה גופי כשרות חשובים, מורים להתיר את דפי האצות באכילה, לאחר שטיפה ובדיקה מדגמית, מטעם שהוא בגדר מיעוט שאינו מצוי, ויש לבדוק תחילה לפני השימוש.

יישר כח: לרבנים הגאונים שליט"א שסייעו בהכנת המאמר, **הרב שניאור זלמן רווח** מחבר ספר תולעת שני, **הרב חיים שמעון נוימן** בעל חנות אצה, מומחה הכשרות **הרב יוסף דורפמן** שנעזרנו רבות בדבריהם ובכתביהם, יהי רצון שיזכו לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה.

להשהות י"ב חודש: עצה נוספת מביאים הפוסקים, להתיר את האצות באכילה, כפי שמבואר ב**פוסקים** שבעלי חיים שאין בהם עצם, אחרי י"ב חודש הם כעפרא בעלמא ומותרים באכילה, ונחלקו הפוסקים האם ההיתר הוא גם כאשר התולעת עדיין שלימה כצורתה, ולדעת הסוברים שהיא נחשבת כעפרא בעלמא, אפשר להשהות את האצות י"ב חודש והיו מותרים באכילה.

ונחלק עליהם, בספר **תולעת שני** (חלק ב עמוד קמג) שגם אם ישהה את האצות י"ב חודש, הרי רואים שהחרק נשאר שלם ולא מתפורר, ולדעת חלק מהפוסקים אין היתר לאכול את השרצים באופן כזה.

קלית האצות: נפסק ב**שו"ע** (יו"ד סימן פד סעיף יז) **וברמ"א** (סימן קנה סעיף ג) שמותר לצורך רפואה לאכול שרץ שרוף, כיון שהוא עפרא בעלמא. ולדעת **הבית אדם** (שער איסור והיתר סימן לו נב) התירו לכתחילה אף לבריא, לחמם בתנור קליפות פירות המוחזקות כנגועות בתולעים, ולאוכלם, כיון שאינו מכוין לאכילת האיסור. **בדרכי תשובה** (סימן פד ס"ק קב) מביא שכמה פוסקים חולקים ואוסרים באופן כזה, כיון שעדיין נשארים גוש ועצם של התולעים. והביא שיש שהתירו רק בתולעים קטנים, מטעם שנעשים על ידי התנור עפר ואפר. ויש התירו רק מה שמחוץ לחם ואסרו את מה שבתוך הלחם כיון שאינם נשרפים. ולמעשה לדעת **הגר"ש ואזנר זצ"ל** (שו"ת שבט הלוי חלק ה סימן פו) ראוי להורות שאפשר להקל בזה, רק אחרי שיעשו נסיון פעם אחת לראות אם באמת בעל חי זה נהפך לאפר בעלמא, או שהוא רק נשרף ונשאר עדין שלדו.

מה נחשב שרוף: נחלקו פוסקי זמננו לגבי חסה, האם צריך שהשרץ יהיה שרוף עד גחלת ממש, או שמותר גם להעביר את החסה בתנור 200 מעלות במשך דקה ואז התולעים נחשבות שרופות. ואם כן, לגבי האצות שעוברות קליה בתנור, יהיה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **יצורי מים**: מאכל הסושי מורכב בין השאר מדפים קלויים של אצות ים הגדלות בים, ומצוי בהם מינים רבים של יצורי מים זעירים שאינם ניתנים להסרה.
- ב. **ארבע לאוין**: האוכל שרץ המים עובר בארבע לאוין, ונחלקו הפוסקים האם מותר לאכול את האצות מחמת כמה צדדי היתר, או שהאצות נחשבות כנגועות ואסור לאוכלם משום שרץ המים המצויים בהם.
- ג. **מיעוט המצוי**: כמות היצורים המצויה באצות בטילה בשישים, אך נחלקו הפוסקים האם מכל מקום נחשב כמיעוט המצוי המחייב בדיקה, או שכמות הנגיעות באצות לא מוגדרת כמיעוט המצוי ואין חיוב בדיקה. כמו כן נחלקו כיצד מגדירים את המיעוט והרוב.
- ד. **ביטול האיסור**: יש מתירים מטעם שקוצצים אותם או מצד שכובשים אותם לעובי דק ביותר, ונחשב כטחינה שמבטלת את האיסור לגמרי, ואינו נחשב ביטול איסור לכתחילה, כיון שלא מתכוין בשביל לבטל את האיסור. ויש שהתירו רק אם יעשה בדיקה קלה ולא ימצא נגיעות.
- ה. **להשהות י"ב חודש**: יש מתירים אם ישהה אותם י"ב חודש, והיצורים שביניהם יהפכו לעפר, ותלוי במחלוקת הפוסקים האם ההיתר של 'כעפרא בעלמא' הוא גם באופן שהחרק נשאר שלם בצורתו.
- ו. **קלית האצות**: יש מתירים מטעם שהאצות עוברות קליה בתנור, ותלוי במחלוקת הפוסקים האם ההיתר של 'שרוף' הוא רק כשנהיה גחלת ממש, או גם כשנשאר בצורתו הוא נחשב שרוף.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם יש חשש בישול עכו"ם במאכל הסושי?

מה הדין בכל שלבי הכנת הסושי לגבי בישול עכו"ם: קליית האצות, בישול האורז, טיגון הדג, גלגול והכנת הרולדה, השחמה עם 'ברנר', טיגון עם קמח טפיוקה.

מקורות: גם אני אודך תשובות מהגאון בעל אוהל יעקב שליט"א (חלק א סימן כז), **אהל יעקב** (עמוד עו), **בנתיבות ההלכה** (קובץ מו עמודים 172, 436, 659, 664, 670), **דברי בניהו** (חלק כד סימן נז), **קובץ בית הלל** (חלק נא עמוד קיב), **קובץ אור ישראל** (חלק עב עמוד קפב), **שלחן מלכים** (חלק א עמוד תרסג, חלק ב עמוד א רצב), **אבני דרך** (חלק ט עמ' 286).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המזכירות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בפקס מספר 6507823-1532
4. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 289 בסך 100 שקל מזומן

האברך החשוב הרב יעקב ברוכמן שליט"א כולל 'עטרת שלמה' בית שמש

מדור זה הוקדש השבוע

לרפואת אהובה ליבא בת רחל תחי'

לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

בית הוראה הילכתא

הדלקת נרות חנוכה במצית

שאלה: אדם שמדליק נרות חנוכה במצית האם צריך להדליק את המצית קודם הברכה, כדי שלא יהיה 'עובר דעובר', וכמבואר במשנ"ב (סימן ח ס"ק ב) שיש לעשות את המצוות 'עובר לעשייתן' ולא יהיה 'עובר דעובר'?

תשובה: שאלה זו נשאל הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה עמוד כא), וביטל טענה זו מכל וכל, והתבטא: 'איני יודע מה אתה סח'. והוסיף בספר פניני חנוכה (הערה כב) בשם דודו הג"ר אברהם יצחק קוק שליט"א, הרי מצינו בדין נטילת לולב, שאם חבירו עומד לצידו ותכף לאחר הברכה נותן לו את ארבעת המינים יש חסרון של 'עובר דעובר' למרות ששוהה זמן קצר מאוד, כי גדר עובר לעשייתן הוא שהחפצא דמצוה יהיה מזומן לפניו במקום קיום המצוה בשעת הברכה, ואם אינן בידו נחשב 'עובר דעובר'.

אבל כבר חנוכה, החפצא של המצוה אינו המצית או הגפרור אלא נר החנוכיה, ומדין 'עובר דעובר' צריך שהנר יעמוד במקומו בשעת הברכה, אבל אין דין שהאש כבר תהיה בידו בשעת הברכה, כיון שהיא אינה החפצא של המצוה, ואם יעמוד לצידו אדם אחר עם האש מזומן ליתנו לו לאחר שיסיים הברכה שפיר דמי.

עדכוני הלכה

תולעים בקטניות

עדכון מטעם הג"ר משה ויא שליט"א מחבר ספר בדיקת המזון כהלכה. בקטניות קטנות, עלולים להימצא בין הגרגרים חרקים קטנים שקשה מאוד לזהותם, לכן חשוב לפעול לפי השלבים הבאים:

1. סינון: לשפוך את הקטניות, כגון: אורז, גריסים, עדשים וכדו' למסננת רשת (כדוגמת רשת של חלונות), לנער על משטח לבן ולהתבונן אם בין הפרורים מצויים חרקים קטנים. נמצאה נגיעות אין להשתמש.
2. בדיקה: לפזר על משטח לבן, ולבדוק בין הגרגרים אם מצויים חרקים.

בתמונות מנגיעות שגילו לאחרונה ניכר, שאילולי הסינון לא ניתן היה לגלות את החרקים הקטנטנים.

נושא הגיליון הבא:

'בישול עכו"ם במאכל הסושי'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"ג, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 133

חנוכה

תשפ"א

- אם בן המתארח אצל אמו האלמנה מקיים מהדרין בנר אחד** ♦ הרב אשר עקיבא אולמן
הדלקת נר חנוכה בחלון שבבית הכסא ♦ הרב חיים סלומון
כמה נפק"מ לדינא בנידון מהו הנר העיקרי ומהו נר ההידור ♦ הרב אליסף פרלמן
הוראה מחודשת בדין ברכת שהחיינו למי שהדליק ע"י שליח ♦ הרב אברהם זנגר
דין הברכות בהדלקה ע"י שליח ואם בעה"ב מברך על הדלקתו ♦ הרב שמואל דרזי

הרב חיים סלומון

הדלקת נר חנוכה בחלון שבבית הכסא

מצוי כיום יחידות דיור שיש להם חלון הפונה לרה"ר רק בבית הכסא, ודנו פוסקי זמנינו אם מותר להדליק נרות חנוכה בחלון בית הכסא, ונשאלת השאלה אם אפשר להדליק שם נרות חנוכה, ושאלה זו מתחלקת לשנים; א. באופן שיש אפשרות לברך ולהדליק מחוץ לבית הכסא [כגון בקומת קרקע שיכול לברך ולהדליק מבחוץ], וראיתי בזה בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל שנקט דאף באופן זה אין להדליק בחלון שבבית הכסא, כיון דחלון שבבית הכסא הוא מקום בזוי ואינו נקבע למקום הדלקה. אכן הביאו בשם פוסקים שנחלקו בזה, וסבירא להו דשפיר יכול להדליק שם. ב. אכן עדיין יש לדון אף לדבריהם באופן שאין לו אפשרות להדליק מחוץ לבית הכסא אלא האפשרות היחידה להדליק היא כשהוא עומד בתוך בית הכסא, אם שרי בכהאי גוונא להדליק, באופן שיברך חוץ לבית הכסא ויכנס לבית הכסא להדליק הנרות.

והנה בביאור הלכה סי' תקפ"ח הביא דברי המטה אפרים שכתב ז"ל נראה שאם התחיל לתקוע ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וכו' עכ"ל, וכתב בביה"ל שמבואר במטה אפרים דכשם שאסור להזכיר דברי תורה במקום שאינו נקי או מקום המטונף ה"ה דאסור לעשות מעשה מצוה במקום המטונף, וכתב הטעם בזה ז"ל; 'זאפשר שהטעם הוא דכיון דקו"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה שציונו השי"ת זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה, ולא גרע מהרהור בדברי תורה, וגם י"ל בפשיטות דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה ואין לעשות עבודת השי"ת דרך בזיון דהוא בכלל ביזוי מצוה עכ"ל.

ומבואר בדברי הביה"ל בדעת המטה אפרים דכשם שהרהור בד"ת אסור במקום המטונף, ה"ה עשיית מעשה מצוה אסור במקום המטונף, ולפי"ז לכאורה אין תקנה להדליק נר חנוכה כשהוא בבית הכסא אף באופן שמברך בחוץ. [אכן לטעם הא' שכתב הביה"ל דהאיסור הוא משום כוונת המצוה, א"כ י"ל דבמצוה דרבנן שאין מעכבת בו הכוונה שרי].

אכן מטו משמיה דמרן הגר"ז זצ"ל דלא אסר המט"א כל עשיית מעשה מצוה במרחץ, אלא דוקא תקיעת שופר, ומשום דשופר דין תפילה יש לו, וכלשון הברכה 'שומע כל תרועת עמו ישראל ברחמים', אבל שאר מעשה מצוה שריא במרחץ, וא"כ לשיטת מרן הגר"ז לכאורה שפיר יכול להדליק נר חנוכה בבית הכסא ע"י שיברך בחוץ [באופן שלא יהיה הפסק בין הברכה להדלקה].

אולם באמת נראה דלכו"ע אינו יכול להדליק בבית הכסא, דהנה איתא בירושלמי פ"ק דדמאי ה"ד תני רבי חלפתא בן שאול מחללין דמאי במרחץ שאינו טעון ברכה הא ודאי טעון ברכה. והנה מעיקר הא דמחללין דמאי במרחץ אין להביא ראיה לשיטת מרן הגר"ז דשרי עשיית מעשה מצוה במרחץ, ד"ל דדוקא חילול שאינו מעשה מצוה המחוייב אלא היתר דומיא דשחיטה, משא"כ במעשה מצוה המחוייב י"ל דאסור, אולם מהא דאמרו בירושלמי הטעם דאין מחללין ודאי במרחץ משום דטעון ברכה, הא צ"ע דהא שפיר יכול לברך בחוץ ולפדותו בבית המרחץ, ומ"ט מבואר דאין יכול לחלל ודאי בבית המרחץ, ועכצ"ל דבכהאי גוונא דאינו יכול לברך בבית המרחץ גופיה אזי הברכה בחוץ הוא הפסק לעשיית המצוה, [דומיא להא דכתבו הראשונים דבליל הסדר ההגדה הוא הפסק לברכת ד' כוסות כיון דאינו יכול לאכול באמרי ההגדה, ה"ה הכא כיון שאינו יכול לברך בבית הכסא, אזי הברכה בחוץ היא הפסק], וע"כ לכאורה נראה דאין להדליק כשהוא בבית הכסא אף באופן שיברך בחוץ, ואם אין לו מקום אחר להדליק ינחנו על שולחנו.

[שו"ר בספר דעת נוטה הלכות ציצית עמ' ס"ד שכתב דבר חידוש דאף לפי מה שחידש המשנ"ב דאסור לעשות מעשה מצוה בבית הכסא היינו דוקא במצוה שיכול לעשותו בחוץ, דאז הוא ביזוי מצוה אם עושה במקום מטונף, משא"כ אם כל האפשרות לקיים המצוה הוא רק בבית הכסא שרי לעשות המעשה מצוה אף בבית הכסא, וע"כ זן שם לענין הדלקת נר חנוכה באופן שאין לו מקום אחר להדליק דיהא שרי לעשותו בבית הכסא. והנה עיקר סברא זו מחודשת, דהא בביה"ל אסר עשיית מעשה מצוה בבית הכסא משום דלא גרע מהרהור בדברי תורה, ולא משום ביזוי מצוה, וא"כ לפי"ז לכאורה ליכא סברא לחלק בין אם יכול לעשותו בחוץ או לא, וגם לפי מה שכתבנו והוכחנו מהירושלמי דכיון שאינו יכול לברך בפנים הוא הפסק לברכה אף כשלא הפסיק שיעור הפסק, א"כ ה"נ יהא אסור להדליק בבית הכסא אף באופן שאין לו מקום אחר דהוי הפסק וכמש"נ].

הרב אשר עקיבא אולמן

בן נשוי המתארח אצל אמו האלמנה האם מקיים דין מהדרין בנר אחד

יש להסתפק באשה שאין לה בעל, ובנה או נכדה גרים עמה בבית, והוא מדליק הנר, האם בנר אחד יש לו עצמו קיום של מהדרין, או"ד

שנר זה שיש בו קיום של 'נר איש וביתו' נחסר בו בקיום ההידור של 'נר לכל אחד', ושלפ"ז ידליק נר אחד עבור אמו ונר נוסף עבור עצמו וכפי שיבואר.

הנה כאשר באנו לדון מהו תוכן ההידור להדליק בעצמו ולא לצאת בהדלקת נר איש וביתו, יש לדון ולהעמיד ענין זה בב' אופנים.

א] הדרך הראשון, דכיון שהדלקה עושה מצוה, היינו שיעקר מצותה הוא במעשה ההדלקה, הרי שלעולם מי שמדליק בעצמו הרי הוא מקיים המצוה בהידורה, ושאר בני הבית שהתחדש שנפטרים בהדלקת בעה"ב הגם שאין להם את מעשה ההדלקה, להם הוא שנחסר בקיום דין מהדרין, והידורם הוא שידליקו בעצמם.

ואין להקשות שיעשו את בעה"ב שליח להדליק עבור כולם ויהיה להם המצוה בהידורה, דכבר נודע המתבאר ברמב"ן (שבת ס"ז פ"א דמילה) שבדבר שעושהו האדם עבור עצמו, ומצוה דנפשיה קעביד, אינו יכול לעשותו כשליחות עבור אחרים, ואפשר עוד דגם את"ל ששייך שליחות בכה"ג, לא יועיל להחשיבו כהידור עבור כולם, כיון שמעשה המצוה משותף לכולם, וההידור הוא שיעשה המצוה לעצמו לבדו בלא השתתפות אחרים, ואדרבה אם יעשוהו שליח גם בעה"ב יפסיד ההידור, שדוקא אם עושה מעשה ההדלקה לבדו הוא שמקיים המצוה בהידורה ולא אם עושהו בהשתתפות כל בני ביתו.

ב] הדרך השני הוא בהקדם ד' יד אפרים (בגליון שו"ע או"ח תל"ב) "הדלקת נר חנוכה מה שמדליק לו חברו אין זה מתורת שליחות, רק שיעקר המצוה המוטלת על האדם כך הוא שיודלק בביתו נר חנוכה, ואין חילוק בין ע"י עצמו או ע"י אחר, והרי זה כאומר לחבירו הנה לי תפילין על ידך", עיי"ש בכ"ד, וכ"כ הגרי"ז בספרו, וכן נראה בפמ"ג (א"א סי' תרע"ט) בדין אשה שהדליקה נרות שבת שכבר קיבלה שבת בהדלקתה ואינה יכולה להדליק נ"ח בעצמה, ותדליק על ידי שליח, וכתב הפמ"ג דלכאור' יקשה מהא דקיי"ל דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משויא שליח, ות' דהכא לא הוי שליחות ממש, כיון שיעקר המצוה מתקיימת במה שנר שלו דולק, והאחר מעשה קוף קעביד, עכ"ד.

ועיי"ש ביד אפרים שהארץ לדון בכל מצוות שבתורה הנעשים ע"י שליח מיהו המבדק, ועז"א שבנר חנוכה דהוי כמניח תפילין על ידו של חברו, שאין השליח בגדר 'עושה מעשה המצוה' ודאי שאין השליח מבדק, ולהלכה ראה במשנ"ב סי' תרע"ה סק"ט שהביא דברי הפוסקים שהעושה שליח להדליק עבורו יברך השליח רק אם המשלח עומד שם ושומע הברכה ולא בענין אחר, וביאר הגרשז"א במנח"ש (ח"ב סי' נ"ו סק"ב) עפ"י הסברא הנזכרת, דמה"ט אין יכול השליח לברך אא"כ המשלח אצלו ויוצא בדין שומע כעוונה, [אך יש שביארו ד' המשנ"ב בענין אחר ואכ"מ].

והנה לדרך זה לכאור' אין לומר שמהותו של ההידור הוא כלפי מעשה ההדלקה שיעשו בעצמו ולא יצא בהדלקת בעה"ב, שהרי לפי דבריהם אין מצוה כלל במעשה ההדלקה, ועיקר מצותו הוא במה שהנר דולק.

ולכאור' בהכרח לומר דכיון דעיקר המצוה הוא במה שנר שלו דולק, הרי שתורף ההידור הוא כלפי מה 'שנר איש וביתו' הוי נר כללי וקיום מצוה כללי לכל בני הבית, ועל זה בא ההידור שיהיה לו נר פרטי וקיום המצוה בפרטיות, וכ"מ בד' הגרי"ז עיי"ש.

ויש להקשות דא"כ כל אדם המדליק גם עבור אשתו ובנותיו יחסר לו בהידור מחמת שהנר כללי לכל בני הבית. אכן נראה פשוט דכיון ד'נר איש וביתו' הרי דעיקר הנר הוא של בעל הבית, ובני הבית המה טפלים אליו בקיום מצותו.

וביתר ביאור, דהא מצאנו דנר איש וביתו אינו מועיל לכל מי שגר בבית אא"כ 'דיוור אחד הוא לכולן' היינו שיהיו סמוכין על שולחן אחד (ולאפוקי ב' בע"ב הדרין בבית אחד וכאור'א אוכל משל עצמו שאין להם אפשרות להדליק נר אחד בדין נר איש וביתו, כיון שהמה דיוורין חלוקין זמ"ז, וצריכים להשתתף בפרטי כמש"כ הפוסקים), ועפ"ז נראה פשוט דכיון שכולם סמוכין על שולחן בעל הבית, ממילא הוא שבעה"ב הוא עיקר הבית ועיקר המצוה, ובני ביתו הם המה שנטפלין לו, וכמדוקדק גם בל' הגמ' 'נר איש וביתו' להורות שיעיקר הנר הוא של בעה"ב וביתו נטפלין לו, ולכן רק לבני בית נחסר בהידור מצוה במה שיוצאין יד"ח בנרו של בעה"ב, אבל לבעה"ב עצמו לא נחסר מאומה במה שיש אחרים הנטפלין לקיום

מצותו וד"ק.

ג] והנה כע"ז מצאנו בר"ן בפסחים (ד. בדפי הר"ף) שמצות נר חנוכה "אינו יוצא אלא בשל עצמו" (ולכן נחשב שאינו יכול ליעשות על ידי שליח, וברכתו ב'להדליק' ולא ב'על הדלקת נר' עיי"ש).

והנה דעת הגריש"א [ראה בס' ישא יוסף ובשבות יצחק ובהערות לשבת כג. ועוד] שיש לחוש לדעת הר"ן ונקטו כפשוטו שצריך שיהיה ממונו ממש, ומה"ט הורה שאורח שסידרו לו נרות להדליק, וכן הבנים המדליקים בעצמם כדין המהדרין, צריכים לעשות הגבהה או קנין אחר בנרות בכדי שיהיה שלהם, [וכבר מצאנו באחרונים לדון כיו"ב בדין מצה (שלפי חלק מהראשונים) בעינן לכם, האם צריך לזה כונת קנין, או"ד שסתמא של הנותן והמקבל הוא שיהיה באופן הראוי למצוה, אי נמי שאכילה והכנסה לפיו הויא קנין גם בלא דעת ואכ"מ, ומ"מ הדלקת הנר ודאי אינה כמו הכנסה לפיו, שאין בזה הוצאת החפץ מרשות בעליו והכנסתו לרשות אחר, ובדאי בכדי לקנותו צריך הגבהה וכי"ב], ועוד עורר עפ"ז בס' ישא יוסף שבשמן מתוצרת הארץ יש לחוש למעשר ראשון ומעשר עני המעורב בסחורה הנמכרת בחנויות ואינו 'לכם'.

ואמנם מנהג העולם מקדמת דנא וסתמת הפוסקים שלא כתבו שצריך לעשות מעשה קנין [מלבד אכסנאי המשתתף בפרטיין] מכריע דלא נקטו כן, ובהכרח א' מהשנים, או דלא קיי"ל כהר"ן, או שאין כונת הר"ן שיהא הנר מממונו ממש, אלא כל היכא שהנר עומד לתשמישו ומצותו של אדם זה, זהו הנחשב 'נר שלו', וכזאת נראה דעת האחרונים הנז' שכתבו שאין המצוה במעשה ההדלקה אלא במה ש'נר שלו דולק' שאין הכונה שיהא שלו וממונו ממש, אלא שיהא עומד לתשמישו ומצותו.

ד] ונפק"מ בכל זה באדם שאשתו או בתו מדלקת עליו בביתו, שלפי הדרך הראשון, כיון שהיא עשתה מעשה ההדלקה הרי נחסר לו ההידור, ומשא"כ לדרך השני כיון שהנר שלו לא נחסר מאומה במה שהן הדליקו, שהרי אינם אלא כמעשה קוף בעלמא וכנ"ל.

ולחאמור, אדם היוודע שלא יספיק להגיע לביתו בתחילת זמן ההדלקה, ויתבטל מה שאמרו 'מצותה בשקיעת החמה ולא מאחרין', ואתינא לדון האם ימתין להדליק בעצמו או שבתו תדליק בשבילו, דלכאור' תלוי בהנ"ל. והנה נוהגים העולם להמתין עד שיגיע לביתו וידליק בעצמו הגם שיתאחר, ואפשר דטעם המנהג הוא, לפי שיש בכה"ג שאלה נוספת, במי שמדליקין עליו בביתו שנחלקו הראשונים האם חייב בברכת הרואה ואכ"מ"ל.

מי שהדליק נר חנוכה בער"ש ונכבו הנרות ע"י רוח שאינה מצויה, די"א דבער"ש אם כתבה זקוק לה, וזה המדליק הלך לבית הכנסת וטורח גדול לילך אחריו בכדי שיספיק לחזור להדליקו מבעו"י, ואתינא לדון האם אחר יכול להדליק עבורו [ודין 'זכיה' לא ברירא שיועיל בזה ואכמ"ל], ולכאור' לפי"ד היד אפרים וסיעתו יכול אחר להדליק עבורו את הנר גם בלא דין שליחות.

ה] ובזאת אתינא לסימא דמילתא בשאלה הנזכרת, בבן הסמוך על שולחן אמו, והבן מדליק נר אחד עבור כולם, ואנו דינים האם קיים הבן מצות ההידור, הרי דתלוי בהנ"ל, דאי נימא כפשטיות העולה מד' הא"ר שיעקר המצוה הוא במעשה ההדלקה, ובה הוא שאמרו שההידור הוא שיעשה ההדלקה בעצמו, הרי בניד"ד שהבן הוא המדליק בעצמו, הוא המהדר, אבל לד' האחרונים הנז' שאין המצוה במעשה ההדלקה כלל רק שיהא הנר שלו דולק, ומי שיש לו נר שלו הוא המקיים ההידור, ומי שיוצא בנרו של בעה"ב הוא הנחסר לו בהידור, א"כ בניד"ד שהנר שייך לבעלת הבית (שהרי היא עיקרו של הבית וכולם סמוכין על שולחנה) נוטים הדברים שצריך להדליק נר נוסף עבור עצמו לבדו ורק בזה יקיים המצוה בהידורה.

והגם שאין המנהג כדברינו, אעתיק מכתבי דודי הגרש"ז אולמן זצ"ל [דומ"צ זכרון מאיר ב"ב וראב"ד קרית ספר] וז"ל; "אשה שבעלה נסע מחוץ לעיר לכמה ימים, ונשארה בבית עם בן בן י"ג שנים, נראה דהאשה תדליק והבן ידליק כמהדרין, ואם האשה אינה חפיצה להדליק [כדרך נשים ביישנות] ידליק הבן עבורה וגם בעבור עצמו, וטוב שיעשה הכל בברכה אחת, דמה שמדליק עבור הבית, אינו שונה באם האשה היתה מדלקת, ועתה שהוא הדליק עבורה, דינו שלו לא השתנה, ויש להארין בזה", וכמדוד' שדברינו קרובים לדברי הגאון זצ"ל [שבאו בסגנון קצר וצח].

מהו הנר העיקרי ומהו נר ההידור

א כתב השו"ע סי' תרע"ו ס"ה יתחיל להדליק לביל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאל, כדי להפנות לימין וכו' וכן בכל לילה, נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, ע"כ. ובביאור הגר"א כתב וז"ל; ויברך על הנוסף; מהר"ק, ואין לו טעם וריח שזה אינו רק למהדרים מן המהדרים ויניח עיקר המצוה ויברך על הרשות, והיינו דמשיג על דברי השו"ע ותמה עליו כיצד יעשה סדר הדלקה אשר עיקר ברכתו תהא על הדלקת נרות הרשות ויניח את עיקר המצוה לבסוף.

ועוד ציין הגר"א 'וע' סי' תרע"ד ס"א בהג"ה, והיינו דכתב שם הרמ"א ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה, ע"כ. הא קמן דמבואר דנקטינן לדינא דנר הראשון שמדליק בו הוא נר עיקר המצוה ושאר הנרות חשיבי כנרות רשות אשר הנפק"מ לדינא מכח זה הוא דאין להדליק שאר נרות מנר הראשון, וכיצד נאמר דנר הראשון שמדליק הוא נר הרשות והאחרון הוא נר המצוה העיקרית אשר לפי"ז אדרבה יוכל להדליק את הנר השני מן הנר הראשון. ועיי"ש דמסיק הגר"א דלא כהשו"ע אלא העיקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח בין מדליק בימין הפתח או בשמאל ויברך כל הלילות עליו ובזה מדליק ומברך תמיד על סמוך לפתח ועל עיקר המצוה.

ויש לציין דכמה נפק"מ יש בזה מהו הנר העיקרי ומהו נר הרשות, וכגון בהא דהחובה לשאול על הפתחים אינה אלא בשביל נר אחד העיקרי ולא בשביל נרות ההידור (משנ"ב תרע"א ג), וכן הביא המשנ"ב (תרע"א ו) נפק"מ באין לו מספיק שמן לכל הנרות דעדיף שידליק נר אחד כשיעורו ובמה שישאר ידליק את נרות ההידור, וכן כתב המשנ"ב (תרע"א ז) דבשמן מצומצם לו ולחברו, יתן לחברו להדליק נר העיקרי ולא שידליק הוא את נרות ההידור.

ב ובערוך השולחן כתב וז"ל ולא אבין דברים אלו דזה היה שייך אילו מדליק נר אחד ולא בירך ומדליק השניה ומברך שפיר היתה שאלה איך מברך על הנוסף ולא על העיקר אבל לרבינו הב"ה הא תמיד מברך על הראשונה והיא העיקרית והשאר הם נוספים, ומאי דקרי לה נוסף זהו בסדר העמדת הנרות לענין יום הקודם דבכל יום מברך אנר חדש אבל הרי היא הראשונה והיא המצוה העיקרית ומה עניין זל"ז וכן אנו עושין כדברי רבינו הב"ה [וסמוך לפתח אינו מעכב], עכ"ל. ואכן לפי"ז צ"ב השגת הגר"א על דברי השו"ע.

ונראה בביאור שיטת הגר"א דפשיטא ליה דאין לומר כן דהשתא הנר הנוסף הוא הנר העיקרי, דא"כ אזיל ליה כל דברי השו"ע וכל נימוקו דהנר הזה הוא מורה על תוספת הנס, שהרי מאחר דמדליקו כנר העיקרי אין הוא מורה כלל על תוספת הנס ומה בכך שמקומו חדש ביחס ליום הקודם, אבל הרי בסדר ההדלקה כיון שעושה נר זה כנר העיקרי אצלו הרי אין בהדלקתו שום הוראה על תוספת הנס, ועל כן מוכרח בדעת השו"ע דכונתו דאכן זהו נר ההידור וזהו שהקשה אדוננו הגר"א דאיך יניח את העיקר ויברך על הרשות.

ג ובביאור שיטת השו"ע כתב בספר כנסת אברהם להגר"א פרבשטיין זצ"ל סי' ט' אות ד' וז"ל; אמנם הדבר פשוט דחלוק בזה החפצא דהנר מחיובא דהגברא, דנידון השו"ע והגר"א לא קאי אלא כלפי השם נר חנוכה דעל הנרות, ובזה הוא דכתבו דהנוספים אינם חשובים אלא נרות הרשות והשם נר חנוכה הבא לעיקר החיוב הוא להנר האחרון, אמנם נידון הרעק"א הוא כלפי הברכה דתליא בעיקר חיובא דהגברא, ובזה שפיר כתב דאם לא בירך קודם תחילת ההדלקה הרי יצא מיהת ידי עיקר חיובו בנר הראשון שהדליק, ועכשיו כשעומד ומדליק שאר הנרות ליכא עליה דהגברא אלא מצות ההידור ויתכן דלא שייך בזה ברכה, עכ"ל.

ולכא' הדברים צ"ב, דלכא' נראה דאין לחלק בין הדין נרות כמו שהם מצד דיני הבית ובין הדין נרות כמו שהם מצד חובת הגברא, והוא לפי מה שביאר בזה הכנסת אברהם שם בס' ט' אות ג' דכל

דין הדלקת הנר המוטלת על הגברא הוא דין ההדלקה של חובת הבית, ומוכח זאת מהא דיוצא בהדלקת אחד מבני הבית אע"ג שהוא לא הדליק, ועיי"ש עוד בס' ז' אות ג' שביאר דאין לצאת את המצוה אלא בנרות שיש בהם דין של הדלקת נרות מצוה ועל כן זו שידליק בבית דאין בזה דין הדלקת נר מצוה לא יחוייב כלל גם לחובת הגברא של ההדלקה, ומעתה קשה אם נימא דמצד חובת הבית אין כאן אלא הדלקת נר הידור ונר של רשות א"כ כיצד נאמר דיצא בו חובת הגברא שמחייבתו בהדלקת נר מצוה ולא נר רשות.

ועוד יש להקשות שהרי לפי הביאור הנ"ל שמצד נרות הבית אכן הודלק רק נר ההידור א"כ מדוע לא יוכל להדליק ממנו את הנר השני שהוא העיקרי, דאע"ג דמצד חובת הגברא הראשון הוא הנר העיקרי, אבל סו"ס מצד עצמו כנר הבית אדרבה הראשון הוא נר הרשות וא"כ מדוע לא יוכל להדליק ממנו את הנר השני שהוא העיקרי בחובת הבית, דמאי אולמיה דהעיקר מצד החובת גברא יותר מהעיקר בחובת הבית.

ד והנראה לבאר דברי השו"ע באופן אחר, דיש לחלק בין מעלת הנר הראשון מצד היותו קיום ההדלקה לפני ההידור, ובין הדין הנוסף והוא שבנרות ההידור יש נר כנגד עיקר הנס ושאר נרות כנגד שאר ימים, דהא מבואר בשער הצינן תרע"ו ה' בשם הפמ"ג דהדליק נר ראשון ובה חוזר ומדליקו עם שאר נרות ההידור ועיי"ש שדן בדין הברכה, ומבואר דמצד דיני ההידור יש דין הדלקה על כל הנרות חוץ מהדין הדלקה העיקרי לפני ההידור, ואשר גם בתוך סדר זה יש את הנר שיש בו הוראה על עיקר הנס ויש את הנר המורה על תוספת הנס והיום, וי"ל דסדר זה אינו כפוף לדין הראשון של הנר העיקרי מצד דין ההדלקה בלא הידור.

נמצא שבדין ההדלקה בלא הידור אין קיימים כלל נרות נוספים וברגע שהודלק נר אחד כבר עלה בו קיום דין ההדלקה, וזהו מצד עצם הדלקתו כנר ראשון ואין בו יחס למקום הדלקתו כלל, ואין זה נר של רשות אלא נר מצוה, אכן כאשר נחתינו לסדר הדלקה של נרות ההידור ובתוך סדר זה אם באנו לקבוע מהו הנר העיקרי ומהו נר התוספת הרי שבכאן יש למדוד לפי סדר מקומם דכל שביחס ליום הראשון הרי נוסף מקום חדש לנר חדש א"כ זהו הנר המורה על התוספת ואילו הנר המונח במקום הראשון הוא הנר המורה על העיקר, ועל כן שפיר ס"ל לשו"ע דיש כאן מעלה בהדלקת הנר של ההידור מתחילה כיון דסוף דבר בקביעת סדר הנרות זהו אכן הנר המורה על ההידור, ואפשר שזהו הביאור בדברי ערוך השולחן

[ויש לדון לשיטת הגר"א מה יהא באופן כזה שכבה נר הראשון דנראה כיון דכבר אין לפנינו את ההדלקה העיקרית שהרי התקיימה כבר, א"כ ככה"ג אפשר שיודה לדברי השו"ע דכלפי נרות ההידור יש טעם להתחיל מנר החדש שמורה על הנר וכדעת השו"ע, או ד"ל דפליג גם בזה דסו"ס יש להדליק תחילה את הנר המורה על עיקר ההדלקה, אי נמי משום לא פלוג אין לשנות בהכי את הסדר שמתחילים להדליק בו].

אך צ"ב מאי נפק"מ בדבר זה דנר זה בסדר הנרות הוא המורה על עיקר ההדלקה, הלא סו"ס הוא נמי נר רשות והידור, [ובלא נפק"מ קצת קשה שיקבע סדר הדלקה עפ"י ענין זה שאין בו נפק"מ]. ואפשר דיהא נפק"מ אם יכריחוהו עכו"ם לכבות את רוב הנרות חוץ מאחד מהם, דיניח את הנר העיקרי שנקבע לפי סדר הימים, אך לכא' י"ל לא כן אלא יניח את מה שבאמת יצא בו את עיקר ההדלקה [להצד דיש בזה אכן נפק"מ, דאפשר לומר דכבר יצא הדלקתו והשתא אין נפק"מ מה מהם יכבה].

ה והנראה באופן אחר, דהנה יש לדון מי שהדליק כסדר השו"ע שהתחיל מנר האחרון ושוב נשפך השמן האם נימא דלדעת הגר"א לא יצא אפילו חובת נר אחד כיון דהדליקו לנר של רשות ולא לנר של עיקר המצוה. ונראה לדון דכיון דהדליקו לשם נר חנוכה ופרסום הנס שפיר יצא בו דין נר חנוכה, וכל עיקר דחשיבנן ליה כנר רשות הוא רק עד כמה שאכן יעלה בידו להדליק את כל הנרות ויקיים בהם סדר של נר מצוה ונרות הידור, ובהכי הוא דנדון בהם דהם נרות הרשות והאחרון שהדליק הוא הנר מצוה, ומיתלא תלי וקאי בזה שלבסוף ידליק את שאר הנרות [וכעין זה יש שדנו בהא דביאר רעק"א דבני הבית שמדליקים נר להידור מתכוונים שלא לצאת בנר

שעות הלילה, וכיון שכפי הנראה לא יספיקו לשוב לביתם עד שעה מאוחרת בלילה הם יוצאים יד"ח הדלקת נר חנוכה במה שמדליקים עליהם בביתם בזמן הראוי, והואיל ויש ספק אם הם מחויבים לברך ברכות הרואה, בדעתם לשמוע ברכות אלו מאחר ולצאת יד"ח מדין שומע כעונה.¹

אם מי שלא הדליק בעצמו בליל א' דחנוכה מברך שהחיינו בהדלקה בליל ב'

ויש לדון האם כשידליקו נרות בליל ב' דחנוכה יברכו שהחיינו הואיל ולא בירכו בעצמם בשעת ההדלקה ביום הראשון. והנה ב' האברכים הנ"ל יוצאים יד"ח ההדלקה בב' אופנים שונים, האחד בנו מדליק בביתו (והוא גדול וסמוך על שלחנו), והשני שכנו מדליק בביתו מדין שליחות, הואיל ואין אחרים בבית מלבדו, וגם אשתו ילדה למז"ט ונמצאת בבית החלמה.

לחלק בין אם יצא בהדלקה ע"י שליח או ע"י אחד מבני ביתו

ונראה לברר דיש חילוק ביניהם, דזה שבנו מדליק עבורו אינו מברך שהחיינו כשידליק בליל ב' דחנוכה, אך זה ששכנו מדליק עבורו ראוי שיברך שהחיינו מספק על פרי חדש בשעת ההדלקה כפי שיבואר.

הטעם דמי שהדליקו עליו בביתו נפטר מברכת שהחיינו בלי שמיעת הברכה

מי שלא הדליק נר חנוכה ומדליקין עליו בביתו נחלקו הראשונים אם חייב בברכת הרואה, והכרעת המשנ"ב ס' תרע"ו סק"ו דספק ברכות להקל ואינו יכול לברך בעצמו, ולכן הורו פוסקי זמנינו דראוי שישמע הברכות מאחר (וכע"ז מבואר במשנ"ב ס' תרע"ז סקט"ז), ואם שמע מאחר נמצא דנפטר מברכת שהחיינו ממנ"פ, כי לפי הדעות שאינו חייב בברכת הרואה אינו מברך שוב שהחיינו כשמדליק בליל ב' דחנוכה כמבואר במשנ"ב סק"ז ושעה"צ בשם המג"א וא"ר, [וביאור הדבר, דס"ל לדעות אלו דכל שיצא יד"ח בהדלקה שבירכו עליה כל הברכות הרי הוא נפטר גם מהברכות דכשם שההדלקה עולה לו כך הברכות ג"כ עולים לו כדביאר בשו"ת רעק"א תנינא ס' י"ג, ולכן אינו מברך ברכת הרואה וגם אינו מברך למחרת שהחיינו, ואמנם צ"ב טובא איך נפטר מברכת שהחיינו לפ"מ שצי"ד בשעה"צ סק"ג דחובת שהחיינו היא חובת היום על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות אף בלא הדלקת נרות וכדקי"ל בשהחיינו דיו"ט דאומרו אפילו בשוק, ורק לכתחילה תקנו לאומרו בשעת הדלקה, ולפ"ז אינו מובן כלל איך יתכן שיצא ע"י מה שבירכו על ההדלקה בביתו והוא לא שמע כלל הברכה, וצ"ע].

וכן מי שבירך ברכת הרואה בליל א' דחנוכה יצא בזה יד"ח ואינו חוזר לברך שהחיינו כשמדליק בליל ב' כמבואר בשו"ע ס"ג, ונמצא דאם שמע הברכות מאחר יצא ממנ"פ בברכת שהחיינו, או ע"י בני ביתו או ע"י מה ששמע מדין ברכות הרואה.

יברך שהחיינו מספק על פרי חדש

[ואף אם לא עלה בידו לשמוע הברכות מאחר מבואר במשנ"ב שם דמספק לא יברך שהחיינו בשעת ההדלקה בליל הב', אולם הגריש"א זצ"ל הורה דמ"מ ראוי לצאת מספק ולברך שהחיינו על פרי חדש (קונטרס לקנות חכמה, קובץ מבקשי תורה ח"ד, אשרי האיש עמ' רנ"ז)].

אולם כ"ז במי שהדליקו עליו בביתו, אבל מי שלא הדליקו עליו בביתו אלא ששליח הדליק עבורו את הנרות, בזה נראה לדון דלא

יוצא בזה לכר"ע.

אך בספר אור אליהו (פ"ל הערה כ"ה) הביא מהרבה ראשונים דכל שיוצא יד"ח ממי שמברך על ההדלקה מהני אף אם עדיין לא ראה את הנרות, וכן משמע מסתימת הפוסקים בכמה דוכתי שכתבו בספיקות בברכת הרואה לצאת יד"ח ממי שמדליק ולא התנו שיראה קודם את הנרות, עי' א"ר ס' תרע"ז סק"ג בשם שכנה"ג וכה"ח שם סקכ"א, ועי' שעה"צ ס' תרע"ו סק"י שכתב להדיא דמהני לשמוע הברכה מבעה"ב אפי' קודם ראיית הנרות, אך שם איירי במשתתף בפרוטה ואפשר דזה עדיף, ועי' שו"ת מהרש"ל ס' פ"ה ושו"ת זרע אמת ח"א ס' צ"ז, ואכמ"ל.

בעל הבית, ודנו בזה שאם נשפך כל השמן מיד לאחר הדלקת בעל הבית, יצאו הם בהדלקתו, דמיתלא וקאי במה שלבסוף יעלה בידם להדליק בפני עצמם, ורק על צד זה לא יצאו בהדלקתו].

ולפי"ז י"ל כן גם בדעת השו"ע דלעולם מיתלא תלי וקאי האם אכן יעלה בידו להדליק את שאר הנרות, דאם יעלה בידו להדליק את שאר הנרות הרי שיתברר דהנר האחרון הוא נר המצוה והשאר הם נרות ההידור, אבל מעיקרא כל זמן שלא הדליק את שאר הנרות הרי שיש בידו נר אחד שיכול לעלות לעיקר ההדלקה [ועד שידליק שאר נרות נוהגים בנר הראשון קדושת נר העיקרי והשאר חשיבי כרשות].

והנפק"מ לפ"ז בין שיטת השו"ע ובין שיטת הגר"א הוא דלהשו"ע סגי בזה שיכול נר זה לעלות לנר העיקרי בשביל שנוכל להעמיד עליו את הברכה דס"ס כל שלא יעלה בידו להדליק את כולם הרי נר זה הוא נר ההדלקה וא"כ שפיר יש לברך עליו, ולהגר"א כיון דנר זה עומד להיות נר הרשות לאחר שידליק את כולם א"כ אין להעמיד עליו את הברכה ואין להקדים הדלקתו, [אמנם אפשר דלדעת הגר"א מאחר שבמיקום הנר הורה דלנר של רשות הוא מדליק, לא יוכל לצאת בו לעיקר הדלקה גם אם נשפך השמן, ועל כן הוי נר רשות באופן מוחלט, וזהו שהשיג על השו"ע, ויל"ע].

והנה הרעק"א (תשו' תנינא ס' יג) הקשה מדוע לא יוכל להדליק מנר בעל הבית לנר בני הבית כיון דהם אינם יוצאים בהדלקתו והוי להו הדלקה של עיקר מצוה בנר שלהם, וכתב השבט הלוי (ח"ג ס' צ"ו אות ב') דכיון דמעיקר הדין יכולים כולם להפטר בהדלקת הראשון על כן נהגו דאין להדליק את שלהם משלו אף ששניהם נרות של מצוה. ולפי המבואר נראה לבאר על דרך זה גם כאן דאין להדליק נר האחרון מהראשון, אע"ג דהוא חוזר להיות נר העיקר מצוה, אבל כיון דאם לא ידליקנו הרי הוא יוצא את עיקר המצוה בנר שהדליק מתחילה על כן אין להדליק נר אחרון מנר הראשון, וכאן יש יותר חידוש שהרי מברך בתוך כדי הדלקת השני דנר הראשון הוא נר של רשות, ועדיין צ"ע בכל זה.

הרב אברהם זנגר

הוראה מחודשת בדין ברכת שהחיינו למי שהדליק בליל א' ע"י שליח

מתנדבים בבית חולים בזמן הדלקת נרות אם חייבים בברכת הרואה

הן נודע מצבם העגום של החולים המאושפזים במחלקות הקורונה בבתי החולים ה"י באשר אין אפשרות לבקדם לסעדם ולתומכם, וב"ה לא אלמן ישראל ויש אנשי חסד נפלאים אשר כבר חלו במחלה זו והבריאו ממנה ולאחר סדרת בדיקות מקיפה ניתנת להם הרשות להכנס למחלקות הקורונה לסעוד ולתמוך בחולים בכל הנצרך, וכפי הנשמע עמוסים הם בעבודת הקודש במשך שעות ארוכות במילוי צרכים בסיסיים של החולים, צרכי גוף ונפש, אשר רבים מהם במצב סכנה. והנה בימי החנוכה הקרובים קשה למצוא מתנדבים שיבואו לשהות לצד החולים בשעות אחה"צ מחמת מצות ההדלקה, ועכ"ז ליקרת ערך המצוה וחובת השעה קיבלו על עצמם שני אברכים יקרים לשהות בבית החולים ביום א' דחנוכה משעות הצהרים עד

1 לצאת יד"ח ברכות הרואה קודם הראיה

ואם לא ימצאו מי שמברך ברכות הרואה יבקשו מאחד שמדליק בעצמו לצאת ממנו יד"ח הברכות, אך באופן זה אם יש שנים המדליקים נרות חנוכה באותו מקום עדיף לצאת יד"ח מהשני, כי יש שצי"דו דא"א לצאת יד"ח ברכת הרואה ממי שמברך קודם ההדלקה אם אינו רואה נרות דלוקים כבר בשעת הברכות, וכ"כ בספר נר חנוכה פ"ד הערה ס"ט בשם מרן הגר"ק שליט"א, וכבר מבואר כן במיוחס לר"ן שבת כג. בשם הרא"ה, ועי' שלמי תודה ס' כ"ה סק"א שנו"נ בזה, אבל אם רואה את הנר של הראשון ושומע הברכה מהשני המברך קודם הדלקתו

שייך לומר דיצא יד"ח ברכת שהחיינו ממנו"פ, כי יתכן דלכו"ע אינו יוצא יד"ח בברכת שהחיינו שבירך השליח וגם ברכת הראיה אין לו, ועל כן אף אם שמע הברכות מאחר והתכוין לצאת לא יצא בזה יד"ח כפי שיבואר.

פלוגת הראשונים אם שליח להדלקת נ"ח מברך

מבואר במשנ"ב ס' תרע"ה סק"ט בשם הפמ"ג דשליח להדלקת נר חנוכה אינו מברך על ההדלקה אלא במעמד המשלח, אך אם המשלח אינו נמצא שם אין השליח מברך כלל, ומקור דין זה הוא מהב"ח סוס"י תרע"ו בשם מהר"ח או"ז ס' קכ"ח שביאר דשליח מצד עצמו אינו יכול לברך אלא רק המשלח, אולם השליח יכול לברך כדי להוציא את המשלח יד"ח מדין יצא מוציא כמו בכל המצוות, ולא דמי לשחיטה והפרשת חלה ומילה וקביעת מזוזה ועשיית מעקה דהשליח מברך, דהתם המצוה היא על החפצא שתתקן העיסה ושישחט הנשחט, אבל נר חנוכה הוי חובת גברא ואין השליח יכול לברך הואיל ואינו מצווה על הדבר, וכן שליח לקדש אשה אינו מברך ברכת אירוסין ע"ש, והאחרונים האריכו לדון בזה מאי שנא מבדיקת חמץ דפסק המג"א דהשליח מברך (וכ"ה במשנ"ב ס' תל"ב סק"י וביאר דהוי כשלווחו גם לענין הברכה, ומקורו מהבית מאיר שם), עי' יד אפרים ס' תל"ב, מנחת שלמה תנינא ס' נ"ח סק"ג, שלמי תודה ס' י"ז סק"ב, שומע ומשמיע ס' ל"ט אות כ', ועוד רבים, אולם באמת בשבלי הלקט ס' ר"ו ובשו"ת פאר הדור להרמב"ם ס' ק"א (לפי ביאור הנשמת אדם כלל קמ"ח) מבואר להדיא דשליח מברך בהדלקת נר חנוכה אפי' שלא במעמד המשלח, והרמב"ם לטעמיה דס"ל הכי גם לענין קידושין כמבואר ברמב"ם פ"ג מאישות הכ"ג דשליח לקדש אשה מברך ברכת אירוסין, [ובקונטרס איש הלוי להגרא"ש וולפא שליט"א תמה ע"ד המג"א והמשנ"ב דהא בשו"ע אבה"ע ס' ל"ד ס"א פסק כד' הרמב"ם לענין קידושין וא"כ ה"ה לענין נר חנוכה דהא המהר"ח או"ז השווה ביניהם, וצ"ע].³

יברך השליח על הדלקתו ופטור הדלקת המשלח

וכנראה דמשום כל הנ"ל הורו הגריש"א והגרש"א זצ"ל דראוי שיברך השליח על ההדלקה בביתו ויכוין לפטור את ההדלקה בבית המשלח, ומיד אח"כ ילך וידליק בבית המשלח בלי הפסק (שבות יצחק פ"ב סק"א ופניני חנוכה עמ' כ"ח ועוד בשם הגריש"א, סוכת חיים מהדורת תש"פ בשם הגרש"א, וכ"כ בקובץ פסקי הגר"ש קמינצקי שליט"א סוף פ"ו ע"ש בארוכה, וע"ע בספר מנשים באהל עמ' קצ"א בשם הגריש"א).

אם תקנו ברכות הרואה למי שקיים מצות הדלקה

ועוד נפ"מ יש מנידון זה, אם המשלח מברך ברכות הרואה, דלפ"ד המג"א והמשנ"ב דהשליח אינו מברך על הדלקתו מסתבר דהמשלח מברך ברכות הרואה לכו"ע, דלא נחלקו הראשונים אלא במי שהדליקו עליו בביתו ובירכו על ההדלקה אם הוא נפטר בברכתם, אבל אם לא בירכו על ההדלקה שיוצא בה יד"ח פשיטא דחייב בברכות הרואה, דאף מדליק לא גרע מרואה לענין ברכת שעשה ניסים ושהחיינו אם לא בירכו על הדלקתו כמבואר במשנ"ב ס' תרע"ו ובספר מאורות נתן ס' ע' דקדק כן מדברי הארוחות חיים הל' מגילה אות ב' וכל בו ס' מ"ה בשם בעל העיטור ע"ש, ובספר שלמי תודה סוס"י י"ז העלה כן גם מד' הר"ן פסחים ז', אך מהמג"א ס' תרע"ו סק"ד שהביא ד' הר"ן לא משמע כן ע"ש, ובחידושי רבינו דוד פסחים ז': כתב להדיא כד' מהר"ח או"ז.

² והנה רבים נתקשו בדברי המג"א והב"ח וכתבו לדחוק בדבריהם דודאי ברכת להדליק יכול השליח לברך ורק ברכת שיעשה ניסים ושהחיינו אינו יכול לברך כי הם ברכת הודאה, עי' אג"מ ח"א ס' ק"צ, מקראי קודש ס' כ"ג, תשובת הריב"א סוס"י ד', חובת הדר נר חנוכה פ"א הערה מ"ד, שבט הלוי ח"ח ס' קנ"ט, עמק התשובה ח"ב ס' ס"א, נטעי גבריאל עמ' קס"ד, אור ישראל פט"ו ס"ו, ועוד, אך כבר העירו על דבריהם דבמקור הדברים במהר"ח או"ז מבואר להדיא דאף ברכת להדליק אינו מברך.

ובקונט' הל' חנוכה להגרי"א דינר שליט"א כתב שהשליח יברך ברכת להדליק וברכת שעשה ניסים, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"ח ס' רס"ז אות ג', ובשו"ת אור לציון ח"ד ס' מ"ג אות ד' הורה דהשליח מברך ג' הברכות, וכ"ז חידוש לפסוק נגד הב"ח מג"א ומשנ"ב ושאר האחרונים.

תרע"ו סק"ד בשם הגרע"א והפמ"ג לענין מי ששכח לברך על הדלקתו ונזכר לאחר ההדלקה דמברך שעשה ניסים ושהחיינו משום דלא גרע מברכת הרואה, וכן במשנ"ב ס' תרע"ט סק"א בשם הפמ"ג דאשה שהדליקה נרות שבת ושכחה להדליק נר חנוכה תדליק ע"י שליח והאשה תברך שעשה ניסים ושהחיינו משום דלא גרע מברכת הרואה, וה"נ בזה⁴, וכ"כ בספר שלמי תודה ס' כ"ה סוסק"ה, והוסיף דמסתבר דהדין כן אף אם השליח בירך על הדלקת עצמו וכיוון להדיא לפטור גם את ההדלקה שמדליק לשכנו, כי לפ"ד המג"א והמשנ"ב דהוא פטור מלברך לא תחול ברכתו על הדלקה זו גם אם כיוון להדיא על כך.

אולם לפ"מ שחששו פוסקי זמנינו לד' הראשונים דס"ל דשליח מברך, לפ"ז אם כיוון השליח בברכתו גם על ההדלקה שמדליק לשכנו לא יוכל המשלח לברך ברכת הרואה, דשמא יצא יד"ח בברכות השליח כמו מי שהדליקו עליו בביתו, וכן מובא בספר פניני חנוכה שם בשם הגריש"א זצ"ל דבכה"ג ישמע מאחר ברכת הרואה, וכ"כ בספר חוט שני עמ' ש"ח דאם הדליק ע"י שליח ראוי שישמע מאחר ברכת הרואה ויצא בזה יד"ח.

אמנם לכא' אם שמע מאחר ברכות שעשה ניסים ושהחיינו יצא יד"ח ממנ"פ כמו שנתבאר לעיל לגבי מי שהדליקו עליו בתוך ביתו ושוב אין טעם לברך שהחיינו על פרי חדש בהדלקה בלי ב' דחנוכה.

ד' הרמב"ם דשליח אינו מברך שהחיינו

אולם נראה לדון דגם אם שמע ברכות הרואה מאחר יש להסתפק אם יצא בזה יד"ח ולכן ראוי לברך בשעת ההדלקה בלי ב' על פרי חדש, דהנה כתב הרמב"ם פ"א מברכות ה"י 'אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים מברך קודם עשייתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות, אבל אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו'. ובפ"ח ביאור הגר"א ויד אפרים בס' תקפ"ה נקטו דודאי אם השליח מוציא בברכתו את המשלח הרי הוא מברך גם שהחיינו כמו בכל הברכות דיצא מוציא, וכוננת הרמב"ם היא רק כשעושה המצוה שלא במעמד המשלח, דאף שמברך ברכת המצוות מ"מ אינו מברך שהחיינו, ושורש החילוק הוא דברכת המצוות באה על עצם מעשה המצוה ואילו ברכת השחיינו באה על שמחת קיום המצוה (עי' ברכת שמואל קידושין ס' י"ח שהרחיב בחילוק זה), וא"כ נמצא דגם לפ"ד הרמב"ם ודעימיה דשליח מברך על הדלקת נר חנוכה, זהו רק ברכת להדליק וברכת שעשה ניסים, אבל ברכת שהחיינו אינו מברך. וכן מבואר ברבינו מנוח על הרמב"ם שם דלדבריו שליח להדלקת נר חנוכה אינו מברך שהחיינו, ומשמע דשאר הברכות מברך. ושו"ר כן להדיא במאמר מרדכי ס' תרע"ו סק"א דלפ"ד הרמב"ם הנ"ל צ"ל דמש"כ בשו"ת פאר הדור להרמב"ם דשליח מברך היינו רק ב' ברכות אבל ברכת שהחיינו אינו מברך. אמנם בביה"ל ס' תרמ"א כתב דבתוס' סוכה מו. משמע דחולק ע"ד הרמב"ם ע"ש, אך האחרונים הנ"ל נקטו להלכה כד' הרמב"ם ע"ש⁵.

ונמצא לפ"ז דלד' הרמב"ם יצא המשלח יד"ח ברכת שעשה ניסים ולא יצא יד"ח ברכת שהחיינו, ובספר פניני חנוכה עמ' כ"ז מובא

⁴ ואמנם אין יסוד זה ברור בראשונים, דברשב"א ור"ן שבת כג. משמע דלא תקנו כלל ברכת הרואה למי שקיים מצות הדלקה, וכן צידד בפמ"ג ס' תרע"ו מ"י סק"ד בסופו, וכתב דלפ"ז אם שכח לברך בשעת ההדלקה אינו יכול לברך אח"כ מדין ברכת הרואה (ודלא כמש"כ שם סק"ב), אך מ"מ המשנ"ב פסק כד' הגרע"א והפמ"ג שם ובס' תרע"ט דאין חילוק בין מדליק לרואה לענין ברכות אלו, וכל שלא בירך על ההדלקה יכול לברך על הראיה, בין אם רואה הנרות שלו ובין אם רואה נרות של אחר, וכל' הגרע"א שם 'מהיכי תיתי נימא דיגרע כחו במה שהדליק מאילו לא הדליק והיה מחויב בברכת נר חנוכה מצד רואה, וכי בשביל שהדליק ג"כ פקע ממנו חיוב זה' עכ"ל. [וע"ע בגליון רעק"א על השו"ע ס' תרע"ו דפוס יוהנסבורג].

⁵ והנה לולי דברי המאמר רובינו מנוח היה מקום לומר דגם לגבי ברכת שעשה ניסים קיימא סברת הרמב"ם דאינו מברך לחבירו, כי יסודם חד שהם ברכות השבח, וסברת הרמב"ם היא דלגבי ברכות אלו התלויות בהתפעלות הלב לא שייכא שליחות אלא אר לענין ברכת המצוות, אך הם נקטו כן רק לגבי ברכת שהחיינו, ועי' במאמר שם שדקדק כן מדברי העולת שבת.

דין הברכה בהדלקה ע"י שליח והאם בעה"ב מברך על הדלקת השליח

הנה בדן שליח בהדלקת נרות חנוכה מצינו חידוש גדול בדברי הפוסקים לענין הברכות, דאע"ג דק"ל בשאר מצוות כגון מילה מזוזה תרו"מ ובדיקת חמץ השליח מברך על עשיית המצוה אע"פ שאין בעה"ב עומד ושומע הברכה, מ"מ בנר חנוכה שאין השליח מברך אלא באופן שבעה"ב עומד אצלו ושומע הברכה ויוצא מדין שומע כעונה.

ומעתה יש להסתפק באיש חולה או זקן שהשליח עומד אצלו ומדליק עבורו מי יברך ברכות ההדלקה האם נימא דלכתחילה יברך בעה"ב כיון שהמצוה מוטלת עליו, או דילמא יברך השליח שהוא עושה המצוה ויוצא את בעה"ב בברכה, ומצינו נידו"ז בשליח בבדיקת חמץ ושאר מצוות ויל"ד אם נר חנוכה דומה לשאר מצוות.

ותחילה יש להקדים בקצרה יסוד החילוק בין שליח בשאר מצוות דמברך לשליח בנר חנוכה שאינו מברך באופן שאין בעה"ב שומע הברכות, דהנה המג"א בס' תל"ב כתב דמדברי השו"ע נראה דשליח לבדיקת חמץ באופן שאין בעה"ב בודק יברך השליח והקשה דהא אין המצוה מוטלת עליו והיאך יברך, ותיירץ המג"א 'וצריך לומר דמ"מ מצוה קעביד', כלומר דהמג"א חידש דסגי בעשיית מעשה מצוה בכדי לברך ולא בעינן שיהא מחוייב במצוה, והביא המג"א ראייה דומיא דמילה שהמצוה על אבי הבן ומ"מ אם אחר מל אותו אחר מברך, ויעו"ל בדגול מרבבה והיד אפרים שהעירו דמילה שאני דכל ישראל שייכי במצוה דאם אין האב רוצה למול המצוה מוטלת על כולם, ומ"מ בעיקר הדבר דשליח מברך הביאו ראייה מהפרשת תרו"מ ע"י שליח, והגרעק"א שם ציין לדברי המג"א ס' שס"ו סק"כ שכתב כה"ג לענין עירוב דמי שזוכה בעירוב עבור בני העיר מברך והביא ראייה מדברי הרמב"ם בברכות פ"א דשליח לקבוע מזוזה לחבירו מברך ע"ש, וע"ע בשו"ת כת"ס י"ד ס' ק"נ שהאר"ק בנידו"ז.

אולם לענין שליח להדליק נר חנוכה מצינו בב"ח סוס"י תרע"ו דכתב וז"ל מצאתי בהגה"ה [הגהות ומנהגים לר"א טירנא מנהגי חנוכה אות י"ח] אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך ע"כ, ונ"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על דבר הנתחייב ברכה, וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח ע"כ מצאתי עכ"ל הב"ח. והו"ד במג"א ס' תרע"ו סק"ד ובמשנ"ב.

והדברים צ"ב במה נשתנה מצות הדלקת נר חנוכה משאר מצוות כגון מילה ומזוזה ובדיקת חמץ דהתם נמי המצוה מוטלת על גוף האדם ואעפ"כ השליח מברך, ויש לציין דבשו"ת אגרו"מ ח"א ס' ק"צ האריך בזה הרבה וכתב לפרש דברי הב"ח בב' דרכים או דהב"ח קאי רק לענין ברכת שעשה ניסים ושהחיינו ולא לענין ברכת 'להדליק' והם ברכות הודאה שמחוייב האדם לברך בעצמו כמש"כ הב"ח בתחילת הסימן שם דאפי' מי שמדליקין עליו בביתו צריך לברך ברכות הרוואה ופליג בזה על השו"ע והמג"א דנקטו דאינו מברך, עוד כתב לפרש דהב"ח קאי דוקא באיש המדליק עבור אשה ואין ערבות לנשים ולפיכך אין השליח יכול לברך יעו"ש, אולם במקור דברי הב"ח במהר"ח או"ז ובדברי רבינו דוד דלהלן מתבאר להדיא דקאי גם על ברכת 'להדליק' וגם אין חילוק בין מדליק לאיש או לאשה והב"ח נקט מילתא דשכיחא טפי שאין האשה יודעת להדליק בעצמה, וכן מתבאר בדברי היד אפרים סמוך דשליח אינו מברך ברכת להדליק כשאינו מוציא את בעה"ב מדין שומע כעונה.

ביאור היד אפרים דנר חנוכה כמצוות שבגופו

וביאר היד אפרים ס' תל"ב דכוונת הב"ח דשאני הדלקת נר חנוכה דדמי ל'מצוות שבגופו' כמו טלית ותפילין דלא שייך בהו דין שליחות וכמו שביאר התוס' ר"ד בקדושין מ"ב. דלא מצינו שיניח תפילין ויתעטף בציצית עבור חבירו, ולפיכך המניח תפילין לחבירו אינו נידון כשליח העושה מצוה אלא כמסייע בעלמא בקיום המצוה וא"כ עושה המצוה הוא מברך, והמניח יכול רק להוציא את חבירו מדין שומע כעונה עכת"ד.

הוראת הגריש"א זצ"ל דמי שהדליק ע"י שליח ולא שמע ברכות הרוואה יכול לברך שהחיינו בהדלקה בליל הב' אף אם השליח בירך שהחיינו על הדלקת עצמו וכיוון בברכתו על הדלקת המשלח, כי אין השליח יכול לפטור את המשלח בברכת שהחיינו, והרהמ"ח ביאר כוונתו עפ"ד הרמב"ם הנ"ל, אולם הביא שם שפעם אירע כן להגריש"א עצמו שהיה מאושפז רוב ימי החנוכה בבית החולים ושכנו הדליק עבורו את הנרות בשליחותו ובירך על הדלקת עצמו ופטר את הדלקת ביתו של הגריש"א, ובסוף ימי החנוכה כשחזר הגריש"א לביתו בירך שהחיינו בשעת ההדלקה על פרי חדש מחמת הספק שמא הדין כד' הראשונים דשליח מברך ויצא יד"ח ע"י ברכת השליח, וביאר הרהמ"ח דמדינא נקט הגריש"א דהלכה כהרמב"ם דאין השליח פוטר את המשלח בברכת שהחיינו, אולם לעצמו החמיר כד' התוס' בסוכה הנ"ל.

והנה לפ"ז לכאו' יש להורות כן גם לענין ברכת הרוואה בליל א' דחנוכה, דרק ברכת שעשה ניסים צריך המשלח לשמוע מאחר, אבל ברכת שהחיינו יכול לברך בעצמו כשרואה נר חנוכה, דברכה זו בודאי לא יצא יד"ח לפ"ד הרמב"ם.

לא תקנו ברכת הרוואה על ברכת שהחיינו לבדה

אולם הנה בספר שונה הלכות ס' תרע"ו ס"ד כתב מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א לחדש בד' המשנ"ב דתקנת ברכת הרוואה היא רק אם מברך ברכת שהחיינו יחד עם ברכת שעשה ניסים, אבל ברכת שהחיינו לחוד לא תקנו, ויישב בזה סתירה נודעת בדברי המשנ"ב מסק"ב לסק"ד ע"ש, ושמעתי לבאר החילוק דל"ל דעיקר תקנת ברכת הראיה היא לברך שעשה ניסים, לפי שבראיית הנרות ניכר הנס, אולם ברכת שהחיינו לא תקנו לברך אלא בשעה שמקיים איזה מצוה של ימי החנוכה, דהא בעלמא אין מברכים שהחיינו אלא על מצוה הבאה מזמן לזמן, ועל כן אין מברכים שהחיינו אלא כשמברך ברכת שעשה ניסים, דבברכה זו גופא הרי הוא מקיים מצות פרסום הנס שהיא עיקר מצות ימי החנוכה, ולכן ליכא ברכת שהחיינו בלא ברכת שעשה ניסים.

ומעתה נמצא דלפ"ד הרמב"ם דיצא המשלח יד"ח ברכת שעשה ניסים, אף אם ישמע מאחר ברכות הרוואה לא יצא בזה יד"ח ברכת שהחיינו, דכיון שאין חסר לו אלא ברכת שהחיינו אינו יכול לקיים ברכה זו לבדה, וא"כ יצטרך לברך שהחיינו למחר בשעת ההדלקה.

שבת י וראיתי הוראה זו בספר פניני חנוכה שם בשם הגריש"א זצ"ל, דמי שהדליק בליל א' דחנוכה ע"י שליח והשליח בירך את כל הברכות וגם המשלח יצא יד"ח ברכות הראיה מאחר, מ"מ כשמדליק המשלח בליל ב' יברך שהחיינו על פרי חדש כדי לצאת מן הספק, אך לא נתבאר שם טעם הדבר, והרהמ"ח ביאר טעמו משום דלא תקנו ברכות הראיה אלא למי שלא קיים מצות ההדלקה, וכ"כ מו"ח שליט"א בספר שערי זבולון ס' כ"ה, אך דברים אלו צ"ע טובא, דהלא במשנ"ב בב' דוכתי פסק בפשיטות גמורה כד' הגרע"א והפמ"ג דגם למדליק תקנו ברכות הראיה וכמו שהבאנו לעיל, וצ"ע.

תמצית הדברים

מי שהדליקו עליו בתוך בליל א' דחנוכה הרי הוא בספק אם יצא יד"ח ברכת שעשה ניסים ושהחיינו וראוי שישמע מאחר מדין ברכות הראיה, ואם לא שמע מאחר ראוי שיברך שהחיינו על פרי חדש בשעת ההדלקה בליל ב' דחנוכה, אבל אם שמע מאחר בליל א' יצא יד"ח ממנ"פ.

אולם מי ששלח שליח להדליק עבורו הוא ספק אם השליח מברך על ההדלקה ולכן ראוי שיברך השליח על הדלקת עצמו וכיוון לפטור גם את הדלקת המשלח ולא יפסיק ביניהם, ואם עשה כן הוא ספק אם המשלח חייב בברכות הרוואה, וראוי שישמע הברכות מאחר, אולם באופן זה אף אם ישמע הברכות מאחר יש לצדד דראוי לו לברך שהחיינו על פרי חדש בשעת ההדלקה בליל ב' דחנוכה, לפמש"כ המאמר מרדכי בד' הרמב"ם דהשליח פוטר אותו בברכת שעשה ניסים ולא בברכת שהחיינו, ובשונה הלכות כתב בד' המשנ"ב דאין תקנת ברכת הרוואה על ברכת שהחיינו לחוד. וכן מובא בספר פניני חנוכה בשם הגריש"א זצ"ל שהורה כן, אך לא ביאר טעם הדבר.

הדליקה חשׁו למה לא מהני

והנה יש להעיר ולהקשות לפי דהא בגמ' שבת כ"ג. אמרינן דלמאי דקי"ל הדלקה עושה מצוה הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום, ויש להקשות דכיון דלא בעינן שליחות כלל בהדלקת הנר והמצוה מתקיימת במה שהנר דולק בביתו א"כ למה לא מהני הדלקת חשׁו. וצריך ליישב דבכדי שיהא כאן נר של מצוה צריך מעשה הדלקה של בר חיובא ומי שאינו בר חיובא אין הנר שהודלק על ידו נר של מצוה.

ונראה דמעשה הדלקה בנר חנוכה הוא בדמיון למעשה תקיעה בשופר דהתם נמי בעינן שיהא תקיעה של בר חיובא בכדי שיהא כאן קול שופר של מצוה אולם אין המצוה מתקיימת בהשמעת הקול אלא בשמיעת הקול והתוקע הוא כמסייע בקיום המצוה של השומע, [וכן מצינו בתרומת הדשן סי' ק"מ דכתב דהתוקע לחבירו לאחר שיצא כבר דמי למניח תפילין ע"י חבירו דחבירו מברך ולא המניח והכ"נ מן הדין השומע יברך אלא דנהגו דהתוקע לאחרים הוא מברך בשבילם ע"ש].

נפק"מ לדינא בקיבל שבת דמדליק נ"ח ע"י אחר

עוד מצינו בדברי הפמ"ג נפק"מ לדינא בנידון דכתבו הפוסקים בסי' תרע"ט דמי ששכח וקיבל שבת ועדיין לא הדליק נר חנוכה דיאמר לאחר להדליק עבורו, והקשה במשב"ז שם סק"א וז"ל אם קיבל שבת בפירוש צ"ע איך יאמר לאחר להדליק בשבילו, דנראה מטעם שליחות והא איהו כבר קיבל שבת, וז"ל דלאו שליחות ממש הוה כיון שממונו הוא ואחר מעשה קוף עביד'. ומ"מ ברכות איך מברך אחר ואף שומע כעונה צ"ע ועי' תרע"ו במג"א אות ד' ע"כ, ומקשים העולם היאך שייך לומר דההדלקה מעשה קוף בעלמא והרי קי"ל דהדלקה עושה מצוה והדליקה חשׁו לא עשה ולא כלום, והתירוץ כמש"נ דכוונת הפמ"ג לומר דעיקר המצוה היא במה שהנר דולק ולא בפעולת ומעשה ההדלקה דלזה אי"צ דין ותורת שליחות דהוי רק היכי תימצי שיהא הנר הדולק נר של מצוה ולפיכך מותר להדליק ע"י אחר גם לאחר שבעה"ב קיבל שבת, [ומ"מ לענין הברכות הוקשה לפמ"ג דכיון דהשליח אינו יכול לברך אלא בשביל בעה"ב והוא אינו רשאי לקיים המצוה ולהדליק בעצמו י"ל דגם חבירו אינו יכול לברך בשבילו, ויער"ע בנידון דלענין נר שבת בסי' רס"ג ס"ה בדברי המג"א והפוסקים].

האם בעה"ב יברך או השליח

ומעתה יש לדון ולהסתפק לענין שליח המדליק נר חנוכה באופן שבעה"ב עומד אצלו בשעת הדלקה האם יברך השליח דוקא או אדרבה י"ל דיברך בעה"ב דהמצוה מוטלת עליו אע"פ שאינו עושה את מעשה ההדלקה. [ואין להוכיח מסתימת דברי הב"ח והפוסקים דהשליח מברך עבור האשה דיעו' בדרך החיים דפי' דמיירי באשה שאינה יודעת להדליק בעצמה וי"ל דהכ"נ אינה יודעת לברך בעצמה, וכן נראה מדברי המג"א שהוסיף דאם יודעת להדליק אבל אינה בקיאה לברך יכול לברך בשבילה והיא תדליק].

ובפשטות הדברים נראה דאם אין השליח יכול לברך על הדלקתו אלא משום דמוציא את בעה"ב בברכתו מדין שומע כעונה, הדבר ברור דבעה"ב יוכל לברך הברכה בעצמו דהיאך יתכן דרק השליח יוכל לברך בשבילו ואיהו אינו יכול לברך בעצמו, וכן נראה להדיא בדברי רבינו דוד הנ"ל דכתב דהברכה על עיקר ההדלקה ר"ל התקנת השמן והפתילות ונראה דכוונתו דעיקר המצוה במה שהנר דולק מממונו ועל זה נתקנה הברכה וכתב דדמי לתפילין וציצית דהוא עושה המצוה וחבירו מברך לו להוציאו ידי ברכה, והרי התם פשוט דהאדם צריך לברך ורק באופן שאינו בקי תקנו שיוכל אחר לברך בשבילו, וא"כ אדרבה לפ"ר נראה דלכתחילה הבעה"ב הוא יברך והשליח ידליק, אולם יש לדחות דברבנו דוד משמע דהמדליק רשאי לברך לכתחילה להוציא את בעה"ב, וי"ל משום דסו"ס הוא עושה ההדלקה עבור בעה"ב ולפיכך גם כשהוא מברך הוא לכתחילה, אבל עכ"פ נראה ברור דבעה"ב רשאי לברך בעצמו.

והנה בדין שליח בבדיקת חמץ מצינו בדברי הפר"ח סי' תל"ב דכתב דיכול בעה"ב לברך והשליח יבדוק [ומיהו יעו' בסמוך במסקנת דבריו], וכ"כ היד אפרים שם דהמג"א לא איירי באופן שבעה"ב עומד

ובביאור הדברים נראה דיסוד הדין דהדלקת נר חנוכה אינה חובת הבית שיודלק בו נר אלא המצוה היא חובת הגוף על כל איש ישראל להדליק הנר ולפרסם הנס בעצמו ולפיכך אכסנאי חייב להשתתף בפריטי ולא סגי במה שיש נר חנוכה בבית שמתארח בו והיינו משום דיש חובה על כל אחד לקיים המצוה בעצמו [וכע"ז כתב הבה"ל בדין אכסנאי לענין נר שבת סי' רס"ג ס"ו], אלא דהבית הוא מקום קיום המצוה שתקנו להדליק בפתח הבית ומי שאין לו בית כלל אינו יכול לקיים מצות הדלקה [ועשאוה כא' היא גם חובת הבית ולפיכך יוצאים בנר איש וביתו כמו שביאר הפני יהושע, וכן מבואר בב"ח דיש חובת הבית אבל ודאי דיסוד החיוב הוא חובת הגוף שצריך שיקיים ההודאה ופירסום הנס בעצמו], ולפי"ז הדין נותן שא"א לקיים מצות נר חנוכה ע"י שליח, והתירוץ לזה דבאמת אין כאן קיום מצוה ע"י שליח דבשלמא אם המצוה היא בעצם מעשה ההדלקה א"כ קשיא למה מהני הדלקה ע"י שליח, אולם בנר חנוכה מעשה ההדלקה היא רק כהכשר מצוה אבל עיקר המצוה היא במה שהנר של בעה"ב דולק בפתח ביתו ונמצא דגם כשמדליק ע"י שליח הבעה"ב הוא עושה המצוה בממונו, והמדליק הנר בשבילו דמי למניח תפילין על ידו של חבירו דמי שהתפילין בזרועו הוא עושה המצוה ולפיכך במצוות אלו אין השליח יכול לברך דלא מקרי עושה מצוה כלל אלא מסייע בעלמא, ובדברי היד אפרים נראה דהדלקה ע"י שליח מהני לא בתורת שליחות אלא כיון שהודלק הנר בביתו ע"י בר חיובא חשיב כא' הוא המדליק וכמשי"ת בסמוך.

ונראה דזהו טעם החילוק מבדיקת חמץ ומצות מילה דהתם אמנם המצוה מוטלת על האדם אולם אין המצוה צריכה להתקיים ע"י גופו של אדם כמו בתפילין וטלית, ושלוחו של אדם כמותו וכיון דהשליח עושה המצוה הוא המברך, ולא דמי לנר חנוכה דהתם עיקר המצוה שהאדם יעשה ההדלקה בביתו.

דברי רבינו דוד דהמדליק כמניח תפילין לחבירו

ומצינו דהדברים מבוארים להדיא בחי' רבינו דוד על פסחים ז': [עמ' מ"ז בדפי הספר] דכתב ולכל הפירושים קשה המדליק נר חנוכה של חבירו למה מברך להדליק, דהא לא סגיא דלאו איהו מדליק וכו' [כלומר כשם דלענין מילה אמרינן בגמ' דמברכים 'על המילה' משום דאיתיה בשליחות דמי לא סגיא דלאו איהו מהילה הכא נמי נימא לענין נר חנוכה]. ותירץ שם וז"ל שמוצות נר חנוכה ודאי אינה ע"י שליח, שאם קנה אדם פתילות ושמינים והדליק בשביל חבירו ודאי לא עשה כלום ואינו ראוי לברך כלל, אלא כמי שהניח תפילין ונתעטף בציצית בשביל חבירו, אבל אחר שהכין בעה"ב בביתו השמינים והפתילות יכול אחר שיברך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה, שהברכה על עיקר ההדלקה היא ר"ל התקנת השמן והפתילות וכו' ומעתה כשה מדליק ומברך להוציא לזה שהוא שומע הוא עושה, שאף בתפילין וציצית כך הוא הדין שיעשה הוא המצוה וחבירו יברך לו להוציאו ידי ברכה וכו', ואע"פ שכמה פעמים אדם מברך על נר חנוכה בביתו של חבירו והוא אינו שם הרי יש שם אשתו וב"ב שהמצוה שלהם ואפשר להם לברך וזה בא ומוציאם ידי הברכה, אבל בבית חבירו שאין שם אדם אינו יכול לברך עכ"ל, ומבואר להדיא דשליח המדליק נר חנוכה אינו מקיים מעשה המצוה אלא בעה"ב הוא המקיים ע"י שמדליקין השמן והפתילות שלו והשליח רק מסייע בידו כמו מסייע להניח תפילין על ידו של חבירו, ולכן הברכה שייכא רק לבעה"ב המקיים המצוה והשליח יוכל לברך רק באופן שמוציא את בעה"ב או בני ביתו יד"ח מדין שומע כעונה.

ומקור הדברים מצינו בחי' הרמב"ן שם דכתב שם בכללי הברכות אמתי מברכים 'על' כגון ביעור חמץ שחיטה ומילה מפני שאדם יוצא בה לכתחילה ע"י אחר, אבל מצוה שא"א לעשותה ע"י שליח כגון תפילין וציצית ושיבת סוכה וכיוצא"ב מברכין עליהן בלמ"ד. והקשה הרמב"ן וז"ל וא"ת הרי הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ומברכין עליה להדליק, יש לנו לומר שאני התם שההדלקה מצוה עצמה היא שעושה מצוה ואיתמר בפ' במה מדליקין דצריך לאשתתופי בפריטי ואינו יוצא אלא בשל עצמו ע"כ, ובביאור דברי הרמב"ן נראה דההדלקה עצמה כלומר מה שהנר דולק ומתבער משלו וממונו זו עיקר המצוה ולא מעשה ההדלקה ונמצא דעיקר המצוה עושה הבעה"ב ולא השליח, ומעשה ההדלקה הוא רק כהכשר מצוה וכמבואר להדיא בדברי רבינו דוד הנ"ל ויעו' בסמוך בדמיון לתקיעת שופר.

אצל השליח דא"כ שפיר יוכל בעה"ב לברך על בדיקת השליח דשלוחו כמותו ע"ש.

דברי האחרונים במדליק ע"י שליח מי מברך

והנה במדליק נר חנוכה ע"י שליח מצינו בשו"ת רב פעלים [ח"ד י"ד] דנשאל בזה בעה"ב חולה ששלח שליח להדליק עבורו והביא דברי הפר"ח הנ"ל ועוד אחרונים ומסיק דנראה דלכתחילה יכול בעה"ב לברך בחדרו והשליח ידליק מייד בפתח ביתו כלומר דא"צ שיעמוד הבעה"ב אצל השליח במקום ההדלקה [ויעו"ע להלן בענין זה אם מברכים כשאינו רואה הנרות], והוסיף לבאר שם דאפי' נימא דבמצוות שא"צ שליחות יברך עושה המצוה מ"מ בנר חנוכה דבעי שליחות דוקא יברך בעה"ב, וכ"כ בספרו בן איש חי [פ' וישב ס"ו]. ולפי האמור יש להוסיף דנר חנוכה עדיף מכולם כיון דכל הברכה שייכא רק לבעה"ב ולא לשליח וכמש"נ בדברי רבינו דוד.

אולם מאידך גיסא מצינו בשו"ת מגידות [לבעל הפמ"ג] סי' י' דכתב בענין הדלקת נר שבת דמנהג הנשים [כשאין בבית בזמן ההדלקה] שמצווין לבנות להדליק והן חוזרים אח"כ ומברכין, ופשיטא לכאן שאין יפה עושיין דעובר לעשייתן בעינן וכו', וכל שכן שכבר עבר זמן שא"א להדליק כלל בשבת, גם אפי' ערב שבת אין נכון לצוות לאחר להדליק והיא תברך רק השליח יברך, עי' מג"א תל"ב אות ו', ומ"מ צ"ע אם היא עצמה מדלקת בערב שבת מבעו"י ואח"כ שכחה לברך אם תוכל לברך בלילה הואיל ועדיין זמן חיובא להיות נר דלוק במקום סעודה, ועיין מג"א אר"ח רס"א אות י"ב ו"ג וצריך עיון עכ"ד.

וחינן דהפמ"ג נקט דאין נכון לשלוח שליח להדליק והוא יברך, וכן פי' בדברי המג"א לענין בדיקת חמץ דאפי' אם בעה"ב עומד אצל השליח מ"מ השליח יברך ולא בעה"ב, והטעם נראה משום דבעה"ב אינו עושה מעשה בכדי שיוכל לברך ולא סגי בדין שלוחו כמותו לאחשובי כעושה המצוה לענין ברכה.

אולם מאידך יש להעיר מדברי המג"א סי' רס"ג ס"ה דהביא מהמהר"ש דאשה ההולכת לחופה ואינה רוצה להדליק ולקבל שבת מבעו"י יכולה לצוות לנכרי להדליק לאחר החופה והיא תברך והמג"א הקשה מדין אמירה לעכו"ם ומיהו בביה"ש י"ל דשרי עי"ש, אולם הגרעק"א הקשה דאין שליחות לעכו"ם והיאך תברך וכ"כ המשנ"ב דלא תברך כיון דאין שליחות לעכו"ם, ונראה להדיא הן מדברי המג"א והן מדברי הגרעק"א דבמדליק ע"י אחר דהוי שליח יכולה לברך. מיהו בדרך החיים [הל' הכנסת שבת ס"ח] כתב וז"ל ואם שכחה ולא הדליקה נרות עד ביה"ש יכולה כל ביה"ש לצוות לעכו"ם להדליק אבל לא תברך עליהם דמה שמדליק העכו"ם דמי להדליקה קוף כיון שאין שליחות לעכו"ם, ועיין בט"ז ביר"ד סי' ק"כ סק"ד לענין טבילת כלים ע"י עכו"ם שסתם בהדיא כן, ויותר נראה דאפי' אם מצווה לישראל חבירו להדליק אינו מברך המצוה רק המדליק כמש"כ הט"ז ביר"ד סי' א' ודמי למילה ובדיקת חמץ ע"י שליח [ועי' בחי"ב בסי' תל"ב מה שתמה על הלבוש] עכ"ל, והמשנ"ב ס"ק כ"א הביא דבריו וכתב דכ"ש בזה דהעכו"ם מדליק דאשה לא תברך ע"ש.

וחינן מדברי הפמ"ג והדה"ח דנקטו דהשליח העושה מעשה המצוה הוא המברך ולא המשלח, והדה"ח כתב להדיא דה"ה בבדיקת חמץ השליח מברך ולא המשלח, מיהו כאמור מדברי המג"א הפר"ח והגרעק"א יש להוכיח דעכ"פ אין זה לעיכובא ורשאי המשלח לברך.

ולענין דינא יעו"י במשנ"ב סי' רס"ג דהביא דברי הדרך החיים דהמצוה לא יברך רק המדליק, וכן סתם בהל' בדיקת חמץ סי' תל"ב סק"י דאם בעה"ב אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק השליח מברך, [ובגדר הדבר כתב שם דהוי כשלוחו גם לענין הברכה ומשמע לפי"ז דבעינן שליחות על המצוה וממילא הוי כשלוחו גם לענין הברכה, וכבר העירו בזה בלוח א"י ועוד דלכאן אין שייך שליחות לענין ברכה וכמש"כ בתשו' רעק"א סי' מ"ב, והטעם דמברך השליח משום דמעשה מצוה קעביד כמש"כ המג"א].

אם יש חילוק בדין שליח לנר חנוכה נר שבת ובדיקת חמץ

אולם לכאן יש לדון דאפי' אי נימא דבבדיקת חמץ לכתחילה יברך

השליח כיון דהוא עושה המצוה והרי השליח רשאי לברך גם באופן שאינו מוציא את בעה"ב בברכתו כמו שביאר המג"א, מ"מ לענין נר חנוכה הדבר פשוט דכיון דאין השליח יכול לברך על הדלקתו וכל הברכה היא רק מפני שמוציא את בעה"ב א"כ עדיין י"ל דאם בעה"ב רוצה לברך בעצמו רשאי לברך לכתחילה.

ולענין דיעבד נראה פשוט דאם בירך בעה"ב לכו"ע יצא ואין כאן נידון של ברכה לבטלה דלא יתכן לומר דהשליח מברך בשביל בעה"ב, ואם בירך בעה"ב בעצמו הוי ברכה לבטלה, וכל הנידון לענין נר חנוכה היינו לענין לכתחילה מי יברך הברכות.

ומדברי הפר"ח סי' תל"ב נראה דאין חילוק בין בדיקת חמץ לנר חנוכה דהביא ראה לאידך גיסא דגם בנר חנוכה המברך צריך להדליק וז"ל ודע שאפי' שאינו בודק הבעל הבית כלום מצי לברוכי ולא הוי ברכתו לבטלה כדלקמן בסי' תקפ"ה סעיף ג' וסי' תרצ"ב ס"א בהגה, אבל בסי' תרע"א סעיף ז' בהגה כתב אם רוצים למהר להתפלל לאחר שברך הש"ץ והדליק אחד מהם וכו' אלמא המברך צריך להדליק עכ"ל, וכוונתו דשם מיירי בהדלקת נר חנוכה בער"ש ומדליקין קודם מנחה ורוצים למהר להתפלל מנחה אחר שברך הש"ץ ברכות ההדלקה צריך שידליק הש"ץ המברך נר אחד עכ"פ שהוא עיקר המצוה ושאר הנרות ידליק השמש ובנתיים יתחיל הש"ץ התפילה, ומכאן דקדק הפר"ח דמשמע דלכתחילה לא אמרינן דהש"ץ יברך והשמש ידליק.

מיהו לכאן יש לדון ולחלק דשאני התם דמיירי בהדלקת בית הכנסת דהחיוב מוטל על כל הציבור בשוה ולפיכך המדליק הוא המברך כמו בכל המצוות דמי שמקיים מצוה ובקי בברכה אין לו לצאת ע"י אחר, משא"כ בשליח המדליק עבור בעה"ב דאין לו שייכות בחיוב הדלקה זו ובזה שפיר י"ל דבעה"ב המחוייב במצוה הוא יברך בעצמו דהשליח אינו יכול לברך בפנ"ע אלא אם בעה"ב עומד אצלו ושומע הברכה, מיהו מדברי הפר"ח נראה דלא חילק בין בדיקת חמץ דהמצוה מוטלת על בעה"ב להדלקת נר חנוכה בבית הכנסת וצ"ע.

עוד נראה להוכיח מדברי הפמ"ג והדרך החיים הנ"ל לענין נר שבת ע"י שליח דהנה בגדר מצות הדלקת נר שבת נראה מדברי הראשונים והפוסקים דדמי לנר חנוכה, דעיקר המצוה היא במה שהנר דלוק ועומד לכבוד שבת ולא במעשה ההדלקה חדא דהנה גם בנר שבת מברכים 'להדליק' ותקשי קושיית הרמב"ן והראשונים דהא אפשר להדליק ע"י שליח, והתירוץ לזה כמו שתי' הרמב"ן ותלמידיו דעיקר המצוה היא במה שהנר דלוק ממנו בביתו ואין עיקר המצוה במעשה ההדלקה, ועוד דהראב"ה למד לדין אכסנאי מנר חנוכה דגם בנר שבת חייב האכסנאי להשתתף בפרוטה וכ"כ השו"ע סי' רס"ג ס"ו וביאר הבה"ל דיש חובת הגוף על כל איש ישראל להדליק הנר, ולפי"ז הורה מרן הגריש"א זצ"ל דגם בהדלקת נר שבת ע"י שליח אין השליח יכול לברך על ההדלקה אם אינו שייך להדלקה זו כגון שסועד במקום אחר ורק אם המשלח עומד אצלו בשעת ההדלקה יברך השליח בשבילו כמו שמצינו לענין נר חנוכה.

ולפי"ז יש ללמוד מדברי הפמ"ג והדרך החיים דגם באופן שהברכה היא עבור בעה"ב מ"מ המדליק הוא יברך, ומ"מ נראה דאין דין זה לעיכובא כמש"נ בנר חנוכה ונפק"מ באיש זקן שאינו יכול לשמוע הברכה מהשליח דברך בעצמו על הדלקת השליח, וכ"כ אאמו"ר שליט"א בשב"י חנוכה פ"ב אות ג' דמלשון הפמ"ג שכתב דאין נכון שיברך המצווה משמע שא"ז לעיכובא.

לענין דינא בהדלקת נר חנוכה ע"י שליח

ולענין מעשה הורה מרן הגריש"א זצ"ל דהמדליק נר חנוכה ע"י שליח לא יברך המשלח אלא השליח והמשלח ישמע הברכה, דמי שעושה את מעשה המצוה הוא המברך [שב"י חנוכה פ"ב], ומאידך מרן הגריש"א זצ"ל כתב [מנח"ש ח"ב סי' נ"ח אות ד'] דכיון שאין השליח מברך אלא בשביל בעה"ב ומדין שומע כעונה מסתבר שכתחילה יברך בעצמו, וכאמור עיקר הנידון לענין נר חנוכה דווקא דאין השליח מברך מצד עצמו. [עוד יש לציין דלענין תקיעת שופר מצינו בסי' תקפ"ה דהתוקע עבור אחרים מברך ב' הברכות אע"ג דאינו מברך אלא להוציא בעה"ב מדין שומע כעונה, ומיהו בתוקע ליחיד מבואר שם דלכתחילה יברך השומע ויש לחלק דהתם

השומע עביד מעשה בשמיעתו וכדחזינן דאשה מברכת לעצמה, ומסתמת דברי רבנו דוד בפסחים הנ"ל ודברי הפוסקים משמע קצת כדברי מרן הגריש"א זצ"ל וצ"ע.

ראיית הנרות מעיקר מצות ההדלקה

הרמב"ן בפסחים ז'. כתב בטעם הדבר דמברכים 'להדליק' ולא 'על הדלקת נר' וז"ל וא"ת הרי הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ומברכין עליה להדליק, יש לנו לומר שאני התם שההדלקה מצוה עצמה היא שעושה מצוה [והוסיף הגרא"ז 'בשמן שהדליק משלו' פירוש ובה לא שייך שליחות] ואיתמר בפ' במה מדליקין דצריך לאשתתופי בפריטי ואינו יוצא אלא בשל עצמו ע"כ, כלומר שהמצוה מתקיימת בעצם הבעירה וההדלקה במה שדולק הנר ממנו ולא בפעולת ההדלקה גרידא ונמצא דבעיקר המצוה לא שייך בזה שליחות וכמש"נ לעיל.

עוד תירץ הרמב"ן וז"ל ועוד כיון שהרואה נמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעוה בלמ"ד ע"כ, והקשה הגרא"ז בהערות על הרמב"ן תמיהני דהא הרואה אינו מברך אלא שעשה ניסים ושהחיינו, ואולי כונתו דמכיון שהרואה נמי מברך א"כ כשיעשה שליח להדליק לא יקיים כל המצוה וחשיב כמו אי אפשר לקיים ע"י שליח, ואף דאפשר לעשות שליח להדליק ואח"כ יברך על הראיה שעשה ניסים לא מהני כיון דא"א לקיים כוליה ע"י שליח ודחוק וצ"ע.

והנה בפשוטו דין ברכת הרואה הוא תקנה בפנ"ע שתקנו לענין נר חנוכה דמי שאין לו בית להדליק שם שיהא לו שייכות לפרסומי ניסא דחנוכה ויברך על ראיה זו ברכת שעשה ניסים ושהחיינו, אבל מי שמדליקין עליו בביתו ויש לו קיום בעצם מעשה ההדלקה אין לו דין ברכת הרואה וכן הוא שיטת הרשב"א והשו"ע סי' תרע"ו דאינו מברך על הראיה.

אולם דעת כמה ראשונים וכן שיטת הב"ח ועוד אחרונים דגם מי שמדליקין עליו בביתו יש לו ברכת הרואה על עצם ראיית הנרות, ונראה לדון דדין ראיית הנרות אינו תקנה בפנ"ע כמו שנראה מדברי התוס' בסוכה שהקשו דגם במזוזה יש לתקן ברכת הרואה, אלא דין רואה הוא מעיקר מצות ההדלקה שידליק ויפרסם הנס לעצמו ולאחרים ומעיקר המצוה הוא שיראה הנרות שמדליק ומפרסם בהם הנס ולא רק יעשה פרסום לאחרים.

ולפי"ז מבוארים היטב דברי הרמב"ן דמעיקר מצות ההדלקה היא שיראה הנרות וכשמדליק ע"י שליח חיסר מעיקר המצוה דאין לו ראיית הנרות שמדליק ולפיכך חשיב דליתיה ע"י שליח ומברכים 'להדליק' ולא 'על הדלקה', משום דברכת להדליק אינה על מעשה ההדלקה גרידא אלא קאי גם על ראיית הנרות שמדליק.

והדברים מדוקדקים ברש"י שבת כ"ג. דכתב דהרואה מברך ב' ברכות אבל ברכת להדליק אינו מברך כיון שאינו מדליק, ומשמע מדבריו דמן הדין הרואה היה צריך לברך להדליק אלא דיש חיסרון משום דלא קעביד מעשה הדלקה.

בדין סומא דמדליק בלי ברכה

והנה המהרש"ל בתשו' סי' ע"ז כתב דסומא אם יכול להשתתף בפריטי מוטב ואם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו, ואם אין לו אשה ויש לו בית מיוחד מדליק ע"י סיוע של אחר דסומא חייב בכל המצוות ולא דמי לנו הבדלה דפטור דהתם בעינן שיאותו לאורו משא"כ הכא דאיכא פרסומי ניסא לאחרים עכ"ל והר"ד במג"א סי' תרע"ה.

והנה בספר מור וקציעה סוס"י תרע"ה הביא דברי האחרונים בשם רש"ל דסומא יש לו להדליק ואפשר מודו דמ"מ אינו מברך, והכי משמע לי נמי מדאמרין הרואה מברך ודוק. וכו' אפי' את"ל דבר חיובא הוא בשאר מצוות מיהו במצוה דתליא בראיה ודאי שאני, אע"ג דטעמא יהיב מהרש"ל שמוטל עליו לקיים פרסומי ניסא לאחרים דאפשר ליה, אפ"ה לא בריר כולי האי ואין לו ראייה וכו' משו"ה עדיף טפי דלא לברך ואצ"ל שאינו מוציא אחרים עכ"ל, והו"ד בשע"ת ובמשנ"ב שם.

והדברים צ"ב דמאיזה טעם לא יברך כיון דסומא חייב בכל המצוות

ושייך בפרסומי ניסא לאחרים, והתירוך דהמור וקציעה כתב בתו"ד דכיון דאינו שייך בראיה ל"ל דאינו מברך, כלומר דכיון דחסר לו בעיקר קיום המצוה של הדלקה יש לחוש לענין ברכה דאינו מברך, דהראיה היא מעיקר המצוה וצ"ע.

ולפי"ז יש למצוא טעם חדש למה בהדלקה ע"י שליח אין השליח רשאי לברך מפני שחסר כאן ראיית הנרות ועל הדלקה שאין בה ראייה אין מברכים כמש"נ בדברי הרמב"ן ובדין סומא וצ"ע.

ואם כנים הדברים יש להעיר בדברי הרב פעלים שכתב דבעה"ב חולה יברך בחדרו והשליח ישמע הברכות וידליק מיד בפתח ביתו, ולפי האמור יש להעיר דכיון דאין בעה"ב רואה הנרות שמדליקין עבורו אינו יכול לברך ברכת 'להדליק', ויעוי' בספרו בן איש חי פ' וישב דהעתיק דינא דסומא המדליק בעצמו לא יברך וצ"ע.

ויש להקשות לפי הדברים הנ"ל למה אכסנאי שמדליקין עליו בביתו יוצא יד"ח והרי הפסיד מצות ראיית הנרות שהיא מעיקר מצות ההדלקה כמש"נ, והתירוך לזה דאה"נ הוא מחוייב לראות נרות של אחרים בכדי לקיים מצות ראיית הנרות וכמש"ת בסמוך בדברי המאמר מרדכי אלא דלא תקנו לברך על ראיה זו מפני שיצא עיקר מצות ההדלקה, ושייך לקיים ב' הענינים כל אחד בפנ"ע כלומר מעשה ההדלקה, וראיית הנרות, אבל בכדי לברך על מעשה ההדלקה יש להוכיח מדברי המור וקציעה בסומא דאין לברך על הדלקה שלא תהא בה ראייה של המדליק ולא תקנו ברכה על הדלקה שאין בה ראייה ויל"ע.

עוד יש להעיר דבאופן הנ"ל ודאי לא יוכל לברך ברכת שעשה ניסים ושהחיינו דהני ברכות ודאי נתקנו על ראיית הנרות, ועדיין היה מקום לומר דכיון דיש כאן מעשה הדלקה שייך לברך ע"ז, אולם בדברי הרמב"ן בפסחים מבואר דאפי' אם למעשה ההדלקה שייך שליחות מ"מ לגבי הראיה לא שייך שליחות וביאר הגרא"ז ז"ל בהערות דקאי על ברכת שעשה ניסים ושהחיינו וצ"ע. [ועדיין יש מקום לדון דלשיטת הרשב"א וכן פסק השו"ע דמי שמדליקין עליו בביתו אינו מברך על הראיה וביאר המג"א דיוצא יד"ח הברכות בהדלקת בני ביתו ואפי' לענין ברכת שהחיינו א"כ ל"ל דלפי"ז סגי במעשה הדלקה בלי ראייה כלל ויל"ע].

ביישוב סתירת ד' השו"ע בברכת הרואה

ואם כנים הדברים יש ליישב קושיית המאמר מרדכי והאחרונים בסתירת דברי השו"ע דבסי' תרע"ו ס"ג פסק כשיטת הרשב"א דמי שמדליקין עליו בביתו אינו מברך על הראיה, ומאידך בסי' תרע"ז ס"ג כתב דמי שדר בין הנכרים יש אומרים שאע"פ שמדליקים עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות הגה כי חייב לראות הנרות וכן נוהגין, ויעוי' במשנ"ב דהביא מהפ"ח והגר"א דדין זה סותר לסי' תרע"ו ס"ג דסובר שם וכו' ודין דכאן הוא מן המרדכי ושם סתם המחבר כשארי פוסקים שחולקין עליו ולכן לדינא אין לנהוג כן להדליק בברכה, אא"כ שיאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו וכמש"כ הרמ"א אחר זה עכ"ד, ויעוי' בשע"ת צ דהביא תירוך המאמר מרדכי דדעת המחבר דשאני התם שהוא במקום ישראל ורואה הנרות דכיון דפטור מעיקר המצוה ע"י שמדליקין עליו בביתו וגם רואה נרות חברו ולא בעי לאדלוקי כדי לראותם, אין לו לברך על הראיה כיון שפטור מעיקר המצוה דהיינו ההדלקה, ברם הכא שהוא במקום שאין שם ישראל ואינו רואה הנרות אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו מ"מ חייב הוא לראות הנרות, ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות מדליקין בברכות כיון שהוכרח ונצטוו להדליק, ומפני שלא היה ברור לו להמחבר סברא זו לפיכך כתבו בשם יש אומרים עכ"ל, ולדינא בודאי אין לנהוג כן כמש"כ בפנים עכ"ל השע"ת צ.

וחזינן דהמאמר מרדכי נדחק ליישב דנהי דצריך להדליק בכדי לראות הנרות אבל היאך יברך ברכת להדליק על הדלקה זו, אולם לפי האמור דהראיה והפרסומי ניסא של המדליק היא מעיקר מצות ההדלקה וע"ז נתקנה ברכת להדליק דהיינו הדלקה שיש בה ראייה ופרסום למדליק עצמו וכנראה מדברי הרמב"ן הנ"ל א"כ ניחא שפיר דהדר בין העכו"ם צריך להדליק ולברך ברכת להדליק, ע"כ שמעתי מהגאון ר' עקיבא מדלוב שליט"א ודפ"ח.

ויחי יעקב

ג'יון א' - כסלו תשפ"א

דברי חנורה בהלכה ובאגדה, עאצרי זכרון ועוד
 מעשינתן של אדמו"ר הגה"צ ר' יעקב פרלוב זצוק"ל,
 יו"ר עיניצת גדולי החנורה בארה"ב, בעל העדית יעקב ענאוואנישק זצוק"ל

פאר יעקב

בענייני חג החנוכה

שאתה מדליק ומטיב את הנרות. ועיין ברמב"ן שפירש הכוונה "לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו", עיי"ש, הרי שנרות חנוכה הוא המשך מהמנורה בביהמ"ק.

ובאמת גם באורו של המנורה דביהמ"ק היה מאיר בו מאור הגנוז, וכמו שכתב בחנוכת התורה עה"פ (במדבר ח, ג) 'ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה', כי על הבריאה של האור לא נאמר "ויהי כן", מפני שהאור שנברא ביום ראשון לא נתקיים שגזוז לצדיקים לעת"ל, לכן לא כתב "ויהי כן" שהוא לשון קיום, אבל אהרן הכהן בהדלקתו את המנורה, המשיך את האור הגזוז לתוך נרות המנורה, וזוה החזיר ותיקן את ה"כן" של בריאת האור ביום ראשון, וזהו שכתוב 'ויעש כן אהרן', שתיקן את ה"כן" שהיה חסר בעת בריאת העולם.

ב

פרסומי ניסא דמנורה להאיר החושך מבחוץ - ומנהג אלה

שמדליקין בחוץ באר"י

איתא בשבת (כ"א, ב) "תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ". הענין בזה, כי מצות נר חנוכה הוא פרסומי ניסא, ותקנו חכמים להאיר את השכות העולם בחוץ.

ומצינו ג' מצוות של פרסומי ניסא ובהן ג' דרגות בפרסום הנס.

א' - מצות והגדת לבנך בפסח הכתובה בתורה, ותורה שבכתב יש לה גבול, דיש לה סוף ותחלה ואי אתה יכול להוסיף או לגרוע ממנה, וע"כ הפרסומי ניסא שלה נצטוה בצמצום לבני ביתו.

ב' - מצות קריאת המגילה שהוא מדברי קבלה וכבר נתרחב מחוץ לגבולי

ה. א. ה. עי' ר"ן על הר"ף שבת (ט, א בדפי הר"ף) וז"ל, הלכות חנוכה שמע מינה אסור להשתמש לאורה. פירוש כל תשמישין ואפילו תשמיש מצוה, דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל, עכ"ל. וראה עוד בעדת יעקב עמוד ק"ה מ"ש בדברי הבני יששכר.

ו. א. ה. וכן הוא במלבי"ם בספרו ארץ חמדה פרשת בהעלותך.

ז. ראה עוד עדת יעקב חנוכה עמוד ק"ד-ה.

ח. עי' שבת (כג, ב) "או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא".

ט. עי' שו"ת אבני נזר א"ח ס' תק"א אות ג' "המצוות שבלייל פסח הם לפרסם לבניו ובני ביתו כדכתיב והגדת לבנך".

א

חנוכה מקיף את העבר וההווה והעתיד. וז"ל בהקדם מה שמצינו ג' פירושים לקריאת שם היר"ט "חנוכה".

בפשוטו הוא מל' חינוך, שחינוכו אז את המזבח מחדש, וזה נקרא ע"ש ההווה שחינוכו בשעתו את המזבח.

ובר"ן (שבת ט, ב בדפי הר"ף) איתא שחנוכה הוא מל' חנו כ"ה, עיי"ש, ומשום שהיה להם מנוחה מהמלחמה, וזה נקרא ע"ש העבר שחנו מהמלחמה שעבר. והקדמונים סמכו ענין חנוכה מפסוק ד"וטבח טבח והכין" (בראשית מג, טו), שתיבת והכין עם החי"ת של טב"ה, הם אותיות חנוכה, ולפי"ז נתפרש חנוכה מל' הכנה, וביאורו כמ"ש בבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו וטבת ב, טז) בשם הרה"ק ר' פנחס מקוריץ ז"ע שבנרות חנוכה מאיר אורו של משיח, ומרמז זאת בקרא (תהלים קלב, יז) 'ערכתי נר למשיחי', דנרות חנוכה הן הכנה למשיח עיי"ש.

וזה נקרא ע"ש העתיד, שהוא הכנה לגאולה העתידה.

וגם האור של נרות חנוכה מקפת את העבר וההווה והעתיד, עפי"מ שכתב הבני יששכר (שם שם, ה) בשם הרוקה, שתקנו להדליק ל"ו נרות נגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות אלא שגזוז לצדיקים לעתיד לבא, ולפי"מ שהבאנו לעיל שבנרות חנוכה מאיר אורו של משיח, הרי מאירה בנרות חנוכה האור שהיה בעבר בל"ו שעות מראשית הבריאה, וגם הוא אור העתיד שהוא אורו של משיח.

והנה יש בה גם אורו של ההווה שהוא המשך מנרות המנורה דביהמ"ק, דידוע מאמרם ז"ל והובא ברש"י ריש בהעלותך "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם

- א. אדמו"ר זצוק"ל הדפיס עדת יעקב חנוכה, ופה הבאנו דברי אגדה על חנוכה (מכתבי תלמידים) מה שלא נדפס שם.
- ב. א.ה. עי' מודע"א (כ"א, ב) 'ונראה לפרש, דנקרא חנוכה על שם חנוכת המזבח, כדאמר' בפרק ר' ישמעאל (עב"ז נ"ב, ב) דבית חשמונאי גזוז אבני מזבח, ששקצו אנשי יון לע"ז, והוצרכו לבנות מזבח חדש, ולכן נקרא חנוכה, עכ"ל.
- ג. ראה בא"ר סימן תר"ע שהביא כן בשם שו"ג בפרק במה מדליקין.
- ד. ראה עוד בעדת יעקב חנוכה עמוד ק"ס-קס"א מה שכתב בדברי הרוקה.

לעילוי נשמת

נגיד ושוע במעשי החסד והצדקה לאלפים בהצנע ובסתור, הקים והעמיד היכלות לימוד ותפלה בהדרה מחותנו של אדמו"ר בעל העדת יעקב זצוק"ל

נפש נקי וצדיק

הרב נתן ווערנער ז"ל בן יבדלחט"א הר"ר שמעון שליט"א, טאראנטא - קנדה

נלב"ע בכתר שם טוב, ביום ח"י שבט ה'תשע"ז

תורה שבכתב, אבל עדיין אינה אלא במה שנכתב בכתובים, וע"כ פרסומי ניסא דילה הוא ביותר התפשטות מביטו, אבל אינה אלא בבית הכנסת.

ג' - מצות נר חנוכה שהוא מדרבנן שהוא כח תושבע"פ שהוא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ובפרט כח פלפולא דאורייתא הוא בלי גבול, וע"כ פרסומי ניסא דילה היא בלי גבול, ומאירה גם את החושך מבחוץ.

ולכן אמרו (שבת כג, ב) "נר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו", דענין שלום ביתו בשב"ק הוא דבכל השבוע יש מלחמה ומחלוקת בנפשו של האדם בין היצ"ט והיצה"ר, אבל נר שבת מאיר ועושה שלום בנפשו שימשך רק אחר היצ"ט, ולכן גם עם הארץ נאמן על הדמאי בשבת כי אימת שבת עליו", אבל ענין נר חנוכה הוא להאיר החושך מבחוץ. אמנם לפני שהאיר את נפשו בנר ביתו, לא יתכן שיתחיל להאיר את העולם בחוץ.

אולם בזמן הזה מדליקין בפנים בביתו, ולא בפתח ביתו מבחוץ. ובאור הדבר הוא, כי בזמן הזה נתגבר החושך כ"כ, חוששין שאם ישתדל להאיר את החושך מבחוץ, יבא הטומאה והחשכות הנוראה ויתגבר לכבות את האור, והרי הוא נחשב כמו שעת הסכנה שדינו שמניחו על שולחנו ודיו".

אבל הרבה נוהגים באר"י להדליק את הנרות מבחוץ, כי אורא דארץ ישראל יש בה קדושה יתירה", ואם כי עכשיו בעת החורבן יש בה מדה מסויימת של חושך, עכ"ז יש בכוחה לסבול אור קדושת המנורה".

ג

סעודת חנוכה - ולישרי לב שמחה

בש"ע (ס' עת"ר סעי' ב') כתב וז"ל, ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. הגה - וי"א שיש קצת מצוה ברבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח (מהר"א מפראג), עכ"ל.

ויש להבין למה אין הנס של הדלקת המנורה מהווה סיבה לסעודה, ודוקא חינוך המזבח מהווה סיבה לסעודה.

ובפשטות י"ל, דבלבוש (שם) כתב הלשון "דבאותם הימים היה ג"כ חנוכה המזבח שבמדבר", וכתב האל"י רבה וז"ל, דברי תימא הן דבמדבר היה בניסן ככתוב בפרשת נשא, ורמ"א לא כתב לתיבת שבמדבר כו', נראה לי כוונת הלוש כדאיתא במדרש, דמלאכת המשכן נגמר בכ"ה בכסליו, אלא שהמתין בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק ואמר הקב"ה עלי לשלם לו לכסלו, ושילם לו חנוכה בית חשמונאי, עד כאן. ואם כן דין ימים אלו כאילו היה חנוכה המזבח שבמדבר, עכ"ל".

ולפי"ז נראה, דמצות הדלקת המנורה אין בו אלא אך ורק מעשה המצוה, וליכא בו שום מידי דאכילה שיהיה סיבה לסעודה, אבל חנוכה המזבח היה לצורך הבאת קרבנות, ויש בו אכילה דגבוה וגם אכילת בעלים בשלמים ואכילת כהנים בחטאת, והרי יש בו שמחה דבשר דאכילת קדשים, ולכן זה סיבה לשמחה בחנוכה על ידי סעודה".

ועפי"ז יש לפרש כוונת הפסוק (תהלים צ"ז, י"א) 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', ד'אור זרוע לצדיק' מרמז להדלקת אור המנורה שהדליק הצדיק אהרן הכהן, אבל בני ישראל שחטאו בהעגל ואח"כ עשו תשובה ונעשו 'ישרי לב' מעקמומית דהעגל, זוכים ל'שמחה' בהקמת המשכן והבאת ואכילת הקרבנות.

אור זרוע לצדיק - שלך גדולה משלהם

אלא דיש להקשות דאיתא בתענית (טו, א) 'אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה, צדיקים לאורה וישרים לשמחה, צדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק, ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה', ופירש"י 'דישרים עדיפי מצדיקים'".

והלא צ"ע דידוע מאמרם ז"ל והוא ברש"י ריש בהעלותך 'למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות'. ועיין ברמב"ן שפירש הכוונה "לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו", עיי"ש.

ולפי"ז עולה דמדדגת אור של המנורה גדולה מחנוכה הנשיאים שיש בה שמחה, ולכאורה הרי מגמרא תענית שהבאנו מוכח דלישרים שמחה עדיפי מצדיקים לאורה.

והנראה לפי דברינו לעיל [אות א], שהבאנו מ'חנוכה התורה' דאהרן הכהן בהדלקת הנרות בביתם"ק המשיך בו את האור הגנוז שנגזר לצדיקים לעת"ל, וגם הבאנו מהרה"ק ר' פנחס מקארץ זי"ע כי בנרות חנוכה יש בו אור הגנוז שיתגלה לעת"ל, ופי' בבני יששכר הפסוק 'ערכתי נר למשיחי', דהדלקת נר חנוכה מכין לאורו של מלך המשיח.

ולפי"ז י"ל דנהי דבהאי עלמא ישרים עדיפי מצדיקים, אבל בחי' 'אור זרוע לצדיק' - שהאור שהדליק אהרן בהמנורה ונמשכת בנרות חנוכה, יש בה זריעה לאור הגנוז שיתגלה לעת"ל, ומצד גילוי אור הגנוז דלעת"ל שפיר י"ל 'שלך גדולה משלהם'.

ד

חכמת יונית לעומת חכמת התורה יופי של יון לעומת יופי של קיום המצות ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים.

יש לפרש, דהיונים התנגדו לכלל ישראל בשני בחינות, כמו שאנו אומרים בעל הנסים "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך", הרי שהתנגדו תחלה מצד חכמת יונית המנגדת לחכמת התורה שהוא "תורתך", שחכמת יונית יסודה להאמין רק מה שמושג בסברתו", אבל התורה אינה שכל אנושית וטבעי, אלא הוא חכמה אלקית עליונה שהאדם זוכה להתדבק בו בלימודו.

והבחינה השנית הוא מצד היופי של יון וכמ"ש (בראשית ט, כז) 'יפת אלקים

יז. ראה ברמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג) שיימים אלו הם "ימי שמחה והלל", ושמחה הוא מחייב לסעודה, ולפי דברינו הרי המחייב סכח שמחה דאכילת קדשים, הוא על ידי חנוכה המזבח. [א. ה. ראה בט"ז סק"ד בשם מהרש"ל שפדברי הרמב"ם הנ"ל משמע שיש מצוה בסעודה, עיי"ש ובמשב"ז שם].

יח. ראה עוד עת יעקב פורים עמוד נ"א.

יט. עיין רמב"ן אחרי מות (טז, ח). ועדת יעקב חנוכה עמ' קמ"ט. ועדת יעקב בראשית עמ' כ"ח.

י. ראה עוד עת יעקב פורים עמוד כ"ב.

יא. כן מובא בשם משמואל כמה פעמים בשם האבני נזר. על וירא תרע"ז ועוד.

יב. על רמ"א סי' תרע"א סעי' ז' 'בזמן הזה, שכולנו מדליקין בפנים ואין היצר לבני ר"ה כלל'

יג. ראה עוד עת יעקב חנוכה עמוד קכ"ט מה שביאר למה מדליקין בפנים.

יד. וכידוע שאדמ"ר זצ"ל היה מרבה לדבר בשיחות, שבחל"ל האויר טמא בטומאת ארץ העמים ובארץ ישראל האויר קדוש, ולפי"ז היה מביא דברי נעים זמירות ישראל בתהלים (פרק כ"ד) 'לה הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה'. ש'ארץ הכוונה לארץ ישראל [כמ"ש המפרשים], ולכן בארץ ישראל יש חשיבות לארץ עם מילוי האויר, והזו דכתיב "ומלואה", ואילו בחו"ל יש רק חשיבות ל'יושבי בה', אבל האויר טמא, ואכמ"ל. וראה עוד עת יעקב בראשית עמוד ע"ג.

טו. דוגמא לזה מדברי הרמ"א סי' קכ"ח סעי' מ"ד 'נגנו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביר"ט, משום שאז שרויים בשמחה י"ט, טוב לב הוא יבדך, מה שאין כן בשאר ימים, אפי' בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחיתם ועל ביטול מלאכתם, עכ"ל. אבל מנהג ארץ ישראל לעלות לדוכן בכל יום. והדברים תמוהים, שבני ח"ל שיש בהם עשירים גדולים, ויושבים על סיר הבשר, או אומרים "שטרודים בהרהורים על מחיתם", אבל בני א"י שיש מאות ואלפים עניים שאין להם מה לאכול למחר ולומדים תורה מתוך הדחק, להם יש מנוחת הנפש, אתמחה. ומוכח כי סכח אורא דקדושה וטהרה דא"י אין הם דואגים על פרנסתם אלא בוטחים בה', אבל בני חו"ל שרויים בטומאת ארץ העמים ואינם מרגישים כ"כ האלקות באויר, דואגים וטרודים בפרנסתם.

טז. א. ה. ראה פמ"ג שם סק"ג מה שביאר דברי הא"ר, דכיון שהנשיאים רצו לחנך מיד בכ"ה כסליו, ובמחשבה ודיבור הקב"ה מצרפה לפעשה, אלא שהמתנו בדבר' ה' עד ניסן, ושלם להם בימי חשמונאי, עיי"ש.

ליפת", ויופי שלהם הוא כוחות הגוף בהבלי עוה"ז, ומצד זה מתנגדים המה להיופי האמיתי של קיום תורה ומצות, ולכן באו להעבירם מחוקי רצונך.

ובזה יש לפרש מה שאומרים [בזמר מעוז צור] "ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמינים", שביטאו בזה התנגדותם לשני הבחינות הנ"ל, שבמה שטמאו כל השמינים, ביטאו התנגדותם לחכמת התורה, כי שמן מרמז לחכמת התורה^א. ובמה שפרצו חומות מגדלי פגעו בביהמ"ק שהוא היופי של העולם וכמ"ש (תהלים מח, ג) "יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון", [ומי שלא ראה בנין זה לא ראה בנין מפואר מימיו, וכמו שאחז"ל בסוכה דף נא, ב. ב"ב דף ד, א].

ה

תקנת מצות נר חנוכה מקפת שלשה בחינות שיש באדם, שכל גוף ונפש^ב. תחלה תקנו נגד השכל והגוף, שהרי באו היונים "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", שרצו לבטל שכל התורה, שהוא שכל אלקי וכמו שביארנו לעיל [אות ד], וגם רצו לבטל קיום המצוות שנעשו בגוף.

ולכן כנגד קיום המצות שבגוף תקנו מעשה הדלקת המנורה שהוא מעשה מצוה בגוף. וכנגד שכל התורה כללו ענין של ראיית נר חנוכה, וכמו שאומרים בהנרות הללו "ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד", ומשום שהענינים הם כלי השכל כמ"ש (במדבר טו, כד) עיני העדה [דהיינו שהת"ח הם בחי' השכל והמורה דרך של העדה]^ג.

וכיון שנכלל במצוה זו בחי' הגוף והשכל, כללו במצותי' של חנוכה ג"כ בחי' הנפש שהיא המדות וההרגשות של האדם, תקנו הלל והודאה, שהם התפעלות הנפש בניסים שעשה הקב"ה.

ובאמת גם הדלקת נר חנוכה בעצמו הוא הלל והודאה, כמו שאנו מסיימים ב"הנרות הללו אנו מדליקין" - כדי להודות ולהלל לשמך הגדול".

ו

שוב קושיית הבנין שלמה למה אין נשים חייבות בהלל

כתבנו לעיל [סוף אות ה] דהדלקת נר חנוכה בעצמו הוא הלל והודאה, כמו שאנו מסיימים ב"הנרות הללו אנו מדליקין" - כדי להודות ולהלל לשמך הגדול".

עפ"י נראה ליישב קושיית שו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' ס"א)^ד, שכתב "תמיה לי על הרמב"ם (בפרק ג' מהלכות חנוכה הלכה י"ד) שכתב שם דאם אשה או קטן מקרין אותו את ההלל עונה אחריהן מה שהן אומרים. ופשוט דהוציא זה מהמשנה דסוכה (דף לח, א), ומדכתב זה בהלכות חנוכה משמע להדיא דגם בהלל דחנוכה אין אשה יכולה להוציא בקריאת הלל לאיש.

"ותמהני טובא דהלא ודאי כמו דאמרינן דנשים חייבות בנר חנוכה משום שאף הן היו באותו הנס, הכי נמי חייבות בהלל דחנוכה מהאי טעמא, ואם כן כמו דאמרינן בשבת (כג, א) דאשה ודאי מדלקת ומוציאות גם לאיש, הכי נמי בהלל מוציאות גם לאיש", עכ"ל.

ונראה ליישב, עפ"י מה שכתב המג"א (סי' ק"ו סק"ב) דמה דקיי"ל דנשים

כ. ראה עוד עדת יעקב בראשית עמוד מ, וחנוכה עמוד קמ"ח.

כא. עיין ברכות (נו, א) "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה". וראה עדת יעקב שבועות עמוד ק"ו. ופורים עמוד מ"א.

כב. עיין ספרי פה"ל, וכונן תפארת ישראל פ"א "כי באדם ג' דברים הנוף והנפש והשכל", ועוד. ואדמו"ר זצ"ל היה מרבה לחזור על יסודו של המהר"ל ומבאר בזה ענינים עמוקים בעבודת ה', וראה עדת יעקב חלק ב' עמוד ג, שבועות עמוד פ"ט-צ, פורים עמוד נ"ז ועוד.

כג. וראה עדת יעקב בראשית עמוד קכ"ח.

כד. להג"ר שלמה הכהן מוילנא. והובא בשדי חמד מערכת חנוכה אות ט' סק"כ. [וכידוע שדברי תורתו של הגאון בעל הבנין שלמה היה חביבין עד למאוד קמיה דאדמו"ר זצ"ל].

חייבות בתפלה, אין הכונה שצריכות להתפלל כל הנוסח של שמונה עשרה שתקנו החכמים, אלא שיוצאים בבקשה כל דהו שאומרים אחר נטילת ידים, ובוזה הם יוצאים חובת התפלה בכל יום, עיי"ש^ה.

ועד"ז י"ל דמה שהנשים חייבות בהלל והודאה מפני שאף הן היו באותו הנס, הם יוצאות בהדלקת נר חנוכה שהוא ג"כ מעשה הלל והודאה וכמו שביארנו, וממילא שוב אינן מחוייבות עוד בקריאת הלל, שכבר יצאו אמש בהדלקת נר חנוכה, ושפיר אינם יכולים להוציא האנשים בקריאת ההלל, ולכן פסק הרמב"ם שאם אשה קורא הלל עונין אחריהן.

ז

רמז בפסוקי תהלים דיש שני חלקים בנר חנוכה

זכר לנס ותורת מצוה

בחלק ההלכה [לעיל ענף ב'] הארכנו בביאור שיטת התוס' בראש השנה, דאפילו אם תיבטל "מצוה" דנרות חנוכה מפני שבטלה מגילת תענית וליכא שם יו"ט דחנוכה, מ"מ אכתי היו מדליקין זכר לנס גם בלי תורת מצוה, יעויין שם. הרי דיש שני חלקים בהדלקת נר חנוכה, חדא זכר לנס, ושנית שנתנו עלה שם מצוה.

ונראה בזה לפרש החילוק בין שני פסוקים בתהלים, דבפרק קי"א כתיב 'זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה', ובפרק קי"ב כתיב 'זרח בחושך אור לישרים חנון ורחום וצדיק', ויש לדייק מה דתחלה נקט חנון ורחום ה', ואח"כ נקט 'וצדיק'.

והנראה דפרק קי"א מייחד דוד המלך דיבורו על גדולת ה' ורוממותו, וכמו שהתחיל הפרק 'אודה ה' בכל לבב וגו' גדולים מעשה ה' וגו'. אבל בפרק קי"ב מייחד דיבורו בגדלותו של אדם העובד את השי"ת, וכמו שהתחיל 'אשרי ירא את ה' במצותיו חפץ מאד'.

ולפי"ז יש לומר דמרמז דוד המלך כאן להדלקת נר חנוכה, ובפרק קי"א שמדבר מגדלות השי"ת ונפלאותיו, מדבר מחלק ההדלקה שהוא זכר לנס שעשה השי"ת, וזהו שאמר 'זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה"', שקבע הקב"ה זכר לנפלאותיו בהדלקת נר חנוכה, להודיע כי חנון ורחום ה'.

אבל בפרק קי"ב שמדבר מגדלות אדם העובד השי"ת, מדבר מגדולת כלל ישראל שמה שהם קובעים לתורת "מצוה", מסכים הקב"ה, ולכן מתחיל הפרק "במצותיו חפץ מאד", כי קבעו את ההדלקה שהוא זכר לנס לתורת מצוה, וזהו שאמר 'זרח בחושך אור לישרים' ר"ל מצות נר חנוכה שהוא אור הזורח בחושך זו יון כמ"ש חז"ל, שיעי"ז נתברר כי הקב"ה הוא "חנון ורחום וצדיק".

והכונה במה שאמר 'וצדיק', יתבאר עפ"ימ"ש רש"י לעיל עה"פ זכר עשה לנפלאותיו וז"ל, קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו), לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקים, עכ"ל. ונראה כוונת רש"י באמרו 'וחפץ להצדיקים', ע"ד שאחז"ל (משנה סוף מכות) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, וכמו"כ כשהם בעצמם קובעים מצוות, חפץ הקב"ה להסכים עמם שיהיה על מעשה זכר לנס תורת מצוה. וזהו שאמר "חנון ורחום וצדיק", על חסד הקב"ה שחפץ להצדיקים, להיות שם מצוה על ההדלקה.

וכדאיתין להכי נראה להוסיף בפסוקים רמז לנר חנוכה, כי דוד המלך כתב שני פרקים אלו בסדר הא-ב, ועל כן כתב שני פסוקים אלו של "זכר עשה" ושל "זרח בחושך אור..". באות זי"ן לרמז על ז' נרות של המנורה שהיה בביהמ"ק, מפני שנרות חנוכה הם המשך מהמנורה שבביהמ"ק וכמו שביארנו לעיל [אות א] עפ"י הרמב"ן ריש בהעלותך.

כה. אדמו"ר זצ"ל האריך בדברי המגן אברהם בעדת יעקב חלק א' סימן ב', ובחלק ג' סימן י', ובמילואים והוספות שם סימן ב' אות ג'.

כל מי שיש בידו ד"ת, עובדות והנהגות או קלטות, מאדמו"ר זצוק"ל, מתבקש לשלוח לאימייל: vayechiyakovnovo@gmail.com

כמו כן, המעוניין לקבל גליון זה באימייל, או לשלוח הערות והארות, או להקדיש הגליון להצלחה ולרפואה או לע"ג, ישלח הודעה לאימייל הנ"ל, או בפלאפון 053-3161751.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

ג'תמוז ס' 79

תוכן הגיליון:

- א. ברכת 'עשר בשביל שתתעשר'
- ב. מותר לנסות את ה' רק בזו
- ג. עיקר תקנת מעשר כספים לעמלי תורה

שולחן ערוך יורה דעה
סימן רמז סע"ד
הלכות צדקה
גודל שכר הצדקה
ואם כופין עליה

סעיף ד

נותני צדקה זוכים לעשירות ולברכה ה', ואפשר לנסות בזה את הקב"ה!

הובא בגמרא (תענית ט.) אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה: אימא לי פסוקיך! - אמר ליה: עשר תעשר. אמר ליה: ומאי עשר תעשר? - אמר ליה: עשר בשביל שתתעשר. - אמר ליה: מנא לך? - אמר ליה: זיל נסי. - אמר ליה: ומי שרי לנסיייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב לא תנסו את ה'! - אמר ליה: הכי אמר רבי הושעיא: חוץ מזו, שנאמר "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די".

וכן פסק בטור (סי' רמז) ועוד כי הדבר בדוק ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו, אלא אדרבה תוסיף לו עושר וכבוד כדכתיב (דברי הימים ב' לא) "מהחל התרומה לביא בית ה' אכול ושבע והותר עד לרוב כי ה' ברך את עמו", וכתיב (מלאכי ג') "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארבות השמים והריקתי עליכם ברכה עד בלי די" ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב "ובחנוני נא בזאת".

מעשר תבואה או מעשר כספים

נאמר (דברים יד' כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה בשנה". ועוד נאמר (מלאכי ג') "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי, ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים, והריקתי לכם ברכה עד בלי די". מבאר רש"י ויהי טרף בביתי - יהי מזון מצוי לשמשי. מבואר בשני הפסוקים הנ"ל שמדובר במעשר תבואה, ולא במעשר כספים.

הביא הפתחי תשובה (סי' ק"ב) כתב הש"ה דדוקא במעשר תבואה הוא דשרי לנסות, אבל לא במעשר כספים, וכן הסכים בספר משנת חכמים. ואמנם בערוך השולחן כתב (סי' ק"ו) ואמרו חז"ל (תענית ט.) בכל אסור לנסות הקדוש ברוך הוא חוץ מזו, כדכתיב ובחנוני וגו' (טור), וי"א דזהו רק במעשר ולא בצדקה, דהך קרא אמעשר קאי ולא אשאר צדקה, ואין טעם נכון לחלק בזה. ויש מי שאומר עוד דרק אמעשר תבואה קאי כדכתיב (דברים יד' כב) עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר, ולענ"ד אין שום סברא לחלק בכל אלו עכ"ל.

וכן פסק הרמ"א (סי' ד) דסגולת העשירות וכן שמונת לנסות בזה את הקב"ה נאמר במעשר כספים וז"ל: שו"ע - הצדקה דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית. רמ"א - והיא מעשרת, ואסור לנסות הקדוש ברוך הוא כי אם בדבר זה! שנאמר: "ובחנוני נא בזאת וגו' (מלאכי ג', ט.) (טור מגמרא פ"ק דתענית). וי"א דוקא בנתנית מעשר מותר לנסות הקדוש ברוך הוא, אבל לא בשאר צדקה (ב"י דרך משמע מש"ס שם).

וכן פסק החפ"ז חיים (אהבת חסד ח"ב פ"ח אות א) וז"ל: והפרשת מעשר הוא ענין גדול כמו"כ בגמ' תענית ט. על הפסוק 'עשר תעשר' עשר בשביל שתתעשר. ובכל דבר אסור לנסות את הקב"ה, ובה מותר, מטעם שאמר הכתוב 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבקות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די' וכן נפסק ביו"ד דבמעשר מותר לנסות השם יתברך. עכ"ל.

והריקותי לכם ברכה:

נאמר (מלאכי ג'): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי, ובחונני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים, והריקותי לכם ברכה עד בלי די", מקשה הגמרא (שבת לב): מאי עד בלי די? אמר רב: עד שיבלו שפתותיכם מלומר די.

ומסביר בעל הנתיות משפט (בספרו נחלת יעקב עה"ת דברים פי"ד) מה שאמר "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די". לכאורה קשה היאך אפשר שימצא מי שיאמר די לעשרו, והא אין אדם מת וחצי תאוותו בידו (קהלת רבה א, פס' יג) הכוונה שלא יאמר די לנתנת הצדקה, אף שאמרו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש, לפי שהקב"ה ימציא לו מעות שכל אימת שיצטרך ליתן צדקה יהי לו מה שיתן משיעור מעשרו. ולא יהי אפשר כלל בשפתיו לומר די, מחמת שיהי לו כ"כ הרבה שיראה בעיניו שנתנת הצדקה יהי פחות מחומש עכ"ל.

עשר בשביל שתתעשר, האמנם!?

הביא בעל הנתיות משפט (בספרו נחלת יעקב עה"ת דברים פי"ד) את קושיית הריא"ף (פירוש קדמון על העין יעקב) (תענית שם): דאם כן, כל בני אדם שיתנו מעשר יהיו עשירים?

ותירץ שהרי כתוב (משלי כא כא) "רודף צדקה ימצא צדקה", ומקשה הגמרא (ב"ב ט) כי משום ד"רודף צדקה ימצא צדקה"? ומשני שהקב"ה ממציא לו מעות שיעשה מהן צדקה, והיינו שהקב"ה ממציא לו מעות הרבה שיהיה לו מה לעשר. וכן הוא כוונת ר' יוחנן במה שאמר 'בשביל', היינו שהקב"ה ימציא לו מעות כדי שיהיה לו במה לעשר. וזהו ג"כ כוונת הקרא "עשר תעשר", כלומר אם תעשר פעם אחת יהיה לך הרבה לעשר. והא דאמר 'בשביל שתתעשר', היינו שיכול ג"כ לכון לזה, רק דעיקר כוונתו יהי שיתעשר למען יוכל לעשות טוב בחייו, ולא יהי כוונתו להתעשר בשביל הנאת עצמו, רק יהי כוונתו בשביל עשיית הטוב, ואז ממילא יתעשר כדכתיב "רודף צדקה ימצא צדקה".

ולפי"ז מיושבת קושיית הריא"ף מפני מה כל המעשר אינו מתעשר, מפני דרוב בני אדם אין כוונתם בשביל כך, רק להנאת עצמם עכ"ל.

למעשה, נאמרו בפוסקים תנאים לקיום מצות מעשר כספים, וייתכן שכיון שאין מקפידים עליהם לכן לא מתקיימת בהם סגולת עשר כדי שתתעשר. הפתחי תשובה (ס"ק א) כתב הא דשרי לנסות במעות מעשר, היינו אם עושה על מנת להתעשר, אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדו' אסור לנסות ע"י ש. וכו"כ ערוך השולחן (שם). והובא בשיירי כנסת הגדולה (סי' רמט) שהסגולה של מעשר הוא רק כאשר מפריש בדיוק! וז"ל: וזיהר שלא יוסיף מהמעשרות וגם לא יפחות, כי כל המוסף גורע כי למעשר יש סוד יסוד עכ"ל. [הערת הכותב: וכן מצאתי שכתב מרן המחבר (בספרו שו"ת אבן עזר וכל סימן א) באותו הלשון ממש וזיהר שלא יפחות מהעשירית וגם לא יוסיף כי כל המוסף גורע כי למעשר סוד ויסוד, ולמעשה יש שפקקו האם תשובה זו נכתבה ע"י מרן המחבר, וענין באריכות בשו"ת בית דינו של שלמה (חלק יורה דעה סימן א, דף נא ע"א) ובכרכי יוסף (סימן רמט סק"ה) ובשו"ת שואל ונשאל (ה"ב סימן קס)].

אמנם יש ליישב את קושיית הריא"ף באופן אחר, הייתכן לומר שיעשירות' הכתוב בתורה הוא מספר האפסים שיש לו לאדם בחשבון בנק? והרי כמה כאלו ראינו שהם האנשים הכי מסכנים עלי אדמות, מלאים תאוה, גאווה, קנאה ושאר מידות רעות, ועסוקים בתאוות העולם הבלתי מספקים, ואינם שבעים לעולם, ומתים כשאפילו חצי מתאוותם אינו בידם! אלא פשוט, שיעשירות' שהוא בבחינת ברכה! שנא "והריקותי לכם ברכה... עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"! היינו שהקב"ה נותן לו כל מה שהוא צריך!! (זה עבודה גדולה לדעת מהו 'צורך' ומהו 'מותרות').

עיקר מצוות מעשר כספים ליתן לעמלי תורה

קהלת רבה (פרשה יא) שלח לחמך על פני המים, א"ר ביבי אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה שאין מים האמור כאן אלא דברי תורה, שנאמר (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים.

מדרש תנחומא (פרשת ראה) עשר תעשר. עשר בשביל שתתעשר, עד שלא תתחסר, רמוז למפרשי ימים, להוציא אחד מעשרה לעמלי תורה. כתב במרומי שדה (תענית ט) עשר בשביל שתתעשר. מכאן מקור למעשר כספים. ובתנחומא פ' ראה א' מכאן נהגו פרגמיטיטין להפריש אחד מעשרה לעמלי תורה. והא דנהגו ביהוד לעמלי תורה, היינו משום דפרשה זו מיירי במע"ש, ותניא בספרי והובא בתוס' קדושין דף כ"ד שלא ניתן מע"ש אלא לעמלי תורה, עי' שם בד"ה אלא, ומשו"ה גם מעשר כספים תכליתן בשביל עמלי תורה.

להערות, הארות ותרומוות בטל' 0527688072
או במייל: shiuryrgm@gmail.com

חכמת יוון מול חכמת התורה – ושפחה כי תירש גבירתה

חג החנוכה הוא החג היחיד שנקבע ב"זמן החכמה" ולא ב"זמן הנבואה" (אחרי שנסתם חזון הנבואה וההנהגה היתה בידי בעלי החכמה - התנאים). חנוכה הוא אפוא, החג בו אנו רואים את עדיפות החכמה על הנבואה, עדיפות אליה התכוונו חז"ל כשאמרו "חכם עדיף מנביא".

מהר"ל בהקדמתו ל"גבורות ה'" מבהיר את עדיפות החכמה על הנבואה ואומר: "הפרש יש בין החכמה ובין הנבואה, כי החכם ישיג מצד שכלו, ומכיון שהוא ישיג מצד שכלו יוכל להשיג הדברים הנעלמים והנסתרים ביותר, אבל הנביא יקרא חוזה או רואה, ששייך רואה במה שהוא רואה הדבר מבחוץ, לכך צריך לכל נביא התדבקות בדבר לאשר נבואתו בו והוא מתדבק בדברים ההם וידעם מפני נבואתו" כלומר, יש מעלה לנבואה שהנביא הרי נקרא "חוזה" או "רואה" ראייתו היא ראייה רוחנית, וכמו שבראייה פיסית יש קשר עין בין העצם הנראה לאדם הרואה כך הנביא מתקשר לדבר שעליו הוא מנבא כבראייה חושית ממש. מה שאין כן החכם שהשגותיו שכליות, הנביא חווה עמוק יותר וחש בצורה אינטנסיבית יותר את תוכן הנבואה, בהירותה ומשמעותה, וכבר אמר הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פכ"ד) כי לנביא אין כל ספק במה שהוא רואה מי שהוא רואה מה שהוא שומע ואת מי הוא שומע. החכם, לעומת זאת, אינו "רואה", הוא משיג בשכלו. אמנם השגה זו אינה "חושית" כנבואה אך היא "עדיפה" מהשגת הנביא ומגעת לפינות שהנביא מנוע מלהגיע עדיין. אדם אינו יכול לראות מה שמסתתר מעבר לאופק או אף מעבר לפינה, אבל יכול לחשוב גם על המתרחש בקצה העולם. בהמשך דבריו עומד מהר"ל על אחת התוצאות להבדלים האלה בין חכם לנביא ואומר: "ולפיכך אמרו חכמים (ברכות ל"ד ע"ב) כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל עולם הבא עין לא ראתה זולתך. ביאור ענין זה, כי מאחר שצריך לנבואה ראייה, והיא התדבקות מבחוץ במה שידע מן הנבואה, לא היו יכולים להתנבאות רק לימות המשיח, במה שענין המשיח הוא ענין עה"ז ואינו נבדל מן האדם לגמרי שהרי הוא בעולם הזה. אבל עה"ב שנבדל מן העולם הזה, אין בו נבואה כי עין לא ראתה אותו ואין הנביא מתנבא רק בראייה כמו שהתבאר" לעומת זאת רבותינו דברו רבות על עולם הבא גם כן. כיון שאף כי אי אפשר לראות את העולם הבא שהרי בשעה זו עדין אינו קיים, ניתן להשיג אותו בשכל המשיג גם דברים שטרם נוצרו. וזו עדיפותו של השכל על הראייה.

התבוננות שטחית בדברי מהר"ל עלולה להביא לכלל טעות, נראה כאילו עדיפות החכם על הנביא הינה כמותית. ולא היא, אנו נראה כי מדובר בעדיפות מהותית שיש בה הבדלי איכות ברורים.

"ושפחה כי תירש גבירתה"

בגלות יוון קבל פסוק זה משמעות עמוקה ומבעיתה, היונים, שלהבדיל מקודמיהם, היתה להם חכמה והיא היתה מושא אהבתם, ניסו להשתלט על חכמת התורה ולהשליט חכמתם עליה. יוון היתה הראשונה בהתנהגות כזו, ומיון ועד ימינו לא נשנתה תופעה זו, בימינו התופעה המטרידה חוזרת - גם כיום באים כל מיני מומחים ומטיפים מוסר ללומדי התורה מדוע לומדים הם תורה במקום ללמוד מדעים (בהבדל אחד, היונים עשו זאת מתוך שיטה ומתוך צרות עין, קנאה, רשעות ופחד מפני המוסר שמביאה עמה התורה. יהיה מה שיהיה הטעם, הם לא עשו זאת מתוך בורות וזלזול. ואילו כיום העושים זאת עושים זאת מתוך בורות, זלזול וטפשות).

היונים ניסו לתקוע את ציפורני החזיר שלהם בחומות ירושלים בתקופת בית שני, ולא בתקופת בית ראשון. רק אחרי שהנהגת הא-ל הגדול הגיבור והנורא הסתתרה עד כי הנביאים הרואים את שלפניהם גם בהבנה מעמיקה, חדלו לומר שבחים אלה בתפילה כיון שבתפילה מזכירים את ההנהגה הנגלית ולא את זו שאינה מתגלית, העזו היונים לשאת את ראשם, אמרו: כיון שכעת ברור שהנהגה הקיימת היא הנהגת הטבע, הרי היא והשגותיה צריכים למשול בכיפה ואין נוראותיו וגבורותיו של הקב"ה באים כלל בחשבון ההתייחסויות. (כאמור, ירמיהו ודניאל שידעו ללא ספק כי הא-ל גבור הוא ונורא, בכל זאת חדלו לומר זאת בתפילה כיון שאין מזכירים אלא את ההנהגה המתגלית ולא את ההנהגה הידועה אמנם לנו אך נסתרת מעינינו. לכן בימינו אין מברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה, למרות שבידיעה אנו יודעים שבסוף יתברר שהכל היה לטובה וכמו שאומר הנביא בישיעיהו פרק י"ב א': "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני", ובאמת אז יברכו על הרעה ברוך הטוב והמטיב כמו שמברכים על הטובה)

אז הופיעו אנשי כנסת הגדולה - החכמים שהחזירו עטרה ליושנה וקבעו כי יש לחזור ולומר הגבור והנורא שכן למרות שבמבט ראשון נראה כי הנהגות אלה מסתתרות למעשה מתגלות הן בדרך מיוחדת. ובעקבותיהם באו בית דין של חשמונאים.

שונה מחשבת הרב עת מלמד הוא את תלמידיו, ממחשבתו עת חושב הוא לעצמו. מחשבותיו שבינו לבין עצמו תמיד עמוקות יותר מאלו שמתחלק בהן עם תלמידיו.

תלמיד שמצליח להבין את מחשבותיו של הרב בעת שתיקתו ודאי חדר הוא לעומק כוונת הרב כי מה עמקו מחשבותיו של הרב כשחושב בעת שתיקתו, לעומת מחשבותיו בעת דבורו ועל זה נאמר "מי כמוך באלים - באלמים" ששומע ושותק. ועל כך אמר משורר תהילים "מה רבו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" המחשבה הניכרת מתוך המעשים - המתגלית בעולם רבה היא עד מאד, אך עמוקה שבעתים היא המחשבה הפנימית - "מאד עמקו מחשבותיך" אלא ש"איש בער לא ידע" וכי מנין ידע? הרי בער הוא, ואין לו אלא מה שעיניו ראות מה לו ולשתיקה רבת העוצמה שכדי להאזין להמייתה צריך להיות "מבין".

אנשי כנסת הגדולה בעדיפות חכמתם שמעו את קול השתיקה, הבינו את שמסתתר מאחרי השתיקה האלוקית הן מצורת השתיקה והן מהכירים את המהלכים האלוקיים הפנימיים. וכאמור דבר האלוקים בזמן השתיקה - למי שזוכה לשמוע - עמוק יותר מדבר האלוקים עת דבר ה'.

גם בשואה הקב"ה שתק, "זדים הליצוני עד מאד", שחטו בבניו כולל מליוני תינוקות של בית רבן, וראה והבליג ושתק, חיללו את בתי הכנסת שלו, את ספרי התורה וביזו כל קודש, וראה ושתק. תאי הגזים פעלו, המשרפות בערו והזעקות הרקיעו שחקים ואמרו בגוים "איה אלוהיהם", גויים מרקדים בהיכלותיו ומחללים קדושת בניו בנותיו, וראה ושתק. וכשמלאכי השרת זועקים "זו תורה חו שכרה" יוצאת בת קול משמים ואומרת "אם אשמע קול אחר אחזיר את העולם למים לתוהו ובוהו אשית הדומים" (-כ"ה אמר ה' השמים כסאי והארץ הָדוּם רגלי") וכשהארץ היתה תהו ובוהו הרי רוח האלוקים ריחפה על פני המים וכמו שאומר המשורר "קול ה' על המים קול ה' בכה, קול ה' בהדר" מי שמסוגל היה לשמוע את קול ה' שעל המים, אנשי המעלה יחידי הסגולה כרבי מקלוזנבורג וכרבי מבלח'ב ז"ל וכרבי מפיאסצנה וכר' אלחנן וסרמן הי"ד שלכם היה רחב כאולם ושמעו את הקול מתוך השתיקה הנוראה - שמעו והיו נרעשים ממה שלפניהם והבינו. וכאמור, הקול שמצליחים, אלה המצליחים, לשמוע מתוך האלמות, מתוך השתיקה, הוא הקול העמוק יותר לא מן הסוג הנועד כלפי חוץ אלא מהסוג הזך והפנימי. לא פלא שאנשים מהסוג האמור יצאו מהחרבן מחזקים שבעתים באמונה "אדרבא, אמרו, הם הם גבורותיו".

היונים כמובן לא היו חכמים אלא בחיצוניותה של חכמה, ולא היו להם כלים כלל לשמוע את קול ה' שעל המים, הם בשטחיות מחשבתם חשבו שהגיע עבורם עת דודים, כשהסתתרה ההנהגה וקול התור לא נשמע בארצנו, חשבו: הנה הגיע הזמן להשליט את חכמתנו. על כך השיבו להם החשמונאים בנס פח השמן שכמו שקול ה' על המים, כך השמן צף על פני המים. בהאזינם לשירת ההויה הסתומה בתוך המציאות הטבעית בזו ליונים ותוכניותיהם והעמיקו את למוד התורה ואת קיום המצוות וניצחו את היונים, כמו תמיד שידה של הפנימיות לבסוף על העליונה.

גם בימינו אחרי החרבן הרימו אלה שאין קול הפנימיות מגיע לאזניהם את ראשם וכששוב הדהדו בחלל העולם השאלות "איה גבורותיו איה נוראותיו", כששוב השתררה שתיקה ואמרו בגויים "איה אלוהיהם", באו ה"חכמים" בעיניהם ומקל גזרותיהם בידיהם להטיף מוסר ללומדי תורה תוך שהם מנפנפים בידיהם ברכסי החכמה הטבעית שבידיהם ואינם מבינים שהפעם זה אפילו לא חוצפה, זו פשוט גסות רוח ירודה "ושפחה כי תירש גבירתה" - לא פלא שהארץ רועשת וגועשת? ואלה המיטיבים לשמוע את קול הפנימיות בזמן השתיקה אומרים בעוז: "אדרבא! ונרות החנוכה יראו את שלא ראו אלה שטחו עיניהם לראות ואזניהם לשמוע.

{ אז נדברו }

פרשת וישב תשפ"א | גליון מספר 492 | לסדר: "תשואות הן הן"

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל,

להערות והערות:

a8447168@gmail.com

למה הקב"ה לא סוגר איתי את המשכורת מראש???

המדרש אומר: "אילו היה יודע ראובן שהקב"ה כותב עליו: 'וישמע ראובן וילכה מידם', ככתפיו היה מוליכו לאביו. ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה כותב עליו 'וראך ושמה כלבו' כתופים וכמהולות היה יולא לקראתו. ואילו היה בועז יודע שהקב"ה כותב עליו: 'ותאכל ותשבע ותתיר' עגלים פטומים היה מאכילה"

כתוב כאן שאילו!!! אילו ראובן היה יודע שזה הולך להיות כתוב בתורה... אז הוא היה עושה את זה הרבה יותר במסירות... נו... אז חבל... למה הקב"ה באמת לא גילה לו?? הקב"ה היה מגלה לראובן שכדאי לך... זה הולך להיות כתוב בתורה... ואז ראובן באמת היה מרכיב אותו??

והתשובה ברורה: אם ראובן היה יודע שזה הולך להיות כתוב בתורה... לא היה כתוב בתורה כלום!!!! רק בגלל שראובן לא ידע... רק בגלל שהיה פה מעשה נאצל מצידו של ראובן שאף אחד לא אמר לדעת מה הוא עושה... ובכל זאת הוא עשה את זה בשקט ממקום הכי טהור והכי פנימי... רק בזכות זה הקב"ה כתב את זה בתורה!!! אבל אם ראובן היה יודע כמה זה ששווה... אז לא היה שום בחירה ולא היה פה שום גדלות מצידו... וממילא לא היה כתוב כלום... היה כתוב "וישמע הקב"ה ויצילהו מידם" (ע"י שליחו ראובן שקיבל משכורתו במקום)

המסר הזה נכון בייחס לכל אחד ואחד מאיתנו!!! וכל מעשיך בספר נכתבים!!! כל התגברות וכל עמידה בניסיון איפה שאף אחד לא רואה ואף אחד לא יודע... כן... פה אף אחד לא יודע!! אבל שם בשמים הקב"ה יושב וכותב... כל מעשיך בספר נכתבים!!! ואם היית יודע שהקב"ה כותב עליך שהיום שמרת על העיניים היית רוקד משמחה... אם היית יודע שהקב"ה כותב עליך ששתקת בבית ולא ענית מה שרצית... (כי הבנת שכעת ה' רוצה שתשתוק...) אם היית יודע את זה היית מאושר ושמח... נו... אז למה אתה לא כ"כ מאושר... כי... כי נכון... ה' כותב עלי... אני מאמין שכל המעשים טובים שלי נכתבים... אבל למה ה' לא מראה?? למה ה' לא משחרר מידע?? למה ה' לא שולח איזה פידבק... איזה חיוך משמים... למה הוא לא מראה לי כמה המעשים שלי נחשבים??

מה התשובה??? אם ראובן היה באמת רואה באופן מוחשי שהולך להיות כתוב בתורה "וישמע ראובן ויצילהו מידם..." אז זה לא היה כתוב!!! כי זה היה כ"כ שווה וכ"כ ריווחי שאם ראובן היה עושה את זה... הוא היה בסה"כ איש עסקים ממולח... זה בכלל לא היה נזקף לזכותו...

רק בגלל שהוא לא היה יודע... והוא עשה את זה נטו כי זה רצון ה'... לכן זה היה הוא!!!! ולכן הקב"ה מכתב עליו בתורה: וישמע ראובן ויצילהו מידם!!!! זה היה ראובן... לגמרי הוא...

בשביל שזה יהיה אתה!!! בשביל שזה יזקף לזכותך!! צריך שתהיה פה השקעה ונכונות מצידך!! והרי אנחנו מבינים את זה טוב מאוד בייחס לביזנס... אנחנו מבינים שמי הוא זה שגורף את המיליונים?? מי שנתן אימון במניה כשהיא היתה בשפל הכי גדול שלה... ככה זה!!!

כאן כתובה התשובה אליך בן עליה מרומם וקדוש... שאתה יורק דם ושוחק שפתיים ועומד בניסיונות קשים ולא פשוטים בכלל... וברגעים קשים אתה שוב ושוב שואל את השאלה הכואבת: אם הקב"ה באמת מעריך את ההתגברות שלי ואת האמונה הנאמנה שלי אליו ואת העמידה בניסיונות שלי... אז איפה הוא יתברך?? למה הוא לא מחזיר פידבק?? למה הוא לא שולח לי מידי פעם מכתב עם הקדשה?? **ומה התשובה??** דבר ראשון: את הכאב אי אפשר לבטל במחי יד... אבל תדע לך דבר אחד: ש"זה ספר תולדות אדם" וכל מה שאתה עושה למענו יתברך נכתב בספר תולדות אדם שלך לנצח נצחים... ושם כתוב את כל הפעמים שכמעט קנית מכשיר וברגע האחרון לא... כתוב שם כמה פעמים כמעט נכנסת לאותו מקום שיש בו רשת ו... וברגע האחרון לא... אבל!!! יש משהו אחד שלא כתוב... ולעתיד לבא חז"ל יגידו: אילו ידע קובי שהקב"ה מכתב עליו את כל ההתגברויות שלו... הוא היה עושה את זה בתופים ובמהולות... ואז אחד מהצאצאים שלך יעמוד וישאל כמו אדון אז נדברו... רגע... אז למה הקב"ה באמת לא גילה לו שזה הולך להיות כתוב?? והתשובה תהיה: שאם הוא היה יודע כמה זה חשוב אצל הקב"ה וזה נכתב בספר זכרון לפניו... זה לא היה חכמה וזה לא היה שווה כלום...

אז הקב"ה לא גילה לך... גזירה היא מלפניו שהוא לא מגלה!!! אבל זכותך המלאה לגלות את זה בכוחות עצמך... אני רוצה שתבין: בהלכות שבת קי"ל שנכרי שעשה מלאכה לישראל בשבת אסור ליהנות מזה... אבל!! אם סגרת איתו מראש על מחיר... אז זה נקרא ש"בדנפשיה קעביד"- הגוי עובד בשביל הכסף של עצמו וזה לא נקרא שהוא עובד בשביל ישראל ולכן מותר... על אותו משקל כאן: אם הקב"ה יסגור איתך כבר עכשיו את התשלום והוא כבר עכשיו יראה לך וישכנע אותך שזה כדאי... אז אין בעיה!!! מכאן ואילך אתה תעשה את זה בתופים ובמהולות... אבל זה כבר "בדנפשיה קעביד"... זה כבר לא יקרא שאתה עושה את זה למענו יתברך!! תנצל את הימים האחרונים שלפני הגאולה... שיש לנו את האפשרות עדיין להפגין לפניו נאמנות ולעשות רצונו יתברך גם כשהוא עדיין לא סגר איתנו על מחיר... יש לנו הזדמנויות אחרונות לעשות את זה נטו למענו יתברך!!! לתת לו כתר מלוכה ולהמליך אותו בזה שאנחנו נאמנים לרצונו...

ותאמין לחז"ל שלוחשים לאזניך: נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך.

להשתתפות בהוצאות

הגליון:

בבנק:

חשבון 705284

בנק פאג"י

סניף 187

באשראי:

"נדרים פלוס"

"קהילות"

בטלפון:

(מענה ממוחשב)

0799-654321

תודה מראש!!!

למה הבריתות תמיד מתעכבות...???

מידי פעם יוצא לי להשתתף בבריתות... וכידוע: בבריתות יש תופעה כזו שהברית תמיד מתאחרת... אומרים שעה אחת ותכל'ס כמעט תמיד זה מתעכב או חצי שעה... ולפעמים יותר... (כמובן שכל פעם יש סיבה אחרת... ותמיד היא מוצדקת...)

באחת הפעמים שעמדתי וחיכיתי... ככל הנראה היה לי יותר מידי הרבה זמן לחשוב... אז חשבתי... חשבתי לעצמי: למה באמת הבריתות תמיד מתעכבות?? מה ההסבר לזה עד דרך הסוד?? ואז נזכרתי בגמ' בקידושין (לט.) שמשפרת שרב כהנא היה מוכר סלי דקל בשוק... והוא נכנס לאיזשהו מקום והיה לו שום ניסיון של יחוד... מה עשה רב כהנא?? קפץ מהחלון!!! בא אליהו הנביא ו... והופ!!! קיבל אותו שלא יחבט בקרקע... אמר אליהו לרב כהנא: תדע לך!! שהטרחת אותי כעת ארבע מאות פרסאות!!! הייתי רחוק מפה 400 פרסאות... ו... ובגלל שקפצת מהחלון הייתי צריך לרוץ 400 פרסה בשביל לקבל אותך...

ואני שואל בסקרנות: אליהו הנביא מוסר פה מידע: באותה שעה שרב כהנא קפץ מהחלון... באותה שעה אליהו היה באיזשהו מקום שהוא רחוק 400 פרסה... איפה זה?? מה היה שם?? מה אליהו הנביא עשה שם?? נו... מה התשובה?? כנראה שהיה שם ברית!!! ואליהו הנביא כבר הגיע... ואז פתאום קרה מה שקרה... ורב כהנא היה צריך לקפוץ מהחלון... ואז אליהו הנביא קיבל קריאת חירום... והופ!!! הברית נעצרה... הקוואטער פתאום לא הגיע ושכחו את ה... למה?? כי אליהו כעת יצא לסנדקאות חירום אצל רב כהנא...

עכשיו הבנתי הכל!!! עכשיו הבנתי למה הבריתות פתאום נעצרות ומתעכבות...??

נו... למה?? בטח... ברגעים אלו שאני עומד פה בהמתנה לברית... יש כעת בחור בן עליה שמתמודד עם כל מיני ניסיונות... והוא מצידו עושה את הכל... אבל הניסיון קשה ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו... והניסיון רק הולך ומתעצם ואותו בחור כמעט כמעט נופל... ואז הקב"ה מזעיק את אליהו הנביא בקריאת חירום ממרחק של 400 פרסה ואליהו מגיע לתפוס אותו!!! לעמוד על ימינו לסמכו... ואני לא מבין למה הברית מתעכבת... אדוני... מה אתה רוצה?? יש פה בחור בן עליה במרחק של 200 פרסאות שעמד בניסיון קשה ואליהו הנביא מחויב אליו לפני התינוק- הלקוח החדש הזה...

כן... אליהו הנביא נקרא מלאך הברית!!! הוא כביכול העורך דין שמעמד החוזה והחתימה בין יהודי לקב"ה צריכה להיות בנוכחותו!!! אבל לא כולם יודעים שגם אחרי שחותמים חוזה אצל עורך דין... זה לא מסתיים בחתימה... זה רק מתחיל שם!! מרגע החתימה העורך דין מלווה את כל העיסקה מתחילתה ועד סופה... ואליהו מלאך הברית שהיה נוכח בברית של הליגער רב כהנא ועמד על ימינו לסמכו... הוא המשיך ללוות את רב כהנא בעוד הרבה צמתים בנושא זה... וברגע שרב כהנא נמצא ברגעים מאוד מאוד קשים של עמידה בניסיון... העורך דין לפתע הוזעק שוב!!! שוב לעמוד על ימינו של רב כהנא לסמכו ולתפוס אותו...

לכן!!! עם כל הכבוד לבריתות שנעשות כעת ועם כל הכבוד לחתימות חוזה החדשות שנעשות מידי יום... עדיין אליהו הנביא מחויב ללקוחות יותר ותיקים... ובעיקר: הוא מחויב ללקוחות נאמנים שכבר הספיקו להוכיח את עצמם...

זה אמנם וורט!!! אבל הרעיון הוא בודאי אמיתי לגמרי...

הסיבה שאליהו הנביא מופיע בכל ברית... הסיבה מבוארת בזה"ק: שאליהו הנביא כביכול טען לפני הקב"ה ששם ישראל עזבו את בריתך!!! ולכן הקב"ה כביכול העניש את אליהו שהוא צריך להיות נוכח בכל המעמדות שבהם היהודי מכריז שהוא לא עוזב את בריתו יתברך... אז המעמד הרשמי והחגיגי זה הרגע של הברית עם הכוס יין ועם הטליתות ועם הרוגעלך והלחיים!!! אבל בינינו לבין עצמנו... המעמד האמיתי הוא איפה שאף אחד לא יודע... אי שם בחדרי חדרים... שם מתייצב לו היוסף הצדיק של הדור שלנו מול כל מיני חלונות וכל מיני אפליקציות אפטריות... ונדרש ממנו לעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה!!!

כן... יוסף מפסיד בזה שהוא לא מחובר לרשת... "ויעזוב בגדו אצלה..." יש בגדים מסוימים שהוא לא יכול לקנות- אלא רק דרך הרשת... אבל היות והוא יודע מה זה עלול לעשות לו אז "ויעזוב בגדו אצלה..." יוסף מפסיד הרבה דברים נחשקים מהניתוק שלו לרשת...

ושוב נחזור ונשנן כאן משפט שנכתב אינספור פעמים בגיליון זה: יוסף הצדיק שמוזכר בתורתנו זה לא איזה צו"ל או פאנאט או מצומצם שלא מבין מהחיים שלו בענייני העולם... לא!!! מדובר ביפה תואר ויפה מראה שמבין היטב בחיצוניות... מבין מספר 1 בעולם בכלכלה... בן אדם מוצלח!!! איש מצליח!!! כשרוני... מרשים... יש לו כריזמה ותקשורת בין אישית מדהימה והוא יודע להסתדר עם כל השכבות מפרעה ושריו ועד אחרון הפושעים בבית הסוהר... בקיצור: שלא תהפוך את יוסף לאחד כזה מצומצם שלא מספיק מבין עניין... לא!!! לא!!! לא לחינם חז"ל אומרים שיוסף מחייב את הרשעים!!! בטח... יש כבר כמה שטענו לי שאני לא יכול לבא בטענות לאחרים מול פגעי הטכנולוגיה כי אני לא מבין מהחיים שלי... והם צודקים!!! אז זהו שיוסף מחייב אותך!!! יוסף היה מוצלח!!! יוסף היה מבין גדול... ידע הכל... הכיר את הכל... ובכל זאת "ויעזוב בגדו אצלו וינס ויצא החוצה"!!! המוצלח הגדול... הכלכלן מספר אחד הבין ש... שכאן צריך לברוח!!! אותו יוסף שבפרשיות הבאות הוא יפתיע אותנו בחוש המסחרי הגאוני שהוא יודע איפה להשקיע ולתפוס חזק חזק... הרי כאן אותו יוסף אומר לך לברוח ולעזוב הכל!!! **אז אל תתנוכח איתנו!!!**

והיוסף של הדור שלנו עומד באותו מקום... דא עקא: שאצל יוסף... עוד יעקב אבינו פתאום הופיע לו מול המסך והזהיר אותו... אבל בדור שלנו גם את זה אין... ומי יתן ליוסי שלנו כח?? מי?? אבל אנחנו לא חוששים: מקובלנו שהבא ליטרה מסייעין אותנו!!! ובחור שיבין שברגעים של התמודדות הוא נמצא כעת בעיצומה של ברית קודש... שאליהו הנביא כעת נטש ברית בעיצומה ובא לעמוד על ימינו לסמכו... כן!!! זה ממש ככה!!! אליהו הנביא צריך להגיש לפני הקב"ה כל יום כך וכך מסמכים של מעמדות שבהם עם ישראל מבטאים שהם לא עזבו את בריתו... אז יש את המסמכים הרשמיים והמוכרים... עוד ברית... עוד ילד יהודי שקצת בכה וכולם אמרו מזל טוב... אבל יש מסמכים הרבה יותר איסטרטגים... מסמכים שחושפים רגעים שאף אחד לא יודע מה עבר עליך... ובשביל אליהו מלאך הברית זה זהב! זה מסמך שסוחט המון דמעות ורגש מאבא שבשמים שמציג בגאווה גלויה ריו יחידו הלא אהה ומרריז מול האדימיה רנו טדי- ראו- רוי ישראל אשר רר אחפאר

ניתן לקנות את הקונטרס נר לרגלי

דבריך ואור לנתיבתי...
בענייני ימי החנוכה והמסתעף, מלוקט מתוך מאמרים שנכתבו בגיליון זה,

בפלא': 0548446691
כמ"כ ניתן להשיג את הספרים "אהבתי" ו"אהבת" ו"ימאן" בנוקדי המכירה כדלהלן...

ניתן להשיג בנוקדי המכירה:
אופקים: שמירא: 0534112035
אחיסמך- שרגל: 0527171721
אלעד- 039073067
אשדוד- 0504120311
בית שמש: נהר הירדן 9 רמה ב', מש' צוויבל.
ביתר עילית ב' אזור רמי לוי 0548450998
רחובות: 0548423047
הרצליה: 0556705003

בני ברק: קבוץ גליות 9- 0556728458
חזון איש 34 (פינת דסלה, דרייפוס) 0527117271
רבי עקיבא- אזור הרב קוק- 0527603814
משפחת בויס רחוב השלושה 11.
קרית הרצון: הרב גניחובסקי 20- 0527616750

חדש: תל ציון: אהבת ישראל 13/13 (ארון חשמו)
קליון: אהבת שלום 25- 0527150166

ירושלים: מרכז העיר: רחוב נחמיה 10.
בית וגן: רח' הרב פרנק 29 קומה ב'.
רמת א' 0527189947
רמת ד' רובין 47 קומה ב'
רוממה: המ"ג 29 0527682281
גבעת שאול: בן עזיאל- 0548491554
הר נווה: 0533148861
נווה יעקב- 0527119675
טלזסטור- 0527616512

קרית ספר: מרומי שדה 3 0527174781
חפץ חיים 14 089742750
ברכפלד- 0533109169 (כולל עטרת שלמה)
פצחוני בראשית- ברכפלד: 0527137444
גרו פארק- 0527644795

צפון: חיפה: שטיבלאך נדבורנא/ תמארת ישראל.
נווה שאנן: טרומפלדור 3 רבינסקי 0527622736
רכסים: הורדים 4א קריעלר לתאם 0548415410
כרמיאל- 0527136165
טבריה- 0548441354
חצור- קריה, יונתן בן עזיאל 3/5 0583244899
עפולה- 0527686876

מה בחוברת??

- א. כיצד לומדים להודות לה' גם על ישועה חלקית...??
- ב. חנוכה הוא ההחג של הפרסומות... האם באמת הכל מתחיל ונגמר בשיווק ופרסום??
- ג. מה הקשר בין נרות חנוכה להסרת עין הרע??
- ד. אם הכל היה לטובה... אז למה זה בכלל קרה?? הייתי מעדיף יותר שלא יבואו שוודדים ואז גם לא יצטרכו התרנגול והחומר למות לטובה??
- ה. למה לדרשנים אין מספיק חומר מה לדבר בחנוכה??
- ו. איפה פרשיות וישב מקץ ויגש פוגשות אותנו

סייס לא מהסס לנחות כי תמיד נית להמריא שוב.

מי שזוכר... בשבוע שעבר נכתב כאן מאמר על חביבות המצוות... שאנחנו דווקא מחפשים עוד ועוד אתגרים במצוות... אנחנו בעניין וכו' וכו'...

בקיצור: במאמר הזה נכנסתי לאורות... והסברתי כמה זה גישמאק להעמיס כמה שיותר בעבודת ה'... עם כל התובענות המתאגרת שבה

עד כאן מה שכתבתי בשבוע שעבר!!! כעת אני רוצה להפוך את הקערה על פיה... ולהציג את הצד השני של המטבע..

אפתח בדוגמא: לפני עשר שנים כשהייתי בחור... היתה תקופה שעשיתי שטייגן גדול בעבודת התפילה... עסקתי ועמלתי בזה והתעליתי בזה והגעתי באמת לפסגות גבוהות בעבודת התפילה וזה כמובן הגיע לידי ביטוי מעשי **בתפילות ארוכות!!!** שאם פעם הייתי מתפלל שמו"ע שבע דקות... פתאום קבלתי חשק והתלהבות ומתיקות הרבה יותר גדולה. והתפילה התארכה **לעשרים דקות!!!** ומדובר היה בחיזוק אמיתי! חיזוק משמעותי שתפס!!! לא איזה מבצע חד פעמי... זה לא היה כמו עוד איזה מבצע חד פעמי שהולכים על כל הקופה ואח"כ יורדים מזה לגמרי. מדובר היה בחריש אמיתי ותקופה ממושכת שבאמת הגעתי לשיעור קומה חדש ויותר מרומם בעבודת התפילה...

עכשיו!!! אחרי חצי שנה של פסגות כאלו מרוממות בתפילה... כצפוי... לאט לאט ההתלהבות התחילה קצת לרדת... וכאן חשוב לי להדגיש: שההתלהבות ירדה לא בגלל שירדתי מזה!! ולא בגלל שירדתי ברוחניות!! **לא!!! לא!!! חשוב לי להדגיש שלא!!!** ההתלהבות ירדה בגלל שפשוט המשכתי... המשכתי להתעלות בעבודת ה' בעוד כמה תחומים אחרים... וכעת ניח תפסתי חיזוק חדש בהתמדה בלימוד או בעבודת המוסר... מטבע הדברים מוקד ההתעניינות עבר גם (לכה"פ גם) לתחומים אחרים בעבודת ה'. וכתוצאה מזה ההתלהבות בתפילה נהייתה קצת פחות. **וכאן מתחיל הסיפור המוכר והעצוב שעד היום לא לגמרי סיימתי איתו!!!** הסיפור הוא שהיות וכבר חצי שנה התרגלתי לסטנדרט רוחני תובני של תפילת שמו"ע שאורכת לי עשרים דקות!!! **אז זה הסטנדרט שלי!!** זו הרמה הרוחנית שלי!! כאן אני אוהז!!! דא עקא!!! שהיות וההתלהבות כעת קצת דעכה... הרי לפי מינון ההתלהבות הנוכחית שיש לי כעת... התפילה כבר לא אמורה לארוך לי עשרים דקות... אלא רק עשר דקות... **דא עקא!!! שאני כבר לא מסוגל לרדת** מהסטנדרט הרוחני שאני אוהז בו!! אני לא מסוגל פתאום לקצר את התפילה בחצי... לא... לא מסוגל... אני רואה את זה כ... כפשיטת רגל... **מה... זהו?? ירדתי מזה???**

ואני רוצה שתביני: אם זה היה סתם איזה חיזוק צדדי שקבלתי ע"י... טרנד כזה שהיה ועבר... אז נני... לא קרה כלום. אבל כאן מדובר בעליית מדורגה רוחנית **אמיתית** שהגעתי אליה!! אני באמת אוהז

שם!!! זה באמת המושגים החדשים שיש לי כעת ברוחניות! זה באמת הסטנדרט הרוחני שלי!!! **ופתאום לחתוך את זה ? ! ?** אני מרגיש כאילו אני קצת... קצת יורד מהדרך... אתה מבין אותי?? אני לא יודע אם אתה לגמרי מבין את **עוצמת** התחושה הזו... **אז רק בתור המחשה:** אני הליטאי... ואצל הליטאים אין שום בעיה לגדל זקן צמוד... יש לי חברים בגילי שיש להם זקן צמוד ואף אחד לא רואה בזה בעיה... לעומת זאת אני במקרה כן מגדל זקן ולא צמוד. **עכשיו:** תאר לעצמך שיום בהיר אני מגיע לספר ומודיע לו: תחתוך את הזקן לחצי התורן... צמוד!!! **תגיד לי: בינינו... איך זה יראה??** זה יראה רע מאוד!!! ואפילו מחשיד... החברים שלי עם הזקן הצמוד שלהם יתלחשו מאחורי הגב שלי. מה קרה לאדון אז נדברו? הוא קצת זז שמאלה? קצת ירד מהדרך?? נכון?? **למה הם ככה יחשבו...??** הרי אתם בעצמכם מגולחים... אז מה אתם מתרגשים ממני??

כי זה לא קשור... **זה הסטנדרט שלי!!!** היות והסטנדרט שלי זה זקן באורך 15 ס"מ... אם אני פתאום חותך את זה בדרמטיות... יש פה איזה הכרזה של... של ירידה מהדרך... **ושוב: זה נטו רגשות...** אתה יכול להתווכח עד מחר ולטעון שזה סתם דמיונות וזה לא נכון... ואני אסכים איתך **אבל תסכים איתי שזו התחושה! זו תחושה חזק ה!!!**

אז תחשוב שזה בדיוק מה שעובר על בן עליה מרומם שהתרגל במשך חצי שנה להתפלל חצי שעה שמו"ע בהתלהבות עצומה... ופתאום זה "עבר לו". אז זהו?? סיימנו?? חותכים... מורידים מחצי שעה לעשר דקות...

אתה קולט שזו הרגשה קשה ב ד י ו ק כמו שאני אוריד את הזקן???

אז זהו!!! שכמו שאת הזקן "עדיין" לא העזתי להוריד לחצי התורן!!! ככה את התפילות שמו"ע שלי ארך לי המון המון זמן עד שהעזתי לקצר!!! עכשיו: תנסה להיכנס לראש שלי... פעם!!! לפני עשר שנים הייתי במדרגה מאוד גבוהה בתפילה שאני מסוגל להתפלל חצי שעה שמו"ע במתיקות ולא לשים לב שהזמן עובר... ומאז קרו הרבה דברים טובים אחרים... שכתוצאה מהם ההתלהבות דעכה וכעת **אני לא צריך** חצי שעה שמו"ע... **אין לי מה לעשות** עם חצי שעה שמו"ע.. ותחשוב שאני **לא מסוגל לרדת מהעץ הזה!!!** תחשוב מה קורה לבן אדם שהוא מצידו מתפלל עכשיו שמו"ע כמו כולם... שמונה עד עשר דקות... אבל יש לו איזשהו מחסום רגשי שהוא מחייב למרוח ולמתוח את התפילה חצי שעה. תכנס לתחושות של כזה בן עליה... תנסה לחשוב מה עובר עליו כשהוא מגיע לתפילת מעריב... **רוצה לשמוע הגדרה במילה אחת?? קוראים לזה: אאאאאאאאא... זו ההגדרה!!!** עוד פעם הגיע המעריב המתיש הזה שאני הולך לחלום בו עשרים דקות... עוד פעם הגיע השמו"ע הזה שאני הולך להתנדנד ולהתנדנד ולהשתעמם בו חצי שעה... והכי הכי: עוד פעם הגיע השמו"ע הזה שאני מצפה ותובע מעצמי להתלהב ולהתרגש ולכוין כמו שהיה פעם... ואני לא מגיע לזה...

קוראים לזה אאאאאאאא אחד גדול!!! התפילה נהפכת

להיות דבר מעצבן!!! **ואתה יודע מה ה"תסמינים" הכי מובהקים לתופעה הזו??** שאתה פתאום שם לב שיש לך נטיה לדחות את המעריב לשעה הכי מאוחרת בערב או... או... או את השחרית לשעה... איקס בבוקר... (בטח!!! נקוט האי כלל בידך: דברים מעצבים דוחים לרגע האחרון... אז כמובן שאל תשכח שאני כעת בעיצומו של ניתוח לב פתוח... כי... כי סו"ס הנימוק הרשמי למה אני מתפלל מאוחר זה כי כמובן "אין לי מוחין..." ומאוד מעניין שכל יום מחדש רק ברבע השעה האחרונה שלפני צאת היום והלילה רק אז המוחין נכנסים ב"כלים..." נו... באמת... על מי אנחנו בדיק "עובדים"??? הגיע הזמן לבדוק האם זה לא תסמין מובהק של דחייה של דבר קשה לרגע האחרון!!! כן... דווקא בגלל שאני כזה עייבד... ואני תובע מעצמי עבויידה שאני לא אוהז בה... זה נהיה אצלי גוש שחור שדוחים אותו כמה שאפשר)

התוצאה העגומה היא: שדווקא אני, שכן הגעתי לאיזשהו אחיזה מרוממת בתפילה יותר מחברים שלי... דווקא בגלל זה... היות ואני לא יכול לרדת מהעץ הזה... אז אני **במו ידי משניא על עצמי את התפילה!** חבר שלי הספונטי והעממי כבר אוהב את ימי החנוכה יותר ממני... כי הוא שיהיה בריא... אף פעם לא עשה עסק... הוא הגיע למנורה. הכין את הפתילות בלי להסתבך... שפך שמן... בירך בכוונה... קצת בקול... קצת התרגש... הדליק. ההדלקה שלו עשתה מצווה... שר מעוז צור... אמר כמה מזמורים... אכל שלוש סופגניות והלך לדרוכו... שנה הבאה... כשחבר שלי שוב מגיע לחג החנוכה... יש לו רגשות נורמליים לחנוכה... **אבל אני??**

היות ולפני 12 שנים הייתי יושב **שעה וחצי** מול הנרות ומייחד יחודים (ואז באמת אחזתי שם...) אז גם אח"כ שאני כבר פחות אוהז שם... ואני כעת עושה שטייגן בעוד כמה תחומים אחרים בעבודת ה'. אבל ברגע שאני רק רואה את החנוכה שלי... אני כבר יודע מראש שהסטנדרט הרוחני שלי מכריח אותי לשבת פה לא פחות משעה וחצי ועוד להיות באאורות... **ואני כעת לא אוהז שם!!! לא!!! לא אוהז שם!!!** מה הפלא שרק מגיע ערב חנוכה... אני מרגיש תעוקה ונהיה עצבני ו... ומשני הכיוונים... גם עצבני מעצם הידיעה שאני אמור להכין את הפתילות ולקרצף את הכוסיות במשך חצי שעה וגם לשבת פה יותר משעה מול הנרות... ו... וזה לא בשבילי... (ואני כמובן לא מוכן להודות בזה... אתה מבין לבד שאני כעת מגלה לך סודות שאני לא מגלה אפילו לעצמי) וגם אחרי שאני כבר עושה את זה... אני רק נהיה מאוכזב מעצמי... כי... כי תכל'ס ציפיתי מעצמי להיות באורות (כאשר היה "בימים ההם" שאחזתי שם תרתי משמע...) וזה בכלל לא בכיוון...

מה הפלא שלמרבה האבסורד דווקא העוייבד ה' שכ"כ הרבה השקיע בחביבות מצות הדלקת נרות החנוכה עלול לפתח את הריאקציה הכי גרועה והכי הכי רחוקה מלחבב את המצווה החביבה עד מאוד...

אתה מבין לבד שהדוגמאות שהבאתי כעת הם ממש מדגמיות... כל עובד ה' פוגש את זה בסיטואציות שלו... יש אחד שפעם הוא היה מתמיד עצום... הוא עשה שטייגן גדול בהתמדה והוא הגיע באמת לפסגות של התמדה ושקיעות בלימוד... עכשיו: מאיזה סיבה שלא תהיה הוא לא אוהז בהתמדה של פעם!! אותו אחד עלול למצא את עצמו מאוכזב

באוויר... אבל הוא רוצה גם לנחות טוב... ולדעת לנחות נחיתה זה ההההמשימה של טייס טוב...

דא עקא!!! שבמשפטים שלי האלו יש משהו מאוד שובר ומדכא...

כי... כי אני עכשיו המראתי למדרגה מאוד גבוהה... רק עכשיו גיליתי את האור הגדול... את האור של התפילה... של ההתמדה... של קרבת אלוקים... הדבר שכעת הכי מטריד אותי זה איך אני נשאר פה לנצח!!! לא רוצה לזוז מפה... לא רוצה לחשוב על אפשרות שאני יורד מזה... ואז מגיע אדון אז נדברו עם טיל נגד מטוסים ומחפש לקרקע אותי...

אין לך עוול יותר גדול מזה!!! (ואני יודע!! ושלא תגיד שלא אמרתי!! יהיו בחורים עוייבים שיקחו את העלון הזה בחמת זעם ויזרקו אותו לשירותים... והם אפילו לא ידעו שכתבתי את זה מראש... כי הם יעשו את זה עוד הרבה לפני שהם יגיעו לשורות האלו...)

אז זהו שלא!!! וכאן יש נקודה מאוד מאוד עמוקה שצריך להבין אותה:

אם אתה כעת בתקופה מרוממת וטפסת לאיזושהי מדרגה מרוממת שאתה כעת אוחז בה... ואתה יושב בה טוב ומתמקם בה וזה תופס... אז זהו!!! זה קיים!!! זה קרה!! זו עובדה!! יש פה נכסי דלא ניידי!!! אתה כעת תוקע פה דגל של כיבוש ואתה מכריז שזו המדרגה שלך...

עכשיו... זה לא סתירה שיהיה לך נחיתה... וגם כשתנחת מזה... ותרד מזה ויגיעו ימים שאתה תרגיש שאתה לא אוחז שם... זה לא סתירה שזה קיים!!! אתה תמיד לחזור לשם... כי זה נכס שקנית אותו... זו פסגה שאתה כבר אוחז בה... אז בסיידר... לא תמיד צריך להיות שם... זה כמו אמריקאי שקנה דירה בישראל ואז הוא רגוע לחזור לארה"ב... למה??? נכון שחזרתי לארה"ב... אבל שמת רגל בארץ!! אני תמיד יכול לעלות על מטוס ולהגיע לבית שלי בארץ... וזו תחושה מאוד נכונה ומובנת... ממילא!! הפחד מהנחיתה הוא לא נכון... זה לא שאם אתה נוחת אז לא עשיתי עסק... ירדנו מזה... זה לא שאם אני הפסקתי להתפלל חצי שעה זה אומר שזהו... אני כבר לא מחבר ספר "אהבתי" לא!! חלילה! הנכס הזה קיים אצלי... המפתחות בידיים שלי ולפי הצורך... אני תמיד יכול לחמם מנועים לכיוון הזה ולהגיע לשם...

טייס לא מפחד לנחות!!! כי הוא יודע שהוא תמיד יכול שוב להמריא!!!

אתה יודע איזה טייס לא יכול להמריא?? מי שלא יודע לנחות... מי שלא יודע לנחות... מה הוא עושה??? הוא משייט לו בשמים עד שנגמר המנוע... ואז הוא מתרסק... ואז באמת אין לו אפשרות להמריא... וזה בדיוק מה שקרה לי ואסור שיקרה שוב!!! גם כשמטפסים למדרגות... צריך להתלמד לרדת מהם כשצריך... מתוך ידיעה שזה לא בורח ליי! אני תמיד יכול שוב להמריא לשם... אבל למען ה'... אל תתעקש להישאר באוויר!!! אתה סתם שורף מנוע יקר ואז באמת לא תוכל יותר להמריא... כי לא יהיה את מי... אנא: שמור קשר עין עם הנפש שלך! קח את המאמר הזה לתשומת לבך... הוא בנפשנו!! כמוכן למבינים בלבד...

לא חתכתי... אבל את ההלל קיצרתי... וגם את הנענועים שפעם היו אורכים לי שעה... גם אותם צמצמתי למינימום כמו ככולם... ובהתחלה ארך לי זמן לבלוע את הגלולה שהסטנדרטים שלי השתנו... היה לי קשה לעכל שאני מדליק נרות החנוכה עם הדלקה עושה מצוה" פלוס מעוז צור... פלוס סופגניה וכמה בקשות פרטיות ושלוש!!! אחר אחרי שלוש שנים של שיקום יחסים מול החנוכה שלי... אני מוכרח לציין שהשנה הוצאתי את החנוכה ואני פתאום מרגיש שהיא כבר לא מאיימת עלי! אני כבר לא מרגיש את התעוקה שהייתה לי עד כה מהשעה וחצי מול הנרות... זה בסיידר!!! אני כבר יודע שגם הדלקה עושה מצוה... אוהו... עכשיו לאט לאט אני מעיז להתקרב שוב לחנוכה... ואם בהדלקה הקרובה אני פתאום אתרגש... ויתחשק לי להתבטא ובטעות יצא לי להיות 40 דקות מול הנרות... אין בעיה!! זכותי!! אבל למחרת??? בהדלקה של היום השני?? פרנציפ לא!!! מה... בגלל שאתמול היתה לי התרגשות ולכן נשארתי פה שעה... לכן היום שאני עייף אני צריך להכריח את עצמי לעשות משהו שאני לא אוחז בו???

בקיצור: מה אני בא לומר?? שאם בשבוע שעבר נכנסתי לאורות ודברתי שאנחנו מחפשים להחמיר ולהתבטא מול הנרות ומול עבודת ה'...

אז הנה!! כעת הבאתי לך את הקונטרס!! זה לא תמיד חכמה!!!

זה לא תמיד חכמה להעמיס משהו שאנחנו לא תמיד אוחזים בו...

ממילא היום... כשאני רואה בחור בן עליה שבאמת רואים עליו שהוא עולה ומתעלה ומגיע לפסגות רוחניות... כשאני רואה אותו מתחיל להאריך בשמו"ע מתוך מתיקות וגישמאק... מצד אחד מרנין ומרגש לראות כזה בן עליה... מצד שני אני נאנח!!! כי אני מכיר מידי טוב את ההמשך מניסיון אישי... אני מיד שואל את עצמי: כשהתלהבות תרד וכבר לא יהיה לו כ"כ סיבה להאריך בשמו"ע... האם הוא ידע גם לנחות נחיתה רכה?? או שבעוד חמש שנים כשאני אגיע לכאן... אני אראה אותו באותו מקום גורר את עצמו באחד עשרה בלילה לתפילת מעריב ומתנדנד חצי שעה ככה בעייפות כ"י... כי איך אפשר לרדת מהעץ??

אני כבר עכשיו מרחם עליו!!! נו... אז תכל'ס... מה אני רוצה עכשיו??

שמהיום אם יש לך התלהבות בתפילה... אל תתלהב... אל תתפלל ארוך...?? תדכא את ההתלהבות הזו...?? תקפיא אותה??

חס ושלוש!!! אדרבה ואדרבה... אם יש לך מתיקות ועריבות ואתה נמצא בתקופה מיוחדת של שדה תעופה ואתה מטפס לאויר פסגות... תן לזה... שחרר גז... תנסוק... תטפס... תגיע לזה!!! תאפשר לעצמך להגיע הכי גבוה שאפשר... (כמוכן כל דבר בשיקול דעת... בלי שגעונות) אבל תמיד תזכור שאני כעת במצב טיסה!!! אני כעת אוויר!!! והיות ומה שאני עושה כעת זה מעבר לנורמה ורחוק מאוד מעיקר הדין... אז צריך לקחת בחשבון שהמטוס יום אחד ינחת!!! ואסור שזה יהיה נחיתה אונס!! אף טייס לא מחפש לגור באוויר!!! הוא כן רוצה להמריא... הוא כן רוצה לטוס

מעצמו על בסיס קבע!!! הוא ישב וילמד שלוש שעות בהתמדה עצומה ויצא משם חסר סיפוק לחלוטין... למה??? כי לפני שמונה שנים... אי שם בתקופה הכי מרוממת שאחזתי בה... הגעתי לסטנדרט של שש שעות לימוד ללא הפסקה!!! ומאז זהו!!! נכנס לי לתוכנה שזה הסטנדרט הרוחני שלי!! שם אני מעמיד את עצמי!! ואם היום אני לומד רק שלוש שעות... אז אני אכזבה מהלכת!!! נו... ואז מה קורה???

אחד מהשטים: או שהוא מכריח את עצמו בכח להיאחז בסטנדרטים שהיו לו פעם... שהמשמעות הנוראה היא שכל שעה נוספת שהוא לא אמור כעת לשבת מול הגמ'... והסיבה היחידה שהוא כן יושב זה רק בגלל שהוא לא יכול לרדת מהעץ... המשמעות היא שבכל שעה כזו הוא כמו ידיו משניא על עצמו את התורה הקדושה... והאפשרות השניה היא שבסוף הוא כן ירד מהעץ והוא כבר לא יתמיד כמו פעם... אבל הוא כל הזמן ירגיש אכזבה וחוסר מיצוי... שהוא לא עומד בסטנדרטים שהוא אמור לעמוד בהם... ואני כבר לא יודע מה יותר גרוע...

זה אסון!! אסור שזה יקרה לנו!!! בנפשנו הדבר!!!

אין לך מושג כמה בני עליה מרוממים עלולים להיות תקועים בקונפליקט הזה... ואפשר לסחוב את זה שנים ע"ג שנים... ואני מדבר מניסיון אישי... שהוא גם די טרי... לפני לא הרבה זמן רק קלטתי את הבעיה שלי...

אני אנקוט בעוד דוגמא אחת ואחרונה: הלל!! גם האנשים הכי יבשים בתפילה... כשמגיע ר"ח או חג ואומרים הלל... הם נכנסים לאיזושהי התלהבות מסוימת... אבל שמת לב שאצלי זה בדיוק הפוך... רק מגיע הלל... אני מרגיש מין גוש שחור מבפנים... סוג של משהו מלחיץ... שכאילו יש עלי כעת משקולות כבדים שאני לא יודע איך להתפטר מהם... ולמה???

כי שוב: בימים הכי טובים שלי הגעתי להתלהבות כזו גדולה בהלל... שהייתי אומר הלל מאוד מאוד באריכות... בניגון... ובחיות והתלהבות... ש... שבשביל לעשות את זה גם היום אני צריך המון המון אנרגיות שאין לי אותם עכשיו!! כי עכשיו אני ב"ה עושה שטייגן בעוד תחומים בעבודת ה'... אבל אם אני לא מקבל את הנתון הזה ואני כן ממשיך לתבוע מעצמי להמשיך בסטנדרטים של פעם... אז אני מושך את ההלל בכח... מורח את המילים ומנסה בכח להתרגש ולהתלהב כשאני לא שם... וממילא הכל נהיה כזה מעייף ומאכזב ונמרח ו... ודי... גם הכרחתי את עצמי להיות באורות... וגם בסוף לא הצלחתי... אני משתמש בכל מיני דוגמאות כדי שמי שזה נוגע אליו יצליח לקשר את זה לסיטואציה שלו...

(מי שמבין על מה אני מדבר... מבין הכי טוב... ומי שלא מבין... כנראה שזה לא נוגע אליו... אז אין צורך לפתוח שוטנשטיין להבין על מה אני מדבר...)

עכשיו: איש בשורה אני!!! ברגע שקלטתי את הנקודה הזו... אז באמת חתכתי!! את הזקן אמנם

נר חנוכה, מצוה חביבה עד מאוד...

בדוק ומנוסה!!! מי שמתאמץ לקיים מצות נר חנוכה ומאמין שיש בכך המצוה הזו להאיר בנשמתו... זה... זה עובד!!! אחרי חנוכה מרגישים משהו יותר בהיר... יותר חי... יותר מתלהב בעבודת ה'...

רגע... אתה מבטיח?? ואם לא?? ואם אני אשתדל לקיים את המצוה כתיקונה וזה לא יקרה... לא ארגיש איזה שינוי בעבודת ה'... אז אני אקבל את הכסף בחזרה...? אז זהו שלא!!!

בני חנוכה אנתנו בעיקר עסוקים בלהאיר לה'!!!

אנחנו מדליקים לה' את הנר!! אנחנו מאירים לנו!! ובמה אנחנו מאירים לנו?? מה החושך היחיד שכביכול רק אנחנו יכולים להאיר אותו? אור של אמונה!!! האם להאמין בה' או לא זה נטו בידים שלי... אני אחליט האם להבעיר את האש הזו או לא...

וממילא כעת אני--- כביכול חשוך לה'!!! ואני בבחירתי יכול להאיר את החושך הזה ובאותה מידה לא... ואם אני מדליק נרות חנוכה מתוך אמונה תמימה שאני בכל מצב הולך אחרי ה' ומאיר לו... אז אני הארתי לה'... את מה? את עצמי!!! הבאתי לו אותי!!!

האם הקב"ה יחזיר פידיק ויאיר לי בחזרה?? עזוב... מה אתה מערבב שני הישנים ביחד... אבל בדרך כלל הקב"ה מחזיר... אבל חבל להתנות את זה מראש... חבל להעמיד את זה כתנאי קודם מראש... זה הורס את כל הרעיון... אני פה בשביל להאיר לה'!!! זה מספיק סיבה לכשעצמה!!!

לאותם בחורים שזה לא לגמרי ברור להם!!! **להזכירכם: נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך ליהרר בה מאוד!!** כך לשון הרמב"ם... קצת מצחיק לדבר על זה... אבל צריך לדעת שאם הרמב"ם אומר שהיא מצוה חביבה עד מאוד... זה אומר שיש בני חנוכה כח להאיר ולהשפיע על השטייגן שלך לאורך זמן חוץ הקרוב... כך שכדאי לקחת את המצוה הזו בדצינות ולא לזלזל בה!! כל אירוע או טיול או מפגש משפחתי שאתה מתכנן אותו לימי החנוכה **חייב להיות מתואם עם זמן הדלקת נרות!** או שאתה **מספיק לחזור** עד זמן ההדלקה, או שאתה **יוצא רגל לאתר** זמן ההדלקה... **זה לא פשוט!!!** אז זהו שתקח את זה בחשבון!!!

את כל האירועים שלך תעשה לפני כן או אחרי כן... כי חנוכה זה הדלקת נרות ואמירת ההלל ולא שום דבר אחר!!! כך אירוע או חגיגה או טיול הוא לגמרי דבר הרשות... אפילו להבדיל ההדלקה של הרבי שליט"א או הטיש או כל מסיבת חנוכה זה רשות... ואילו ההדלקה שלך היא מצוה היום והיא חובה!!! מה תגיד? מה מתוך... בדורות האחרונים נהגו להקל ואפשר להדליק גם מאוחר... אין בעיה... יתכן שאתה צודק... אבל זהו בני יו של הבטחה שהוא יזכה לבנים ת"ח וכ"ש הוא עצמו... ואם אתה מקל... אז אתה לא בכלל זהיר בענין!! כך מפורש בדברי ר' יצחק סגי נהור מגדולי הראשונים שהסביר שזו הסיבה למה ההבטחה הזו לא מתקיימת, כן, כולם מדליקים נרות חנוכה, אבל לא כולם נזהרים בזה כ"כ... ומתברר שזה באמת ככה!! יש לנו ניסיון לפספס את ההזדמנות בהדלקת נר חנוכה וחבל... זו מצוה חביבה ו... ולא כ"כ קשה... אז קח את כל הפרסומות של הסגולות הזועקות מעל כותרות לחות המודעות מי מוכן להפסיד את הסגולה היקרה וכו'... הגיע הזמן להעתיק את זה למקומות הנכונים!!! לתקנת חז"ל גמורה!!!

מהם ב' ברכות שמברכים על הנר? ומה ב' ברכות שמברכים על הסופגניה?

שבוע שעבר דברנו על בני הכפר שלנו שהשנה לשם שינוי עלו לירושלים לכבוד ימי החנוכה כדי לגמור בשיר מזמור את ההלל ולהקריב תודה לה' על הישועה שעשה לידידנו שהתפרא מחליו... ואכן הגענו ביום שני של חנוכה... לקראת בין הערביים הספקנו אפילו להשתתף בהטבת הנרות במקדש... וגם בהדלקת נרות החנוכה של הראש בית אב בלשכת בית המוקד... וכעת הגענו לבית האכסניה שאנחנו רגילים להיות אצלו... כן... היינו פה לפני פחות מחודשיים... הוא קיבל אותנו בשמחה ובהפתעה... ותוך חצי שעה אמא כבר היתה במטבח יחד עם בעלת האכסניה... הם עושות שם "דברים טובים..." אנחנו הגברים- התחלנו לדבר בלימוד בסוגיית שריפת הפתילות והשמינים דתרומה שנטמאו באב הטומאה... האם מותר לשרוף אותם עם הפתילות שנטמאו בולד הטומאה אפילו שמוסיפים טומאה על טומאתם... (אגב: זה לא רלוונטי לחנוכה, כי בחנוכה אסור להדליק בשמן של תרומה שנטמאה)... הם כבר שוקדות על "הפתעות" במטבח... אחרי חצי שעה והודיעו שהפעם הכנו לכם הפתעה!!! סופגניות תרומה עם שמן וריבת מעשר שני... (שכחתי לעדכן שאנחנו כהנים) אה... מה אתם אומרים על זה?? אוה... לאבא ארך כמה שניות לעכל את ה"סופגניה"... אבל אמא ראתה שהוא קצת... קצת מבוהל מהמתכון היצירתי... אבא שאל את אמא... תספרי לי בדיוק מה... מה הסיפור... מה עשיתם?? מה פירושו... הגיעו השכנים כמו כל יום עם הפרשת חלה!!! הניחו את זה פה בסל... הרבה הרבה מקראות של עיסה... ואנחנו החלטנו לעשות מזה סופגניות... עד כאן בסדר?? הלאה... אבל סו"ס סופגניה צריכה הרבה שמן... וצריכה גם ריבה... אז היות והגענו לירושלים ויש לנו הרבה מעות מעשר שני, החלטתי לחלל את המעות על הריבה ועל השמן... אז הסופגניות הם תרומה- חלה, והריבה והשמן הם מעשר שני... מה הבעיה?? אבא ובעל הבית חייכו... והתחילו להיכנס להרפתקה... אז ככה: דבר ראשון במקרה לבעל הבית עצמו אין בעיה עם זה... כי הוא "במקרה" תלמיד של רשב"י ולפי רשב"י מותר להביא קדשים לבית הפסול... (העניין הוא כן בקצרה: אם שני לטומאה יגע בסופגניה של תרומה הוא יפסול אותה, אבל אם הוא יגע בסופגניה של מעשר שני הוא לא יפסול אותה... עכשיו אחרי שיערבתם מעשר שני עם תרומה, עכשיו אם יבא שני לטומאה יגע בסופגניה, הוא יפסול לא רק את התרומה, אלא גם את המע"ש ש"לא מגיע לו להיפסל" בשני לטומאה, זה נקרא טביא קדשים לבית הפסול של רבנן אסור ולר"ש מותר) אבל אבא כנראה לא יאכל את הסופגניות האלו... אבל חוץ מזה!! אבא התחיל לתחקר את אמא... איך חיללת את המעות מעשר על הריבה והשמן? איך ידעת ל"תמחר" את זה?? אל תשכח... הסופגניה עצמה היא תרומה... ורק השמן והריבה זה מעשר שני... האם פעם בררת את ההפרש כמה עולה סופגניה עם ריבה ושמן וכמה בלי כדי לדעת כמה מעות מעשר שני אפשר לחלל...

בקיצור: אם אתה סיבכת... אז אמא ובעל הבית הסתבכו שבעתיים... אבל הם לא הסתבכו! כי הם היו בקיאות בחשבונות האלו... זה מעשים שבכל יום... מה שבטוב באותו יום זכינו לברך שתי ברכות על הנר חנוכה, להדליק ושעשה ניסים, ואילו בעל הבית זכה לברך גם על הסופגניה שתי ברכות, על אכילת תרומה ועל אכילת מעשר שני... אבא שלא אכל את הסופגניה... אמא תפצה אותו, וכנראה סחר היא תצייד אותו במנחת מרחשת שהוא יזכה להקריב סחר... כן... יש אמנם חמש מנחות, אבל בחנוכה, היות ואנחנו מחזרים אחרי מאכלי שמן... אז נקריב מנחת מרחשת שמרבים בשמנה, אמנם אבא לא יוכל לאכול אותה, ולא רק בגלל שזה לא הבית אב שלנו, אלא בגלל שזה מנחת כהן ש"כליל תהיה לא תאכל..."

5 לפנות בוקר... לפתע נשמע קולו של גביני כרוז עמדו כהנים לעבודתכם ולויים לשירתכם וישראל למעמדם... התעוררו בזריזות עצומה... רצנו למקווה... ומשם לבית המקדש... בדרך כבר שמענו את התקיעה תרועה תקיעה של פתיחת שערי העזרה... קרררר!!! יום סגרירי... יורד גשם!!! 8 מעלות... אבל רק נכנסנו ומול עינינו מוחזה מרהיב של אלפי פרחי כהונה מהלכים בזריזות עצומה בריצה של עקב בצד גודל ברגלים יחפות... איך הם לא רועדים מקור?? עזוב... לא תבין... בבית המקדש בוערת אש... אש של רצוף אהבה... אש של שכנית כבודך... רק לזכות לראות את הליגער סנהדרין נכנסים אחד אחד ללשכת הגזית כדי להיות שם מזמן שחיתת המסיד... לזכות להיות בקרבם זה כבר "הוי סתחמם כנגד אורם של חכמים..." ואז הגיע הרגע המרגש שאחד עלה לגג העזרה לבדוק שאכן האיר פני כל המזרח... כן... ביום כזה סגרירי זה לא כ"כ פשוט לראות שאכן האיר פני המזרח!!! ואגב: אל תשכח שאנחנו כעת ביום כ"ד כ"ח בכסליו... שזה אחד הימים הכי מטעים!!! שהרי בימים אלו הלבנה מתחילה לזרוח ממש בסוף הלילה... ו"פעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח" וכאן צריך מוסחיות סיוודת לזהות שזה אור החמה ולא אור הלבנה... ואכן אותו אחד עמד והכריז: האיר פני כל המזרח... אבל זה לא מספיק!!! המסונה חוזר ושואל אותנו: עד שבחברון?? האם מתחילה כבר להאיר זכות ישיני חברון?? והוא אומר הן!!! כן... האבות הקדושים שעבדו את ה' במקום הזה... האם זכותם מאירה לנו ואפשר לגשת להקריב את התמיד?? והוא אומר הן!!! שחטו את התמי... והקטירו את הקטורת... הגיע עת הטבת הנרות!!! מטבע הדברים בימי החנוכה הרגע הנשגב ביותר זה הרגע שהכנן נכנס להטיב את הנרות... ב"ה תוך שתי דקות עברה הרינה שאכן נר המערבי נשאר דולק...

הגיע עת ניסוך היין ושיר של יום... בחנוכה אמנם החליל לא מכה לפני המזבח!!! (שבוע שעבר טעיתי בזה ותודה לכל מי שתיקן אותי...) אבל השיר של יום של חנוכה מאוד מזכיר לנו את החליל... תנחם למה?? כי השיר של יום של חנוכה זה "ארוםסך ה' כי דיליתני" שבמשך הקיץ קבלנו את מביאי הביכורים במילים האלו ושם החליל כן ניגן לפנינו!!! אבל דווקא עכשיו... מסוכות ואילך נדם קולו של החליל... גם מביאי הביכורים של זיתים ושמן כבר לא יזכו לקבלת פנים של החליל (כי מסוכות ואילך זה לא זמן שמחה) אבל לכה"פ יהיה להם איזה מזכרת במקום... ובשיר של יום של חנוכה הליויים ישרורו "ארוםסך ה' כי דילתני" ויחשבו גם על אותם יהודים מיוחדים שהסכימו לעלות לירושלים עם הביכורים גם כשהם ידעו מראש שלא מחכה להם קבלת פנים... עכ"פ זכינו להיות נכוחים בשיר של יום ולהשתחוות שלוש השתחוואות!!! כן... באמצע השיר יש שלוש הפסקות באמצע... שאז הכהנים שנמצאים על שלחן החלבים תקעו רייעו ותקעו והשתחוו העם...

אבל חכה!!! לא סיימנו עם השתחוואות... אפילו לא התחלנו!!! אל תשכח שאנחנו נמצאים בחנוכה... ובחנוכה אם אתה זוכר אנחנו מודים לקב"ה על אותם יוונים ש"פרצו חומות מגדלי" ו"נעשה נס לשושים"... וכנגד ה"יג פרצות שהם פרצו בחומה תקנו לנו חכמים י"ג השתחוואות... אמנם התקנה הזו תקפה לכל השנה כולה... אבל במשך השנה אף אחד לא הולך עכשיו לעשות סיבוב שערים ולהשתחוות... במשך השנה יש עוד כל מיני נושאים אחרים במקדש... אבל כעת בחנוכה שזה הרי עיקר הנס!!! אז החלטנו כל בני החבורה להתאסף יחד ולצאת בסיבוב שערי העזרה ויחד להשתחוות את כל ה"יג השתחוואות... ואת התיאור מהסיבוב שערים נאלץ להשאיר או לשבוע הבא... או לשיבנה בית המקדש...

חשיפה ראשונה מהמטבח!!! כשעוגה יוצאת טוב... מה הסוד???

כשיוסף הגיע למצרים... הוא היה כולו שפוף... מאיגרא רמא לבירא עמיקתא... פתאום קוראים לו עבד... זו הרגשה איומה... אבל אם תשים לב יוסף הצדיק מהר מאוד חזר לעצמו... איך?? מאיפה הוא קיבל כוחות להמשיך לשרוד את החיים?? התשובה כתובה בתורה להדיא:

ה' אתו!!!! וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו!!!! בקיצור: ה' היה איתו... אדם שה' נמצא איתו כל הזמן... אז לא משנה איפה הוא נמצא... תמיד טוב לו... יש לך אדם שנמצא במקום הכי טוב אבל אם ה' לא אתו... אז אין לו כלום... ואם ה' איתו אז גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי... בקיצור: נו... זה לא חכמה... ה' היה איתו- עם יוסף... ממילא היה לו טוב...

אבל מה נענה לאותו יהודי שאמר לי... כיף לו ליוסף... אמנם הוא ירד למצרים... אבל ה' איתו... אז הכל היה טוב... אבל אני- טוען לי אותו יהודי... גם אני ירדתי למצרים... גם אני עובר תקופות קשות מאוד... אבל משום מה ה' לא איתי... לא... אני לא מרגיש שהוא איתי... ממש לא...

אז זהו שלא!!!! יהודי יקר: תקרא רש"י... ה' אתו... מה אומר רש"י?? **שם שמים שגור בפיו!!!!**

לא... זה לא היה אוטומטי... זה לא שה' התלווה אליו ככה בספונטניות... לא!!! יוסף דאג שה' יתלווה אליו!!! יוסף כל הזמן קרא לה' שיהיה איתו!!! אז ה' נענה לבקשה והיה איתו...

כשיוסף ירד למצרים הוא היה בצרה מאוד גדולה... הוא היה שבור ורצוף עד דכדוכה של נפש... ומשם!!! מהמקום הזה הוא התנער... והחליט: ה' נמצא גם פה!!! אני רק צריך לקרא לו... והוא התחיל לקרא לה'... הוא ביקש מה' שלא רק יהיה פה... אלא גם יראה לו שהוא פה... וה' הראה לו!!! ולא רק הראה לו!!! אלא הראה לכל מי שהיה סביבו... כן... וירא אדוניו כי ה' איתו... זה היה מאוד מורגש שה' איתו... איפה שיוסף הניח את היד שלו העסק היה מצליח... הכל רץ...

אבל אני אגלה לך סוד!!! עד עכשיו אמרתי לך רש"י... רש"י אומר שה' איתו- **שם שמים היה שגור בפיו!!!** אבל הרמב"ן במקום חולק עליו!!! וזה לשונו: וירא אדוניו כי ה' אתו כי יצליחו מעשיו בכל עת יותר מכל אדם וידע כי מאת אלקים הוא לו וימצא חן בעיניו ושמנו משרת לעצמו ופקיד על ביתו וכל יש לו נתן בידו להיות פקיד ונגיד על

כל אשר לו בבית ובשדה ולרבותינו בו מדרש אמרו מלחש ונכנס מלחש ויוצא אמר לו מזוג רותחין והנה רותחין מזוג פושרין והנה פושרין שראה שכינה עומדת על גביו", בקיצור: הרמב"ן במילים אחרות אומר: שיוסף היה מה שנקרא "לעניין"!! כשהבוס היה מבקש כוס קפה... הוא היה מביא לו בדיוק לפי הטעם שלו... לא חם מידי ולא קר מידי... לא יותר מידי סוכר וגם לא פחות מידי קפה... לבוס שלו אף פעם לא היה הערות על המתכון!!! זה נקרא "ה' איתו"!!! כי כל מה שהוא היה עושה הוא היה קולע למטרה... בזכות מה?? בזכות ששם שמים שגור על פיו!!!! כן... כשיוסף היה מכין כוס קפה לבוס... הוא היה נושא תפילה חרישית... ה'... תעשה שהקפה יצא הכי גישמאק שיש... שלא יהיו גבישים... שבסוף לא תשאר אבנית... וגם הסוכר לא ישאר למטה... וכן הלאה וכן הלאה... כשיוסף היה מכין עוגה הוא היה מתפלל שהביצים יוקצפו כמו שצריך.. לא יותר ולא פחות... וכן הלאה.... אז פעם אמרתי את הרמב"ן הזה באיזה שמחה משפחתית... ניגשה אלי אח"כ אמא עקרת בית ואמרה לי: יוסף הצדיק גנב לי את המתכון!!!! מאיפה הוא ידע את המתכון שלי?? אני מבשלת ואופה הרבה... וכולם משבחים את המאפים שלי... ויש הרבה אמהות שמתקשרות ושואלות מה המתכון של העוגה הזו והפשטידה הזו... ואני עונה... אני מקריאה את כל הרשימה... אז יש משהו אחד שאני לא מגלה לאף אחת!!! את התפילות!!! על כל בחישה ועל כל לחיצה במיקסר אני מתפללת שזה יצא טעים וכולם יהנו... את זה אני לא מגלה!! והנה הגיע הרמב"ן וגילה את המתכון שלי... אני "מתלוננת"!!! מה עם זכויות יוצרים!!!

אז כן!!! רבותי: גם אני מצטרף לגילוי המרעיש של הרמב"ן וכעת הגיע הזמן לגלות את הסוד:

אתה אוכל עוגה טובה...?? המנה אחרונה יצאה משהו משהו?? שתדע לך שבשקט בשקט כשאף אחד לא ראה... הגברת עמדה והתפללה שזה יצא טוב... ושכולם יהנו וילקקו את האצבעות... וזה המתכון... כעת התגלה הסוד!!! יש לך חברותא טוב... שאתה נהנה ממנו... אתה פשוט מתענג להתנצח איתו בלימוד... אתה שואל מה המתכון??? כן... יש לו כנראה אמא שעמדה והתפללה שהבן שלה יהיה טוב ושיסתדרו איתו בחברה... ושישא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם... ואגב: אם כבר גילינו את המתכון!!!! אז אם קרה חלילה שפעם אחת העוגה יצאה פחות טוב... אז לא נורא... צריך להוסיף עוד טיפ טיפה תפילות לחצי כוס סוכר... עוד כמה טפטופים של תפילות לשליש כוס שמן והכל יראה אחרת... רגע... ומה יקרה אם למרות הכל העוגה לא יצאה טוב??? אז גם לא נורא!!! אם התפילות על העוגה לא התקבלו!!! אז מקסימום הם היו נדרשות וקריטיות יותר לבן שלומד כעת בישיבה... ויותר חשוב לך אמא יקרה שהוא יצא טוב מאשר העוגה... אז מקסימום בעוגה הבאה תוסיפי עוד כמה תפילות... שיהיה מספיק גם בשביל העוגה וגם בשביל הילד... מה שברור: ה' איתו!!!! זה לא הוקוס פוקוס!! עובדים על זה!! מזמינים את ה'!! קוראים לו!!! הקב"ה מגיע... אבל בהזמנה מראש...

תוספת שבת

שים לב! השקיעה והדלקת נרות שבת מתקדמים!

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פרשת וישב הנוכה

ירושלים: 4:01 מוקדם: 3:51

בני ברק: 4:15 מוקדם: 4:05

מודיעין עילית: 4:09 מוקדם: 3:59

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

חידה לקראת שבת הנוכה: מתי קטן יוכל להדליק בברכה לבדו ונמצא ליד אביו וסבו והם לא ידליקו ?

שכל הטעם שתמיד לא נותנים לקטן להדליק הוא מפני כבוד הציבור וא"כ כשעדין אין מניין ומדליקים נרות בביהכנ"ס אפשר לכתחילה לתת לקטן להדליק.. והוא שאל ותיירץ את השאלה בכותרת..

ובודאי גם בבתי שיש הרבה בנים מדליקים בבית והרבה נרות, בודאי יש להקפיד ע"ז שיגמרו להדליק נרות שבת וחנוכה חצי שעה לפני השקיעה!!! וכך הורו ונהגו כל רבותינו זיע"א ויבדלחט"א, ורק בעבר שהיה מחסור בשמן היה מנהג לאחר מעט בים-בהדלק"נ בער"ש הנוכה, משא"כ בזמנינו שמדליקים בהרבה שמן יש לנהוג כמנהג כל השנה, וגם בירושלים יש לנהוג לסיים ההדלקה 40 דק' ככל השנה וכן נהג והורה מרן הגר"ש אלישיב זיע"א. ובפרט שיש מקומות ובפרט בירושלים ביתר צפת וטבריה שהשקיעה כעשר דק' לפני השקיעה, וכל רבותינו הורו לחשוש לדעות אלו. (שבות יצחק, שבט הלוי, הרב מורגנשטרן)

הזהירות הנצרכת בערב שבת הנוכה היא בפרט בהדלקת נרות הנוכה בבתי הכנסיות, שלפעמים עד שמתאספים מניין לפני שבת השקיעה מתקרבת!!! וכבר פסק המשנה ברורה בסי' תרע"א ס"ק מ"ז, ובביאור הלכה שם: "שכשמתאחרים הקהל לבוא בער"ש יברך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פירסומי ניסא כשבאים אח"כ לביהכנ"ס ורואים הנרות".... (ע"ש בהרחבה)

וודאי יותר טוב במקומות שיש מנחה מוקדמת לאחר פלג המנחה להדליק אז במנין, אבל כשאין אפשרות זו, יש להזהר מלהמתין עד הרגע האחרון!!! ובפרט שנהוג עלמא להתפלל מנחה גדולה לפני הדלק"נ כמו שפסק המשנ"ב בסי' תרע"ט סק"ב, ועד שמגיעים הציבור לקבלת שבת השעה מאוחרת.. וע"כ יש להקדים ולהדליק בברכה ביחידות בביהכנ"ס, וחיידש הגרמ"ב זילברברג שליט"א רבה של שיכון ה' בב"ב, שאפשר בער"ש להדליק בביהכנ"ס ע"י קטן

לקראת יום פטירתו השלישי של רשכבה"ג מרן הגר"א"ל שטיינמן זיע"א

נביא ליקוט מדבריו בענין כבוד ומעלת השבת ובענין תוספת שבת

בחיזוק הלימוד בימי ששי ושבת

היא ללמוד בימי ששי איזה לימוד שיהי' לו מזה הנאה. אמנם יש כאילו שנתונים עצה פשוטה "לתת כסף", אבל צריך לדעת שלתת כסף זה כמו לשכר את הבני אדם, שע"י נתנית כסף משכרים את הבחורים. ובענין זה אגיד לכם מה שבלבי: הן ודאי שלב האדם נפתה עבור ענינים גשמיים, יותר מלהיות ברוחניות בלי תערוכות של הנאות עולם הזה, ואי אפשר לבקש מדורינו זה אשר אנו נמצאים בהסתר פנים מאד. מ"מ מי שבכל זאת ישים מכונו להתרומם קצת מלהיות שקוע מאד בהבלי עוה"ז, אשרי לו ואשרי חלקו. ובאמת איך אפשר לתבוע מצעירים, דברים כאלה אשר גם להמבוגרים צריך מאד להתחזק, אך מ"מ קצת להתרומם מוכרחים, ואם ירצה לעלות קצת על סולם אשר קצה ראשו בשמים, הרי יזכו לילך בדרך הישרים ויהי' מאושרים בעולם הזה ובבא...

כמו"כ אמר רבנו: ידוע בשם הגרש"ז מקעלם ששכר מצוה שעושים בשבת הוא כפול. ובלב אליהו הביא ששמע מהח"ח ששקולה שבת כנגד כל התורה, לכן כל מצוה שעושים בשבת שוה תרי"ג ולפי הגר"א שכל אות בתלמוד תורה היא מצוה כשעושים זאת בשבת מכפילים כל אות ואות במספר תרי"ג, א"כ כשאדם יושב ולומד בשבת הרי אין סוף למצות שיכול להוסיף על חשבוננו עכ"ר. הבן איש חי זיע"א (בהקדמה לספר שמות שנה א' או ב') כתב בשם המקובלים, דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימות החול עכ"ל.

ופעם אף כתב מרן מכתב חיזוק ובין דבריו כתב שיש להתחזק בשמירת שבת הן בצוויה והן לנצל את הזמן בלימוד התורה כמו שאמרו ששבת זיווגו של התורה כדאי במדרש והובא בטור סי' ר"צ

לדאבונינו לא זכינו ללמוד תורה לשמה כפשוטו: בגלל ציווי הקב"ה - שזו מדרגה שאין לשער. אילו היו לומדים תורה בגלל שהקב"ה צונו, הי' הכל נראה אחרת לגמרי, ולא הי' שאלות איך לחזק את הלימוד של ימי ששי ושבת, כי מאי נפק"מ בין ימי ששי ושבת לשאר ימות השבוע? אלא מאי? שלא הגענו למדרגה כזו של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה, וכך זה אצלנו המבוגרים, וכ"ש אצל בחורים שעדיין לא הגיעו לדרגה של לימוד התורה בגלל ציווי הקב"ה שזוהי דרגה גדולה מאד של לימוד תורה לשמה ממש, ועל פי רוב יש פניות נוספות. וכבר כתב הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם שכתב בפ"ד מהל' ק"ש ה"ז וז"ל: כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא והוא שתהא דעתו מיושבת עליו, אבל אם הי' זה הפטור מלקרות מבוהל ותמיה אינו רשאי לקרות עד שתתיישב דעתו עליו. והשיג עליו הראב"ד וז"ל: ומה בכך יקרא ויהא כקורא בתורה ולא יהי' כפורק שם שמים מעליו ואין זה דומה לתפלה ואין חוששין עתה ליוהרא שהדבר ידוע לרוב הקוראים והמתפללים שאינה אלא מצות אנשים מלומדה, גם בחכמי הגמרא היו אומרים כן מחזיקנא טיבותא לרישאי כד הוה כרענא במודים ואידך אמר דהוה מני דיומסין בגו צלותא ואידך אמר דחשיב מאן ממטי אסא לבי מלכא. עכ"ל. כך כותב הראב"ד על בני דורו שרוב האנשים היו עושים מצות אנשים מלומדה ובדורינו על אחת כמה וכמה... וא"כ איך למעשה אפשר לחזק את הלימוד בימי ששי שבת? כמדומה שרבנו הנצי"ב הי' לומד בימי ששי "רא"ש", ע"כ העצה

- ת' ר' י"ג מצוות. ממילא יוצא שמצוה בשבת היא כל כך גדולה, אם הוא מתפלל כאילו קיים תרי"ג מצוות של תפילה, אם לומד שעה הרי זה כאילו למד תרי"ג שעות, ואם למד עשר שעות זה תרי"ג פעמים עשר, הרבה מאד מאד!

עכ"פ מצוה של שבת כל כך גדולה, ומצד שני צריך מאד להיזהר שלא יבוא חלילה וחס לחילול שבת, לכן חכמים אמרו הרבה דברים, כמו חייב אדם למשמש בגדיו ערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא, רבנן חייבו שצריך למשמש בכל הבגדים שלבוש אם יש בהם משהו. [ותוס' שואל הרי גם אם נשאר משהו הרי יהיה מתעסק, אומר תוס' שמא יזכור ואח"כ ישכח]. עכ"פ עשו זהירות מיוחדת על שבת, וזה בגלל ששבת כל כך גדולה, במצוות זה שקול תרי"ג, ובעבירות מסתמא לא תרי"ג, אבל בכל זאת שבת זה מאד חמור. ממילא צריך לעשות זהירות גדולה לכל הפחות חצי שעה לפני השקיעה כבר לא לעשות דבר שאסור בשבת, רק אם יהי' פעם אונס גדול שאין לו ברירה, אבל בדרך כלל להשתדל חצי שעה לפני השקיעה כבר לא יעשה שום דבר, כבר יהיה שבתדיק! הכל כבר מסודר.

וזה דבר נחוץ מאד, ולא רק אנשים שטרודים במלאכה, אלא אפילו בני ישיבה שאין להם כל כך הרבה עבודה לעשות, בכל זאת כשמגיעים הרגעים האחרונים לפני שבת תמיד בא היצר ואומר תעשה את זה תעשה את זה, פתאום שכחו את זה ופתאום שכחו את זה. ממילא צריך מאד זהירות לכל הפחות חצי שעה להיזהר לא לעשות שום דבר שאסור בשבת, ואם לפעמים יש ששכחו דבר שמוכרחים - בלית ברירה יעשו, אבל בדרך כלל כל אדם ישתדל שחצי שעה יהיה כבר הכל שבתדיק.

וזה מצוה גדולה, אחרת יכול להיות שאח"כ בשבת יש לו תרי"ג מצוות, או אלה מצוות, ופתאום חלילה וחס חילל שבת... נורא ואיום! החטא של חילול שבת הכי חמור, כמו עובד עבודה זרה, בשום דבר לא חייב כמו עובד עבודה זרה רק בחילול שבת, מחלל שבת בפרהסיא יש לו דין שיינו אסור כמו עובד עבודה זרה, חמור מאד! ממילא צריך לעשות כל מיני הרחקות שלא לבוא לידי חילול שבת.

ואם רוצים להיזהר הקב"ה עוזר. הרי כתוב יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, ואנשים חושבים שתמיד הקב"ה יעזור לו, יש לו עצה נגד היצר הרע, הקב"ה יעזור לו. אך כתוב בשם הגאון לא כך, אלא כל אדם צריך לעשות כל מה שביכולתו להיזהר מהעבירה, ואם כבר אי אפשר יותר, אז הקב"ה עוזר לו, אך לא עוזר לו סתם כך, רק הוא צריך לעשות את המאמץ הכי גדול, ואם הוא עושה את המאמץ הכי גדול אז הקב"ה עוזר לו. וכן גם בענין זה אם אדם עושה את כל המאמצים שלא יבוא לידי חילול שבת, אז הקב"ה יעזור לו, אבל אם בן אדם יסמוך עצמו שהקב"ה יעזור לו, אי אפשר לסמוך...

הקב"ה יעזור שכל אחד באמת יזהר מאד בכניסת השבת שיהיה על הצד הכי טוב, ואז יהיה לו סייעתא דשמיא, ומה שילמד יהיה לו פי תרי"ג לפי החפץ חיים, ויש לסמוך עליו, כי מה שהוא אמר הוא ידע מה שאומר, ממילא יהיה לו תרי"ג ויהיה לו זכות גדולה, וכל אחד יכול לזכות לזה לעלות בתורה ויראת שמים, ויהיה מאלה שהקב"ה עוזרו, ויזכו לכל טוב

אמרה התורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לא זה לכרמו וזה לשדהו אני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמה שהן בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בד'. ומובא בתוס' שבת קיג רשב"י הוה ליה אימא סבתא דהוא משתעיא סגי אמר לה אימא שבתא הוא שתקה והוסיפו משמע שאדם צריך יותר להיזהר מלדבר דברים שלא צריכים ובקושי התירו לומר שלו' בשבת...

דברי מרן על כבוד השבת

כל דבר שעושים לכבוד את השבת אין לתאר איזה זכות יש למי שעושה את זה כדמצינו במס' שבת דף לג ע"ב, שכשיצאו רבי שמעון בר יוחאי ובנו מהמערה אחרי ששהו שם כ"כ הרבה שנים וכל דבר שראו מעניני העולם הזה הי' נשרף, מ"מ כשראו אדם א' רץ עם שני הדסים, ושאלו אותו למה לוקח הדסים, אמר להם לכבוד שבת וחזרו ושאלו אותו למה צריך שנים, אמר להם אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, אמר לבנו, ראה כמה חביבין מצוות על ישראל ונתיישב דעתייהו. עוד מצינו בשבת דף קיט ע"א בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי עשירים ישראל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר בשביל שתתעשר, שבבבל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את התורה. ושכשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת. דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם. ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות קבועות בו. ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים. וכשמניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה וגו' וכשמסלקין אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אמרתי לו בני במה זכית לכך אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו אשריך שזכית. וברוך המקום שזיכך לכך. רואים עד כדי כך שהרי חז"ל לא אומרים כך עם דברים אחרים שהרי יש הרבה מצוות בתורה יש ציצית, יש תפילין, וכל מיני מצוות גדולות, ובכל זאת לא אמרו עליהם שזה מביא לעשירות. רק על מי שמכבד את השבת. ואמנם בדרך כלל הקב"ה לא משלם שכר בעולם הזה וצדיקים מקבלים שכרם בעולם הבא. וגם על שבת מסתמא מקבלים שכר בעולם הבא. אבל גם בעולם הזה זוכה לעשירות כזו מופלגת. וזה יכול להיות רק בגלל שמכבד את השבת.

שיחה נוספת שמסר בישיבתו "רינה של תורה": (חשוון תשע"ב)

ראיתי במקום שכתוב שרבי אלי' לאפיאן היה פעם בשבת אצל הח"ח, ואמר לו הח"ח היות ששבת שקולה כנגד תרי"ג לכן כל דבר מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג, כפול שש מאות ושלוש עשרה. אם אחד לומד תורה = תרי"ג, אפילו אם לומד מילה של תורה שזה גם כן מצוה, כמו שהגאון מביא מהירושלמי שאפילו מילה אחת של תורה תלמוד תורה כנגד כולם, אפילו מילה אחת! [וק"ק האיך יצויר שידבר רק מילה אחת של תורה, כי אם אומר למשל תיבת "בראשית" מה הראיה שנתכוין לומר תורה, וצ"ל דמסתמא הוא מתכווין לתורה]. עכ"פ כל מילה של תורה זה מצוה, וכל מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג. ושמעתי בשם הבן איש חי שאומר שכל מצוה שעושים בשבת נחשב אלה, אבל החפץ חיים אמר תרי"ג

שמעתא עמיקתא

גליון תנ"ט | פרשת וישב | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לחנוכה לקבלת מהדורה מורחבת

מצות הדלקת נרות חנוכה פתילות

אונן
 אונן נטור מנר חנוכה. ואם הוא נשוי אשתו או שאר בני ביתו ידליקו. (מ"ב סי' תרע"ג).
 ולא יענה אמן על הברכות. נ"י בשו"ע (ח"ד סי' שמא טו, א). מ"ב סי' ע"א סי' י' וסי' ע"ב סי' י"א) ובשע"י
 סי' תרע"ג סי' כו. ואם הוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי ניסא בלא ברכה. (שם). ואם
 עבר ובירך לא עונים אמן על ברכתו. [הגרש"י זצ"ל (פני ברוך אנינות אות ח ומנח"ש סי' צא אות כה)].
 ולאחר הקבורה א"צ לחזור ולהדליק. [הגרש"י זצ"ל (אשרי האיש פליט אות יז)]. ואם היה אונן
 בליל א' של חנוכה, והדליק אחר בביתו את הנר, אינו מברך שהחיינו בהדלקה בליל שני.
 [הגרש"י זצ"ל (שם פס"ו אות יב)].

מצוה בו יותר מבשלוח
 מצוה להדליק הנרות בעצמו ולא ע"י שליח או ע"י אשתו, כי מצוה בו יותר מבשלוחו. (מ"ב
 סי' תרע"ג סי' יב). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון פ"ב.

קטן כהדלקת נ"ח
חובב
 קטן שיש לו בית משלו חייב להדליק נרות חנוכה. (שו"ע סי' תרע"ג טו, ו) ומ"ב סי' י"ג. אבל
 קטן שמדליק על שלחן אביו אינו חייב להדליק. (נ"י רמ"א סי' תרע"ג טו, ו) מ"ב סי' תרע"ג סי' י"ג)
 וכה"ח (שם אות כח וסי' תרע"ג אות כה). ואם רוצים להרגילו במצוות ולהדליק נר משלו מותר.
 ואם הוא בן אשכנז יכול אף לברך על ההדלקה זו. וכן המנהג. [הגר"ש ואורו זצ"ל (מבית לוי ח"י
 עמ"י ז). וע"י בזה בשמעתא עמיקתא דיני קטן וחטוב]. ואם הוא בן ספרד, אם לא הגיע לגיל חינוך
 וראוי להדליק בבני עצמו בברכה. ואם הגיע לגיל חינוך, אף שעדיף שלא יברך מי"מ אם
 מאוד רוצה בכך יכול אף לברך. [אור לציון (ח"ד פמ"ב אות א)].

נרות שידלקו חצי שעה
 נרות חנוכה של קטנים לכתחלה יש להחמיר שידלקו חצי שעה בצמזום, ובדמיון אפילו
 אינם דולקים חצי שעה כל שאין הדבר ניכר לקטן יוצא יד"ח. נ"י באג"מ (א"ח ח"ג סי' נה)
 ובכה"ח (סי' תרנ"א אות טו). ודעת הא"י מבוססאטש (סי' תרע"ג) דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו
 לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתניוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסביר על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. וע"י

הידור מצוה כמנורה ובנרות
 טוב לעשות מצוה כמנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפים. (מ"ב סי' תרע"ג סי' כה). וע"י בתשובת
 והנהגות (ח"ה רס"י רכג) שצ"י שהרצוה לקיים הידור להדליק במנורה של כסף במילואו, ידליק ג"כ בכוסית
 מכסף. אולם העש"ת הלוי (ח"ח סי' קנז) כתב דהכוסית אפי' אינם מכסף בטלים לעקר המנורה ויש בזה משום זה
 א"ל ואנחו. וע"י וע"י בכה"ח (סי' תרע"ג טו) ובערוה"ש (סי' תרע"ב אות ט).

עשיית מלאכה כשהנרות דולקים
 ימי חנוכה מותרין בעשיית מלאכה, אלא שנוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה. (שו"ע סי'
 תרע"ג טו, א). ודוקא נשים לפי שנעשה נס על ידיהם. ומי"מ יש מקומות שגם האנשים
 מחמירים בזה. (מ"ב סי' י"ג).

כאיזה זמן יש להמנע מעשיית מלאכה
 הנוהגים להימנע מעשיית מלאכה, נענימים כל זמן שהנרות דולקים בבית (כדי לעשות היכר
 שאסור להשתמש לאורו) והוא כחצי שעה. (שו"ע (שם) מ"ב סי' ז). ובמקום שנהגו (האנשים
 או הנשים) איסור מלעשות מלאכה כל היום, יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא
 ומביאה לרדי שיעמום. (מ"ב סי' ח).

עשיית מלאכה כשהנרות כביתו
 אפילו אם אינו בשעה שדולקין גם עבורו, יש לו להימנע מלעשות מלאכה (לנוהגים
 בכך), ומי"מ אם הוא שכיר אין עליו להימנע מעבודתו. [הגרש"י זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פל"ג אות ב)].

מאיה מלאכות יש להיזהר
 י"א שלא נהגו להימנע מכל מלאכה, אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול וכדו' [הגר"ש ואורו
 זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"ג א)]. כי לא קבלו אלא מלאכות האסורות בחול המועד. [הגר"ש זצ"ל (נר
 חנוכה פ"א הגה מד)]. ומי"מ מלאכה שיש בה משום עמל וטרחא יש להימנע בכל אופן. [הגר"ש
 ואורו זצ"ל (שם) והגר"ש זצ"ל (שם)]. ויש מי שאומר שהמנהג שלא לעשות שום מלאכה שיש בה
 היסח הדעת, אפילו בישול ואפיה, וכביסה אפילו ע"י מכוונה וכדו'. [הגרש"י זצ"ל (פניני חנוכה
 ע"י קלא)]. וכל אחד ינהג כפי מנהגו.

להקל בשעת הצורך
 בשעת צורך גדול ניתן להקל לעשות מלאכה הנצרכת, כי מנהג זה אינו חמור כל כך.
 [הגרש"י זצ"ל (פניני חנוכה ע"י קלא)].

החייבים במצוה

אנשים ונשים
 אנשים ונשים חייבים בנר חנוכה. ומוציאין אחרים יד"ח. (שו"ע סי' תרע"ג טו, א). ומי"מ המנהג
 שנשים נשואות [ובנות הסמוכות על שלחן אביהן] אין מדליקות בעצמן אלא יוצאות
 בהדלקת בעל הבית. (מ"ב סי' תרע"ג סי' ט וסי' תרע"ג סי' ט) ובע"כ (סי' תרע"ג אות י). אבל אשה
 שאין לה בעל, או שאינו נמצא בבית, מדליקה בעצמה מוציאה כל בני ביתה. (מ"ב סי' תרע"ג
 סי' טז). וכמו כן יכולה לבקש מאיש אחר (שהוא גדול) שידליק ויברך עבורה, בתנאי
 שעומדת שם ותשמע הברכות ממנו ותכוון לצאת יד"ח. (מ"ב סי' תרע"ג סי' טז). וע"י עוד להלן

לענין שליחות לנ"ח.
חריש ושוטה
 חריש ושוטה פטורים, וע"כ אינן מוציאים אחרים יד"ח. (שו"ע סי' תרע"ג טו, א). ומי"מ חריש
 שאינו שומע והוא מדבר חייב בנר חנוכה, דהוא כפקח לכל דבר. (מ"ב סי' תרע"ג סי' י).

סומא
 סומא, אם הוא בבית שאחרים מדליקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, יעשה
 כך. וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא לבד ואין לו אשה, ידליק בעצמו ע"י
 סיוע של אחר, ומי"מ יברך. ואינו יכול להוציא אחרים יד"ח. (מ"ב סי' תרע"ג סי' טז).

השוהה מחוץ לביתו (ברכת הרואה)
מי שאינו מדליק בעצמו
 מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה (ואין מדליקין עליו בביתו), כשרואה נר
 חנוכה מברך "שעשה נסים", ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם בליל ב' או ג' בא
 להדליק אינו חוזר ומברך "שהחיינו". (שו"ע סי' תרע"ג טו, א). ואם נדמנו לו באותו לילה נ"ח,
 מדליק ואינו מברך אלא ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד. [הגרש"י זצ"ל (שם פס"ו אות יא)].

הנר העיקרי ככה
 מברכין על ראית נ"ח אף אם כבה כבר הנר העיקרי ונשארו רק נרות ההידור. [הגרש"י זצ"ל
 (שם פ"ג אות א)].

נר שהדליקוהו מפני החשך
 מברכין ברכת הרואה אף על נר שהדליקוהו מפני החשך בלבד. [הגרש"י זצ"ל (שם פ"ג אות ב)].

נר שהדליקוהו בבית הכנסת
 נר שהדליקוהו בבית הכנסת, נח' הפוסקים האם מברכים עליו ברכת הרואה. וספק ברכות
 להקל. נ"י באג"מ מבוססאטש (סי' תרע"ג טו, א). בהתעוררות תשובה (ח"א סי' קג) ובאג"מ (א"ח ח"א סי' קצ
 ד"ה יצ"ד למה)].

מדליקים עליו בביתו
 יש אומרים שאם מדליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך ברכת הרואה. (שו"ע סי' תרע"ג טו, א).
 ויש סוברים שאפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו כיון שהוא בעצמו אינו מדליק וגם
 אינו שומע עם אחרים בפריטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז
 שהחיינו, ומי"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה משום ספק ברכות להקל. (ואם משתתף
 בפריטי ושומע ברכה כמעל הבית [אפילו אם לא ראה או הנרות] אינו מוחיב לכל הדעות
 לברך אחר כך על הראיה, משום שכבר יצא מדין שומע כעונה, והרי כבר הודה על הנס).
 (מ"ב סי' י"ג ו) ושע"י (אות י). וכשסמך על אשתו או בני ביתו שמדליקים בביתו, אם בא בליל
 שני לביתו ומדליק אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. (מ"ב (שם) סי' י"ג).

נמצא בחו"ל

כשמדליקים (אשתו או בני ביתו) בביתו, ובמקומו בחו"ל עדיין לא הגיע זמן חנוכה, יש אומרים שיצא ידי"ח ההדלקה. (הגרשו"א זצ"ל מנחיש חייב סי' נו אות ג.) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שי"א אות ט). וי"א שאינו יוצא ידי"ח. (הגרשו"א זצ"ל שבות יצחק נר שבת עמ' ע"ו). ואם הוא מבני אשכנז, לכתחלה כיוון שלא לצאת ידי"ח ההדלקה שבביתו (ואולם לבני ספרד לא מוטל לכוון שלא לצאת ידי"ח). (מנח"י ח"י סי' מ"ו). ואם לא כוון ידליק בעצמו ללא ברכות (ואם יכול ישמע מאחרים).

אכסנאי

המתארח אצל חברו (אכסנאי)

המתארח אצל חברו בחנוכה (אכסנאי), צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נ"ח, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. (שו"ע פוסקי ימננו, דלא כהכח"י (סי' ג) בשם גן המלך (סי' מו) דט"ל שאם אינו משלם עבור ארוחתו אי"צ להשתתף בפרוטה. וכ"כ חובת הדר (פ"ב בהג' טו) שרבי הכח"י ח"ס חידוש גדול. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ז), אלא שמנהג בני ספרד שלא משתתפים בפרטי, אם אוכל משלחן בעל הבית בלא תשלום. (אור לציון ח"ג פ"ב אות ד). ועי' לקמן לענין להדליק בעצמו.

מדליקים בביתו

אם אשתו או אי' מבני הבית מדליקין עליו בביתו, יוצא י"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, ואי"צ שוב להשתתף אפילו בפרטי. (שו"ע סי' תרע"ו סי' א) ומ"ב (סי' ג) ועי' עוד פרטים להלן לענין הנוסע או טס בימי חנוכה.

אופן ההשתתפות

אכסנאי אי"צ ליתן חצי מהוצאות הנרות, אלא מספיק לתת אפילו פרוטה, שע"י בעל הבית מקנה לו חלק שבמון (ויש מאחרונים שכתבו שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו מלבד השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו). וה"ה אם בעה"ב מקנה לו חלק שבמון ממתנה שרי הדיו כמשתתף בפרוטה. (מ"ב פ"ב בהג' טו). ומ"מ צריך ליתן חצי בשיתוף זה שלא ידליק זה לילה אי' זה לילה אחר, אלא יחא השמן משותף בכל לילה ולילה, ואי' תן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. (בניאר הלכה כש"א ד"ה להשתתף וכו').

להדליק בעצמו

הנהגים כהרמ"א שכל בני הבית מדליקים, אם יש לאכסנאי נר משלו כוון יותר שידליק בעצמו. (מ"ב סי' תרע"ו סי' ג). ומכל מקום באופן זה בני ביתו של האורח לא נהגו להדליק כי טפלים הם לאלביהם. (מ"מ הרמ"א ל' שטיימן זצ"ל (שלמי תודה עמ' קמ"ט).

ישן כמקום אחד ואוכל כמקום אחר

אכסנאי הישן במקום אחד ואוכל במקום אחר, מקום אכילה הוא העיקר, ועליו להדליק שם או להשתתף עם בעל הבית המדליק שם. (רמ"א סי' תרע"ו סי' א). וכ"כ ה"ס"ז (שם סי' ג). ועיי"ש שהבא דברי המהר"ש"ל שכתב דחתן האוכל בבית חמין אם יש יכולת בידו אפי' ישן בבית חמין לא ישתתף אלא לעצמו משום המהדרין, שהרי הוא איש וביתו, ואם ישן בבית אחר פשיטא שחייב להדליק במקום שישן. ע"כ. ובשמע' העיקר הוא מקום שינה, אוכל ע"י שדחה דבריו.

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכנסים עמו

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכנסים עמו, אינם נטפלים אליו, ואינם נפטרים בהדלקתו לכו"ה. (הגרשו"א זצ"ל הלכ"ש פ"ג בהג' טו). אבל אם הבעל ישכור מבעל הבית את חדרו שהוא דר' שם יוצאים ידי"ח (א"כ"א אם כן מנהגם להדליק כל אי' בפ"י). (הגרשו"א זצ"ל (פסקי שמועות חנוכה עמ' נו).

בן אצל אביו

בן השומן על שלחן אביו בקביעות, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צורך להשתתף. אם לא שרוצה להיות ממהדרין נר לכל אחד. וי"א שצריך להשתתף. (מש"י סי' תרע"ו אות ט).

להשתתף בפרוטה עם אכסנאי אחר

אכסנאי המדליק י"ח בפני עצמו, לא ישתתף אכסנאי נוסף עמו. (הגרשו"א זצ"ל (אות ט)). שני בעה"ב הדרים בחדר אחד או בבנין אחד וכדו', ואין סמוכים אחד על שלחן השני אלא כל אחד אוכל משלו, י"א שרשאים להשתתף בפרטי ולהדליק נר אי' לכולם. (טור סי' תרע"ו) כש בר שר שלום, והמ"ב (שם) והב"ח (אות ט) משמע דמסכימים לדברי. וכן פסק הלבוש (אות ט). וי"א שלא מוטל להשתתף באופן זה. (רמ"א שם) ועי' בפ"ג (שם סי' א) סי' ג) ובשעת הדחק.

אפשר להקל שדי בהשתתפות בפרוטה.

(עי' בניאר הלכה (שם ד"ה עמו) ששמע' שמצדד להקל בהו).
המתארח חלק מימי החנוכה

אפילו אם מתארח ליום אחד מימי חנוכה, כיון שאוכל אצל בעל הבית יכול להשתתף בפרטי ולאצת ידי חובתו על ידי הדלקת בעל הבית (ואם לאו עליו להדליק בעצמו בבית שאוכל שם). (אג"מ (י"ד ח"ג סי' יד אות ה), החו"מ, הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' ט) ועוד פוסקים. ויש שמסו במש' הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' ק) שכל היוצא מביתו לכה מים מימי חנוכה, אם רוב ימי החנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים (ידליק בעצמו או ע"י שליח). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ז).

המתארח לתקופה ממושכת

הדר עם בני ביתו בבית ההורים לתקופה ממושכת, בחדר נפרד המיוחד לו, אין דינו כבן בית, אלא כאכסנאי. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ח).

המתארח למעור

המתארח אצל חברו לטעוד אצלו בלבד (ואינו לן שם), חייב ללכת לביתו ולהדליק שם (ולא מהני להשתתף בפרטי). ואם אין בידו לעשות כן, ישלח שליח שידליק בביתו. (ועי' לעיל לענין הדלקה על ידי שליח). (מ"ב סי' תרע"ו סי' ג).

השוהה בבית מלון

השוהה בבית מלון בחור חנוכה וישן שם, כיון שהחדר מושכר לו, צריך להדליק בחדרו בברכה. ואפילו אם אשתו מדלקת בביתו הדין כן. (עי' במהר"ם (ח"ד סי' קמו). וכן פסק באור לציון (ח"ד פ"ג אות ח). ואם מוטעמי בטוחות אין נותנים להדליק שם, ידליק בחדר אוכל. ועי' להלן לענין הדלקה של בחורי ישיבות וי"ח הכא. ועי' עוד בחובת הדר (חנוכה פ"ב בהג' לו).

מאושפז כבית חולים

חולה שנמצא בבית חולים, אם מדליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו. ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים. רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר. ואם אין מדליקין עליו בביתו צריך להדליק בבית החולים כדן אכסנאי. (הגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שא)). ואם שוכר על מיטתו אין מביאין לו נ"ח להדליק אצל מיטתו ויניחום אח"כ במקום, כי צריך להדליק במקום הנחתם. ועל כן אם אינו יכול להדליק במקום הנחתם ימנה שליח להדליקם (ולענין מי מברך בה"כ, עי' משי"כ בה"ל מצויות חנוכה) – חלק אר"ח וישן גליון ת"י). (בן אר"ח (פ"ר וישן אות ח)).

אשה השוהה בבית"ח או כבית החלמה

יולדת וכדו' השוהה בבית"ח או בבית החלמה וכדו', יוצאת ידי חובתה בהדלקת הבעל בביתו. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ג אות ח)). ומ"מ ראוי שתשמע הברכות ממי שמדליק נ"ח. (שם א"ה י"א). אולם אם הבעל בביתו אלא מתאכסן בבית אחרים, אינה נטלת אצלו (שם), ואי"כ המתארח את בעל מקנה לו החדר בו הוא מתארח ובאופן זה היא יוצאת בהדלקתו. (הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פלי"ח אות ד). ודעת הגר"ש ואור"ג זצ"ל (מבית ל' ח"י עמ' כב) שאשה יוצאת בהדלקת בעלה אף כשאינו בביתו, ורק אם הוא משתתף אצל בעל הבית אינה יוצאת יד"ח).

החזור לביתו במוצ"ש

המתארח אצל אחר וחוזר לביתו במוצ"ש, יש אומרים דראוי להזדרז לחזור במוצ"ש לביתו ולהדליק שם. ואם אין דעתו להגיע לביתו עד זמן שתכלה הרול מן השוק המצוי בזמננו ידליק מיד במוצ"ש במקומו וישאר שם אפ"ה זמן. (תשובות והנהגות (ח"א סי' שצא) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' שי' אות ג). ודעת חובת הדר (נר חנוכה פ"ג אות ט) שבאופן זה יש להקדים שובם לביתם ולהדליק שם בברכה. ועי' מבית לוי (ח"י עמ' י"א) בשם הגר"ש ואור"ג זצ"ל. ויש אומרים דבכל אופן מדליק בבית המתארח בו בשבת, אפילו אין דעתו לאכול שם סעודה רביעית. (הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה עמ' קט) והגר"ש זצ"ל (פנני חנוכה עמ' ק"א)). וי"א דמ"מ יש להם שם חצי שעה אחר ההדלקה. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ג אות ט). ועי' בחלוק"ש (פ"ג בהג' 65) שהמתארח במלון ועליו לעזוב מיד במוצ"ש את חדרו, אם בידו לשלם בעד שרות נוספת בתחלת ליל מוצ"ש ידליק שם, ואם לאו ישלח שליח שידליק עבורו בביתו).

להדליק מפני החשד

אם יש לאכסנאי פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. (שו"ע סי' תרע"ו סי' א). והטעם שאם חשד שיחשדו אותו שלא ידליק נר חנוכה. ואפי' אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו לא מהני. (מ"ב סי' ק"ה). ועי' בניאר הלכה (ד"ה פתוח) שמסתפק אם מייירי אפי' אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זית אחת שהוא משתמש שם ובאותה זית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, וחי"כ לחשדא כשלא ידליק לעצמו, ואז דמייירי דוקא שבת חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם או ח"י לחשדא, וכן משמע לכאורה לשון העצמו. (מסוף דבריו, ע"כ). ובה"ה"ו שיש מדליקין בפנים אין משום חשד מעורבים ושבים אלא מבני הבית, והם יודעים שמדליק במקום שאוכל או משתתף עם בעה"ב שם, ועל כן אין צורך להדליק מפני החשד. (רמ"א (שם), מ"ב סי' ק"ה) והגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות י"א).

בחורי ישיבות

בחורי ישיבות מבני אשכנז

בחורי ישיבה מבני אשכנז האוכלים וישנים בישיבה, אינם יוצאים ידי חובת הדלקה שבבית הוריהם, ועליהם להדליק בעצמם. (מ"ב (שם סי' א) ועיי"ש דאם ישן בבית של אחרים משתתף עם בעה"ב בפחיתו, אבל אם אוכל שם הוא סמוך על שלחן בעה"ב והוא בכלל בי"ב ונפטר בהדלקתו, אא"כ חוצה להיות מן המהדרין).

בחורי ישיבה מעדות המזרח

בחורי ישיבה מבני ספרד, יש אומרים שאינם חייבים להדליק בעצמם, כי נחשבים סמוכים לבעל הבית ויוצאים ידי"ח בהדלקת אביהם. (אור לציון (ח"ד פ"ג אות א)). וי"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם משום שאינם גרים עתה בבית אביהם, וחי"בים להדליק בישיבה בברכה. (הח"א (מעשה איש ח"ד עמ' ק"א), והגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ג אות ד), והגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ג אות ב)). וי"א שאע"פ שהעיקר כדעה הראשונה, מ"מ אם יש לו חדר מיוחד שדר שם בביתו בישיבה, ידליק שם בלא ברכה. ואם החדר משותף למספר בחורים, ידליק אי' מהם בלא ברכה, ואם יש ביניהם אשכנזי המדליק בברכה ישתתף עמו בפרוטה. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות י"א)).

בחור ישיבה שאביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח)

אף אם אביו דר בחו"ל במקום שומן ההדלקה אינו אותו שבאר"י כלל, ג"כ יד"ח על ידי הדלקת אביו (לדעת המנקלים לע"ל). (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות י"א)).
החליט לגור בא"י ואביו גר בחו"ל (לבני עדות המזרח)
החליט להחליטה מגורו לשוב לביתו בחו"ל, באופן שעליו לנהוג יו"ט א', אף דלכאורה גם לענין חנוכה אינו נגזר אחר בית אביו שבחו"ל, מ"מ כיון שבידו להשתתף עם אחרים או להדליק בלא ברכה עדיף לעשות כן. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות י"א)).

מקום ההדלקה

בחורים הגרים בישיבה יש אומרים שידליקו בחדר אוכל, דמקום אכילה הוא העיקר. (הח"א (נר חנוכה פ"ג אות י"א) זצ"ל (נר חנוכה פ"ג אות י"ד). ויש אומרים שעליו להדליק בחדר שינה, כי זה מקום קבוע ומיוחד לו. (אג"מ (נתיב נתיב ח"ד סי' ע' אות ג), בשבט הלוי (ח"ג סי' פג) והגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק עמ' ק"ב). ודעת הגר"ש זצ"ל (שם) הדריצה להסתלק מהספק יאכל סעודה אי' של חלם בחדרו בכל יום מימי חנוכה ואז יחשבגם מקום אכילה וידליק שם). וי"א שידליקו בחלון החדר שישניו בו (אם הוא בתוך כי' אמה). (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ח). ולדעתו דבע"כ ידליקו לפי סדר דלהלן: א' בחדר אוכל. ב' בפתח שבין החדר לחדר הפנימי. ואם לאו רשאים להדליק בכל מקום אחר בבנין השיבת). ומ"מ בדיעבד אם הדליק באיזה מקום שבישיבה שרשאי להשתמש בו, יד"ח.

הדלקה בכנין הפנימי

במבנה הפנימי, אם הוא קומה אחת ויש בו פרוזדור וכמה חדרים, ידליקו בפתח של החנין, משום שהפרוזדור והחדרים נחשבים הכל כבית אחד שמדליקין בפתח הבית. (הגרני"ק והגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ג אות ט)). ואם יש בו כמה קומות תלי הדבר בשיטות אם להדליק בפתח הבנין או בחלון (עי' בזה בהד"ש מצויות לחנוכה א' - גליון ת"י). (שם).

בחור שדליק נ"ח שבבית המדרש

בחור הגר בישיבה והדליק את הנרות של בית המדרש שבישיבה, יצא ידי חובתו. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ט)).

הלך בבית הוריו

בחור הלך בימי חנוכה בישיבה, רשאי להדליק לכתחלה בישיבה גם כשדעתו ללון בביתו באותו הלילה. אלא שאם דעתו לחזור ללון בישיבה חייב להדליק בישיבה. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ט)).

הלך בבית הוריו ואוכל בבית של אחרים

בחור הבא לבית הוריו לשוב, מדליק שם אע"פ שסועד בבית אחרים, ודבריו שבת ודאי בית הוריו הן הגמור. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות ח)).
בחור החוזר לישון בביתו
אם לומד בישיבה ואוכל בישיבה במשך היום, וחוזר ללון בבית הוריו, עיקר מקום ההדלקה הוא בבית הוריו. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות יח). והגרני"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמ' שט אות ט). ומ"מ אם הדליק בישיבה יד"ח. (הגרשו"א זצ"ל (פ"ג אות ט)). ועל כן אם גר בשכונה מרוחקת, כיון שעייני שדליק בביתו יגרם לו ביטול תורה גדול רשאי להדליק בישיבה אף לכתחלה. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות יט). ועי' שבות יצחק (חנוכה עמ' ק"ב) בשם הגר"ש זצ"ל).

המתחנן בימי חנוכה

חנן שחופתו בימי חנוכה

חנן שחופתו בא' מלילות חנוכה אחר צה"כ, מדליק בבית אביו (או בישיבה), הואיל ובזמן ההדלקה עדיין לא עקר דירתו משם. (הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות יד)). ואם הוא מבין עדות המזרח שלמנהגם מדליק רק גדול הבית, בטור מלהדליק אף באותו לילה. (שם בהג' טו). וי"א שאם החופה בלילה, לצאת מכל ספק, עדיף שיעשה מעשה המוכיח בזמן ההדלקה שכבר אינו סומך על שלחן אביו, ויחל לביתו שיגור שם וידליק שם. (אור לציון (ח"ד פ"ג אות ט)).

החופה מבעוד יום

אם החופה מבעוד יום ובזמן ההדלקה כבר אינו בביתו, אם אפשר לו, ילך עם הכלה קודם סעודת השואים לבית המגורים הח"ש, ושם יאכלו סעודה קלה כדי לקבוע דירתם, ואחר מכן ידליק החתן נ"ח. (הגרשו"א זצ"ל (התשובות) כ"ה). (הגרשו"א זצ"ל (ח"ד פ"ג אות ט)). וכיון שקשה לעשות כן ידליק כשיגיע לדירתו החדשה. (הגרני"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ג אות ח) ודעתו דמותר לו לאכול סעודת החתונה אע"פ שעדיין לא קיים מצות הדלקה, משום שעשויין לו בית ואינו חייב במצות נ"ח).

חנוסע או טס בימי חנוכה

הולכי דרכים

ההולך בדרך ואין לו בית, או שעקר דירתו ועדיין לא קבע עצמו במקום אחר, אינו חייב בנר חנוכה. (ס"י (סי' תרע"ו סי' ב), אג"מ (ח"ג סי' יד אות ח), והגרשו"א זצ"ל (מנח"ש פ"ג סי' ט אות א) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני עמ' ש"ט)).

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה

הנוסע ברכבת, במטוס או בספינה (ואין מדליקים עליו בביתו), יש אומרים שמחויב מן הדין להדליק שם אם לא יבוא באותו לילה לאיזה מקום. (נראה שיש עם את ה) ומהרש"ם (ח"ד סי' קמ"א). ויש חולקים לענין הנוסע ברכבת או במטוס, כי בזמנו אין הדרך לנסוע בהם נסיעה ארוכה וע"כ אין להדליק בניסעה. (הגרש"א זצ"ל (קונטרס דברי תוכחה - דברי עמי' פט). ועי' שבות יצחק (פי"ח אות ב) בשם הגרש"א זצ"ל דמטוס גרע מאהל זרוע ואינו בית כלל. וכן דעת האור לציון (ח"ד פמ"ו אות א) לענין דלקת במטוס. אולם לענין רכבת נקט להדליק בלא ברכה. ולמעשה ידליק שם ללא ברכה. (הגרש"א זצ"ל (הליכוש פי"ג אות ג). אלא שמחמת טעמי בטיחות לא ירשו לו להדליק נרות, ע"כ ידליק נורה שמחלית (מנורת ליבון) באופן שניכר שהדליק לשם מצות נ"ח, ובלבד שיהי' בה זרם חשמל כדי ללדוק חצי שעה (כגון שיתקצו ע"פ עשרה אנשים). (הגרש"א זצ"ל (שם פמ"ו אות ג ופ"ט סוף הגה ה) וכן פסק הגרש"א זצ"ל (קרבן תשובות ח"ב סי' קג והליכוש שם הגה ה) שעמקום שאין בו דלקת ע"י נר ידליק עמי' כמ"ל. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח"ד).

להדליק במטוס וכדו' כשיגיע לביתו בעוד לילה

הא דמבאר לעיל דהנמנע במטוס וכדו' עליו להדליק נ"ח במטוס ללא ברכה (אם אין מדליקים עליו בביתו), היינו בשאינו עומד להגיע לביתו בזמן חיוב הדלקה. אבל בלא"ה עדיף שלא ידליק שם כלל אלא בביתו דיוכל להדליק אף בברכה ולצאת יד"ח בתורת ודאי.

(נראה שיש) (הגרש"א זצ"ל (פי"ד אות ג). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח"ד).

יכול להדליק בביתו על ידי שולח

כשיבדו לשלוח שליח שידליק עליו בביתו בזמן, עדיף טפי (והיינו שידליק מתחלת הלילה. ואם דרכו להדליק בבנים (כגון בחי"ל) א"צ לשלוח שליח, אלא ידליק בעצמו בעוד לילה). (הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פי"ו אות ד ופ"ט עמי' פ"א) ואור לציון (ח"ד פמ"ו אות ג). ובנוגע שלא יוכל בעל הבית להגיע ללא לביתו בעוד לילה, יש לזון לצד ששטוס אנו בית האם צריך להדליק בביתו ע"י שליח, כיון שהיה בינו קבוע הויא דברכו לחזור לשם, או דלמא כיון שאין סופו להגיע בזמן אינו חייב להדליק שם כלל. אבל לצד ששטוס דינו בביתו להדליק במטוס. וי"א לפי עד הראשון י"ל דבב"ב אינו מחויב לשלוח שליח אלא דאע"כ אם ששלחה מנה, דלא גרע מאילו, אשתו היתה מדליקה עליו שם שיוצא ד"ח. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח"ד).

יוצא מביתו לפני זמן החיוב

אם יוצא מביתו לפני השקיעה ויהיה בדרך בזמן ההדלקה, ידליק ע"י שליח בזמן או בעצמו מפלג המנחה. (הגרש"א זצ"ל (נר תוכה עמי' סט).

יוצא מביתו מיד אחר זמן החיוב

באופן שעדיין לא נסע אלא שעומד לנסוע או לטוס, וצריך לצאת מביתו אחר חלות זמן החיוב, ידליק בביתו הקבוע לו, ומועיל אף יצטרך לצאת מיד אחר ההדלקה. (הש"ס הלוי ח"ב סי' קמ"א) ואפילו אם יגיע לחי"ל בעוד לילה שיכול להדליק שם מ"מ ידליק בביתו לפני יציאתו. (ש"ס הלוי ח"ב סי' קמ"א). ואם אינו יכול ע"י עצמו ישלח שליח.

יוצא מביתו כשרו אף מלון

אם אינו יוצא מביתו הקבוע אלא יוצא מבית שכרו לכמה ימים וצריך לעזוב מיד בלילה (משום שנגמרה השכירות), אין זה נחשב ביתו ואינו יכול להדליק שם. ואם יש לו וכות שיהיו שם כדי להדליק נ"ח, ידליק שם. (הגרש"א זצ"ל (הליכוש פי"ד הגה ה) 65). ואם התארח בבית של חברו ודינו כאסמאך, ועתה (מתחלת זמן החיוב) עומד לצאת משם, מבורר לעיל דדעת הגרש"א זצ"ל (שם) דכיוול הדליק שם. ויש חולקים וס"ל דבב"ב אינו יכול להדליק בבית חברו אלא צריך להדליק בביתו הקבוע, וע"כ בני"ד עליו להדליק במטוס או במקום שהוא ס"ל שם).

מדליקים בביתו

אם אשתו או א' ממנה הבית מדליקים עליו בביתו, יוצא יד"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, וא"צ שוב להשתתף אפילו בפרסו. (שו"ע (סי' תרע"ג ע"א) ומ"ב (סי' ט). וי"א דדוקא כשהוא יודע בבירור שאשתו מדליקה עליו, אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך. ועל כן מן שם ידוע שהדליק עליו וכל באותו לילה לביתו ומצא שהדליק עליו, צריך להדליק, דכיון שלא ידע מתחלה מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, וממילא חלה עליו תקנת חכמים, ומ"מ ידליק בלא ברכה (ואין מוחין ביד הנוהג לברך). (ה"א סי' ע"ג) ומ"ב (סי' ט) וס"ל (סי' ט) וטוב יותר להדל לשמוע הברכות ממי אחר (ויכין) לצאת בהן ויענה אמן וידליק נרותיו, או יראה לשער להדליק נרותיו ולברך עליהן זמן מה קודם שמדלקת אשתו בביתו, דהיינו שהיא מדלקת אחר מעריב כמנהג העולם והוא ידליק קודם מעריב. (מ"ב (סי' ט) וס"ל). וכל זה לבני אשכנז. ולבני ספרד לא מועיל כוונה שלא לצאת ע"י הדלקת אשתו וע"כ אין עליו להדליק בעצמו. (עי' בב"י (שם)).

נמצא במקום שאין ישראל

י"א שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. (שו"ע (סי' תרע"ג ע"ד). כי חייב לראות הנרות. (מ"ב (סי' ט) וס"ל). ומ"מ אין לברך על ההדלקה. ואם אומר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו לדעת המ"ב יכול לברך. (מ"ב (סי' ט) וס"ל).

השוהה באהל

השוהה באהל וכדומה בימי חנוכה, אע"פ שהוא מקום שאינו חייב במזוזה, חייב בני"ח. (הגרש"א זצ"ל (נחשט עמי' טה). וי"א דדוקא אם הוא רחב שבעה על שבעה טפחים מדליק בברכה, ובחוט שני ע"מ טה). וי"א דדוקא אם הוא רחב שבעה על שבעה טפחים מדליק בברכה, ובחוט שני ע"מ טה. וע"כ יש להדליק ללא ברכה. (מנח"ש (תני' סי' נח אות א). שו"מ דדעת הגרש"א זצ"ל (שבות יצחק פי"ח עמי' כ) שאהל שאין בו ד"יד אמות לא יברך על הדלקה. והארכנו בזה ב"ד בשמעתא עמיקתא גליון ח"ד).

הדלקה בבית חנוכה

הדלקה בכה"ג

מדליקין נ"ח ומנכרים עליהן בבית חנוכה, משום פרסומי ניסא. (שו"ע (סי' תרע"ג ע"ד).)

יש להדליק נ"ח בברכה אף במנין חצרות הקטוע בימים אלו מחמת גיף הקורונה. (פנלע"ד כי קיימים שתי טעמי התקנה שכת' ה"י (א"ח"ס סי' תרע"א). וכן פסק הגר"י וזילברשטיין שליט"א (במכתב)).

ברכה על הדלקה

צריך לברך על הדלקה בבית חנוכה. (שו"ע (שם) ומ"ב (סי' מה). ואף אם הדליק בביתו מברך בני"ח (סי' מה). ואם חייב להדליק בביתו י"א שחור ומברך כשמדליק בבית חנוכה (שערית (סי' יא) בשם המחז"ב בשם זרע אמת (סי' צ"ג), וכן פסק הצ"ח (ח"ב סי' סט). ואפשר שכן דעת האג"מ (ח"ב סי' צ"ג), אלא שדבריו שם הם נגד השערית המובא להלכה במ"ב (סי' מה). וי"א שאינו חוזר לברך שהחיינו אלא אם כן יש מהשומעים שעדיין לא הדליקו בביתם. (בן איש חי (פרי ושב) אות י"א ובספרו מהבבא"א וכו"ה (אות ע"ה) כי י"ל הדורז אמת הני"ל איירי בכה"ג. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי' שד) והאור לציון (ח"ד פמ"ב אות טו). וי"א שבכל אופן אינו חוזר לברך בברכה שהחיינו. (הגרש"א זצ"ל (פנ"י חנוכה פי"ח עמי' קכ"ב) מפני שהמ"ב (סי' מה) השיטת דין של השערית). ומסתבר כדעה הנשנית.

מקום חנוכה

מניחם בכותל דרום או על השולחן שעומד אצל כותל דרום זכר למנורה שמקומה במקדש בדרום. (שו"ע (שם) ומ"ב (סי' ט). ובמקום שמתפללין לצפון (בדרום אר"י) או לדרום (בצפון אר"י) י"א שמניחין אותם בכותל דרום לפי רוחות העולם. (הגר"ש זצ"ל (בב"ב) (הובא במשנת יוסף הל' ביה"ב סי' מא אות ט). וי"א שמונה העולם הלינים ונמ"ד בכותל ימיני של בכה"ג. (הגר"ש זצ"ל (נר תוכה פי"ח הגה כז)).

גובה הנרות

המנהג שהמנורה במקום גבוה ואפילו יותר מ' טפחים. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"כ)).

לאיזה צד מסדר הנרות

מסדרן ממזרח למערב. (שו"ע (שם)). כעין מנורת המקדש שהנרות היו מסודרות במקדש בין מזרח למערב. והמדליק עומד אחוריו לדרום ומניח לצפון ומתחיל למימנו שהוא הדר המסודר לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאל ומונה למימנו. (מ"ב (סי' מב-מג) אלא ד"א דאף דהמנורה היתה עומדת בדרום, מ"מ נרותיה היו מסודרות מצפון לדרום. וממילא יד"ה נרות חנוכה יש לסדר באופן הזה, ויש מקומות שנהגו כן ואין למרות בהם דיש להם על מה לסלמן. (מ"ב (סי' מג). לבני ספרד נוהגים להניח הנרות צמוד לכותל דרום והמדליק עומד אחוריו לצפון ומניח לדרום, ומדליק דרך ימין ממזרח למערב. (מ"ב (סי' תרע"ג אות ט)).

שאר חרדי הבית חנוכה

בית חנוכה שיש בו כמה חדרים שמתפללים בהם יש להדליק בכל החדרים שמתפללים בהם בברכה. (הגר"ש זצ"ל (נר תוכה פי"ז אות ג). ומניחים שמתקיימים (באותו חדר) זה אחר זה, אם רוצים יכולים להדליק שוב נ"ח, ומ"מ לא יברכו על ההדלקה. (ש"ס הלוי ח"ב סי' קמ"א) והגר"ש זצ"ל (אשרי האש פל"ו אות ג).

זמן ההדלקה

והזמן להדליק בבכה"ג בין מנחה למערב. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ד). ואפילו אם אין מנין באותו זמן י"א שיכול להדליק בברכה, דמ"מ איכא פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לבה"ג ורואים הנרות. (ש"ע (שם אות מ) בדעת המ"א). וי"א דבענין דוקא ישוה עשרה לבטל הדלקה. וע"כ ימתניו עד שיתקצו ע"פ עשרה אנשים. ואם השעה דחוקה אין לבטל ההדלקה אלא ידליק בלא ברכה. (מור וקציעה הובא בשו"ת). ומ"מ המדליק בברכה יש לו על מ"ל לסמן. ואם נקל להשיג מנין בשעת ברכה מה טוב. (ביאור הלכה (שם ד"ה ויש נהגין)).

מתפללין מעריב מאוחר

אם הם אין מתקיימות בבית חנוכה תפלות מנחה וערבית בזמן, אלא מתפללין ערבית בשעה מאוחרת, ידליקו הנרות כשהגיע הזמן, ואפילו אם הצבור מועט, ודוקק שיהיו הנרות גדולים כדי שידלקו עד שיתאספו הצבור לתפלה. (הגרש"א זצ"ל (הליכוש פי"ו אות ג). וי"א שעליהם להדליק סמוך לתפלת מעריב. (הגר"ש זצ"ל (מבית לוי ח"א עמי' ט)).

זמן ההדלקה בערש

יש נוהגים להדליק בערב שבת קודם מנחה. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ד). ויש נוהגים אף בערב שבת להדליק בבכה"ג בין מנחה למערב בשעה שהעולם מתחיל להתקבץ ויש פרסומי ניסא. אך אין העולם מתאחר לבוא וטרם שיבוא מנין לבה"ג יתקדש היום, לא ימתין כלל, אלא יברך וידליק מיד אפילו קודם מנחה, ש"מ"ש מ' משום פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לבה"ג ורואים הנרות. (מ"ב (שם) סי' ס).

זמן ההדלקה במוצאי

במוצאי מדליקין בבית חנוכה אחר מעריב קודם עלינו. (נ"ח אר"י (גרמ"ס חדש סבל) והגר"ש זצ"ל (נר תוכה פי"ח הגה ה)).

לחזור להדליק בשחרית

בשחרית בבוקר נוהגים להדליק שוב נרות חנוכה שבכה"ג בלא ברכה עד אחר התפלה. (נ"ח אר"י (גרמ"ס חדש סבל)).

אבל בהדלקת הנרות

לכתחלה מן השתחיל להדליק נ"ח עליו לחודש על אביו ואמו ושלישי על שאר קרובים) להדליק נ"ח בבית חנוכה מן הראשון משום ברכת שהחיינו שמברכים או ויכרך שעת שמחה היא לצבור ואין כדאי שאבל ידליק (אבל בביתו יכול לברך שהחיינו). אבל בשאר לילות של חנוכה שאין מברכים שהחיינו יכול האבל להדליק נ"ח. (מ"ב (סי' ט) וס"ל (סי' ט) וס"ל).

קטן בהדלקת הנרות

לכתחלה אין לקטן אף שהגיע לחינוך בבית חנוכה. (עי' במנח"י (ח"ב סי' סה אות א)).

לחקק להדלקה לכמה אנשים

לכתחלה מן השתחיל להדליק נ"ח עליו לגמור ההדלקה. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ב) וס"ל (סי' ט) וס"ל). ויש צורך למהר להתפלה לאחר שברך השי"ע והדליק אחד מהן, ויכול השמש להדליק הקשארים, והשי"ע יתפלל. (מ"ב (סי' ט) וס"ל).

לצאת יד"ח בהדלקה שבכה"ג

אין אדם יוצא מביתו של בכה"ג, וצריך לחזור ולהדליק בביתו. (מ"ב (סי' ט) וס"ל).

להניח שמן מלילה

אף בנרות בכה"ג אין משתמשין לאורן אף תשמישי קדושה, דהיינו אם ירצה להתפלל מעריב אצלם כ"ז שלא לדקן חצי שעה אסור. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ב)).

למלא הנרות ממקום למקום

אפילו בנרות חנוכה שמדליקין בבכה"ג, נכון לזוהר לכתחלה שלא לטלטלן ממקומן עד שיעור חצי שעה. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ב)).

אספות אנשים

אין מברכין על הדלקת נ"ח באספות וכדו', כי הברכה שבבית חנוכה היא עצמה אינה מעיקר התקנה, הבו דלא לוסף עליה. (הגרש"א זצ"ל (הליכוש פי"ז אות ד)).

מותר השמן והפתילות

נותר השמן מלילה הקודם

בלילה הקודם אם נותר שמן מהלילה הקודם יכול להשתמש בו למצות הדלקה. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ב)). ואפילו שמן שביום הקודם הודלק בו הנר המחויב (נר הראשון) מותר להדליק בו נר של החדר. (משמעות סתימת הפוסקים. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (פסקי שמועות עמי' קל"ד)).

הנותר כיום השמניני

הנותר ביום השמניני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, נאסר בהנאה, שהרי הוקצה למצותו. (שו"ע (סי' תרע"ג ע"ד). וכ"ז כשנתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר, שהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו, אבל אם נתן הרבה שמן בנר ונותר, מותר להשתמש בו לתחלה, אלא שיש מוסקים ששונרים שאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא שהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור. (מ"ב (סי' תרע"ג ע"ב)).

שריפת שמן הנותר

הנותר ביום השמניני מן השמן הנאסר בהנאה (עי' לעיל), עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו. (שו"ע (סי' תרע"ג ע"ד). ואם אינו יכול לשורפו אפשר לשפכו במקום שילך לאיבוד כגון בליוור. (הגרש"א זצ"ל (מנין תוכה עמי' קמ"ח) ומ"מ דענו דעדיף לשורפו כשם שעשו בנרות של בית המקדש).

להניח השמן הנותר לשנה הבא

להניח השמן שאסר לשנה הבאה לנ"ח, אסור, כי חוששים לתקלה. ואפילו להניחו בכלל מאוס שודאי לא יבוא לאלכו ג"כ אסור כי חוששים שמא יבוא להדליק ולהנות הימנו. (מ"ב (סי' ט) וס"ל).

עירב הנותר בשמן אחר

אם נכבה הנר תוך השיעור והוסיף עליו הרבה שמן יותר מהשיעור, ודלק כשיעור חצי שעה ונותר, לכ"ע אסור להנות מהן (פרט לצורך הדלקת נ"ח), דבדאי יש בזה מן השמן של התבול האסור, אם לא שיועד שבשמן שהוסיף על האתמול היה סי' כנגד המעט הראשון.

הנותר מבקבוק השמן

אם לקח בקבוק של שמן לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו, לכ"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שברך חנוכה. (ביאור הלכה (סי' תרע"ג ע"ב) הוציא).

הקצאה במערת

אם נתן שמן לשיעור הדלקת חצי שעה, ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה ביונתית), צ"ע אם מותר להסתמק ממנו, כי אפשר שמחמת שהוא הקצה אותו מדעתו אף שבעות עשה כן נאסר. (ביאור הלכה (סי' תרע"ג ע"ב) לשעור).

נתערב בשמן אחר

אם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, אין להוסיף עליו כדי לבטלו. (שו"ע (שם) ע"ד).

התנה על השמן

התנה על השמן שם איכה בתוך חצי שעה ישתמש בנשאר לצרכי חולין, אין תנאו מועיל, ונשאר השמן באיסורו. (הגרש"א זצ"ל (הליכוש פי"ו אות ט)). ולענין דין השמן אחר שדלק חצי שעה, ע"י בשמעתא עמיקתא גליון ת"י בדיני שיעור הנרות.

שיירי פתילה

שיירי פתילה שנשארו מני"ח אין לזרקם לאשפה כמות שהם, דכיון ששימשו למצוה אין לבזותם אלא ישרפם. (ח"י"א (כלל קנ"ד אות לא)). או יעטפם ויזרקם. (עי' בשו"ע (סי' כא) ובמ"ב (שם) וכן פסק הגר"ש זצ"ל (נר תוכה פי"ז אות ט)).

חזכרת על הניסים בתפלה

אמירתו בתפלה

כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואף במוסף של שבת ור"ח (ואם אמר על הניסים בעבודה והשלים תפלתו, אי"צ לחזור, כי אינו הפסיק מה שאמר חוץ למקומו). (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א-ב ושע"ש אות ה).

ניסח אמירתו

יאמר ועל הניסים בו"יו. בכשעמדה עליהם יש לדלוף תיבת עליהם דהא אח"כ אומר על עמך ישראל אח"כ אומר ועל עמך ישראל. (מ"ב סי' א). ל"ל להשיכים תורתך ולא יאמר מתורתך במי"ם. צ"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות. (מ"ב סי' ח). וי"א שאין אומרים: כשם שעשית וכו', אלא מסיים: ועשית עמכם ניסים וגבורות בימים ההם בעת האות, וי"א שאומרים אותו. (שו"ע סי' ג). ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבדי. (מ"ב סי' ט).

ערב חנוכה שחל בשבת

מי שהדליק נ"ח קודם מנחה (ע"י לעיל בדני ערב שבת) בערב חנוכה, אע"פ שבירך על הדלקה ששעה ניסים לאבותינו כו', מי"מ אינו אומר על הניסים בתפלת מנחה. (הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פי"מ אות ה) והגר"ש זצ"ל (חוס שני חנוכה ע"מ שפ)). ויש מי שאומר שיש לאומרו. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ה)).

שבת לאומרו בתפלה

אם לא אמר על הניסים בתפלה, אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א). ואם לא הזכירו כלל יאמר דרך בקשה אחר גמר התפלה קודם יהיו לרצון: "הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו'". (מ"ב סי' ט).

לדלוף ע"מ להספיק קדושה עם הצבור

אין לדלוף אמירת על הניסים, כדי לומר קדושה עם הציבור (אע"פ שאין אמירתו מעכבת). (ש"י ח"ו"מ מילואים סי' יא) ואור לציון (ח"ד פמ"ח אות א).

טעה והזכיר על הניסים בתפלה כמוצאי חנוכה

טעה ואמר בתפלת י"ח במוצאי חנוכה "על הניסים", דעת השו"ע (סי' ק"ח סעי' ג) שאפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשך כדרכו. אולם דעת המ"ב (סי' ק"ח) שיפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אח"כ כבר סיים הברכה דבכה"ג ממשך להתפלל כדרכו.

חזכרת על הניסים כברכה אחרונה

אמירתו ככה"מ וברכת מעין שלש

כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבהמ"ז בברכת הארץ. (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א-ב ושע"ש אות ב). אולם בברכה מעין שלש אין מוזכרין אותו. (מ"ב סי' ט).

שבת לאומרו

אם לא אמרו בבהמ"ז, אין מחזירין אותו. (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א). מיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א). ואם לא אמרו כלל ששמגיע להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו'. (רמ"א סי' תרפ"ט סעי' א).

בסעודה שלישיית של ערב חנוכה

אם אכל סעודה שלישיית בשבת ערב חנוכה, והמשיך סעודתו עד הלילה, אינו מוזכר של חנוכה רק של שבת לבד. (מ"ב סי' ק"ח סעי' ג) וע"י בבא"יה (ד"ה מבי"מ) דמי"מ אם שבת להזכיר רצה ונזכר קודם שפתח בסעודה והמטיב אין מברך שיתנו שבתות למנוחה כו', משום דיש חולקים על האי דנ"א וס"ב"ל. נמשכה סעודתו למוצאי חנוכה

מי ששעה ביום אחרון של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד הלילה, י"א שאם אכל כזית פת לפני השקיעה אף שהמשיך לאכול מששכיה יזכיר על הניסים. (שו"ע סי' ק"ח סעי' ג) ורמ"א (סי' תרפ"ט סעי' ג). מיהו אם התפלל מעריב קודם ברהמ"ז שוב אינו מוזכר. (מ"ב סי' ק"ח סעי' ג). ועיי"ש בסי' תרפ"ט סעי' ט דמי"מ לכתחלה לא יתפלל מעריב לפני בהמ"ז כדי שיוכל להזכיר על הניסים. וי"א שאין עליו להזכיר על הניסים בכל אופן. (כה"ח סי' ק"ח אות ג) והעיקר כדעה ראשונה. (מ"ב סי' ט) ואור לציון (ח"ד פמ"ח אות א).

טעה והזכיר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה

אם אמר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה, אפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשך כדרכו. וכן עיקר לבני ספרד. (ע"י שו"ע סי' ק"ח סעי' ג). וכן פסק האור לציון (ח"ד פמ"ח סוף הגה ג). וי"א שלכתחלה יפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אלא שאם כבר סיים הברכה ממשך כדרכו. (ע"י מ"ב סי' ק"ח) ובקצת השלחן (סי' מו סי' כה).

שבת חנוכה שחלה ברי"ח

בשבת חנוכה שחלה בראש חודש, מלבד על הניסים צריך להזכיר רצה והחליצנו ואח"כ יעלה ויבא. טעה והזכיר יעלה ויבא ואח"כ רצה והחליצנו יצא ידי חובתו. (מ"ב סי' ק"ח סעי' ג) ואפילו אם לא התחיל ברכת בונה ירושלים, אי"צ לחזור לומר יעלה ויבא ע"מ לומר כסדרם. (הגר"ש קלוגר (שנות חיים סי' קפח). וכן נר' קצת מהמ"ב (סי' ק"ח סעי' כט)). ויש מפורקי ספרד הסוברים שצריך לכתחילה לומר שנית יעלה ויבא אחר רצה והחליצנו כ"ז שלא חתם הברכה. (רב פעלים (אור"ח סי' ב) וע"י משי"כ בזה ש"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג).

הלל

אמירת הלל

כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל. (שו"ע סי' תרפ"ט סעי' א). ואחר ההלל אומרים חצי קד"ש. (מ"ב סי' א) וכה"ח (אות ה).

לא גמר את ההלל

אם דילג אפילו אות א' יחזור לתחילת אותו פסוק שבו דילג. (מ"ב סי' תפ"ט סעי' ב) וע"י בשע"ש סי' תפ"ח (שם אות ב) שבהלל ד"ה אם דילג פחות מפי' שלם אי"צ לחזור). ואם אינו נזכר באיזה פס' דילג, יחזור לתחילת המזמור שבו מסתפק. (ע"י מ"ב סי' תכ"ב סעי' ב) וביאור הלכה (ד"ה למקום). ואם נזכר אחר שסיים את כל ההלל עם הברכות חוזר לראש ההלל עם הברכות. (כן יוצא מהמ"ב (סי' תכ"ב סעי' ב) והשע"ש (שם) פרט לרי"ח שהקל שא"צ לחזור ולברך). ואם אמר חצי הלל כמו בראש חודש, והיינו שדילג "לא לנו" ו"ואהבתי" י"א שיחזור ויאמר הלל שלם בלי ברכות. (שם הל"ו ח"ו סי' ט).

ניסים באמירת הלל

ניסים אינן חייבות לומר הלל בחנוכה. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ה)). ויש מפורקי ספרד שנקטו שעתה לאומרו ללא ברכה. (אור לציון (ח"ד פמ"ח אות א) וע"י בשמעתא עמיקתא רפ"ז).

אבל באמירת הלל

האבל תוך שבעה אינו אומר הלל. (מ"ב סי' תרפ"ט סעי' א). ודעת פוסקי ספרד שהאבל אומר הלל (כה"ח סי' ק"א אות א) וסי' תרפ"ט אות ד).

המתפללים בבית אבל

אין אומרים הלל בבית האבל בחנוכה, אבל על המתפללים לאמרו אח"כ בביתם. (מ"ב סי' ק"א סעי' ג). והמנהג אצל בני אשכנז שהאבלים יוצאים מהחדר בו מתפללים והצבור אומר הלל, אח"כ המתפללים בבית הנפט שאלו לא אומרים אותו בכל אופן. (גשה"ח (ח"א פי"ב אות ג סי' ו-ז). ודעת פוסקי בני ברק לאומרו בכל אופן (ואף האבל ואמרו). (כה"ח סי' תרפ"ט אות ד).

שאר דיני התפלה

אמירת תחנון, צדקתך, למנצח וצדוק הדין

כל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון, צדקתך, צדק, למנצח וצדוק הדין. והי"ה בערב חנוכה במנחה. (רמ"א סי' תרפ"ט סעי' א) וכה"ח (שם אות ה).

א-ל ארך אפים ויה"ר אחר קרה"ת

אין אומרים א-ל ארך אפים בבי' וה' בחנוכה, ויה"ר אחר ס"ת. (מ"ב סי' ק"ח סעי' א) וכה"ח (אות ה).

ויתן לך כמצי"ש

אין אומרים "ויתן לך" בבהכ"נ במוצ"ש חנוכה, אלא כל א' אומרו ביחודות ביתו אחר ההדלקה. (נ"ה ארי"י (למהר"מ סי' ט)).

אכל להיות ש"ן

מתפלל האבל (מ"ב חודש על אביו ואמו ושלישי על שאר קרובים) בחנוכה לפני העמוד מנחה ומעריב. (מ"ב סי' תרפ"ט סעי' א) ושע"ש (אות ה). אבל בשחרית אין מתפלל מפני אמירת הלל. (מ"ב סי' תרפ"ט סעי' א). וע"י בסי' תפ"א סי' ט' שכתב שיוכל להתפלל שחרית אלא שאחר יאמר הלל. וע"י כה"ח (סי' תפ"א אות ט). וי"א שאינו מתפלל אף תפלת מנחה ומעריב. (נ"ה האג"מ (רבנות אפרים ח"א סי' תמ"ג) וע"י בספר דברי סופרים (פני"ז אות נה) השיטות בזה).

הספד ותענית

הספד

אין מספידין בימי חנוכה אלא לחכם בפניו. (שו"ע סי' תרע"ג סעי' ג) וע"י בשע"ש (סי' תכ אות א) וסי' תקנ"ו אות ד) שאין דין ת"ח בומניו. וע"י בשר החיים (ח"א פי"ז אות ה). ולפני חנוכה או אחריו מותר. (מ"ב סי' תרפ"ט סעי' א) ושע"ש (שם אות א-ב) שנהגו אף בומניו להספיד ת"ח בחנוכה ובפורים אבל לא בחו"מ. (יש מי שמוחרי ביום לפני חנוכה (כ"ד כסלו)). (מ"ב סי' תרע"ט סעי' ב). ומ"מ בליל כ"ד בכסלו יש להקל. (הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פי"מ אות ג)).

הליכה לבית הקברות

יש נוהגים להמנע מללכת לבית הקברות ביום היארצייט החל בחנוכה. (כה"ח סי' תרע"א אות ג). והמנהג ללכת ביום היארצייט ואפילו ביום השבעה ביום השלושים (אלא שלא אומרים השכבה רק מזמורי תהלים לע"נ (קדוש)). (נ"ה ח"א פי"ז אות ה), והגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש חנוכה פי"ז הגה 31) והגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פי"מ אות ג).

תענית ביום היארצייט או תענית חלום

בימי חנוכה אין מתענין יום שמת בו אב וכן תענית חלום. (רמ"א סי' תרע"ג סעי' ג). ואם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או ת"ח צריך למיתב תענית לתעניתה אחר חנוכה. (מ"ב סי' ק"ח סעי' א). אמנם לפני או אחרי חנוכה מותר, אלא שלכתחלה לפני חנוכה יש להחמיר. חוץ מהנהגים להתענות לפני חנוכה תמורת התענית של ערב ר"ח טבת שלא ישנו ממנהגם. (מ"ב סי' תרפ"ט סעי' א).

תענית ביום החופה

אין מתענין בחנוכה, וע"כ חתן ביום חופתו אינו צם. (רמ"א סי' תקע"א).

פעודת מצוה ומנהגי המאכלים

ריבוי סעודות בחנוכה

ריבוי הסעודות שמברכים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה. (שו"ע סי' ט) (שם סי' ט). וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היתה חנוכה המנובת. ונראה לומר אמירות ותשבחות בסעודות שמברכים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. (רמ"א סי' ט).

אכל להשתתף בסעודת חנוכה

יש אומרים שאין האבל רשאי לילך לסעודה הנעשית לכבוד חנוכה. (אג"מ ח"ג סי' קס"א). ויש מקילים אם אין מזמרים שם אלא מעניני היום. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ב) והגה 33).

אכילה מאכלי חלב

י"א שיש לאכול מאכלי חלב בחנוכה, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב. (מ"ב סי' ט).

מאכלים מטוגנים בשמן

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים וזכר לנס, ואין לזלזל בשום מנהג. (מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות) שנים ירושלים תשי"ה הובא בספר מנהגי ישראל תורה סי' תרע"א אות ה).

סופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצויות מותר לאכול אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מ"זונו"ת. (נ"ה ח"ד ב"ש הגר"ש זצ"ל, כי מרשעים טעם השמן והוי כהכב"כ, וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג) ויש להזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה כמבואר בביאור הלכה (סי' סס"ד ד"ה וכו') ודעי"ב אם קבע עליהן מברך מעין שלש כמ"ש המ"ב (שם סי' ע"ה), וע"י בחו"מ (סי' כו סי' ב-ג) ולרווחא דמלתא יתנתכם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכוזית. (ע"י בחו"מ (סי' כו סי' ה) הויצ"א).

לכתי הסופגניות הבאים בתוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח. (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות ה), ועיי"ש דהיינו כי סתמא יש כונה לאכול גם לשם שבעיה).

ברכה על האבקה סוכר שעל הסופגניות

אבקה סוכר שנותנים על גבי הסופגניה, טפלה לסופגניה ונפטרת בברכתה. ואם לא היה לו אבקה סוכר בשעה שבירך על הסופגניה, אם היתה דעתו עליה בשעת הברכה נפטרת. ואם לא היתה דעתו עליה ואח"כ הביאו לו, אם האבקה ניכרת על הסופגניה מברך עליה. אבל אם היא נבלעה בתוך הסופגניה ואינה ניכרת י"א דלא מברך עליה ע"י דברי הגר"ש זצ"ל בחו"ש (ח"ב ע"מ ש"ט). וי"א דיש לברך שהכל על דבר אחר ולפוטרה. (ע"י דברי הגרשו"א זצ"ל בש"ש"כ (פ"ד הגה סו' ובתיקונים ומילואים פמ"ח הגה קטו) וע"י עוד בשמעתא עמיקתא גליון ל"ט).

לטגן סופגניות בשמן הקדוש בקדושת ישיבועית

לכתחלה אין לטגן סופגניות בשמן של שביעית, כיון שחלק גדול מהשמן נורק לאחר הטיוג, ובמקום הצורך יש להקל כי סוף השמן בא לתת טעם. (הגרשו"א זצ"ל (משנת הגר"ש ע"מ פ"א). והגר"ש זצ"ל (חוס שני שביעית ע"מ ר"ג) מסתפק בזה).

הנחת הסופגניות על מיהם שעל גבי האש בשבת

מותר לחמם סופגניות סמוך לאש בשבת, אף אם יש בהם מילוי או שהם מצופות בשוקולד וכדו' (אם כל מרכיביה מבושלים מער"ש). (הגרשו"א זצ"ל (הלכ"ש פי"ז אות א)). ואם יש בהם כמות גדולה של מילוי נוזלי, יש מחמירים שלא להניחם סמוך לאש (במקום שיכול המילוי להגיע לחום שהיד סולדת בו, אף שהמילוי מבושל מער"ש). (הגר"ש זצ"ל (מאור השבת ח"ב סי' חגה ק"ב). ודעת הגרשו"א זצ"ל (שם) לאסור אח"כ יש בה רק שכבה דקה הנמרת על הפת. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ד).

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמענתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל: *6761 *יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

הגליון נתרם בעילום שם להצלת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503 שמענתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il & amikta571@gmail.com

אוסף גיליונות | שמענתא עמיקתא

הרה"ג אהרון שזורצר - בדין הדלקת נרות במקדש

א. הנה הבית יוסף בסי' תרע כתב וז"ל: ואיכא למידק למה קבעו שמונה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחד ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה ראשון, אי נמי שבליילה ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכו' עכ"ל.

ב. והנה יל"ע לת"י הראשון שחילקו השמן ונתנו רק שמינית הרי יש דין שצריך ליתן במנורה חצי לוג שזהו שיעור השמן הנצרך כמבואר בגמרא במנחות דף פט. חצי לוג לכל נר מנא הוי מילי דתנו רבנן מערב עד בוקר תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר וכו'. ושיערו חכמים חצי לוג ע"ש והנה בתורא"ש בשבת דף כא: ד"ה ונעשה נס יש את שאלת הבית יוסף ושלושת התירוצים. והוסיף בתורא"ש בתירוץ שחילקו את השמן לשמונה וז"ל ואע"ג דאמרי' התם תן לה כמדתה היינו היכא דאפשר עכ"ל.

(ע"ע מה שכתבו לדון בעיקר דברי בתורא"ש שתן לה כמדתה הוי רק לכתחילה שיתכן שזה תלוי במה שנחלקו בגמ' במנחות שם איך שערו חכמים חצי לוג מלמעלה למטה דהיינו ששמו בתחילה הרבה שמן משום שאין עניות במקום עשירות או מלמטה למעלה ששמו קצת שמן והוסיפו אח"כ משום שהתורה חסה על ממונם של ישראל. והנה למ"ד ממטה למעלה מבואר שלא היה שיעור הנצרך בשעת הדלקה. אמנם החזו"א ס' ל ס"ק ז כתב לפרש שהניחו פתילות דקות שבהם היה שיעור בפחות מחצי לוג).

רק שעדיין צ"ב מדוע חילקו השמן הרי אם סומכים על הנס יכולים ליתן כל השמן ולקיים את הלכתחילה דתן לה כמדתה ומדוע לת"י הראשון לא ניחא לפרש שנתנו כל השמן כבר ביום הראשון וניכר הנס ע"י שלא דלק ונחסר השמן.

ג. ויתכן לפרש בזה ע"פ דברי המהרש"א בחולין דף נה. שכתב לפרש שהדליקו את הנרות בשברי כלי חרס דאל"כ אז השמן יטמא ע"י המנורה שהיתה טמאה וע"כ הדליקו בתוך שברי כלי חרס שאינם נחשבים כלי אם אינם יכולים לקבל חצי לוג ולכן היה נס כבר ביום הראשון שנתנו פחות מכשיעור שהרי לא היה מקום בשברי כלי חרס לקבל חצי לוג ע"ש. וא"כ לפי"ז ניחא שהוצרכו לחלק השמן ולא לקיים את הלכתחילה של תן לה כמידתה.

והת"י השני חולק וסובר שהמנורה היתה טהורה או שעשו מנורה אחרת וכל החסרון היה שלא היה שמן טהור ולכן הת"י השני מפרש שהניחו כל השמן בנרות.

ד. באופן אחר יש לפרש שהת"י הראשון לא ניחא ששמו כל השמן בנר משום הדין שנר שכבה נידשן השמן נידשה הפתילה. וצריך ליתן שמן אחר דעי' בגמ' מנחות פח: אמר ר' יוחנן אמר רבי נר שכבתה נידשן השמן נידשה הפתילה כיצד עושה מיטיבה ונותן בה שמן ומדליקה ע"ש.

וע"ע מש"כ הפנ"י בשבת דף כא: בהסבר מ"ד פוחת והולך וז"ל וטעמא דמ"ד פוחת והולך כנגד ימים הנכנסים היינו משום דודאי אם היה הנס ניכר בנרות המנורה היה ראוי להיות מוסיף והולך אלא דלפי האמת לא כך היה שהרי היה צריך להיטיב הנרות בכל יום ולהסיר השמן והפתילה הישנה כדאיתא במנחות שאפילו בנר שכבה קי"ל נדשן שמן ונדשן הפתילה. נמצא דלפ"ז עיקר הנס לא נעשה אלא בפך שבליילה הראשון לא הורק ממנו אלא חלק שמינית וכו' ע"ש. וא"כ צ"ע להך ת"י שנתנו כל השמן מדוע אין חסרון של נדשן השמן.

ה. ועי' מש"כ השפת אמת לתרץ במנחות דף פח: בד"ה נר שכבתה מדשן פתילה וז"ל אך באמת יש לומר דדוקא נר שכי בתה מדשן השמן אבל כשהיה דולק היה נשאר דולק כך כל שמונת ימים. וכן כתב בספר זית רענן על הילקוט דכשהיה דולק היה אסור לכבות וכו' ע"ש. והיינו שהיה דולק כל שמונת ימים בלי כיבוי והדלקה וז"ל הזית רענן בפרשת בהעלותך וז"ל: לפני ד' תמיד וכו' ומשמע מכאן שאסור לכבות הנרות ובה מיושב מה שהקשה הבית יוסף שהרי הנס של חנוכה לא היה אלא ז' ימים שהרי היה בו להדליק יום א' ולמה קבעו ח' ימי חנוכה. ולפי מ"ש אתי שפיר שהיה בו חצי לוג שמן לכל נר דהיינו להדליק לילה אחד ולמחרת דלקו עוד והיה אסורין לכבות אותם והיו דולקין ח' ימים וח' לילות נמצא שהיה הנס ח' ימים עכ"ל.

ו. ועי' בספר מקראי קודש לגאון ר' צבי פסח זצ"ל חנוכה סי' ח' הקשה בדברי הזית רענן איך יתכן שדלקו הנרות ח' ימים הרי יש דין הדלקה והטבת הנרות כל ערב בין הערביים. ועוד הביא במקראי קודש שכעין קושיא זו שאל הגר"ח סלובייצקי זצ"ל את האדמו"ר האמרי האמת מגור (הובא במכ"ע הבאר שנה ח' סי' כה) בדברי המדרש תנחומא פ' תצוה אות ג' א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבה"מ ומעשה נסים היה במנורה שהיו מדליקין מראש השנה ולא היתה מתכבה עד שנה אחרת.

והקשה הגר"ח הרי צריך הדלקה והטבת הנרות ואדמו"ר מגור זצ"ל תי' בזה עפ"י דברי הגמרא בביצה דף כב. הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר שהיו מוסיפים כל יום טיפה אחת ובה התקיימה מצות הדלקת והטבת הנרות.

ז. ועי' מש"כ בספר שיעורי הגרי"ד על זבחים בדף יא: שהגר"ח תי' שאין דין הדלקה וכל כה"ג שהנרות דולקים לא צריך הדלקה מחדש וכל הדין הוא שיהיו הנרות דולקים כמש"כ הרמב"ם בפ"ט מביאת מקדש ה"ז שהדלקת המנורה כשרה בזרים ולפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן וא"כ ניחא שפיר שלא נעשה דין דשן לשמן ודלק רצוף שמונת ימים.

ח. ועי' משה"ק המנחת חינוך במצוה צח אות ט' בדעת הרמב"ם שהדלקה לאו עבודה א"כ מדוע הדלקת הנרות דוחה את השבת הרי אפשר להדליק את המנורה בחוץ ולהניח בשבת במקדש. והיינו שהשאלה היא שמדוע ההדלקה בשבת דוחה את השבת הרי אפשר לעשות עוד מנורה וליתן בה הרבה שמן ולהדליקה בערב שבת ולהניחה בשבת במקדש. וע"ש במנ"ח שנשאר בצ"ע בזה.

והנה בספר ח' רבינו חיים הלוי בפ"ט מביאת מקדש ה"ז כתב בדעת הרמב"ם שמעשה ההדלקה אינה מעכבת דעיקר המצוה שיהיו הנרות דולקים ולכן צריך לימוד מיוחד תמיד שהדלקת הנרות דוחה שבת כמש"כ הרמב"ם בפ"ג מתמידין ומוסיפין ה"ח והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להם זמן שנאמר תמיד וכו' ואם הדלקה הוי מצוה עצמה אז פשוט שדוחה שבת כמו כל עבודה שקבוע לה זמן שדוחה את השבת ע"ש. רק שצ"ע מדוע באמת דוחה, הרי אפשר להדליק מערב שבת.

ט. ועל כרחק צריך לפרש שיש דין הטבת הנרות כל יום שכל כה"ג שנחסר השמן צריך לכבות ולהוסיף שמן כשיעור חצי לוג ולא שייך ליתן הרבה שמן שיספיק לכמה ימים כי כשנתמעט ונחסר השמן אז חל שם דשן על השמן הנותן (וע"ע מש"כ בחי' מרן הגרי"ז בהל' תמידין ומוסיפין באורך בדין דשן של שמן המנורה). אמנם בכה"ג שלא נחסר השמן ויש בו כשיעור בזה שפיר מתקיים דין הטבת הנרות שיהיו הנרות דולקים עם שיעור השמן הנצרך. ולפי"ז אפשר לתרץ את שאלת המנ"ח מדוע הדלקת הנרות דוחה שבת משום שמכיון שאין אפשרות להדליק במנורה לכמה ימים נקבע ששיעור הנרות יהיו ליום אחד. וא"כ לא שייך להדליק מחוץ למקדש מנורה עם שמן לשני ימים ולהניח את המנורה במקדש בשבת דאין זה צורת המנורה ולכן ע"כ דוחה שבת.

י. והנה לפ"ז יתכן לפרש שהת"י הראשון שמתרץ שחילקו את השמן סובר שיש דין מעשה הדלקה בנרות שבמקדש וא"כ אי אפשר לפרש ששמו כל השמן ודלק שמונה ימים שמכיון שיש דין הדלקה אז יחול שם דשן על השמן ע"י הכיבוי ואינו כשר להדלקה. לכן הוצרך לפרש שחילקו השמן לשמונה ואע"פ שא"ז השיעור של תן לה כמידתה מ"מ בדלא אפשר כשר כמש"כ התורא"ש משא"כ בת"י השני סובר שאין דין מצוה בהדלקה עצמה כמש"כ הגר"ח וא"כ אפשר לפרש ששמו כל השמן בנרות ודלקו שמונת ימים ודוק'.

מאת הר"ג אריה לייב כהנמן שליט"א - כולל פוניבז'

מתי נר חנוכה ?

- א. הדלקת נ"ח בסוף כ"ד כסליו או בתחילת כ"ה כסליו.
- ב. מדוע לא להקדים להדליק קודם צאה"כ.
- ג. בשעת הדחק מדליק מ'פ'לג המנחה' וצ"ב אמאי לא הוי כנוטל לולב קודם זמנו.
- ד. ועדיין קשה מה טעם בהדלקה בער"ש מ'פ'לג המנחה' אחרי שאינו מחשיבו כיום הבא.
- ה. האם יש תקנה נוספת של הדלקה בער"ש ביום זמן שונה.
- ו. יבאר מש"כ התרוה"ד שהדלקה בער"ש מפ'לג המנחה הוי הכשר מצוה.

שהוא בוודאי כבר חנוכה משום שרצו להרוויח פירסומי ניסא ככל היותר שעדיין נמצאים הרבים ברה"ר קודם שחשיכה. ועוד דמכיון שאין אנשים בשוק לאחר מכן מוכרחים לקובע הזמן מיד עם שקיעת החמה דלאחר מכן אין מספיק אנשים שכבר כלתה רגל מן השוק. ועוד שאם יקבע לצאה"כ הרי לעולם הוא ידחה יותר ויותר משום דק"ש דאורייתא וערבית דתדיר קודם להדלקת נ"ח וכמוש"כ הביאוה"ל ריש סי' תרע"ב¹.

ור"ת הקשה כמה קושיות בעיקר שיטת הגאונים שפירשו 'משתשקע החמה' על כיסוי עיגול השמש, וחד מינייהו דא"כ דאליבא דהגאונים מדליקים בשקיעת עיגול השמש והרי שרגא בטיהרא מאי אהני ליה², (ראיה זו הובא בתוס' מנחות כ' ב' ובתורא"ש שבת ל"ה א').

ושיטת ר"ת דלאוו בכולה דוכתא בש"ס דאמרי' ענין שקיעת החמה הוא לשון המכוון לדבר אחד, ועיקרי שיטתו דרק כשאמרו 'שקיעת החמה' הוא שקיעת עיגול השמש אבל כשאמרו 'משתשקע החמה' פירושו שכבר נכנסה לחלוטין בעובי הרקיע וגמרה לשקוע והיינו צאה"כ.

ומינה דבנר חנוכה שאמרו בגמ' שזמנה 'משתשקע החמה' מתפרש אליבא דר"ת, לצאת הכוכבים [שהוא סוף שקיעת שניה]

הדלקת נ"ח בשקיעה"ח דכ"ד כסליו או בצאה"כ דכ"ה כסליו איתא בשבת כ"א ב' גבי נר חנוכה 'מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק' ומפרש בגמ' שם [לתירוץ קמא] דבא לאפוקי דלא נימא דאי לא אדליק משתשקע החמה תו לא מדליק קמ"ל דבדיעבד מדליק עד שתכלה רגל וכו' [ועוד תירוץ אמר בגמ' דקמ"ל שיעור הדלקתה].

ומהו שקיעת החמה ? ידוע שיטת הגאונים שכל מקום שאמרו בש"ס שקיעת החמה היינו כיסוי עיגול השמש מעינינו וא"כ הכא נמי לשיטת הגאונים הפירוש הוא כשמתכסה השמש מעינינו הוא זמן הדלקת נרות חנוכה.

וצריך ביאור טובא לשיטת הגאונים איך קבעו חז"ל את זמן ההדלקה קודם ימי החנוכה דהיינו בשקיעת החמה דיום כ"ד כסליו, אף שיתכן שהוא קודם יום כ"ה דהיינו קודם חנוכה, ולא מיבעי לרבי יוסי דבין השמשות כהרף עין דהיינו שעדיין בשקיעה הוא יום גמור אלא אפילו לרבי יהודה שמהשקיעה עד שעת הכוכבים הוא ספק יום ספק לילה צ"ב למה לא קבעו את זמן הדלקתו לזמן שהוא וודאי לילה שאז וודאי חנוכה.

ומוכרחים לומר שקבעו זמן שקיעת החמה ושלא יאחר כלל לזמן

1. דהנה כתב הביאוה"ל (ריש סי' תרע"ב) דק"ש וערבית קודם לנר חנוכה דהוה תדיר ושאינו תדיר. וקשה טובא דא"כ קבעו חכמים זמנה של הדלקת נר חנוכה לשעה שלעולם אינו ראוי ונכון להדליק בה, דהרי מתפלל קודם לכן מעריב וקורא ק"ש ורק אח"כ ידליק הנר חנוכה, וסוגיא דגמ' כמוש"כ הרמב"ם והשו"ע (ריש סי' תרע"ב) דלא מאחרין ולא מקדימין.

ועיקר הקושיא היא אליבא דר"ת דס"ל דזמן הדלקתה הוא בצאה"כ, וזו ראיה עצומה וביאור נפלא מדוע תיקנו להדליק בשקיעה"ח אע"פ שאינו וודאי לילה אפילו לרבי יהודה וכ"ש לרבי יוסי שהוא עדיין וודאי יום.

2. י"א (שיירי כנה"ג ובא"ח וכף החיים) דגם לשיטת הגאונים יש מקום לומר שפירוש 'משתשקע החמה' האמור בנר חנוכה הוא צאת הכוכבים דידהו, ולכן גם כיום בא"י שהוכרע כהגאונים, ניזל בתר פסק השו"ע דמדליקין בצאה"כ [ואמנם השו"ע לשיטתו פסק צאה"כ דר"ת ואנן נפסוק צאה"כ דידן].

ובזה יתורץ קושיית ר"ת דשרגא בטיהרא מאי אהני ליה, וכן דיוק לישנא ד'משתשקע החמה' דר"ת פירושו צאה"כ ומשמעות דברי ר"ת (בספר הישר ובתוס' ע"ז ל"ה ד"ה מתענין) דלישנא ד'משתשקע החמה' מתפרש צאה"כ אף ללא קושיותיו על סתירת הסוגיות דפסחים צ"ד א' ושבת ל"ד ב'.

אך סתמא דשמעתתא שלדעת הגאונים אין שום לשון של שקיעת החמה מתפרש כלפי צאה"כ.

ושיטתו שמדליקין בלילה בצאה"כ, המוכנה בימינו צאה"כ דר"ת.³

וכ"כ הטור והשו"ע שפוסקים כר"ת בעלמא לענין זמן צאה"כ ותחילת הלילה [ודלא כהגאונים] וה"ג בנר חנוכה פסקו שזמן ההדלקה הוא בצאה"כ.

העולה מן הדברים, שאין המחלוקת בין הסוברים שההדלקה בשקיעה לבין הסוברים שההדלקה בצאה"כ מחלוקת 'באיזה זמן ביום מדליקים', אלא המחלוקת היא 'באיזה יום מן הימים מדליקים', דדעת הרמב"ם שמדליקין נר ראשון ביום כ"ד כסליו סמוך לכ"ה, [וכן בכל יום מדליקים בסוף היום הקודם], ואילו דעת ר"ת והשו"ע שמדליקים ביום כ"ה וכן בכל יום ויום מדליקים ביזמו.

שלא להדליק קודם הזמן

והנה כתב הרמב"ם (פ"ד מחנוכה ה"ה) וז"ל אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין עכ"ל, ונקטינן שדעת הרמב"ם בשקיעה"ח כהגאונים דהיינו שקיעת עיגול השמש מעינינו.

והשו"ע למרות שפסק דמדליק בצאת הכוכבים כר"ת, גם כתב שלא יקדים ההדלקה וכהרמב"ם, והביאור הלכה שם נתקשה מאוד דלהסוברים כר"ת למה לא יקדים קצת ובפרט דליכא לסברא דסרגא בטיהרא מאי אהני ליה, [ועוד הביא חבל ראשונים דסברי כר"ת שהוא תחילת שקיעה שניה דהיינו בתחילת ביהשמי"ש דר"ת, עיי"ש].

וז"ל הביאורה"ל; ולא מקדימים - הוא מלשון הרמב"ם עיין בר"ן ורשב"א דפליגי ע"ז [הגר"א], והנה מקור הרמב"ם כתב הרה"מ שהוא ממה דאיתא בשבת כ"ג ע"ב ובלבד שלא יקדים ולא יאחר ויפרש לה דאירי בחנוכה ולפ"ז לרוב הפוסקים דמפרשי לה דאנר של שבת קאי תו אין לנו מקור לדינו של הרמב"ם, וגם הטור בסימן רס"ג נסיב לה לענין שבת... (עיי"ש עוד) והביאורה"ל סיים דבריו בזה"ל היוצא מדברינו דהמחבר שהעתיק כטור מסוף שקיעה וצירף לזה דברי הרמב"ם שלא יקדים הוא צע"ג.

ולמש"כ שיש מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם לר"ת באיזה יום ההדלקה, הביאור בשו"ע פשוט דלדעת האומר שתיקנו זמן ההדלקה בצאה"כ, א"כ אין אפשרות להקדים ולהדליק ביום שלפני כן והר"ז כמילה קודם זמנה ולא צריך הסברים וטעמים לכך ולא חיפוש ממקורות נוספים. [ואלים טובא מהרמב"ם דס"ל לחדש שאין להקדים קודם לשקיעה דהגאונים ואע"פ שבלא"ה מדליק בסוף כ"ד לא יקדים קודם לשקיעה ממש, אבל להאומרים צאה"כ הר"ז הדלקה קודם זמנה].

בשעת הדחק מדליק מפלג המנחה ע"י שעושהו לילה

והיינו דכתבו הפוסקים (ב"י ושו"ע תרע"ב א') שמי שטרוד יכול להקדים הדלקת נרות חנוכה קודם זמנה [שקיעה"ח או צאה"כ] מפלג המנחה. וקשה דאיך מדליק קודם שהגיע החנוכה, וביותר דהרי קיי"ל הדלקה עושה מצוה.

ואשר יראה בזה בהקדם דרבי יהודה ורבנן פליגי בדין סוף זמן תפילת המנחה ותחילת זמן ערבית דלר"י הזמן הקובע הוא פלג המנחה, ולרבנן סוף היום, ולפום ריהטא פליגי רבנן עליה דר"י וס"ל שאין כזה דבר זמן פלג המנחה ואין לו שום משמעות.

אך האמת יורה דרכו דכו"ע מודו שיש משמעות למציאות זמן פלג המנחה. ובמקו"א הארכנו בראיות בזה ודו"ק שלא כל הראיות שוות, שלא כולם הן ראיות שהיו לילה,⁴ אבל מכולם מוכח שיש משמעות ומציאות ל'זמן' פלג המנחה.⁵

וראשית ראיותינו ממה שכתבו התר"י והרא"ש (ברכות כ"ו א' וכן כוונת התו"ח דרב בסופו) דתוספת שבת אפשר לקבל עליו מפלג המנחה⁶ וכ"כ הפוסקים (ורמ"א רס"א ב', שר"ע רס"ג ד' ורס"ז ב', וצ"ע מסי' רס"א ב' ועיי"ש בביאורה"ל בשם פמ"ג דמפלג הוא תוספת דרבנן ומשקיעה ראשונה היא תוספת דאורייתא).

ואמנם ראייה זו אפשר לדחות משום שדילמא יש חידוש מיוחד בה"ל תוספת שבת ויו"ט ונלמד מתוספת יוכ"פ דאורייתא, ואדרבה גדרו הוא להחשיבו 'תוספת' ולא כחלק מהיום הבא ולא התחיל בו הלילה כלל.

3. והרשב"א, ריטב"א, ר"ן ומאירי כתבו בשיטת ר"ת שכוונתו למה שהם מכנים 'שקיעה שניה' ולשיטתם בדעת ר"ת שיש מקומות שהכוונה למה שנקרא שקיעה שניה, שהוא זמן מאוחר משקיעת העיגול וקצת קודם צאה"כ דר"ת.

4 [ואמנם אי"ז מוכרח שהוא לילה ויתכן שהוא שלב אמצעי וכלשון המאירי שקורא אותו 'סרך לילה', אבל חזינן בבירור שיש משמעות לשעה זו גם לרבנן כי כך הוא מציאות של יום שמתחיל להסתלק במקצת כבר בפלג המנחה].

5 בפמ"ג ס"י תרכ"ג מש"ז סק"א כתב שמפלג המנחה אפשר להתפלל געילה, וחזינן דלכו"ע יש משמעות לשינוי זמנים דפלג

6 ובשיטת הרמב"ם (פכ"ט משבת הי"א) עיי"ש שלא הזכיר בזה כלל פלג המנחה, אלא דין הקידוש הוא שאפשר להקדימו ולאומרו קודם השבת וא"כ לא שמענו כלל שיש 'זמן' פלג המנחה וק"ו שלא שמענו שהוא מקצת לילה ואין שייך להחשיבו כתחילת היום הבא, ועיי"ש בביאור הלכה ריש ס"י רע"א בדעת הרמב"ם שאין דין זה תלוי כלל וכלל בפלג המנחה אלא מעט קודם השבת. ונקטו האחרונים דהיינו לשיטתו שאין 'תוספת' בשבת [אלא ביוהכ"פ בלבד] ואכמ"ל, ויתכן דלשיטתו אין גם ענין דפלג המנחה בנר חנוכה אלא מעט קודם הלילה דחנוכה.

וביותר מוכח כן ממה שאמרו אף להקל להחשיבו כלילה
[דינים אלו אין שייך בהם ריעותא ד'תרת' דסתרי' ומוכח דהזמין הוי מקצת לילה], וכדלהלן:

(א) מש"כ הפוסקים לענין קריאת המגילה וז"ל (שו"ע
תרצ"ב ד) מי שהוא אנוס קצת וכו' יכול לשמוע קריאתה
מבע"י מפלג המנחה ולמעלה עכ"ל, ועיי"ש במג"א שצריך
להתפלל מעריב קודם⁹

(ב) וכן מה שאמרו הפוסקים (תפ"ט ג' עיי"ש בביאור"ל)
להקל לספור ספירת העומר מפלג המנחה לאחר שהתפלל
מעריב.

(ג) ממש"כ המ"ב (תכ"ד סק"ב) בשם מג"א דאם התפלל בער"ח
מעריב מבע"י והתחיל לאכול אחר ערבית מזכיר של ר"ח
בברכהמ"ז [וכן איפכא דאם התפלל ערבית שלאחר ר"ח אפילו התפלל מבע"י שוב אינו מזכיר אח"כ
בהמ"ז של ר"ח שהרי עשאו חול בתפלתו], עכ"ד.

וקשה איך מועיל 'פלג המנחה' לענין גר חנוכה שהוא קודם
ערבית ואדרבה הוא תרתי דסתרי להחשיבו כלילה והוי
היפך כל דיני פלג המנחה שכל ענינם הוא מה שמחשיבו
ועושהו לילה (סברא זו דהוא עושהו לילה והוא מחשיבו לילה היא לשון התורה, וכיוצא בזה נפירש בגר"ז
סי' ל' ועיי"ש בגמ"ב), ואילו הכא אינו עושהו לילה כלל ומשאירו בכל
חוקתו ומשפטו של יום שישי ולא של שבת כדי שיוכל
להדליק הגר חנוכה בלא חילול שבת, ואיך עושה היום
דברים השייכים ללילה שאחריו ומה יתן לך ומה יוסיף לך
שהוא קרוב לסוף היום וסמוך ליום הבא.

וי"ל דב' דינים איתנהו בפלג המנחה;

א. האחד שיכול לעשותו לילה וזהו דווקא אחרי שהתפלל
מעריב, והביאור בכל אלו הדינים, שהן מטעם שהאדם
עושהו לילה והוא מחשיבו לילה, ודבר זה שהאדם עושהו
לילה למדנו מדין תוספת יוהכ"פ, שביד האדם להקדים את
הלילה של היום הבא. [וזהו ביאור הגמ' דעבד כמר עבד
שביכולתו של האדם לעשותו לילה כל אחד לפי החלטתו].

ב. שזמן פלג המנחה מצד מציאותו הוא נחשב כיחידת זמן
הסמוכה ליום הבא ויש דינים שאפשר לעשותם דווקא
בסמיכות ליום הבא, אבל אי"ז רק ענין של שעות סמוכות
אלא הזמן הוא במציאותו שונה משאר שעות היום.

וההסבר בזה משום שזמן פלג מנחה במציאותו הוא זמן
שונה משאר היום כולו ויש לו שייכות כבר לסמיכותו ליום

אך זה וודאי מוכח מהכא שיש משמעות לזמן פלג המנחה
וגם אם אין הוכחה שמזמן פלג המנחה הוא מקצת לילה,
אבל יש הוכחה שמעת 'זמן' פלג המנחה חשיב שינוי זמנים
מסוים ביום.

וזהו הביאור האמיתי בדין גר חנוכה דחזינן דכו"ע מודו שיש
כזה זמן דפלג המנחה, ולכן אפשר להדליק בזמן כזה שהוא
במציאותו שייך גם ליום הבא.

בער"ש מדליק קודם השבת מפלג המנחה

אלא שכל זה מסביר איך מדליק בפלג המנחה בימות החול,
ע"י שמחשיבו ועושהו לילה, אך בער"ש דמדליק מפלג
המנחה, קשה מאוד דבשלמא בכל דיני ומצוות הלילה
שאפשר לעשותם מפלג המנחה ואילך היינו משום שמאז
הוא נחשב כבר כלילה וכיום הבא, וכן במדליק בשעת
הדחק בפלג המנחה היינו ע"י שעושהו לילה ואז חשיב
כמדליק בלילה, אבל בער"ש שמדליק בפלג המנחה וצועק
שאינו עושהו לילה איך מהני דהוי הדלקה קודם יומו.

תדע שהרי דין זה של הדלקת גרות חנוכה מפלג המנחה
הוא - דווקא - קודם שהתפלל ערבית, ואילו בעלמא אמרי'
דדוקא אחרי שהתפלל מעריב יש משמעות לזמן פלג המנחה
להחשיבו כלילה ובכמה דוכתי חזינן שכל חומרא דפלג
המנחה לענין להחשיבו כיום הבא הוא רק אם התפלל כבר
מעריב, שאז החמירו עליו להחשיבו כלילה שאינו יכול עוד
לעשות ולקיים דינים של היום שלפניו, וכגון:

(א) לענין איסור הנחת תפילין מפלג המנחה אחרי שהתפלל
ערבית (שו"ע או"ח ל' ה').

(ב) ולענין ציצית שאחר ערבית הוי כלילה ואינו זמן ציצית
ולא יברך (רמ"א או"ח י"ח א').

(ג) לענין איסור אכילת בשר בתשעת הימים בחודש אב,
שכתב המ"ב (תקניא סק"ב) דמיד שהתפללו הקהל ערבית אסור
לו לאכול בשר אע"פ שעדיין הוא מבע"י קודם ר"ח.

(ד) הא דאין נופלים על פניהם לאחר ערבית ואפילו
התפללו ערבית מבע"י אין נופלין, דכבר שויה לילה (מ"ב סי'
רל"ז סק"ב)⁸

(ה) בפלוגת המהרי"ל והתרה"ד לענין הפסק טהרה אחרי
שהתפללה ערבית (ב' הידועת הובאו ברמ"א י"ד קצ"ו א' ובביאור הגר"א שם).

7 עיי"ש במ"ב בשם הגר"ז שהאדם עושהו לילה, וזה מתאים עם תוספת שבת שהאדם יכול להוסיף על היום הבא.

8 ודע שיש עוד דינים שהחמירו בהם דווקא לאחר שהתפלל ערבית שהם נחשבים כלילה וכיום הבא, כמו אבילות (י"ד סי' שע"ה י"א וסי' ת"ב י"א) ונתנית גט (אה"ע כ"ג ה') אלא שבהם ימק"ל דעיקר הריעותא הוא משום דהוי כתרתי דסתרי ועביד חוכא ואיטלולא, אבל באלו הדינים שהבאנו למעלה המדקדק בלשונם ובסברות שכתבו יראה שהוא משום שהמתפלל ערבית מחיל על עצמו לילה.

9 (ועכ"פ סתימת הדברים שהוא לכו"ע ואינו דווקא לר"ת והוי אף לרבנן דר"י וכמוש"כ המ"ב שם, אך עיי"ש בביאור"ל שהביא דבביאור הגר"א ובפר"ח פשיט"ל שדין זה הוא רק אליבא דרבי יהודה ואליבא דר"ת שגם ק"ש מפלג המנחה).

כן ע"י שבאמת מחשיבו ועושהו לילה ובזה הוא יוצא יד"ח גם בקיום המצוה.

העולה מן הדברים, דלשיטת ר"ת דבעלמא ההדלקה רק ביומו, צ"ל שהיה תקנה מיוחדת בער"ש להדליק יום קודם לכן ובאמת נשאר שאין בזה קיום המצוה אלא רק הכשר המצוה, אבל להרמב"ם אין תקנה מיוחדת לער"ש אלא הוא מכלל הדין הכללי שמדליק בסוף היום שעבר סמוך ליום הבא ויש בזה קיום מצוה גמור ולא רק הכשר מצוה.

ונפ"מ דלדעת ר"ת שזמנה בצה"כ א"כ המדליק בימות החול בשעת הדחק בפלג המנחה אינו יכול עוד להתפלל מנחה שהרי עשאו לילה 10 וכן כל הדינים שאסור לעשות אחרי שהתפלל מעריב בפלג המנחה יהיו אסורים לעשותם אחרי שהדליק הנר חנוכה. [משא"כ לדעת הרמב"ם שפלג המנחה מהני כמו שקיעה, אינו נחשב ואינו עושהו לילה בהדלקתו בפלג המנחה].

ועוד נפ"מ להמדליק בער"ש, דלר"ת ימק"ל שאין ענין בתוך פלג המנחה לאחר ככל האפשר סמוך לשבת, משא"כ להרמב"ם מסתברא שכל שיכול יותר להסמיכו לשבת עדיף טפי (ועיי' בפוסקים בס"י תרע"ט בפלוגתא אי מקדים נר חנוכה לנר שבת או איפכא).

הבא, וזה לכו"ע בין לר"י ובין לרבנן, ולכן כמו שכל הימים מדליק בשקיעה משום שהוא זמן הסמוך ביותר ליום הבא אע"פ שבאמת היא סוף היום הקודם, כמו"כ בהדלקה דפלג המנחה בער"ש, והרמב"ם לשיטתו שלא תיקנו מעולם שההדלקה תהיה כל יום ביומו דוקא.

במש"כ התרוה"ד הדלקה בער"ש מפלג המנחה הוי הכשר מצוה

ברם כל זה ניחא היטב הרמב"ם לשיטתו שלא תיקנו מעולם שההדלקה תהיה כל יום ביומו דוקא, אבל לר"ת שתקנו הדלקה ביומו דווקא ולא יקדים, א"כ קשה איך מדליק בער"ש בלא שעשאו לילה ועדיין הוא קודם יומו.

והתשובה בדבר היא עפ"י מש"כ ברמ"א (תרע"ט א') וז"ל בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה ואח"כ נר שבת. הגה: ומברך עליהם כמו בחול אע"פ שמדליקין בעוד היום גדול עכ"ל. והנה מקור הדין של הרמ"א הוא מתרוה"ד והטעם שכתב בתרה"ד (הובא במ"א ובבאה"ג) משום דאי אפשר בענין אחר חשוב הכשר מצוה עכ"ל.

וצ"ב מה חידוש בא ללמדנו שמברך אע"פ שהיום גדול זכיון שהוא מצווה ועומד להדליק כעת א"כ בוודאי מברך עליו, ובפרט שהרי לעיל בס"י תרע"ב לא פליג הרמ"א עמש"כ השו"ע שבדיעבד בכל יום נמי אפשר להדליק בברכה מפלג המנחה.

ואשר יראה בזה דבר חדש דההדלקה בער"ש אי"ז קיום המצוה עתה, אלא רק הכשר מצוה וחז"ל תיקנו שבער"ש מספיק הכשר מצוה ולא בעי קיום המצוה עצמה כבר בשעת ההדלקה, ולכן בעי הרמ"א ללמדנו שגם על הכשר מצוה מברכים.

והנה הב"י מביא לחדש שבכל יום ויום אפשר להלדיק בשעת הדחק מפלג המנחה עיי"ש ראייתו, וקשה מ"ט לא הביא ראיה מכל הדלקה בער"ש דהוי מפלג המנחה משום דלא אפשר וחזינן דמפלג המנחה הוי זמנה.

ולדברינו מיושב היטב דהמדליק בפלג המנחה בער"ש אין עושהו לילה רק ששם תיקנו תקנה מיוחדת שדינו להדליק רק כהכשר מצוה בלבד למרות שאין בזה הקיום מצוה, משא"כ הדלקה בפלג המנחה בשעת הדחק הרי הוא עושה

10 וידעתי כי הרבה יש לדון בדברינו אלו ולומר דכו"ע שהדלקת נ"ח בפלג המנחה אינה מדין עושהו לילה אף בחול וכן יש להוכיח מהב"י שם בשם מהר"י אבוהב וכ"כ בביאור הגר"א שהעמידו את ראייתם לדין הדלקת נרות חנוכה בשעת הדחק מפלג המנחה ואילך, ממה שאמרו כן לענין הבדלה שאפשר להבדיל בשעת הדחק מפלג המנחה. וצ"ע מ"ט לא הביא הב"י ראיתו מקידוש ומכל שאר דיני פלג המנחה.

ולכאוף הוכיחו מהבדלה שיש מציאות של זמן פלג המנחה גם כשאינו עושהו לילה וזה מוכח רק מהבדלה שהתם בוודאי לא יצא כלל היום הקודם ועדיין הוא שבת לכל משפטו וחוקתו ואפ"ה אפשר לעשות הבדלה שהוא מדברים השייכים ליום הבא, וס"ל דזהו החידוש של נר חנוכה בפלג המנחה, שעדיין אינו יום הבא.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (כ"ק פב).

פרשת וישב

- ג -

ג. ועוד צ"ע טובא בזה, דאי נימא דיהודה נמלך בדעתו, ושוב סבר שבעצם הייתה טעות בפסק הדין, ואין דינו של יוסף למיתה, אי"כ צ"ע מדוע אמר לאחיו 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין לנו אלא מנאצים!'

והרי הי' צריך לומר לאחיו דנפלה טעות בפסק הדין, ואם נהרוג את יוסף אין לנו אלא רוצחים! - וא"כ שוב צ"ע טובא, מדוע העיר לאחיו רק על עניין הניאוף, ולא העיר להם על עניין איסור רציחה?

- ד -

והנראה בס"ד לומר בזה, דהנה כבר הקשו, דצ"ע כיצד דנו האחים את יוסף למיתה, והרי הם היו קרובים זה לזה, ועוד שהרי לדיני נפשות בעי עשרים ושלושה דיינים, - ולכאוי יש לבאר בזה, דאע"פ דקיימו השבטים את התורה, אך מ"מ הרי זה הי' רק בתורת אינו מצווה ועושה.

ובעצם מעיקר הדין קודם מתן תורה, גם קרובים היו כשרים להעיד ולדון, וכן לא הי' צריך בי"ד של כ"ג, בכדי לדון בדיני נפשות, ודומיא דבני נח, שקיי"ל ברמב"ם (הלי' מלכים פ"ט הי"ד) 'ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה, ועל פי קרובין'.

ולכן כיון שלא הי' בנמצא, עדים ודיינים כשרים, שידונו את יוסף ע"פ דיני התורה ממש (בתורת אינם מצווים ועושים), לכן בכדי להעמיד את הדין על תילו, דנו האחים את יוסף בעצמם, שהרי כאמור מעיקר הדין קודם מתן תורה, גם קרובים היו כשרים להעיד ולדון, ולא הי' צריך בי"ד של כ"ג בכדי לדון למיתה.

- ה -

ועתה נבוא ליישב בס"ד, את ג' הקושיות שהקשינו לעיל, - דהנה איתא בגמ' (ברכות מט.) דכל שאינו אומר ברית ותורה בברכת הארץ, לא יצא ידי חובתו.

ולפי"ז מאחר דהשבטים קיימו את התורה (בתורת אינם מצווים ועושים), לכן י"ל דהם היו צריכים להזכיר בברכת המזון שהיו מברכים, גם את ה'ברית ותורה', בכדי שיהי' בזה קיום מצות ברכת המזון, - דהרי כל שאינו אומר ברית ותורה, לא יצא ידי חובתו וכנ"ל, (והיינו, דהם היו מודים להקב"ה, על התורה שהוא עתיד לתת לבני ישראל).

ומעתה יש לבאר שפיר את כל ג' הקושיות הנ"ל, דהנה בקושיא האי' הקשינו, מדוע יהודה אמר לאחיו 'אין לנו אלא מנאצים', והרי כיון שהשבטים דנו את יוסף למיתה ע"פ דין תורה, אי"כ אין בזה שום עבירה וכנ"ל.

ומעתה י"ל, דאין הכי נמי שבעצם מה שעמדו להרוג את יוסף, באמת לא הייתה בזה שום עבירה, ורק מ"מ אמר יהודה לאחיו, שאם יברכו כעת ברכת המזון, ויודו בברכתם להקב"ה על התורה שעתיד לתת לבניי, כאשר בו בזמן הם עומדים להרוג את יוסף, הרי יאין לנו אלא מנאצים.

כיון שכאמור הרי ע"פ דיני התורה ממש, הם לא היו יכולים לדון את יוסף למיתה, כיון שהם היו קרובים, וגם לא הי' בי"ד של

ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו: ויקחהו וישלכו אתו הבְּרָה והבור רק אין בו מים: וישבו לאכול לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה: ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי' בו כי אחינו בשרנו הוא וישמענו אחיו: (לז, כג-כז).

כשיוסף נשתלח מאביו לילך אצל אחיו, כיון שראו אותו חשבו עליו להרוגו, שנאמר 'ויאמרו איש אל אחיו... ועתה לכו ונהרגוהו', והם עומדים ומשליכין אותו לבור, ואומרים: נאכל ונשתה, ואח"כ אנו מושכים אותו, ומעלים והורגים אותו.

אכלו ושתו, באו לברך (ברכת המזון), אמר להם יהודה: באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין לנו אלא מנאצים! - מהו 'מה בצע כי נהרג את אחינו', אמר להם יהודה: 'בצע בך נאץ ה'', אלא לכו ונמכרנו לישמעאלים: (פסיקתא רבתי, פרשה י אות יג, - וכע"ז בתנחומא פר' כי תשא, אות ב).

ולכאוי צ"ע טובא בדברי המדרש הנ"ל מג' צדדים, וכדלהלן.

- א -

א. הנה המפרשים האריכו לבאר, את מעשה מכירת יוסף, וביארו כל אחד לפי דרכו, שהשבטים דנו את יוסף למיתה ע"פ דין תורה, ואכמ"ל בזה.

ומעתה לכאוי צ"ע טובא בדברי המדרש הנ"ל, מדוע יהודה אמר לאחיו, 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין לנו אלא מנאצים!' - והרי כיון שהשבטים דנו את יוסף למיתה ע"פ דין תורה, אי"כ אין בזה שום עבירה, ומהו 'אין לנו אלא מנאצים?'

- ב -

ב. וגם אי נימא דיהודה הירחר שוב, במה שדנו לפני כן את יוסף למיתה, ונמלך יהודה ושוב סבר שבעצם הייתה טעות בפסק הדין, ואין דינו של יוסף למיתה, מ"מ אכתי צ"ע טובא, מה הביאור במה שאמר לאחיו, 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין לנו אלא מנאצים!', דהרי אכתי לא מובן מדוע הם מנאצים.

דהא כל מה שמצינו את עניין 'מנאץ' בברכת המזון, זהו רק במי שרוצה לברך ברהמ"ז אחרי שאכל מאכל שהי' אסור באכילה, [או לאחר שאכל מאכל שבא לו ע"י גזילה, ואפי' אם קנהו בשינוי מעשה, לדעת חלק מהפוס'], שעליו נאמר שאין לו לברך על אכילתו ברהמ"ז, כיון שאינו אלא מנאץ.

וכן מצינו לגבי לולב הגזול, שגם בכה"ג שקנהו בשינוי מעשה, מ"מ אין לברך עליו, וכן הוא בשאר המצוות שבאו לידו בגזילה, (ע"י בשרייע או"ח ס"י קצו, א, ובמשנ"ב ס"ק ד, ובשו"ע או"ח ס"י תרמט, א, - וע"ע במשנ"ב שם ס"ק ו).

אך לגבי מי שעובר עבירות שאינם קשורות לאכילתו שאכל כעת, או ללולב שרוצה כעת ליטול, הרי לא מצאנו בזה שייחשב כמנאץ בברכתו, כיון שאין שום קשר ושייכות בין העבירות שלו, ובין מה שרוצה לברך כעת על אכילתו או על הלולב, - וא"כ שוב צ"ע טובא, מה הביאור במה שאמר יהודה לאחיו, 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין לנו אלא מנאצים'.

כ"ג, (ורק מ"מ דנו את יוסף בדין אמת, ע"פ עיקר הדין שהי נהוג לפני מתן תורה וכנ"ל).

וא"כ טען יהודה לאחיו, דלא שייך להודות ולשבח להקב"ה בברכת המזון, על התורה שעתיד לתת לבניי, ובו בזמן לדון את יוסף למיתה, שלא ע"פ דיני התורה שהקב"ה עתיד לתת, - כיון דאם התורה היא מתנה טובה, שאנו מודים עלי' להקב"ה, הרי ראוי לנו לקיימה בכל פרטיה ודקדוקיה, גם עוד לפני שניתנה התורה, - ומעתה מבואר שפיר מה שאמר יהודה לאחיו, 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין אנו אלא מנאצים'.

- ו -

ומעתה מיושבת שפיר גם הקושיא הב' שהקשינו לעיל, דצ"ע מה הקשר והשייכות בין מה שעמדו להרוג את יוסף, ובין מה שעמדו לברך ברכת המזון, ומדוע אם הם יהרגו את יוסף, הרי הם מנאצים בברהמ"ז וכנ"ל.

ולהנ"ל מבואר שפיר, שהניאוף הוא בברהמ"ז גופא, במה שהם מודים להקב"ה, על התורה שעתיד לתת לבניי, בזמן שהם עצמם עומדים להרוג את יוסף, שלא ע"פ דיני התורה העתידה להינתן לישראל וכנ"ל.

ובזה תתיישב שפיר גם הקושיא הג' שהקשינו לעיל, דצ"ע מדוע יהודה העיר לאחיו רק על עניין הניאוף, ולא העיר להם על עניין איסור רציחה, והרי איסור רציחה הוא איסור הרבה יותר חמור מניאוף, והי' צריך לומר להם, דאם נהרוג את יוסף אין אנו אלא רוצחים וכנ"ל.

ולהנ"ל מבואר שפיר, דיהודה לא יכל להעיר להם על עניין איסור רציחה, כיון שהרי דנו את יוסף למיתה בדין אמת, ע"פ הדינים שהיו נהוגים קודם מתן תורה וכנ"ל, וכל מה שיהודה יכל להעיר להם, הי' רק על עניין הניאוף, וזהו שאמר להם, 'באים להרוג ומברכים להקב"ה? אין אנו אלא מנאצים', ודו"ק ונפלא.

- ז -

ואמנם אע"פ שכל הפילפול הנ"ל, נפלא ביותר כשלעצמו, - אך מ"מ בעצם ההנחה שהנחנו, שהשבטים הזכירו בברהמ"ז שלהם, את ה'ברית ותורה' וכנ"ל, יש מקום לפלפל ולדון מבי' צדדים, שיתכן לומר שהשבטים לא הזכירו בברהמ"ז שלהם, את ה'ברית ותורה', (ואזי נצטרך לחפש יישוב אחר, לכל ג' הקושיות הנ"ל), וכדלהלן.

א. הנה נחלקו הפוס', האם הא דבעי להזכיר בברהמ"ז 'ברית ותורה', הוא דין מדאורי' או"ד דהוא רק מתקנת חז"ל, (ע"י בביאור הלכה סי' קפו, בד"ה מחזירין אותן, ובחזו"א או"ח סי' כח אות ז).

והנה האחרונים דנו, האם האבות קיימו (בתורת אינם מצווים ועושים) גם את כל הדינים דמדרבנן, או"ד שהם קיימו רק את המצוות שמדאורי', (ע"י במש"כ בזה החיד"א ב'פתח עינים', חולין פרק א, - ועוד אחרונים דנו בזה, אך אכמ"ל).

ומעתה אי נימא שהאבות לא קיימו את הדינים דמדרבנן, א"כ להנך דס"ל שהזכרת ברית ותורה הוא רק **מדרבנן**, יעלה דלכאוי"ל, דהשבטים לא הזכירו את הברית ותורה בברהמ"ז שלהם, - ולהצד זהו נפל כל הפילפול שפילפלנו לעיל.

- ח -

ב. הנה הסתפקה הגמ' (ברכות כ:), האם נשים חייבות בברהמ"ז מדאורי', או"ד דכל חיובן הוא רק מדרבנן, - ובתוס' (שם, בד"ה נשים) ביארו את צדדי הספק, **שמצד אחד יש לדון, שכיון שנשים אינן לא בברית ולא בתורה, א"כ אולי אינן חייבות בברהמ"ז מדאורי', כיון דקיי"ל דמי שלא אמר ברית ותורה בברהמ"ז, לא יצא ידיה, (ולדעת התוס' הזכרת ברית ותורה היא מדאורי'), ולכן י"ל דנשים אינן חייבות בברהמ"ז מדאורי'.**

ומצד שני יתכן לומר, שנשים כן חייבות בברהמ"ז מדאורי', ואע"פ שאינן שייכות בברית ותורה, - והיינו שבברהמ"ז שלהן באמת הזכרת ברית ותורה אינה מעכבת, - וזה לשונו של התוס' שם: 'והשתא קא מבעיא ליה, כיון דלא מצו למימר ברית ותורה, לא הוה אלא מדרבנן, - או דלמא כיון דלא שייך בהו (ברית ותורה) הו' שפיר דאורייתא, והא דלקמן (דהזכרת ברית ותורה מעכבת) מיירי באנשים דשייכי בברית ותורה', עכ"ל.

ולכאוי" צ"ב בזה, דאם הזכרת ברית ותורה, הוא חלק מהותי מברהמ"ז דהוא לעיכובא וכנ"ל, א"כ מה הביאור בהאי צד, שיתכן שנשים חייבות בברהמ"ז מדאורי', משום ש"ל שאינן חייבות כלל בהזכרת ברית ותורה, כיון דלא שייכי בהו, - והרי אם הזכרת ברית ותורה הוא חלק מהותי מברהמ"ז, א"כ מדוע לפטור את הנשים מהזכרת ברית ותורה, ולתת להן נוסח אחר של ברהמ"ז, והרי כולו ממקרא אחד וממצות עשה אחת קאתו.

- ט -

יתכן לבאר בזה, ע"פ מה ששמעתי מאמו"ר הגאון רבי חיים יעקב כגן שליט"א, ששאל את מרן בעל ה'אילת השחר' זצ"ל, מדוע מודים בברכת הארץ שבברהמ"ז, גם על יציאת מצרים: - ומרן זצ"ל התפרץ בהתלהבות והשיב לו, (בתירגום מאידיש) 'כאשר בן אדם אוכל כזית אחד, הרי הוא צריך להודות להקב"ה, על הכל בכל מכל', ע"כ מאמו"ר הגאון שליט"א.

וישוב הראני גיסי הרה"ג ר' שרגא שטיינמן שליט"א, שבספר 'צדיק כתמר ירח' (פרק א) הובא בזה"ל, 'הגה"צ ר' אייזיק שר זצ"ל אמר: שאדם אוכל כזית אחד לחם, ואגב כבד מודה על הכל, - והוסיף רבינו (הגרא"ל זצ"ל) **שבעצם צריך להודות כל רגע ורגע, אלא שכשיש כבד הזדמנות מודים על הכל, עכ"ל.**

ומעתה נראה לבאר ולומר, דעצם החיוב בברהמ"ז הוא, להודות להקב"ה על האכילה שאכל, ורק יש דין נוסף, שאגב ההודאה על האכילה צריך גם להודות להקב"ה על 'הכל בכל מכל', - וממילא **מבואר שפיר, דלאנשים שהיהכל בכל מכל' שלהם, כולל גם את ה'ברית ותורה', אזי הם חייבים להודות גם על הברית ותורה, (וזהו גם לעיכובא, כיון שיש לברית ותורה שייכות לברכת הארץ, מחמת שבזכותן קיבלו את הארץ, (ע"ע במשנ"ב סי' קפו, ז), אך לנשים שהיהכל בכל מכל' שלהם, אינו כולל את הברית ותורה, אזי יש צד לגמ', שהן חייבות בברהמ"ז מדאורי', בלא הזכרת ברית ותורה.**

אך באמת שורש חיובם של האנשים והנשים אחד הוא, שצריכים להודות על האכילה שאכלו, ואגב זה להודות להקב"ה על 'הכל בכל מכל', כל אחד לפי עניינו, וכלשונו של מרן בעל האילת השחר זצ"ל הנ"ל.

ועתה נשוב לנידו"ד שכתבנו לדון, האם השבטים הזכירו ברית ותורה בברהמ"ז שלהם, או"ד דהם לא הזכירו ברית ותורה, - דמעתה י"ל, דגם לדעת הסוברים שהזכרת ברית ותורה היא מדאורי' וכנ"ל (באות ז), אך מ"מ להאי צד שנשים חייבות בברהמ"ז מדאורי', ואינן צריכות להזכיר ברית ותורה וכנ"ל, אזי עולה שמדאורי' מי שאינו שייך בברית ותורה, אינו צריך להזכיר ברית ותורה.

וא"כ כיון שהשבטים לא קיבלו את התורה, לכן י"ל דהם לא היו שייכים בהודאה על התורה, כיון דאכתי לא קיבלוה, וא"כ לצד זה י"ל, דהשבטים יכלו שפיר לקיים את מצות ברהמ"ז (בתורת אינם מצווים ועושים), גם בלא הזכרת 'תורה', וכמו שמצינו בברהמ"ז דנשים, כיון דהיהכל בכל מכל' שלהם, אינו כולל את ההודאה על התורה, משום שלא קיבלוה, וא"כ לצד זה יתכן לומר, דהשבטים לא הזכירו בברהמ"ז שלהם הודאה על ה'תורה', וא"כ לצד זה שוב נצטרך לחפש יישוב אחר, לג' הקושיות שהקשינו לעיל.

[וע"ע בתחומא פרי' עקב אות ו, שהמעשה עם יהודה הנ"ל הובא שם בנוסח אחר, ויתכן שלדבריו שם הם עמדו לברך ברכת 'המוציא', וא"כ אכתי כל הפילפול הנ"ל לא יחני לגבי הנוסח של המדרש שם, ויל"פ].

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות
בקו 'מים זכים': 02-633-5850
כמו כן בקו זה ניתן להאזין
לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קרבן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המצוינת: 'עלון מים זכים' - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לזוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וישב התשפ"א גליון 152

לעת זקנותו לישב וללמוד בשלוה. אבל כאן רואים שלא רק זו המטרה, אלא דוקא לומד התורה יש לו נסיונות וקשיים וטרדות, כדי להסיר את לבו ממנה, ועליו להתגבר כנגדם.³

וכן למד מזה ה'ערבי נחל' (מאמר ראש השנה שחל בשבת) שעיקר קיבול השכר על עבודת ה' יתברך הוא מה שעושה מתוך טירדא בעניות וטירדות היצר הרע, מה שאין כן האדם ההולך בעסק התורה והמצוות רק בהיות הדרך מתוקנת לפניו בלא טירדא, ואינו עמל – שכרו מועט, עיין שם⁴. גם שנינו (אבות דרבי נתן ג, ו) "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריח". ומסופר על חסיד אחד שבא אל האדמו"ר מקוצק וצ"ל שיתפלל עליו שהקב"ה יסיר ממנו את כל הקשיים והטרדות כדי שיוכל לשקוד על התורה והעבודה ללא קשיים. השיבו האדמו"ר: ומי אמר שהקב"ה חפץ בתורתך השלוה, אולי חפץ הוא דוקא בעבודתך שבאה מתוך קושי ועמל... ואדרבה זה עבודת ה' להתגבר בכל עת במלחמת היצר.⁵

מעלת החיים מתוך הקושי והעמל

שאלה: במה עיקר גדילת האדם, והאם עדיף ללמוד כל החיים מתוך נחת ושלוה או למעט קצת בלימוד ולעבוד מתוך נסיונות וקשיים?

א. בראשית לו, א: וישב יעקב בארץ מגורי אביו. פירש רש"י (בפסוק ב) "במדרש אגדה (ב"ר פד, א) דרשוהו, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקב"ה: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה?" וקשה, וכי יעקב אבינו עמוד התורה, רצה סתם לשבת בשלוה ולהינפש חלילה. [ועוד הקשה בדרשות חתם סופר (ח"א סב. ד"ה ובפרשת השבוע), מה אכפת להקדוש ברוך לתת לצדיקים שני עולמות, ע"ש מה שתירץ]. **אלא** בודאי יעקב חשב שכעת לאחר טרדותיו, יוכל סוף סוף לשבת בשלוה לעסוק בתורה ובמצוות בלא מפריע. ואם כן מדוע בכל אופן מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף? כדי לגלות לו שדוקא הלומד תורה ומקיים מצוות מתוך קשיים ונסיונות, גדול שכרו. ולכן לטובת הצדיק מביא לו הקב"ה נסיונות וקשיים, כי ידע שיוכל להתגבר עליהם ובכך יגביר את שכרו לעתיד לבוא.^{1,2} **ובאמת** כבר בעודו במעי אמו, כתוב (לעיל כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה", ופירש רש"י (בפירוש שני) "מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". כשגדל רצה עשו להורגו (כו, מא-מב) והוצרך לברוח מפניו. גם על הזמן שהיה אצל לבן אמר יעקב (רש"י לב, ה) "עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובפרט שרצה לבן ליטול ממנו את כל רכושו ברמאות וכו'. ואם כן, לא מדובר באדם שנח כל השנים, אלא לומד מלחמות וסבל גדול היה, ולכאורה מובן שרצה לפחות

³ יש לרמוז שלכן 'פרשת וישב' יוצאת תמיד בסביבות התנוכה שבהם מדליקים את הנרות, ללמד כי 'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך', והדלקת הנרות מתוך האפילה, גורמת אור גדול, ומכמות קטנה של האור שנמצא בנס האיר לבסוף לדורות. ומזה ילמד שדוקא מתוך קושי יכול לראות את האור, וידע שאדרבה 'שרגא בטיהרא מאי אהני' (מה מועיל נר ביום), ואין פרום הנס אלא דוקא בלילה בלבד שאז ניכר אורו ותפארתו, ומתוך הקשיים כן יוכל לצאת אורו לחוץ.

⁴ זה לשון (מקדום): תמוה למה מיאן הקב"ה שישב בשלוה, וכי ח"ו אין הקב"ה רוצה בשלוות הצדיקים והרבות שכון בעולם הזה ובעולם הבא... אלא הענין שיעקב אבינו היה תמיד מוטרד כנודע, ואף על פי כן קנה שלימות והיה מובחר שבאבות, וחשק מאוד לישב בשלוה כדי שיוסיף בעבודה כהנה וכהנה, אבל האמת שאדרבה עיקר עבודת האדם הוא כשהוא מתוך טירדה רבה ואותו המעט חשוב יותר לפני השם יתברך יותר מהרבה שיעשה האדם בהיות הדרך מתוקנת לפניו בלי שום טירדה, וזהו עיקר השכר לעולם הבא. לכן אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים וכו', כלומר אין די להם שכר לעתיד לבוא אם דרך התורה תהיה מתוקנת לפנייהם בלי שום טירדה, כי בכך השכר יהיה מעט לפנייהם. ואמר 'לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם' כלומר המצוות שעושין בהיות הדרך מתוקנת לפנייהם אין די להם לעתיד לבוא, אלא יש להם לקבל שכרם כפי הזמן שטורחים על המצוות וכו'. **היוצא** מזה כי עיקר קיבול שכר על עבודת השם יתברך הוא מה שעושה מתוך טירדא בעניות וטרדות היצר הרע, מה שאין כן האדם שהולך בעסק התורה והמצוות רק בהיות הדרך מתוקנת לפניו בלא טירדא, אך בתוך טירדות רבות לא יזדרז מתוכם להשליך הכל אחר גיוו ולשוב לעבודת השם יתברך בכל האפשר אם מעט אם רב ואינו עמל כעמל השמש, שכרו מועט, עד כאן לשונו.

⁵ כלשון ספר התניא (א, ט) "צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה', לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחינת מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחינת ועשה טוב, כגון בעבודת התפילה בכוונה – לשפוך נפשו לפני ה' בכל כוחו ממש עד מיצוי הנפש, ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבטשם (לבעט בהם) ולכתתם כעפר קודם התפילה שחרית וערבית מדי יום ביום, וגם בשעת התפילה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר... וכל שלא הגיע לידי מידה

¹ כתב הפלא יועץ' (ערך עמל) "ואם יאמר אדם: לא יגעתי ומצאתי – אל תאמן' (מגילה א). ובודאי הגמור שגם אברהם יצחק ויעקב וימשה רבינו וכל קדושים, היה להם יצר הרע, כמונו כמוהם, אלא שעל ידי עמל ויגיעה רבה כפר את יצרם, לידבק ביוצרם, עד שלבסוף נהפך להם לאוהב ונעשה מרע נע (חיים). ונאמר על אברהם (נחמיה ט, ח) 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'. ודוד המלך ע"ה אמר (תהלים קט, כב) 'ולבי חלל בקרבי', כי רק ההתחלות קשות".

² בספר 'מדרגת האדם' (מאמר נקודת האמת) פוקים ג-ד סוף עמודים רלו, (מא) משמע שבודאי גם יעקב ידע מזה (שוקב"ה עושה כן להגביר שכוון), אלא שסבר שכבר היה מספיק לו עבודת ה' בנסיונות, וכעת רוצה לעבוד בשלוה, אבל הראו לו שכל זמן שאדם חי, לעולם הוא צריך לעבוד בנסיונות, עיין שם.

כל הזמיות שמורות טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

ואדרבה, אם רואה האדם שהיצר הרע לא פוגע בו ונותן לו ללמוד ולהתפלל במנוחה, ועושה מה שרוצה לעשות בעבודת ה', צריך לבדוק את עצמו, שמא יש כאן משהו לא כשורה, כי יהודי לא צריך להיות בעולם הזה במנוחה, כמו שמצינו אצל יעקב אבינו שהיה האדם הראשון שהיה בשלימות (עיין בפסחים 11), ודוקא אצלו מעת שנולד, כל חייו היו מלחמות, ואף בזקנתו כשביקש לישב בשלוחה, לא נתנו לו מן השמים, ואמר לו הקב"ה שהמנוחה היא בשביל עולם הבא, אך בעולם הזה אין מנוחה. וכמובן שאם יש מלחמה – יש קשיים, וצריך לדעת כיצד להילחם, ולהתפלל לה' שיעזרהו.⁶

פעם נכנס אברך אחד, שכפי הנראה מרוב דאגות וטרדות בא לידי עצבות, ולא יכל להתמסר כראוי ללימודיו, ובא לשפוך את נפשו וצערו לפני בעל ה'קהילות יעקב' זצ"ל, אמר לו הרב במאור פנים: "דעו לכם שכדי להצליח בלימוד צריכים להתעלם מהצרות, הטרדות והדאגות של העולם הזה. גם אני בעצמי, אם הייתי שם לב לכל הצרות של העולם הזה, לא הייתי לומד כלום, תמיד היו לי טרדות ועיני צער, הפרנסה בדרך כלל תמיד היה בצמצום רב מאוד, ולפעמים בדקדוקי עניות, ומצב הבריאות לא תמיד בסדר, עוד צער ועגמת נפש בשפע רב, והשתדלתי להתעלם מהכל שלא יטרידני, להתפלל לה' ולבטוח בו שהכל לטובה, ורק על ידי כך הצלחתי ללמוד תורה בעזרת השם" (פניני רבינו הקהילות יעקב ח"א עמוד יא). **והתוצאות**, לפחות במקצתם רואים בעינינו, מלבד הנהגת הכלל בעודו בחייו, עוד ספרי ה'קהילות יעקב' אשר בכל היכלי הישיבות בעולם לומדים ודנים בדבריו המתוקים והבהירים. ובספר 'משפט צדק' (על התהלים את רעט) כתב "לא ראיתי אחד מחסידי עולם שישבו בשלווה, אלא כל ימיהם בצער ויסורים".⁷

מעין זה כתב בליקוטי מוהר"ן (מהדורא בתרא סימן מח) "צריך להיות עקשן גדול בעבודת השם, לבלי להניח את מקומו (ועיין מה שכתבנו בסוף חומש במדבר בנדפס מחדש, רות א, יד 'מעלת העקשנות לטובה'),

זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו, עדיין לא הגיע לבחינה וערך מלחמת היצר הבורע כאש להבה להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל ברכת הנהנין והמצוות בכוונה, וכל שכן כוונת המצוות לשמן. וכן בענין עסק לימוד התורה ללמוד הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו על ידי מלחמה עצומה עם גופו, כי הלומד מעט יותר מטבעו, הרי זה מלחמה קטנה ואין לה ערך ודמיון עם מלחמת היצר הבורע כאש שנקרא רשע גמור אם אינו מנצח יצרו להיות נכנע ונשבר מפני ה'...".

[נכתבו שבוחרות החלשים שבונעני צריך להיחר שלא ילחם נמש כנגדו באופן שאינו לדרגתו, כי אחר כך יוכל להחליש יותר ולהפסיד את כל עבודת ה' גם מה שהיה לו בה בתחילה חשק. (ועיין מה שהבאנו בדברים ח"א ה, יא 'הוצאת שם שמים בלא כוונה')]

⁶ **ענין** נוסף יש בזה, כפי שאמרו חז"ל בסיפרי (פרשת ואתחנן ו, ה הובא בשערי תשובה ב, ד) "רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל זמן שהאדם שרוי בשלוחה, אין מתכפר לו מעונותיו כלום, ועל ידי היסורין הוא מתרצה למקום, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יזכיה וכאב את בן ירצה' (משלי ג, יא)". נמצא גם שעל ידי מיעוט השלוחה מתכפרים עונותיו ומתרצה אל ה' על אף חטאותיו שבעבר.

⁷ **לפי** זה כתב הגר"ש דבליצקי (ח"ב דרשה כו) על אותם הטוענים כי רבו הדאגות והטרדות, ולכן אי אפשר לקיים את ימי הרחמים והדין כראוי, וצריכים הם לדעת את מה שכתב ה'משפט צדק' הנ"ל ש'לא ראה אחד מחסידי עליון שישב בשלוחה, אלא כולם כל ימיהם בצער ויסורים'. ואם כן לפי זה למי ניתנו ימי האלול אם לא לצדיקים ההם, ולכן צריך לדעת כי זהו הנסיון וצריך להתגבר על הכל, כי בנפשנו הדבר, עכ"ד.

דהיינו מעט מקצת עבודתו שהתחיל, אף אם יעבור עליו מה. וזכור דבר זה היטב, כי תצטרך לזה מאוד, כשתתחיל קצת בעבודת השם (כאומרם 'כל ההתחלות, קשות'). כי צריך עקשנות גדול מאוד מאוד להיות חזק ואמיץ, לאחוז עצמו, לעמוד על עמדו, אף אם מפילין אותו ח"ו בכל פעם. כי לפעמים יש (מצב) שמפילין (אדם) אחד מעבודת השם, כידוע, (אבל) אף על פי כן עליו לעשות את שלו מה שיוכל בעבודת השם, ואל יניח עצמו ליפול לגמרי חס ושלום. כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמיתיים עברו בכל זה".

אם האדם ידע זאת, יקל עליו בהרבה להתגבר על יצרו, לפעמים אדם נמצא למשל בחתונה, ורוצה להתפלל תפילת ערבית או לברך ברכת המזון בישוב הדעת, אך דא עקא, התזמורת, לחץ הסובבים וכל המהומה, מקשה עליו להתרכז בתפילה. והוא חושב לעצמו: טוב, לא נורא, היום אתפלל ואברך ללא כוונה גדולה, אך מחר, בבית הכנסת כבר אתפלל כמו שצריך. אבל הוא לא יודע שמחר בבית הכנסת פשוט שצריך להתפלל בכוונה, אבל אדרבה דוקא כעת שהוא זמן הקושי זה זמן הנסיון שלו ותובעים ממנו להתגבר, ושם מלחמתו שיצליח בה בעזרת ה'. **או** למשל, אדם נקלע לאיזה מקום או זמן בו קשה לו להתרכז בלימודו, ממתין הוא לברית, לחופה או לאוטובוס. וכן אם קראו לו דחוף למקום אחר שאינו המקום שמורגל ללימודו, בלי החברותא והספרים, ויכול להעביר את הזמן בביטולי סרק, אבל אינו יודע, שאדרבה כעת, בשעת הקושי – זהו זמן המבחן שלו, ועליו להצליח דוקא בו. כי התורה והתפילה שהאדם עושה מתוך הקושי, זהו מעלתו וזו גבורתו.⁸

[וכבר הבאנו (במדבר ט, יח 'מסעות האדם') שעל האדם לדעת שכל מסעותיו והמקומות שנקלע אליהם, כולם משמים לצורך תיקונים ונסיונות מסויימים, ועליו לנצל זאת לטובה ולהשתדל לקדש שם את מעשיו].

גם בספרי המוסר כתבו שהאדם גדל דוקא מתוך הנסיון והקושי. וכן הבאנו בספר 'לב טהור' (מאמר 'נקודת הנסיון') שאדרבה עיקר התביעה מהאדם הוא בחלק שקשה לו, במקום שיש לו מלחמה עם היצר הרע, ושם הוא נמדד. אדם יכול להיות תלמיד-חכם גדול ומפורסם, מרביץ תורה לעדרים, אך למעלה בעולם האמת חלילה לא יהיה כל כך גדול, כי כל התורה שחידש זה היה פשוט שהתחייב בה, כיון שנתרגל בכך והיה

⁸ **מעין** זה כתוב (שמות כב, כח) "מלאתך ודמעך לא תאחר, בכור בניך תתן לי". ופירש בנועם מגדים שבא הכתוב "להזהיר לאדם שמתוך דוחקו – בטרדות צער חלילה, לא יתנכר מתורה ותפילה, כי בהתגברו או להסיר טרדותיו שהם מעשה היצר הבלבל – זה המובחר שבתפילות, ובזמן שאין לאדם טרדות – אין התפילה ברורה כל כך כמו מי שרבו בלבולין מהיצר ומתגבר עליהם. וזה מבואר בזהר הקדוש (פרשת תצוה קפד) בדברי רבי נהוראי סבא (שאמר) "לית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא" [אין אור אלא אותו היצא מתוך החושך שהוא הקושי. וכעין לשון השערי תשובה (ב, ה) 'כי יהיה החושך סיבת האור'], עיין שם. ובדוק ומנוסה לצדיקים וחסידים אמיתיים". וזהו הרמז "מלאתך" מעייפותך ויגיעתך, לשון תלאות, "ודמעך" לשון בלבול ותערובת, דהיינו שנעדר צלילות הדעת מרוב טרדות שמטרידו, "לא תאחר" לא תתנכר ותאחר, כי אדרבה, בהתגברך בשעה זו, אזי "בכור בניך תתן לי" מובחרת וברורה שבתפילות ובמעשים טובים תתן לי, עכ"ד.

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' ועניני חנוכה

גליון 294

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

איסור מלאכה לנשים בחנוכה

השנה יש הדלקת נרות חנוכה ביום חמישי שתי פעמים (נר ראשון ונר שמיני) ויש מקום לברר האם מותר לעסוק בהכנות לשבת בתוך חצי שעה לאחר זמן ההדלקה. **מנהג לא לעשות מלאכה:** נהגו הנשים שלא לעשות איזה מלאכות בעוד שהנרות דולקות, עד כחצי שעה (שו"ע סי' תרע, סי' תרעב ס"ק א ובה"ל סי' תרעב ד"ה ובלבד). והוא כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה. מנהג זה הוא דווקא לנשים, ויש מקומות שגם אנשים מחמירים בזה (מ"ב סי' תרע ס"ק ג).

גדר איסור מלאכה

כדין יו"ט: עי' בלבוש ובי"ח (סי' תרע טע"א) שעושין אותה שעה כמו יו"ט. וכעין זה עי' בפניני חנוכה (עמ' קלא-קלב), שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תט אות ב) דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה שיש בה שיהיה אפילו בישול ואפייה, והוא הדין שטיפת כלים [ונקייון הבית ועריכת קניה במכולת], וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל רבבות אפרים שם (חוץ משטיפת כלים שמתיר) וכן כתב שם בשם הגרי"י פישר זצ"ל שמנהג ירושלים שנשים אינן עושות שום מלאכה אפילו בישול ואפייה, וכן נהגו בבית הגר"ש? אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה חנוכה פט"ז ארחות הלכה הע"י 14) חוץ מטיגון סופגניות וכדו' הנאכלות באותה שעה.

ולפי זה אין לעשות הכנות לשבת בשעה זו.

כדין ראש חודש: דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א (נר חנוכה פ"א הע"י מד) שדינה כראש חודש, שכיבוס ותפירה בכלל האיסור אבל לא בישול ואפייה וכדו', ואמר שכמדומה ששאלו את החזון איש איזה מלאכות אסור לנשים לעשות כשהנרות דולקות והשיב כמו לענין ראש חודש. וכן דעת הגר"י קרליץ זצ"ל (נר חנוכה שם) שמתברר שדינו כראש חודש ולא חמור מחול המועד, ולא אסור אלא תפירה וכדו', אבל לא בישול ואפייה והוא הדין בהדחת כלים, אמנם שטיפת רצפה וכיבוס דעתו שאסור, משום שמתברר שבחנוכה המנהג לאסור מלאכות הנמשכות, כדי שיהא היכר שלא להשתמש לאור הנרות. וכעין זה דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ח"י עמ' ג) שלא נהגו איסור אלא בתפירה וכו' אבל לא בבישול ואפייה [ומלאכה שיש בה עמל כגון שטיפת רצפה, דעתו שם (הע"י יד) שיש להימנע לעשותה, ולגבי שטיפת כלים הכל לפי הענין].

לכבס במכונת כביסה: דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה עמ' קלב) שהוא בגדר כיבוס ואסור [אכן בהע"י קמא כתב, שהיו פעמים שהתיר מפני שאין בזה היסח הדעת], וכן דעת הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל (שו"ת רבבות אפרים ח"ו שם).

ואם יש צורך לעשות מלאכה: דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה שם) שתלוי עד כמה יש בה צורך, וכל הענין

של איסור עשיית מלאכה בזמן הנרות אינו חמור כל כך ע"ש. [אך בכל זאת יש איסור משום מנהג].

ליל שני של חנוכה שחל בשבת

יש לציין שהשנה שבת חנוכה הבעל"ט חל בליל שני של חנוכה זה הפעם הראשונה לאחר 20 שנה (תשס"א). נביא שאלות לחידודי בזה.

בליל שבת טענה וברכה 'להדליק נר של חנוכה'

שאלות לעיון ראה בהערה א':

להדליק נר שבת וחנוכה ע"י ברירה

שאלה לעיון: ראובן שמתארח בדירה בליל שני של שבת חנוכה – ומוכן בפניו ארבע נרות, שתים עבור שבת ושתיים עבור חנוכה, ויש פתק על השולחן מהוראת בעל הבית – "נא להדליק חנוכה גם בשביל שמעון האורח הקבוע כאן, שעזב את המקום לשבת, עשיתי קנין מיוחד על הנרות חנוכה עבור שמעון, והנרות שבת עשיתי קנין עבור כל מי שצריך בבית זו".

והבעל הבית אינו יודע איזה מהנרות עשה קנין עבור שמעון. וראובן חושש דאם מדליק את הנרות המיועדות לשבת עבור חנוכה, אינו יוצא ידי חובה דהנרות שייכים לדיירי הבית ולא שייכים לו, וכן לא יצא שמעון ידי חובת הדלקה.

האם יכול להדליק שניהם ולעשות תנאי דרך ברירה (כיון דזה מידי דרבנן), שאיזה מהן מהני לשבת מהני, ואיזה מהן לחנוכה מהני. [ויש לדון דהוה נרות שבת שא"א ליהנות מהם].

חולה או הנמצא בבידוד (ל"ע) בימי חנוכה

בגדר 'מצוה בו יותר מבשולחו'

הנמצא בבידוד בחדר בימי חנוכה, או אדם חולה שאינו יכול לצאת מחדרו, ויכול להדליק על יד החלון שאין כ"כ פירסומי ניסא, רק יוצאין מעיקר הדין, כיון שבקושי אפשר לראות את הנרות ברשות הרבים. ויכול לעשות שליח להדליק בחלונו או בפתח ביתו במקום שיש פירסומי ניסא הרבה יותר.

האם אמרינן 'מצוה בו יותר מבשולחו' גם באופן שאיכות המצוה הוא פחות טובה. שיקיים המעשה הדלקה עם יותר הידור ורק ע"י שליח, או מצוה בו יותר מבשולחו – איזה מהן עדיף?

וכעין זה עי' חיי אדם כלל סח בכללי הלי' זהירות במצות אות זו, דצ"ע אם הוא יעשה המצוה לא יהיה מהדר כ"כ כגון הרוצה לכתוב לו ס"ית ואין מכתבו מהודר ואם ישכור סופר יהיה מהודר איזה עדיף וצ"ע (תשוב' מבי"ט סימן מ"ט).

תוצאה של המצוה - ועי' מהר"ח אור זרוע סי' קכח דהקשה למה עושים שחיטה ע"י שליח ולא מקפידין לשחוט בעצמם אפילו הבקיאים בשחיטה, ותירץ שמא במצוה שהקפידא הוא

א' יש לעיין כשליל שני של חנוכה חל בשבת ויתכן השאלה בשאר השנים באלו שבמרבית יותר משתי נרות שבת), ואשה טענה בהדלקת נרות שבת ובירכה 'להדליק נר של חנוכה' במקום 'להדליק נר של שבת', והנרות שבת ג"כ עומדות על יד החלון.

1) האם יש עצה להציל אותה מברכה לבטלה, ולומר שכיון שמצוות דרבנן אינם צריכים כוונה ועשתה ברכת הדלקת נרות חנוכה, האם אפשר בתוך כדי דיבור לכוון ולייחס הנרות של מעשה הדלקה לנרות שבת ולהפכם לנרות חנוכה (וכמו שמצינו בקריעה על מת (ר"ל) שאם אמרו לו ותוך כדי דיבור, מהני בזה עי' נדרים דף פז).

2) האם יש עוד עצה להציל אותה מברכה לבטלה להודרו לכבות ולהדליק עוד הנרות הקיימים בשביל נר חנוכה (או להכין נרות חנוכה ליד החלון ולהדליק). עי' מ"ב הלי' ציצית סי' ח ס"ק טו דאם בירך על טלית ונלקח הטלית והיה תפילין לפניו, שיכול לסיים על תפילין.

התוצאה (כגון מזוזה, מעקה, תרומים) אין קפידא לעשות בעצמו ואפשר ע"י שליח.

חינוך ילדים וברית מילה ע"י שליח: וכששאלו את מרן הגרי"ז זצ"ל למה הוא לא מל הבנים בעצמו? השיב בשאלה האם הוא מלמד בניו בעצמו. והוסיף דלעשות מצוה ע"י אומן עדיף ממעלת ימצוה בו יותר מבשלוחו. וכן שמענו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעדיף לעשות ברית ע"י אומן ובפרט שיש בזה משום צערא דינוקא אם לא בקיאים בזה. ע"ע ברא"ש פסחים פ"א סי' י שהביא דברי הריב"א למה תיקנו נוסח הברכה 'להדליק נר של חנוכה' אע"י דאפשר ע"י שליח – והשיב 'אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס'. וגם לטעם זה יש לעיין אם עדיף להדליק ע"י שליח באופן שהנס יתפרסם יותר.

הנמצא בבידוד ואינו מברך בעצמו ומדליק ע"י שליח: עדיף שיברכו באופן שיוכל לענות אמן על הברכות (וע' פניני הגרי"ש עמ' כז - כט).

ברכת הרואה לנמצא בבית מלון או בית חולים בחנוכה

הנמצא בבית מלון או בית חולים בחנוכה באופן שאינו יכול להדליק, כשרואה נרות חנוכה (לא הנרות שמדליקים בפרוודור שלא במקום הדלקה). עליו לברך עם שם ומלכות ברכת ישעשה נסים לאבותינו וכו', [ביברכת הרואה!].
ואם מדליקים עליו נרות חנוכה בביתו, הכרעת המ"ב (תרעו ס"ק ו) שאינו מברך, ועדיף לצאת ידי חובה בברכה ע"י אחר.

עניני טומאה וטהרה בזמננו

כעת בדף היומי עוסקים בסוגיא דרבי חנינא סגן הכהנים וע' בטור בענין פח שמן הטהור נס חנוכה

יש לעיין אם עושים חלה ומיני מאפה עם קמח ושמן (קנולה) וסוכר, שהוכשר לקבל טומאה במפעל ע"י רחיצה במים, ומשתמשים עם כפפות חד פעמיות וקערה חד פעמית ונייר אפייה, (ואינו משתמש במיקסר עם חלק מתכת, או שהמתכת מחובר לקרקע ואינו מקבל טומאה), וע"י אשה טהורה או ע"י איש או קטן (דהרי אינו מטמא טומאת מת בהיסט אלא במגע ראה בהערה הני"ל) והדרך היחידה שיכול להיות שקיבלה טומאה היתה ע"י טומאת היסט ע"י נכרי (שדינו כזב לכל דבריהם) שלקח את הקמח מהמסעית עד החנות, ועכשיו יוצא שהחלה טהורה מדאורייתא ורק טומאה מדרבנן (שגורו שנכרי עושה היסט) – האם מותר לאשה שאיננה טהורה להפריש החלה הטהורה בידים כיון שע"י זה נטמאת מדאורייתא. וע' ברמב"ם (פסולי מוקדשין פ"ט הל' ו) דפסק כהמשנה דרבי חנינא סגן הכהנים בטומאה דאורייתא, שלענין שריפה לא צריך להקפיד שמוסיפין טומאה על טומאתו. השאלה האם מותר לסמוך על זה בטומאה דרבנן (ע"ע דף טו).

קמח מלא: קמח מלא בדרך כלל אינו רחוף במפעל ולכן אינו הוכשר לקבל טומאה, (וכן קמח לבן מיד אחר פסח), (ויתכן שזה טהור אפילו מדרבנן) ולכן יש מקום להקפיד לגעת במים בלי כפפות לפני הגיבול של העיסה (ע' להלן בענין עיסת מי פירות).

² שאלה: האם זה שאנחנו טמאי מתים בזמננו גורם שהכל טמא ולא צריכים לחשוש לעניני טהרות? תשובה: טמאי מתים רק מטמאים במגע ולא בהיסט. זאת אומרת שרק אם טמא מת (או מתכת שנגע בטמא מת) נגע בדבר שהוכשר לקבל טומאה מטמאה, אבל אם רק היסט פ' הויזו (או נשאו בתוך שקית) שבאופן שהיה עטוף, אינו מטמאה. ולכן בקלות הרבה מוצרי מאכלים יכולים להיות טהורים. א"כ היסט (פ' הויזו) אשה נדה או בועל נדה או זב, אז המאכלים שמוכשרים לקבל טומאה נטמאים. עוד יתכן ע"י נכרי שדינו כזב שהויזו את במאכלים שהוכשרו. אבל בלא הכי לכאורה בהרבה אופנים שייך להגיע מוצרי חנות טהורים לבית. ולכן שייך להגיע לחלה טהורה. וע' בתוס' במה מדליקין שבת כא: ובית יוסף בס' תרע בריש הלכות חנוכה דהקשה הרי אפילו כי חתים בחותמו של כהן גדול ליחוש דילמא היסטוהו (הויזו הנכרים שגורו שדינים כזבים) ונטמא כבר ותרין בתוס' שאם כבר גזרו על הגוים להיות כזבים צריך לומר שהיה מונח בחותם בקרקע שלא היסטו הכלי וכן משמע ברש"י דכתב 'זהכיר שלא נגעו בו'.

³ עוד יש לשים לב דהרבה מהעובדים הם שומרי תורה ומצוות. ויתכן להגיע לידי חלה טהורה אם משתמשים עם כפפות, נייר אפייה, וקערות של פלסטיק. ויש מקום להקפיד לגעת בקמח לאחר שהוכשר לפני הגיבול.

⁴ איתא בשו"ע הל' חלה סי' שכט סעי' י (ובשו"ע ס' תסב סעי' ה) יש לזוהר מלוש במי פירות שאינם משבעה משקים אלא אם כן יערב עמהם אחד משבעה משקים. וביארו הש"ך והט"ז שם דאם ילוש שיעור חלה מה יעשה בחלתה, לשרפה אינו יכול כיון שהיא טהורה ואין שורפי קדשים בתורים.

בלי כפפות: ויש לציין שבדרך כלל לא משתמשים עם כפפות, ונטמאת בשעת הגיבול במים ולכן אינו מצוי שאלה זו.
עיסה בלי מים: אם עושים עיסה כשיעור חלה רק ממי פירות בלי מים כגון מיני עוגות, יש להוסיף טיפת מים לקמח, ולגעת בו בידים לפני הגיבול ע' שו"ע הני"ל וע' בס' משפטי ארץ (חלה פ"א סעי' י והע"י שם).

לימוד התורה לעילוי נשמת

**מתוך צוואת מרן הגרא"ל שטיינמן זיע"א
לרגל היארצייט החל בכ"ד כסלו**

וז"ל הצוואה (ו' תשרי תש"מ) (אות ח) "בימים שהמנהג בהם ללכת אל הקבר כגון בכלות השבעה ושליש ויא"צ מ"מ לא יבזבוזו יותר מדי זמן עבור זה ויותר כדאי שיתחלפו במשך המעת לעת ללמוד כסדר ובלי לדבר אז דברים בטלים.

אם על ידי החיפוש למצוא מקום להתפלל לפני העמוד יגרום הרבה ביטול תורה יותר כדאי ללמוד תורה לש"ש בזמן זה".

ובאות ט' "אבקש שכל מי שרוצה בטובתי ילמד בכל יום פרק א' משניות עד גמר י"ב חודש והבנות יאמרו כל יום עשרה פרקי תהלים גם בשבת ויו"ט".

כתבו הקדמונים שהמעלה הגדולה לזכות את האבות בעולם שכולו טוב הוא ההרבות תורה וחסד, וכפי שכתב בספר יוסף אומץ למהר"י יוספא שענין הקדישין וברכו תיקון זה הוא רק לעמי הארץ אבל לימוד התורה מועיל שבעתיים מכל תפילה, וע"י כן מכניסים את המת לגן עדן, ואם הבן מחדש חידושי תורה אין ערוך לכבוד שזוכה אביו על ידי זה בישיבה של מעלה.

ועיין עוד בספר סוכת שלום לגאון רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל שהביא את המעלות והתיקונים הנהוגים לזכות את הנשמות הטהורות, וכתב שהן מתחלקות לששה חלקים, שהמעלה הקטנה שבהן היא אמירת קדיש והתפילה לפני העמוד, והמעלות היותר גדולות לזכות הנשמות להוציאן מכל מדורי גיהנם ולהאיר להם נתיב הוא לימוד התורה ושאיין שום דבר שווה לערך לימוד התורה, ואף מצוה לא מגיעה למעלת לימוד התורה.

אחרי פטירת הסבא מסלבודקה הגרנ"צ פינקל זצ"ל התגלה שלש פעמים בחלום לבנו רה"י הגרא"י פינקל זצ"ל באמרו "אליעזר יהודה תשלח לי 'חבילות' [פעקלדן]", ושלחו שליח להחפץ חיים לביאור הדבר, והחפץ חיים [שהיה ידוע בעשר שנים אחרונות בחייו לענות הכל ברוח הקודש, והשיב להשאלה לפני שהשליח הספיק לשואל] אמר תוך כדי מנוס שניה "חבילות אלו משניות". ואז למד הגרא"י פינקל זצ"ל משניות בקביעות לעלוי נשמת אביו. (בשם רה"י הגרב"ב פינקל זצ"ל).

אבל יחיד עשי לך

**יהיו הדברים לעילוי נשמת
מורינו המשגיח הגאון הגדול
רבי אהרן דוד חדש זצ"ל**

אלפים רבים ניארתו לאורו למעלה מיובל שנים בישיבה הקי'

להערות והארות – 0533-163-916 נא להשאיר הודעה
(מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: 089285647@gmail.com
וכן הגיליון ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" 0722-549-661

שיעורים קצרים (עד כ5 דקות) בעניני הלכה
לפי סדר הדף היומי [בלה"ק ובאנגלית]
(מיועד גם לאלו שלא לומדים הדף היומי),

עניינים מעשיים על הדף היומי הנלמדת - שלוחה 1,2

לענין הלכה (הלכות שלא נכנסו לגיון) - שלוחה 3 - השבוע בעניני חנוכה

לאכל אינו יכול דרובן בחזקת טמאי מתים (וע"ש ובס' שכב סעי' ה שבחלת חו"ל אפשר לתת החלה לפני קטן).

חנוכה

- ב. מצות ההדלקה.....
ג. החייבים במצוה.....
ג. מקום ההדלקה.....
ג. זמנה ושיעורה.....
ד. סדר ההדלקה.....
ה. הדלקה עושה מצוה.....
ה. להשתמש לאורן ובשמן.....
ו. הדלקה בע"ש ומוצש"ק.....
ו. דיין אכסנאי.....
ז. הדלקה בביהכ"נ.....
ז. ימי חנוכה.....
ז. על הנסים.....
ח. הלל.....
ח. תפילה וקרה"ת.....
ח. תענית הספד אבילות.....
ט. הערות בעניני חנוכה.....

יבורך המצלם ומפיץ לזיכוי הרבים

להערות:

אליעזר גנחובסקי

054-8495635

ניתן להשיג בכתובת 8495635@gmail.com

הגליון יוצא לאור לקראת ימי המועדים
ניתן לתרום דרך 'נדרים פלוס' לפי חיפוש "לעשות רצונך"

הדלקת נרות

מצות ההדלקה

הדלקת נרות הנוכה הוא מצוה מד"ס¹ וצריך לזוהר בה מאוד² והויין ליה בנים ת"ה בזכות זה.³

כתבו הספרים טוב שכל אחד יטרח לעשות לו מגורה יפה לפי כחו וכן הנרות יעשה יפה.⁴

אין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה⁵ דיותר נוחים להדלקה כשהם מודלקין כבר.⁶

צריך לזוהר שלא יעמיד הנרות במקום שהרוח שולט.⁷

כמה נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמונה⁸ וכל אחד מבני הבית ידליק⁹ באופן זה [לבד מאשתו דכגופו¹⁰] ואם אין ידו משגת ידליקו בני הבית נר אחד בכל לילה¹¹ וזוהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד שיהא היכר כמה נרות מדליקין¹² והיינו בשאר הימים שניתוסף נרות וי"א דאף בלילה הראשון משום לא פלוג.¹³

אין ידו משגת רק נר אחד בכל לילה יוצא בזה מדינא הוא וביתו והנ"ל הוא למשגת ידו להיות מהדר מן המהדרין.¹⁴

יש לו ט' נרות מדליק בליל שני שתיים ושאר הימים אחד, יש לו י' נרות בליל שני יעשה כנ"ל ובליל שלישי לא ידליק שתיים רק אחת.¹⁵

אין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק לכולם דאם יעשה לכולם בשוה לא ידלק אפי' אחד כשיעור¹⁶ ולהלן יתבאר בעזה"י מהו השיעור.

יש לו שמן בצמצום על כל השמונה ימים (למוסיף והולך) ולחבירו אין כלום מוטב ידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו דהא מדינא אין צריך אלא אחד, ודוקא כשחבירו אינו מבני ביתו או סמוך על שולחנו הלא"ה מוטב שיהיה הוא מהמהדרין.¹⁷

מוטב מוסיף והולך בנרות שעה מלהדליק בשמן זית אחד בכל לילה¹⁸ מיהו י"א דהוא רק בשאר הימים אבל לילה ראשון יראה להדליק בשמן זית דוקא.¹⁹

נר שיש לו שתי פיות עולה בשביל שנים (ועי' הערה)²⁰ הן למוסיף והולך לליל ב' והן לשני בני אדם בלילה הראשון, מיהו לאומר דאף בלילה הראשון יזוהרו להניח כל אחד נרותיו במקום מיוחד יש לזוהר בזה, ואפשר דוקא נר אחד שיש לו רק שני פיות אבל במגורות שלנו שיש להן ח' פיות מותר להדליק ב' בני אדם זה בקצה אחד וזה בקצה השני דמינכר טפי וכן נוהגין העולם.²¹

מילא קערה שמן והקיפה פתילות וכפה עליה כלי קודם שהדליק כל פתילה עולה בשביל אחד לא כפה כלי או שכפה לאחר שהדליק אפי' לנר אחד אינו עולה דהוי כמדורה²² ולכן יש לזוהר להעמיד הנרות בשורה בשוה ולא בעגול דהוי כמדורה²³ ואם יש הפסק מחיצה בין נר לנר וכרוחב אצבע ביניהן מותר²⁴ לפיכך מותר להדליק בפמוטות שקורין לאמפ"א²⁵ ומ"מ אף דמן הדין מותר אי"ז הידור לנר הנוכה.²⁶

צריך נר אחר להשתמש לאורו²⁷ אפי' לא צריך לתשמיש שלא יאמרו על נר הנוכה לצרכו הדליקה.²⁸

כל השמנים והפתילות כשרים לנר הנוכה²⁹ ומ"מ מצוה מן המובחר לקחת שמן זית³⁰ ולפתילה צמר גפן או חוטי פשתן.³¹

הנוהגים להדליק מוסיף והולך צריך שיהיה הנוסף דומה לנר העיקר³² [מיהו בסוגי השמנים אפשר שאין קפידא הואיל ואין ניכר ההבדל³³] אבל אין צריך להשוות נרות כל בני הבית דאפשר שאחד ידליק בשמן והשני בשעוה.³⁴

שמן גזול צ"ע אם כשר לנר הנוכה.³⁵

שומן או חלב האסור משום בשר וחלב אסור להדליק ממנו נר הנוכה ואסור לבטלו בששים.³⁶

נמצא עכבר בשמן מאוס הוא ואסור לנר הנוכה³⁷ ואם נתבטל בששים מחלוקת.³⁸

יכול למנות אשתו שתדליק עליו בביתו מיהו מצוה בו יותר מבשלוהו.³⁹

מי שאינו עתיד להדליק באותו לילה כשרואה נר הנוכה מברך על הניסים ובליל ראשון גם שהחיינו ואם אח"כ

1 משנ"ב תרע סק"א 2 שו"ע תרעא ס"א 3 משנ"ב תרעא סק"א 4 משנ"ב תרעג סק"ח 5 שו"ע תרעג ס"ד 6 משנ"ב תרעג סק"א 7 משנ"ב תרפ סק"א 8 שו"ע תרעא ס"ב 9 תרעא ס"ב ברמ"א 10 משנ"ב תרעא סק"ט 11 משנ"ב תרעא סק"י 12 תרעא ס"ב ברמ"א 13 תרעא שעה"צ או' טז וביה"ל ד"ה כדי שיהא היכר 14 משנ"ב תרעא סק"ד 15 משנ"ב תרעא סק"ה ועי' אבי עזרי הל' חנוכה 16 משנ"ב תרעא סק"ו 17 משנ"ב תרעא סק"ו 18 משנ"ב תרעא סק"ז 19 שעה"צ תרעא או' ח 20 שו"ע תרעא ס"ג - אפי' הפתילות אינם מובדלות בפנים זה מזה, כל שבמקום הנחתן מינכר שהם שתיים נחשבות כשתיים - משנ"ב תרעא סק"א 21 משנ"ב תרעא סק"ב ושעה"צ שם או' יז 22 שו"ע תרעא ס"ד ומשנ"ב שם סק"ג 23 תרעא ס"ד ברמ"א 24 משנ"ב תרעא סק"ט וסק"ח 25 תרעא ס"ד ברמ"א 26 תרעא ביה"ל ד"ה ומותר להדליק בפמוטות 27 שו"ע תרעא ס"ה 28 תרעא ביה"ל ד"ה וצריך נר אחר 29 שו"ע תרעג ס"א 30 תרעג ס"א ברמ"א 31 משנ"ב תרעג סק"ב 32 משנ"ב תרעג סק"ב 33 שעה"צ תרעג או' א 34 משנ"ב תרעג סק"ב 35 משנ"ב תרעג סק"ב 36 משנ"ב תרעג סק"ב 37 משנ"ב תרעג סק"ג 38 משנ"ב קנד סקמ"ט וסק"ג 39 משנ"ב תרעז סק"ב

ואם הוא בבית מיוחד ואין לו אשה ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר בלא ברכה.⁵⁷

אונן פטור מנר הנוכה ותדליק אשתו ולענין שיענה אמן מחלוקת ואם הוא יחידי בבית ידליק בלא ברכה משום פרסומי ניסא.⁵⁸

מקום ההדלקה

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ - אם ביתו פתוח לרה"ר על פתח ביתו ואם הצרו פתוחה לרה"ר על פתח הצרו, היה דר בעליה שאין לו פתח פתוח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר.⁵⁹

לכתחילה מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים ובדיעבד יצא בכל גווי זולת בהניחה למעלה מכ' אמה⁶⁰ שחוזר ומדליק בברכה למטה מכ' אמה⁶¹ וכ' אמה היינו גובה הלהב ולא מקום הנרות.⁶²

מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר הנוכה משמאל [ובדיעבד הניח בימין יצא⁶³] ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין ואם הניחו בדלת עצמו יניחנו מהצד של כניסה לצד שמאל⁶⁴ וע"י הערה⁶⁵.

הצר או בית שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשתיהם, היו הפתחים מרוח אחת אם הם בבית אחד מדליק באחד מהם⁶⁶ ואם בב' בתים (או שחלוק הבית בתוכו לשתים) מחלוקת⁶⁷ ולעולם אינו מברך אלא באחד מהם.⁶⁸

וכל זה במקומות שמדליקים בחוץ או שמדליקים בפנים אצל הפתח שיש היכר לעוברים בחוץ אבל במקומות שמדליקים בפנים ממש ואין היכר לבני רה"ר לית לן בה ומדליק רק פעם אחת.⁶⁹

זמנה ושיעורה

זמן הדלקת נרות הנוכה נחלקו הפוסקים י"א עם סוף שקיעת החמה והיינו צאת הכוכבים⁷⁰ וי"א כרבע שעה קודם צאה"כ⁷¹ וי"א בזמן השקיעה⁷² וע"י הערה⁷³.

הנוהגים להתפלל מעריב בזמנו אחר צאה"כ נכון

בליל ב' בא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו⁴⁰ והוא הנקרא ברכת הרואה.

נחלקו הפוסקים האם יש ברכת הרואה על מי שמדליקים עליו בביתו וספק ברכות להקל⁴¹.

אף דמדינא פטור מלהדליק אם מדליקין עליו בביתו מ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בעצמו רשאי ובלבד שיכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו או שיקדים הדלקתו להדלקתה הלא"ה הו"ל ברכה לבטלה, וי"א דלענין הברכה לא מהני כונה שלא לצאת בהדלקת אשתו לפיכך יהדר לעשות כאופן השני או שיצא הברכות מאחר וידליק⁴².

החייבים במצוה

אשה חייבת בנר הנוכה⁴³ ומ"מ כשבעלה מדליק אינה צריכה להדליק אפי' לדידן שמדליק כל אחד מבני הבית דטפלות לאנשים [ועוד שאשתו כגופו⁴³ ונפקמ"נ בשאר בנות] ואם רוצות להדליק מברכות בהדלקתן.⁴⁴

אין הבעל בבית תדליק האשה בברכה ויכולה לעשות איש לשליח ויוצאת יד"ה אם עומדת ושומעת הברכה.⁴⁵

מדינא אף כשהבעל בבית יכול למנותה לשליח לצאת יד"ה⁴⁶ אבל כבר אמרו הו"ל תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכים עליו.⁴⁷

הדליקה קטן לא עשה כלום⁴⁸ אף בגדול עומד על גביו⁴⁹ אפי' הגיע לחינוך אין מוציא גדול בהדלקתו⁵⁰ מיהו לעצמו צריך להדליק אם הגיע לחינוך⁵¹ ודי שידליק נר אחד בכל לילה בלא מוסיף והולך הואיל ואין חינוך על הידור מצוה⁵² וי"א שדוקא כשיש לו בית בפני עצמו צריך להנכו.⁵³

הדליקה חרש ושוטה לא עשו כלום⁵⁴ אף בגדול עומד על גבן.⁵⁵

חרש המדבר ואינו שומע חייב בנר הנוכה.⁵⁶ ולענין ברכה על הערה⁵⁶.

סומא אם הוא בבית שאחרים מדליקין ישתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו ואם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו

40 שו"ע תרעו ס"ג 41 שו"ע תרעו ס"ג ומשנ"ב שם סק"ו 42 תרעז ס"ג ברמ"א ומשנ"ב שם סקט"ו וט"ז 43 שו"ע תרעה ס"ג *43 משנ"ב תרעא סק"ט 44 משנ"ב תרעה סק"ט 45 משנ"ב תרעה סק"ט 46 משנ"ב תרעה סק"ט 47 תרעה ביה"ל ד"ה אשה מדלקת 48 שו"ע תרעה ס"ג 49 משנ"ב תרעה סק"א 50 משנ"ב תרעה סק"ג 51 תרעה ס"ג ברמ"א 52 תרעה ביה"ל ד"ה ולדידן דכל אחד 53 משנ"ב תרעז סק"ג 54 שו"ע תרעה ס"ג 55 משנ"ב תרעה סק"א 56 משנ"ב תרע סק"ב *56 על משנ"ב תרפט סק"ה שמבואר מחלוקת בדבר 57 משנ"ב תרעה סק"ט 58 משנ"ב תרע סק"ב 59 שו"ע תרעא ס"ה 60 שו"ע תרעא ס"ו ומשנ"ב שם סק"ו 61 משנ"ב תרעא סק"ט 62 שעה"צ תרעא או' לג 63 משנ"ב תרעא סק"ג 64 שו"ע תרעא ס"ז 65 היינו מקום הדלת שנכנס שם לבית יחלקנו לשנים ובחצי הנוטה לצד שמאל שהוא נגד המזוזה שם יניחנו ויכול להניח בכל שטח אותו החצי וי"א שראוי להחמיר להניח הנרות בצד שמאל בקצה האחרון סמוך לכותל - משנ"ב תרעא סק"ו 66 שו"ע תרעא ס"ח ומשנ"ב שם סק"ג 67 שו"ע תרעא ס"ח ומשנ"ב שם סק"ג 68 תרעא ס"ח ברמ"א 69 תרעא ס"ח ברמ"א 70 שו"ע תרעב ס"א ומשנ"ב שם סק"א 71 משנ"ב תרעב סק"א 72 תרעב ביה"ל ד"ה עם סוף שקיעתה 73 ענין שקיעה נאמרו בה ג' שיטות א'. שיטת ר"ת דיש שתי שקיעות הראשונה נקראת תחילת שקיעה והוא כשמתכסית השמש מעינינו ושוקעת ואז הוא עדין יום גמור עד שיעור הילוך של ג' מילים ורביעי, ומאז והלאה מתחיל שקיעה שניה הנקראת סוף שקיעה שאז מתחיל להשקע האור לגמרי והוא זמן בין השמשות, ושיעור הילוך שלושת רבעי מיל לאחר זמן זה (שהוא כרבע שעה) הוא צאת הכוכבים. ב'. שיטת הגאונים דיש שקיעה אחת והיא כשהשמש מתכסית מעינינו ושוקעת (המכונה לר"ת שקיעה ראשונה) ומאז והלאה עד צאה"כ הוא בין השמשות. ג'. שיטת היראים דשלושת רבעי מיל

סדר ההדלקה

חצי שעה קודם זמן הדלקה אסור ללמוד לאכול (ועי' הערה גדר אכילה⁹⁰) להסתפר וכו' שאר דברים הנזכרים בסו' רלב מיהו לנוהגים זמן הדלקה כשיטה ב' וג' אין להחמיר בזה לענין לימוד דיש לסמוך על הפוסקים כשיטה א' דזמן הדלקה בצאה"כ (וא"כ עדין לא הגיע החצי שעה שקודם הדלקה) ומ"מ משהגיעה זמנה פוסק⁹¹.
בליל ראשון מברך ג' ברכות להדליק נר של חנוכה שעשה ניסים ושהחיינו שכה שהחיינו מברכו בליל שני או כשיזכור⁹² בשאר הלילות בשעת ההדלקה ואם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זה עוד ועי' הערה⁹³ [וצ"ע מה יעשה אם אירע בליל שמיני⁹⁴] ומליל ב' ואילך מברך להדליק ושעשה ניסים⁹⁵.

אומר נר שלחנוכה במילה אחת ולא בשתי מילים נר של חנוכה, בשהחיינו תיבת לזמן הלמד בחיריק ולא בפת"ח⁹⁶.

גר יכול לומר שעשה ניסים לאבותינו⁹⁷.

יברך הברכות קודם ההדלקה⁹⁸ דבעינן עובר לעשיתן ומ"מ אם שכה לברך ונזכר קודם שהשלים הדלקת כל הנרות מברך כל הברכות ואם כבו הראשונות קודם הדלקת הנוספות דינו כנזכר לאחר שהשלים כל ההדלקה שמברך שהחיינו [בכה"ג שלא בירך בלילה הראשון⁹⁹] ועשה ניסים אבל לא להדליק¹⁰⁰.

לא יסלק ידו אחר הברכה עד אשר ידליק רוב הפתילה היוצא מהשמן¹⁰¹.

אחר שהדליק נר ראשון שהוא העיקר אומר הנרות הללו אנו מדליקין וכו' ויגמור ההדלקה בעוד שאומר הנרות הללו ומי שנוהג לומר הנרות הללו אחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי¹⁰².

יאמר הנרות הללו קודש ולא קודש הם¹⁰³.

נזדמן לו איזה דבר נחוץ לאחר שהדליק אחד מהן יכול אחר להשלים בשבילו הדלקת שאר הנרות ודוקא באופן זה הלא"ה טוב שיגמור המצוה בעצמו¹⁰⁴.

לכתחילה להדליק קודם מעריב (שיטה ב' וג') אכן יטיל בה שמן שידלוק חצי שעה אחר צאה"כ, ואם לא הדליק מקודם והגיע זמן צאה"כ יקדים מעריב להדלקה מפאת שהוא תדיר וגם יש בו ק"ש דאורייתא, והנוהגים תמיד להדליק אחר מעריב מהנכון שיכינו עכ"פ את הנרות קודם מעריב כי אם יעשה הכל אחר מעריב יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו והוא כחצי שעה אחר צה"כ⁷⁴.

לא מאחרים ולא מקדימים לזמן הדלקת נרות אם לא למי שטרוד שיכול להקדים להדליק [בברכה⁷⁵] מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן כשיעור עד שיכלה רגל מהשוק⁷⁶ לא נתן בה שמן כשיעור יחזור ויתן בה שמן וידליק בלא ברכה⁷⁷ וכן בנתן כשיעור ואלא שכה קודם צאה"כ⁷⁸.

שכה או הזיד ולא הדליק בזמנה מדליק והולך עד שתכלה רגל מהשוק והוא כחצי שעה אחר צאה"כ⁷⁹ וה"מ לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה⁸⁰ עד עמוד השחר ובברכה, והיינו דוקא אם בני הבית נעורים אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה ומן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה⁸¹ ויש מי שאומר שאם אינו יכול להקצם מדליק בברכה וספק ברכות להקל ומ"מ אין למחות ביד המברך⁸².

עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומים⁸³ ובשאר הלילות ידליק כמו שאר בני אדם⁸⁴ דהיינו בליל ב' שתי נרות וכו' ולא אומרים דאצלו הלילה השני הוא הראשון וידליק רק אחד⁸⁵.

שיעור זמן הדלקה הוא עד שתכלה רגל מהשוק והוא כחצי שעה לאחר צאה"כ לפיכך צריך ליתן בה שמן כשיעור הזה⁸⁶ ובאין לו שמן כשיעור הזה ידליק בלא ברכה⁸⁷ ולעולם צריך זה השיעור אף המדליק לאחר שכלה רגל מהשוק⁸⁸.

אם נתן שמן הרבה שידלק יותר מהשיעור אין בזה שום מצוה אבל בנרות של שעוה יש הידור שיהיו ארוכות ומ"מ אין לעשותן גדולות יותר מדי⁸⁹.

קודם השקיעה מתחיל זמן בין השמשות - כל זה מבואר בריש סי' רסא במשנ"ב וביה"ל שם, והנה בגמ' שבת כ"א ב' קתני "מצותה משתשקע החמה" ומחלוקת השיטות בזמן הדלקת נרות הוא בכונת הגמ', די"א שכונת הגמ' לתחילת השקיעה שאז השמש מתכסית מעינינו והיא שיטה ג' הסוברת שזמן ההדלקה הוא בשקיעת החמה, משא"כ שיטה א' וב' סוברים שכונת הגמ' לסוף שקיעת החמה (והם בהכרח סוברים כר"ת) כי פליגי האם הכונה לסוף השקיעה ממש והוא צאה"כ כן ס"ל שיטה א', או"ד הכונה למכונה סוף שקיעה והוא שקיעה שניה שהיא כרבע שעה קודם צאה"כ והיא שיטה ב' 74 משנ"ב תרעב סק"א וביה"ל שם ד"ה לא מאחרים 75 משנ"ב תרעב סק"ג ושעוה"צ שם אות ה 76 שו"ע תרעב ס"א 77 משנ"ב תרעב סק"ד 78 תרעב ביה"ל ד"ה ובלבד שיתן 79 שו"ע תרעב ס"א ועי' ביה"ל שם ד"ה ובלבד שיתן בה שמן 80 שו"ע תרעב ס"ב 81 משנ"ב תרעב סק"א 82 שעוה"צ תרעב או"י 83 שו"ע תרעב ס"ב 84 תרעב ס"ב ברמ"א 85 משנ"ב תרעב סק"ב 86 שו"ע תרעב ס"ב ועי' ביה"ל שם ד"ה ובלבד שיתן בה שמן 87 תרעב ביה"ל ד"ה כוזה השיעור 88 משנ"ב תרעב סק"ה 89 משנ"ב תרעב סק"ו 90 אכילה היינו כביצה מפת או משקה המושכר אבל פירות וסתם משקה מותר ללא הגבלה - משנ"ב רלב סק"ה ותלא סק"ו 91 משנ"ב תרעב סק"י ושעוה"צ שם או"י יד 92 שו"ע תרעו ס"א 93 משנ"ב תרעו סק"ב והיינו כל זמן שדלוקים כדמוכת בסק"ד 94 שעוה"צ תרעו או"י ג 95 שו"ע תרעו ס"ב 96 משנ"ב תרעו סק"א 97 משנ"ב תרעו סק"ד 98 תרעו ס"ב ברמ"א 99 שעוה"צ תרעו או"י ז 100 משנ"ב תרעו סק"ד ושעוה"צ שם או"י ה 101 תרעג ביה"ל ד"ה הדלקה עושה מצוה 102 שו"ע תרעו ס"ד ומשנ"ב שם סק"ח 103 שעוה"צ תרעו או"י יג 104 משנ"ב תרעא סקמ"ט וסקמ"ח

הדלקה עושה מצוה

הדלקה עושה מצוה [היינו כיון שהדליק תיכף קיים המצוה]¹¹⁸ לפיכך אם כתתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיבה אותה בשוגג אין זקוק לה¹¹⁹ [אבל במזיד זקוק לה ומדליק בלא ברכה]¹²⁰.

כתתה בע"ש קודם קבלת שבת שעדיין יום הוא מחלוקת אם אומרים כתתה אין זקוק לה או שמהוייב לחזור ולהדליק בלא ברכה¹²¹.

ומ"מ ראוי להחמיר לחזור ולהדליקה בכל ענין ובפרט בע"ש קודם קבלת שבת ואם קיבל על עצמו שבת ואח"כ כבה ויש עדיין זמן היתר מותר לומר לחבירו שידליקם¹²².

אע"פ שהדלקה עושה מצוה מ"מ צריך שבעת ההדלקה יהיה ראוי לדלוק כשיעור לאפוקי אם הדליקה במקום הרוה ולא הניח שמן כשיעור וברואה שאין האור נאחז בפתילה יפה ויכבה מהרה שבכל אלו כתתה זקוק לה וידליק שוב במקום ובאופן שראוי לדלוק כשיעור ומ"מ לא יברך עליה¹²³.

אע"פ שהדלקה עושה מצוה מ"מ בעינין שבעת ההדלקה יהיה כל הנרות לפי השבון הימים לפיכך כתתה אחת קודם שהשלים הדלקת כולם צריך לחזור ולהדליקה¹²⁴.

להשתמש לאורן ובשמן

אסור להשתמש בנר הנוכה¹²⁵ אחד נר מצוה ואחד נרות שמוספין המהדרין בכל לילה¹²⁶ אפי' תשמיש ארעי אסור¹²⁷ אבל רשאי הוא לישב בביתו בזמן שהנרות דולקים הואיל ואינו משמש כלום¹²⁸ ואף לילך לאור הנר לראות שלא יכשל מותר ואינו מחוייב להעצים עיניו דלא מיקרי תשמיש¹²⁹.

ללמוד לאורה מחלוקת¹³⁰.

ונוהגים להניח אצלן שמש שבו מדליק הנרות¹³¹ [וטוב שלבד זה יניח נר על השולחן]¹³² וירחיקו קצת משאר הנרות וגם יעשנו ארוך יותר¹³³ או יניחנו במקום גבוה יותר¹³⁴ שאם בא להשתמש ישתמש לאותו הנר¹³⁵.

אף כשמניח שמש לכתחילה אין להשתמש בו כשמונה אצל כולן יחד אלא רק כשמונה בפני עצמו לבד מפני הרואה שיאמר לצרכו הדליק כולן¹³⁶.

נהגו להחמיר בנרות הנוכה שלא להדליק מנר לנר¹⁰⁵.

יש לזוהר שלא לטלטל הנרות הנוכה ממקומן עד שיושלם השיעור הדלקה דהיינו חצי שעה¹⁰⁶.

נחלקו הפוסקים כשמדליק בשאר הלילות מהיכן מתחיל האם מהנר הראשון שהוא עיקר המצוה או מהנר הנוסף ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד¹⁰⁷ עוד נחלקו מה שאמרו חז"ל "כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין" אם הכונה שנפנה לימין והיינו להתחיל בשמאל או הכונה שנלך מימין לשמאל לפיכך לשיטה שמתחיל מהנר הנוסף נחלקו האם לסדר הנרות מימין לשמאל באופן שהנוסף יהיה בצד שמאל ובכך נפנה לימין בהדלקתו הנוסף תחילה, או לסדר הנרות משמאל לימין באופן שהנוסף בצד ימין ובכך הולך מימין לשמאל בהדלקתו הנוסף תחילה¹⁰⁸, ולשיטה שמתחיל מהנר הראשון שהוא עיקר המצוה מוכרע שיסדרם משמאל לימין ובכך נפנה לימין בהדלקתו ועי' הערה¹⁰⁹ וכל אחד יעשה כמנהגו ואין נפק"מ בעצם המצוה דבכל גווני יצא לכו"ע ורק לענין לכתחילה פליגי¹¹⁰.

מדינא כשאשתו מדלקת נר הנוכה בביתו יוצא יד"ח אף שהוא במקום רחוק מביתו והוא שידע שמדליקים עליו לא ידע שמדליקים עליו בביתו אינו יוצא בהדלקה זו וצריך להדליק כשבא לביתו¹¹¹ מיהו יש מי שאומר שאם יודע שאשתו או אחד מבני הבית יודעים שצריך להדליק בבית והיינו שהמצוה מוטלת על מי שבבית יצא¹¹².

אף דמדינא פטור מלהדליק אם מדליקין עליו בביתו מ"מ אם רוצה להחמיר ולהדליק בעצמו רשאי ובלבד שיכוין שלא לצאת בהדלקת אשתו או שיקדים הדלקתו להדלקתה הלא"ה הו"ל ברכה לבטלה, וי"א דלענין הברכה לא מהני כונה שלא לצאת בהדלקת אשתו לפיכך יהדר לעשות כאופן השני או שיצא הברכות מאחר וידליק¹¹³.

טעה והדליק בלילה השני נר אחד ידליק אח"כ עוד נר בלא ברכה אפי' לא היה דעתו בעת הברכה אלא לנר אחד ואח"כ נזדמן לו עוד נר ידליקו בלא ברכה¹¹⁴.

נוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות¹¹⁵ בביתו והוא כחצי שעה¹¹⁶ ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה¹¹⁷.

105 תרעד ס"א ברמ"א ועי' רסג ביה"ל ד"ה שתי פתילות 106 משנ"ב תרעה סק"ו 107 שו"ע תרעו ס"ה ומשנ"ב שם סק"ט 108 תרעו ביה"ל ד"ה כדי להפנות לימין 109 משנ"ב תרעו סק"א עיי"ש ובשעה"צ שם או' כ שנראה דלשיטה זו אין הכונה שנלך משמאל לימין כי אם לשיטת הט"ז 110 תרעו ביה"ל ד"ה כדי להפנות לימין 111 משנ"ב תרעו סק"ב 112 שעה"צ תרעו או' ד 113 תרעו ס"ג ברמ"א ומשנ"ב שם סקט"ו וסקט"ז 114 משנ"ב תרעב סק"ז 115 שו"ע תרעו ס"א 116 משנ"ב תרעו סק"ד 117 משנ"ב תרעו סק"ג 118 משנ"ב תרעג סק"ה 119 שו"ע תרעג ס"ב 120 שעה"צ תרעג או' לב 121 שו"ע תרעג ס"ב ומשנ"ב שם סק"ו 122 משנ"ב תרעג סק"ז 123 משנ"ב תרעג סק"ה 124 תרעג ביה"ל ד"ה אם כתתה 125 שו"ע תרעג ס"א 126 משנ"ב תרעג סק"ז 127 שו"ע תרעג ס"א 128 משנ"ב תרעג סק"א 129 שעה"צ תרעג או' יא 130 שו"ע תרעג ס"א ועי' ביה"ל שם ד"ה ויש מי שמתיר שנחלקו האם הוא בלימוד קבוע או עראי 131 תרעג ס"א ברמ"א 132 משנ"ב תרעג סק"ז 133 שו"ע ורמ"א תרעג ס"א 134 משנ"ב תרעג סק"כ 135 תרעג ס"א ברמ"א 136 משנ"ב תרעג סק"ו

אחר צאה"כ¹⁵³.

איש שהדליק של שבת תחילה ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נרות חנוכה אבל אשה שהדליקה כיון שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה תאמר לאחר להדליק נרות חנוכה והוא יברך להדליק והיא תברך שעשה ניסים ושהחיינו¹⁵⁴ ואיש הרגיל להדליק נר שבת (כגון שאין לו אשה) אפשר שדינו כאשה¹⁵⁵.

מוצש"ק נחלקו הפוסקים אם מצות הבדלה קודמת לנר חנוכה משום דתדירה או להפך משום פרסומי ניסא ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד¹⁵⁶ והמדליק קודם הבדלה יזהר לומר המבדיל בין קודש לחול אם שכח במעריב לומר אתה חוננתנו¹⁵⁷ והמבדיל קודם הדלקה עדיף שיברך על נר חנוכה להבדלה ויכבה ויחזור להדליקה לנר חנוכה דהואיל ועביד ביה מצוה חדא ליעבד ביה מצוה אחריתא¹⁵⁸.

יש לזהר שלא להדליק הנרות עד שיראו ג' כוכבים קטנים שזוהו הסימן המובהק ללילה וקודם לכן הוי ספק לילה¹⁵⁸.

דין אכסנאי

אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו אפי' אוכל על שולחן בעה"ב אינו נחשב כבני ביתו וצריך להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה¹⁵⁹ ודי שיתן פרוטה¹⁶⁰ או שיקנה לו בעה"ב במתנה¹⁶¹ באחד מדרכי הקנין לאפוקי אמירה בעלמא¹⁶² וי"א שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו זולת שיעור חצי שעה שצריך ליתן עבור עצמו¹⁶³ וצריך האכסנאי לשמוע הברכות מבעה"ב¹⁶⁴ ומ"מ אם יש לאכסנאי נר נכון יותר להדליק בעצמו¹⁶⁵.

בחורים שלומדים הו"ץ לביתם דינם כאכסנאי ודוקא בחור שאוכל בפ"ע אבל סמוך על שולחן בעה"ב בכלל בני ביתו הוא ויוצא מדינא בהדלקתו (אא"כ רוצה להיות מהמהדרין שמדליק כ"א מבני הבית)¹⁶⁶ ויש מחמירין גם בזה¹⁶⁷.

אכסנאי שיש לו פתח פתוח לעצמו [אפי' פתוח לרוח שפתח בעה"ב פתוחה¹⁶⁸] צריך להדליק בפתחו¹⁶⁹ מפני החשד אפי' יודע שמדליקים עליו בביתו¹⁷⁰ ולכתחילה אף באין לו פתח פתוח לעצמו כל שדר בחדר בפני עצמו צריך להדליק¹⁷¹ ומ"מ הואיל והדלקתו מפני החשד יהדר לשמוע הברכה מאחר אא"כ אין מדליקין עליו בביתו שאז

רבים המדליקים כיון שכל אחד מניה נרותיו במקום מיוחד צריך להניה שמש אצל כל אחד ואחד אפי' יש נר על השולחן דשמא ישתמש לאור הנרות¹³⁷.

נתן שמן הרבה שידלק יותר מהשיעור אין בזה שום מצוה¹³⁸ וכשעובר זה השיעור יכול לכבות הנרות או להשתמש לאורם¹³⁹ ומ"מ לכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה דיש שסוברים שאם נתן בסתם הקצה הכל למצותה¹⁴⁰ ויש מחמירים לאסור להשתמש אף בהתנה מפני הרואה שלא ידע לחלק בין תוך זמן שיעורו לאחר זה הזמן ולדבריהם אף לטלטל הנרות בעודם דלוקים אסור אע"פ שעבר שיעור הדלקה¹⁴¹ ומ"מ להדליק נר של מצוה אף לדבריהם מותר אחר שעבר השיעור¹⁴².

שמן האסור למר כדאית ליה (בתוך זמן שיעורו) ולמר כדאית ליה (אף באחר זמן שיעורו בלא התנה) יכול להשתמש בו להדלקת הנרות בלילות הבאים¹⁴³ אבל לא לשנה אחרת¹⁴⁴ לפיכך הנותר ביום השמיני עושה לו מדורה ושורפה הואיל והוקצה למצותו¹⁴⁵.

הוסיף הרבה שמן על הנותר מאתמול והדליקו וכבה לאחר חצי שעה באופן שברור שנשאר משמן האתמול לכו"ע אסור להשתמש בו אפי' התנה מתחילה שלא יאסר אלא כשיעור אא"כ יש ששים בשמן שהוסיף¹⁴⁶.

נתערב שמן האסור (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה) בשמן אחר ויש בו ששים לבטלו בטל ונחלקו הפוסקים האם מותר לכתחילה להוסיף כדי לבטלו¹⁴⁷.

נתן שמן לשיעור חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה (כגון שהפתילה דקה והוא חשב שהפתילה בינונית) צ"ע אם מותר להסתפק ממנו דאפשר כיון שהקצה מדעתו אף שבטעות הוא נאסר¹⁴⁸.

כל הנ"ל לאסור שמן נרות חנוכה היינו רק לאחר שהודלק שנעשה בו מעשה אבל קודם לכן לא נאסר דהזמנה לנר חנוכה לאו מילתא¹⁴⁹.

הדלקה בע"ש ומוצש"ק

ערב שבת נכון לכתחילה שיתפלל מנחה קודם שמדליק¹⁵⁰ אם אפשר לו¹⁵¹.

מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר של שבת¹⁵² ודוקא אחר פלג המנחה ויתן בה שמן כשיעור שידלק חצי שעה

137 משנ"ב תרעג סק"ח 138 משנ"ב תרעו סק"ו 139 שו"ע תרעב ס"ב ועי' משנ"ב קנד סק"ה 140 משנ"ב תרעב סק"ז 141 משנ"ב תרעב סק"ח ושעה"צ שם או' יב 142 משנ"ב תרעז סק"ח 143 משנ"ב תרעז סק"ז 144 משנ"ב תרעז סק"ט 145 שו"ע תרעז ס"ד 146 תרעז ביה"ל ד"ה מן השמן 147 שו"ע תרעז ס"ד ומשנ"ב שם סק"כ 148 תרעז ביה"ל ד"ה לשיעור הדלקה 149 משנ"ב תרעז סק"כ ועי' תרעז ביה"ל ד"ה הצריך וכו' ומשנ"ב מב סק"ב 150 משנ"ב תרעט סק"ב 151 שעה"צ תרעט או' ז 152 שו"ע תרעט ס"א 153 משנ"ב תרעט סק"ב 154 משנ"ב תרעט סק"א 155 שעה"צ תרעט או' ב 156 משנ"ב תרפא סק"ג 157 משנ"ב תרפא סק"ב 158 משנ"ב תרפא סק"א * 158 רצג ביה"ל ד"ה ג' כוכבים קטנים 159 שו"ע תרעז ס"א ומשנ"ב שם סק"ד 160 שו"ע תרעז ס"א 161 משנ"ב תרעז סק"ג 162 שעה"צ תרעז או' ט 163 משנ"ב תרעז סק"ג 164 משנ"ב תרעז סק"ד 165 משנ"ב תרעז סק"ג 166 משנ"ב תרעז סק"א 167 תרעז ביה"ל ד"ה לתת פרוטה לבעה"ב 168 משנ"ב תרעז סק"ו 169 שו"ע תרעז ס"א 170 משנ"ב תרעז סק"ה 171 משנ"ב תרעז סק"ו וסקט"ו

הדלקתו מדינא¹⁷².

ההולך עם כל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו לכל ימי החנוכה הואיל וסועד וישן שם כל החנוכה שם מקום הדלקתו גם אם ביום אוכל אכילת ארעי בביתו¹⁷³.

הדלקה בביהכ"נ

נוהגים להדליק בביהכ"נ בין מנחה למעריב¹⁷⁴.

המדליק בביהכ"נ ואין שם מנין עשרה מהלוקת אם יברך והמברך יש לו על מי לסמוך ואם בנקל לו להשיג מנין בשעת הברכה מה טוב¹⁷⁵.

מניחו בכותל דרום ומסדרן ממזרח למערב¹⁷⁶ והמדליק עומד אחריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו¹⁷⁷ וי"א שיעמוד אחריו לצפון ופניו לדרום¹⁷⁸.

יש מקומות שמסדרין מצפון לדרום ואין למחות בידם די ש להם על מה לסמוך¹⁷⁹.

נרות ביהכ"נ המנהג שמניחם במקום גבוה¹⁸⁰.

אם רוצים למהר להתפלל לאחר שבירך הש"ץ והדליק נר אחד יוכל אחר להדליק שאר הנרות והש"ץ יתפלל¹⁸¹ הואיל והברכה חלה על נר אחד והשאר משום הידור מצוה¹⁸² ודוקא באופן שרוצים למהר הלא"ה טוב יותר שיגמור הש"ץ בעצמו¹⁸³.

אין אדם יוצא בנרות של ביהכ"נ וצריך לחזור ולהדליק בביתו בברכה¹⁸⁴ אפ"ל הוא הש"ץ שבירך בביהכ"נ מיהו ברכת שהחיינו לא יחזור אם לא שמדליק להוציא אשתו וב"ב¹⁸⁵ ואורה שמדליק נרות ביהכ"נ אפשר שאין צריך לחזור ולהדליק באכסניא¹⁸⁶.

אם אבל מתפלל לפני העמוד בערב חנוכה מדליק אדם אחר הנרות משום ברכת שהחיינו [אבל בביתו יכול לברך שהחיינו] ובשאר הימים שאין שהחיינו יכול האבל להדליק נר חנוכה¹⁸⁷.

ימי חנוכה

מנחה ערב חנוכה אין נופלים על פניהם¹⁸⁸.
נוהגין העניינים לסבב בחנוכה על הפתחים¹⁸⁹.
ימי חנוכה מותרין בעשיית מלאכה¹⁹⁰.

יש קצת מצוה בריבוי הסעודות בחנוכה דבאותם הימים היה חנוכה המזבח ונוהגים לומר זמירות ושבתות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצוה¹⁹¹ וכל העושה כדי ליתן שבת למקום או לפרסם הנס או המצוה הכל חשיב לסעודת מצוה¹⁹² וראוי שהשמה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה ואל יתבטל מקביעותו¹⁹³.

י"א שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב¹⁹⁴.

אף המסגף עצמו מפני התשובה שלא לאכול בשר ולא לשותות יין כל ימות השנה חייב לאכול ולשותות בחנוכה¹⁹⁵.

בחנוכה אומר קודם ברכהמ"ז שיר המעלות¹⁹⁶.

על הנסים

כל ה' ימי חנוכה אומר על הנסים בתפלה וברכהמ"ז¹⁹⁷ לאפוקי ברכת מעין שלוש¹⁹⁸. בתפלה אומרה בברכת מודים¹⁹⁹ טעה ואמרה בעבודה והשלים תפלתו א"צ לחזור²⁰⁰.

שכה ונזכר באותה ברכה קודם שאמר השם של סיום הברכה אפ"ל אמר ברוך אתה חוזר²⁰¹ ויאמר אח"כ ועל כולם יתברך וכו' כסדר^{201*}. נזכר לאחר שאמר השם בתפלה יאמר דרך בקשה קודם יהיו לרצון השני²⁰² בברכהמ"ז כשמגיע להרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזה"ז בימי מתתיהו וכו'²⁰³ ובר"ה שבחנוכה יקדים לומר הרחמן הוא יחדש עלינו וכו' משום דתדיר קודם²⁰⁴ נזכר לאחר שסיים התפלה וברכהמ"ז אינו חוזר²⁰⁵.

יאמר ועל הנסים בוי"ו²⁰⁶ יאמר להשכיחם תורתך ולא להשכיחם מתורתך במ"ם²⁰⁷.

היה אוכל ויצא חנוכה אומר על הנסים בברכהמ"ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה^{207*}.

172 משנ"ב תרעו סק"ח וסקט"ז 173 תרעו ביה"ל ד"ה במקום שאוכל 174 תרעא ס"ז ברמ"א 175 תרעא ביה"ל ד"ה ויש נוהגין להדליק 176 שו"ע תרעא ס"ז 177 משנ"ב תרעא סקמ"ג 178 שעה"צ תרעו או' כא 179 משנ"ב תרעא סקמ"ב 180 משנ"ב תרעא סקמ"ז 181 תרעא ס"ז ברמ"א 182 משנ"ב תרעא סקמ"ט 183 משנ"ב תרעא סקמ"ח 184 תרעא ס"ז ברמ"א 185 משנ"ב תרעא סקמ"ה 186 שעה"צ תרעא או' נב 187 משנ"ב תרעא סקמ"ד 188 שו"ע ורמ"א קלא ס"ו 189 משנ"ב תרע סק"א 190 שו"ע תרע ס"א 191 תרע ס"ב ברמ"א 192 משנ"ב תרע סק"ט 193 תרע ביה"ל ד"ה ונוהגין 194 תרע ס"ב ברמ"א 195 משנ"ב תקכט סקי"ט וט"ס שם וצ"ל כ' דשייך לס"ג 196 משנ"ב א סקי"א 197 שו"ע תרפב ס"א 198 משנ"ב תרפב סק"ב 199 שו"ע תרפב ס"א 200 שעה"צ תרפב או' ב 201 שו"ע תרפב ס"א ועי' משנ"ב קיד סקל"ב *201 קיד ביה"ל ד"ה במקום שנוכר 202 משנ"ב תרפב סק"ד 203 תרפב ס"א ברמ"א 204 משנ"ב תרפב סק"ה 205 שו"ע תרפב ס"א 206 משנ"ב תרפב סק"א 207 משנ"ב תרפב סק"ח *207 שו"ע קפח ס"י

הלל

כל שמונת ימי חנוכה גומרין ההלל²⁰⁸.

הלל מצותו מעומד ובדיעבד יצא אף מיושב²⁰⁹.

אין לטעום עד אחר הלל הואיל ושייך לתפילת שחרית²¹⁰.

לכתחלה אין להפסיק בהלל בין בשתיקה בין בדיבור ואם הפסיק אפי' שהה כדי לגמור את כולה א"צ לחזור לראש אלא ממשיך ממקום שפסק²¹¹ מיהו אם שהיה היתה מהמת אונס טוב לחזור ולקרוא בלא ברכה אם שהה כדי לגמור את כולה²¹².

קרא למפרע לא יצא²¹³ לפיכך אם דילג פסוק אחד או שהקדים פרשה אחת לחברתה לא יאמרו במקום שנזכר אלא יחזור למקום הנדלג וימשיך משם כסדר ואם אינו יודע באיזה מקום טעה יחזור לראש הפרשה שנפל לו הספק²¹⁴.

לומר הלל בבית האבל מחלוקת ובמקום שלא אמרו צריכים המתפללים לאמרו אח"כ בביתם²¹⁵.

אחרי הלל אומרים חצי קדיש²¹⁶ זולת בר"ה (טבת) שאומר קדיש תתקבל^{216*}.

תפילה וקרה"ת

בחנוכה שמוסיפים על הנסים צריך להסדיר תפילתו קודם שיתפלל שתהא שגורה בפיו והוא במתפלל על פה אבל כשמתפלל מתוך הסידור אין צריך לפיכך לכתחילה נכון לזהר להתפלל עכ"פ תפילה ראשונה של חנוכה מתוך הסידור^{216**}.

כל שמונת ימי חנוכה א"א תחנון וצו"צ ולמנצה וצדוק הדין²¹⁷ וקל ארך אפים בשני והמישי וי"ר אחר ס"ת²¹⁸ ואב הרחמים בשבת קודם מוסף²¹⁹.

קורין בקרבנות פר' הנשיאים²²⁰ טעו בקריאת היום כגון קראו ביום שני של חנוכה פרשת נשיא של יום שלישי וכדו' עלתה להם דאין קפידא בימים²²¹.

בשבת מוציאי' ב' ספרים בראשון קורא פר' השבוע ובשני קורא של חנוכה²²² טעו ופתחו הס"ת שמתוקן לחנוכה כל שלא בירך העולה ברוך אתה ד' יגלוהו ויקחו הס"ת שמתוקן לשבת ויקראו בו ואין כאן פגם לס"ת של חנוכה הואיל ויקראו בו אח"כ וה"ה לר"ח שבחנוכה וכדו'²²³.

תענית הספד אבילות

ימי חנוכה אסורים בתענית²²⁴ אפי' יום שמת בו אביו ואמו²²⁵ או חתן וכלה ביום הופתן²²⁶. אחריהם מותר תענית יחיד אבל ליגזור תענית צבור לא. ולפניהם מחלוקת לפיכך הנוהגים להתענות לפני חנוכה תמורת ער"ה (טבת) יתענו אבל לכתחילה לא ינהוג כן²²⁷.

ימי חנוכה אסורים בהספד²²⁸ זולת לחכם בפניו²²⁹ אחריהם מותרים בהספד²³⁰ ולפניהם יש מחמירים²³¹.

א"א צידוק הדין בימי חנוכה²³² אפי' לחכם בפניו²³³ לפניהם מותר²³⁴ ויש מחמירים²³⁵. לאחריהם לכו"ע מותר²³⁶.

אבילות נוהג בחנוכה²³⁷.

אבל [תוך י"ב חודש על אביו ואמו ותוך ל' יום על שאר קרובים²³⁸] עובר לפני העמוד מנחה ומעריב²³⁹ אבל לא שחרית הואיל ויש הלל²⁴⁰.

מי שיש לו יא"צ בחנוכה לא יחשוב לפי ימי חנוכה אלא לפי ימי החודש הואיל ור"ה טבת פעמים יום אחד ופעמים ב' ימים²⁴¹.

208 שו"ע תרפג ס"א 209 שו"ע תכב ס"ו ומשנ"ב שם סקכ"ח 210 תכב ביה"ל ד"ה וקורין 211 שו"ע תכב ס"ד וס"ה ומשנ"ב סה סק"א 212 משנ"ב תכב סקכ"ה 213 שו"ע תכב ס"ו 214 משנ"ב תכב סקכ"ו וסקכ"ז 215 משנ"ב קלא סק"כ ומשנ"ב תרפג סק"א וצ"ע 216 משנ"ב תרפג סק"א 216* שו"ע תכג ס"א ומשנ"ב שם סק"א 216** שו"ע ורמ"א ק ס"א ומשנ"ב שם סק"א 217 תרפג ס"א ברמ"א 218 משנ"ב תרפג סק"א 219 רפד ס"ז ברמ"א 220 שו"ע תרפד ס"א 221 משנ"ב תרפד סק"ג 222 שו"ע תרפד ס"ב 223 תרפד ביה"ל ד"ה ואם טעה 224 שו"ע תרע ס"א 225 תרע ס"ג ברמ"א 226 תקעג ס"א ברמ"א 227 משנ"ב תרפו סק"א 228 שו"ע תרע ס"א 229 שו"ע תרע ס"ג 230 משנ"ב תרפו סק"א ושעה"צ שם או' א וב 231 משנ"ב תרע סק"ב ועי' משנ"ב תרפו סק"א ושעה"צ שם או' א וב 232 תרפג ס"א ברמ"א 233 שעה"צ תרע או' יא 234 משנ"ב תכט סק"ח 235 משנ"ב תרע סק"ב 236 משנ"ב תרע סק"ב 237 משנ"ב תרע סק"ב 238 שעה"צ תרע או' נ 239 משנ"ב תרעא סקמ"ד 240 משנ"ב תרפג סק"א 241 תרפד ביה"ל ד"ה ואם טעה

טמונה בפרשה

חנוכה

פנינים

דמזים

כתב המ"ב (תר"ע סק"א) שנהגו העניים לסבב בחנוכה על הפתחים. טעמים למנהג זה: א. רובם של עניים, משבט שמעון הם, מקללת יעקב בסמוך למיתתו: "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" ונהיו סופרים ומלמדים עניים. ומפני שרצה לאבד את יוסף שהוא כנגד פתח הגוף ומדת היסוד, על כן כעת הוא מקבל על הפתחים כעת בסיבובו. אמנם, שבט לוי כבר תיקן חטאו במסירות נפשם במלחמות ביוונים, ועל ידם זרח אור לישראל בפתחי בתי בני ישראל, אבל שמעון שלא מסר נפשו לתקן כמו לוי, על כן נהגו העניים שהם ברוב מן שבט שמעון לסבוב על הפתחים לקבל, והוא כעין הצדקת הדין וקבלת מאהבה וזוהי יתכפר עוונם. כידוע, יעקב נפטר בסוכות ונקבר לאחר 70 יום - בחנוכה. נמצא, שהתחיל הסיבוב של שבט שמעון בחנוכה אחר קבורת יעקב, על כן נשאר לעולם יסובבו על הפתחים בחנוכה. (בני יששכר) ב. כנ"ל רק בתוספת שקוראים בחנוכה פרשיות וישב ומקץ שעוסקות במכירת יוסף וכן כל הנס נעשה על ידי התורה ששמעון מלמדים ולכן מקבלים שכו. ג. בעבר כשהיו ממנים מלמד תינוקות או רב או חזן או שמש לשימוש הקהל, היו קוצבים להם כחלק מפרנסתם מעות חנוכה ופורים כדי שיהיה להם כדי מזונם ויוכלו להתעסק ברבנות ובצרכי הקהילה בכבוד. (ספר המטעמים) ד. כדי שלא לבייש ולהצריך את מי שאין לו כסף לנרות חנוכה לחזור על הפחים או למכור את כסותו. (אור המאיר בעלז) ה. משום שבכל יום טוב מפזרים עם ישראל מומן הרבה, אבל החנוכה אין ההוצאה רבה, לכן מוסיפים לתת כסף לת"ח כדי להראות חיזוק וחיבוב המצוה. (בינת ישראל) ו. מפני שרצו היונים לפגום בשם 'בנים' שנקראנו למקום (בני בינה, ואחר כך באו בניך), בגזרם גזירות על מצוות שקיבלנו מכה היותינו בנים (שבת ומילה), ועל ידי מצות הצדקה מתבררת חביבותנו כבנים לקב"ה שאפילו כשכועס עלינו, אוהב אותנו ורוצה שנפרנס זה את זה, כמו ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא 'אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן?' השיב לו רבי עקיבא: אנו קוראים בנים, ומשל למלך שכעס על בנו וצויה שלא להאכילו, ובא אחד והאכילו והשקוהו, כששמע המלך לא דורון הוא משלח לו?! לכן נהגנו לתפוס בחנוכה את מצות הצדקה ביותר וכן לתת לילדים הקטנים כסף כדי שיוכלו לתת אף הם. (מהר"ם) ז. מכיון שרוב העם נמצא בבתיים כדי לקיים מצוות הדלקה לכן נקל ביותר לזכותם בצדקה. ח. הדין הוא שיש לעני לחזור על הפתחים כדי להשיג כסף לקניית נרות חנוכה. ואפילו אם לא יתנו לו די צרכו, מכל מקום יוכל לראות נרות של אחרים ולברך 'שעשה ניסים'.

"נחמד למראה וטוב למאכל". נר חנוכה מִד (44 נרות בסך הכל) - טוב רק למראה, לעומת זאת - וט"ו בשבט אף למאכל.

נ'ג'ה'ש' (אותיות הסביון בחו"ל) בפרשת ויגש: 'גשנה', ובגימטריא: 'משיח', וגם: ד' מלך ד' מלך ד' ימלך. (בני יששכר)

"למען תחיון וטוב לכם והארכת ימים", בדילוגי אותיות כל אות שלישית - חנוכה. (ט"ב)

שלוש המצוות המתקיימות בנר חנוכה מרומזות בר"ת צמ"ח: מְזוזה בימין, נר חנוכה משמאל, ולובש ציצית. שבזכות שלושת מצוות אלו תצמח מלכות בית דוד בב"א. וכן הגימטריא של אותיות הסביון: נ'ג'ה'פ' שווה ל'צמח'.

ראשי תיבות 'שמון': שמאל נרות מדליקים, שמן מזית נבחר, שמונה נרות מדליקים.

בחנוכה נהוג לומר אחרי התפילה מזמור שיר חנוכת הבית. ר"ת של מְזמור שיר חנוכת, הם: מילה שבת חודש - שלושת המצוות שרצו היונים לבטל. ר"ת נוספים: 'שמחה', ו'חמשה' - רמז לחמשת בני מתתיהו שנעשה על ידם שמחה לכלל ישראל. (של"ה)

המדליק בלילה הראשון מברך ג' ברכות: להדליק נר של חנוכה, ושעשה נסים ושהחיינו. וסימן לדבר: "עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשון וראה אותו וחי". (מטה משה תתקל)

הנר בנוי משלושה חלקים: הנר (כלי הקיבול), הפתילה והשמן. וכאשר בוערת בו האש, אזי החומר (השמן) מתמעט אך על ידי כך בא האור. כך גם בנפש האדם, ראשי התיבות של נר פתילה שמן הינן - נפש, ובבריאת האדם נאמר "ויהי האדם לנפש חיה". כאשר בוערת באדם התורה שמשולה לאש שכתוב: "הלא כה דברי כאש", אזי כמו שבנר האש ממעטת החומר, כך גם באדם - 'התורה מתשת כוחו של אדם'. אך כמה שממעט בחומר ובעניני העולם הזה, כך באה לו האורה, בבחינת "חכמת אדם תאיר פניו". (ליקוטי הרי"ם)

"זקבעו שמונת ימי חנוכה"

יש לבאר מדוע לא נהגו בני חו"ל בחנוכה עוד יום תשיעי מספק, כמו כל חג שמוסיפים בחו"ל יום נוסף? ויש לומר: א. חכמים לא רצו להטריח מספק. (חיד"א) ב. כדי שיהיה ניכר שהנס היה 8 ימים בדיוק. (פר"ח) ג. כנגד ח' ימי מילה. (פר"ח) ד. בגלל שזוהו חג שחל בסוף החודש אזי כבר כולם ידעו האם חודש מרחשוון התעבר או שלא, ואין ספק. (ויש לעיין ע"פ המשנה במסכת ר"ה פ"א מ"ג) ה. יש לחלק בפשיטות בין יו"ט לחגי דרבנן, וגם יש לומר שספק דרבנן לקולא. ו. באמת יש להקשות על כל התירוצים שביים הראשון אירע נס נוסף שלמרות זאת מדוע חוגגים את היום האחרון וזהו משום ספק היום באמת. (ערבי נחל) ז. תיקנו חנוכה כנגד מה שהתבטלו מהקרבת הקרבנות בסוכות ובשמיני עצרת באותה השנה, ולכן קבעו בדיוק שמונה ימים. (ר' יעקב אייזנברג) ח. חגים שניתנו לא"י הצריכו בהם יום נוסף בחו"ל כדי שהקדושה תחדור לאדם הנמצא במקום ירוד יותר. אבל חנוכה נתקנה כבר לאחר שיצאו לגלות (היו הרבה בבבל), ונתקנה מראש על דעת כן. (שפת אמת) ט. מפני שאם נדליק תשעה לילות, ביום החמישי לא יהיה שום היכר בק שיטת בית שמאי לשיטת בית הלל. (שו"ת מור ואהלות) י. באמת בזמן שקידשו ע"פ הראיה היו ט' ימים חנוכה אבל בימינו לא הצריכו כן. (מנ"ח) (ע"פ תשובות הקוראים ל'שאלה לעיון' ע"ט)

ישנו ביקוש רב בבתי כנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.

זו ההודמנות שלכם לזכות בהפצת תורה! ניתן לתרום:

1. בהעברה לבנק לאומי (10 סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביון'. 2. לשלוח שיק למערכת.

חידון א' ת'

הגשוה לכל אלה אגילא באוג המופיזה בראש השורה.

- א. המלך של היוונים, שגזר גזירות על היהודים
- ב. היוונים חיללו וטימאו את-
- ג. אחת מהמילים הכתובות על גבי הסביבון
- ד. אחד משמות בית המקדש (בפיוט מעוז צור)
- ה. תפילה הנאמרת בהדלקת הנרות
- ו. "___ לנו רשות להשתמש בהם"
- ז. מהו השמן המובחר להדלקה?
- ח. מסרה את נפשה, לקדש את שם בוראה
- ט. היוונים ___ את כל השמנים (כמעט)
- י. אשה שהביאה למות המלך היווני
- כ. התאריך בכסלו שבו חל החג
- ל. ממאכלי החג, שבה השמן נספג
- מ. "___ לד' אלוי!"
- נ. כל לילה מלילות החנוכה קרוי: "___"
- ס. ממאכלי החג
- ע. תפילה שמוסיפים בשמונה עשרה ובברמ"ז
- פ. אלעזר נהרג ע"י:
- צ. החשמזנאים היו-
- ק. אחת מהמצוות שהיוונים ניסו לבטל
- ר. היוונים היו-
- ש. לבית שמאי, כמה נרות מדליקים ביום השלישי?
- ת. מפנינים היא יקרה, והיוונים גזרו שלא ללומדה

חידון א' ת' - הפוך

הגשוה לכל אלה אגליימא באוג המופיזה בראש השורה.

- א. בפרשה זו קוראים בכל יום מימות החנוכה
- ב. נהוג לאכול בחנוכה מאכלי-
- ג. חנוכה קרוי גם - '___ האורים'
- ד. אסור לעשות בחנוכה
- ה. אחד מן המכבים
- ו. הכהן שהתחיל במרד
- ז. ___ אגמור, בשיר מזמור"
- ח. חנכוהו מחדש בטהרה לאחר שנשמא וחולל
- ט. בפך שמצאו, היה רק ___ שמן טהור
- י. מבית זה היו המכבים
- ך. כלי לאחסון שמן
- ל. נאמרת בחנוכה, מדי יום בשלמותה
- ם. בצד זה מדליקים את החנוכה בבית הכנסת
- ן. שלושה מבני מתתיהו
- ס. המילה הראשונה שכתובה על הסביבון
- ע. "חשוף ___ קדשך"
- ף. לדעת בית הלל בכל לילה ___ והולך
- ץ. פרשת השבוע בשבת חנוכה (בדרך כלל)
- ק. על הנרות לדלוק עד שתכלה רגל מן ה___
- ר. אחד מבני מתתיהו
- ש. נר מיוחד בחנוכה, שבו אין קדושה
- ת. בהם התחבאו היהודים כדי ללמוד תורה

ואלה שמותי:

"וציונו לקרוא את ההלל"

מי בתנ"ך נקרא בשם 'הלל'? (התשובה במדור התשובות)

מן המדרש

כך שנו רבותינו, נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון, מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני. ואם הותיר ביום שני, מוסיף עליו ביום השלישי ומדליקו. וכן בשאר הימים. אבל הותיר ביום שמיני, עושה לו מדורה בפני עצמו. למה, כיון שהקצה למצוה, אסור להשתמש ממנו. לא יאמר אדם, איני מקיים מצות דקנים הואיל ואינן מן התורה. אמר להם הקב"ה, בני, אין אתם רשאים לומר כך. אלא כל מה שגוזרים עליכם, תהיו מקיימים, שנאמר: "ועשית על פי התורה אשר יורוך". למה, שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר: "ותגזר אמר ויקם לך". תדע לך, שהרי יעקב בשעה שברך מנשה ואפרים, מה כתוב שם, "וישם את אפרים לפני מנשה", עשה הקטן קודם לגדול. וקיים הקב"ה גזרתו. אימתי, בקרבנות הנשיאים שהקריב שבת אפרים תחלה, שנאמר: "ביום השביעי נשיא לבני אפרים" - ואחר כך מנשה. מנין, ממה שקראו בענין ביום השמיני נשיא לבני מנשה. (תנחומא נשא)

שאלה לעיון

"חיל פרעה וכל זרעו ירדו כאבן במצולה" יש לבאר מילים אלו: א. 'וכל זרעו' של מי? של פרעה? והרי בכורו מת במכת בכורות וכבר לא כל זרעו, של חילו? והרי מי שבא לים הרי הוא בכלל חילו ומי שלא, לא טבע? ב. למה דווקא מוזכרת דרגת הבינונים שטבעו כאבנים?
 (יתן אלול את גשוזיכמ אמרנכ (בזרזף מקורו, אמ ישנ), ו'21"ן אכתוב מן הגשוה ב'21 ק'21 כ'21.)

תעלה בחנוכה

תייסד רעיון עשיר,
 ובכך תאפס מכשיר,
 ותציג את הדרך הנכונה,
 בשביל האמצעי או ימינה.

המונח המבוקש הינו מילה בג' אותיות המופיזה מ'אלול' צור, אשר כל שורה בגייה רוממא להקשר שונה שלה.
 (יתכן כתיב מסר ומ'אופי אותיות צ'21 ה'21 ב'21)

הגשוה אגפוסמ אי"ה בג'איון הזא

טמונה בפרשה

חנוכה

ושפני טמוני חול

שעשועי דאורייתא

"שלושה גיטין כדתנן, אסורים הם מדרבנן". -למה

"חלמיש למעינו מים"

הכוונה?

איפה בתורה כתוב 'חלמיש'? והיכן בני"ך?

1. הסבר: "נזקקים לעבד שהוא מכור לשירות, ובמיתת האדון יוצא לחרות!"
2. כיצד קשורים לחנוכה: פיל, ארנבת, נשר, נמר ושור.
3. מתי עוד קוראים את ההפטרה של שבת חנוכה?
4. מה עדיף למי שבכלא ויכול או להדליק נרות, או לומר על הניסים והלל במקום נקי?

'שנים אורחים אחד ארוך ואחר קצר, נודמנו בתוך ימי חנוכה בחמשה בתים גדולים: בבית הראשון ישב הקצר עליון והארוך תחתון, ובבית השני ישב הארוך עליון והקצר תחתון, ובבית הרביעי ישב הארוך עליון והקצר תחתון, ובבית החמישי ישב הקצר עליון והארוך תחתון. הארוך דומה לעובדיה ראשו ע' וסופו ה', והקצר דומה לאליה ראשו א' וסופו ה' - למה הכוונה?

"זיכרון" סימן

יאטריאור ורמיס אצטורג מספר הנרות

בחנוכה אנו מדליקים בסה"כ 36 נרות ו-8 שמשים, וביחד: 44 נרות.

מדליקים כנגד הדלקת והטבת הנרות בבית המקדש בידי הכהן, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:

"היטיב-בו-להט" = בגימטריא = 44 8 36

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לפרשת וישב: פרשה שלעולם לא תיקרא ביום חמישי: מקץ. **חידון א' ת'** - אנטיכוס, בית המקדש, גדול, דביר, הנרות הללו, ואין, זית זך, חנה, טימאן, יהודית, כה, לביבות, מי, נר, סופגניות, על הניסים, פיל, צדיקים, קידוש החודש, רשעים, ששה, תורה. **חידון א' ת' הפור** - נשא, חלב, חג, להספיד, יהודה, מתתיהו, אז, מזבח, מעט, חשמואי, פך, הלל, דרום, יוחנן יונתן שמעון, נס, זרוע, מוסיף, מקץ, שוק, אלעזר, שמש, מערות. **שעשועי דאורייתא** - בפרשת עקב: "המוציא לך מים מצור החלמיש" ובפרשת האזינו: "ושמן מחלמיש צור". בישעיה: "שמתי פני כחלמיש", ובאיוב: "בחלמיש שלח ידו". 1. עבד - הוא השמש המשרת את הנר שקרוי אדון, אזי אם יכבה העבד נזקקים לו להדליקו שוב, אך כאשר אדונו ייכבה, כבר אין צורך יותר בעבד. 2. היוונים השתמשו בפילי מלחמה, ומלכות יוון נמשלה: לנמר בספר דניאל, לנשר ע"פ המהרש"א (ע"ז ב.), ולארנבת ע"פ המדרש רבה ויקרא יג' ה'. אחת מגזירות היוונים היתה לכתוב על קרן השור 'אין לנו חלק באלוקי ישראל'. 3. בפרשת בהעלותך. 4. ר' שלמה קלוגר [חכמת שלמה תרפג א] השיב שעדיף על הניסים והלל שזה עיקר החנוכה. ולכאורה קשה כי לא נאמר למכור כסותו רק לענין הדלקת הנר ולא לענין הלל והודאה? ואולי זה לא קשה כי כיון שזה לא דבר שכיח שלא יוכל לומר על הניסים והודאה לכן לא כתבוהו אבל שיהיה חסר לו ממון לנר יותר שכיח. (חשוקי חמד עמ קנ') **ואלה שמות** -אבי השופט עבדון מפרעתון. **מילה בכרשה וישב** - בצע. "הגזלן הוציא לפועל" - לגזול זה לבצוע, וכן הוציא לפועל=לבצע=ביצע, "שוד ממון המפעל" - ממון=בצע, "שממנו לקח חתיכה" = לקח חתיכה=בצע (לחם), "בלי תועלת באבטחה" - תועלת=בצע (עיין רש"י תהילים ל.), **טמונות לחנוכה** - 1. מזוזה מימין וחנוכיה משמאל. 2. "רבים ביד מעטים". 3. "כרות קומת ברוש". 4. "ופרצו חומות מגדלי". 5. היוונים גזרו שיש לכתוב על קרנות השור דברי כפירה. 6. זמן הדלקת הנרות הוא עד שתכלה רגל מן השוק. 7. היישוב 'מתתיהו'. 8. היישוב 'חשמונאים'. 9. "ויין רעל מסכתי (מסך+ט)" 10. כלב נובח: "המנבח". 11. שימו לב לתבנית הפסים שעל הזברה. 12. כיס+לב=חודש 'כסלו'. 13. חותמו של הכהן הגדול. 14. "פתחת למוסרי" 15. המפה והדגל של 'מלכות יוון'. 16. מוסיף והולך. **שאלה לשלח השבת תולדות** - שאלנו: מדוע אומר יצחק לעשיו בפסוק בלשון שמחה: "והיה כאשר תריד", והרי אין הכתוב עוסק בדבר משמח? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. תהיה שליטה לעשו רק במי שפורק מעליו עול תורה בשמחה ולא מכורח פרנסה וכדומה. 2. לשון השמחה היא כלפי עשו שיפרוק עול ישראל מעליו. 3. השמחה היא שלא ישלוט עשו על ישראל בגזירות קשות אלא רק יפרוק את עול ישראל. 4. אמר יצחק לעשו: כשיהיו לך תרי"ד מצוות לכשתתגייר, אחת מצוות הגרות עצמה ועוד תרי"ג, אז תשמח. 5. תהיה שמחה גדולה כשירד עשו בב"א.

ניתן להשיג את העלון

במיייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
 באתר: 'לדעת', בכתובת: <http://ladaat.info/gilyonot.aspx> או באתר: 'אידישער ווינקל' (באידיש):
<https://yiddishevinkel.com/gilyones> או באתרים: 'דרשו', 'תורת יוסף'.
 בשכונת בית ישראל בירושלים: בחנות 'פיצוחי בית ישראל' רחוב בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.
 ניתן לשלוח תגובות רעיונות והערות למערכת:
 קויפמן 17 ירושלים - temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת. מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

חנוכת המזבח

לקראת ימי 'חנוכת המזבח' יערך כינוס ברוב עם לעזור על גודל חשיבות לימוד דיני עבודת המקדש לקראת בנין ביהמ"ק במשנתו של מרן החפץ חיים זיע"א ישיאו דברים:

רבני 'מכון תורת הקרבנות'

בתהילת הכינוס תוקרן מצגת מיוחדת המתארת חלקים מעבודת הקרבנות במקדש

בכינוס יתאפשר להצטרף לתוכנית סיכומי ההלכה 'לגיונו של מלך', ללמוד ולדעת דיני העבודה למעשה, להתכונן כראוי לעבודת המקדש.

בין משתתפי השיעור יחולק חינם חוברת 'מפתח נושאים', הממיל מאות ערכים בהלכות הקודש והמקדש לסייע בבחירת נושא ללימוד.

ביום רביעי פרשת וישב כ"ג מסלו תשפ"א
בבית הכנסת 'פינסק קרלין'
רחוב הסידי קרלין 1 שכונת בית ישראל ירושלים

תהילת השיעור בשעה 2:00
סיום השיעור בשעה 3:00

לאור המצב
הכינוס יתקיים לפי הנחיות הבריאות

בברכת התורה
מפעל הילכתא

ארי במסתרים

ניצוצי נוגה וקוים לדמותו של הגאון הגדול רבי אליעזר משה פישר זצוק"ל רב שכונות כנסת, בתי ברוידא והסביבה ובעל ספרי 'אליעזר משה' על הש"ס

תפס את ראשו בהתפעלות: "הייתי כאן לפני עשרים שנה", אמר, "וגם אז הוא ישב כאן ולמד, באותו מקום ובאותה תנוחה..."
על תולדות רבנו הגרא"מ נערכו כבר כמה רשימות שהתפרסמו בעיתונות לאחר פטירתו, ובמסגרת מצומצמת זו רצוננו לעמוד בעיקר על גדולתו ועל דמותו התורנית. עם זאת, אי אפשר שלא ליחד תחילה מספר מילים לימי עניו ומרודו בצעירותו, ולנסיגות הקשים בהם עמד. אביו הגאון רבי אהרן זצ"ל נפטר על פניו עוד בטרם מלאו לו י"ג, ועניים היה כה גדול עד שלבר המצוה גזרה עברו אמו הצדקת מרת דבורה ע"ה את מכנסי אביו, כדי שיתאימו למידתו... משפחתם סבלה מחרפת רעב כפשוטו, וזולת מעט לחם שהיה הגרא"מ נשלח להביא מגבאי צדקה, לא היה בביתם דבר. "כשחזרנו מהחיידער", גילה פעם, "חיפשנו פירורים לאכול".

באותם ימים השתוללו בירושלים רוחות זרות, שסחפו את רוב בני הנוער. הגרא"מ ואחיו היו מהבודדים שאחזו בכל כוחם בעץ החיים, ופעם אמר שחוץ ממנו ומעוד אחד, כל כיתתו ירדה מן הדרך רח"ל. בהשתדלות הגר"מ דייוויס זצ"ל שקירבם והתמסר אליהם, נכנסו האחים פישר ללמוד בישיבת מיר. הגרא"מ היה אז בן י"ג, ואחיו הגר"ש עדיין ילד! מסופר שבחורים מבוגרים מהישיבה התלוננו לפני ראש הישיבה הגרא"י פינקל זצ"ל, באומרם שהישיבה אינה גן ילדים... הגרא"י שכבר הספיק להכיר מעט את האחים ועמד על סגולתיהם, השיב בתוקף: "אם אין הדבר נח לכם, חפשו מקום אחר. הם נשאים פה!" וכך זכה עם ישראל לארבעה גדולי ארץ, שהאירו את העולם בצדקתם

ובתורתם.

בשורות הבאות ניחד את הדיבור על דרכו בלימוד, על ספריו המאירים ועל שיטתו בפסיקה. ננסה לצייר מעט את גודל עמלו ויגיעתו בתורה, את עבודת התפילה שלו ואת מידותיו התרומיות; ואף אם חלק מהדברים שייכים להשגות של דורות קודמים, נוכל לכל הפחות ליטול מהם כפי יכולתנו, להתרומם ולהתחזק בדברים שהם עיקר חובתנו בעולמנו.

איזהו תלמיד חכם

איזהו תלמיד חכם? שואלים חז"ל בשבת קיד, ומשיבים: "כל ששואלך אותו הלכה בכל מקום - ואומרה". גדולתו של רבנו ושליטתו המדהימה בש"ס ובפוסקים, אפשרו לו להשיב בכל מקום כפשוטו, לרבות בסוגיות שאין יד הכל ממשמשת בהן, ואף אם אצל רבים הן כספר החתום.

"הוא רצה להשאיר נסתר, והקב"ה עזר לו", אמר הגאון רבי שלמה פישר שליט"א, על אחיו הגדול הגאון רבי אליעזר משה פישר זצוק"ל.
"הסיסמה שלי", אמר פעם הגאון רבי אליעזר משה זצ"ל לנכדו, "היא 'לעולם הוי קבל וקיים'" (הוי עניו - ותחיה, רש"י סנהדרין צב.). ואכן, עניו שבענונים היה הגאון זצ"ל. גדולתו התורנית היתה כשל חד מגאוני קדמאי, בהיקף שאינו מצוי בדורינו; אך יחד עם זאת לא החזיק טובה לעצמו, ונהג בצניעות ובפשטות כל ימיו. בהלוותיו קראו עליו את מאמר חז"ל: "איזהו בן העולם הבא, ענוותן ושפל ברך, שייף עייל שייף ונפיק, וגריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה".

לארבעה בני ענק שהעניקו חמה בקומתם זכתה משפחת פישר: הגאון רבי ישראל יעקב זצ"ל ראב"ד 'העדה החרדית', הגאון רבי מאיר צבי זצ"ל מרבני הר נוף ובעל האור הבהיר' על הש"ס, הגאון רבי אליעזר משה זצ"ל, ולהבחל"ח הגאון רבי שלמה שליט"א, ראש ישיבת 'איתרי'. שם כולם נודעו לתהילה כגדולי תורה בעלי שיעור קומה, גאונים חריפים ובקיאים. אך הגאון רא"מ זצ"ל התרחק מן הכבוד ומן הציבוריות, ואור תורתו ויראתו זרח בעיקר בשכונות כנסת ובתי ברוידא שבירושלים, בהן כיהן כרב במשך קרוב ליובל.

כידוע, ירושלים של מעלה היתה מלאה מזן אל זן בתלמידי חכמים מופלגים, צדיקים וקדושים, אשר הילכו בצדי דרכים ולא בקשו גדולה לעצמם. בין באי בית הכנסת ב'בתי ברוידא' בו כיהן רבנו כמרא דאתרא, היו דמויות הוד כגון הגאונים רבי אליעזר פלצ'נסקי, רבי משה סלנט,

רבי זונדל קרויזר ועוד ועוד. בירושלים אמרו שב'ברידעס' הת"ח 'מתגלגלים מתחת לספסלים'... עם השנים הלכו דמויות אלו ונתמעטו מעולמנו, ובהספד שנשא הגאון רבי משה ברוורמן שליט"א על רבנו ככלות השבעה, אמר: "אולי זה האדם האחרון... האחרון שיש לנו כדמות שיכולנו לחקות, שיכולנו להגיד לילדים, כך נראה יהודי שכל כולו תורה, אין לו השגה אחרת... הוא לא שואף לשום עוה"ז, רק תתן לו את המינימום, ותתן לו לשבת וללמוד, לשבת וללמוד, ועוד פעם לשבת וללמוד".

ואכן, זו היתה מהותו של רבנו הגרא"מ זצ"ל - לשבת וללמוד. בשנות היתמות והעוני המחפיר בצעירותו, בשנותיו כאברך צעיר עם עשרה ילדים בדירת חדר, ובכל שנותיו מאוחר יותר - כולן שווים לטובה. הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א התבטא עליו: "תשעים שנה רצופות של עמל התורה!" פעם נכנס אדם ל'היכל התורה' בשכונת משכנות, ולמראה רבנו הרכון אל ספרו ולומד

המדרש, כל אחד בסוגיה בה עסק בישיבה או בכולל. תגובת כולם לאחר הלימוד תמיד היתה של פליאה והשתאות, ואף חלישות הדעת... רבנו היה נכנס לעומק כל סוגיה כמין ימא לטיגני, כאילו למד אותה אתמול, ועומק עינוו אף בסוגיות בלתי מוכרות הבעית את לב השואלים.

נכדו המסור הרב אליהו ב"ש סיפר, שפעם ליווהו לבדיקת עינים בבית החולים, ומחמת תקלה במכשיר הבדיקה הם נאלצו להמתין במקום שעה ארוכה. הגרא"מ התיישב על כסא בחדר ההמתנה, עצם את עיניו, והחל לחזור בעל פה על תשובות מספרו של אחיו הגדול הגאון רבי ישראל יעקב זצ"ל, ה'אבן ישראל'. הוא הזכיר את השאלה, מנה את הראיות, חזר על היסודות וציטט את הפסק, כשהוא מוסיף מה שיש להשיב ולדון בדברים. כך עבר תשובה אחר תשובה במשך זמן רב, עד שהגיע תורם! הנאה מיוחדת היתה לו לגרא"מ לשוט במרחבי ים התלמוד, לצאת ולהכנס מסוגיה לסוגיה כאדם העושה בתוך שלו. פעם ראוהו נכנס לבית מדרש, תר ומחפש בין הספרים, עד שמצא את אשר איוותה נפשו: קובץ חידושי תורה של אחד הכוללים, ובו לקט חבורות על כל חלקי הש"ס ועל ארבעת חלקי

שולחן ערוך. בחדוותא דאורייתא התיישב, פתח את הכרך העבה, והחל לקרוא בענין במשך שעות ארוכות דף אחר דף, עיתים משבח ומתפעל ועיתים מבקר... ומעשים בכל יום היו שכאשר נשלחו לביתו קבצים תורניים שונים, היו יושב ומעיין בכלם מרישא עד גמירא, ואחת היא לו אם עסקו בקדשים או בטהרות, בחושן משפט או בשביעית וכלאיים.

אור תורתו הבהיר

"בבהירות התורה, ר' אליעזר משה הוא חד בדרא", אמר עליו עוד אחיו הגאון רבי שלמה יבלחט"א. הגרא"מ התייחד בכך שלא הרפה מאף סוגיא לפני שהיתה בהירה לו כאור שבעת הימים. הוא יכל לחזור על שקלא וטריא שוב ושוב, לעיין ולהתבונן ביגיעה במשך שעות בלי הרף וללא לאות, כדי למצוא הגדרה ברורה המבהירה את הענין עד תומו. אודות בהירותו המדהימה סיפר אברך צעיר, שפעם אמר לפני הגרא"מ שפרק כירה בשבת הוא 'מסובך'. נענה ואמר: למה מסובך, ומיד החל לסכם בעל פה ובקצרה את תמצית הסוגיות בפרק כירה... ושוב פגשו אברך ושאלו על דיני תערובות, תוך שהוא מציין שקשה לזכרם בנוגע למעשה. אמר לו הגרא"מ: הם לא קשים, הבה ואלמדך. צריך לדעת רק שלשה כללים...

המעין בספריו הגדולים על הש"ס - ה'אליעזר משה', יראה שכל חידושיו והערותיו הם בבחינת מעט המכיל את המרובה, 'משנתו של רבי אליעזר קב ונקי'. "הוא כותב כמו מהרש"א", אמר עליו בהתפעלות ת"ח אחד. דבריו כתובים תמיד בקצרה ובישרות, מתומצתים כסולת נקיה. לא בפלפולים והברקות עסקו, כי אם בלמצוא בכל נושא את הסברא האמיתית, את נשמת הסוגיא.

בחתירתו אחר האמת ובעוצם בהירותו, היה הגרא"מ כגיבור ואיש מלחמה ולא חת מפני איש. מצאנו אותו מקשה ופורך מסברא, ללא ראיות, רק כי "לא יתכן לומר כן". הוא יכל לדחות מערכות שלמות בהינף יד אם לא הסכים עם הסברא שביסודן. בדרכו לרדת לשורש כל ענין, מעולם לא התחשב בכך שבשדה עינוו כבר חרשו רבים לפניו, וכך חידש הגדרות

סיפר חתנו הגאון רבי דב מאיר רוזנקרנץ שליט"א, שפעם פגש אברך כהן שהתגורר ברמת שלמה, והוא כולו אחוז התפעלות. אותו אברך סיפר לו שזה עתה היה בבית החולים שערי צדק, ונודמנה לו שם שאלה חמורה הנוגעת להלכות טומאה וטהרה. הוא התקשר מבית החולים לכמה וכמה רבנים ומוצי"ם בירושלים, וכולם דחוהו באומרם ש"צריך ללמוד את הסוגיא". בסופו של דבר הפנוהו אל הגרא"מ, אשר שמע את השאלה, והשיבו מיד בהכרעה ברורה הלכה למעשה!

על כוחו הגדול בהלכה ניתן ללמוד מן העובדה הבאה. הגאון רבי משה אלישיב שליט"א, בן מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, למד עם רבנו בכולל מאה שערים, שם עמד על גדולתו והיה מתיעץ עמו בכל דבר וענין. בימי השבעה כאשר הגיע לנחם את בני המשפחה, סיפר שאביו אמר לו פעם: "אם יש לך שאלות בהלכה אינך צריך לשאול אותי, יש לך בכולל את רבי משה פישר!"

מעשה אופייני אירע בשנת תש"ע, בשעה שחנכו מחדש את בית הכנסת 'החורבה' בעיר העתיקה. כידוע בית הכנסת זה נחרב על ידי הירדנים במלחמת תש"ח, ובשעה שהוקם מחדש נחלקו הדעות האם יש לברך עליו 'ברוך מצייב גבול אלמנה', כפירוש הר"ף בדין 'הרואה בתי ישראל בישובן'. בשעת מעשה במעמד חנוכת הבית נכחו במקום רבים מזקני ירושלים, אך כולם באו במבוכה ולא ידעו האם לברך אם לאו. לפתע קם רבנו על רגליו, עלה על ה'בימה' ובידך בקול בשם ומלכות. היו שראו בכך מעשה נועז, אך אצל רבנו לא היתה בדבר שום רבותא. כי מאחר שעיינ בסוגיה היטב כדרכו והסיק להלכה שצריך לברך, מדוע להתמהמה... (אגב, כיום תלוי במקום שלט עם פסק מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שלמעשה הכריע לברך כדברי רבנו).

הגרא"מ ניחן מן השמים בכשרונות נפלאים, ביכולת הבחנה חדה כתער ובזכרון חזק כברזל. כבר אחר נישואיו מסר חבורות לבני עליה בישיבת מיר, כשראש הישיבה הגרא"א פינקל זצ"ל מקלס את חידושיו, ופעם אמר בהתפעלות: "כדברים האלה בדיק שמעתי מהגר"ש שקאפ!" בנו וממלא מקומו הגאון רבי אהרן פישר שליט"א

סיפר, שבמקום לימודו של רבנו בישיבת מאה שערים למדו תלמידי חכמים מופלגים, כמו הגאונים ר' נטע צינווירט זצ"ל, רבי מאיר דוד הלפרין זצ"ל, ר' הירש קופשיץ זצ"ל, יבלחט"א רבי משה אלישיב שליט"א ועוד. פעמים רבות כשהיו מתנצחים בהלכה, ניגשו לבסוף אל הגרא"מ לשאול עם מי הצדק ולשמוע את הכרעתו.

"אין זה אנחנו ועוד קצת"...

גאונותו האדירה של הגרא"מ, שקיעותו הנוראה בלימוד והבהירות שהיתה לו בכל אשר למד, אפשרו לו לשאת ולתת בכל מקום במרחבי הש"ס והפוסקים, ללא הכנה מוקדמת ובכל רגע נתון. הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א היה מזכירו כדוגמה לתלמידיו מהי ידיעת התורה, והוסיף: "אין זה אנחנו ועוד קצת, אלא מושגים אחרים לגמרי!"

בשנותיו האחרונות היתה קביעות לפי תור בין נכדיו ללמוד עמו, ואלו ניצלו את ההזדמנות להעלות בפניו שאלות קשות וסבוכות שנשאלו בבית

יקרות מפז אף בסוגיות ידועות, כמו 'קבוע', 'חיישין למיעוטא', 'קלב'מ', 'שבות במקדש', 'יש בו דעת לישראל' ועוד.

שלא במפתיע, ספרי 'אליעזר משה' עוסקים בדוקא במסכתות הקשות שבש"ס. עירובין, ביצה, כתובות, זבחים, חולין, נידה ומקואות. הגרא"מ לא הסתפק באסיפת חידושים מרחבי המסכת כנהוג, אלא ביאר כל מקום שמצא מוקשה, וכלשונו בהקדמה לספרו על זבחים, שכתב "ביאורים מספיקים לרוב הסוגיות". בדרך לימודו היה מקורי, ופעמים רבות ביאר אף טעמים של דינים הנחשבים לגזירת הכתוב. כך למשל פירש בדרך חדשה את דין 'כל קבוע כמחצה על מחצה', המוסכם כהלכה שאין לה טעם.

מורה הוראה בישראל

פסקי רבנו והכרעותיו להלכה התבססו על דרך לימודו, כאשר העיקר בעיניו הוא יסודות מהגמרא וסברא ישרה. כאשר העלה דין להלכה אחר תוקף עמלו ועיונו, לא חת מלקובעו במסמרות ולהורות כך לרבים, אף כאשר היו שחלקו על דבריו. כך למשל סבר שהנותן טלית לכהן לשאת בה את כפיו צריך אחר כך לחזור ולברך; שבקידוש קודם התקיעות יכול לאכול יותר מכביצה כיון שאין זו סעודה ואין חשש שיימשך; שבפסח אין להצריך כלל הכשר לדבר שאינו מאכל; ועוד כהנה וכהנה. חלק מהליכותיו התפרסמו בקונטרסי 'הליכות רבנו אליעזר משה' על מועדי השנה.

בפסקיו ניכר היה שיקול הדעת וההבחנה בין עיקר לטפל. עיקר גדול היה אצלו לדעת בכל דין מה מקורו, האם זהו דינא דגמרא, האם נכתב בראשונים או שמא הוא רק מנהג. פעם אמר לנכדו שבלימוד השו"ע דבר ראשון יעיין בבאר הגולה, לדעת מה שורש הדין. כשראה אנשים הנושקים לספר תורה ואחר מסתובבים לשוב למקומם, תמה: "באים לקיים מנהג, ועוברים על דין מפורש..." (שלא להפנות גבו לס"ת). הלימוד במחיצתו היה בבחינת "וגילו ברעדה". מחד היה זה תענוג רוחני עילאי, כאשר כמעט יכלו למשש בידים את "מתיקות וערבות טובה התורה".

הגרא"מ ינק את חיותו מעיון התורה, וכאשר שמע חידוש טוב או לחילופין קושיא חזקה כברזל, היה נדמה כשיכור הנכנס לבית היין. במרץ עלומים הזדקף, שינן את מהלך הגמרא ואת דברי הראשונים, חזר על היסודות ועל הדינים העולים, עד שהחידוש התקבל על דעתו או עד שמצא תשובה לשאלה. אז היו עיניו בורקות ונהרה השתפכה על פניו, כשל מוצא שלל רב. אחד מנכדיו סיפר, שפעם קבע ללמוד עמו מסכת שבת במקום לימודו הקבוע במאה שערים. כאשר התיישב על ידו ופתח את הגמרא בדף ב', נענה הגרא"מ ואמר בהתלהבות: אתה ידע, בדף ד' יש כאן תוספות שסותרים את עצמם שלוש פעמים! והיה נדמה באותה שעה כממתיק סוד אודות אוצר בלום... למחרת חזר המחזה על עצמו, וכשפתחו את הגמרא שוב אמר בהתפעלות: עוד מעט יש כאן תוספות מעניין, הם סותרים את עצמם שלוש פעמים... וכאשר הגיעו סוף סוף לדף ד' לא היה גבול לאושרו. עיניו נצצו כאשר חזר בשלישית: היום נלמד תוספות...

ומאידך, היה סביבו בעת לימודו מורא, מורא הנובע מקנאותו לאמת ולישרות התורה. לא היה שייך לומר על ידו משהו עקום, נגדו נזעק בכל הוויתו. ישרות הסברא היתה הבסיס עליו עומד הכל, ושאלות שנדמו בעיניו כנובעות מטעות בסברא היו נדחות לאלתר בהינף יד מבטל או בגערה. לפיכך לא היה עולה על הדעת להגיע אליו לא מוכנים, לשלוף שאלה מן השרוול. כמה מהלומדים עמו סיפרו כי לפני שנכנסו אליו, היו יושבים בבית הכנסת

של בתי ברידא לבחון שוב את הקושיות או החידושים שהביאו בצקלונם, ובשעה שעברו על מפתן ביתו היה ליבם נושא תפילה: יהא רעווא דאימא מילתא דתתקבל...

באהבתה תשגה תמיד

כאמור, שליטתו המוחלטת בש"ס ופוסקים לא היתה רק תוצר של זכרון, אלא נבעה בעיקר מכח התמדתו ושקידתו. בתורה נאמר "התעייף עיניך בו ואיננו", ורבנו לא הסיח דעתו מן התורה. שקדנותו היתה מבהילה. בכל יום ויום השכים לתפילת ותיקין, ומיד לאחר פת שחרית שם פעמיו לשיבת מאה שערים, בה למד עד הצהריים. אחר הצהריים עבר לשיבת 'היכל התורה' בשכונת משכנות שם כיהן תקופה ארוכה כראש הישיבה, ובה למד עד הלילה. על סדריו אלו שמר תמידים כסדרן, למעלה מיובל שנים! לא רק על שעות לימודו לא ויתר רבנו מעולם, כי אם גם על סדרי הלימוד. פעם לעת זקנותו המופלגת ירד בחוץ מטר סוחף, וקור ירושלמי מקפיא שרר ברחובות. נכדו ביקש ממנו בתחינה: אולי היום תלמד בבית... אך הוא לא אבה לשמוע. "בישיבה לומדים טוב יותר", אמר ויצא אל הסערה, והוא בן שמונים ושש! ובשנת חייו האחרונה כאשר התייסר ביסורים נוראים וקשתה עליו הישיבה, מצא פתרון לקיים כרגיל את סדר לימודו בין מנחה למערב: הוא החל ללמוד בעמידה...

שקיעותו בלימוד היתה ללא שיוור. סיפר אחד מחתניו שפעם כאשר למד עימו ביום שבת קודש נתחדש לרבנו חידוש, והוא הושיט יד לכיסו וחייש את העט כדי לכותבו מיד כדרכו. רק כשלא מצא את העט והופתע לראות שהוא לבוש בבגדי שבת נזכר ששבת היום, ואמר ברתת: "כמה גדולים דברי חכמים שגזרו על מוקצה..."

הגרא"מ היה דבוק בכל מעייניו בתורה, ולפיכך בכל אשר פנה ראה סביבו סוגיות או נידונים בהלכה. פעם טיפס בעליית רחוב שטראוס, ובעוד הוא ומלווי מתנשפים קלות ממאמץ הדרך הצביע פתאום על אחת הפניות שהתעקלה בחדות כלפי מעלה, ואמר בחדוה: "הנה תל המתלקט..." (תל שיש בו עשרה טפחים גובה בתוך ד' אמות).

בהזדמנות אחרת הלך ברחוב בערב חג הסוכות, וראה יהודי הבונה סוכתו על גבי החול, ומניח על הקרקע 'פיו סי'. אמר לו רבנו: "אתה צריך להזהר לא לטאטא כאן בשבת!" (משום אשווי גומות). ובאמצע סעודת פורים כאשר קמו הנוכחים לרקוד כדת היום, אחד הנכדים שהתחפש לכהן גדול קיפץ והשתולל בין השולחנות. קרא אליו רבנו בקול ממקומו במזרח: "ולא יח, ולא יח..."

עמוד התפילה

"על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". כמדומה שאין כמשנה זו כדי לתמצת את חיי רבנו הגרא"מ. מלבד לימוד התורה, היו רק עוד שני עיקרים בחייו: עבודת התפילה, וגמילות חסדים. בכל שנות חיי רבנו, מילדותו המוקדמת ועד אחרית ימיו, הוא נהג להשכים קום ולהתפלל שחרית כותיקין, כשבדרך כלל היה הראשון בבית הכנסת. דבר לא יכל למנוע ממנו מלהתייצב לתפילה כמה דקות קודם הזמן. הנהגתו זו היתה לסמל ומזפת, עד שבעצרת מספד ככלות השלושים הציעו להתחזק בכך לעילוי נשמתו. גם לעת זקנותו כאשר חלה וקשתה עליו ההליכה, היו מסייעים אותו בכסא עד למרגלות בית הכנסת, שם התנשא כארי ועלה במאמץ מדרגה אחר מדרגה, בגרם הארוך המוביל אל ה'ברידעס שול'.

בהשפעתו, התפילות בבית מדרשו נאמרו כמונה מעות, בנחת ובישוב הדעת. סיפר רבי יו"ט זילברמן שליט"א, שאביו רבי יצחק שלמה זצ"ל נהג ללכת בכל יום משערי חסד לבתי ברוידא - מרחק של כעשר דקות הליכה - כדי להתפלל בבית כנסת זה דוקא. והוסיף שפעם אמר לו אביו: "חבל שלא גיליתי את המקום הזה לפני עשרים וחמש שנה..."

תפילת שמונה עשרה רגילה ב'בתי ברוידא' ארכה קרוב לרבע שעה, דבר שכמעט אין לו אח ורע במקומות אחרים. הגרא"מ היה עומד בתפילתו ומתחטא לפני קונו כבן המתחנן לאביו. לא בקולות וברקים, כי אם בקול דממה דקה. הוא האריך להתפלל על צרות הכלל והפרט, על בני משפחתו ועל קהל עדתו. ידו האחת היתה לופתת בלי ניע את הסטנדר שלפניו, וברבות השנים נוצר במקום כמין שקע בעץ, שעד היום ניתן לראותו.

מספרים כי פעם נקלע לבית הכנסת אדם זר שלא הכיר את מנהג המקום. הוא סיים את תפילתו במהירות הבזק, ואחר דקה ושתיים החל לקפץ על מקומו בקוצר רוח מופגן. כפי הנראה סבר שיכנס 'להעביר כרטיס' ויצא תוך מספר דקות, והנה צרה שכזו... אחר התפילה ניגש בעזות מצח לרבנו והראה לו את המובא במשנ"ב שהרב לא יאריך בתפילתו כדי לא לעכב את הציבור. נענה רבנו ואמר לו במתק שפתיים:

"אין זה שייך לרב, כך הוא מנהג המקום..."

בהקשר לכך מסופר מעשה נוסף, המלמד אף על רגישותו של רבנו לזולת ונשיאתו בעול עם אחרים. אדם אחד מבאי בית הכנסת שנתרגשה עליו צרה בתוך ביתו, הפטיר פעם כלפי רבנו: "טירחא דציבורא..." אחד המתפללים החל לצעוק על אותו יהודי, אך רבנו תפסו בידו והורה לו בתוקף שישתוק. לאחר שעזב רבנו את בית הכנסת, ניגש אל אותו יהודי מתפלל אחר שהיה עד למחזה, ואמר לו: לך ואראך על מה ולמה מאריך הרב בתפילה. על הסטנדר שלפניו, מתחת לסידור, היתה פיתקה ובה שמו של המתלונן ושם אמו...

הגומל חסדים טובים

מסירותו לאחרים לא ידעה גבולות, ודברי הגמרא ביבמות אודות "המקרב את קרוביו" היו נר לרגליו. כאשר אחיו הגאון רבי מאיר צבי זצ"ל נישא בשנית לאחר שאשתו נפטרה על פניו בצעירותה, נטל הגרא"מ על עצמו בפשטות לדאוג ליתומות ולהשיאן, על כל

הקשיים והחובות שנכרכו בכך. כאשר התמוטטה התקרה בכניסת ביתו של הגאון רבי ישראל יעקב זצ"ל בערב חג הסוכות, היה זה הוא שדאג לאלתר כניסה זמנית לסוכה, ומיד בצאת החג החל להתרוצץ בלא לאות כדי לחפש עבורו דירה אחרת.

הגרא"מ נתן את עיניו וליבו להטיב לאחרים, וברגישות מיוחדת ובטביעות עין של תלמיד חכם זיהה על העומד מולו למה הוא זקוק. פעמים היתה בזה הצלת נפשות. סיפר הגאון רבי יו"ט זילברמן שליט"א, שפעם ראה רבנו את 'אברום דער בלעטער' - מחלק העיתונים, ואמר לו: "הפנים שלך אינן מוצאות חן בעיני, אני חושש לשלומך, לך מיד להבדק". הלה שמע בקול רבנו ונסע לבית החולים, שם התברר שהוא חולה מסוכן!

בהזדמנות אחרת נטפל רבנו לאחד מבאי בית מדרשו, ועוררו שחובתו לטפל בכתם גדול שהיה על פני ילדו של הלה. האב לא הבין על מה הרעש ודחה את הענין, אך ככל שנקפו השנים היה רבנו נחרץ יותר, ואמר לאב: "עוד מעט הוא יגדל ויתחיל להתבייש, איך אפשר להשאיר אותו כך?" מסירותו לשואלי היתה להפליא. בסעודת שבת אחת יכול היה לקום אל הדלת שש ושבע פעמים, כשהוא משיב לכל אחד בנחת ובשלוה כאילו

הוא בן יחיד. בתחילה היתה דלתו פתוחה בכל עת, ורק לעת זקנותו סדרו עבורו שעות קבלת קהל. פעם הגיע אחד בערש"ק בסוף שעות הקבלה, ורבנו בדיוק לא יכל לגשת. הנכד שפתח את הדלת אמר לו: תבוא מאוחר יותר, אולי עוד שעה... מעט אחר כך כבר עמד רבנו על יד הדלת בדרכו אל המקוה, אך כששמע על שאירע שינה את סדריו הקבועים והמתין בבית כשעה, באומרו: השואל הזה כבר בא פעם אחת וחזר, אין זה ראוי לדחותו בלך ושוב...

ואת צנועים חכמה

במקום גדלותו שם אתה מוצא ענוותנותו. כאמור בראש הדברים, הגרא"מ היה עניו ושפל רוח להפליא, ומעולם לא עלה על דעתו להתכבד ברבנותו. "אף פעם לא ביקשתי כאן דבר לעצמי", אמר פעם בגילוי לב נדיר. "רק עבור בני משפחתי ביקשתי לפעמים שיתנו עליה"... כאשר הגיע אליו יהודי אחד וביקש לקנות כסא רבני מיוחד עבור מקומו ב"מזרח", סירב בתוקף. "הספסל כאן רחב ונוח", אמר, "מדוע צריך משהו אחר..." בגודל ענוותו, סירב פעם אחר פעם לחתום על כרוזים שונים שיצאו לציבור, זולת דברים שנגעו במישרין לתושבי השכונות, עליהן ראה עצמו אחראי כמרא דאתרא.

הנהגתו היתה כשל יהודי פשוט, והוא לא ראה בכך כל פגם. בערב שבת קודש כאשר הגיע לבית הכנסת ראשון כמנהגו, היה מטפל בצרכי הרבים, מכוון את שעוני השבת, ואף מוריד מהסטנדרים שנותרו על הספסלים לאחר השטיפה... קרובת משפחה שהתגוררה בשכונות סיפרה, שפעם התקשרה לשאול אולי יש בביתו 'נחש' - קפיץ ברזל לפתיחת סתימות. כעבור כמה דקות היא נדהמה כאשר הוא התייצב בביתה עם הכלי, שאל היכן הסתימה וטיפל בתקלה.

צדיק גוזר

רבנו לא יחס חשיבות לסגולות למיניהן, ונקט שמלבד תהלים ועמל התורה אין דרכים נוספות להוושע. כאשר ישב שבעה על אחיו הגאון רבי ישראל יעקב זצ"ל, שלח אליו ת"ח אחד לשואלו מה היה המקור לסגולות הידועות של הגרי"י. נעץ רבנו עיניו בשואל ואמר: "אתה צריך לדעת רק דבר אחד, שהוא למד שמונה

עשרה שעות ביממה!"

רבנו אף לא נהג לחלק "ברכות" מעשה רבנות, ובודאי שלא הבטיח הבטחות. עם זאת, נכרכו בשמו מספר מעשים מופלאים, בהן תפילותיו וברכותיו התקבלו באורח פלא. אשה שלא זכתה לזש"ק מספר שנים בכתה לפניו בערב יום הכיפורים כדי שיזכירנה בתפילותיו, ולאותה שנה נושעה. יהודי עמד למשפט והשופט התאכזר אליו קשות ללא הצדקה. כששמע על כך רבנו כאב ואמר: "הוא רשע, שימות!" והלה לא הוציא שנתו. וכשאברך מהשכונה שכח לנתק את הנורה במקרה ופתחו בשוגג בליל שבת, בא לשאול את רבנו אם יכול לומר לגוי לסגור את המקרה, כדי שלא יתקלקל בחום השבת הקייצית הארוכה. רבנו לא אבה להתיר אמירה לעכו"ם כבגון דא, ופסק לשואל: "המקרה לא יתקלקל"... ארבע עשרה שנה חלפו, והמקרה פעל ללא תקלות ואף שרד העברת דירה, עד ששבק חיים ביום בו נפטר רבנו!

רבנו נלב"ע בכ"ב כסליו תשע"ט, והותיר אחריו זרע ברך ה', בנין וחתנין רבנן, ומאות צאצאים ההולכים לאורו. יהיו דברים אלה לעילוי נשמתו הטהורה, ונזכה להתחזק ולאחוז בקצות דרכיו בקודש.

לקראת שבת מלכתא

"נהיה כאילו מנהג קדוש, לאסוף את כל המשפחה וללכת לדודה או לסבתא לאכול לביבות, ואבי זצ"ל מאוד לא אהב את זה. אם זו סעודה של דברי תורה זה בסדר, אבל אנשים באים בשביל לאכול לביבות. האם חנוכה זה חג של לביבות וסופגניות?"

הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א: המטרה של היוונים הייתה "להשכיחם תורתך". אנחנו צריכים לעשות כעת הפוך

מאת: הרב נועם לב

הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א, ראש ישיבת 'קהילות יעקב' וישיבות 'אורחות תורה', ובנו של מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, ניאות לשוחח עימנו על שאלות בנוגע לחנוכה הממשמש ובא, לומר דברי חיזוק, ולשתף אותנו בעובדות והנהגות מבית אביו הגדול.

מסופר שהאבא זצ"ל היה מדליק בחנוכה פשוטה מאלומיניום. הוא היה מהדר להדליק בשמן זית, אבל את השמש הוא הדליק בשמן סויה, כי בשמש אין עניין הידור שהוא יהיה בשמן זית. החנוכיה הייתה כוסות של ליקר פשוטות, וזה היה בתוך קופסת פח כדי להגן מהרוח. לעניין הוצאות כספיות, הוא תמיד חשב על העולם הבא: "מה אני אביא לעולם הבא? אם הבאתי כסף לעניים, אז יש לי מה להביא לעולם הבא".

לחלוטין, חוץ מנרות חנוכה. אחרי הדלקת הנרות הוא היה שר "מעוז צור ישועתי" וזהו.

האם הרב יכול לספר מעשים נוספים מבית אבא זצוק"ל שקשורים לחנוכה?

מסופר שהאבא זצ"ל היה מדבר נגד תופעת ריבוי מסיבות חנוכה. נהיה כאילו מנהג קדוש לאסוף את כל המשפחה, וללכת לדודה או לסבתא לאכול לביבות. אבי זצ"ל מאוד לא אהב את זה. אם זו סעודה של דברי תורה זה בסדר, אבל אנשים באים בשביל לאכול לביבות. האם חנוכה זה חג של לביבות וסופגניות?

הוא לא היה עושה שום דבר מיוחד. גם דמי חנוכה לא היו אצלנו. זה לא היה נהוג בבית הוריו. זה מנהג יותר חסידי. אומנם ליטאים אימצו את זה, אבל במקור זה חסידי. ימי חנוכה היו כמו ימים רגילים

כאשר חזרתי פעם מהשיעור, הבחין נהג המכונית שבה נסעתי, שאדם הנוסע מאחורינו מבקש לעקוף. כאשר הצליח בעקיפתו - אותת לנו בידי שני עצור בצד הדרך. האיש יצא מהמכונית, התנשם והתנשף בכבדות, מה מתברר? בשעות הבוקר נודע לו, שזכה בפרס הגדול של מפעל הפיס, בסכום של מיליון וחצי שקלים, וברצונו להפריש מיד את כל מעשר הכספים

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, על שכרם הגדול של הבוטחים בהקב"ה

"יודים ביד עוסקי תורתך" (על הניסים)

מרודים ומבקשים לחם על הפתחים".
הסיבה שהגאון זצ"ל הושיב את בן הרופא לצידו, היתה מפני שעכשיו הבן העני גורם לקידוש שם שמים, בעצם העובדה שאנשים רואים אותו, ונוכחים מי הוא ומי היה אביו, ומה היו דבריו, ועל ידי כך לומדים את הלקח הנ"ל.

מעשה מופלא התרחש בכולל אברכים, עם הרבה מוסר השכל בצידו, בענין האמונה התמימה בבורא עולם:
אחד האברכים בכולל ההוא, התברך במשפחה מרובת ילדים, עד שדירתו הקטנה בת שני החדרים כבר לא הספיקה להכיל את בני המשפחה. בגבור עליו המצוקה, ניגש האברך אל ראש הכולל, ושאל בעצתו. ראש הכולל הביע דעתו, שהעצה היחידה שבכוחה לסייע לו, היא שיסע לכותל המערבי, וישפוך שם שיח ותחינה לפני השי"ת שישלח לו את ישועתו.
עשה האברך כדבריו, נסע לכותל, עמד שם במשך שעה ארוכה בבכיות ובתחנונים, והרעיש את השמים בתפילתו.
לפתע הוא מרגיש שמאן דהוא מקיש על גבו. הוא מסתובב אחורנית ופניו שטופות הדמעה נתקלות ביהודי, והוא שואל במבע פנים רחמימאי: "מה אני יכול לעזור לך?..."
האברך שטח את צרתו בענין הדירה הקטנה, שאינה מספיקה להכיל את

בני אדם שלא זכו להיות מבאי בית ה' ולטעום טעמה של תורה, באים מדי פעם אל לומדי התורה בטענה: "כיצד תתפרנסו, אם לא תשקיעו מעט מזמנכם ללימוד מקצוע כלשהו? הרי אי אפשר להתפרנס רק מלימוד תורה". כדאי לשמוע את הסיפור הבא, כדי להבין את הטעות הגדולה שבדבריהם, ולידע מה להשיב לאותם אנשים.

הגאון בעל ה"מחנה חיים" זצ"ל, רבי חיים סופר זוסמן, מגאונייה המפורסמים של יהדות הונגריה, היה רגיל לקרב יהודים אומללים שפגעה בהם יד ה', ולהכניסם לביתו. פעם, בעת דרשה שנשא לפני אלפי יהודים, האיר את פניו באופן מיוחד לאחד העניים שהיו בבית הכנסת, שהיה נראה באמת כעני ואביון, והושיבו לצדו בעת הדרשה.

הדבר היה לפלא בעיני הקהל הרב שהצטופף בבית הכנסת, כי למרות שהיה הגאון מורגל, כאמור, בכגון דא, מעולם לא הושיב עניים ליד כסאו בעת הדרשה. לאחר שסיים נגשו חשובי הקהל לשאול על מהותו של עני זה, ועל מה ולמה זכה למידה מרובה של כבוד?
סיפר להם ה"מחנה חיים" דברים כהווייתם:

"בבודפסט היה רופא יהודי מפורסם, שרבים מתושבי העיר נזקקו לשרותיו ולטיפוליו. יום אחד", סיפר הגאון זצ"ל, "הגיע רופא זה לאבי ולאמי ושאל אותם מה יצא מילדיהם, הרי כולם לומדים תורה יומם ולילה, ואיך יוכלו לפרנס את משפחותיהם?..."

"ההורים השיבו שבתורה נאמר: 'ושננתם לבניך' וגם 'וקשרתם לאות על ירך', וכשם שאף אחד לא ישאל מה יצא מה'וקשרתם', כי יודע הוא שזו היא מצוה שיש לעשותה, גם בלי שתצא מכך הנאה גשמית, כך גם במצוות 'ושננתם'."

וזאת למודעי, שכל ארבעת ילדיה של אותה אמה, היו אבות בית דין ומרביצי תורה מפורסמים, כשה"מחנה חיים" היה הגדול מכולם, ולדרשותיו הגיעו אלפים.

"אתם יודעים מי הוא העני שהושבתי לצידי בעת הדרשה?" - אמר ה"מחנה חיים". "הוא בנו של אותו רופא שהגיע להורי עם השאלה הנ"ל. הקב"ה הוכיח לו שחור על גבי לבן שהצדיק אינו נעזב, ומזונותיו של מי שלומד תורה מובטחים לו, ודווקא אותו רופא שלכאורה התפרנס משופי, והיה באפשרותו להעביר ירושה גדולה לבניו, הנה צאצאיו עניים

המשפחה הגדולה. והנה, הלא יאמן מתרחש למול עיניו המשתאות של האברך; האיש הלא מוכר, כך מתברר, הוא גביר גדול, ולשמע מצוקתו של האברך נפתח לבו לרווחה. בתוך זמן קצר הוא מסכם עם התלמיד חכם שהוא נותן לו את מלוא הכסף כדי לבנות חדר נוסף.

חזר התלמיד חכם אל הכולל שלו, שמח וטוב לב, וסיפר את הסיפור המופלא לראש הכולל ולרעי האברכים, תוך שהוא מביע רגשי הודיה להשי"ת על כל החסד שגמל איתו.

אברך נוסף הלומד באותו כולל, בשמעו על הנס הגדול שהתרחש לחברו זה, כאשר הגביר הקיש לפתע על גבו, החליט גם הוא לנסוע לכותל המערבי ולהתפלל.

"אולי אזכה גם אני לדפיקות על הגב", אמר.

והנה בהיותו עומד ומתפלל בכותל, הוא מרגיש שמישהו מקיש על גבו. לבו נפעם מהתרגשות: 'הנה-הנה מגיעה עת ישועתי', חשב.

הוא מסתובב אחורנית, ובמי הוא נפגש? - בעני הפושט ידו לצדקה ופסוקו בפיו: "צדקה תציל ממות"...

בשובו לכולל, סיפר את סיפורו לראש הכולל, בנימה של אכזבה גדולה. הגיב ראש הכולל ואמר: "אם ברצונך לדעת מדוע חברך זכה בתפילתו ואתה לא, דע לך שחברך תלה את בטחונו וכל תקווותו אך ורק בבוא עולם, ולכן זכה שהגביר דפק על גבו, ונתן לו את כל צרכיו, ואילו אתה תלית את בטחונך ב... מי שידפוק לך על הגב!"...

המעשה דלהלן, שארע אצל הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, התרחש בירושלים, כאשר האירועים הבטחוניים סביב מלחמת תש"ח גרמו למצוקה כלכלית נוראה בעיר, עד שנוצר מצב שלמשפחות רבות ממש לא היה מה לאכול. התקופה הזו זכורה לי היטב, והמצב בירושלים היה אכן גרוע ביותר.

פעם לפני שבת, לא היה לרבנית, אשתו של הגר"י צדקה, שום מאכל על מנת להכין את סעודות השבת. בבית היה רק קצת אורז, אותו ייחדה הרבנית למאכל עבור הילדים ביום ראשון.

אבל, כאשר שמע הגר"י צדקה שיש בבית אורז, הורה לאשתו להכין מהאורז הזה את מאכלי השבת, הרבנית הופתעה ושאלה את בעלה: "ומה יהיה עם מאכלי הילדים ביום ראשון? האם הנך רוצה לסמוך על הנס, ולחשוב שיפול לנו מאכל מן השמים?"

והגר"י צדקה השיב: "כן. אל תדאגי, ייפול לנו מן השמים"...

בני המשפחה אכלו את האורז בשבת. וקיימו מצוות עונג שבת, כשראש המשפחה נוסך בהם ביטחון בהשי"ת, ומבקש מהם לא לדאוג על המאכלים של ימי החול.

והנה, בשעות הבוקר המוקדמות של יום ראשון, ארע הנס: אורח מבגדד הגיע אל הגר"י צדקה, והביא איתו שק מלא בכל טוב, במאכלים טעימים וגם באורז.

שאלתי את גיסי מרן הגר"ח קנייבסקי, האם אכן מותר לנהוג כך, ולאכול בשבת את האורז, ובאשר למאכלים של ימי החול - לסמוך על הנס?

והשיב לי מרן שליט"א אמנם במקרה רגיל אסור לעשות כך, אבל במקרה של הגר"י צדקה, יש להמליץ על כך את מה שמזכיר בחזון איש'

בדינו של ילד המשלשל בשבת, שמוותר לבשל לו אורז, אבל מי שבוטח בהשי"ת, אין מזניחין אותו, ומותר לו להיכנס לקצת-סכנה, ולא לבשל את האורז, ולסמוך על הקב"ה.

"אין ספק שהגר"י צדקה השתייך לחבורת הבוטחים בהשי"ת בכל לבבם ובכל נפשם, ולכן מותר היה לו לסמוך על הנס, כמו שאכן ארע", אמר הגר"ח קנייבסקי.

מהמעשה הבא נראה, כיצד דואג הקב"ה לצדיקים עושי רצונו ואינו עוזב אותם לעולם:

כאשר חזרתי פעם מהשיעור בבית הכנסת 'דברי שיר', הבחין נהג המכונית שבה נסעתי, אדם הנוסע מאחורינו ומבקש לעקוף, הוא הבהב נמרצות, וניכר היה שהוא רוצה לשוחח איתי בעניין דחוף. כאשר הצליח בעקיפתו - אותת לנו בידיו שנעצור בצד הדרך.

האיש יצא מהמכונית, התנשם והתנשף בכבדות, ועברו כמה דקות עד שנרגע ויכול היה לספר את סיפורו. מה מתברר? בשעות הבוקר נודע לו שזכה בפרס הגדול של מפעל הפיס, בסכום של מיליון וחצי שקלים, וברצונו להפריש מיד את כל מעשר הכספים, לפני שיתגבר עליו היצר... הוא ביקש להתייעץ איתי למי כדאי להפריש את הכסף. אשריכם ישראל!

הצעתי בפניו כמה כללים, המגדירים את העדיפויות ההלכתיות בניתנת הכסף, החל באלמנות ויתומים, עבור דרך תלמידי חכמים היגעים בתורה וצריכים להשיא את ילדיהם, וכן הלאה. במהלך השיחה הועלה שמו של אברך פלוני, שילדיו הגיעו גם הם לפרק האיש מקדש, ובביתו לא היתה פרוטה לפרטה, והזוכה החליט להעביר אליו את המעשר.

עוד באותו לילה התדפק היהודי שזכה במפעל הפיס אצל אותו אברך, ומסר לו צ'ק מכובד ביותר, שהיה בו כדי להקל את הדחקות הגדולה ששררה בביתו.

ואז נזכרתי בדבר פלא: רק בלילה הקודם שוחחתי עם אותו אברך בלימוד, וכשהוא שח בפני על דחקותו בענייני כספים, שמעתי ממנו דברים ברורים באמונה ובטחון. "אני סומך על אבי שבשמים, שלא ימנע ממני כל טוב ויספק כל צרכי", אמר לי האברך ההוא.

לאחר דיבורם כאלה הבינותי שהישועה כבר תרדוף אחריו. ידעתי שבסופו של דבר יושפע עליו שפע רב מן השמים, שהרי צנצנת המן קיימת עד היום, וממתינה ללומדי התורה. המתנתי אף אני בציפיה כדי לראות מהיכן תגיע הישועה של האברך הלז.

והיא הגיע הרבה יותר מהר מכפי שחשבתי.

בלילה הקודם הוא עוד היה אברך עני, והנה כעבור עשרים וארבע שעות מתדפק הצ'ק על דלתו של האברך, שלא היה צריך אפילו לזוז מן הבית כדי לקבל אותו... כיון שהגיע רגע-הישועה, סבבו מן השמים שהזוכה בפייס ירוץ וירוז, יעקוף את הרכב שבו נסעתי, ויבקש שאפסוק לו במהירות למי לתרום את הכסף. הכל בבחינת 'וירצוהו מן הבור', שכאשר מגיע הרגע, הכסף לא ישתהה רגע נוסף. וכפי שאמר הפזמון 'איש חסיד היה', שאליהו הנביא אמר לחסיד 'באמת היום תתעשר'.

(מתוך 'הגדה של פסח' - חישוקי חמד)

אבי הילד הגיע יחד עם בנו למרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א, כדי להודות לו על הברכה שהניבה תוצאות ברוכות. על פי צו האופנה כיום, מצוי שילדים קטנים לובשים בגדים, עליהם רקומות דמויות שונות. ודמות חמור הופיעה על הסוודר שהילד עטה לגופו. רבי חיים קלט את החמור המצוייר שבלט מבגדי הילד, ושאל את אביו: "מה זה?!"

הגה"צ רבי חזקיהו מיישקובסקי שליט"א, על איך ניתן להשכיח את התורה?

"כל היום היא שיחת"י" (תהלים קיט, צו)

על הברכה שהניבה תוצאות ברוכות. על פי צו האופנה כיום, מצוי שילדים קטנים לובשים בגדים עליהם רקומות דמויות שונות. משום מה הופיעה דמות חמור על הסוודר שהילד עטה לגופו. רבי חיים קלט את החמור המצוייר שבלט מבגדי הילד, ושאל את אביו: "מה זה?!"

האב המבוויש הגיב במבוכה: "הרי כתוב בספרים שגם המשיח יבוא כשהוא רכוב על חמור!"... אמר לו רבי חיים: "המשיח באמת ירכב על החמור, הבעיה היא שכאן החמור רוכב על הילד!"

חמור מבטא חומריות, כשמשתעבדים לחומר והופכים להיות עבדים נאמנים לגשמיות, מאבדים את הכל. ברגע שנותנים ערך ומשקל למושאו אחר מלבד תורה, נכנסים לקרבנו דברים בטלים, והתורה יוצאת החוצה. החומר והגשם אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. אהבת תורה ואהבת העולם הזה אינם יכולים לצעוד בצוותא, כך מאבדים את את הרוחניות שבקרבנו, ושוכחים, חלילה, את התורה.

בקדוש ישראל תתהלל

במדרש (בראשית רבה פג, מג) הובא משל יפה: "החייטים

אנו מצויים בעיצומה של תקופה הרת עולם. המאבק של היוונים והמתיוונים חוזר ונייעור בכל הכוח והעוצמה. גם בדורנו נטושה מלחמה עזה, על מנת לשמור את פך השמן הטהור. זהו אחד המאבקים הגדולים על ציפור נפשנו.

"על הניסים" אומרים: "כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך", השאלה העולה מאליה היא: איך ניתן להשכיח את התורה? אמנם אפשר לבטל תורה, אפשר לגזור שלא יקיימו את התורה, אבל כיצד משכיחים את התורה?!

נאמר בפסוק: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחת"י" (תהלים קיט, צו). במדרש הובא על כך משל לחבית של דבש, שכאשר יוצקים לתוכה מים, יוצא ממנה דבש. כך הוא גם מוחו של האדם. כאשר נכנסים לתוכו דברים בטלים, התורה יוצאת ממנו. לכן, אמר דוד המלך ע"ה: "כל היום היא שיחת"י, כיון שאם האדם לא עוסק בתורה כל היום בשלימות, ממילא נכנסים בראשו דברים בטלים, והתורה יוצאת החוצה.

בדרך זו בקשו היוונים "להשכיחם תורתך". הם התאוו להעניק ערך לדברים בטלים, להכניס לראש שישנם עוד ערכים בעולם זולת התורה. ברגע שנכנסים לראש דברים בטלים - ממילא התורה פורחת ונשכחת.

חומר וגשם אינם דרים בכפיפה אחת

בכל דור ודור השטן נלחם כדי לשוות ערך לדברים בטלים. בזמן החשמונאים הוא ביקש לטעת בעם ישראל את תרבות הגוף. בדורנו הוא נאבק כדי להחדיר למחיצתנו את מאווי העולם הזה.

סיפר לי יהודי מירושלים, שנכדו לא ראה הצלחה בלימודיו בתלמוד תורה. היהודי עשה מה שיהודים רבים עושים, נסע לבני ברק, נכנס למרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א, וביקש ברכה. רבי חיים ברך את הילד. בחסדי ה' הברכה נשאה פרי, והילד השתנה מן הקצה אל הקצה, והחל לראות ברכה בלימודיו.

אבי הילד הגיע יחד עם בנו למרן רבי חיים קנייבסקי, כדי להודות לו

שיראה כי אתה פוסח עליו במפגיע, ומחלק רק לכל היושבים בסביבתו!"

המיליונר היכך ידיים בסיפוק, ממתין לראות את היהודי שנוא-נכשו, עוזב את המסעדה בוש ונכלם. אך להרון אפו נוכח לראות, כי היהודי רק נעשה עליו מרגע לרגע. הדם עלה לראשו, הוא ניגש למלצר הראשי ושאל בזעם: "מהי המנה המפוארת ביותר המוגשת במסעדה? כמה היא עולה? שש מאות דולר? אין בעיה! עכשיו אתה עובר בין כל הסועדים, ומגיש לכולם את מנת הדגל על חשבוני. רק אל תשכח, כשתעבור ליד היהודי, אל תתן לו מאומה!"

המיליונר אכול השנאה היה בטוח, כי כעת היהודי יעזוב את המסעדה רווי השפלה, אולם לתדהמתו הרבה, היהודי רק צחקק לו באושר, ושמחתו הרקיעה שחקים!

המיליונר החליט שהוא חייב לברר מה קורה פה. ניגש אל היהודי, ושאל בכליאה: "אני לא מצליח להבין אותך, אתה רואה שמביישים אותך, ורק צוחק יותר ויותר ועולז עוד ועוד?!"

"מה אתה לא מבין?!", השתפך היהודי בגיל, "אני בעל המסעדה, על כל מנה שמזמינים, אני מרוויח טבין ותקילין. אדרבה, תמשיך לחלק לכולם על חשבונך עוד מנות משובחות ויקרות, שתמלאנה את כיסי במזומנים!"

הויכוח בין עם ישראל לאומות הוא מיהו בעל המסעדה, מי לוקח את הקופון בסופו של יום. אמנם כל העולם הזה הוא הבל הבלים, אבל הוא נועד רק עבור עם ישראל. המילה הראשונה שהקב"ה כתב בתורה היא "בראשית" - בשביל ישראל שנקראו ראשית, ובשביל התורה שנקראת ראשית. כל הבריאה סובבת סביב התורה ועם ישראל. כל הצרות והטובות שבעולם באות בהקשר לעם ישראל, לטוב ולמוטב, ובסופו של דבר אנו נהיה אלו שיגרפו את כל הקופה.

ה"חפץ חיים" זצ"ל היה אומר: אחי יוסף עשו את כל הטצדקי שבעולם כדי שחלומותיו לא יתקיימו, אך בסופו של דבר הם, כמו ידיהם, גרמו לכך שהחלומות יתגשמו על ידי שמכרוהו למצרים, שם הוא התמנה למשנה למלך!

עלינו להשריש לעצמנו כי הקש, המוץ והתבן אינם שווים מאומה. הם נועדו רק לצורך התבואה. אמנם היא הקטנה מכולם, אך היא הנותנת, דווקא מכיוון שגרעיני התבואה קטנים, יש צורך בקש, במוץ ובתבן כדי להגן עליהם. אבל ברגע שהתבואה נשלמת - זורים את המוץ לרוח, שורפים את הקש, ומותיירים רק את החיטה הראויה למאכל.

האומות נמשלו לקש, מוץ ותבן שנבראו לצורך החיטה, ואילו עם ישראל נמשל לחיטה שכל השדה נזרעה עבורה. העולם לא נועד עבור האומות, אלא למען כלל ישראל. לא רחוק לומר, שכל פיתווי העולם הזה נועדו עבור אדם אחד, שיתגבר על יצרו ויתגדל במידות. כל העולם וחמדותיו נבראו בשביל ישראל שיעסקו בתורה!

(מתוך 'דורש טוב' - חנוכה)

והתבן והקש מדיינים אלו עם אלו; החיטים אומרים: 'בשבילנו נזרעה השדה', הקש אומר: 'בשבילי נזרעה השדה', אמרו להם החטים: 'תבוא השעה, ואתם רואין'. כיון שהגיעה עת הגורן, התחיל בעל השדה נוטל את הקש ושורפו, ואת התבן ומפזרו, והחטים מעמידן כרי, והתחילו הכל מנשקין אותן. כך ישראל ואומות העולם מדיינין, אלו אומרים: 'בשבילנו נברא העולם', ואלו אומרים: 'בשבילנו'. אומרים ישראל: 'תבוא השעה ואתם רואים', לעתיד לבוא 'תזרם ורוח תשאם', אבל ישראל - 'ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל!"

אומות העולם מתנצחות זו עם זו. אמריקה, רוסיה, יפן וגרמניה מתווכחות מיהו השולט בעולם. אבל כלל ישראל, בני התורה, אינם כלל בפרשה. הם מתי מספר, אף אחד לא מעלה בדעתו לכלול אותם בוויכוח. אולם בסופו של דבר, בעת הגאולה, יבוא הקב"ה, יפזר את האומות וירומם את ישראל, כמאמר הנביא: "תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל" (ישעיהו מא, טז).

שמעתי מאחד המגיידים מעשה יפה, שאיני יודע אם היה או לא היה, אבל בתור משל הוא בוודאי טוב ונאה: בארצות הברית הייתה מסעדה מפורסמת ויוקרתית, שרק מיליונרים בעל הון היו יכולים להרשות לעצמם לסעוד בין כתליה המפוארים. אדם מן השורה, שאינו מיליונר אמיתי, לא היה מסוגל לעמוד במחירים המופקעים שדרשו שם על כל מנה. כל דבר קטן עלה חמישים דולר, מאה דולר ואף מאתיים דולר...

ביום מן הימים פקד את המסעדה מיליונר אנטישמי כבד-בשר. ספק אם יש לו יותר כסף ממה שהוא אנטישמי, ספק אם הוא אנטישמי יותר ממה שיש לו כסף. האיש נכנס למסעדה, וראה את כולם יושבים על סיר הבשר, נהנים ומאושרים, ובאמצע יושב יהודי זחוח דעת, שחיוך רחב נסוך על פניו. מראה היהודי היושב בנחת, הוציא למיליונר את התיאבון ברגע אחד. הוא החליט שאינו מסוגל לאכול כנגד היהודי המאושר, אבל מה יעשה? הרי במקום אחר זו בושה למיליונר כזה למלא את כריסו...

האיש גדוש השנאה, החליט לגרום ליהודי לעזוב את המקום בלי אומר ודברים. הוא ניגש בשמחה למלצר הראשי וברר: "מה מחירה של כוסית היין הכי משובחת בתפריט? שישים דולר? אין בעיה! לך וחלק לכל המסובים כוסיות יין על חשבוני, אבל כשתעבור ליד היהודי שיושב לו באמצע המסעדה שבע נחת, דלג עליו במופגן, והגש כוסיות יין רק ליושבים לידו..." המיליונר היה בטוח שברגע שהיהודי יהווה כזו פגיעה מול העשירון העליון, הוא יימלט מהמקום בבושת פנים. והנה הוא רואה שבמקום להיעלב, היהודי רק יושב ומחייך מאוזן לאוזן.

אפוף משטמה ניגש המיליונר בשנית למלצר הראשי, וחקר: "יש לכם בתפריט איזו עוגה מיוחדת? היא עולה מאה עשרים דולר? אין בעיה! חלק לכולם עוגות על חשבוני, אך כשתחלוף ליד היהודי שיושב לו באמצע המסעדה מדושן עונג - תדאג

"למה לך לעשות לו דברים כאלו בלתי הפיכים, יש לי בשבילך רעיון טוב יותר", השבתי לאב הזועם. "אולי תסיר לילד את שתי אוזניו ותכניס אותן למקפיא. אם הוא יתנהג בצורה סבירה בחודש הקרוב, תחזיר לו אוזן אחת, ואם הוא יישאר 'ילד טוב' חודשיים נוספים, תוכל להחזיר לו גם את האוזן השנייה... מה אתה אומר???"

מחבר הספר 'אתה לך', הרב אהרן מרגלית, בשיחה מיוחדת ל'לקראת שבת' לרגל ימי החנוכה, על חינוך הילדים בדרך התורה

יעקב א. לוסטיגמן

בהתקרב ימי החנוכה, שוחחנו עם איש החינוך והמרצה הנודע הרב אהרן מרגלית, מחבר הספר 'אתה לך', סדרת ספרי הקומיקס 'אהר'לה' ושאר הספרים שבאו בעקבותיהם.

ברוח הימים, מבקש הרב מרגלית לחדד נקודה חשובה מאוד בנושא של חינוך הילדים - הנושא המרכזי שבו אנו עוסקים בימי החנוכה, לצד ההודאה על הנסים הגדולים שעשה הקב"ה לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה.

"הפסוק אומר 'חונן לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה'", מצטט הרב מרגלית, "שמעתי פעם פשוט, שבניגוד למחשבה הראשונית לפיה יש לחנך את הנער על פי 'דרכנו' שלנו המבוגרים, המבינים, המחנכים, יש לחנך את הנער על פי דרכו, כלומר על פי הטבע שלו, במקום שליבו חפץ, בצורה שבה יותר קל לו, כל אחד על פי דרכו שלו. והסיבה לכך מבוארת בפסוק עצמו, כי רק באופן שכזה 'גם כי יזקין לא יסור ממנה'.

"ועוד, במילים הנפלאות של פסוק זה, שאומר שכשאנחנו מחנכים את הילד, אנחנו צריכים לקחת בחשבון שהחינוך לא נועד לעשות ממנו ילד מושלם. מטרתו להפוך את הילד למבוגר מחונן.

"אנחנו אומנם מחנכים ילד בן 4 או 8 או 12, אבל הכוונה שלנו היא שהוא יהיה אדם טוב יותר כשיתבגר ויעמוד על דעתו בסייעתא דשמיא.

"בהקשר זה שמעתי סיפור מופלא מבעל ה'אגרות משה' זצ"ל. זה סיפור שאני מתמלא חרדה כשאני נזכר בו, כי הוא מציב בפנינו רף מאוד מאוד גבוה בחינוך, ולא כל אדם זוכה לנקיות הדעת הזאת, לדעת ולהבחין בין חינוך טוב לחינוך שאינו טוב, כשלפעמים ההבדל ביניהם הוא ממש כחוט השערה.

"ובכל זאת אספר את הסיפור הזה", אומר הרב מרגלית, "כדי שנזכור להיכן אמורות להיות מועדות פניו של ההורה והמתחנך היהודי. למה אנו צריכים לשאוף, איך אמור להיראות החינוך המושלם, שאליו עלינו לנסות להיות קרובים ככל האפשר...

"בתקופה בה כבר נחשב מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל למנהיג הבולט של היהדות החרדית בארה"ב, ובכלל, התעורר צורך לכנס

אסיפה של כמה מחשובי הרבנים בארה"ב, לצורך דיון בעניין ציבורי כלשהוא, שהצריך קבלת החלטה משותפת ויצירת חזית מאוחדת של כל גדולי התורה.

"החליט רבי משה זצ"ל לכנס את האסיפה בביתו, במוצאי שבת, מסביב לשולחן ערוך לסעודת 'מלווה מלכה'. ואכן, בהגיע השעה היעודה, החלו הרבנים לבוא בזה אחר זה, ותפסו את מקומם סביב השולחן שכמובן כוסה במפה צחורה ונערך כראוי, לכבודם של האורחים רמי המעלה הצפויים להשתתף במעמד.

"רבי משה עצמו ישב במקומו הקבוע, בראש השולחן, כשהוא מעיין כדרכו בספר, ואינו מאבד רגע אחד לבטלה, למעט הפסקות קצרות ונצרכות שעשה, כדי לקבל את פני האורחים הנכבדים שהחלו לדבר זה עם זה בדברי תורה, כיאה וכיאות לרבנים חשובים בישראל.

"והנה נכנס לחדר נכדו של בעל ה'אגרות משה', שהיה אז ילד כבן חמש או שש. הוא ניצל את העיסוק של אמו וסבתו בהכנת צרכי הסעודה, וחמק פנימה אל תוך החדר בו היתה אמורה להתקיים סעודת המלווה מלכה.

"הנכד, שלא התרגש במיוחד מנוכחותם של האורחים החשובים, טיפס על אחד הכיסאות שנותרו פנויים סביב השולחן, וממנו עלה אל השולחן עצמו, כשהוא שר ומרקד לאורכו של השולחן, בצעדים זהירים, לא פוגע בצלחות עם הסלטים ולא שובר שום כלי. רק פוסע

בזהירות ובצעדי ריקוד אל הקצה האחר של השולחן, מסתובב וחוזר בחזרה...

"הרבנים האורחים נדהמו, והופתעו עוד יותר מהעובדה שרבי משה אינו מעיר לנכדו דבר וחצי דבר. בתחילה הם שתקו מפני כבוד התורה, אבל כאשר חזר המחזה ונשנה פעם נוספת, כבר לא הצליח אחד מהם לשאת את הדבר, ופנה כשכולו מלא פליאה לרבי משה: 'נו, דרך ארץ?...' "

"רבי משה הרים עיניו מהספר, חיך חיוך קל והניע את ידו בביטול, כאומר: אין כאן משהו חריג שצריך להעיר עליו..."

"הרבנים היו המומים, אבל העובדה שרבי משה שם לב למתחולל, ובכל זאת החליט לא להעיר לנכד, אילצה אותם לשתוק גם מפני כבוד התורה, וגם משום שרבי משה הוא בעל הבית ומה להם כי יתערבו בהחלטותיו כיצד לחנך (או לא לחנך) את נכדו."

"רק אחרי שיצא הילד מהחדר, פנה רבי משה לאורחים הכבודים והסביר להם, מדוע לא אמר לנכד דבר וחצי דבר: 'הילדים שלנו שומעים יותר מדי 'לא', 'ואסור', 'ואל תעשה כן', ו'זה לא יפה לדבר כן'."

"אנחנו צריכים למעט באמירת 'לא'. עלינו למעט בהטפות מוסר לילדים, כדי שהם כן ישמעו בקולנו, במקומות שבהם אנחנו כן מורים להם להימנע ממעשה כזה או אחר."

"אבל איך מחליטים, אם כן, מה לומר לילד ומה לא לומר לא?"

"הכלל הוא מאוד פשוט, הסביר רבי משה: 'אנחנו צריכים להעיר לילד, רק כשאנחנו רואים שהוא מתנהג באופן שעלול להיות בעוכריו כשיתבגר. הוא צריך לסגל לעצמו התנהגות של בן אדם, התנהגות של בן תורה. עליו לדעת מה מותר ומה אסור, כיצד צריך יהודי להתנהג ועוד ועוד. לשם כך עלינו להעיר ולחנך."

"אבל אני לא חושב שיש סכנה שהילד הזה, יטייל על שולחנות כשיתבגר... 'סיכם הגר"מ פיינשטיין את דבריו, 'זה מעשה משובה של ילד בן שש, הוא כבר יבין לבד שכך לא מתנהגים. אין צורך שאנחנו נעזור לו בעניין הזה, להבין שזה לא מעשה ראוי לאדם מבוגר...' "

"הסיפור הזה מעלה נקודה שכדאי שכל אחד מאתנו יעסוק בה", מוסיף הרב מרגלית, "כי זאת נקודה מאוד מאוד משמעותית וחשובה בחינוך הילדים."

"הדבר החשוב ביותר בחינוך, לפני כל הדברים החשובים האחרים, זה הצורך והחובה שהילד ירגיש שאתה בצד שלו. שאתה מחנך אותו כי אתה באמת באמת דואג לו ורוצה בטובתו, ולא כי אתה מצפה ממנו, שימלא את הצורך שלך בכבוד מהילדים או מהסביבה, שתעריך אותך על כך שהילדים שלך טובים יותר."

"כשהילד מבין שאתה בצד שלו, האוזניים שלו כרויות ופתוחות, הוא מוכן לשמוע אותך, הוא משתדל לעמוד בציפיות, ומתאמץ להוכיח שהוא ראוי לאהבה הזאת, לנכונות שלך לעשות הכל למענו. 'כשהורים מרבים לומר לילד 'לא', 'אסור', 'אל תלך לשם', 'אני לא

מרשה לך' וכדו', הילד מקבל את תחושה שההורים לא בצד שלו. שהוא בעצם מפריע להם בעצם קיומו, ולכן הם כל הזמן מגבילים אותו ומצרים את צעדיו. הוא מקבל תחושה שהמטרה המרכזית של ההורים שלו, היא להציק לו. כמובן שחינוך כזה לא יניב תועלת חינוכית כלשהי, בלשון המעטה."

"אני לא אומר שאסור להציב לילד גבולות. חלילה וחלילה. ההיפך הוא הנכון, ילדים צריכים גבולות, הם זקוקים להם. ילד שלא מציבים לו גבולות - יגדל להיות מבוגר חסר גבולות, ומבוגר חסר גבולות הוא בדרך כלל מבוגר אומלל שלא מסתדר לא עם חברים, לא עם המשפחה וגם לא בכלל או במקום העבודה שלו."

"הגבולות הם צורך נפשי בסיסי של כל ילד, וההורים צריכים להלך לפי רוחו של כל ילד, ולהציב לו גבולות שיאפשרו לו לצמוח בביטחון ולפרוח כאדם בריא בנפשו, בסייעתא דשמיא."

"אבל צריך לדעת גם איך לאכוף את אותם גבולות, צריך לדעת איך לפנות לילד, איך לדבר אליו ובעיקר איזו הרגשה ותחושה לשרד לו. 'וכאן אנחנו מגיעים לעוד אבן דרך חשובה מאוד בתחום החינוך: האמפתיה! או בלשון הקודש, הזדהות."

"האמפתיה, משמעותה לתת לילד את ההרגשה שאתה מבין את מה שעובר עליו מבחינה רגשית, שאתה מזדהה עם הקשיים שלו, ושמה בהצלחות שלו שמחה אמיתית וכנה, מעומק הלב, שאכפת לך ממנו. האמפתיה מחברת את הילד אליך בעבותות של אהבה, וגורמת לו להעריך אותך ולקבל ממך חינוך והדרכה בצורה הטובה ביותר."

"אנשים רבים נוטים לערבב בין אמפתיה לבין הסכמה. הם אומרים: 'איך אני יכול לשרד לילד את ההרגשה שאני מסכים אתו, אחרי שהוא נקלע לחילופי מהלומות עם חבר ופצע אותו חלילה וחס? איך אני יכול להזדהות עם הילד שלפני רגע התפרץ לבית הכנסת באמצע תפילת שמונה עשרה, ועורר את זעמם של המתפללים?"

"אבל הזדהות ואמפתיה זו לא הסכמה. אני לא אמרתי שצריך לומר לילד 'כל הכבוד שהפרעת לתפילה, המשך כן'. חלילה וחס!"

"תחשבו רגע מה קרה: הילד ספג נזיפות מאנשים מבוגרים, הוריהם של החברים שלו. הוא נבוך, מושפל ואולי אפילו מפוחד. עכשיו תבואו ותנזפו בו גם אתם. איזו הרגשה שידרתם לו? שאתם בצד שלהם! של האנשים האחרים שכועסים עליו. אתם נגדו. אתם לא בצד שלו. איזו הרגשה נוראית זה שאבא שלך חובר לאנשים אחרים נגדך???"

"מצד שני, אם תחבקו אותו, תרגיעו את החשש והפחד, תסבירו למבוגרים האחרים שהוא רק ילד, ושזאת טעות שהוא כמובן לא יחזור עליה שוב כי הוא ילד גדול שמבין עניין, הילד ירגיש שאתם בצד שלו. הוא לא יחשוב שאתם מעודדים אותו להמשיך במעשה, אלא ידע ויבין שאתם תומכים בו בשעתו הקשה, גם אם הוא טעה לפני רגע... האמפתיה הזאת היא יסוד חשוב מאוד, וזה בעצם צדו השני של אותו המטבע..."

"רגע', ביקש האבא לדעת, 'מתי אני נותן לו את הסטירה המצלצלת... רק אחרי שאנחנו מגיעים הביתה?...'. "לא ידידי', השבת', 'אין שום סטירה מצלצלת בתוכנית העבודה שלנו להיום, ואפילו לא צעקה או גערה. אנחנו עובדים היום עם אמפתיה בלבד..."

מצד קבוצה נזעמת של אנשים, שכועסים על מעשה הקונדס שעשה.

"חמתו של האבא התעוררה. הוא זעם על בנו שעשה מעשה חסר אחריות שכזה, ומיהר לנסוע לכיוון כדי לקחת את בנו הביתה ולחנך אותו כראוי.

"למזלו של הילד (ואולי גם של האבא...) שבועיים קודם לכן סיים אביו סדנא בת שמונה מפגשים, שהעברתי בנושא של חינוך ילדים, ולכן החליט האבא שבזמן שהוא עושה את דרכו אל המקום, הוא מתקשר אלי ומבקש שאסייע לו להחליט כיצד לנהוג בילד הסורר. "מה היית רוצה לעשות לילד?', שאלתי את האבא בזהירות, והוא מצדו תיאר לי במילים קצרות ונזעמות את הכוונות שלו: ענישה קשה במיוחד, שכללה גם כמה אקטים אלימים למדי.

"למה לך לעשות לו דברים כאלו בלתי הפיכים, יש לי בשבילך רעיון טוב יותר', השבתי לאב הזועם. 'אולי תסיר לילד את שתי אוזניו ותכניס אותן למקפיא. אם הוא יתנהג בצורה סבירה בחודש הקרוב, תחזיר לו אוזן אחת, ואם הוא יישאר 'ילד טוב' חודשיים נוספים, תוכל להחזיר לו גם את האוזן השנייה... מה אתה אומר???"

"ר' אהרן', זעק האב לעברי בטלפון, 'אל תצחק עלי עכשיו. אני חייב לדעת מה לעשות עם הילד...'

"תגלה אמפתיה', השבתי לו. 'כשתגיע לשם, פשוט מאוד תעצור את הרכב בצד ברוגע, תיגש לילד בהליכה מתונה ורגועה, תתכופף לעברו, הנח יד על כתפו ואמור לו ברכות, 'בוא מותק, בוא נלך הביתה'.

"רגע', ביקש האבא לדעת, 'מתי אני נותן לו את הסטירה המצלצלת... רק אחרי שאנחנו מגיעים הביתה?...'. "

"לא ידידי', השבתי, 'אין שום סטירה מצלצלת בתוכנית העבודה שלנו להיום, ואפילו לא צעקה או גערה. אנחנו עובדים היום עם אמפתיה בלבד...'

בהקשר זה, מבקש הרב מרגלית לספר סיפור שאירע לפני כשנתיים וחצי, ושהוא עצמו היה שותף מרכזי באותו מעשה.

"היה זה בשעת צהרים של יום קיץ שגרתי, ברחוב רבי אליעזר בן הורקנוס באשדוד. מי שמכיר יודע שמדובר ברחוב מרכזי מאוד, עם תנועה דו כיוונית ערה למדי, ומשני צדיו שורות צפופות של בנייני מגורים עם מדרכות רחבות לכל אורך הרחוב. בתחתיתו של כל בניין לפחות שתיים או שלוש חנויות. במרכז הרחוב נמצאים 'השטיבלך' המרכזיים של העיר, שמנייני התפילות ושיעורי התורה שם לא פוסקים מבוקר עד בוקר, בלי עין הרע.

"שני ילדים כבני 11 שבו באותה שעה מתלמוד התורה, בדרכם לארוחת צהריים בביתם, כפי שמקובל ברוב תלמודי התורה החסידיים בעיר, שהילדים שבים הביתה לארוחת הצהריים ולאחר מכן יוצאים שוב ל'חיידר' ללימודי אחר הצהריים והערב.

"תוך כדי הליכה התגלע ויכוח עמוק ומורכב מאוד בין שני הילדים, שעיקרו עסק בשאלה, איזה מבין ארגוני ההצלה מגיב במהירות הגבוהה ביותר לכל קריאה המגיעה אליו, והכוננים של איזה ארגון מקצועיים יותר.

"הוויכוח המעמיק הפך סוער במיוחד, כשכל אחד מהם מעלה טיעונים כבדי משקל המגובים בעדויות שמיעה וראיה, שהגיעו לאוזניו מפי קרובי משפחתו ומכריו. והנה בעודם מתווכחים בלהט, נזכר אחד מהם שבכיסו מונח לו מכשיר טלפון סלולארי שלקח עמו בבוקר מביתו, לאיזה צורך שהתעורר, ולאחר שקיבל אישור מיוחד לכך מהנהלת הת"ת. בוא נזמין 'הצלה' ונראה", הציע לחברו שכמובן הסכים בהתלהבות.

"הם התקשרו למד"א, הודיעו על תאונה שאירעה ממש מול השטיבלך ברח' הורקנוס באשדוד, ועוד לפני שהספיקו לסיים את השיחה ולתאר את המיקום המדויק של המקרה, כבר נשמעו קולות סירנה מכל הכיוונים, כשרכבי הצלה, אופנועים, ואפילו כוננים הרכובים על אופניים הגיעו מכל עבר.

"הכוננים לא נזקקו ליותר מכמה שניות כדי להבין שמדובר בקריאת שווא. קהל גדל והולך התאסף בן רגע במקום וההמוולה היתה רבה. בדרך זו או אחרת התברר לבסוף, מי הם השניים אשר ידם היתה במעל.

"כונני ההצלה והמתנדבים הזועמים התנפלו על שני הילדים, והחלו לגעור בהם: 'איך אתם לא מתביישים... הוצאתם אותנו מהעבודה, מארוחת הצהריים, משיעור בבית המדרש, הפרעתם לנו את מנוחת הצהריים, איזה מין דבר זה? זה חילול השם עצום מה שעשיתם! איך אתם לא מתביישים לעשות דברים כאלו?'. ועוד ועוד צעקות וגערות כהנה וכהנה, כשגם חלק מהעוברים ושבים אינו מתמייץ את מצוות ה'תוכחה' שהזדמנה להם ממש 'על הדרך'...

"הילדים עמדו חיוורים ומבוהלים. הם בכלל לא התכוונו לייצר מהומה שכזאת. הם רק רצו לדעת מי מבין השניים צודק, ולראות אילו כוננים מגיעים מהר יותר לזירת התאונה...

"אביו של אחד הילדים שמע על כך. מישהו עדכן אותו בטלפון, שהבן שלו עומד במרכז רחוב הורקנוס מול השטיבלך ו'סופג אש'

כאשר שמע מרן שלקיתי בהתקף לב בשנת תש"ן, ביקש מיד לבקרני בבית החולים, אך משום מידת דרך ארץ, התקשר לאשתי ע"ה כדי להודיע על ביקורו. אשתי השיבה: "ראש הישיבה יעשה כפי שהוא מבין, אך אני חוששת שהביקור ירגש אותו מידי, ואולי אין זה כדאי". מרן הסתפק והתקשר לבני

הרב שלמה לורניץ על ה'מענטשליכקייט' ['אנושיות'] - של מרן הגרא"מ שך זצ"ל

"וַיִּמְצָא יוֹסֵף תָּן בְּעֵינָיו" (בראשית ל"ט, ד')

מידת הדרך ארץ - מה שמכונה באדיש "מענטשליכקייט" ['אנושיות'] - שהייתה טבועה בטבעו של מרן, מעוררת השתאות. על הפסוק "נעשה אדם בצלמנו" (ראשית א, כו) כותב רש"י: "כתבה התורה 'נעשה' - בלשון רבים] אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום לאפיקורסים לרדות [שיש כאן מי שהשתתף ביצירתו] לא נמנע המקום מללמד דרך ארץ ומידת ענווה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן".

והקשה מרן: הלא מדובר כאן על פגם בעיקר האמונה, על חשש שהאפיקורסים ימצאו בתורה סמך לשיטתם הנפסדת, וכי אין הפסד זה עולה עשרת מונים בחומרתו, על הרווח של לימוד דרך ארץ ומידת ענווה?!

הוא מקשה והוא מפרק: במקום שיש דרך ארץ וענווה, אין חשש לפגיעה באמונה. אדם בעל שכל ישר, אשר אינו מושפע על ידי מידות רעות ותאוות הגוף, גם אמונתו איתנה. אם נלמד מהפסוק דרך ארץ, שוב אין חשש שנבוא לידי אפיקורסות.

מרן היה מחבב מאד את השיחות שנסבו על גדולי תורה, ופעמים רבות סיפר לי סיפורים נפלאים על גדלותם. באחת השיחות הללו אמר לי מרן, כי גדול בתורה מוכרח להיות בעל מידות טובות. טענתי כנגדו שאינני מבין את דבריו. אני מבין, שגדול בתורה צריך 'ראש חזק', שכל מעמיק, להיות בעל הבנה, מתמיד, בעל זכרון, הוא גם צריך להיות חכם, כל זה הכרחי כדי להיות גדול בתורה. אך מידות טובות, אמנם הן דבר יפה ומועיל, אך כיצד קשורות הן לגדלות בתורה?

מרן השיב: "אני חלש מאד, זכרוננו לא עובד כעת. אבל אם אני אומר, תוכל לסמוך עלי שיש לי מקור לכך. אדרבא, אם יש לך דעה אחרת, תזכיר לי אחד מגדולי התורה שאינו בעל מידות"... הרהרתי מספר דקות, אך הוא הפסיקני: "חבל לך לחשוב, אתה לא תמצא. הדבר הזה לא יתכן. מי שאינו בעל מידות - לא יגיע לעולם להיות גדול בתורה".

לימים מצאתי מפורש כדבריו, בביאור רבנו יונה על המשנה באבות (ג, י"ד): "אם אין דרך ארץ אין תורה" - "שצריך תחילה לתקן את

עצמו במידות, ובה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות".

להתייצב לפני הזמן

מרן נזהר מאד לבל יגרום לטירחא דציבורא. כאשר התכבד בסנדקאות או בסידור קידושין, דאג לכך שלא יחכו לו אף לא דקה אחת, והקפיד להגיע בזמן המיועד, לפני כולם. ומכל שכן שדייק בזמנים לשיעורים ולשיחות בישיבה.

כפי שכבר כתבתי, היה מרן משתתף באופן קבוע בישיבות הנהלת החינוך העצמאי, וכן בישיבות 'ועד הישיבות'. הוא הקפיד להגיע לישיבות אלה רבע שעה לפני המועד שצויין בהזמנות, על אף שהישיבות התחילו תמיד זמן רב לאחר השעה היעודה, והיה עליו להמתין שעה ארוכה, בנוסף לאותה רבע שעה שהקדים לבוא.

הפצרתי רבות במרן שלא יקדים כל כך, אך הוא נשאר בשלו: מידת דרך ארץ מחייבת אותו להגיע לפני הזמן הנקוב. הוא ביאר לי, כי למד זאת מהקב"ה שהקדים ובא למתן תורה לפני עם ישראל.

בסופו של דבר, העלה מישהו רעיון שפתר את הבעיה: הוחלט להזמין אותו מלכתחילה לשעה אחת אחרי הזמן שנכתב בהזמנה, ואם הישיבה נקבעה ל-4:30, הזמינו אותו ל-5:30. מרן הגיע לישיבה ב-5:15 כדרכו להקדים רבע שעה קודם הזמן הנקוב, והוא הוצרך להמתין לכל היותר רבע שעה, כפי שאכן היה רצונו.

בשביל דרך ארץ צריך להזיע...

דומה. רק לאחר שהשבתי לו בחיוב, נחה דעתו והוא נתן לי את ברכתו".

ביקור חולים עם דרך ארץ

כאשר שמע מרן שלקיתי בהתקף לב בשנת תש"ן, ביקש מיד לבקרני בבית החולים, אך משום מידת דרך ארץ, התקשר לאשתי ע"ה כדי להודיע על ביקורו. אשתי השיבה: "ראש הישיבה יעשה כפי שהוא מבין, אך אני חוששת שהביקור ירגש אותו מידי, ואולי אין זה כדאי".

מרן הסתפק והתקשר לבני רבי יצחק, הוא סיפר לו על חששותיה של אשתי, ואמר: "אם אחיו הגדול היה רוצה לבקרו, האם גם אז אמא היתה חוששת שמא הוא יתרגש?". יצחק בני ענה: "ראש הישיבה אצל אבי הוא הרבה יותר מאח, ולכן אמא חוששת שביקורו של ראש הישיבה יביא אותו להתרגשות יתרה".

מרן לא ויתר והוסיף לשאול: "אם אבא שלו היה רוצה לבקר אצלו, האם גם כן היתה התנגדות? אתם צריכים לדעת שאני ממש אבא שלו!"...

ברצוני לציין, כי לא ניתן לתאר במילים את העידוד שקיבלתי אז מדבריו של מרן: "אני ממש אבא שלו". אין לי ספק שהם תרמו תרומה מכרעת להחלמתי.

בני נוכח לראות שמרן מבקש בכל כוחו לבקר, ואמר למרן שיבוא, שהרי מי כמוהו יש לו דעת תורה וכח הכרעה. אולם מרן ענה: "כיון שאמא אינה רוצה שאבוא, לא אבוא"... הוא המתין מספר ימים עד שהמצב השתפר, ואז בא.

מרן ביקש בכל מאוודו לבוא, אך מידת דרך ארץ המחייבת להתחשב בדעת אשתי, הכריעה את הכף.

מדוע לקדם דווקא אותו?

סיפר רבי חזקיהו קצבורג, שהיה בזמנו משיגה בישיבה בשיכון ה' בבני ברק: "יום אחד קרא לי מרן, וביקש שאדאג לתלמיד פלוני, לאברך שילמד עימו, כדי לקדמו בלימוד. והוא - מרן - יממן את שכרו של אותו אברך. הוא ביקש ממני שאבוא בכל ראש חודש לקחת את המשכורת לאותו אברך". הרב קצבורג לא הבין, מדוע בחר מרן דווקא בקידומו של אותו בחור, אבל הוא לא שאל על כך. הוא סידר לאותו בחור אברך מעולה, שהיה מקבל את שכרו בכל חודש ממרן דרך הרב קצבורג.

פעם בהגיעו כרגיל בראש חודש, כדי להעביר את משכורתו של אותו אברך, לא הניחו לו להיכנס, כיון שמרן ישב באותה שעה בהתייעצות חשובה. מרן, שלא ידע על בואו, שלח לשואלו מדוע הוא לא בא. הרב קצבורג ענה לו שהוא הגיע כרגיל, אבל לא נתנו לו להיכנס. מרן התנצל, והביע את צערו על שלא הניחו לו להיכנס, ואמר כי ברצונו לפצות אותו על כך.

הרב קצבורג אזר אומץ וביקש, שמרן יסביר לו מדוע בחר לקדם דווקא את הבחור הזה, הרי ישנם עוד הרבה בחורים בישיבה! מרן אמר לו כי מלכתחילה לא רצה לגלות את הסיבה לכך, אך

בכל עת שנכנסתי לביתו, היה מרן קם מיד ולובש את הפראק שלו, גם בימות הקיץ החמים ביותר, כאשר עדיין לא היה בביתו מזגן. התחננתי לפניו שלא יטריח את עצמו, אמרתי לו: "הרי אני ממש 'בן בית', אני יוצא ונכנס כאן פעמיים או שלוש פעמים ביום, אם כן, מדוע ראש הישיבה מתנהג כאילו בא איזה אורח מיוחד מבחוץ?"

לא הצלחתי לשכנע אותו, והוא נשאר בשלו: "מידת דרך ארץ מחייבת שכאשר נכנס אורח, אהיה לבוש כראוי". קשה היה לי מאוד לראות כיצד הוא מזיע, וחשתי אי-נוחות גדולה, עד שעלתה במוחי הברקה. שאלתי אותו: "אני רוצה להסיר את הז'קט שלי, האם גם אז הראש ישיבה יישאר עם פראק? מרן ענה: "אם אתה תוריד את הז'קט שלך, אין חיוב שאני אראה אחרת"... מאז נהגתי לפשוט את הז'קט מיד עם כניסתי, ומרן לא לבש את הפראק..."

לוותר על המשרה

אחד מתלמידיו נועץ בו בהקשר למשרת ר"מ שהוצעה לו. למרבית ההפתעה יעץ לו מרן לא לקבל את התפקיד. כאשר ביקש אותו תלמיד לדעת מדוע אין המשרה מתאימה לו, הסביר לו מרן:

"באותו תפקיד שימש עד עכשיו ר"מ אחר, והוא פוטר ממשרתו שלא כהוגן. אמנם אותו ר"מ יודע כי במוקדם או במאוחר יימצא לו מחליף, אולם יש להניח, כי בשמעו שנמצא ר"מ הממלא את מקומו, יגרום לו הדבר חלישות הדעת. אין זה כדאי לקבל משרה, שיש בה כדי לגרום צער וחלישות הדעת לאחרים, אף אם אין זה באחריותך כלל!"..

מעבירים את חייהם עם קפידות

פעם סיפר מרן: "ישנם אנשים שמעבירים את חייהם עם קפידות. מהרגע שהם פוקחים את עיניהם בבוקר עד שהם עוצמים אותן בלילה, הם מסתובבים מלאי קפידות וטענות על כל העולם".

החפץ חיים (שמירת הלשון שער התבונה פי"ז) כותב: "כלל הדברים, יראה האדם להרגיל את עצמו במידותיו שיהיה מן הטובים ולא מן הרעים" - הקב"ה רוצה שהאדם יהיה טוב, אדם נוח, שיתנהג כפי שאדם טוב מתנהג.

את תמצית דבריו אמר מרן במשפט אחד: "לא להתהלך עם קפידות כל היום".

עין טובה

סיפר לי הרב ישראל גליס: "בשנים הראשונות ליסודו של העיתון 'יתד נאמן', שימשתי כמנהל העיתון. לאחר שלוש שנים עזבתי את העיתון מטעמים שעמי. מרן הצטער על כך מאוד, והיה לי חשש שיש לו קפידא עלי. כאשר נזדמן מרן לבית החולים 'שערי צדק' לצורך בדיקות רפואיות, אזרתי עוז ונכנסתי לבקרו, כשבלבי חרדה לא קטנה... מרן קיבל את פני בסבר פנים יפות, ושאל אותי אם אני מסודר בכרנסה. הוא לא הסתפק בתשובתי החיובית, אלא המשיך להתעניין, כמה הרווחתי ב'יתד נאמן', והאם אני מרוויח היום רווח

"הלב שלי החסיר פעימה. ניסיתי לזנק אל הגביע ולהחזיק בו, שלא ייפול ויישפך חלילה וחס על השטריימל החדש שלי, אבל זה קרה כל כך מהר, ועוד לפני שהספקתי הגביע כבר נפל"

הרה"ח ר' דוד קלצקין, בסיפור מופלא שמחדד את ההבדל בין מי שזכה לחיות עם 'השגחה פרטית' למי שחושב שהעולם מנוהל על ידי בני האדם

יעקב א. לוסטיגמן

עד לפני שנים אחדות, היה הרה"ח ר' דוד קלצקין ידוע ומוכר בעיקר בקרב סביבתו הקרובה: בני משפחתו, שכניו ואנשים שבאו עמו במגע. מתוקף היותו ירושלמי ותיק מדורי דורות, מעגל החברים והמכרים שלו היה, כמובן, רחב מאוד, כידוע ליודעים.

לפתע פרץ הרב קלצקין לתודעה הכללית של הציבור החרדי כולו, ולא רק בירושלים מכורתו. מצפת וחיפה ועד אופקים ונתיבות, מגולדס גרין וסטמפורד היל, לבורו פארק ופלטבוש, וגם בקהילות חרדיות קטנות ומרוחקות מאוד, כמו זו שביהונסבורג שבדרום אפריקה או זאת שבסידיני שבאוסטרליה הגיע שמעו.

מה שמעניין זה, שהרב קלצקין לא הביא משהו חדש מעיקרו לשיח החרדי. כולנו ידענו מה זו השגחה פרטית, עוד לפני ששמענו על הרב קלצקין עצמו.

אבל הוא כן הצליח לחדש חידוש נפלא, בקצב העיסוק שלנו בנושא הזה. לא עוד דרשות חד שנתיות העוסקות בנושא, לא עוד סיפורים חד שבועיים בעלון פלוני או בעיתון פלמוני על השגחה, המחודדת את ההכרה שהקב"ה מנהל את העולם בכל רגע נתון.

העיסוק ב'השגחה פרטית' הפך לקבוע, תמידי. בכל רגע נתון. אלפי אנשים כבר הפסיקו לחפש את סיפורי ההשגחה אצל הזולת. הם פושט מוצאים אותם אצל עצמם, בכל רגע ורגע מרגעי היממה.

זה המהפך הגדול שחולל הרב קלצקין, שמצא 'פח קטן' של השגחה פרטית, ובסייעתא דשמיא ובהשגחה פרטית, כמובן, זכה להשקות ממנו את כל העדרים, לא יום ולא שמונה ימים, אלא בכל יום מימות השנה, זה כמה וכמה שנים.

נס שלא מדברים עליו

לכבוד ימי החנוכה, הימים שבהם אנחנו מעלים את הנס על ראש שמחתנו, פנינו לרב קלצקין, וביקשנו לשמוע ממנו קצת על הנושא של ההשגחה הפרטית בהקשר של ימי החנוכה, ומעצם העובדה שחשוב לדבר ולעסוק בנושא הזה בכל ימות השנה.

"ימי החנוכה מבוססים מעצם עיקרם על השגחה פרטית", משיב ר' דוד לפנייתנו. "יוונים נקבצו עלינו, פרצו פרצות בהיכל, השחיתו ולכלכו, טימאו וטינפו בכל מקום, ובכל זאת היה פח אחד של שמן זית שנותר חתום בחותמו של כהן גדול, ושהיוונים לא ראו אותו ולא שמנו לב אליו. היש לך השגחה פרטית גדולה מזו? אנחנו תמיד

מדברים על הנס שהשמן הספיק לשמונה ימים, אבל צריך לשים לב גם לנס הראשון, עצם זה שנשאר פח שמן טהור שאיש לא נגע בו, חשוב לדבר על זה לא פחות ואפילו יותר!

"ולמה חשוב לדבר על זה יותר? כי הנס שהשמן הספיק לשמונה ימים - קרה להם שם, בבית המקדש. אבל השגחה פרטית - יש לכל אחד ואחד מאתנו בכל יום ובכל רגע. אנחנו רק צריכים לפקוח את העיניים ולשים לב לזה. אנשים שהתרגלו להבחין בזה - חיים טוב יותר. הם רגועים יותר, שמחים ומאושרים, אין להם כעסים והתפרצויות זעם. הם פשוט מרוצים. טוב להם, וגם אם קצת קשה הם יודעים שזה רצון ה', וכמובן שהקב"ה רוצה עבורנו את הטוב ביותר.

"בהקשר זה אני רוצה לספר לכם סיפור, שהוא אולי לא סיפור קלאסי של השגחה פרטית, כי אני לא הולך לספר לכם על נס שקרה למישהו, או משהו שהתברר לו לבסוף שזה היה לטובתו. כלל וכלל לא. זה סיפור קצת שונה, וגם המסר שלו קצת שונה, ודווקא בגלל זה חשוב שנעסוק בו בהגיע ימי החנוכה, ימים שבהם אנחנו צריכים לחזק את ההכרה, בהשגחתו הפרטית של בורא העולמים על כל מעשה וכל פעולה שנעשית בעולם כולו. וכך היה המעשה:

"בשבוע שעבר הגעתי לשמחת בר מצווה שהתקיימה בירושלים", מספר הרב קלצקין, וממהר להוסיף בהתאם לצו השעה: "אל תדאגו, כמובן שהכל היה לפי ההנחיות של הרופאים, כמקובל במקומותינו, וחס וחלילה לא היתה שם התקהלות שאינה מותרת..."

"בכניסה לאולם פוגש אותי אחד ממכרי, אברך כבן 40, ומקבל את פני בקריאת שמחה מתפרצת, כאילו ממש עמד כאן כמה שעות והמתין לבואי.

"הו ר' דוד, אתה לא יודע איך אני שמח לראות אותך!", הוא אומר. שאלתי אותו מה כל כך משמח אותי לראות אותי, הרי לא השתנית מתמוול שלשום, ומדוע הוא שמח לקראתי הפעם יותר מכל פעם? "תשמע, אני אספר לך סיפור מופלא, אבל לפני הסיפור אני רוצה להודות לך מעומק לבי, בשמם של הילדים שלי, ושל כל המאזינים הקבועים של קו 'השגחה פרטית'. הילדים האלו לא יודעים כמה צער ועוגמת נפש חסכת מהם... הם לעולם לא ידעו להודות לך על כך."

"אני חייב להודות", אומר לנו ר' דוד. "האברך הזה הצליח לסקרן אותי. עכשיו כבר הייתי חייב לשמוע מה בפיו. ניגשתי אתו לפניה, הרחק משאון הרחוב והמולת העוברים והשבים, הצצתי בשעון כדי לוודא שאני לא מאחר יתר על המידה לשמחת בר המצווה, ועשיתי אוזני כאפרכסת לשמוע מה בפיו."

מזנבת כדת וכדין

"מעשה שהיה כך היה", מספר האברך: "עד לאחרונה חבשתי מדי שבת את השטרײמל הישן, שקיבלתי מהורי שיחיו לכבוד חתונתי כמו כל החתנים. השטרײמל כבר בלה מיושן, וכל מי שרק ראה אותי, היה מסתכל לעברי כדי לבדוק מי הוא זה ואיזה הוא היהודי הזה, שחובש על ראשו שטרײמל עתיק כל כך, שבוודאי בא לו בירושה מהבעל שם טוב הקדוש, או לכל הפחות מתלמידי החוזה מלובלין... "הפרוטה אינה מצויה בכיסי, ולכן לא העזתי אפילו לחשוב על קנייתו של שטרײמל חדש. אבל הזמן עשה את שלו, והשטרײמל הפך לכל כך ישן, כבר ממש לא נותרה לי שום ברירה, והתחלתי לאגור פרוטה ועוד פרוטה, עד שהגעתי לסכום כסף נכבד, ועליו הוספתי ללוות מעט מאחד מבני משפחתי ששמח לעזור לי, וכך כשכל הכסף בידי ניגשתי לשטרײמל מאכער הקרוב למקום מגורי, וביקשתי ממנו שיכין לי מזנבת כדרכם של גוברין יהודאין, שתתנוסס על ראשי כדת וכדין, כדי שאהיה ראוי לבוא עמה בקהל."

"השטרײמל הוכן ברוב תפארה, והכסף שעמלתי רבות כדי לחסוך אותו, ושעוד צפויים לי לא מעט קשיים כדי להחזיר את הסכום שלווייתי לצורך ההשלמה, שולשל אחר כבוד לידי של היצרן, שהתגאה מאוד בעבודתו, והבטיח לי שזה אחד השטרײמלים היפים ביותר שהוציא מתחת ידיו בתקופה האחרונה."

"בערב התקדש חג הסוכות תשפ"א, ניגשתי אל הארון. ביד רוטטת מהתרגשות שלפתי את השטרײמל מהקופסה המהודרת שלו, וחבשתי אותו לראשי. בבית הכנסת התקבלתי בקריאות התפעלות, ניגשו אלי כולם, ושאלו אותי מי עשה את השטרײמל וכמה סנטימטרים אורכו של ה'קרין', כמנהגם של המתעניינים בשטרײמלאך, ואני עמדתי במרכז כחתן ביום חופתו, והשבתי על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון."

"מאז לא הסרתי את השטרײמל מראשי עד מוצאי שמחת תורה,

אז נאלצתי בצער רב לגנוז אותו בארון, שכן ההילוך עם שטרײמל בימות החול, עלול להביא עלי פקחים ושוטרים שיחשבו שאני פורע חוק מסוכן לציבור, שמתכנן להשתתף בחתונה המונית בניגוד להנחיות חלילה וחס...

"כמובן שחבשתי אותו מדי שבת בשמחה גדולה, על כך שזכיתי לכבד את השבת בשטרײמל חדש והדור במראהו. והנה במוצאי שבת פרשת לך לך, שבתי מבית הכנסת לביתי, הבדלתי על כוס יין מלא ברכת ה', ומאחר והיה זה יין יבש, שתיתי מעט יותר מרוב כוס, וכמובן שהילדים הקטנים לא ביקשו לשתות אחרי את שיירי היין שנותרו בכוס...

"נוות ביתי כבר מיהרה למטבח, כדי לפצוח במלאכת שטיפת הכלים, ובאופן אוטומטי הפעילה את הטלפון על 'ספיקר', כשאצבעותיה מחייגות בזריזות ובמיומנות את מספר הטלפון של קו 'השגחה פרטית', כדי לשמוע את הסיפורים החדשים שעלו לקו במוצאי השבת."

הפכתי להיות 'בעל מדרגה'

"אני נשענתי לאחורי בנחת", ממושיך האברך את סיפורו, ברכת במתינות את ברכת 'על הגפן ועל פרי הגפן', הסרתי בעדינות רבה את השטרײמל מראשי, והנחתי על הכסא הסמוך."

"מנהג יש לי לפתוח גמרא מיד לאחר הבדלה וללמוד מעט, ושמעתי בשם צדיקים קדושי עליון, שזאת סגולה בדוקה ומנוסה שלא יהיו במהלך השבוע טרדות המפריעות את האדם מלימודו."

"והנה מגיע הבן שלי, בן התשע, כדי לקיים את מצוות אמו, ולקפל את המפה שעל השולחן. הוא עומד מהצד השני של השולחן, ומושך את המפה כדרכו מדי שבוע, אלא שהפעם הוא שכח להוריד מהשולחן קודם את הגביע, שעדיין היה מלא ביין יבש, כמעט עד חציו."

"הלב שלי החסיר פעימה. ניסיתי לזנק אל הגביע ולהחזיק בו שלא יפול ויישפך חלילה וחס על השטרײמל החדש שלי, אבל זה קרה כל כך מהר, ועוד לפני שהספקתי - הגביע כבר נפל על צדו ומלוא תכולתו נשפכה, הישר על השטרײמל ההדור, שכן רגע קיבל מראה של חתולה שנרטבה בגשם..."

"אם הייתי עוצר כאן את הסיפור", אומר לי אותו אברך יקר, "בוודאי תחשוב שתפסתי את הילד שלי, ועשיתי לו מה שהיו עושים לנו פעם, כששברנו חפצים בעלי ערך או גרמנו נזק, בין אם זה היה בכוננת מכוון ובין אם בשגגה גמורה..."

"אבל הרי הזכרתי מראש, שנוות ביתי כבר האזינה באותה שעה לקו 'השגחה פרטית', ומאחר וגם אני מאזין קבוע של הקו וקורא קבוע של העלון, ומשתתף קבוע בשיעור ב'חובת הלבבות' בשער הביטחון, באותו רגע ידעתי שזה רצון ה'. זה לא הילד שלי שפך יין, זה הקב"ה בכבודו ובעצמו הזיז לו את היד, כדי לגרום ליין שיישפך על השטרײמל. מה אני יכול לעשות? לכעוס על הקב"ה חלילה וחס? "ברוגע ובמתינות הרמתי את השטרײמל, ניערתי מעליו את היין עד כמה שיכולתי, שמתי אותו על רגל של כסא פלסטיק הפוך,

כשסיפר הרב רובשקין את הסיפור הזה לכ"ק מרן אדמו"ר מלעלוב שליט"א, ניתן היה לראות על פניו שהוא חי את אותם הרגעים תוך כדי הסיפור. כשסיים, קם הרבי ממקומו ואמר לו: "ר' שלום מרדכי, כשהשתחררת מבית הכלא, רקדת עם היהודים באמריקה, אבל אנחנו כאן עוד לא רקדנו לכבוד ההצלה שלך, בוא ונרקוד עכשיו..."

סיפורו המופלא של האסיר היהודי המפורסם, הרב שלום מרדכי רובשקין שליט"א

הרב יעקב א. לוסטיגמן שליט"א

"וַיִּתֵּן חֲנוּךְ בְּעֵינַי שֶׁר בֵּית-הַסֵּהָר" (בראשית ל"ט, כ"ב)

את הסיפור הבא זכיתי לשמוע מפיו של האסיר היהודי המפורסם, הרב שלום מרדכי רובשקין הי"ו, כשהייתי נוכח בעת שביקר במעונו של מו"ר כ"ק מרן אדמו"ר מלעלוב שליט"א, לאחר שנחלץ מכלאו והורשה לערוך ביקור בן שבועיים בארץ הקודש.

"היה זה החנוכה הראשון שלי בבית האסורים", מספר הרב רובשקין, "שבועות אחדים לפני החנוכה כבר התחלתי לדאוג לכך שבימי החנוכה יותר לי להדליק נרות כמצוות חז"ל, במסגרת המחויבות של בתי הכלא בארה"ב לכבד את חופש הפולחן של האסירים מכל הדתות, ובכללם גם היהודים להבדיל".

"שלחתי מכתבים לרב של בתי הכלא ולעסקנים שונים, עד שהתקבל האישור, ובלילה הראשון של חנוכה נלקחתי על ידי סוהרים לחדר כליאה מיוחד, אליו הוכנסתי. על השולחן הוצבה מנורת חנוכה, ובה נר אחד ועוד שמש. הסוהרים יצאו וסגרו אחריהם את הדלת, כשהם מורים לי לדפוק עליה בחוזקה לאחר שאסיים, כדי שיבואו להחזיר אותי לתא הכליאה שלי".

"הדלת נסגרת ואני מתכונן להדליק את הנר, והנה אני רואה שבחדר יש שירותים. אי אפשר לברך כאן ברכה. חשבתי אולי לסובב את גבי לשירותים ולהדליק, שהרי אם לא אדליק כאן לא אוכל לקיים בכלל את המצווה, אבל ליבי היה נוקף וממאן לעשות זאת".

"בית הכלא הוא לא קייטנה", מספר הרב רובשקין, "האפשרות של האסיר לקבל החלטות על עצמו ועל סדר היום שלו מוגבלת מאוד. לך תקרא עכשיו לסוהרים, ותסביר להם שכדי להדליק נר צריך לברך, ואסור לברך ליד שירותים... הידע שלהם ביהדות הוא אפסי, והרצון שלהם לעזור לי נמוך עוד יותר".

"אבל מאז שנכנסתי לכלא ידוע ידעתי שאני אולי נמצא במקום לא נעים במיוחד, אבל גם כאן הקב"ה הוא זה שמנהל אותי, ולא מנהל הכלא או הסוהרים".

"דפקתי על הדלת..."

"בפתח עומד סוהר גבה קומה ורחב גרם, והוא שואל אותי לרצוני. הבהרתי לו שאיני יכול להדליק כאן את הנרות, ואני מבקש שיעבירו

אותי למקום אחר. בתאי האסירים אסור להדליק אש מחשש לשריפה, וכאן אני לא יכול. מה עושים?"

"הסוהר לא כל כך הבין מה אני רוצה, אבל לאחר הפצרות חוזרות ונשנות הוא הסכים לפנות בנושא למנהל הכלא, אדים קשוח לא פחות, שכבר שבע ויכוחים עם אסירים חסרי כבוד שמנסים להערים עליו יומם ולילה".

"המנהל הופיע ושאל אותי לרצוני בקוצר רוח. דיברתי אליו בכבוד והסברתי לו את ההלכות הבסיסיות שבגללן אני לא יכול להדליק כאן את הנרות. בליבי ידעתי שאין סיכוי שאקבל את מבוקשי, אבל 'השתדלות' חייבים לעשות..."

"להפתעתי הרבה, ניאות המנהל למלא את בקשתי, אך מפאת חוסר מקום מתאים להדלקת הנרות, הוא יצא מגדרו והתיר לי להדליק את הנרות במשרד הפרטי שלו".

"הייתי המום, הודיתי לו מעומק ליבי, והוא מצידו הגיב בפנים חתומות, ולא התרגש יחד איתי..."

"צעדנו לעבר משרדו של מנהל הכלא, אני באמצע כחתן המובל אל חופתו, משני צדדי סוהרים המשמשים לי כשושבינים כדי שלא אברח מהחופה חלילה, ומאחורינו צועד המנהל שכנראה תהה אם לא טעה כשהחליט לתת לי להדליק נרות ולקיים טקס דתי במשרדו הפרטי".

"הייתי המום. חשבתי שאני מדמיין. המנהל הקשוח שכבר ראה הכל והתמודד עם אסירים מכל הסוגים הופך לפתע לנדיב כל כך ומאפשר לי לשבת ליד הנרות שלוש שעות? ועוד במשרד הפרטי שלו?! זה לא מציאותי"

על אף שמספרם של הנוכחים היה מצומצם מאוד ומנה כמניין לערך, קול השירה והזמרה נשמע למרחקים והריקוד נמשך עוד שעה ארוכה.

עוד סיפר הרב רובשקין באותו המעמד, על כניסתו הראשונה אל הכלא, וכך גם על היציאה המפתיעה שלו משערי הכלא, היטיב לבטא זאת הרב צבי יעקובזון שכתב על הרב רובשקין כך:

"אני שכבר שמעתי הרבה בימי חיי", כותב הרב יעקובזון, "הייתי מרותק. כשהוא מספר על הסוהרים בכלא שאזקו אותו. הוא מצמיד את שתי ידיו ואתה רואה את האזיקים. כשהוא מספר על הגוי המגודל והמפחיד שנעץ בו עיניים מאיימות, אתה רואה עליו את האימה. כשהוא מספר איך הסוהר הראשי קרא לו (לבשר את בשורת השחרור) הוא מצמיד את שתי כפות ידיו לפיו. כשהוא מספר שלקחו לו בכלא את הכיפה ("ירמולקה"), הוא מסיר את המגבעת שלו ומיטיב את הכיפה לראשו. הוא יודע איך לספר. אתה נסחף איתו".

הערעור האחרון

וכך סיפר הרב רובשקין: "יום לפני שהשתחררתי בחנוכה תשע"ח קיבלתי הודעה רשמית, חתומה וסופית בה נכתב שהערעור האחרון שלי נדחה, ואין לי עוד אפשרות לערער על גזר הדין שנגזר עלי: 27 שנות מאסר. מכאן ואילך אין סיכוי להקלה כלשהי. לקחתי את המכתב ושמתו אותו בצד. אמרתי לעצמי הרי הכול מאיתו יתברך. אני מאמין באמונה שלמה שהוא קובע הכול והוא שם אותי פה, וגם במצב הזה החובה שלי היא לעשות מה שהוא רוצה. חשבתי לעצמי שאחד הדברים שהוא מחייב אותי זה לא להישבר. להיפך: להתחזק. להתקרב אליו יותר. להיות בשמחה. שמתו את המכתב בצד, הדלקתי נרות חנוכה".

"בשש וחצי נועלים את כולם בתאים. הסוהרים הולכים מתא

"ההיתר שניתן לי מלכתחילה היה ל-30 דקות, כפי שקובעת ההלכה וכפי שהורה הרב של בתי הכלא. אבל לפי מנהג חב"ד נוהגים להדליק נרות שיחזיקו מעמד לפחות 50 דקות, וגם לשבת לצד הנרות משך הזמן הזה".

"התלבטתי אם לבקש מהמנהל בקשה נוספת שיתיר לי להישאר בחדרו 50 דקות, הרי רק לפני דקה הוא עשה למעני דבר שאינו מובן מאליו, חרג מכל הכללים והתעלה מעל כל הנהלים כדי לאפשר לי להדליק נרות במקום שבו אוכל לברך עליהם כדת וכדין והנה אני שוב מציק לו עם בקשות חריגות?"

"אבל החלטתי שאני עושה את ה'השתדלות' במלואה. אני אבקש, והוא יכול לסרב. לפחות אדע שאני עשיתי את המקסימום האפשרי כדי לקיים את המצווה כמנהג חב"ד כפי שהורגלתי מצעירותי".

"פניתי למנהל, וביקשתי את סליחתו: 'אני מבין שאתה תחשוב שאני 'נודניק' שלא מסתפק במה שנותנים לו', אמרתי לו, 'קשה לי להסביר לך כמה זה חשוב עבורי, ואני חייב להודות שלפי ההלכה היהודית 30 דקות בהחלט מספיקות, אבל אני חסיד חב"ד, ואצלנו נוהגים לשבת ליד הנרות 50 דקות. תמיד הקפדתי על כך מאוד, ואני אודה לך מאוד מאוד, כבוד המנהל, אם תאפשר לי לעשות כך גם עכשיו".

"המנהל הביט לעברי במבט חוקר, ובליבי כבר נטיתי לחשוב שעוד רגע הוא מבטל לגמרי את האישור שנתן לי. הוא חשב בדממה מספר דקות, בעוד שאנחנו ממשיכים ללכת לעבר חדרו. לפתע פונה אלי המנהל ושואל אותי: 'רובשקין, תגיד לי, כשהיית מדליק נרות בבית, עם המשפחה שלך, כמה זמן ישבת ליד הנרות?'"

"קשה לי לומר", השבתי לו, "לפעמים היו לי עיסוקים שונים, אבל בכל מקרה הייתי יושב עם הילדים והמשפחה ליד הנרות במשך שעותיים או שלוש שעות. לפעמים יותר".

"אם כן", משיב לי המנהל, "אני רוצה שאתה תשב עכשיו ליד הנרות שלוש שעות. בדיוק כמו שעשית בבית שלך!".

"הייתי המום. חשבתי שאני מדמיין. המנהל הקשוח שכבר ראה הכל והתמודד עם אסירים מכל הסוגים הופך לפתע לנדיב כל כך ומאפשר לי לשבת ליד הנרות שלוש שעות? ועוד במשרד הפרטי שלו?! זה לא מציאותי. אבל אז הבנתי מה שידעתי גם קודם לכן, וכעת הרגשתי זאת ביתר שאת. אני לא נמצא בכלא כי איזה גוי כזה או אחר החליט ככה. אני נמצא כאן כי יש לי שליחות ותפקיד לעשות בכלא. הקב"ה שם אותי כאן, ואני לא שואל שאלות, אני רק מנסה לעבוד אותו בתנאים המורכבים שאיתם אני צריך להתמודד".

כשסיפר הרב רובשקין את הסיפור הזה, בחדר קבלת הקהל של כ"ק מורן אדמו"ר מלעלוב שליט"א, ניתן היה לראות על פניו שהוא חי את אותם הרגעים תוך כדי הסיפור. השמחה בה סיפר על הזכות שזכה להדליק נרות "כמו בבית", פרצה ממנו והקרינה על כל סובביו.

ואכן, כשסיים לספר את סיפורו, שהיה אחד מיני רבים שסיפר באותה ההזדמנות, קם הרבי ממקומו ואמר לו: "ר' שלום מרדכי, כשהשתחררת מבית הכלא, אתה רקדת עם היהודים ששמחו איתך באמריקה, אבל אנחנו כאן עוד לא רקדנו לכבוד ההצלה שלך, בוא ננרקוד עכשיו".

האסיר. אני הסתכלתי על הכול במבט רוחני. לכן לא נשברתי ולא הייתי בדיכאון. הייתי כנראה האסיר היחיד שלא נזקק לא לפסיכולוג ולא לכדורים נגד דיכאון..."

הם סחבו אותי בלי כיפה ובלי ציצית

לפעמים היה צריך להיאבק על זכויותי הדתיות, וכאמור, גמר אומר לא לעגל פינות, להתעקש על מצוותי הדתיות. לפעמים נגד הסיכויים, לא בלי סיכונים: כשהגעתי ואמרו לי להוריד את הבגדים וגם את הציצית, אמרתי שזה משהו דתי. אמרו לי: אין על מה לדבר. אמרתי: על הכיפה לא אוכל לוותר בשום אופן. ענו לי: שים את הכול בקופסא גם את הכיפה. אני מסופק אם הסוהר שקלט אותי ידע בכלל מה זה יהודי. אמרתי לו: אם אני מוריד את הכיפה אז לפי החוק היהודי יהיה אסור לי לזוז יותר מארבע צעדים. הוא אולי ריחם עלי או חשב שאני תימהוני, אבל ענה לי בקשיחות: 'שמע בחור, עוד הרבה דברים יש לנו לך פה...' כשהוא אמר את זה הבנתי שאם לא אעמוד על שלי כעת, אז מי יודע לאן יגיע המדרון הזה? אמרתי לעצמי: אני ניצב לפני בעיות הלכתיות, אני יכול כמוהן למצוא היתר לעצמי, שהרי איני ברשות עצמי, אבל מצד שני אני יכול להשליך על השם את יהבי ושהוא יפתור את הבעיות הללו...

"הסוהר קרא למפקד שלו וסיפר לו מה קרה, הלה שמע וחשב רגע ואז הלך למשרד שלו. אחר כך אמר לי שהלך לכתוב מייל לרב של דקוטה לשאול אם אמת ונכון שיהודי חייב ללבוש כיפה. 'הרב', 'פסק' שתנאי הכלא קודמים. המפקד שב לחדר ואמר: 'יש לי אישור מהרב שאתה צריך להפקיד את הכיפה וגם את הציצית'. המפקד אף ידע לצטט את הביטוי 'דינא דמלכותא דינא'..."

"עניתי לו שזה לא רב ממש אלא מין 'ראבי'. עוד הסברתי לו ש'דינא דמלכותא דינא' הפירוש הוא שאדם חייב לשמור על חוקי המדינה, ואני אכן כזה ששומר חוק. אגב, גם בכלא התנהגותי הייתה מבחינת נהלי הכלא, למופת. המפקד חזר לחדרו וכתב לראבי מה אמרתי. הלה ענה לו שעלי להחליט מה אני רוצה. או את הכיפה או את הציצית. לא את שניהם. אמרתי שאני לא רשאי להחליט, כי אלו מצוות הדת היהודית, ואני מתעקש להשאיר אצלי את שתיהן. סבלנותו כנראה פקעה, הוא אמר לי: "אתה למעשה גוזר על עצמך צינוק". אמרתי שאני ממש לא חפץ להיות בצינוק, אבל גם איני יכול להוריד את הכיפה ואת הציצית.

הוא קרא לחמישה סוהרים גברתנים, וידי כמוהן הייתה על התחנה. הייתי בפוזיציה שלא יכולתי לעשות כלום. חייכתי לעצמי. יהודי צריך להיות בשמחה תמיד. הם פקדו עלי: צא. אמרתי: אסור לי ללכת בלי כיפה. תביאו כיסא גלגלים. הם סחבו אותי בלי כיפה ובלי ציצית. הייתי לבוש בבגד משונה שמונע מהאסיר לפגוע בעצמו, והשליכו אותי לצינוק במחלקה הפסיכיאטרית של בית הכלא. "הוא בטח משוגע", הם חשבו לעצמם, והעדיפו להשאיר אותי שם, במחלקה של המשוגעים. "שכבתי שם, לא יכול לזוז, והתפללתי לקב"ה שיעזור לי. אני לא

לתא וסופרים את האנשים. יש שני אסירים בכל תא. זה היה 'זאת חנוכה'. נטלתי ידיים, אכלתי מצה וטונה והתפללתי: עכשיו חנוכה, אנא מוכן, כל יכול, עשה עימי נס... תחזיר אותי הביתה... פתאום אני שומע ברמקול שקוראים לי. מיהרתי לגמור את ה'הלל'. הדלת נפתחה ועומד בפתח אחד הסוהרים. דווקא סוהר טוב..."

הרב יעקובזון מתאר את ששמע מפיו של הרב רובשקין: "הוא עושה אתנחתא ומסביר שהיו שם שני סוגים של סוהרים. אנושיים ולא - אנושיים, שלא לומר אכזריים. הטובים הם אלו שזו עבודתם וזו פרנסתם ואין להם עניין להציק לזולתם. ועוד סיפור על הסוהר (האנושי) שניצב בפתח: בכל הזדמנות הוא היה נוהג לברך את רובשקין בברכת 'גוט - שאבעס' גם אם היה זה יום שלישי או רביעי. הוא קלט שזו ברכה יהודית, ומאז תמיד כשנתקל ברובשקין היה מברך אותו ב'גוט שאבעס'."

עמד לו ה'גוט - שאבעס גוי' בפתח וקולו מבשר, עדין לא ברור אם טוב או רע: "רובשקין, קום!". הוא היה, שלא כדרכו, בלחץ. ואז הוא אמר לי: 'דד, מישוהו לוקח אותך למקום אחר'. בעיקרון זה יכול להיות הביתה, אבל זה גם יכול להיות לכלא אחר. זה היה בסביבות שבע בערב. הוא לקח אותי לבניין בו יושבים המנהלים. האחראים. אני יושב בחדר והם נכנסים פנימה ונועצים בי מבטים כאילו הם רואים מולם את 'קריעת ים סוף'. רציני לומר להם שיפסיקו לנועץ מבטים משונים כאלו, אבל עוד לפני שפציתי פה הם אמרו לי: 'קרא את המכתב... כתוב בו שאתה משוחרר... אתה הולך הביתה!...'".

הלא ייאמן ולא נתפס

הביתה! הלא ייאמן ולא נתפס. למה לא בעצם, הרי הוא התפללתי כל כך. המילים הראשונים שיצאו מפיו היו 'יודו לה' חסדו'. נס. "וזה קרה יום אחד אחרי שקיבלתי מכתב רשמי שההשתדלות שלי לכאורה העלתה חרס. שאין מה לעשות יותר. יום אחרי המכתב ההוא שוחררתי... הקב"ה הראה לנו מי בעל הבית..."

רציני שהם יתייחסו יפה ליהודים. אמרתי להם: "תדעו, הנס הזה קרה לי כי כיבדתי אנשים בכלל ויהודים בפרט. האלוקים שבשמיים אוהב יהודים. מי שמתנהג יפה ליהודים הוא עוזר לו..."

"פתאום נזכרתי שלא בירכתי ברכה אחרונה. לפי הדין צריך לחזור למקום שאכל. אבל לא הסכימו לבקשתי בשום אופן. ברכת שם ברכת במזון. אפילו הביאו לי מים אחרונים."

"מקום כמו כלא הוא מקום שלכאורה אפשר בו להקל בהרבה דברים. התנאים הרי קשים ולפעמים בלתי אפשריים, אז מעגלים פינות, גם אצל האסירים הגויים יכולת לראות איך כל אחד מנסה למצוא נקודות אור. היה אסיר אחד שכל היום היה עסוק בלהכין קפה מיוחד. זה העסיק אותו ונתן לו 'הרגשה' מרוכזת לפי דרכו. אני עבדתי על עצמי בכיוון ההפוך: לא לעגל פינות ולא לחפש 'קולות' אלא להתרומם טפח מהקרקע. לעבוד על עצמי, לעבוד על המידות, להילחם על כל מצווה, להיות יותר רוחני משנכנסתי... הכלא הוא מקום שבו משפילים את האדם שבך. יש עניין לשבור את

יודע איפה אני, רק סירבתי להוריד את הכיפה והפכו אותי למשוגע רח"ל".

"התפילות שלי התקבלו וכעבור שעות אחדות הגיע למקום רופא פסיכיאטר שהחל לדבר עימי. זה היה נס גדול כי לפעמים יכולים לעבור ימים ואף שבועות עד שהם מבינים שהאסיר נמצא במקום הלא נכון ושהוא נורמלי לכל דבר. לך תשכנע אנשים שאתה לא משוגע..."

"אבל הרופא הזה ישב איתי ודיבר איתי, שאל אותי איך הגעתי לכאן ולמה הם חושבים שאני משוגע. הסברתי לו את מה שקרה והוא השתכנע שאני אכן שפוי בדעתי, אלא שאני גם עומד על דעתי ועל דתי ואיני מוכן לוותר על מצוותי. הוא חזר למנהל הכלא ואמר לו: "טעיית בדיאגנוזה, האיש הזה אינו אמור להיות מאושפז במחלקה הפסיכיאטרית... תן לו לצאת ותן לו לחבוש כיפה ותראה שהכל בסדר איתו". נכנסו שני אנשים והביאו לי את הכיפה ואת הציצית. היה לי חיזוק עצום".

פעם אחרת חזר הרב רובשקין לתאו וגילה שהטלית והתפילין נעלמו ממקומם. בירור קצר העלה שהנהלת בית הכלא החליטה להחרים לו את הטלית והתפילין ולהניח אותם עם שאר החפצים האישיים שלו שהופקדו במשמרת ביום בו נכנס לכלא.

"הקב"ה עזר לי", הוא מספר, "ותוך כדי דיבור אמרתי להם שבלי להניח תפילין וטלית, אסור לי לאכול. אם לא יביאו לי אותם בחזרה, אני לא אוכל לאכול".

"אם הייתי מאיים לשובות רעב, הם לא היו מתרגשים, היו מכניסים אותי לאשפוז ומזינים אותי בכפיה כמו שעושים לאסירים אחרים ששובתים רעב. אבל אני לא הכרזתי על שביתת רעב, אלא רק הסברתי שאני מאוד רוצה לאכול, אבל לא יכול..."

"כמובן ששום דבר לא קורה באופן מידי, זה לקח זמן וכשהם ראו שאני רציני העבירו את זה להנהלה שהיתה עסוקה בדברים אחרים ואני בינתיים בלי טלית ותפילין. למחרת קיבלתי אותם בחזרה דקות אחדות לפני השקיעה, כך שהספקתי לקיים את המצווה בזמנה. בחסדי שמים למרות שהיטלטלתי בין בתי מעצר ובתי כלא, ולמרות שפעמים רבות היו לי בעיות שונות ומשונות, לא החסרתי אפילו יום אחד של הנחת תפילין בכל שנותי בכלא".

עוד סיפור נפלא סיפר הרב רובשקין, "לפני ליל-הסדר באחת השנים קיבלתי קופסה ובה היו אמורים להיות צרכי החג ובכלל זה צרכי ה'קערה'. כמובן שכל דבר עובר בדיקה קפדנית. פתחתי את הקופסה וגיליתי שחסרה ה'זרוע'. יתר הדברים היו".

כל כך מאושר עד כדי כך שתפסתי אותו ורקדתי איתו... "אמרתי לממונה שאחד הפריטים בקופסה נלקח. הוא ביקש לדעת מה, ולא ידעתי להסביר. מה אגיד? איך אסביר לו מה זה זרוע? לקחתי את ה'הגדה' שהייתה לי והראיתי לו בציור. זה! הוא בחן את הציור ותמא: מתוך חמישה פריטים בציור יש לך ארבע, מה רע? ארבעה מתוך חמישה זה בסדר... אמרתי לו: גם לרכב יש ארבעה גלגלים, אז שלושה מתוך ארבעה זה בסדר? הוא צחק והבטיח לי להפוך את העולם עד שימצא את הזרוע. הוא נכנס אלי עם הזרוע עם מבט של מנצח. אני הייתי כל כך מאושר עד כדי כך שתפסתי אותו ורקדתי איתו..."

לאסירים סיפק הכלא מחשבים. בעיקר כדי שיוכלו לשלוח מיילים. שישה מחשבים לאלף אסירים. תעשו חשבון כמה דקות הוקצו לכל אחד. רובשקין ניצל את זמן המייל המצומצם לכתוב לילדיו (ומאוחר יותר לכל ילדי ישראל) 'זורטים' שחידש בתאו (ושנקבצו במשך הזמן לספר עב כרס). אחד הבנים שלו, שהיה בן ארבע כשנעצר, נשאל פעם בתלמוד-תורה מה אבא שלו עושה. הוא ענה בגאווה ובנחישות: "אבא שלי הלך לכלא ללמוד תורה".

הוא לא היה בכלא. כלומר גופו היה אסור אבל רוחו ונפשו היו משוחררות. הוא היה חריג מאוד. הוא התרחק מרוב האסירים. מה שעניין אותם ממש לא עניין אותו, ולהיפך. 'עמיתיו' לכלא הבחינו שהוא 'עוף חריג'. הם הרגישו שהוא לא שם. פעם אחת אירעה לו תקלה עם אסיר שהורשע ברצח. רובשקין כמובן לא ידע את עברו וראה בו אדם ככל אדם. הוא הגיע למכונת הקרח כדי להוציא קוביות קרח, אבל היה תור ארוך. זה חפף לזמן-המייל של רובשקין.

הוא שלח לעברי מבט שיכול להרוג

"ביקשתי שם מאחד שחיכה בתור שייקח באדיבותו קצת קרח גם בשבילי. הוא שלח לעברי מבט שיכול להרוג. קצת נבהלתי. אמרתי לו סליחה והלכתי. ויתרתי על הקרח. בלילה הוא בא אלי ואמר לי: 'רובשקין, היית היום לא בסדר. לא נתת לי כבוד!' אמרתי לו: 'שאני אפגע בך? חס ושלום. מה עשיתי? והוא 'הסביר' לי: 'איך אתה מעז לבקש ממני דבר כזה כשאני עומד ליד האנשים שלי?!...!' הסברתי לו שאני די חדש בכלא, ולא מספיק מכיר את 'הכללים'. כמובן שהתנצלתי. ואז הוא אמר: 'למען האמת, אנחנו מרגישים שאתה לא רק לא מכיר את הכללים אלא אתה בכלל לא פה. אתה עם הספרים שלך...' הייתה לו אבחנה נכונה: בגופי הייתי שם, אבל באמת השתדלתי מאוד שה'אני' שלי לא יהיה שם..."

077-2222-666 או *4992

קו השיעורים של 'דרשו' - לחייג, ללמוד, לדעת

השעתיים הראשונות עברו בקלות, הכבישים שוממים, השלג נערם לגובה ללא רחמנות, ואנו מחליקים על השלג. אך לפתע ללא שום הקדמה נדלקת נורה אדומה שהחלה לצפצף... הנהג המבוהל הסביר שמרוב הקור קפא הדלק

גאב"ד חרדים הרה"צ אשר אנשיל כ"ץ שליט"א, בעניין ניגוני שירה וזמרה

"יוונים נקבצו עלי אִזי בימי השמנים"

רוסיה הקפואה, כולה הפך לבון, חודש כסליו שנת תש"ס, השעות הקטנות של הלילה. ואני בתוך הגולה, נחתתי זה עתה אי שם על אדמת ניכר, בדרכי לבדיקת מפעל טרם הכשרתו, לברר דרכי אופני הכשרתו עבור משגיחי הכשרות הבאים אחרי. הקור היה אדיר, עצמותי דא לדא נקשו, ונראה כי בעוד רגעים יקפאו האנשים בתוך מעיליהם... בשדה התעופה המתין לי בעל המפעל, לצד רכבו המחומם, ומייעץ לי לצאת כבר עכשיו לדרך ארוכה, ובכך להגיע למפעל לפנות בוקר. דרך צלחה ויוצאים... השעתיים הראשונות עברו בקלות, הכבישים שוממים, השלג נערם לגובה ללא רחמנות, ואנו מחליקים על השלג. אך לפתע ללא שום הקדמה נדלקת נורה אדומה שהחלה לצפצף... הנהג המבוהל הסביר שמרוב הקור קפא הדלק - וללא דלק אנחנו תקועים פה, בלילה, בחושך, בכפור ורחוקים מהמפעל. בימים ההם במקומות ההם טרם נמצאו טלפונים בכדי להזעיק עזרה, והמצב בכי רע. אך הנהג הבהיר כי בסך הכל מדובר בנס גלוי, שהנה אנחנו ממש קרובים לכפר אשר על אם הדרך, נצעד קמעה נדפוק על אחד הדלתות ונקווה שיכניסו אותנו, אין ברירה.

הדומה יותר לטנק מלחמה. הנהג קידם את פנינו בחמימות, ביקש מראש את שכרו ומשהגיעו אלו לידיו העלה אותנו על משאיתו ונסע. אותו נהג חפץ מן הסתם לקיים את המצווה בשלימות עם 'עבדו את ה' בשמחה' כדבעי, והדליק את הטייפ [שבימים ההם עדיין היה בנמצא כאלו...] על הדציבל הגבוה ביותר, בכדי שישמע כדבעי ולא יובלע בקול המשאית האימתנית. אך מתברר שהייתה זו רק חצי צרה, הבעיה העיקרית הייתה שלא נשמעו שם לא למנצח בנגינות ואף לא ניגוני סקולען ודומיהן... המוזיקה צרמה בניגוני גויים זימרת הארץ, שלא כל מוחא סביל דא.

הצעת לי שבמקום הצלילים הרעשניים הלא מסודרים יש לי טייפ ובו ניגונים עליזים יהודיים, וודאי תשמח לשמוע אותם. הוא שלא הבין את ההבדל הסכים לנסות...

משהכניס והדליק את הטייפ והנה מיד נשמע 'יוונים נקבצו עלי אִזי בימי חשמנים ופרצו חומות מגדלי וטימאו כל השמנים...' לא עברו רגעים מעטים, והנה אני רואה שהנהג עם המשאית יחד מקפצים ומרקדים בקולי קולות, עלי דרכים מושלגות בראש כל חוצות, יוונים ויוונים נקבצו עלי...

"מהיכן אתה מכיר את השיר?", אני שואל אותו. במקום להשיב לי החזיר לי מנה אחת אפיים: "אמור לי מהיכן אתה מכיר שיר ערש זה, שעליו גדלתי כל הימים?... הלוא זה שיר 'מאמע לשון' שלי", הוא אומר לי. "אמי נהגה לשיר זאת תמיד לפני", ובטוח הוא שהיא היחידה מכל העולם שמכירה עדיין את השפה עתיקת היומין הזו... והוא ממשיך בהתלהבות: "אמי כבר זקנה ועיוורת מאוד, וגרה כאן

צעדנו רגלית מכוסים בבגדינו ובכל בד אחר שהזדמן לידנו, מתקדמים בעצלתיים - כל פסיעה נראה כצעידת רחוב שלם - הקור מאיים והעצמות קופאות, אך בחסדי שמיים הגענו לכפר, ששלט בו כפור, עלטה וחשיכה גדולה, ומלבד ארובות הגגות הפולטות עשן החוצה - לא ראינו דבר. החשנו צעדנו לעבר הבקתה הראשונה שגילינו, דפקנו בחוזקה, ומשהבהרנו באמצעות שטר של 200 רובל כי כוונתנו אינן זדוניות, ובס"ה מבקשים אנו מחסה ומסתור, נענה בעה"ב לארח אותנו, ואף הרתיח לנו מים רותחים [ללא חשש כשרות] לחמום לבבות, היו אלו מים חמים על נפש קרה ועייפה, ועל כל לגימה ולגימה ברכתי בלבבי להחיות בהם נפש כל חי - ברוך חי העולמים.

המארח ששמע 'את כל התלאה אשר מצאתנו בדרך - וכי ירחק ממך המקום' ואין לנו מושג איך להגיע למפעל, הציע לנו כי הנה בקרבת מקום בכפר הסמוך לידו, גר מאן דהוא בעל משאית ישנה שקנה מהצבא הרוסי, והיא נוסעת על גז (שאינו קופא) וכך מחליקה על השלג ללא מאמץ, הוא ישמח - אחרי תשלום הוגן כמובן - לקחת אתכם למפעל, וההכרח לא יגונה כי ללא זה ניוותר תקועים לכמה ימים, עד שישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים. הנהג ההוא אכן נענה בשמחה והגיע באמצע הלילה מהכפר הסמוך, לקחת אותנו במשאית

בשמחה ובטוב לבב, ולקיים בה את הפסוק 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה' וכך נזכה לקיים את המשך הכתוב "כי ה' הוא אלוקים הוא עשנו לו אנחנו עמו".

דוד המלך מגלה לנו איך נהפכים ל'חסידים' של הקב"ה - "שירו לה' שיר חדש תהילתו בקהל חסידים" ע"י הנגינה והשירה זוכים בני"ה להיות חסידים לפני השי"ת, "שכן חובת כל היצורים להודות להלל ולשבח לפאר לרומם להדר ולנצח לברך לעלה ולקלס על כל דברי זמירות שירות ותשבחות".

ואיתא בזוה"ק (חיי שרה דף קכ"ג) שהחיות של כל בריות שמים וארץ לעילא ולתתא, הוא בכח השירות ותשבחות לפני מי שאמר והיה העולם, זה החיות והקיום שלנו, לתת שירה למלכנו יוצרנו. ע"כ. וזה הוא "הבוחר בשירי זמרה" ואשר על זה לבד לאל ברוך - נעימות יתנו. וזאת למודעי: כח הנגינה אינה נחלת שבט הלוי בלבד. על הדוכן בבית מקדשינו ותפארתנו שם עמדו בנבל וכינור בתוף ומחול בצלצלי שמע ותרועה. אלא 'הנגיגון' הוא הכח של כלל ישראל די בכל אתר ואתר "זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו למלך אל חי וקיים", בכך נזכה לקרב את עצמנו לאבינו שבשמים, להדליק את נר ה' נשמת אדם, להאיר את החשיכה למטה מעשרה טפחים, להכניס חיות בעצמות היבשות להיטיב את הנרות להיותם אור המאיר למשך כל השנה כולה.

הנגיגון, השירה וזמרה מעוררים את האדם לעבודת ה', עורו ישנים משנתכם, הקיצו מתרדמתכם, הנגיגון והשמחה מעוררים את הכיסופין והצימאון לדבר ה', והם כתריס בפני הקרירות, שנצליח להדליק את עצמנו בהתלהבות וחמימות, ולא חלילה כמצוות אנשים מלומדה, לא משנה באיזה מצב נמצא האדם גם בערבות רוסיה מלאות הכפור והקרירות - יש בכוחם להצילו מרדת שחת. וכפי שאומר הכתוב (מלכים ב' ג טו): "והיה כנגן המנגן [מיד] ותהי עליו יד ה'", שירגיש חיות ומתיקות.

מובא בתניא לפרש את דברי המשנה (שבת נא:): 'במה בהמה יוצאה וכו', כל בעלי השיר יוצאים בשיר' דהכי קאמר במה בהמה יוצאה - איך אפשר לצאת ולהינצל ממידות הבהמיות הכבדות והחומריות שבאדם? התשובה לכך: יוצאים בשיר ע"י נגיגה שירה וזמרה. ומחדש התניא, שלכן שרו הלויים בעת הקרבת הקרבנות בכדי להוציא ע"י השיר את האדם המקריב מהבהמיות שבתוכו שהוא זה שגרם לו לחטוא.

יוונים נקבצו עלי

כח זה של רינה ושמחה ומעלתה כי רבה - ידעו גם היוונים, בחכמתם השכילו להבין כי כחם של בני"ה הוא ה'עבדו את ה' בשמחה', ידעו גם ידעו רשעים הללו, שאם יצליחו להשבית את השמחה מישראל - כי אז חלילה כי גבר אויב. ומשכך ישבו על המדוכה כדת מה לעשות, איך לעקור מישראל כל זיק לשמחה של מצוה, עד שהגו רשעים הללו הגזרות המרושעות, לבטל מהם מילה וחודש ושבת, כיוון ששלושתם אלו כשמים כן הם: שמ"ח ר"ת שבת מילה חודש ג' מצוות הללו הם יסודי השמחה ולכן נעשים בשמחה, ולכשיבוטלו אלו תיבטל ממילא השמחה מאליהם, ובהכי יהיו חלילה ניתנין לעם אחר כמאה"כ תחת אשר לא עבדת את ה"א בשמחה' כי אז יבואו עליך כל הקללות ה"י.

המשך בעמוד 32

אתי בכפר הסמוך", וכאן הבן שואל האם תואיל בטובך לבוא לכמה דקות לשוחח עמה בשפה זו, היא לוודאי תשמח לגלות שהנה יש עוד אחד בעולם שמכיר את השפה.

אני כבר הבנתי את המוטל עלי, הסכמתי בחפץ לב והוא הניע את המשאית לכיוון בקתתה בקצה הכפר הקרוב.

הוא פותח את דלת הבית, ואני אחריו, ובקול רעש קורא: "קומי אמי, הבאתי לך אורח חשוב שידע לדבר בשפה שלך". מקצה החדר אני שומע קול ענות חלושה, של אשה מבוגרת מאוד השואלת מי זה האורח הזה...

מששמעה שוב מבנה במה מדובר לא היה מאושר ממנה.

אשה גלמודה ואומללה, עיוורת ותשושה, אך דיבורה צלול והיא מקדמת אותי בברכת 'שלום עליכם', ואני משיב לה 'עליכם השלום' - בשפתה עתיקת יומין...

מרום התרגשות פרצה בבכי, וסיפרה כי שבעים שנה לפני, והיא עדיין נערה צעירה אי שם ברחבי ליטא, והנה פרצה מלחמת העולם השנייה. היא ברחה עיריית בגפה לעמקי רוסיה, הגיעה לכפר נידח זה, הכירה פה את בעלה אשר גם הוא היה יהודי, התחתנו והיא הולידה את הבן הזה והתאלמנה, ושוב לא נשאה מעולם. מאז היא גרה כאן ביחד עם הבן.

בסוף, כששאלתי אותה למה נשארה אלמנה ומעולם לא התחנה שוב, צעקה ואמרה: "איך אתחתן? הלוא אנוכי יהודייה יחידה... יהודייה שאשר ויהודייה אמות, ולא אתחתן עם גוי!..."

משגילתי כי בפניי נשמות קדושות וטהורות, שני גדי צאן, פזורים בין העמים, יצרתי מיד קשר עם הקהילה היהודית אשר ברוסיה, כשבסופו של דבר הם עזבו את הכפר ועברו לגור בבית הקהילה היהודית. היא זכתה לעלות השמיימה כיהודייה, ובנה - נהג המשאית (שאכן המשיך עצמו עד המפעל) - זכה להקים בית נאמן בישראל.

כי לא ידח ממנו נידח

מעבר לאופן השגחה פרטית שעליה הרחבנו בעבר [פרשת לך לך] ש"מה' מצעדי גבר כוננו" 'ואשר בכל מקום בו תדרוך כף רגלו של אדם יש לו שם מטרה ושליחות' וכפי שהתברר לי מעבר לכל ספק, שוודאי כל התקלה אשר מצאתנו בדרך - היתה בכדי להאיר את החשיכה, להדליק את הנר ה' נשמת אדם אי שם בעמק הבכא.

מעבר לזה, יש כאן גם עניין הנבואה הכתובה (שמואל ב' יד יד) "לבלתי ידח ממנו נידח", סובבה ההשגחה העליונה, שיצא רב מכשיר לפעול לקצה העולם, יתקע באמצע לילה אי שם עלי דרך, בסמיכות לכפר אשר בו גרות שתי הנשמות, בכדי להצילן ולהשיבן למקורם. כי לא יידח ממנו נידח.

א יידישע ניגון - ניגון יהודי.

אך עוד יש ללמוד מן הכא, והוא, מעלת כח הנגיגון היהודי בכלל, וכח השמחה בפרט, שבכחם להציל נפשות, ועל ידם נגרמה הצלת הנשמות האבודות הללו.

ולעולם, תורת הנגינה והשמחה - תופסים מקום נכבד מאוד בעבודת ה', רבות סגולותיהם ומעלותיהם. בה נזכה לעבוד את ה' אלוקיני

"הסינים בנו סכר ענק, שפינה עמק שלם להתיישבות חקלאית, אבל הוא נבנה ברשלנות, ומסת מים אדירה הגיעה אליו וערערה אותו, הוא קרס ומאה אלף סינים טבעו למות!!" סיפר היהודי, "אוי ואבוי", הזדעזע החפץ חיים, "מדת הדין מתוחה, עד לסין הרחוקה היא הגיעה!"

אין מקרה בעולם, בכל דבר יש להתבונן אולי הוא איתות משמים

הרב בנימין בירנצוויג

"הַמְלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוּל תִּמְשַׁל בָּנוּ וַיִּוָּסְפוּ עוֹד שָׁנָא אֲתוּ עַל תְּלַמְתֵּיךָ וְעַל דְּבָרֶיךָ" (בראשית לו, ה)

חלומות שווא ידברו' - במשפט זה ודומיו, רגילים אנשים להעביר מעליהם כל מיני מקרים ומעשים הנקרים בחייהם, ולבטלם כאילו כל הנקרה בדרכם הוא יד ה'מקרה'.

בפרשת החלומות של יוסף לאחיו, רואים אנחנו כמה יש להיזהר מכל דבר הנקרה בדרכנו, לחשוב ולהתבונן אולי מסר יש בו בשבילנו, ולא להדפו ולבטלו כמקרי הטבע המתרחשים יום יום.

יוסף מגיע לאחיו ואומר להם את חלומי הראשון, והם עונים לו: "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו?!", והדבר פלא, הרי אמרו חז"ל כי פתרון החלומות הולך אחרי פתרון הפה, שכפי שיאמר בפיו זה השומע את מספר החלום, כך יפתר במציאות, וא"כ כיצד האחים טעו ואמרו בפיהם את פתרון החלום ליוסף שהוא ימלוך עליהם לבסוף? וכפי שהתורה מגלה אח"כ כשהתגלה יוסף לאחיו במלכותו: "אתם חשבתם עלי לרעה ואלוקים חשבה לטובה".

ואכן, בחלום השני כשבא יוסף לספר לאחיו, לא כתוב שענו לו, אלא יעקב ענה לו: "הבוא נבוא אני ואחיך להשתחוות אליך", ומבאר הגרי"ד סולאביציק זצ"ל, שאחר שראו האחים שטעו בחלום הראשון, במה שפתרו לו את החלום וגרמו לקיומו, בחלום השני כבר נזהרו בכך ולא ענו לו.

הנה לנו כי האחים שנואו את יוסף ולא רצו בטובתו, אבל כמו פיהם הביאו עליו טובה גדולה, וזה בגלל שלא התבוננו, ואמרו מיד חלומות שוא ידברו' כמובא במדרש, ולא נזהרו מלענות לו.

עד כמה אדם צריך שלא לזלזל בשום דבר, סימן או מקרה הנקרה בדרכו, לנסות להבין כי אין מקרה בעולם, וגם אם יש לפעמים הכרעה כי חלומות שוא ידברו', ואין צריך יחס מעשי לכל חלום ודבר, אבל התבוננות נדרשת, כי המרגיל עצמו בהתבוננות, זוכה שכל חייו בשמירה וזהירות בעבודת ה' יתברך.

בדרכו חזרה לסין, החליט לעבור במעונו הקדוש של מרנא ה'חפץ חיים' בראדין, וכך עשה. לאחר כמה ימים הגיע לעירה ראדין, ונכנס לבית ה'חפץ חיים'.

אחרי שהציג את עצמו כיהודי המתגורר בסין הרחוקה, התעניין החפץ חיים: "מה נשמע בסין?"

נאנח היהודי, והחל לספר קורות חיי היהודים בסין הרחוקה: "העניינים יגעים, אין חינוך יהודי, אין שחיטה כשרה, ישנם ניסיונות קשים בשמירת השבת, ה' ירחם".

החפץ חיים לא התפעל וענה: "צרתכם צרת רבים בדורנו, בקהילות רבות מאוסטרליה ודרום אפריקה, ועד לדרום אמריקה וצפונה. חיברתי עבורכם את ספרי 'נדחי ישראל', קח עמך כמה ספרים, תפיץ אותם בסין, הם מורים איך להחזיק מעמד בתנאים קשים".

"ומה עוד נשמע בסין?", התעניין מרן החפץ חיים, ענה היהודי ש"כבר זה כמה שבועות שיצאתי משם...". ותמה הוא לעצמו הרי כבר סיפרתי לחפץ חיים על המצב הקשה של יהודי סין, ומה עוד מעניין את החפץ חיים מהקורה בסין?

המשיך החפץ חיים והתעניין: "לפני שהפלגת על מה דברו שם בסין, על מה דיווחו העיתונים?"

ענה היהודי: "הסינים בנו סכר ענק, שפינה עמק שלם להתיישבות חקלאית, אבל הוא נבנה ברשלנות, ומסת מים אדירה הגיעה אליו וערערה אותו, הוא קרס ומאה אלף סינים טבעו למות!!", "או

מעשה נורא הוד, מספר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל:

יהודי סוחר גדול שהתגורר בסין הרחוקה, החליט לייבא בעצמו סחורות מאירופה לסין, נסע לאירופה ויצר קשרים עם יצרנים וספקים.

ואבוי", הזדעזע החפץ חיים, "מדת הדין מתוחה, עד לסין הרחוקה היא הגיעה!".

פנה היהודי לחפץ חיים: "למדנו רבינו: הרי כשסיפרתי לרב על מצבם העגום של היהודים בסין, הרב הגיב בהשלמה, ואילו כשסיפרתי על טביעתם של איכרים סיניים, הרב מזדעזע כל כך..." "ברכות יחולו על ראשך", אמר לי החפץ חיים ושאל: "תגיד לי בורשא היית?". "בודאי!", ענה היהודי, "הרילראדין מגיעים דרך ורשא". המשיך החפץ חיים: "כמה יהודים גרים בוורשא? ומה חלקם באוכלוסיה?". ענה לו היהודי: "אומרים שכשלושת מאות אלף יהודים מתוך מיליון תושבים". "אמור נא לי", המשיך החפץ חיים, "אילו היית רואה אדם העומד בכיכר העיר בוורשא, ונאם באידיש, אל מי הוא מדבר?". "מה השאלה?", ענה היהודי, "בודאי הוא מדבר ליהודים בוורשא!".

"אבל אתה אמרת שהיהודים הם מיעוט בוורשא", הקשה עליו החפץ חיים, חיך היהודי: "אכן היהודים מיעוט, אבל רק הם מבינים אידיש, ואם דיבר באידיש בודאי מדבר אליהם!".

אמר לו החפץ חיים: "כדברייך! הלא תבין- שיטפון הגורף מאה אלף יצורי אנוש, 'מי במים' השם ירחם, שפת שמים הוא! זה איתות ממרום! אך מי מבין את האיתות הזה, מי יתבונן ומי יזדעזע ממנו?! הסינים?! הם הרי אינם מבינים שפה זו, אם כן אל מי פנו, למי אותתנו? לנו היהודים! אבל אנחנו שנמצאים בראדין, מהיכן נדע על נאום שמימי כזה שנאמר בסין? הנה הביאך ה' לכאן לראדין, כדי שנשמע את על הנאום השמימי הזה!..."

הנה לנו מבטו הנכון והמפוכח של מרן ה'חפץ חיים', ומזה לנו לימוד, כמה כל דבר מעשה או מקרה אשר קורה לנגד עיננו, יש בו כדי ללמדנו, ולכל הפחות להתבונן האם יש בו כדי ללמדנו, האם נשלח משמים אלינו ולקרבונו כדי שנתעורר, ומצווים אנו לא לזלזל בשום איתות, לנסות לראות ולהתבונן האם מכון הוא אלינו, ואז נזכה להתעורר ולא להזדקק ח"ו לאיתותים יותר חזקים.

שליחת תגובות לכותב הטור הרה"ג רבי בנימין בירנצווייג,
כתבו ל: bdirshu@neto.net.il

המשך מעמוד 1 | הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א

להתעלות רוחנית?
קשה לדבר בחנוכה על ניצול הזמן, כי הבחורים יוצאים מהישיבה בשבת חנוכה ויום לפני ויום אחרי. מרן רבי גרשון אדלשטיין שליט"א התקין בישיבת פוניבז', שבשבת חנוכה לא נוסעים הביתה. היוונים רצו "להשכיחם תורתך" אז אנחנו צריכים לעשות הפוך: בשבת חנוכה להישאר וללמוד ולתקן את מה שאז התרשלו.

מה מיוחד בחנוכה דווקא, שיש בו את הפוטנציאל להתעלות רוחנית?
המטרה של היוונים הייתה "להשכיחם תורתך". אנחנו צריכים לעשות כעת הפוך.

הב"ח (בסוף סימן תר"ע) אומר, שעיקר הגזירה בחנוכה הייתה משום שהכהנים התרשלו בעבודת בית המקדש, ולכן הייתה גזירת היוונים להפסיק את קורבן התמיד. ממילא אומר הב"ח, שלכן התשועה הייתה דווקא על ידי כהנים, שהואיל והם אלו שהתרשלו, הם אלו שהיו צריכים למסור את הנפש עבור העבודה, ואז נהיה התיקון. אבי דיבר על כך הרבה פעמים שיוצאות שתי נקודות שלומדים מהב"ח:

קודם כל רואים שכאשר אחד מתרשל במצווה, אז גוזרים עליו שבאמת לא יוכל לקיים את המצווה. לפי זה יוצא שאדם שנניח איחר לתפילה, אז העונש יהיה שיתעוררו לו קשיים אמיתיים לבוא לתפילה, כעונש על שהתרשל לבוא לתפילה.

דבר נוסף שרואים מהב"ח הוא, שכדי לחזור למצב הקודם צריך מסירות נפש, כמו שנלחמו החשמונאים מעטים נגד רבים, ואף אחד לא הבטיח להם שהם יצחוו. כדי שיוכלו לחזור ולקיים את עבודת בית המקדש, היו צריכים למסור את הנפש על כך, ולהתחיל הכול מחדש, וכך בכל עניין של עבודת ה' שאדם מתרשל בו. וכן החובה עלינו להתחזק במיוחד בחנוכה, להתאמץ בעבודת ה' מעבר לשגרה הרגילה.

צריך לדאוג שיהיו דברי תורה ולא סתם הוללות. בישיבות אבא היה מעודד לעשות מסיבות, כי זה מעודד את הבחורים. הרב וולבה זצ"ל בזמנו אמר, שכל ישיבה צריך שיהיה לה מגרש משחקים, משום שבחורים, בעיקר בגיל של ישיבה קטנה, צריכים להוציא מרץ, ואם הם לא יוציאו את המרץ על הכדור - הם עלולים להוציא את המרץ על דברים לא טובים. הישיבה שלו הייתה בבאר יעקב, שהייתה כפר קטן עם פרדסים, והיה אפשר לעשות שם מקום למשחק. כיום, אם יעשו בישיבות בבני ברק או בירושלים מגרש, אפשר יהיה לסגור את הישיבה מיד, כולם ילכו ממך.

אבל צריך כמובן להדגיש לבחורים, שהמטרה היא כדי שיהיה להם כוח לעבודת ה'. כמו שאומרים בהנחת תפילין: "ועל הראש נגד המח, שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי - כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו", שכל הכוחות יהיו משועבדים לעבודת ה'.

איך הייתה ההנהגה שלו בנושא זה? האם הוא לא היה משתתף במסיבות חנוכה?

אצלנו בבית לא היו עושים שום מסיבה. כתוב אמנם בהלכה שמוסיפים קצת בסעודה, אבל לא ככה. בישיבות עושים מסיבות חנוכה, כדי לרומם את הבחורים. בישיבות תמיד היו מסיבות חנוכה. זה התחיל כאשר בחורים היו נוסעים לכל זמן חורף לישיבה, ורק בשבת חנוכה היו נוסעים חזרה הביתה. ובזמן קיץ רק בשבת שאחרי שבועות היו נוסעים הביתה. מלבד זה, כל החורף היו בישיבה וכל הקיץ היו בישיבה. כיום, כל חודש נוסעים, ומתקשרים הביתה כמעט כל יום. ובשבת חנוכה כיום חוזרים הביתה יומיים קודם ויומיים אחר כך. זה נהיה חופש וזה סתם ביטול תורה.

האם הרב יכול לתת עצות מעשיות כיצד ניתן לנצל את ימי החנוכה

זמן מה היא שבה עם שתי חולצות: אחת לשבת, ואחרת - לימות החול.
לאחר השואה חיפש מרן אחרי האשה או צאצאיה, כדי שיוכל לגמול לה כגמולה הטוב. נודע לו כי האשה וצאצאיה הושמדו בשואה, ונותר ממנה רק נכד אחד, שעלה ארצה ולומד בישיבה בשיכון ה'. חשב רבנו: כיצד יוכל לסייע לבחור זה כהכרת הטוב לסבתו? החלטתו היתה, כי הטובה הגדולה ביותר עבורו היא לקדם אותו בלימוד, ולכן קיבל מרן על עצמו לשלם לאברך שיקדמו בלימודו.
(מתוך 'במחיצתם')

כיון שהבטיח לו פיצוי, הוא יספר. ואז פתח מרן וסיפר באריכות על התנאים הקשים שהיו לו עצמו בצעירותו: הוא אכל רק לחם צר, והיה ישן בישיבה על ספסל כאשר למראשותיו בול עץ. היתה לו רק חולצה אחת, בכל ערב שבת נהג לכבס את חולצתו בנהר לכבוד שבת, ועד שהחולצה התייבשה הוא היה יושב על גדות הנהר ולומד בכל תשוקתו. באחד מערבי השבת ניגשה אליו אשה ואמרה לו, שהיא שמה לב לכך שהחולצה קרועה. "מדוע אינך מחליף חולצה?!" - התפלאה האשה. מרן ענה לה, כי זו היא החולצה היחידה שיש ברשותו. האשה הלכה וכעבור

המשך מעמוד 15 | הרה"ח ר' דוד קלצקין

להיות כזה ילד... וכו' וכו' וכו', אני בטוח שאתה יודע כבר לבד גם את המשך.
"חשבת לעצמי שאני חייב להודות לך, על השינוי העצום הזה שהתחולל בי אחרי תקופה ארוכה של האזנה לסיפורים והשיעורים. זה שינה את כל צורת החשיבה שלי, עד כדי כך שאפילו לא הרגשתי שאני נמצא במצב של ניסיון ושאיני צריך להתגבר על הכעס.
"אבל הילד שלי, הוא לא יודע מה נחסך ממנו בזכותך, ר' דוד. אין לו מושג מה היה קורה לו, אם אבא לא היה מאזין לקו ולשיעורים. ולכן, אמרתי לך כבר בתחילת דברי, שאני מודה לך בשם הילדים שלי ובשם כל הילדים האחרים, שההורים שלהם הפכו להיות אנשים אחרים, עד כדי כך שהילדים בכלל לא יודעים איך היו נראים ההורים שלהם אם לא האמונה התמימה והחזקה כל כך, שכל מה שקורה לנו זה מהקב"ה בכבודו ובעצמו".

כדי שיתייבש עד כמה שאפשר, ומיהרתי להתקשר אל ה'שטריימל מאכער', כדי לקבל הנחיות נוספות, כיצד עלי לנהוג כדי למזער את הנזק, עד כמה שהדבר אפשרי...
"והילד? הילד בכלל לא חשב שקרה משהו חריג. הוא תפס את הטעות, קצת נבהל מעצמו, ומיהר להירגע כשראה אותי מתייחס לאירוע הזה בשוויון נפש.
"רק אחרי כמה ימים", ממשיך האברך לספר, "תפסתי מה קרה פה. שמתי לב שאני הפכתי להיות יהודי 'בעל מדרגה' באמונה וביטחון. שאני לא אכעס אחרי כזה מקרה??? אם זה היה קורה לפני שלוש שנים, אני לא יודע מה הייתי עושה, אבל אני בטוח שהילד היה יוצא ניוזק... ככה לשפוך יין על השטריימל החדש של אבא? מה זה? מי מושך ככה מפה בלי לבדוק? איפה האחריות שלך? כמה פעמים צריך לומר לך שתתחיל להתנהג כמו בנאדם? למה אתה חייב

המשך מעמוד 25 | גאב"ד חרדים הרה"צ אשר אנשיל כ"ץ שליט"א

מעבודת ה', ללא שמירת תומ"צ ה"י, כבוד שאין בו מים וכבמצולה שאין בה דגים.
והנה אמרו חז"ל (בראשית רבה ב ד) עה"פ (שם א ב): "והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום" - חושך זו מלכות יוון שהחשיכה את עיניהן של ישראל בגזירותיהן. וצ"ב: למה המשילו את היוונים דווקא לחושך? אך להאמור ניחא, כיון שאין חושך גדול יותר מהיעדר השמחה, אדם ללא שמחה זה החושך הגדול ביותר, וזהו מה שרצו היוונים להכניס בישראל. ולכן חושך זו מלכות יוון.
וכיון שהיוונים רצו להחשיך ע"י היעדר השמחה לכבות בה את נר ה' נשמת אדם, לכן התיקון והניצוח מלחמה הוא האור והשמחה, להדליק את נרות חנוכה להדליק את נר ה' נשמת האדם בשירה וזמרה, להודות ולהלל על הניסים ועל הנפלאות, לכן תיקנו בה שיר ורננים, כי בכך מגרשים את החושך ומאירים החשיכה למטה מ"י טפחים, שלא יישאר מהחושך שריד ופליט.
"מענו צור ישועתי לך נאה לשבח"
(קטעים מתוך שיחת גאב"ד חרדים)

שלוש גזירות הללו הרומזות בר"ת שמ"ח, מהווים יסוד השמחה, כאמור, וכדלהלן:
מילה - עליה הרי דרשו חז"ל (מגילה טז:): עה"פ "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון" - זו מילה. וכן אמרו על מצווה זו (שבת קל). שעדיין עושים אותה בשמחה.
שבת - דכת"ב (במדבר יי) "וביום שמחתכם", ועליה דרש רבי ישמעאל (במדבר ספרי): 'וביום שמחתכם אלו שבתות' והוסיף הבעל הטורים שתיבת שמחתכם בגימטריא 'ביום השבת', ללמד שהשבת משמחת את האדם ויש לעשותה בשמחה ובטוב לבב, באתקינו סעודתא כחדוותא דמטרונתא. לא בכדי "ישמח משה במתנת חלקו" - השבת משמחת ומרוממת את האדם, "ישמחו במלכותך שומרי שבת".
חודש - ג"כ נלמדת מכתוב זה, דכת"ב ביה "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" וגו', לכולם יחד, שדין אחד לשלשתם, שהצד השווה שבהם הוא בשמחתכם.
ידעו היוונים הרשעים 'שאם שלש אלה לא יעשו לה ויצאו חנם אין כסף' - היינו שללא שמחה, הנובעת משלש אלה, ייצאו ישראל נקיים

תעבוד או לא???

"כשאני חייגתי את מספר הטלפון שלה, לא היה לי בכלל מושג מה אני עומד לומר לה! הקדוש ברוך הוא שמע את התפילה שלי, ריחם עלי, ונתן לי את המילים הנכונות בפה. זכיתי להדליק עוד נר אחד, וכולי תפילה שהקב"ה יזכה אותי להדליק עוד הרבה הרבה נרות, שנזכה להיות בבחינת 'ומסיף והולך' לא רק בחנוכה, אלא בכל ימות השנה".

"תאמין או לא: הילד הזה היום לומד בישיבה, ועושה את צעדיו הראשונים בעולם התורה. אני לא יודע אם הוא יהיה רב, אבל אני כן יודע שאלפים כמוהו התחילו בדיוק כך, וצמחו תלמידי חכמים אמיתיים. חלקם רבנים ידועי שם כיום.
"אז תגיד לי אתה: נראה לך שזאת תוכנית מסודרת מראש? אני החלטתי לדבר ככה עם האמא? אני יכולתי לדעת אם השיטה הזאת

כל החברים שלך. בא נלך לאכול ולנוח. היום אחרי הצהריים אל תלך לחיידר, תישאר בבית ואחרי שתנוח נדבר קצת על מה שקרה! אחרי שהילד יאכל וינוח או ישחק בחדר שלו ויירגע, תוכל לדבר אתו על הנושא, להסביר לו בנועם כמה חשוב לחשוב לפני שעושים כל דבר, לחשוב מה התוצאות של המעשים שלנו.

"אבל לפני הכל הילד צריך לחוש שאתה בצד שלו. אחרת כל מה שתאמר, בכלל לא ייכנס לאוזניו. לא עכשיו וגם לא בעתיד, כי אם אתה לא בצד שלו, אין לו שום סיבה להיות בצד שלך, וללכת בהתאם לחינוך שאתה מנסה להקנות לו!....

"עברו חודשיים", ממשיך הרב מרגלית לספר, ואותו אבא התקשר אלי שוב. ראיתי את המספר שלו על הצג, וחשבתי מי יודע איזה תעלול עולל בנו הפעם, אבל האבא דווקא התקשר כדי להודות לי. "תשמע, ר' אהרן, הוא מספר לי בהתרגשות גדולה. 'אתה לא יודע כמה אני צריך להודות לך. מאז אותו סיפור, הבן שלי נהיה בנאדם אחר. הוא מכבד אותי הרבה יותר, ומתאמץ מאוד להוכיח לי שהוא באמת ילד טוב. הוא הבין שאני בצד שלו והוא מתאמץ להיות בצד שלי.

"התעלול הזה שהוא חולל אז, בכלל לא מוזכר בבית שלנו. אף אחד לא מדבר על זה. זה מקרה לא נעים שנשכח בתהומות הנשייה. גם הילד עצמו כבר לא זוכר את זה.

"הוא כן זוכר דבר אחד, מסיים האבא את דבריו, 'הוא זוכר שאני בצד שלו!...'

"כזה חינוך", מסכם הרב מרגלית, "זה חינוך של 'גם כי יזקין'. זה יישאר בעצמות של הילד. גם כשהוא יהיה בן 30 ו-40 ובגיל שיביה וזקנה, הוא ימשיך להתנהג כמו שאבא שלו חינך אותו, כי בשנות הילדות שלו, אבא שלו היה בצד שלו, דאג לו, אהב אותו, רצה בהצלחתו של הילד ובטובתו, וזה היה חשוב יותר מהצלחתו וכבודו של האב".

"סליחה!!! הבן שלי מזעיק עשרות כונני הצלה מסכנים, למקרה שלא היה ולא נברא, ואני עוד אמור לומר לו שזה בסדר גמור. ככה מחנכים ילדים???

"חלילה. אתה לא מסכים עם המעשה, אבל אתה כן מגלה אמפתיה. הבן שלך נמצא עכשיו באחד הרגעים הקשים ביותר שיחווה במשך כל ימי חייו. הוא עומד מול קבוצה של אנשים המעוניינים לכלות בו את זמנם. הוא בטח רועד מפחד, מבועת ומפוחד עד אימה. את העונש הגדול הוא כבר קיבל.

"אתה יכול עכשיו לזרות מלח על הפצעים שלו, להכאיב לו עוד קצת כדי להרגיע את הכעס שלך, ואתה יכול לנצל את ההזדמנות, ולהראות לילד שלך שההורים שלו אוהבים אותו בכל מצב, שהם בצד שלו! שגם כשהוא עשה מעשה שלא ייעשה, אבא שלו ידע לרומם אותו, להציל אותו מההמון הזועם ולתת לו את החיזוק שהוא כל כך נזקק לו באותם רגעים.

"סביר להניח שיהיו שם כמה 'נשמות טובות' בין המתגודדים סביבו, שיצקו גם עליך ויקראו לך 'לחנך' אותו כראוי, אבל אתה תתעלם מהם. אין לך זמן אליהם. אתה עסוק עכשיו בבניית הקשר שלך עם הילד שלך, אלו רגעים קריטיים להצלחה בחינוך שלו. אל תתפתה להתעסק עם עניינים צדדיים ושוליים.

"אתה לוקח אותו בנועם הביתה, בדרך אתה אומר לו (כן, אתה ביוזמתך אומר לו את זה!) 'צדיק שלי! אני לגמרי בטוח שלא התכוונתם לעשות כזו מהומה, זה משהו שלא ציפיתם ולא תכננתם. בסך הכל רציתם לבדוק מי מגיע יותר מהר, ופתאום כל הסיפור יצא מכלל שליטה וקרה מה שקרה. בוא, כעת נלך הביתה לאכול צהריים, אתה בטח לגמרי תשוש ושבור מהחוויה הכל כך קשה שעברת, כשהמונן אנשים מקיפים אותך וצועקים עליך ברחוב לפני

077-2222-666 או *4992

קו השיעורים של 'דרשו' - לחייג, ללמוד, לדעת

יומא טבא לרבנן

בעזרת השם יתברך יצא לאור עולם הספר
'פתח עינים' על ספרא דצניעותא עם ביאור הגר"א

פרק ראשון

שנערך משיעורי הגאון הגדול **רבי דב טורק שליט"א**

המושטתים על יסודות רבו המובהק

הגאון הגדול **רבי ישראל אליהו ויינטרוב זצוק"ל**

ובו ביאורים נפלאים הפותחים

שערים בפני הלומדים

להוציא תעלומה לאורה

לברר ולבאר

שיטת הגר"א

בפירוש דברי חז"ל

ניתן להשיג את הספר

בטל: 02-5871468

ובחנויות הספרים המובחרות

ניתן לפנות גם בדוא"ל

seferpetach@gmail.com

העיד הגאון רבי שמואל לוריא ז"ל:

אשר שמעתי מפי הגדולים שהיה חפץ ורצון הגר"א ז"ל שיתפשט פירושו

על ספרא דצניעותא בדרא בתראה דציה תליא קירוב גאולתנו.

חדש!!!

משולחנו של מלך

פרקי הדרכה, שיחות ומאמרים לבן הישיבה בדורנו

משולחנו של הגאון הגדול רבי שלמה קניבסקי שליט"א
ראש ישיבות קרית מלך ותפארת ציון

כפי ששמע מאביו מרן שר התורה שליט"א ומזקניו זצוק"ל

הסכמת מרן שר התורה
שליט"א:

"פרקי מוסר
ומאמרי הדרכה לבני
הישיבות הקדושות
בדורנו המעוררים
את הלבבות ליראת
שמים"

בעז"ה חשון תשפ"א

אודה ואהלל להשי"ת שיוכני לראות פרי הלולים
של בני היקר הגאון ר' שלמה שליט"א, ספר נפשי
המדה פרקי מוסר ומאמרי הדרכה לבני הישיבות
הקד' שבדורנו המעוררים את הלבבות ליראת
שמים, אשר הגיד בפני תלמידיו שיחי' בישיבה
הקד' קרית מלך ובישיבה הקד' תפארת ציון
ונכתבו ונסדרו על ידם.

הקב"ה יעוררו להמשיך בעבודת הקודש להרביץ
תורה ויראה לעדרים ולהרבות פעלים לתורה כל
ימי חייו, ולקיים בנפשו ובנפש כל יוצ"ה שבתי
בבית ד' כל ימי חייו מתוך הרחבת הדעת.

הכ"ד המצפה לישועתם של ישראל
בגאולה השלימה בב"א

תשפ"א

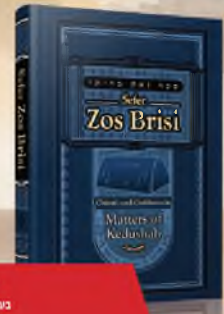
קולמוס
הפצת ספרים שעובדת.

072-2441660

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

מדאורייתא
כוחה של מילה אחת
מאת הרב **חיים אשר אפרתי** שלישיית
דמה טן

זאת בריתי
בענייני חייוק וקדושה
הרבאית צוף

משמרת ברורה
קיצור משנה ברורה לפי סדר השולחן ערוך
הרבאית צוף

תעצמות הנפש
חזרת הפסיכולוגיה בדרך ההודות
אפרים בן יוסף שלישיית
מאס הגומלינו הודיע הרב
ירושלים

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאת ספרים, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

- יח"צ
- פרסום
- הפצה
- הדפסה
- גרפיקה
- עימוד
- עריכה לשונית
- עריכה תורנית
- הקלדה